

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

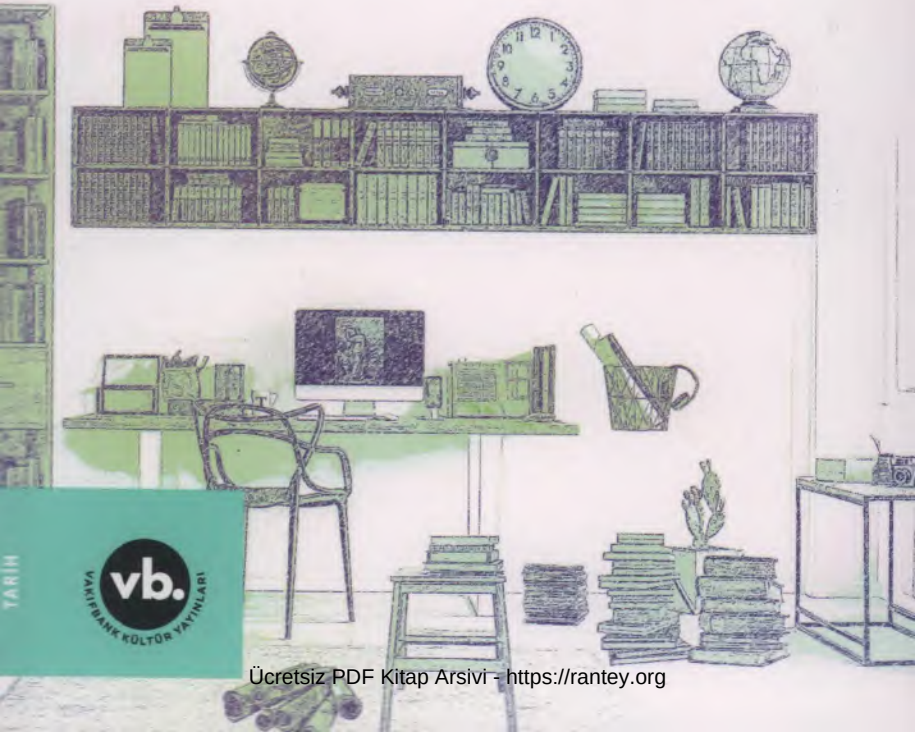
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ZACHARY M. SCHRAG

Tarihçinin Zanaatı

*Tarih Araştırması İçin
Bir Rehber*

TÜRKÇESİ: SEMİH TÜRKOĞLU

TARİH

VakıfBank Kültür Yayınları: 0254

Tarih: 069

TARİHÇİNİN ZANAATI
TARİH ARAŞTIRMASI İÇİN
BİR REHBER

ZACHARY M. SCHRAG

Türkçesi

Semih Türkoğlu

Proje Editörü ve Son Okuma

Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kapak ve Sayfa Uygulama

Faruk  zcan

Kitap Editörü

Dr. Ömer Faruk Can

VakıfBank Kültür Yayınları

Saray Mahallesi

Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi

No:7/A1 – Kat 13,

Ümraniye 34768 İstanbul

Telefon: 0 216 285 9571

www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

  Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A. ., 2023

  Princeton University Press, 2021

ISBN 978-625-6385-79-5

Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığı ile VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

 mak Ofset Basım Yayın A. .

Ak burgaz Mh. 137. Sk. No:12

34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye

Tel: +90 444 62 18

Sertifika No: 71320

1. Baskı: Kasım 2023

TARİHÇİNİN ZANAATI

TARİH ARAŞTIRMASI İÇİN
BİR REHBER

ZACHARY M. SCHRAG

TÜRKÇESİ
SEMİH TÜRKOĞLU

ZACHARY M. SCHRAG

1970 yılında New York'ta doğdu. Georgetown Day School'a devam ederek 1988 yılında mezun oldu. Oradan Harvard'a gitti ve 1992'de mezun oldu. 1996 yılında Columbia Üniversitesi'nde tarih doktora programına girdi. Doktora derecesini 2002 yılında aldı. Baruch College ve Columbia Üniversitesi'nde dersler verdi. 2004 yılında George Mason Üniversitesi Tarih ve Sanat Tarihi Bölümü'ne katıldı. İlk kitabı *The Great Society Subway: A History of the Washington Metro* (2006) Amerika'nın en büyük ikinci raylı taşıma sisteminin siyasetini, planlamasını, mühendisliğini, mimarisini, finansmanını ve operasyonlarını incelemekte ve Metro'nun *Büyük Toplum* ideallerinin somut bir tezahürü olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. İkinci kitabı *Ethical Imperialism: Institutional Review Boards and the Social Sciences, 1965-2009*, 2010 yılında yayımlanmıştır. Bir diğer kitabı, *The Fires of Philadelphia: Citizen-Soldiers, Nativists, and the 1844 Riots Over the Soul of a Nation* 2021 yılında tarafından yayımlanmıştır ve Philadelphia'nın İrlandalı Katolik göçmenlerine yönelik nativist saldırıları ve gönüllü milislerin azınlık haklarını savunmasını anlatmaktadır. Schrag'ın makaleleri ve denemeleri çeşitli akademik dergilerde yayımlanmıştır. *Washington History* ve *Journal of Policy History* dergisinin editörlüklerini, *Journal of Urban History* dergisinin yayın kurulu üyeliğini ve *Urban History Association*'ın yönetim kurulu üyeliğini yapmıştır.

SEMİH TÜRKOĞLU

1980'de Muğla'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Muğla'da tamamladı. 2002'de İstanbul Üniversitesi Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi İngiliz Dili ve Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Daha sonra Milli Eğitim bünyesinde çeşitli devlet okullarında İngilizce öğretmenleri olarak çalıştı. 2009'da Okan Üniversitesi Çeviribilim Bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2012'ten bu yana Boğaziçi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. 2006'dan bu yana farklı yayınevlerinde çeviriler yapmış ve editörlük çalışmalarında bulunmaktadır.

Hocalarıma ve talebelerime

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	13

Giriş: Tarih Herkes İçindir	17

BİRİNCİ KISIM

TANIMLAR

Birinci Bölüm: Tarihi Tanımlamak	29
Tarih İnsanların ve Yaptıkları Tercihlerin İncelenmesidir	30
Tarih Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Bir Araçtır	36
Tarih Hikâye Anlatıcılığıyla Analizi Birleştirir	41
Tarih Süregiden Bir Tartışmadır	46

İkinci Bölüm: Tarihçilerin Etiği	51
Merak	52
Kesinlik	54
Muhakeme	56
Empati	59
Minnettarlık	62
Hakikat	64

İKİNCİ KISIM

SORULAR

Üçüncü Bölüm: Soru Sormak	73
Merak	74
Sorular	93
Diyalektik	97
Diyalektik Soruların Oluşturuluşu, Soruların Sorulması ve Soruların Çözümü	108

Dördüncü Bölüm: Araştırma Deseni	109
Kapsam	110
Dönemlendirme	124
Coğrafya	136
Tarihyazımı	144
Yaklaşımınızın Neresi Yeni?	145
Öneri	154

ÜÇÜNCÜ KISIM

KAYNAKLAR

Beşinci Bölüm: Kaynaklar	161
Bir Giriş	161
Birincil Kaynaklar Karşısında İkincil Kaynaklar	163
İkincil Kaynak Kullanımınızı Dengelemek	167
Kaynak Kümeleri	170
Muktedirlerin Kayıtları Olarak Kaynaklar	175
Hiçbir Kaynak Kendini Anlatmaz	179
Diller ve Uzman Okuması	181
Sevdiğiniz Kaynakları Seçin	183

Altıncı Bölüm: Kaynak Olarak Metinler	185
Birinci Şahıs Anlatıları	186
Mülâkatlar	194
Sürelî Yayınlar	197
Kurgu Eserler	219
Büyük Veri	227

Yedinci Bölüm: Geleneksel Metinlerin Ötesinde Kaynaklar	233
Sayılar	234
Haritalar	237

Görseller	239
Portreler	246
Filmler ve Ses Kayıtları	248
Tarihî Eserler	251
Binalar ve Planlar	254
Mekânlar	255
 Sekizinci Bölüm: Kaynakları Bulmak	 259
Çalışma Kaynakçası	260
Açık Erişim Ağlar	262
Açık Ağın Sınırları	266
Bibliyografik Veri Tabanları	268
Tam Metin Veri Tabanları	269
Kütüphaneler	273
Sözlü Tarih	275
 Dokuzuncu Bölüm: Arşiv Araştırması	 379
Arşiv Nedir?	281
Arşivler ve Erişim	283
Arşivlerde Çalışmak	292
Dijital Fotoğraflarla Araştırma	300
Beklentilerle Başa Çıkmak	307
 Onuncu Bölüm: Kaynakları Yorumlamak	 309
Örüntü Tanıma	310
Eleştirel Okuma	315
Nedensellik	328

DÖRDÜNCÜ KISIM

PROJELER

On Birinci Bölüm: Proje Yönetimi	335
Proje Yönetiminin Amaçları	336
Zanaat Aletleri	339
Yedekleme	340
Akıllı Telefon	341
USB Bellek	342
Monitör	343
Üretkenlik	350
Bilgi Toplamak	351
Not Almak	351
Kelimeler Yazmak	352
Problemleri Çözmek	353
Yazmamak	354
Editörünüz Dikkat Edecektir	354
İlerleme Hissi	355
Nispi Ağırılık	355
Görevler	357
Fikirler	358
İlerleme	358
Borçlar	359
Nerede Durulmalı	360
On İkinci Bölüm: Not Almak	363
Hedefler	364
Yeterince İyi Not	369
Not Almak İçin Basit Araçlar	380
Veri Tabanı Yazılımları	388

Gelişmiş Araçlar	397
Çalışma Taslağı	401
On Üçüncü Bölüm: Organizasyon	405
Ölçek	406
Temel Niteliğindeki Beş Paragraflık Kompozisyon	409
Giriş Bölümleri	412
Gelişme Bölümleri	424
Sonuç Bölümleri	435
Anahatlar	441
Örnek Bir Anahat (Model T)	443
Esneklik	449

BEŞİNCİ KISIM

HİKÂYELER

On Dördüncü Bölüm: Hikâye Anlatıcılığı	455
Kişiler	457
Olay Örgüsü	466
Olaylar	470
(Realist) Bir Roman Gibi	483
Spekülasyon	491
On Beşinci Bölüm: Üslup	495
Kelimeler	495
Teknik Kelime Hazinesine Başvurduğunuzda	498
Metin Dışı Bilgiler	508
Atıf	515
Retorik Araçlar	522
Başlıklar	532
Diyalektik Başlıklar	533

Alıntı Başlıklar	534
İsim-Fiiller	537
Dolambaçsız Başlıklar	538
Alt Başlıklar	539
Revizyon	540
 On Altıncı Bölüm: Neşretme	 545
Başkalarıyla Oynamak	546
Bağlantılar Kurmak	551
Sorular Sormak	551
Kendi Sesinizi Bulmak	552
Hakem Değerlendirmesi	556
Basılı Eserler	562
Kamuyla Etkileşim	566
Akışına Bırakmak	576
 Dizin	 577

TEŞEKKÜR

Son çeyrek yüzyılda Columbia Üniversitesi'nde, George Washington Üniversitesi'nde, Baruch Kolej'de ve uzun süredir entelektüel yuvam olan George Mason Üniversitesi'nde tarih dersleri verme şerefine nail oldum. İnsanları ve yaptıkları tercihleri anlamak için benimle birlikte çalışan her öğrencime derinden minnettarım ve umarım bu kitap, projelerine duydukları merakın ve adanmışlığın bir kısmını tatmin eder. Bu kitabı onlar ve onları takip edecek herkes için yazdım.

Yolculukları bana araştırma süreci hakkında çok şey öğreten doktora öğrencilerine özellikle minnettarım: Bill Andrews, Lindsey Bestebreurtje, Alan Brody, Justin Broubalow, Alan Capps, Ray Clark, Roger Connor, Peter Jones, Eric Gonzaba, Richard Hardesty, Mary Linhart, Jordan Patty, Jerry Prout, Gwen White ve Andrew Yarrow. Araştırma yöntemleri ve anlatı tarihi yazımı üzerine derslerimi alan Kelley Fincher, Jane Limprecht, Beth Wolny ve diğer öğrencilerime de teşekkür ederim. Anlatı tarihi yazımı dersini vermek usta zanaatkâr Scott Berg ile çalışmamı sağladı ve onun hikâye anlatıcılığı üzerine görüşlerini on dördüncü bölümde ele almaya çalıştım. Ayrıca yıllar boyunca HistoryProfessor.Org adlı web siteme geri bildirim gönderen herkese minnettarım.

Bir öğretmen ve araştırmacı olarak, başta Sue Ikenberry, Helen Kimmelfield, John Stilgoe, Judith Vichniac, Elizabeth Blackmar, Alan Brinkley, Howard Gillette, Ron Grele, Owen

Gutfreund, Kenneth Jackson ve Herbert Sloan olmak üzere kendi öğretmenlerim tarafından belirlenen yüksek standartlara hep uymaya çalışmışımdır. Kendilerine şükranlarımı sunarım.

George Mason Üniversitesi Tarih ve Sanat Tarihi Bölümü'ndeki seçkin meslektaşlarım zamanları ve anlayışları konusunda her zaman cömert olmuştur. Bu projede yardımlarını aldığım şu kişilere özellikle teşekkür ediyorum: Joan Bristol, Benedict Carton, Michael Chang, Joe Genetin-Pilawa, Jane Hooper, Sam Huneke, Matt Karush, Cynthia Kierner, Meredith Lair, Alison Landsberg, Sam Lebovic, Abby Mullen, Lincoln Mullen, Jessica Otis, Sun-Young Park, Brian Platt, Jennifer Ritterhouse, Suzanne Smith, Peter Stearns ve Rosemarie Zagari. Müteveffa Roy Rosenzweig'in hayatından ve çalışmalarından ilham almaya devam ediyorum. Kütüphaneci George Oberle ve arşivci Lynn Eaton ve Brittney Falter masanın öteki tarafından araştırmayı anlamama yardımcı oldular. George Mason Üniversitesi dışında tavsiyeleri ve hikâyeleri için Will Bachman, Christopher Capozzola, Victoria Cain, Matthew Gilmore, Sarah Jo Peterson, Rob Townsend ve Ian Watson'a ve Twitter'da beni burada alıntılanan birçok konuda okumaya yönlendiren tüm tarihçilere minnettarım. Princeton Üniversitesi Yayınları'ndan beş anonim okur, en seçkin hakem değerlendirmesi geleneğine uygun olarak ayrıntılı, sert, adil ve teşvik edici yorumlar sundu. Matt Avery, Natalie Baan, David Campbell, Alena Chekanov, Dayna Hagewood, Dimitri Karetnikov, Cathryn Slovensky, Kathryn Stevens ve Erin Suydam kitabın en iyi yönlerinin ortaya çıkmasına yardımcı oldu. Üniversitedeki bölümüm de Steven Moore tarafından hazırlanan mükemmel dizini cömertçe finanse etti. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ederim.

İyi bir sorunun kıymetini bilen ve cevap arayışında beni destekleyen bir aileye sahip olduğum için şanslıyım: Will

Adler, Elizabeth Alexander, Judy Bickart, Thomas Emberg, Bob Fenichel, Lisa Lerman, Sam Lerman, Shoshana Lerman, David Schrag, Eleanor Schrag, Kristina Schrag, Philip Schrag, Sarah Schrag, Eve Tushnet, Mark Tushnet ve Erin Walter-Lerman. 2020'de öğrendim ki eğer küresel bir salgın sırasında bir yere kapatılacaksam dünyada en sevdiğim şu insanlarla birlikte kapana kısılmak isterim: Leonard Schrag, Nora Schrag ve ilham perim Rebecca Tushnet.

Son olarak, bu kitap editör Peter Dougherty'nin hayal gücü ve teşviki olmasaydı var olamazdı. Projeyi ilk olarak o tasarladı ve ortaya çıkışının her aşamasında sürekli iş birliği yaparak beni destekledi. Umarım ortaya çıkan bu eser onun vizyonuna layık olur.

GİRİŞ

TARİH HERKES İÇİNDİR

Tarih araştırması benim için her zaman bir eğlence ve entelektüel tutku sahası olmuştur. Bir arşive girdiğimde ya da bir nadir eserler koleksiyonuna baktığımda ürpertiyle karışık bir merak duygusuna kapılırım: Acaba bu sefer ne bulacağım?

Natalie Zemon Davis, *A Passion For History*

Afua Cooper, 2004'te Eski Montreal'in sokaklarında yürüyor ve Marie-Joseph Angélique'in ruhunun izini sürüyordu. Köleleştirilmiş bir kadın olan Angélique, 270 yıl önce şehrin büyük bir kısmını yok eden bir yangını başlattığı için işkence görmüş ve idam edilmişti. Cooper, Angélique'in hikâyesi aracılığıyla Atlantik köleliğini, Atlantik dünyasında Kanada'nın yerini, "gam ve kederin öyküsünü" anlatacağına inanıyordu. "Zencilerin geçmişinin büyük bir çoğunluğu kasten gömüldüğü, üzeri örtüldüğü ve yok edildiği için bu geçmişi tekrar gün yüzüne çıkarmak, örtüsünü kaldırmak ve parçalarını birleştirmek görevimizdir. Yapmamız gereken budur, çünkü bizimle konuşanlar ölümlerdir."¹ diyordu. Neyse ki tarihin tamamı bu derecede kasıtlı bir biçimde gömülüp üzeri örtülüp yok edilmedi. Tarihî kişiliklerin hepsi de birer sessiz hayalet değildir. Fakat Cooper gibi her tarihçi görevlerinin kayıp bir geçmişi gün yüzüne çıkarmak, örtüsünü kaldırmak ve

1. Afua Cooper, *The Hanging of Angélique: The Untold Story of Canadian Slavery and the Burning of Old Montréal* (Athens: University of Georgia Press, 2007), 9, 11.

parçalarını birleştirmek olduğuna inanır. Biz tarihçiler unutulmaması gerekeni hatırlarız. Bizler anlatılması gereken hikâyeleri anlatırız.

Bu hikâyeler değerlidir. Cooper o sokaklarda yürümeden on yıl önce, Roy Rosenzweig ve David Thelen telefon üzerinden 1.500 Amerikalı'ya tarihle aralarının nasıl olduğunu sorgulayan bir anket yaptı. Cevaplayanların ciddi bir çoğunluğu ne yazık ki okuldaki tarih derslerinin sıkıcı olduğundan dert yanıyordu ve nadiren tarih kitabı okuduklarından bahsediyordu. Büyük bir çoğunluk da müze ziyaretlerinden, hobi etkinliklerine iştirak etmekten ya da çoğunlukla aile üyeleriyle paylaştıkları hikâyelerden bahsederek tarihin zevkli bir keşif sahası olduğu üzerinde duruyordu. Thelen şu sonuca varmıştı: "Geçmiş kullanmak tıpkı yemek yemek ve nefes almak gibi hayatın doğal bir parçasıdır. ... Günümüzü anlamlandırmak ve geleceği etkilemek için geçmişten faydalanmak biz insanların ortak davranışıdır."² Gerda Lerner ısrarla şöyle der: "Tarihçilik vazgeçilebilir bir entelektüel lüks değildir; tarihçilik toplumsal bir ihtiyaçtır."³

Ulusal Tarih Günü yarışmalarında aralarında altıncı sınıfa gidenlerin bile olduğu öğrenciler sorular yöneltir ve edindikleri bilgileri paylaşır. Kaynakları hikâyelere dönüştürerek tıpkı üniversitelerin tarih bölümündeki meslektaşların gibi aynı temel çalışmayı yapar. Üstelik bu öğrencilerin birçoğu okuma ve anlama konusunda gayet iyi ve lisansüstü öğrencilerime ödev olarak verebileceğim seviyeye yakın işler çıkarabilecek kadar beceriklidir. Yine, kendilerini tarihçi olarak görmeyen birçok yetişkin de benzer derecede önemli işlerde görev alır. Yıllardır sınıfta,

2. Roy Rosenzweig ve David Thelen, *The Presence of the Past: Popular Uses of History in American Life* (New York: Columbia University Press, 1998), 190.

3. Gerda Lerner, "The Necessity of History and the Professional Historian," *Journal of American History* 69 (1982): 10.

konferanslarda ya da sözlü tarih mülâkatlarında hukukçularla, mimarlarla, planlamacılarla, mühendislerle, etik bilimcilerle, askerî yetkililerle ve başka uzmanlarla çalışıyorum. Bunların hiç-biri tarihçinin görevini ya da bu işin önemini idrak etmekte güçlük çekmedi. Hatta birçoğu bu alana önemli katkılarda bulundu. Buna karşılık ben de gazetecilerle, küratörlerle, kamu görevlileriyle ve avukatlarla çalışırken bazı tespitlerimi gazete haberleri, televizyon belgeselleri ve müze sergileri aracılığıyla ya da kamu politikaları üzerine tavsiyeler şeklinde onlarla paylaşıyorum ve bunu yaparken onların ihtiyaçlarını yeterince karşıladığımı ve faydalı olduğumu hissediyorum.

O yüzden umarım bu kitap orta okulda okuyandan tutun da doktora ve doktora sonrası çalışmalar yapan tarihçilere, aynı zamanda kendini tarihçi olarak nitelemeyen, ama yine de geçmişle ilgili sorulara cevap arayan –antropologlardan iktisatçılara, coğrafyacılardan siyaset bilimcilere ve siyasetçilere, sosyologlardan gazetecilere ve kurmaca dışı metin yazarlarına kadar– herkese ulaşır.

Ancak her araştırma rehberinin araştırma sürecinin gerçekte olduğundan daha doğrusal ilerlediği fikrini uyandırma gibi kötü bir tarafı vardır. Bir örnekle açıklamak gerekirse kayakla atlamacılar görevlerini belirli bir sıra ile yapmalıdır: Dik aşağı kayma, havalanma, süzülme ve iniş. Bu sırayı takip etmezlerse sadece oyunun kurallarını değil fizik kanunlarını da ihlal etmiş olurlar. Artistik buz patencileri ise aksine, değerlendirmeye tâbi tutulacakları farklı dönüş ve atlayışların sırasını kendileri tayin eder. İşte tarihyazımı da bu bakımdan artistik buz patenine benzer; bütün hareketleri yaptığınız sürece hareket sıralamasının önemi yoktur. (Gerçi artistik buz patencileri gösterilerinin sonlarına doğru yaptıkları hareketlerden ek puan alır; ama teşbihte hata olmaz diyerek bu ayrıntıyı görmezden gelmenizi rica ederim.)

Bu kitapta bir tarihçinin sahip olduğu becerileri bana en mantıklı gelen sırayla sunmaya çalıştım. Uygulamaya gelince, bu becerileri gerekli olduğunda kullanabilir, başa ya da öne alabilir, bazılarını tekrarlayabilir, bazılarını da görmezden gelebilirsiniz. William McNeill da kendi sürecini şu şekilde tarif etmişti: “Bir problemi merak ediyorum ve okumalar yapmaya başlıyorum. Okuduklarım beni o problemi yeniden tanımlamaya sevk ediyor. Problemi yeniden tanımlamak ise beni, okumamın yönünü değiştirmeye icbar ediyor. Bu da problemi yeniden teşkil ediyor ve okumamın istikameti yine değişiyor. Bu böyle devam ediyor, ta ki içime sininceye kadar.”⁴

Benzer hedefleri olan iki araştırmacı, en iyi sonucu çıkaracak araç ve yöntemler bakımından birbirinden büyük oranda ayrılabilir. Biri her sabah bir saat çalışarak el yazısıyla ayrıntılı bir taslak çıkarır, çalışmasının anahattını ortaya koyana dek asla mola vermez ya da kapsamlı bir çalışmaya dönüşünceye kadar yazdığı kelimeleri sayar. Diğeri ise haftada bir gün yoğun çalışmak için kenara çekilir, bir anahat oluşturmakla başlar, her bir kelimeyi yazar ve takıntılı bir şekilde ilerlemeyi kayda geçirir. Bazı tarihçiler de çalışmalarında ihtiyaç duyacaklarını düşündükleri bütün kaynakları toplar, önemli metinlerin suretini çıkarır, çalışmanın anahatlarını tam olarak ortaya çıkarır ve ancak ondan sonra yazmaya başlar.⁵ Tarih yazmanın tek yöntemi bu olsaydı, herhalde başka bir iş bulmam gerekirdi.

4. Şurada alıntılanmıştır: John Lewis Gaddis, *The Landscape of History: How Historians Map the Past* (New York: Oxford University Press, 2002), 48.

5. Hidetaka Hirota (@hidehirota), “How are you writing your dissertation? How did you write yours? How do you write your books? This is my method (so far). Note: I’m a historian. #writing 1/”, Twitter, 7 Haziran, 2019, <https://twitter.com/hidehirota/status/1159131324789116930>. [Tezinizi nasıl yazıyorsunuz? Kendinizinkini nasıl yazdınız? Kitaplarınızı nasıl yazıyorsunuz? Bu benim yöntemim (şu ana kadar). Not: Ben bir tarihçiyim.]

Bireysel olarak çalışan bir tarihçi bile yapacağı bir çalışmanın farklı evrelerinde birden fazla yöntem kullanmak zorundadır. Bazen bir kaynağı ayrıntılı okumanız, her bir ince detayı açıklığa kavuşturmanız gerekir. Kimi zaman da okuduğunuz kaynağı bağlamına oturtmak için dışarıdan bilgilere başvurmanız ya da bir örüntü oluşturmak için yüzlerce, hatta binlerce kaynağı birleştirmeniz gerekir. Tabii bir yöntem sırf bir çalışmada işe yaradı diye diğerinde de işe yarayacak diye bir durum söz konusu değildir. Çoğunlukla birincil kaynaklara dayalı bir çalışma, ekseriyetle ikincil kaynaklara dayalı bir çalışmadan farklı bir düzene sahiptir ve muhtemelen farklı araçlara ihtiyaç hisseder. Yine benzer şekilde, bazı projelerde –bazı araştırmacılar– en yeni bilgisayar teknolojisinden ve dijital kaynaklardan yararlanırken başka bazı projeler âlimlerin yüzlerce yıl önce kullandıklarına benzer yöntemlerle gayet iyi bir şekilde halledilebilir.

Eğer bir yöntem sizin işinize yarıyorsa onu sorgulamak haddime değil. Ben daha ziyade bu kitapta tarihçilerin sorular sorup cevaplamak, hikâyeler yazıp tartışmalar oluşturmak için kullandıkları yöntemlerden bazılarını ortaya koymayı hedefliyorum. Size ne yapmanız gerektiğini söylemek yerine bazı seçenekler sunabilmeyi ümit ediyorum. Yine benzer şekilde, sonraki bölümleri size manalı gelen sırayla okuyabilirsiniz. Örneğin ana-hat hazırlama ve yazma bölümlerini önceden okumak, onlardan önce gelen bölümleri anlamanıza yardımcı olabilir. Bitmiş bir çalışmanın parçalarını öğrenmek, soruları tasarlarken, kaynakları tanımlarken ve not alırken daha rahat etmenizi sağlayabilir.

Bu kitap tavsiyelerle (bunlara talimatlar demekten imtina ederim) tarihçilere ait örnek metinleri birleştirmekte ve çeşitli teknikleri uygulamalı olarak göstermektedir. Hem talebe hem de hoca olarak bu tarz kombinasyonları işe yarar bulduğumu beyan etmeliyim. Umarım okuyucularım da aynı şekilde düşünür.

Umarım verilen örnekler, hiç olmadı, kitapta sunulan rehberliğin kendi uydurduğum keyfi kurallardan ibaret değil de çok farklı tarihçinin birçok tür ve özel alanda kullandığı uygulamaların bir bütünü olduğunu göstermeye yeterli olur. Lütfen tavsiyelerimin faydasını ölçüp değerlendirirken söylediklerimi değil işlevselliği için sunduğum kanıtları dikkate alın.

Örnekleri seçerken tarihçiler tarafından çalışılmış konu yelpazesinden bir seçki sunmaya çalıştım, ancak bunu sistematik bir biçimde yapmadım. Daha ziyade sevdiğim işlerden başladım ki bunların çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihi hakkındadır. Tabii tarihin her alanı kendi zorluklarını beraberinde getirir ve dolayısıyla bunun gibi genel amaçlı bir rehber, belirli bir konuda uzmanlaşmanın ve belirli kaynaklarla çalışmak üzere araştırmacılar tarafından geliştirilmiş araçların yerini tutamaz. Fakat başka yer ve dönemlerin tarihini okudukça tarihçilerin kullandığı çoğu aracın benzer olduğunu görüyorum. O yüzden bu kılavuzdaki örneklerin bizzat hitap ettikleri konulardan çok daha ötesi için faydalı olacağını umuyorum. Yine ümit ediyorum ki bu örnekler güncel bilimin heyecanını bir nebze olsun hissettirecek, asıl ait oldukları çalışmaların izini sürmede okuyuculara ilham verecektir.

Örneklerin çoğu tek yazarlı kitaplardan alındı. Zira bu kitaplar, yüzyıllardır tarih biliminin standart bir biçimi olmanın yanı sıra araştırma yöntemlerini ve kaynakları ele alma bakımından tarihçilere makalelerden, ders kitaplarından, müze sergilerinden ve aynı derecede değerli, tarihî bilgi sunan başka kaynaklardan daha fazla alan açan kitaplardır. Ancak ilerleyen bölümlerde de iddia edildiği gibi buradaki kitap yazım dersleri bu diğer biçimlere de hitap etmektedir. On sayfalık bir öğrenci ödevi de 500 sayfalık bir kitap müsveddesi de sorulara, kaynaklara, kişilere, olay örgüsüne ve argümanlara muhtaçtır. İşte bu

kılavuz da yola koyulanlara bunları bulmada yardımcı olmayı hedeflemektedir. Üstelik, ileriki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı gibi, kitaplar bölümlerden müteşekkildir ve bu bölümlerin her biri de genellikle 10-15 sayfalık araştırma makaleleri boyutunda kısımlardan meydana gelir. Dolayısıyla bir dönem ödevinde ele alınabilecek bir konunun kapsamını anlayabilmek için özellikle kendi başlıkları olan kısımlara ayrılmış bölümlerin olduğu kitaplara bakın. Sonra yazarın her bir kısmı yazmak için kullandığı soruları ve kaynakları inceleyin. Başarılı tarihçilerin hikâyelerini nasıl inşa ettiklerini irdelemek sizi hem daha iyi bir yazar hem daha iyi bir okuyucu yapacaktır.

Tarihle ilgili araştırma yapmak, aynı anda pul biriktirmek, kilim dokumak, yapboz yapmak ve cinayet romanı okumak gibidir. Tıpkı diğer uğraşlar gibi kimi zaman zor, sıkıcı ve sinir bozucudur. Fakat bütün parçalar birleşip araştırmanın kendisi ortaya çıktı mı müthiş bir tatmin duygusu söz konusudur. Keyfini sürün!

BİRİNCİ KISIM

TANIMLAR

Tarih, her şey anlamına gelip o yüzden de hiçbir şey anlamına gelmeme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Eğer *tarih*, “Büyük Tarih” anlatımının en ateşli savunucularının iddia ettiği gibi, son on dört milyar yılda olmuş olan herşeyle beraber müstakbel beş milyar yılda olacakların da incelenmesini kapsıyorsa hassasiyetini kısmen yitirmiş demektir. En azından geçmişteki olayların kendisi olarak *tarih* ile o olayların incelenmesi olarak *tarih* arasında bir ayrım yapmalıyız. (Bu ayrım bitkilerle botanik ya da para ile ekonomi arasındaki farka benzer.) Bunun ötesinde, tarihi insanların tercihlerinin incelenmesi olarak düşünmek de faydalı olabilir. Son olarak ise tarihi tarihçilerin paylaştığı değerler toplamı olarak izah edebiliriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ TANIMLAMAK

Yüzyıllardır tarihçiler ve filozoflar birbiriyle rekabet hâlinde olan tarihin çeşitli tanımlamalarını yapmıştır. Charles Beard, Benedetto Croce'tan alıntı yaparak tarihe “geçmiş hakkındaki çağdaş düşünce” demiştir.¹ Conyers Read tarih için “geçmiş insan tecrübesinin kayıtlı ya da kayıtsız hafızası” demiştir.² Marc Bloch'a göre ise tarih “zaman içindeki insanların bilimidir.”³ Çoğu tarihçi tarihin geçmişin incelenmesi olduğu fikrini veren bu tanımları kabul edebilir. Ancak haddimi aşmak pahasına ben de tarihin geçmişten ziyade insanlar hakkında olduğunu savunan kendi tanımımı yapmak isterim: *Tarih insanların ve yaptıkları tercihlerin incelenmesidir.*

İPUÇLARI

- Ne olduğunu sorma. İnsanların hangi tercihlerde bulunduğu sor.
- Sorulara öyküler anlatarak cevap ver.

1. Charles A. Beard, “Written History as an Act of Faith,” *American Historical Review* 39 (1934): 219.

2. Conyers Read, “The Social Responsibilities of the Historian,” *American Historical Review* 55 (1950): 275.

3. Marc Bloch, *The Historian's Craft: Reflections on the Nature and Uses of History and the Techniques and Methods of Those Who Write It*, [İngilizceye] çev. Peter Putnam (1953; tıpkı basım, Princeton, NJ: Vintage, 1964), 27.

- Kendi çalışmanı senden önce başlamış ve senden sonra da devam edecek sürekli bir bilgi arayışının parçası olarak gör.

TARİH İNSANLARIN VE YAPTIKLARI TERCİHLERİN İNCELENMESİDİR

Tarih geçmişle ilgili her araştırmayı içermez, çünkü Bloch'un da gözlemlediği gibi geçmişteki birçok olay tarihten ziyade başka akademik disiplinlere aittir. Bloch yüzyıllar önce bir körfezde meydana gelen siltasyon örneğini verir. Bir zamanlar sular altında olan yerde artık kara vardır. Bu değişikliğin zamanla gerçekleştiği konusunda herhangi bir şüphe yoktur, bu bir olaydır. Ancak bu olaya sadece doğa güçleri sebep olduysa bunu en iyi açıklayacak bilimadamı bir jeolog olacaktır. Bloch daha sonra Flandra halkının gerek hendekler gerekse kanallar açarak bu siltasyona yardımcı olduğunu ve bu hendek ve kanalların Brugge kentinin limanının yerini değiştirdiğini anlatır. Bu bilgiyle beraber her ne kadar bir jeoloğun hâlâ çok değerli katkıları olabileceğini unutmamak da artık kesinlikle tarihinin alanına girmiş oluyoruz.⁴ Elbette tarihçiler insan eylemini şekillendiren ve sınırlandıran doğa güçleri, teknolojiler ve metalar gibi insan olmayan etmenlerin gücünü de dikkate alır.⁵ Nesneler kendi başlarına tarih yapmaz. Marcy Norton'ın *Sacred Gifts, Profane Pleasures* [Kutsal Hediyeler, Dünyevi Zevkler] kitabının alt başlı-

4. Bloch, *The Historian's Craft*, 24-26.

5. Linda Nash, "The Agency of Nature or the Nature of Agency?," *Environmental History* 10 (2005): 67-69; Sara B. Pritchard, *Confluence: The Nature of Technology and the Remaking of the Rhône* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011), 14-15.

ğına bakılırsa bu hediye ve zevkler *Tütün ve Çikolatanın Tarihi*'dir ve bunların ikisi de cansız maddedir. Ancak kitabın giriş bölümüne göre ise bu tarih şunların öyküsüdür: “azimli ama korkak askerler, ateşli misyonerler, maharetli çiftlik köleleri, asi Mezoamerikalı soylular, uyumlu Kızılderili halk tabakası, melez kadın büyücüler, boyunduruk altına alınamamış Karayip yerlileri, kozmopolit Avrupalı hümanistler, Portekizli kript-Yahudi tüccarlar, kibirli Sevillalı tacirler, dünyalık rahipler, kavgacı denizciler, reformcu maliye bakanları, dumanlı tavernaların patronları, dayalı döşeli soylu malikânelerinde kalan misafirler”.⁶ İşte budur tarih.

Tarihin *tercihlerin* incelenmesi olduğunda ısrar etmek belki daha tartışmalı bir konudur, fakat iddia edebilirim ki tercihe odaklanmak tarihi bazen arkeologların, nüfus bilimcilerin, epidemiyoloji uzmanlarının ve insan geçmişiyle ilgilenen diğer öğrencilerin tamamen betimlemeye dayalı olarak yaptığı çalışmalardan ayırır. (Bu arada bu alanlardaki uzmanların çoğu zaman insanların yaptığı tercihlere zaten ilgi duyduklarının gayet farkındayım.) Tarihçiler sözcükleri okuduğunda insanların neden o sözcükleri seçtiğini anlamak ister. Tarihçiler nesneleri incelediklerinde insanların neden o nesneleri üretmeyi, sahiplenmeyi ya da atmayı seçtiklerini anlamak ister. Tarihçiler patojenlerin izini sürdüklerinde, insanların hastalıkları nasıl anladıklarını ve onları nasıl önlediklerini, tedavi ettiklerini ya da başkalarına nasıl bulaştırdıklarını bilmek ister.⁷ Norton da Avrupalıların neden tütün ve çikolatayı o şekilde benimsemeyi *tercih ettiklerini* öğrenmek istiyor.

6. Marcy Norton, *Sacred Gifts, Profane Pleasures: A History of Tobacco and Chocolate in the Atlantic World* (Ithaca: Cornell University Press, 2010), 12.

7. Elizabeth A. Fenn, *Pox Americana: The Great Smallpox Epidemic of 1775-82* (New York: Hill and Wang, 2001).

Birçok tarihçi, insanların ne yapacakları konusundaki tercihlerine, yani eylemlerine odaklanır. Tukidides Atinalıların ve Peloponezyalıların otuz yıllık bir barıştan sonra neden savaştıklarını açıklamaya çalışmış, tarihçiler de yüzyıllarca devletlerin benzer tercihlerine odaklanmıştır. 19 ve özellikle de 20. yüzyılda tarihçiler bakış açılarını genişletmiş ve daha mütevazı olan insanları da işin içine dâhil etmiştir. Fakat tabii onların da yapacakları tercihler vardı. Kaç yaşında evlenmek gerekir? Hangi mesleğe yönelmek lazım? Memlekette mi kalmalı yoksa başka bir şehre ya da ülkeye mi göçmeli? Okuma yazma öğrenmek gerekir mi?⁸ Diğer tarihçiler ise insanların ne yaptıkları değil de ne düşünüp hissettikleri üzerine olan tercihlerini, yani düşünce ve duygularını inceler. Bunlar örneğin Margaret Fuller'ın neden transandantalizmi benimsediğini sorgulayan seçkin entelektüel tarih anlatıları olabilirken sıradan halk yığınlarının çevrelerindeki dünyayı nasıl anladıklarını betimleyen anlatımlar da olabilir. Konular ister (gebelik ya da ölüm gibi) evrensel konular olsun isterse (elektrik teknolojisi ya da milliyetçilik gibi) yeni olgular olsun bir insanın neden o yolu değil de bu yolu seçtiğini açıklamak tarihin işidir.

Tercihlerin incelenmesinde tarihçiler, *vakıyı* yani insanların tercihlerinin farklı olması durumunda, vakaların da farklı gelişeceğini kabul eder. Bu kavram belki de en kolay askerî tarihle anlaşılır. Örneğin askerler savaşta mücadele eder ve ölür, çünkü cephedeki eylemlerinin ülkelerinin kaderini belirleyeceğine inanırlar. Tarihçiler de buna inanırlar. [Amerikan] İç Savaşını anlatan *Battle Cry of Freedom* adlı destansı kitabında James McPherson, Güney'in bağımsızlığının kabulüne götürebilecek ve şimdiki

8. Charles Tilly, "Retrieving European Lives," şurada: *Reliving the Past*, ed. David William Cohen vd., *The World of Social History* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1985), 23-24, 30.

dünyamızdan hayal edilemeyecek derecede farklı bir dünyaya yol açabilecek “dört büyük dönüm noktası” olduğunu tespit eder. Ve ardından, “Kuzey’in galibiyeti ile Güney’in mağlubiyetinin, savaş esnasındaki her seferin, her çatışmanın, her seçimin, her kararın üzerinde hayalet gibi gezinen bu vakıadan bağımsız anlaşılama-yacağı” sonucuna varır.⁹

Vakıa tarihin diğer türlerinde de karşımıza çıkar. Tarihçiler insanların söz gelimi aynalara veyahut ıssız doğaya yükledikleri anlamı ya da bazı toplumların eşitlikten ziyade kârı çoğaltmaya yönelik verdikleri kararı *vakıa* olarak niteler.¹⁰ Örneğin Adam Rothman, “Kölelik neden Birleşik Devletler’in erken ulusal döneminde yayıldı?” diye sorar. Ona göre bu yayılma “vâki küresel güçler, somut hükümet politikaları ve farklı kesimlerden binlerce ferdin sayısız tercihleri sonucu ortaya çıkmıştır.”¹¹ Benzer şekilde Allan Brandt, Amerikalıların sigaraya başlamasının da kaderlerinde yazılı olduğuna inanmıyor ve şöyle diyordu: “Fantastik bir takım gerçeküstülüklerle tenezzül etmeksizin belirtmek gerekir ki tütünün tarihi pek tabii ki farklı bir güzergâhı takip edebilir, tamamen farklı bir mecraya sürüklenebilirdi. Sigarayı o yüzyıl boyunca takip etmek, tarihî değişimin vâki olan doğasını değerlendirmek gibi çok önemli bir fırsat sunmaktadır.”¹²

9. James M. McPherson, *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era* (New York: Oxford University Press, 1988), 858.

10. Paul S. Sutter, “‘A Blank Spot on the Map’: Aldo Leopold, Wilderness, and U.S. Forest Service Recreational Policy, 1909-1924,” *Western Historical Quarterly* 29 (1998): 188; Rebecca K. Shrum, *In the Looking Glass: Mirrors and Identity in Early America* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2017), 9; Joyce Appleby, “The Cultural Roots of Capitalism,” *Historically Speaking* 12 (2011): 9-10.

11. Adam Rothman, *Slave Country: American Expansion and the Origins of the Deep South* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2009), xi.

12. Allan Brandt, *The Cigarette Century: The Rise, Fall, and Deadly Persistence of the Product That Defined America*, tıpkı basım (New York: Basic Books, 2009), 13.

Vakıa'nın zıddı ise *determinizmdir*, yani belirli bir sonucun kaçınılmazlığına dair inanç: İnsanlar öyle davrandı, çünkü coğrafya, teknoloji ya da diğer insan dışı bir etmen onları öyle davranmaya zorladı. Tarihçiler genellikle bundan nefret eder; zira bir tarihçi size determinist diyorsa hakarete uğramışsınız demektir.

Vakıa ile ilişkili diğer bir kavram da *âmilliktir*, yani insanların yaşadıkları dünyayı şekillendirebilme gücü. Tarihçiler bu gücü uzun zamandır hükümdar ve generallere atfediyordu. Fakat nispeten yakınlarda bu âmilliği kadınlar, ezilen sanayi işçileri ve köleler gibi daha mütevazı insanlara atfetmeye başladılar. Hatta çok daha güçlü olanlar tarafından baskı altına alındıklarında, bu sıradan insanların küçük çaplı direniş eylemlerine başvurduklarını belirtirler.¹³ Naomi Lamoreaux'nun belirttiği gibi birçok tarihçi “ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ya da etnik köken olarak tanımlanan kimi gruplara ait sıradan insanların âmilliğe sahip olduğunu, bu insanların hayatlarının tamamen onlar adına belirlenmiş olmadığını, kendi tercihlerini yapabilecek alana sahip olduklarını göstermeyi”¹⁴ amaçlamaktadır.

Tarihçiler pek tabii ki vakıa ile âmilliğin kendi sınırları olduğunu bilincindedir. Hiçbir fert bir parmak şıklatma hareketiyle dünyayı değiştirecek güce sahip değildir. Örneğin Franklin Roosevelt 1930'larda Afrika kökenli Amerikalıların şartlarını düzeltmek için yaptıklarından daha fazlasını –ya da tam tersi, azını– yapabilirdi, ama ırkçı önyargıları öyle hemen bir kararnameyle şıp diye ortadan kaldıramazdı. Bu arada kendisi istisnai derecede güçlü bir başkandı; çoğu kişi bu derece güce ve âmilliğe

13. Örneğin bkz. Robin D. G. Kelley, “‘We Are Not What We Seem’: Rethinking Black Working-Class Opposition in the Jim Crow South,” *Journal of American History* 80 (1993): 75-112.

14. Naomi R. Lamoreaux, “Rethinking Microhistory: A Comment,” *Journal of the Early Republic* 26 (2006): 559.

ahip olmamıştır.¹⁵ Marcia Chatelain de şöyle der: “Tarih az sayı-
la seçenek arasında gezinen fertlere karşı daha şefkatli olmamızı
teşvik ederken insanların tercihini ortadan kaldırma gücüne sa-
hip kurum ve yapılara karşı çok daha eleştirel olmamız konusun-
da bizi uyarır.”¹⁶

Fredrik Logevall’a göre “asıl amaç bir tarafta insan âmilli-
ğinin unsurları ile diğer tarafta insan dışı güçler arasında bir den-
ge kurmak ve neden olan bütün etmenleri ikna edici bir biçimde
birbirine tutturmaya ve aralarındaki etkileşimi dikkate almaya
çalışan bir tarih yazmaktır.”¹⁷ Ya da Karl Marx’ın unutulmaz bir
şekilde ortaya koyduğu gibi: “İnsanlar tarihlerini kendileri yapar,
ama bunu kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar altında
değil, doğrudan karşılarına çıkan, verili ve geçmişten aktarılan
koşullar altında yapar. Bütün ölmüş kuşakların geleneği yaşayan-
ların beyinlerine bir karabasan gibi çöker.”¹⁸

15. Peter A. Coclanis, *Generations of Captivity: A History of African-American Slaves*, yazar Ira Berlin’in kitap değerlendirmesi, *William and Mary Quarterly* 61 (2004): 544-55; Peter Coclanis, “Slavery, African-American Agency, and the World We Have Lost,” *Georgia Historical Quarterly* 79 (1995): 873-84; Walter Johnson, “On Agency,” *Journal of Social History* 37 (2003): 113-24.

16. Marcia Chatelain, *Franchise: The Golden Arches in Black America* (New York: Liveright, 2020), 21.

17. Fredrik Logevall, “Presidential Address: Structure, Contingency, and the War in Vietnam,” *Diplomatic History* 39 (2015): 5.

18. Karl Marx, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*, 2. baskı (1869; tıpkı basım., New York: International, 1963), 15. [Karl Marx, *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i*, çev. Erkin Özalp (Yordam Kitap, 2016), 19: İnsanlar tarihlerini kendileri yapar; ama onu özgür iradeleriyle değil, kendi seçtikleri koşullar altında değil, dolaysız olarak önlerinde buldukları, verili, geçmişten devrolan koşullar altında yaparlar. Tüm ölmüş kuşakların geleneği, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker.]

TARİH BUGÜNÜN DÜNYASINI ANLAMAK İÇİN BİR ARAÇTIR

Louis Gottschalk'un 1953'te belirttiği gibi tarihçiler, "geçmişi kendi şartları içinde anlayıp tarihi kendi içinde değerlendirmenin" mi yoksa "geçmişi günümüze ışık tutması için anlamanın" mı daha önemli olduğunu uzun zamandır tartışmaktadır. Bazı tarihçiler günümüzün kaygılarını çalışmalarından arındırmaya çalışır.¹⁹ Oscar Handlin'e göre "Bir anın olaylarına takıntılı derecede saplanıp kalmak, tarihçinin empati becerisini, yani bizler gibi (fakat farklı) insanların bizimkine benzer (fakat farklı) zaman ve mekânlarda nasıl hissettiğini ve davrandığını tarif edebilme becerisini harekete geçirmesini engeller." "İyi adamlar ve kötü adamlar diye ayırım yapmaktan ibaret üstünkörü bir fikre sahip bir yazar ya da öğretmen, kıtlık dönemindeki bir İrlandalı köylüyü ya da toprak sahibini, 1850'lerdeki Alabamalı bir köleyi veya efendisini, Antietam'daki bir askeri ya da generali hiçbir zaman anlayamayacak."²⁰ Belki anlayamayacak. Ancak –Handlin'in de kesinlikle bildiği gibi– tarihçiler bizzat kendi anının olaylarına (takıntılı olmadan da olsa) ilgi duymasaydı, önceden sadece iktidar sahiplerine odaklanmış tarihçilerin ihmal ettiği o İrlandalı köylüler, Alabamalı köleler ve diğer sıradan insanlarla ilgilenmezlerdi.²¹ Diğer tarihçiler ise günümüzü işin içine katar. Örneğin John Higham şöyle der: "Üstün nitelikli bir tarihçi çifte hayat yaşar; bir taraftan kendi çağının sorunlarına

19. Louis Gottschalk, "A Professor of History in a Quandary," *American Historical Review* 59 (1954):276.

20. Oscar Handlin, *Truth in History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979), 404.

21. David A. Gerber, "The Uprooted Would Never Have Been Written If Oscar Handlin Had Taken His Own, Latter-Day Advice," *Journal of American Ethnic History* 32 (2013): 68-77.

ve meselelerine duyarlıdır, diğer taraftan da geçip giden bir çağın birliğine, bütünlüğüne sadıktır.”²²

Günümüzde bazı tarihçiler –kendilerini öncelikle tarihçi olarak tanımlamayanlar da dâhil– bu geleneğe aittir ve tarih çalışmalarını günümüze yönelik bakış açıları elde etmek için yaparlar. Cinsellik çalışan tarihçilerin amacı hem insan davranışının çeşitliliğini anlamak hem de cinsel azınlıkların bağımsızlıklarını kazanmasının yolunu açacak yöntemler ortaya koymaktır.²³ Tıp tarihçileri önceki kuşakların fiziksel ve ruhsal tedavi yöntemlerini keşfeder; bunu yapmalarının sebebi bugünün doktorlarına hayal edebileceğimiz teşhislerin sadece günümüzdeki teşhislerden ibaret olmadığını hatırlatmak ve aynı zamanda hastalıkların eski zamanlardaki algılanışının gerek doktorlara gerek hastalara faydalı olabileceğini göstermektir.²⁴ İktisat tarihçilerinin ücret eşitsizliği üzerine çalışmalarının bir sebebi de bu meselenin neden günümüze kadar geldiğini ortaya koymaktır.²⁵ Ayrıca hukuk tarihçileri ve hukuk araştırmacıları, bazı hâkimlerin [Amerikan] Anayasası’nın yazıldığı zamanki koşulları dikkate alarak yorumlamaya çalıştığını bilir ve bu yüzden de o koşulları belgelendirir.²⁶ Örneğin Baş-

22. John Higham, “Beyond Consensus: The Historian as Moral Critic,” *American Historical Review* 67 (1962): 609.

23. Samuel Clowes Huneke, “What’s Wrong with Queer History?,” *Boston Review*, 28 Haziran 2019, <https://bostonreview.net/gender-sexuality/samuel-clowes-huneke-anthony-appiah-queer-history>.

24. Steven J. Peitzman, “From Dropsy to Bright’s Disease to End-Stage Renal Disease,” *Milbank Quarterly* 67 (Ocak 1989): 16-32; Allan V. Horwitz ve Jerome C. Wakefield, *The Loss of Sadness: How Psychiatry Transformed Normal Sorrow into Depressive Disorder*, tıpkı basım (New York: Oxford University Press, 2012).

25. Tanya Devani, “Narrowing the Wage Gap: An Interview with Claudia Goldin,” *Harvard International Review; Cambridge* 38 (2017): 68-70.

26. Richard Primus, “Segregation in the Galleries: A Reconsideration,” *Michigan Law Review Online* 150 (2020), https://repository.law.umich.edu/mlr_online/vol118/iss1/3.

kan Trump'ın yaptıklarıyla ilgili soruşturmalar esnasında basılan, başkanlık iddianameleri ile ilgili bir kitabın girişinde Jeffrey Engel bariz olanı itiraf eder: “Bu kitabı okuyorsunuz, çünkü büyük ihtimalle hem iddianamelerin günümüzdeki öneminin hem de tarihin önemli olduğunun farkındasınız.”²⁷

Thomas Sugrue “Geçmişle günümüz arasında net bir çizgi görmüyorum.” der ve şöyle devam eder: “Şimdinin geçmişten koparılmış olduğu fikri bir yanılgıdır. Burada ve şimdi tecrübe ettiğimiz fırsatlar ve engeller tarihî süreçlerin bir sonucudur.”²⁸ Tarihçinin bilimsel çalışmalarını içinde yaşadığı dünya da kaçınılmaz olarak şekillendirir. Öyle ya da böyle, günümüzün modern tarih bilimi yarının yadigarı olacak. Örneğin 1949'da Conyers Read şöyle diyordu: “Tarih her kuşak için yeniden yazılmalı. Bizler geçmişle ilgili babalarımızın sorduklarından farklı sorular soruyoruz, babalarımızın göz ardı ettiği düşüncelerin önemine vurgu yapıyor, babalarımızın fevkalâde önemli gördüklerini de görmezden geliyoruz. Eski tarihçiler bizim çalışmalarımızdan tavan arasına, oradan da çöp kutusuna hep aynı şekilde tekrarlanan bir yolculuk yapıyor.”²⁹ Bu arada günümüzün tarihçileri için Read'in cinsiyetçi dili de bizzat kendi iddiasına bir diğer kanıttır. Annelerden değil de sadece babalardan bahsederek kendisini tavan arasına bir adım daha yaklaştırmıştır.

Tarihçiler arasındaki tartışmalar kelimenin iki anlamıyla da yalnızca *akademik* değildir; ne üniversiteyle sınırlıdır ne de

27. Jeffrey Engel, *Introduction to Impeachment: An American History*, ed. Jon Meacham vd. (New York: Modern Library, 2018), xxiii.

28. Destin Jenkins, “Public Thinker: Thomas J. Sugrue on History's Hard Lessons,” *Public Books* (blog), 2 Nisan, 2019, <https://www.publicbooks.org/public-thinker-thomas-j-sugrue-on-historys-hard-lessons/>.

29. Conyers Read, “The Social Responsibilities of the Historian,” *American Historical Review* 55 (1950): 275.

karar alma aşamasında önemsiz bir konumdadır. Geçmişin hikâyeleri bizi memnun da edebilir, gerekebilir de. Bu hikâyeler bir tartışmayı müze sergilerinden tutun da yolların ve yapıların adlandırılmasına, ders kitaplarının seçimine ve –özellikle 2020’de olduğu gibi– köleliği yayan ya da savunan insanların anıtlarının yıkılmasına kadar birçok konuya çekebilir.³⁰ Tarihçiler ortak millî anlatılara meydan okur, millî kahramanların sorunlu taraflarını ifşa eder ve kimi zaman başvurduğumuz o “eski güzel günler” kavramına saldırır.³¹ Birçok tarihçi bulgularının siyasî sonuçlarından isteseler de kaçamaz. Tıpkı siyasilerin tarihten kaçamadıkları gibi... Seth Cotlar ve Richard Ellis’in iddia ettikleri üzere, ABD liderleri o kadar çok tarihî iddialarda bulunuyor ve tarihî sembelleri manipüle ediyor ki onları “ulusun baş tarihçileri” saymamız gerekir.³²

Tarih bilgileri olsun ya da olmasın, yönetici konumundaki siyasetçiler tarihî benzetmeler yapmaya eğilimlidir.³³ İyi ihtimalle, kimisinin bir listesi vardır ve içinden bir tanesini seçer. Siyaset bilimci Gary Bass der ki “Tarih bilmekle her zaman daha kazançlı çıkarsınız; yoksa dünyayı aklınızda tek bir tarihî örnekle gezer-

30. Edward T. Linenthal ve Tom Engelhardt, ed., *History Wars: The Enola Gay and Other Battles for the American Past* (New York: Holt Paperbacks, 1996); Tony Taylor, “Australia’s History Wars’ Reignite,” *The Conversation* (blog), Mart 31, 2016, <http://theconversation.com/australias-history-wars-reignite-57065>; Susan Chira, “Korean Students Want One Homeland and No Americans,” *New York Times*, 12 Haziran 1988.

31. Anita Shapira, “Politics and Collective Memory: The Debate over the ‘New Historians’ in Israel,” [İngilizceye] çev. Ora Wiskind-Elper, *History and Memory* 7 (1995): 9-40.

32. Seth Cotlar ve Richard Ellis, *Historian in Chief: How Presidents Interpret the Past to Shape the Future* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2019).

33. Yuen Foong Khong, *Analogies at War: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decisions of 1965* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992).

seniz size her yer Münih ya da Vietnam gibi gelir.”³⁴ Örneklerle düşünmeye şu sorular eşlik edebilir: Hayal edebileceğimiz en iyi ve en kötü sonuç nedir? Konuya hâkim diğer insanlara bu durum nasıl görünebilir? Önceki kuşaklar neyi göremedi ve aynı hataya düşmemek için bizim soruyor olmamız gereken sorular nelerdir?³⁵ Natalie Zemon Davis şöyle der: “İnsanların geçmişte yaptıkları, tüm o sayısız yaşam tercihleri ve eylemler hem umut hem umutsuzluk kaynağıdır... Bundan şu anlamda ümit devşirebiliriz: Bazı şeyler geçmişte bu kadar farklı idiyse, belki biz de şimdi onları biraz farklı yapabilecek konumdayızdır, en azından birazcık farklı...”³⁶

Tarihi kullanarak bugünün dünyasını şekillendirmeye yönelik en açık çabalara çeşitli isimler verilmekle birlikte genellikle *uygulamalı tarih* ya da *kamusal tarih* denir ve National Council on Public History [Kamusal Tarih Milli Konseyi - ABD] tarafından şöyle tanımlanır: “Tarihin dünyada devreye sokulduğu çok sayıda ve çeşitli yöntemler bütünüdür. Bu anlamda, gerçek dünya meselelerine uygulanan tarihin adıdır.” Konseye göre “tarih danışmanları, müze uzmanları, resmî tarihçiler, arşivciler, sözlü tarihçiler, kültürel kaynak yöneticileri, küratörler, film ve medya yapımcıları, tarih yorumcuları, tarihî eser korumacıları, siyasî danışmanlar, yerel tarihçiler ve toplum gönüllülerinin hepsinin ortak gayesi ve görevi, tarihin kamusal alanda işlevsel ve faydalı olmasıdır.”³⁷ Televizyon belgeselleri ve büyük müze sergileri gibi

34. BBC Newshour, 21 Haziran 2020.

35. James Gross, *Broken Promise: The Subversion of U.S. Labor Relations* (Philadelphia: Temple University Press, 2010), xiii.

36. Natalie Zemon Davis, *A Passion for History: Conversations with Denis Crouzet, Early Modern Studies 4* (Kirksville, MO: Truman State University Press, 2010), 73.

37. “About the Field,” National Council on Public History, <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>.

bazı kamusal tarih projeleri milyonlar tarafından takip edilirken bazıları da seçkin kimseler içindir, hatta bazıları devlet sırrı olarak sınıflandırılabilir. Fakat tüm bunlarla amaçlanan, tarihi tarihçiler arasında cereyan eden safi akademik tartışmalar olmaktan çıkarıp başlıca ilgi alanı içinde yaşadığımız dünya olan insanlara ulaştırmaktır.

TARİH HİKÂYE ANLATICILIĞIYLA ANALİZİ BİRLEŞTİRİR

Sıkıcı ve sürekli tekrarlanan tarihî tartışmalardan biri de uzmanlaşmış akademik yayınları dolduran kapsamlı bilimsel çalışmalar ile havalimanlarındaki gazete bayilerinde dahi bulunabilen ve canlı anlatımlara sahip çok satan kitapların arasındaki ilişkidir.³⁸ İlki net analitik iddialarda bulunurken ikincisi iyi bir hikâye anlatmaya çalışır. Bazı eleştirmenler ayrıştırıcıdır; bu iki tür arasında büyük bir boşluk görür, “tarih profesörlerinin toplumsal tartışmalardan çekilerek kendi ezoterik uğraşlarına kapandığından” yakınıır.³⁹ Ben ise birleştiriciyim, akademik çalışmaların da popüler çalışmaların da aynı temel öğeleri barındırdığını, yalnızca bunların oranlarının farklı olduğunu düşünüyorum. Bir tezi kanıtlamaya kendisini ne kadar adasa da büyük akademik tarih bilimi insanlar hakkında hikâyeler anlatır; bunlar şahısları, çatışmaları, olay örgüleri ve birtakım sonuçları olan hikâyelerdir.

38. Thomas Babington Macaulay, “History (May, 1828),” şurada: *Miscellaneous Writings, Speeches and Poems* (Londra: Longmans, Green, 1880), 56; Robert B. Townsend, “From the Archives: Why Can’t Historians Write?” *Perspectives on History*, 25 Mart 2008.

39. Max Boot, “Americans’ Ignorance of History Is a National Scandal,” *Washington Post*, 20 Şubat 2019.

Popüler tarih çalışmalarında da bir tez vardır, ancak bu tez açıkça belirtilmeyip daha ziyade örtük olabilmekte ve metnin kendisinde değil de çoğunlukla varsayımlarında kendini belli etmektedir.⁴⁰

Akademik ve popüler tarih türleri birbirine çok yakındır ve o yüzden birçok başlık her iki alanda da iş görmektedir; ama her tarih çalışması da çok satanlar listesine giremez. Örneğin ABD’de popüler tarih piyasasına ABD hakkındaki hikâyeler hâkimdir. Bu hikâyeler savaşlar, cinayetler, bilimsel keşifler, felâketler ve sporlar hakkında olup özellikle erkeklerin kahramanlıklarına vurgu yapmaktadır.⁴¹ Popüler tarihçiler birçok meseleyi bu alanların içerisine yedirebilmektedir ve çok azı ticaret borsası ya da kölelik gibi sahilde güneşlenirken okunmaya pek müsait olmayan konularla ortaya çıkarlar. Öte yandan çok sayıda konu da yalnızca akademik monografilere ya da dergilere uygundur.

En becerikli yazarlar bile uzmanları büyüleyen bazı konulara halkın ilgisini çekmekte zorlanabilir, ancak bir hikâyeyi hedef okuyucusuna olabildiğince çarpıcı ve anlaşılır bir biçimde anlatmak her tarihçinin görevidir. Bazen berbat bir hikâye anlatıcılığına sahip bilimsel bir çalışmaya denk geliyorum, ama yeterince kapsamlıysa ve önemli bir konuyu işliyorsa lisansüstü öğrencilerimden bu çalışmayı okumalarını istiyorum. Fakat her seferinde de içimden, keşke yazar popüler kitaplardan biraz ders alsaymış, diyorum.

40. Bu tartışmaya dair arka plan bilgisi için bkz. Lawrence Stone, “The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History,” *Past & Present* 85 (1979): 3-24; David Greenberg, “Academics Historians vs. Popularizers,” *Slate*, 17 Mayıs 2005; “That Barnes & Noble Dream,” *Slate*, 18 Mayıs 2005; Aaron Sachs ve John Demos, ed., *Artful History: A Practical Anthology* (New Haven, CT: Yale University Press, 2020).

41. Andrew Kahn ve Rebecca Onion, “Is History Written About Men, by Men?” *Slate*, 6 Ocak 2016.

İngilizcedeki *tarih* [history] ve *hikâye* [story] kelimeleri Latincedeki *historia* kelimesinden türemiş, fakat ancak son yüzyıllarda birbirlerinden ayrılmıştır. İlkinden gerçek olay anlatması beklenirken ikincisinden gerçek olay (gazete haberleri) ya da kurgu (kısa hikâyeler) anlatması beklenir.⁴² Bu ayrım da bile tarih hâlâ içinde hikâyeyi ve onun yanı sıra anlatıcısının kaçınılmazlığını barındırır. Bazı tarih anlatıları tek bir hikâyeden ibarettir, baştan sona o şekilde ilerler. Bazıları da aynı zaman dilimlerinde geçen birçok hikâyeden mürekkeptir. Hangisi olursa olsun tarihçiler bir gazetecinin şu temel ve olguya dayalı sorularını cevaplamalıdır: Kim, ne, nerede ve ne zaman. Diğer hikâyeye anlatıcıları gibi tarihçiler de bu olgulara şahıslar, mekân ve olay örgüsüyle can verir. William Cronon, “insanın hikâyeye anlatıcılığına olan ihtiyacının kuvvetle muhtemel hiç bitmeyeceğini” hatırlatır bizlere ve şöyle devam eder: “Hikâyeye anlatıcılığı insanların yaşamlarını idrak etmelerinde temel bir işlev görmektedir ve anlattıkları hikâyelerin en önemlileri de geçmiş anlamayı hedefleyen hikâyelerdir.”⁴³

Ancak tarih araştırması iyi bir hikâyeye anlatmaktan daha fazlasıdır ve nitekim 20. yüzyılın başından bu yana bazı tarihçiler kendi çabalarını *bilimsel* olarak nitelemektedir.⁴⁴ Tabii insan eylemlerinin gezegenlerin yörüngeleri kadar tahmin edilebilir olduğunu iddia etmezler. Daha ziyade doğal dünyayı inceleyen bilimadamlarınıninkine benzer yöntemler kullanırlar. Bu, bilimsel iletişimde özellikle doğrudur. Kimyagerler ve fizikçiler gibi –hat-

42. Katy Steinmetz, “This Is Where the Word ‘History’ Comes From,” *Time*, 23 Haziran 2017, <http://time.com/4824551/history-word-origins/>.

43. William Cronon, “Storytelling” *American Historical Review* 118 (2013): 5.

44. Robert B. Townsend, *History’s Babel: Scholarship, Professionalization, and the Historical Enterprise in the United States, 1880-1940* (Chicago: University of Chicago Press, 2013), Birinci Bölüm.

ta sosyologlar, edebiyat eleştirmenleri ve epidemiyoloji uzmanları gibi– akademideki tarihçiler de önceki akademik çalışmalara dalar, kanıtlar bulup onları alıntılar ve eserlerini hakem denetimi için gönderir. Bazen araştırmalarını yürütmek için hibe de alır. Tıpkı diğer alandaki araştırmacılar gibi standart araştırma ve yazım süreçlerini takip ederek herhangi bir bireyin kendi başına başarabileceğinden çok daha fazla miktarda ortak bir bilgi birikimi meydana getirebileceğini umut eder.

Hatta fen bilimleri gibi tarih de öngörülerde bulunur. Burada insanların gelecekte yapacakları tercihleri tahmin etmekten bahsetmiyorum, zira tarihçiler vakiya inanır. Tarih daha ziyade gelecekte ortaya çıkacak *bulgular* konusunda öngörülüdür. Paleontoloji uzmanları gelecekte hangi yaşam biçimlerinin ortaya çıkacağını değil, dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli katmanlarda ne tür fosillerin bulunabileceğini tahmin eder. Tarihçiler de benzer biçimde, yeni kaynaklarda önceden incelediklerine benzer hangi fikir ve olayların bulunabileceğini tahmin eder. Örneğin Hidetaka Hirota, 19. yüzyılda New York ve Massachusetts'teki İrlandalı göçmen karşıtlarının yazılarını okumuş ve sefil durumda oldukları için İrlandalılardan nefret ettiklerini ortaya çıkarmıştır.⁴⁵ Bu bulgu, mesela 2045 yılında göçmen karşıtlarının göçmenleri yoksul olmakla suçlayacağı öngörüsünü ortaya koymaz (gerçi ben öyle olacağı konusunda bahse girebilirim). Daha ziyade bu bulgu, “başka bir tarihçi ilave kaynaklar kullanarak kendi araştırmasını yapsaydı yine benzer iddialara ulaşırdı” öngörüsünü ortaya koyar. Gerçekten de Hirota'nın analizi Pensilvanya'daki yerli halk savunucularının iddialarını anlamama yardımcı oldu

45. Hidetaka Hirota, *Expelling the Poor: Atlantic Seaboard States and the Nineteenth-Century Origins of American Immigration Policy* (New York: Oxford University Press, 2017).

ki aslında bu, onun çalışmasının coğrafi kapsamının dışındaydı. Sonuç olarak benim bulabileceğim şeyi o tahmin etmişti.

Tarihle alakalı iddialarda, matematik ve fiziktekinin aksine, nadiren nesnel kanıtlar bulunur. Tarihçinin amacı daha ziyade, ileri sürdüğü iddiaların insanların geçmişte yaptığı tercihleri anlamada yardımcı olduğuna okuyucuları *ikna etmektir*. Her okuyucu belli bir iddiayı eşit derecede ikna edici bulmayacaktır ki zaten sizin de başarılı olmak için her okuyucuyu ikna etmenize gerek yoktur. Zira başarı, en önemsedığınız okuyucuları aydınlatmakla elde edilir.

Charles Beard 1933'te şöyle demiştir: "Tarihe hep bir bilim, bir sanat, bir ilahiyat çeşidi, felsefenin bir safhası, bir edebiyat dalı gibi yakıştırmalarda bulunulmuştur. Fakat bunlardan hiçbirisi değildir, onların toplamı da değildir."⁴⁶ Doğrudur, bazı tarihçiler kendi disiplinlerinin çeşitliliğini reddeder ve her tarih anlatısının ya analitik ya da anlatıya dayalı ya da edebî ya da ulusal ya da ulusötesi ya da uzun vadeli ya da popüler ya da toplumsal ya da profesyonel ya da kârlı ya da açık erişimli ya da vatansever ya da sınırları çiğneyici olduğu konusunda ısrarcıdır. Ama aslında tarihçiler grubu da bireysel olarak her tarihçi de farklı seslerle yazar. Yalnız başına çalışan bir tarihçi de bir araştırma yaparken elde ettiği bulgularını alana has dergilerde paylaşabilir, araştırmacılar ve tarihe ilgi duyan sıradan okuyucular için basılmış bir kitapta yayınlatabilir. Hatta müze sergilerinde, belgesellerde ve gazetelerde kullanabilir. Bunlar sayesinde çok daha geniş kesimlere ulaşabilir.

Konu tercihi, çalışmanın kapsamı, kullanılan araştırma yöntemleri ve sunum araçları genellikle ödünler vermeyi de gerektirir ve bir alanda önde gelen on iki uzmanın fikrini kalıcı olarak değiştirmenin mi yoksa akademi dışından 5.000 okuyucunun

46. Beard, "Written History as an Act of Faith," 219.

hafif merakını gidermenin mi daha önemli olduğu da belli değildir. Birer okuyucu olarak sizler bir tarihçinin kendi çalışmasında göttüğü hedefleri görebilmeli ve bu bağlamda o çalışmanın değerini anlayabilmelisiniz. Yine parlak fikir sahipleri olarak sizler kendinize hedefler koymalı, çalışmanızı bu hedefler doğrultusunda şekillendirmeli ve nihayetinde gerçekleştirmeyi hedeflediğiniz şeyi düzenli olarak yeniden değerlendirmelisiniz.

TARİH SÜREGİDEN BİR TARTIŞMADIR

Diğer bilimadamları gibi tarihçiler de –araştırmacı ne kadar zeki ve özenli olsun– bir sorunun mutlak bir şekilde cevaplanabileceği düşüncesini reddeder. Bizler geçmiş hakkında daima yeni kaynaklar keşfeder, yeni sorular sorar, yeni bağlamlar düşünür ve yeni fikirler öneririz. Tarihçiler başkaları tarafından daha önceden çalışılmış olaylara düzenli olarak yeniden dönüp bakar. Zira geçmişin eski anlatımlarının günümüzün ihtiyaçlarını karşılamadığına inanırlar.

Günümüzün tarihçilerinin eski yorumları reddetmesi rahatsız edici gelebilir. Zira bu, bugünün yorumlarının da gelecekte değerini yitireceği fikrini ima eder. O halde bu kadar kısa ömürlü bir eser ortaya çıkarmak için neden bu kadar çok çalışılsın ki diye bir soru akla gelebilir. Fakat uygulamada yoruma dayanan en iyi tartışmalar açmazlara sebep olmaz, bilakis sentezler meydana getirir. Örneğin 1989’da Lawrence Levine tarihçilerin hissettiği bir özgüven duygusundan, yani “bizler bir tarihî yorumlar döngüsü içinde gidip gelsek de genel gidişatın gittikçe zenginleşen bir tarih anlayışına doğru olduğunu bilmenin meydana getirdiği bir özgü-

ven” duygusundan bahseder.⁴⁷ Yorumlar eskise bile temel olguya dayalı bulgular güncelliğini devam ettirir. Ben şahsen onlarca yıl önce yazmış olan tarihçilerin çalışmalarına güvenmişimdir. Vardıkları sonuçlara şüpheyile yaklaşabilirim, ancak araştırmalarına güvenirim. Gelecekteki tarihçilerin de –benim yorumlarım hakkında ne düşünürlerse düşünsünler– olguya dayalı keşiflerimden bir şeyler öğreneceklerini düşünmek isterim.

Tarihçiler kendi inisiyatifleriyle tarihte iz sürmekten keyif alır, çok çeşitli konuları ele almaktan hoşlanırlar. Bunlar arasında muhafazakârlarla ihtilalciler arasındaki çatışmalar; tarihin geçmişteki dar siyaset incelemesi alanından çıkıp çok daha geniş insan deneyimi keşfine dönüşmesi; psikotarih ve kliometrik gibi yaklaşımların yükselişi ve düşüşü; kadınlar, etnik ve dinî azınlıklar ve siyahiler üzerine çalışmalara giriş; tarihçilerin popüler kültür ve kamu politikası üzerindeki artan ve azalan etkisi sayılabilir.⁴⁸ *Tarihçi* tanımı bile değişkendir. Bu terim 20. yüzyılın başında tarihî bilginin peşinde koşan insanları kapsardı. Gerçi o insanlar bugün arşivci, siyaset bilimci veyahut öğretmen gibi başka unvanlar kullanırdı muhtemelen.⁴⁹

Ama her şeye rağmen benim dikkatimi çeken, değişikliklerden çok tarih araştırmasının tarihindeki süreklilikler oluyor. Günümüzdeki tarihçiler, Edward Gibbon (1737-1794) ya da Henry Adams’ı (1838-1918) şaşırtabilecek konular hakkında yazıyor, ancak hikâyelerini Gibbon, Adams ve hatta binlerce yıl önce yazmış olan Tukidides ve Tacitus’un tanıyabileceği şekilde anlatıyorlar. Bunu da tarih yazmanın herhangi bir medeniyetin

47. Lawrence W. Levine, “The Unpredictable Past: Reflections on Recent American Historiography,” *American Historical Review* 94 (1989): 671.

48. Sarah Maza, *Thinking About History* (Chicago: University of Chicago Press, 2017).

49. Townsend, *History’s Babel*. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

temel işlevi olduğunu düşünmekten gelen o aynı özgüvenle yapıyorlar.

En yenilikçi araçlar daha geleneksel yaklaşımlarla birleştiğinde en iyi sonucu verir. Örneğin bir bilgisayar algoritması soruları cevaplamaya yardımcı olabilir, ancak eski soru sorma ve arşiv tarama yöntemleri hâlâ çok büyük değer taşımaktadır.⁵⁰ Aynı süreklilik tarihçiler yeni sorular sorduğunda da ortaya çıkar, hatta var olan anlatıları ters yüz etmeyi isteyenler bile yerleşik araçları kullanarak böyle yapmaya çalışır. Örneğin Jean O'Brien (Beyaz Toprak Ojibwe kabilesi üyesi [*White Earth Ojibwe*]) 19. yüzyıl New England tarihçilerinin kendi bölgelerindeki yerlilerin geçmişi hakkında okuyucularını nasıl yanlış yönlendirdiğini ve Kızılderililerin nasıl kendi eyaletlerinde sürekli ikamet hakkından mahrum bırakıldıklarını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu eleştirisini, arşivlerde mahfuz birincil kaynaklarda bizzat kendi yaptığı titiz araştırmasına dayandırmaktadır. Önceki tarihçi kuşakların yöntemlerini reddetmemiş, bu yöntemleri farklı bir bakış açısıyla ve öncüllerinden çok daha ustalıkla ele almıştır.⁵¹

2009 baharında Washington'daki ünlü Kongre Kütüphanesi'nde biraz zaman geçirdim ve benden bir asır önce doğmuş David Maydole Matteson'ın aldığı notları inceledim. Onlarca yıl önce Matteson, benim de ilgimi çeken ABD'deki sonu gelmeyen isyanların tarihi üzerine çalışmaya başlamıştı. Onun diviti, mürekkep dolu hokkası ve kâğıdı vardı; benimse dizüstü bilgisayarım ve dijital fotoğraf makinem... Ancak teknolojideki büyük değişime rağmen hedefim onunkinden pek farklı değildi: Eski gazete, dergi, kitap ve resmî kayıtları taramak, notlar çıkarmak ve bu

50. Kellen Funk ve Lincoln A. Mullen, "The Spine of American Law: Digital Text Analysis and U.S. Legal Practice," *American Historical Review* 123 (2018): 144.

51. Jean M. O'Brien, *Firsting and Lasting: Writing Indians Out of Existence in New England* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010).

notları tutarlı bir hikâyeye dönüştürmeye çalışmak. Not kartları ve mikrofilm okuyucularının döneminden öğreneceklerimiz var hâlâ. Her ne kadar bilimin odağı ve teknolojik imkânlar gelecekte değişiklik gösterecek olsa da bu kılavuzda o eski dönemlerden süregelen genel uygulamaları öne çıkarmayı umuyorum.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÇİLERİN ETİĞİ

Tarih, hedefleri ve yöntemleri bakımından tanımlanmasının yanı sıra, uygulayıcılarının önemli gördüğü değerler bakımından da tanımlanır. Örneğin gözlüklü bir araştırmacı, söz gelimi, sararmış bir gazetenin sayfalarını dikkatli bir şekilde çevirirken ya da bir hakemin nezaketsiz yorumlarına surat asarken pek de korkuyor gibi görünmeyebilir; fakat ortak bir girişim olarak tarih, yeri geldiğinde jüri kararlarını yönlendirir, itibar kazandırır ya da kaybettirir, hatta toplumları savaşa bile sürükler. Ayrıca bir mesleğin üyeleri olarak tarihçiler, öğrencilerin ve meslektaşlarının kariyer ve hayatlarını şekillendirebilir. Tarihçilerden oluşan topluluklar, bu gücün bilincinde olarak bazı etik ilkeler kaleme almışlardır. Amerikan Tarih Derneği'nin (American Historical Association) hazırladığı Mesleki Etik İlkeler Bildirgesi (Statement on Standards of Professional Conduct) bu anlamda iyi bir başlangıç noktası olabilir, ancak tarihçiler sözlü tarih, kamusal tarih, yerel tarih, arşivleme ve benzeri alanları ilgilendiren kendi işleriyle alakalı daha hususi ilkeler yazmalı ve etik tartışmalarına girişmelidir.¹ Bütün tarihçiler bazı temel değerleri paylaşa da farklı şartlar altında çalışmaktadır. Kadrolu bir profesörün yararlandığı etik özgürlük, bir şirkette sözleşmeli olarak çalışan danışman tarihçi

1. American Historical Association, "Statement on Standards of Professional Conduct (2019'da güncellendi)," <https://www.historians.org/jobs-and-professional-development/statements-standards-and-guidelines-of-the-discipline/statement-on-standards-of-professional-conduct>.

için ulaşamaz olabilir; ama yine de danışman tarihçinin de bazı kati sınırları olmalıdır.²

Etik kurallar yeni durumlara ve fikir ayrılıklarına göre evrilir. Örneğin 21. yüzyılda tarihçiler, kütüphaneciler ve arşivciler, artık Amerikan Yerlilerinin kültürel olarak hassas olan arşiv malzemelerinin özenli bir şekilde kullanılmasına, satılarak ya da savaşta yer değiştirmiş nadir malzemelerin kökenine, birincil kaynakların ve yeni bilimsel çalışmaların ücretsiz bir şekilde internette erişime açılmasının faydaları ile sakıncalarına daha fazla dikkat etmektedir.³ Belki de bu yüzden tarihçilerin başlıca etik yükümlülüğü, tarihçilerin de etik yükümlülüklerle sahip olduğunun bilincinde olmak ve kendilerini buna göre layıkıyla eğitmeleri gerektiğini anlamaktır.

İPUÇLARI

- Dürüst sorular sorun, sürprizlere açık olun.
- Yaptığınız işi açıkça ortaya koyarak hatalardan kaçının.
- İster hayatta ister ölmüş olsun, insanları önemseyin.

MERAK

Araştırmacı tarihçinin başlıca özelliği meraka sahip olmasıdır. Bir projeye giriştiğinizde cevabı baştan biliyorsanız, aslında pek

2. Carl Ryant, "The Public Historian and Business History: A Question of Ethics," *Public Historian* 8 (1986): 31–38.

3. Kritika Agarwal, "A Way Forward," *Perspectives on History*, Ekim 2018; Kritika Agarwal, "Doing Right Online: Archivists Shape an Ethics for the Digital Age," *Perspectives on History*, Kasım 2016; Mike Kelly, "Introduction," *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage* 6 (2005): 10–13; Seth Denbo, "Academic Presses Explore Open Access for Monographs," *Perspectives on History*, 10 Mart 2017.

de araştırma yapmıyorsunuz demektir. Daha sonra üçüncü bölümde de değinileceği gibi tarihçiler birçok şekilde sorular üretir ve dolayısıyla zihinlerini mümkün mertebe açık tutmalıdır. Öncelikle, başka alanlardaki araştırmacılar gibi tarihçiler de *teyit yanlılığı*ndan kaçınmalıdır. Teyit yanlılığı, birinin başlangıçtaki varsayımlarına karşı çıkan kanıtları görmezden gelerek varsayımlarını destekleyen kanıtları öne çıkarma eğilimidir. Teyit yanlılığı bir çalışmanın herhangi bir evresinde kendini gösterebilir: Bir soruyu şekillendirirken, bir araştırma deseni oluştururken, not alırken ya da bulguları kaydederken... Nesiller boyunca erkek tarihçilerin araştırma yaparken anlatılarında kadınları görmezden gelmeleri ve beyaz tarihçilerin köleliğin dehşet verici yanlarını önemsiz gibi göstermeleri tam da bu yüzdendir. Sözüm ona harika bir hikâyeden büyülenip şüphelerini bir kenara bırakan ve tercih ettiği anlatıya uyması için kanıtları eğip büken bilimadamlarını yanıltan da budur. Belki önyargılarımızın tamamını teşhis edemeyiz ve evet, geleceğin tarihçileri bizim hayal gücümüzün sınırlarını göstermekten keyif alacaktır. Fakat en azından farkındalık geliştirebilir ve miras aldığımız anlatıları karmaşıklaştıran unsurlara karşı daha dikkatli olabiliriz.

Amerikan Tarih Derneği'ne göre, "Tarihçiliğin icra edilmesindeki meslekî dürüstlük kendi önyargılarının farkında olmayı ve nereye yönlendirirse yönlendirsın doğru yöntem ve analizi izlemeye hazır olmayı gerektirir. Tarihçiler kaynaklarını saptırmamalıdır. Bulgularını olabildiğince kesin bir şekilde aktarmalı, kendi yorumlarına ters düşen kanıtları görmezden gelmemelidir."⁴

4. American Historical Association, "Statement on Standards of Professional Conduct (2019'da güncellendi)."

1961'de E. H. Carr şöyle der: "Bir tarihçiyi kesinliğinden dolayı övmek bir mimarı binasında iyi fırınlanmış kereste ya da ölçülü karılmış harç kullandığı için övmeye benzer. Bu onun temel bir işlevi değil, işinin vazgeçilmez bir şartıdır."⁵ Aslında mimarlar malzemelerini hassas ve yenilikçi bir şekilde kullandıkları için pek tabii ki övgü alır ve tarihçilerin işinin önemli bir kısmını çalışmalarını için güvenilir malzemeler bulmak oluşturur.⁶

Üstelik kesinlik bir kademe meselesidir. Basit bir trafik kazası birbiriyle çelişen görgü tanıklarının ifadelerine yol açabileceği gibi daha büyük tarihî olaylar da çok daha büyük tutarsızlıklar doğurabilir. Bu sebeple, mesela neyin ne zaman olduğunu gösteren basit bir zaman çizelgesi hazırlamak bile kanıtları tartmada ve dolayısıyla yorumlamada iyi bir alıştırma işlevi görebilir. Richard White der ki "Biz tarihçiler 'gerçeği' söylemek için can atarız; fakat bir taraftan da bilinen yalanlardan kaçınmayı, asılsız iddialarda bulunmamaya çalışmayı, başkaları da kontrol eder diye söylediğimiz şeyler için kanıt sunmayı genellikle yeterli görürüz."⁷ Yüzlerce, binlerce, hatta on binlerce birbiriyle çelişen, bölük pörçük kaynaklarla çalışan tarihçiler (ki bu kaynakların bazıları yabancı dildedir ya da tarihçinin doğrudan bilgisi olma-

5. Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?*, çev. Misket Gizem Gürtürk (İletişim Yayınları, 2018), 61.

[Bir tarihçiyi kesinliğinden dolayı övmek, bir mimarı yapısında iyi fırınlanmış kereste, gereğince karıştırılmış harç kullandığından ötürü övmeye benzer. Bu, onun işinin zorunlu bir koşuludur, fakat onun temel işlevi değildir.]

6. "2014 Pritzker Architecture Prize Jury Citation for Shigeru Ban," Pritzker Architecture Prize, <https://www.pritzkerprize.com/laureates/2014>; David Hackett Fischer, *Historians' Fallacies* (New York: Harper Torchbooks, 1970), 41.

7. Richard White, "New Yorker Nation," *Reviews in American History* 47 (2019): 162.

yan bir zamanda veya mekânda veya tamamen farklı bir meslek tarafından üretilmiş kaynaklardır) mutlak bir kesinlik elde etmeyi zaten beklemez.

Bunun yerine White'ın da önerdiği gibi asıl standart, kesinlikte değil *tekrarlanabilirlik*tedir, yani tıpkı laboratuvar bilimlerinde olduğu gibi “bir çalışma tekrar edilebilir; çünkü ayrıntılı bir çalışma yöntemi tanımı bulunur.”⁸ Bilimsel tarih çalışmalarında bu, ek kaynaklara atıfların yanı sıra alıntılar, dipnotlar ya da sonnotlar şeklinde kendini gösterir. Hatta gerektiğinde ana metinde veyahut ayrı bir notta alternatif ihtimalleri okuyucuya aktarmak faydalı olabilir. İstisnai durumlarda ise tarihçiden bir proje için kendi çalışma notlarını hazırlaması istenebilir.⁹ Ayrıca kesinlik vaadi, yeri geldiğinde şüphenin itirafını, hatta bazen “Bilmiyorum.” demeyi gerektirir.¹⁰

Olguya dayalı kesinlik tek başına iyi bir tarihin teminatı değildir. Charles Beard 1933'te şöyle der: “Olgular ... kendilerini seçmez ya da tarihçinin zihnindeki herhangi bir planın içine kendi kendine dâhil olmaz. Tarihçi onları düşündükçe seçer ve sıraya koyar.”¹¹ Olguları insanın idrakine katkıda bulunacak şekilde seçmek ve sıraya koymak için tarihçinin başka özelliklerinin de olması gerekir.

8. Rik Peels ve Lex Bouter, “The Possibility and Desirability of Replication in the Humanities,” *Palgrave Communications* 4 (2018): 95.

9. Stanley N. Katz, Hannah H. Gray ve Laurel Ulrich, *Report of the Investigative Committee in the Matter of Professor Michael Bellesiles* (Atlanta, GA: Emory University, 2002), 18–19.

10. Marc Bloch, *The Historian's Craft: Reflections on the Nature and Uses of History and the Techniques and Methods of Those Who Write It*, [İngilizceye] çev. Peter Putnam (1953; tıpkı basım, Princeton, NJ: Vintage, 1964), 60.

11. Charles A. Beard, “Written History as an Act of Faith,” *American Historical Review* 39 (1934): 220.

2. yüzyılın başlarında Tacitus şöyle der: “Maksadım her hareketi uzun uzadıya nakletmek değil, sadece mükemmellikleriyle ün salmış yahut rezillikleriyle dillere düşmüş olanları kaydetmektir. Bunu tarihin en yüksek işlevi olarak görürüm. Bu işlev, kayda değer hiçbir davranışın anılmadan geçilmesine müsaade etmemek ve utanç verici söz ve eylemlerin karşısına gelecek kuşakların lanetini bir korku unsuru olarak koymaktır.”¹² Lulia Laite, iki bin yıl kadar sonra benzer bir duyguyu tweetledi: “Tarihçi olmak, masanda yalnız başınayken uzun zaman önce ölmüş başbakanlara ‘şerefsiz herif’ diye söylenmekten ibarettir.”¹³

Ancak bir tarihçi bu kadar yargılayıcı olmadan da okuyucularının kendi kanaatlerine varmasına yardımcı olabilir. John Hope Franklin, “Tarihçinin görevi, mümkün mertebe net bir şekilde, şu ana kadar gerçekleştirilmiş farklı eylem tarzlarıyla bunların muhtelif –ve çoğunlukla– çetrefilli sebeplerini insanların önüne koymak ve varsa çatışmaları ve tutarsızlıkları, çelişkileri ve mantıksızlıkları, kusurları ve eksiklikleri özellikle belirtmektir” der ve şöyle devam eder: “Eğer vicdanı besleyen unsurlar dürüstlük ve tutarlılık, tarihçinin kendi ulusunun vicdanı olduğu iddia edilebilir.”¹⁴ Kimileri ise buna karşı çıkar. Bloch’a göre kestirme bir yargıda bulunmak, kapsamlı bir izahatın tembel bir alternatifinden başka bir şey değildir. Şöyle yazar: “Luther’in ru-

12. Tacitus, *The Annals*, [İngilizceye] çev. Alfred John Church ve William Jackson Brodribb, Internet Classics Archive, <http://classics.mit.edu>.

13. Julia Laite (@julialaite), “Being a Historian Is All about Muttering ‘You F**ker’ to Long-Dead Prime Ministers Whilst Alone at One’s Desk,” *Twitter*, 23 Mayıs 2019. <https://twitter.com/JuliaLaite/status/1131566942207250437>

14. John Hope Franklin, “The Historian and Public Policy,” *History Teacher* 11 (1978): 390.

hunu anlamaktansa onun lehinde veya aleyhinde yazmak, yine benzer şekilde, Papa VII. Gregorius ile Kral VII. Henry'nin birbirleri hakkında dediklerine bakıp da ikisinden birine taraf olmak, Batı medeniyetinin bu en muazzam olaylarından birinin altında yatan sebepleri ortaya çıkarmaktan ne kadar da kolaydır!"¹⁵

Tarihçiler hangi insanların sözlerinden ve eylemlerinden sorumlu tutulması gerektiğine karar vermelidir. Beyaz Güneylilerin medenî haklar hareketine karşı tepkilerini konu alan tarih araştırmasında Jason Sokol, New Orleans valisi deLesseps Morrison'a mektuplar yazan ayrılıkçıların isimlerini açıklar; zira birer vatandaş olarak bu kişiler açık tartışmalara katılmış ve bir kamu görevlisine yazarak başvurmuştur. Oysa Sokol, cebir hocası tarafından Kuzey ve Güney'in birleşmesi konusunda ne düşündüklerini paylaşmaları istenen Georgia Üniversitesi öğrencilerinin yazdığı makalelere farklı yaklaşmaktadır. Açıklama olarak ise "Bu öğrenciler yazılarını kamuya açılması için ya da basılmak üzere yazmamıştır." der ve ekler: "Bu sebeple isimlerinin açıklanmasına gerek yoktur." Gerçekten de kendinden sonraki araştırmacıların incelemesine imkân sağlamak üzere çalışmasına bu isimlerin sadece baş harflerini ekler.¹⁶

Laflarını esirgemeye en fazla kendini kaptıranlar ise sözlü tarihçiler olabilir. Valerie Yow, "Röportaj yaptığınız insanları sevip onlara saygı duyduğunuzda aslında farkında olmadan etkileniyor ve meseleleri gerçekçi değil de iyimser bir biçimde görmeye yatkın hâle geliyorsunuz"¹⁷ der. Bu konuda sert yaklaşımlar öne-

15. Bloch, *The Historian's Craft*, 141. Bu mesele hakkında daha fazla bilgi için bk. Gordon Wright, "History as a Moral Science," *American Historical Review* 81 (1976): 1–11.

16. Jason Sokol, *There Goes My Everything: White Southerners in the Age of Civil Rights, 1945–1975* (2006; tıpkı basım, New York: Vintage, 2007), 153, 372 n. 27.

17. Valerie Raleigh Yow, *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*, 2. baskı (Walnut Creek, CA: Altamira, 2005). 147.

ren tarihçiler de vardır. Örneğin John Kaye 1870’te ısrarlı bir şekilde “Tarihçi için bütün insanlar ölüdür.” der. “Bir çağdaş tarih yazarı, yaşayanlara ve ölülere aynı davranmaya hazırlıklı değilse –ikincisi hakkında özgürce ve dürüstçe konuşabiliyorken ilki hakkında aynı şekilde sakınmadan konuşamıyorsa– mesleğini tamamen yanlış anlamış demektir ve kendine tarihhöncesi çağlardan bir konu bakmalıdır.”¹⁸

Gerçekten de hâlen hayatta olan kişiler hakkında yazarken eleştiriyi sınırlandırma arzusu en tepede olabiliyor. Yine aileler, kurumlar ya da etnik gruplarla ilgili saygı duyulan bazı efsaneleri tehdit edebilecek bulgulara sahip herhangi bir tarihçi de benzer baskılarla karşılaşabiliyor. Kamusal tarihçiler –farkında bile olmadan– işverenlerinin lehinde yazmaya ayarlanabiliyor. Zamanında Amerikan Ordusu Mühendisler Birliği için çalışmış bir tarihçi olan Marin Reuss şöyle der: “Bütün bürokratlar gibi federal tarihçilerden de çalıştıkları kurumların etki alanını artırması beklenir. ... Çoğu zaman kurumlar kendi programlarını yürütmek amacıyla –bazen bilinçli bir şekilde, bazense bilmeyerek– bünyelerindeki tarih birimlerini, tarihi seçici bir biçimde kullanmaya zorlar.”¹⁹

Kimi durumlarda tarihçiler hukukî bir problem yaşamamak için bazı iddiaları ileri sürmekten kaçınabilir. Örneğin 2018’de Polonya, “Üçüncü Reich tarafından işlenmiş Nazi suçları için Leh Milleti’ni ya da Polonya Cumhuriyeti’ni doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu” tutmaya yönelik bazı iddiaları suç ilan eden –daha sonra değiştirilen– bir kanun çıkardı.²⁰ Daha fazla

18. John William Kaye, *Kaye’s and Malleeson’s History of the Indian Mutiny of 1857–8*, ed. G. B. Malleeson, 2. cilt (Londra: W. H. Allen, 1892), xiii.

19. Martin Reuss, “Government and Professional Ethics: The Case of Federal Historians,” *Public Historian* 21 (1999): 136.

20. “AHA Condemns Polish Law Criminalizing Public Discussion of Polish Complicity in Nazi War Crimes,” *Perspectives on History*, 2 Nisan 2018.

örnek verebilirim, fakat benim bile bu sözleri yazarken vereceğim örneklerin sonuçlarını tartmam gerekir. Zira araştırmam kötü karşılanabilir, gelecekteki seyahatlerim bundan etkilenebilir ve hatta hakkımda dava açılması ihtimali artabilir.

Aslında en güzeli, tarihçinin birilerini incitme pahasına bile olsa böyle korkuları olmadan hareket etmesidir. Güney Carolina’da yaşayan doksanlarındaki emekli bir hademenin Smithsonian Enstitüsü müdürü Lonnie Bunch’a dediği gibi: “Eğer bir tarihçiyse, senin işin insanların sadece neyi hatırlamak istediklerini değil, neyi hatırlamaları gerektiğini anlamalarına yardımcı olmaktır.”²¹

EMPATİ

Tarihçiler, haklarında yazdıkları insanlarla empati kurmak, düşüncelerini ve eylemlerini anlamak için ellerinden gelenin en iyisini yapar. Bu bazen kolaydır, hayranı olduğunuz ve düşünceleri size mantıklı gelen bir kişi bulursunuz. Bu kişi hakkında yine de eleştirel yazmanız gerekir, ama böyle bir görev keyiflidir. Bazen ise tarihsel aktörlerin kararları –en azından ilk bakışta– kafa karıştırıcıdır.

Mümkün mertebe tarihçiler bu tarz eylemleri mantıksız diye es geçmemeye çalışır ve bunun yerine kendilerine mantıklı gelen bir açıklama bulmakla uğraşır. J. B. Peires, Xhosa halkının 1850’lerde kendi yiyecek stoklarının çoğunu imha etmesi hakkında, “Buna sadece ‘hurafe’ ve ‘kuruntu’ demek hiçbir şeyi

21. K. K. Ottesen, “‘You Can’t Be a Historian of Black America without Being Hopeful,’ Says Smithsonian Secretary Lonnie Bunch,” *Washington Post*, 23 Haziran 2020.

açıklamaz.” der. “Bize –ve hatta günümüzdeki bütün Xhosalılara– açıkça saçma ve imkânsız görünen inançların 1856’da yaşayan Xhosa halkına mantıklı ve inandırıcı gelmesinin nedenlerini anlamaya çalışmalıyız.”²² Hatta Peires sadece Xhosa inançlarının değil İngiliz inançlarının da “içsel mantığı” hakkında incelemeler yapmakta ve her ikisini de eşit derecede saçma ve imkânsız bulmaktadır.

Tarihçiler tabii ki katiller, hırsızlar, köle tüccarları veya savaş suçluları gibi berbat insanlar hakkında da yazarlar. Bu, çalıştıkları insanların inançlarını paylaştıkları ya da suçlarını affettikleri anlamına gelmez.²³ Ancak tarihçiler, inceledikleri insanlardan nefret ediyor bile olsalar, dünyayı onların gözünden görmeye ve hangi güdülerle hareket ettiklerini açıklamaya mecburdur. Annette Gordon-Reed ve Peter Onuf şöyle der: “O veya bu şekilde amacımız, [ABD’nin kurucu babalarından] Jefferson’ın hayatta nasıl başarılı olduğunu eleştirel bir şekilde değerlendirmek, hayatının bizim için ne anlama gelebileceğini ya da gelmesi gerektiğini belirlemek ve ne yapması gerekirdi diye düşünmek değildir. Bunun ötesinde, yapmamız gereken şey Thomas Jefferson’ın bu dünyada yaptıklarını yaparken ne düşündüğünü anlamaya çalışmaktır.”²⁴

En başarılı hikâyeciler eserlerindeki kötü karakterlere insani şekilde yaklaşanlardır. Örneğin *Paradise Lost*’ta [Kayıp Cennet] şeytan yine şeytandır, ama onun Tanrı’ya karşı gelmek ve in-

22. Jeffrey B. Peires, *The Dead Will Arise: Nongqawuse and the Great Xhosa Cattle-Killing Movement of 1856–7* (Bloomington: Indiana University Press, 1989), 123.

23. Christopher R. Browning, *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland* (New York: HarperPerennial, 1998), xx.

24. Annette Gordon-Reed ve Peter S. Onuf, “Most Blessed of the Patriarchs”: *Thomas Jefferson and the Empire of the Imagination* (New York: W. W. Norton, 2016), xx.

anları aldatmak konusundaki inadının sebebini John Milton'ın tasviri sayesinde anlarız. Tarihçiler, her ne kadar dünya gibi daha küçük ölçekli bir yerde çalışsalar da Milton'ın örneğinden dersler çıkarabilir. Bir eleştirmen Timothy Lombardo'nun *Blue Collar Conservatism* adlı çalışmasını överken şöyle der: "İnsanlarla anlaşmazlıklarını aktarırken onları sevimsiz karakterler olarak resmetmekten kaçınabilmeyi başarır." Ardından "Onları, tıpkı bizim gibi, karmaşık motivasyonlara sahip, karar verirken yanlış yapmaya müsait, ama berbat ya da işe yaramaz değil, olgun bireyler olarak yansıtır."²⁵ diye ekler. Bir tarihçi gerçekten berbat insanlar hakkında yazarken bile herkesi olgun olarak görmeyi amaçlar.

Bu, tarihçilerin anlatılarını aktörlerin kendi anlayışlarıyla sınırlandırması anlamına gelmez. Lincoln Mullen bunu şöyle açıklar: "Tarihçinin empatisi başkalarının öykülerini onlar adına yeniden anlatmaktan ibaret değildir. Onlar bunu pekâlâ kendileri de yapabilir. Daha ziyade empati; düşünce, söz ve eylemlerle ilgili daha derin örüntüleri ortaya çıkarmak üzere bireysel anlatılara başvurmak ve böylece insanlara kendi iradeleri doğrultusunda hareket ettiklerini düşünseler de aslında tarihsel olarak şartlara bağlı kısıtlamalar içerisinde hareket etmiş olduklarını göstermektir. Empati, söylemiş olduklarını daha iyi anlayabilmeleri için insanlara "O sırada başka ne söylenebilirdi." sorusunun cevabını anlatmakta yatmaktadır."²⁶

25. "The Populist Politics of Philadelphia Mayor Frank Rizzo," *National Review* (blog), 21 Kasım 2018.

26. Lincoln A. Mullen, *The Chance of Salvation* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), xii.

Tarih, akademinin nispeten daha münferit uğraşlarından biridir. Oysa bilimadamlarının laboratuvarları, arkeologların kazı alanları, müzisyenlerin toplulukları vardır. Etnograflar da her daim konuşacakları birilerini bulur. Teoride tek bir araştırmacı tarafından yürütülebilecek başka birçok disiplinde –çoğu makalenin birden çok yazarla hazırlanmasından doğan– bir ortak yazarlık geleneği söz konusudur. Bilakis tarih alanında –özellikle de akademik kitap ve makalelerde– tek yazarlara değer verme eğilimi vardır. Bunun özellikle de yazar anlatısı açısından makul sebepleri vardır. Ancak bir kitabın kapağında ya da bir makalenin başlığında tek bir isim yazsa da tarihçiler pek çok ortamda aslında başka insanlarla birlikte çalışır. En iyi etkileşimin, fikir alışverişinin nereden geleceğini kestirmek her zaman mümkün olmasa da bir çalışmanın başlangıcında başka kimlerin dâhil olabileceğini düşünmek faydalı olabilir.

Tarihçiler başkalarına bağımlı olduklarından sürekli borçlanırlar. Birer kurum üyesi olarak meslektaşlarından, danışmanlarından ve öğrencilerinden yardım alırlar. İnsan olarak aile üyelerinden, arkadaşlardan ve komşulardan yardım alırlar. Araştırmacı olarak da akademisyenlere, ortak yazarlara, fon sağlayanlara, kütüphanecilere, arşivcilere, editörlere, yayıncılara ve nihayet okuyuculara bağımlıdırlar.

Pek tabii ki tarihçilerin –tüm akademisyenler gibi– kaynaklarına atıf yapmaları ve kendi katkılarını başkalarının çalışmalarından ayırt etmeleri gerekir. İntihalden, yani başkalarının sözlerini aynen alıp kendilerininmiş gibi sunmaktan kaçınılmadırlar. Bu konu ilerideki bölümlerde oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak kaynaklara ve alıntılara atıf yapmak işin en basit kısmıdır. İyi tarihçiler aldıkları yardımı sadece atıf

çalışmalarında değil, eserlerinin teşekkür bölümünde, kamuya açık yayınlarında, basına verdikleri röportajlarında ve hatta sıradan gündelik sohbetlerinde diğer akademisyenlerin çalışmalarından bahsederek açıkça teşekkür ederler. Yani başkalarının çalışmalarının tanıtımını yapmak, ismini duyurmak için birçok fırsattan bahsedilebilir. Ayrıca tarihçiler, başka araştırmacılara ve tarihe ilgi duyanlara yardımcı olarak aldıkları yardımların bir kısmının karşılığını vermeye çalışırlar. Örneğin yeterince temsil edilmeyen topluluklardan genç araştırmacıların ve tarihçilerin çalışmalarını arayıp bulur ve daha görünür kılmak için bu çalışmalara atıf yapar.

Tarihçiler kamu kaynaklarından faydalanır. İster sahip olduğumuz iş ya da hibeler aracılığıyla doğrudan ödeme alacak kadar şanslı olalım, ister kamu desteğiyle işleyen kütüphane ve arşivlerden destek alalım, ister uzmanların ve tanıkların zamanlarından çalalım, ne olursa olsun çalışmalarımıza destek olunması için çevremizdeki topluluklara ihtiyacımız vardır. Bunun karşılığında da bulgularımızı paylaşmak gibi bir görevimiz vardır.

Paylaşmak birçok şekilde olabilir. Örneğin anlaşılır bir tarzda yazmak ve olabildiğince çok okura seslenmek bunlardan biridir. Web sitelerini engellilere, düşük hızda bağlantıya sahip olanlara ya da küçük ekranı olanlara uygun olacak şekilde tasarlamak da paylaşmaya bir örnektir. Ürünlerini makul şekilde fiyatlandıran yayınevlerini ve uygun fiyatlı akademik dergileri tercih etmek, hatta çalışmalarınızın bazı sürümlerini ücretsiz olarak kamuya açmak da paylaşmaktır. Diğer araştırmacılar ve gelecek kuşaklar faydalansın diye eldeki veri kümelerini (*dataset*), mülâkat kayıtlarını ve bilumum benzeri malzemeyi kütüphane, arşiv ya da müze gibi bilgi havuzlarına koymak da paylaşmaya bir örnektir. Kezâ bulgularımızı halka açık derslerde, okullarda

ve benzeri kamuya açık ortamlarda paylaşmak da... Bu arada ücretsiz çalışmak zorunda da değilsiniz. Evet, tarih zor bir iştir, ama iyilikleri karşılıksız bırakmamak da onurlu bir davranıştır. Özetle tarihçiler, kendilerini destekleyen topluma karşı bir sorumluluk hissetmelidir.

HAKİKAT

“Tarih çalışmamızın sebebi, yokluğunda herhangi bir tarih olmayacağı için değil, yokluğunda yozlaşmış bir tarihimiz olacağı içindir. Eleştirel bilimin yokluğunda ortada efsaneler, çarpık bilgiler ve ideolojiler cirit atar” der Lawrence Cremin.²⁷ Bazıları romanlar yazıp filmler çekerek geçmişte açık açık yeni karakter ve olaylar icat eder. Bu kurgular insanlarda hakikati öğrenme isteği uyandırır ya da en azından bazı ayrıntılardan feragat edilmesi pahasına da olsa bu hakikati sezdirir. Bazen de sanat eserleri geçmişle ilgili tehlikeli yanlış anlaşılmalara üretir. Örneğin Gary Gallagher, “David O. Selznick’in gişe rekorları kıran *Rüzgâr Gibi Geçti* filmi 1939’da piyasaya çıktığından beri, [Amerikan] İç Savaşıyla ilgili algı oluşturmada, tarihçilerin yazdığı bütün kitaplardan muhtemelen daha etkili oldu.”²⁸ diye hayıflanır. Nitekim bu algılar hiç

27. Lawrence A. Cremin, “American Education: Some Notes Toward a New History,” *Monograph for American Educational Research Association—Phi Delta Kappa Award Lecture*, Bloomington, Indiana, *Phi Delta Kappa International*, 17–18, 1969, şurada alıntlandı: James D. Anderson, “Lawrence A. Cremin,” şurada: *Routledge Encyclopaedia of Educational Thinkers*, ed. Joy A. Palmer Cooper (New York: Routledge, 2016).

28. Gary W. Gallagher, “Hollywood Has It Both Ways: The Rise, Fall, and Reappearance of the Lost Cause in American Film,” şurada: *Wars Within a War: Controversy and Conflict over the American Civil War*, ed. Joan Waugh ve Gary W. Gallagher (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009), 158.

ne müspet değildir; zira *Rüzgâr Gibi Geçti* ile ona benzer bir sürü-
n. birçok Amerikalı'yı Afrika kökenli Amerikalıların köle ol-
-aktan memnuniyet duyduklarına ve Güneyli köle tüccarlarının
savaşı başlatma sebeplerinin köleleştirmeye devam edebilmek
eğil de başka bir şey olduğuna inanmaya itmiştir.

Daha da kötüsü, tarihî efsaneleri kurgu iddiasına bile
başvurmak zorunda hissetmeden yayanlardır. Bu, kanal kanal
gezen bir televizyon yorumcusunun tamamen yanlış bir tezi des-
teklemek üzere itinayla birkaç olguyu cımbızlayarak bastırdığı
bir kitap; tasvir ettiği olaylar hakkında hiçbir şey bilmeyen bir
siyasetçinin öne sürdüğü ucuz ve kaba tarihî benzetmeler; hatta
tamamen irredantist bir toprak talebi ya da millî politika hâline
gelmiş soykırım inkârı olabilir; fark etmez, kötü tarih akıllıca ter-
cihler yapma becerimizi tehlikeye atar. İşte bu yüzdendir ki bazı
tarihçiler çalışmalarını tanımlarken olayları efsanelerden arın-
dırdıklarından bahseder.²⁹

Profesyonel tarihçiler de efsaneler oluşturma geleneğine
kimi zaman katkıda bulunmuş, böylece varsayımlarının ve siya-
setin takdir kabiliyetlerini sekteye uğratmasına izin vermişlerdir.³⁰
Amerikan İç Savaşı sonrası Yeniden Yapılanma dönemiyle ilgili
efsanelerin suçunu *Rüzgâr Gibi Geçti*'nin üzerine atmak işimize ge-
liyor olabilir, ama eserin yazarı Margaret Mitchell'a ilham veren,
beyaz adamın ürettiği döneme hâkim çalışmalardır. Mesela *Willi-
am and Mary Quarterly* dergisi, onun romanlarını “tarihsel kesin-

29. Joy Lisi Rankin, *A People's History of Computing in the United States* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 10; Kristin L. Hoganson, *The Heartland: An American History* (New York: Penguin, 2019), xix; Ronald H. Fritze, “On the Perils and Pleasures of Confronting Pseudohistory,” *Historically Speaking* 10 (2009): 2–5.

30. Thomas A. Bailey, “The Mythmakers of American History,” *Journal of American History* 55 (1968): 11–15.

lik” bakımından övmüştür.³¹ Böyle zamanlarda biraz tarih bilgisine sahip bir aktivist, hatta sıradan bir insan bile bu yaygın görüşlere karşı çıkabilir. Örneğin Selznick, *Rüzgâr Gibi Geçti*’yi Hollywood’a uyarlarken insan hakları önderi Walter White, yol gösterici olması için ona Afrika kökenli Amerikalı tarihçi W.E.B. Du Bois’nın *Black Reconstruction* adlı kitabını okumasını önermiştir.³²

1968’de Thomas Bailey tarihçilerin suçluluk duygusuna dikkat çekmiş ve “biz tarihçilerin meseleleri açıklığa kavuşturmak ve o şekilde kalmasını sağlamak gibi özel bir zorunluluğu vardır. Şairleri, oyun yazarlarını, pedagogları, ‘kafatasçıları’, basını, siyasetçileri ve tarihin diğer su bulandırıcılarını susturamayız; fakat, istersek tabii, en azından kendimizi kontrol edebiliriz.” demiştir. Buna yönelik önerilerinden biri de “hem makaleler hem de kitaplar için bir Efsane Kayıt Merkezi [kurmaktır]... Sonrasında ise artık mükemmel hâle getirilmiş üstün veri kurtarma süreçleri sayesinde, ihtiyaç duyulan bilgilere talep üzerine hemen ulaşılabilir. Böyle bir kurum, Niagara Şelalesi misali akan bilgi seli karşısında güncel kalma zorunluluğu olan öğretmenler, araştırmacılar ve özellikle de ders kitabı yazarları için âdeta altın madeni görevi görecektir.”³³

Yarım asır sonra, internet çağında, bizler artık biliyoruz ki “üstün veri kurtarma süreçlerinin” Bailey’nin hayal ettiği her

31. John Hope Franklin, “Mirror for Americans: A Century of Reconstruction History,” *American Historical Review* 85 (1980): 1–14; Jennifer W. Dickey, *A Tough Little Patch of History: “Gone with the Wind” and the Politics of Memory* (Fayetteville: University of Arkansas Press, 2014), 12.

32. National Association for the Advancement of Colored People, letter from the National Association for the Advancement of Colored People to David O. Selznick, 7 Haziran 1938. W.E.B. Du Bois Papers (MS 312), Special Collections and University Archives, University of Massachusetts Amherst Libraries, <http://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-bo86-i157>.

33. Bailey, “The Mythmakers of American History,” 18.

derde deva ilaç vazifesi görmesi mümkün değil. Web siteleri ve sosyal medya hem yalan bilgiler yayıyor hem de onları aynı hızla çürütüyor ve bu gerçek dışı bilgilerin bazıları ders kitaplarına bile giriyor.³⁴ Dolayısıyla Efsane Kayıt Merkezi gibi bir kurumu işletmek Twitter tarihçileri için çok yorucu ve sonu olmayan bir iş olacaktır.³⁵ Melvin Kranzberg'ün meşhur açıklamasında olduğu gibi “teknoloji iyi ya da kötü olmadığı gibi tarafsız da değildir.”³⁶ İyi olanı seçmek bir teknolojinin kullanıcılarına bağlıdır.

Tarihçiler ne geçmişin tekeline herhangi bir zaman sahip olabilecek, ne de yazdıkları iyi tarihin kötü olanı defedeceğine dair bir umut besleyebilecektir. Ama en azından denemek saygı değer bir davranıştır.

34. Kevin Sieff, “Virginia 4th-Grade Textbook Criticized over Claims on Black Confederate Soldiers,” *Washington Post*, 20 Ekim 2010.

35. Emma Pettit, “How Kevin Kruse Became History’s Attack Dog,” *Chronicle of Higher Education*, 16 Aralık 2018.

36. Melvin Kranzberg, “Technology and History: ‘Kranzberg’s Laws,’ ” *Technology and Culture* 27 (1986): 545.

İKİNCİ KISIM

SORULAR

Bir tarih araştırmasının başlangıç noktası, diğeri araştırma alanlarında da olduğu gibi sorudur. Merakınızı uyandırmayan bir malzeme üzerinde didinerek çalışmak kadar acınası bir şey yoktur. Hiçbir şey de gerçekten heyecanlandıran bir sorunun peşinden gitmekten daha zevkli değildir. Sorunuzu tasarlarırken acele etmeyin, zira çalışmanın geri kalanını o soru yönlendirecektir. Bundan emin olduktan sonra artık bir araştırma deseni üzerinde çalışabilirsiniz. Bu tasarı, istediğiniz zaman ve mekânda sorunuzu cevaplayabilmenizi ve başkalarının o cevabı önemsemesini sağlamalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORU SORMAK

Şaşkınlıkla “*Onun burada ne işi var?*” diye sormuştu küçük Andrew Needham. O sırada arabalarıyla New Mexico’da çölün içinden geçiyorlardı ve kömürle çalışan devasa bir termik sant-ralı gösteriyordu eliyle. Needham, bu sorunun cevabını yıllar sonra şu ödüllü kitabında verecekti: *Power Lines: Phoenix and the Making of the Modern Southwest* [Elektrik Hatları: Phoenix ve Modern Güneybatının İnşası]. Her şeyden önce tarihçiler, dünyanın bu hâle nasıl geldiği hakkında sorular sormayı öğ-renmeli ve cevabı bulana kadar da merak etmekten vazgeçme-melidir.

Biyologlar inceledikleri türlerin “yaşam döngüleri” hak-kında yazar ve gametlerden ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten de yine gametlere doğru devridaim eden bir iler-lemenin izini sürerler. Tarih projeleri de aynı döngüsel şekilde ortaya çıkar, o yüzden de tarihçiler herhangi bir yerinde bu döngünün içine atlarlar. Bir fikir tohumuyla başla, hassas ol-duğu erken evreler boyunca besle büyüt, tam yetişkinliğe adım atışında çiçek açmasını izle, şanslıysan da bir sonraki kuşak için tohumlarını topla. Ya da yetişkinen başla, tohumlarını topla. Ya da ergenken başla ve yetişkin oluncaya kadar besle büyüt. Sorular cevaplara götürür, ama cevaplar da aynı şekilde soru-

1. Andrew Needham, *Power Lines: Phoenix and the Making of the Modern Southwest* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014), ix.

lara götürür. İkincil kaynaklar sizi birincil kaynaklara yönlendirir, ama o birincil kaynaklar yeni sorular ortaya çıkarır ve bu soruları da ancak başka ikincil kaynaklardan faydalananarak kolayca cevaplayabilirsiniz. Araştırma süreci bir döner merdivende çıkmaya benzer. Yukarıya doğru ilerlemeniz ancak dönüp dolaşıp önceden olduğunuz yere yakın bir noktaya gelmenize bağlıdır. Yine de bu kitabın bu kısmının bir yerden başlaması gerektiği için herhangi bir projenin erken evrelerinden biriyle başlayalım, yani meraktan.

İPUÇLARI

- Merak duygunuzu ateşleyecek konular seçin.
- Tezden ziyade bir soruyla başlayın.
- Sorunuzu diyalektiği kullanarak tasarlayın.

MERAK

Bu konuya nasıl ilgi duydunuz? Bu soru her tarihçinin duyduğu bir sorudur ve aslında iyi bir sorudur da: Ortaya sadece eğlenceli bir hikâye çıkmaz, aynı zamanda tarihçinin zihninin nasıl çalıştığıyla ilgili önemli fikirler verir ve belirli bir konuyla uğraşırkenki hedeflerini ortaya çıkarır. Bu aynı zamanda tarihçilerin kendilerine sordukları bir soru da olabilir. Yorgun başlarını kaynaklardan kaldırıp oraya nasıl geldiklerini hatırlamaya çalışırlar. Her cevap eşsiz de olsa birkaç temel örüntü kendini tekrar eder.

OTOBİYOGRAFİ

Walter Prescott Webb, bir keresinde *The Great Plains* adlı abidevi kitabını “akademik süslemeleri olan bir otobiyografi” olarak tarif etmişti. Kitabın başında “Dört yaşındaydım, babam sulak Do-

ğ'u'yu terk edip ailesini Batı Teksas'a, kuzeye ve batıya doğru bir çocuğun hayalinden bile öteye uzanan, uçsuz bucaksız, kurak bir bölgenin en tenha yerine yerleştirmişti."² diyordu. Webb kendi hayatındaki olaylardan ve sahnelerden ilham alan ne ilk ne de son tarihçiydi. Zira başka birçok değerli tarih çalışması da akademik süslemelerle kaplı bir otobiyografi olarak tanımlanabilir.

Bazı tarihçiler bizzat şahit oldukları ya da şekillendirdikleri olaylar hakkında yazar. Tukidides, Peloponezya Savaşı'nın tarihini yazmadan önce, o savaşta bizzat birliklere komuta etmişti. John Hay ve John Nicolay, *Abraham Lincoln: A History* adlı 10 ciltlik kitaplarını yazmadan önce Lincoln'ün sekreterleri olarak görev yaptılar. 1960'lardaki kadın hareketinin emektarlarından Ruth Rosen, bu hareketi akademik bir titizlikle anlatır. Ama yine de örneğin Berkeley'deki bir radyo istasyonunu ele geçirme girişimine dâhil olması gibi, bazı olaylara katıldığının ipucunu verebilmek için birinci şahıs anlatımına başvurur.³

Kimi tarihçiler de ataları hakkında yazar. John Hay'ın arkadaşı Henry Adams büyükbabası John Quincy Adams'ın itibarını korumak için yazmıştır.⁴ Winston Churchill, babası Lord Randolph Churchill ile daha uzak atası, ilk Marlborough Dükü'nün biyografilerini yazmıştır. Winston'ın oğlu Randolph Churchill de babasının biyografisinin iki cildini bitirmiştir, hatta ölüm döşeğindeyken yazmaya devam ediyordu. Daha yakın bir zamanda Catherine Mulholland, mühendis olan büyükbabası William Mulholland'ın biyografisini yazmıştır. Yine Stephen

2. Walter Prescott Webb, "History as High Adventure," *American Historical Review* 64 (1959): 273-74.

3. Ruth Rosen, *The World Split Open: How the Modern Women's Movement Changed America*, gözden geçirilmiş baskı (New York: Penguin Books, 2006), 207.

4. Edward Chalfant, *Better in Darkness: A Biography of Henry Adams; His Second Life, 1862-1891* (Hamden, CT: Archon Books, 1994), 358.

Carter çok az Afrika kökenli Amerikalı'nın hukuk alanında görev yapabildiği bir dönemde ünlü bir avukat olan büyükannesi hakkında yazmıştır.⁵ Catherine Mulholland'ın da kabul ettiği gibi okuyucu bu tarz anlatıların nesnelliğinden şüphe duyabilir, ama aynı okuyucu, takip ettikleri yazarların ataları hakkında olsun ya da olmasın, zaten *bütün* tarih anlatılarını eleştirel bir şekilde okumalıdır.⁶

Bir ata, ana karakter olmadığı zamanlarda da bir çalışmaya ilham verebilir ve ona bilgi sağlayabilir. Eric Loomis, "Babam her sabah kontrplak imalathanesindeki gece vardiyasından üstü başı tutkal ve mor boya lekeleriyle gelirdi." diye anlatır. "Kolları ahşap parçaları yüzünden kesik ve sıyrık izleriyle dolu olurdu." Bu izlerin ve babasının doğaya olan sevgisinin Loomis'in *Empire of Timber: Labor Unions and the Pacific Northwest Forests* adlı kitabı üzerinde belirgin bir etkisi oldu.⁷ Alexander Aviña ise amcasının kaçırılıp ortadan kaldırılmasından ilham alarak Meksika'daki uyuşturucu savaşlarının ve benzeri şiddet eylemlerinin tarihi üzerine çalışmalar yaptı.⁸ Beth Lew-Williams, Çin karşıtı şiddetin

5. Catherine Mulholland, *William Mulholland and the Rise of Los Angeles* (Berkeley: University of California Press, 2002); Stephen L. Carter, *Invisible: The Forgotten Story of the Black Woman Lawyer Who Took Down America's Most Powerful Mobster* (New York: Henry Holt, 2018). Ayrıca bkz. Beryl Satter, *Family Properties: How the Struggle over Race and Real Estate Transformed Chicago and Urban America* (New York: Picador, 2010).

6. Mulholland, *William Mulholland*, xviii.

7. Erik Loomis, *Empire of Timber: Labor Unions and the Pacific Northwest Forests* (New York: Cambridge University Press, 2015), 1–2.

8. Alexander Aviña (@Alexander_Avina), "12 years ago this week, masked gunmen kidnapped & disappeared my uncle Pablo Godinez Sandoval in the Tierra Caliente region of Michoacán. He is one of nearly 40,000 people disappeared in Mexico since 2006. I research drug wars, dirty wars & state violence in Mexico because of him" Twitter, 1 Mayıs 2019, https://twitter.com/Alexander_Avina/status/1123695492729397248. [12 yıl önce bu hafta, maskeli

tarihini kaleme almadan yıllar önce, dedesinin Angel Island'da dokuz yaşında bir çocukken tutuklanmasının hikâyesini işitmişti.⁹ Ned Blackhawk ve Timothy Lombardo, bir bakıma tarihlerini anlattıkları topluluklara yakınlık duyduklarını belli etmek için aile geçmişlerinden alıntılar yapar.¹⁰ Tera Hunter ise *Bound in Wedlock* adlı kitabına büyük büyük büyükanne ve babasının evlilik cüzdanının bir fotoğrafı ve kendi aile ağacı ile başlar.¹¹

Bazı tarihçiler ise kan bağı değil de gönül bağı olan ataları hakkında, yani ortak deneyim ve tutkulara sahip oldukları kişiler hakkında yazar. Örneğin 19. yüzyıl Amerikası'nda Katolik üniversitelerinde çalışan ya da eğitim alan ve Katolik dergilerde yayın yapan tarihçiler, kilise ve Katolik topluluklar hakkında yazmış ve günümüze muhteşem kaynaklar bırakmıştır. 20. yüzyılda çeşitli ırk, etnik köken ve dinden gelen azınlıklar ve hatta kadınlar onlara eşlik etmiş, içinden çıktıkları topluluklar hakkında yeni bakış açıları sunmuştur. Örneğin Küba'dan Amerika'ya çocuk göçmen olarak gelen ve okulunda ayrımcılığa maruz kalan Lillian Guerra yıllar sonra "İkinci sınıfta yaşıtlarım, hafif düz ve kesinlikle İngilizce benzemeyen burnumla, nispeten daha kıllı uzuvlarımla ve Kansas yazının güneşinde kıpkırmızıya değil

ve silahlı adamlar, amcam Pablo Godinez Sandoval'ı Michoacán'a bağlı Tierra Caliente bölgesinde kaçırdı ve yok etti. Kendisi 2006 yılından bu yana Meksika'da kaybolan yaklaşık 40.000 insandan biri. Meksika'daki uyuşturucu savaşları, kirli savaşlar ve devlet şiddeti hakkında araştırma yapmamın sebebi amcamdır.]

9. Beth Lew-Williams, *The Chinese Must Go: Violence, Exclusion, and the Making of the Alien in America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 339–40.

10. Ned Blackhawk, *Violence over the Land: Indians and Empires in the Early American West* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006), 13–15 ve Timothy J. Lombardo, *Blue-Collar Conservatism: Frank Rizzo's Philadelphia and Populist Politics* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2018), 313.

11. Tera W. Hunter, *Bound in Wedlock: Slave and Free Black Marriage in the Nineteenth Century* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 2–3.

de koyu kahverengiye dönme eğilimimle dalga geçerken kültürel ve ırksal saygınlığımı korumak için tutunduğum tek dal tarihi.” der ve “Acaba neden sarışın olmanın daha iyi olduğunu düşünürlerdi? Merak ederdim.” diye ekler. Guerra, Karayip tarihi üzerine yaptığı çalışmalarda hem birçok soruya cevap vermiş hem de değerli olduğunu özgüvenli bir şekilde göstermiştir.¹² Paul Longmore küçükken çocuk felci atlatmış, büyüdüğünde engelli haklarını savunmuştur ve bu deneyimleri hem Amerikan Devrimi çalışmalarına hem de engelli tarihi çalışmalarına katkı sağlamıştır. Kendisi şöyle der: “Gerek profesyonel bir tarihçi gerek engelli olan bir kişi olarak kültürel değerlerin, toplumsal ve siyasî ideolojilerin ve toplumsal süreçlerin bireyi ve ortak kimlikleri nasıl şekillendirdiğini ve ayrıca fikirler ve kurumlardaki devrimlerin o kimlikleri nasıl yeniden tanımladığını gözlemledim.”¹³

Başka alanlarda alınan uzman eğitimleri ve hatta kişisel uğraşlar bile tarih eğitime katkıda bulunabilir. Piyasada eski askerlerin yazdığı gayet kaliteli askerî tarih çalışmaları, aynı zamanda hukuk ya da tıp eğitimi almış tarihçilerin yaptığı hukuk ve tıp tarihi çalışmaları, mühendislik geçmişi olan tarihçilerin yaptığı teknoloji tarihi çalışmaları vardır. Bazen de yaşanmış tecrübeler diplomalardan daha değerlidir. Örneğin Adrienne Hood yıllarca dokumacı olarak çalışmış ve sonrasında “artık kumaş üretmek için değil onun hakkında araştırma yapmak ve yazmak için” üniversiteye kaydolmuştur.¹⁴ Gerçi kitabı *The Weaver's Craft*'ta yüzlerce yıl önceki dokumacıların öyküsünü anlatsa da

12. Lillian Guerra, “Why I Am a Historian,” *Perspectives on History*, 2 Temmuz 2019.

13. Paul K. Longmore, *Telethons: Spectacle, Disability, and the Business of Charity* (New York: Oxford University Press, 2015), xv.

14. Adrienne D. Hood, *The Weaver's Craft: Cloth, Commerce, and Industry in Early Pennsylvania* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003), 3.

dokumacılığa olan tutkusunun ve dokuma tezgâhı hakkındaki bilgisinin hikâyesini yazmada yardımcı olduğu kesindir. Yine benzer şekilde, kendini bisiklete adanmış bir binici ve tamirci olan James Longhurst, *Bike Battles: A History of Sharing the American Road* adlı kitabını yazarken diğerleri gibi kendi tecrübelerinden yola çıkmıştır.¹⁵ Bazı tarihçiler ise büyüdükleri yerleri anlamaya çalışır. Lizabeth Cohen'in *A Consumers' Republic: The Politics of Mass Consumption in Postwar America* adlı kitabı ulusal bir anlatıdır; fakat Cohen kitap boyunca New Jersey'deki evinin kır manzaralarına döner, hafta bir yerde dört yaşındayken çekindiği bir fotoğrafa yer verir.¹⁶

Fakat bu, tarihçilerin illa hakkında yazdıkları insanlarla ailevî ya da kişisel bağları olması gerektiği anlamına gelmez. Nitekim 1960'larda Carl Bridenbaugh "alt-orta sınıfa ait ya da [yahudiler gibi] yabancı kökenlere sahip tarihçilerin kendilerini geçmişimize karşı gerçek anlamda yabancı olarak gördüklerini" öne sürdüğü için haklı olarak kınanmış ve dolayısıyla kırsal bölgelerde yetişmiş Amerikalılara bilindik gelen Amerikan geçmişini anlamamıştır.¹⁷ Oysa bazen yeni sorular sormak ve yeni cevaplar bulmak için ihtiyaç duyulan şey tam da bir yabancının bakış açısidir; zira bu, içeriden birinin farkında olmasa bile başkalarını harcamak pahasına kendi topluluğunu övmek amaçlı kaleme aldığı anlatıları düzeltir.¹⁸ Tabii kişisel tecrübeler bir ta-

15. James Longhurst, *Bike Battles: A History of Sharing the American Road* (Seattle: University of Washington Press, 2015), ix.

16. Lizabeth Cohen, *A Consumers' Republic: The Politics of Mass Consumption in Post-war America* (New York: Vintage, 2003), 3.

17. Carl Bridenbaugh, "The Great Mutation," *American Historical Review* 68 (1963): 323; Peter Novick, *That Noble Dream: The "Objectivity Question" and the American Historical Profession* (New York: Cambridge University Press, 1988), 339.

18. Corinne Lathrop Gilb, "Should We Learn More About Ourselves?," *American Historical Review* 66 (1961): 989; Lawrence W. Levine, "The Unpredictable Past:

rih araştırmasına katkı sağlasa da araştırmanın kendisinin yerini asla alamaz.

HER şEYİN BİR TARİHİ VARDIR

Cecil Adams'ın *The Straight Dope* adlı köşesine iki okuyucu "Tuz ve öğütölmüş karabiberin Amerikan mutfağının başlıca baharatları hâline nasıl geldiğine bir süredir şaşırmaktayız" diye yorum gönderir. "Neden mesela tarçın ya da kekik ya da başka bir şey değil de onları kullanıyoruz?" diye de sorarlar. Bu konuda gayet bilgili birisi olan Adams da şu cevabı verir: "Bu, tam da tarihçilerin ilgisini çekecek türden bir şey, millet. Bir gün tarihçinin biri size çıkma teklif ederse aklınızda bulunsun."¹⁹ Gerçekten de –mutfak lezzetlerinden tutun da kurumlara ya da çatışmaların en temel sebeplerine kadar– etrafımızda gördüğümüz şeylerin kökenlerini sormak, tarih araştırmasının en yaygın ilham kaynaklarından biridir. 2015'te Amerikan Tarih Derneği'nin başkanı James Grossman, bu yaklaşımın temelini oluşturan gerçek için bir slogan buldu: "Her şeyin bir tarihi vardır."²⁰

Bugünün dünyasındaki unsurların geçmişlerinin izini sürmek, birçok alanda olduğu gibi tarih araştırmasında da gerekli bir adımdır; hatta sırf bu yüzden iz sürmek tarih araştırmasının en yaygın biçimi olabilir. Grossman'ın da belirttiği gibi siyasetçiler, iktisatçılar, doktorlar ve gazeteciler –biraz olsun akılları varsa– bir meseleyi açıklamaya ya da çözmeye girişmeden

Reflections on Recent American Historiography," *American Historical Review* 94 (1989): 675.

19. Cecil Adams, "How Did Salt and Pepper Become the Standard Table Spices?," *The Straight Dope*, 14 Kasım 1986, <https://www.straightdope.com/columns/read/393/how-did-salt-and-pepper-become-the-standard-table-spices/>.

20. James Grossman, "Everything Has a History," *Perspectives on History*, Aralık 2015.

önce o meselenin geçmişini araştırır. Bir şirket, hisselerini halka arz etmeyi planlıyorsa izahnamesine mutlaka kuruluşundan bu yana geçmişinin tozpembe bir dökümünü ekler. Ticari bir uçakta yangın çıkarsa Ulusal Ulaştırma Emniyet Dairesi, yangın başlar başlamaz meydana gelen olayların yanı sıra mürettebatın çalışma kaydını ve arızalı parçanın üretim geçmişini inceler.²¹

Tarihçiler de etraflarında gördükleri şeyleri merak eder. Tıpkı Andrew Needham gibi, doğa tarihçileri William Cronon ve Timothy LeCain de sonradan uzmanlık alanları olacak böl- geleri (Şikago, Berkeley Çukuru) ilk görüşlerinin aile gezilerinde olduğundan bahseder.²² Büyük Kanyon'un olduğu gibi Özgürlük Heykeli'nin de bir tarihi vardır.²³ Cynthia Kierner, Jersey Kıyı- sını ilk gördüğünde değil Sandy Kasırgası kıyının manzarasını 2012'de mahvettiğinde etkilenmiş ve bu olay onu afetlerin geç- mişteki tasavvurlarını incelemeye yöneltmiştir.²⁴

Sahip olduğumuz, sadece tuzun ve biberin tarihi değil, aynı zamanda şu an yaygın olan yiyecek ve ürünlerin nasıl seri üretim ve tüketimin nesneleri hâline geldiğini açıklayan birçok *emtianın tarihidir*. Bu sadece mekânlar ve somut nesnelerle de sınırlı değildir. Fikirlerin de tarihi vardır. İnsanlar mesela ilk ne

21. National Transportation Safety Board, "Uncontained Engine Failure and Subsequent Fire, American Airlines Flight 383, Boeing 767-323, N345AN, Chicago, Illinois, October 28, 2016," 30 Ocak 2018.

22. Timothy J. LeCain, *Mass Destruction: The Men and Giant Mines That Wired America and Scarred the Planet* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2009), xi; William Cronon, *Nature's Metropolis: Chicago and the Great West*, tıpkı basım (New York: W. W. Norton, 1992), 5.

23. Yasmin Sabina Khan, *Enlightening the World: The Creation of the Statue of Liberty* (Ithaca: Cornell University Press, 2010); Stephen J. Pyne, *How the Canyon Became Grand: A Short History* (New York: Penguin, 1999).

24. Cynthia A. Kierner, *Inventing Disaster: The Culture of Calamity from the Jamestown Colony to the Johnstown Flood* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2019), xi.

zaman orta sınıf, kirlilik ya da göç fikrini bir mesele olarak algıladı?²⁵ Politikaların da tarihi vardır. Amerikalılar örneğin ne zaman yoksulluk yardımı yapmaya başladı ve neden onu utanılacak bir şey olarak gördüler?²⁶ Ekonomik yapıların da tarihi vardır. Thomas Piketty *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* adlı kitabına şu teşhisle başlar: “Servet dağılımı günümüzde en fazla tartışılan ve en ihtilafli meselelerden biridir. Peki onun uzun vadedeki evrimi hakkında gerçekten ne biliyoruz?”²⁷

Yaygın insan davranışlarının bile tarihi vardır. Judith Walzer Leavitt ilk doğumunu yaptıktan hemen sonra, henüz doğum masasından kalkmamışken, kadınların çocuk doğurma deneyimlerinin tarihini hayal etmişti.²⁸ Ebeveynliğinin ilerleyen yıllarında Peter Stearns tembel çocuklarına bakıp onları bir zamanlar kendi babasının onu azarladığı gibi azarlamadığını fark eder. Acaba Amerikalılar atalarının sert tavırlarını ne zaman terk etti, diye kendi kendine sorar.²⁹ Eğer zihniniz yeterin-

25. Stuart Mack Blumin, *The Emergence of the Middle Class: Social Experience in the American City, 1760–1900* (New York: Cambridge University Press, 1989); Peter Thorsheim, *Inventing Pollution: Coal, Smoke, and Culture in Britain since 1800* (Athens: Ohio University Press, 2006); Katherine Benton-Cohen, *Inventing the Immigration Problem: The Dillingham Commission and Its Legacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018).

26. Michael B. Katz, *In the Shadow of the Poorhouse: A Social History of Welfare in America*, 2. baskı (New York: Basic Books, 1996).

27. Thomas Piketty, *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, çev. Hande Koçak Cimitoğlu (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2014), 1. [Zenginliğin paylaşılması günümüzün en hararetli ve en çok tartışılan sorunlarından biridir. Ancak onun uzun vadedeki evrimine dair tam olarak ne biliyoruz?]

28. Judith Walzer Leavitt, “True Facts and Honest History: A Review of Certain Practices, a Mea Culpa, and Other Thoughts about the Writing of History,” *Historically Speaking* 14 (2013): 11–13.

29. Peter Stearns, “Behavioral History: A Brief Introduction to a New Frontier,” *Journal of Social History* 39 (2006): 946; David Yosifon ve Peter N. Stearns, “The Rise and Fall of American Posture,” *American Historical Review* 103 (1998): 1057–95.

ce hazırsa her uyanış anı bir araştırma projesi için ilham görevi görebilir.

ANLATININ GENİŞLETİLMESİ

Sonra ne oldu? Öncesinde ne olmuştu? Başka bir karakterin bakış açısından olaylar nasıl görünüyordu? Farklı bir ortamda bu olaylar nasıl gelişirdi? Bunlar, hikâye sevenlerin aklına gelen sorulardır. Hatta bunlardan bazıları kendilerine ek hikâyeler bile yazar. Bu sorular edebiyat kadar eskidir. *Aeneas Destanı*, *İlyada*’nın bıraktığı yerden devam eder. Mark Twain’in *Kral Arthur’un Sarayında Connecticutlı Bir Yankee* adlı romanı, Kral Arthur efsanesini başka bir amaç için yeniden tasarlar. Jean Rhys’in 1966 tarihli *Geniş, Geniş Bir Deniz*+ adlı romanı Charlotte Brontë’un *Jane Eyre* adlı romanı üzerine inşa edilmiştir. Rhys’in romanı, *Jane Eyre*’in dünyasındaki daha önceki olayları Brontë’un küçümsediği karakterlerin bakış açısıyla yeniden anlatır. Daha yakın zamanda, 2001 tarihli Alice Randall romanı *The Wind Done Gone*, Margaret Mitchell’in *Rüzgâr Gibi Geçti* adlı romanında geçen olayları Scarlett O’Hara’nın köleleştirilmiş üvey kızkardeşinin gözünden anlatır. Amatör içerik üreticileri benzer işler yapar ve *Yıldız Savaşları*, *Harry Potter* ve aklınıza gelebilecek birçok popüler televizyon programı ve filmde oluşturulan dünyalardan “hayranlara özel kurgu” hikâyeler devşirir. Mesela eleştirmen Armelle Parey, bir hikâyenin geçmişini konu alan filmler, devam filmleri ve transfüksiyonlar (kurgu ötesi) gibi eserleri, kapsayıcı bir *genişletilmiş anlatılar* başlığı altında toplamaktadır.³⁰ Tıpkı romancılar gibi tarihçiler de anlatılar kaleme alır; dolayısıyla onların sıklıkla

30. Armelle Parey, “Introduction: Narrative Expansions—The Story So Far,” şurada: *Prequels, Coquels and Sequels in Contemporary Anglophone Fiction*, ed. Armelle Parey (New York: Routledge, 2018), 1–24.

mevcut anlatıları okuyup sonrasında da genişletmeleri hiç şaşırtıcı olmasa gerek.

Honor Sachs “daha üniversitedeki ilk yılının ilk gününde”, David Hackett Fischer’ın *Albion’s Seed* adlı romanının tartışıldığı bir seminere katıldığından bahseder. “Bir cümle beni derinden etkilemişti: Geri kalmış bir sömürge ülkesi ile Amerikan sınır bölgesi arasındaki tek fark, insanların yüzlerini döndükleri yöndedir.” Bu betimlemeden rahatsız olan Sachs, vahşi Amerika’yla ilgili kendi öykülerini yazmış ve nihayetinde bunlar *Home Rule* adlı kitabının çıkmasını sağlamıştır.³¹ Benzer şekilde, Sarah Jo Peterson da Nelson Lichtenstein’in Detroit’in dışındaki Willow Run savaş uçağı fabrikasının yanı başında bir “Savunma Şehri” kurma girişiminin sonuçsuz kalması hakkındaki iki paragraflık anlatımından etkilenmiştir. Peterson en sonunda Lichtenstein’in anlatısını bir kitaba dönüştürmüştür, ama bu kitap sadece o başarısızlığı değil aynı zamanda daha büyük bir mücadele olan fabrikadaki savunma işçilerinin ev sahibi yapılması konusunu da anlatır. Bu kitap Yeni Düzen (*New Deal*) ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki sivil cephenin planlanması arasındaki ilişkiyi anlamamızı sağlayan çok önemli göndermeler içerir.³²

Bu tarz genişletilmiş anlatılar tarih bilgimizi derinleştirir. Bazıları dikkatimizi hikâyedeki yeni karakterlere çeker. Bir olayı anlatan ilk tarih eserleri, genellikle adları gazetelerde ve

31. Honor Sachs, *Home Rule: Households, Manhood, and National Expansion on the Eighteenth-Century Kentucky Frontier* (New Haven, CT: Yale University Press, 2015), ix.

32. Nelson Lichtenstein, *The Most Dangerous Man in Detroit: Walter Reuther and the Fate of American Labor* (New York: Basic Books, 1995), 172; Sarah Jo Peterson, *Planning the Home Front: Building Bombers and Communities at Willow Run* (Chicago: University of Chicago Press, 2013) ve yazarla olan yazışmalar.

vakayinamelerde geçen en güçlü önderleri ön plana çıkarır. Bu tür eserler sadece o aktörlerin hikâyesini anlatarak değil aynı zamanda olayların dizilimini de düzenleyerek önemli bir iş yapar ki bu da sonraki tarihçilerin hikâyeyi daha geniş bir oyuncu kadrosuyla doldurmasına yardımcı olur. Örneğin Thomas Jefferson ve George Washington hakkında yazan tarihçiler kuşağı, Annette Gordon-Reed ve Erica Armstrong Dunbar'a o iki kurucu önderin köleleştirdiği iki kadının, Sally Hemings ve Ona Judge'ın hikâyesini anlatmasının yolunu açmıştır.³³ Jason Sokol medenî haklar dönemini incelemeye hazırlanırken tanınmış beyaz Güneylilerin hayat hikâyelerini okumuş ve bunların önemini hiçbir zaman görmezden gelmemiştir. "Ancak" der Sokol, "genel olarak ısrarla siyasî liderler ve gazete editörleri gibi nüfuzlu vatandaşlara verilen önem, o oyları atan ve o gazeteleri alan sıradan insanları neredeyse görünmez kılar."³⁴ Fakat Sokol, o sıradan halk kitlesini görünür hâle getirerek önceki anlatıların eksikliğini tamamlamaktadır.

Hikâyenin öncesi ve sonrasını konu alan eserler, bir anlatıyı genişletmede benzer işlev görür. *The Stamp Act Crisis: Prologue to Revolution* [Damga Kanunu Krizi: Devrime Giriş], *Prelude to the Dust Bowl: Drought in the Nineteenth-Century Southern Plains* [Toz Çanağı'na Giriş: Güney Platolarında 19. Yüzyılda Yaşanan Kuraklık] ve *After Roe: The Lost History of the Abortion Debate* [Roe'dan Sonra: Kürtaj Tartışmalarının Kayıp Tarihi] gibi başlıkları

33. Annette Gordon-Reed, *The Hemingses of Monticello: An American Family* (New York: W. W. Norton, 2008); Erica Armstrong Dunbar, *Never Caught: The Washingtons' Relentless Pursuit of Their Runaway Slave, Ona Judge* (New York: 37 Ink/Atria, 2017).

34. Jason Sokol, *There Goes My Everything: White Southerners in the Age of Civil Rights, 1945-1975* (2006; tıpkı basım, New York: Vintage, 2007), 9.

düşünün.³⁵ Tarihin bütün alt alanları, insanların geçmişteki olayları nasıl hatırladığını anlamaya adanmıştır.

Kimi tarihçiler ise zamanı aynı tutar, fakat mekânı değiştirir. Örneğin Kathleen DuVal'ın Amerikan Devrimi'nin hikâyesini konu alan eseri *Independence Lost: Lives on the Edge of the American Revolution*, yine 1770'lerde geçer, fakat DuVal olayları Atlantik kıyı şeridinden alır, Meksika Körfezi'ne taşır. Zira buradaki insanlar için "Amerikan Devrimi, toprak ve ganimet elde etmek için yapılan emperyalist bir savaştan başka bir şey değildir." DuVal'a göre "Eğer hikâyede daha az bilinen yerler ve halklar olursa ve savaşta yaşananlar ve bıraktığı etkiler ayrıntılı ele alınırsa Amerikan Devrimi döneminin anlatısı kendi halkında daha gerçekçi ve karmaşıklığı bakımından daha büyüleyici olacaktır."³⁶ Tek problem, artık okuyucuların bir bakıma yeni hikâyeler istemesidir. Bir şehirde meydana gelen bir olayın 10 kilometre ötedeki bir yerde de meydana geldiğini tespit etmek pek de ilgi çekmeyecektir.

Kurguda, okuyucular ve yazarlar "özgün eser" (yayın hakkı sahibinin onayladığı versiyon) ile hayran versiyonlarını birbirinden ayırır. Özgün eserler birtakım tutarsızlıklara sahip olsa da genel anlamda kendi içinde uyumludur. Oysa hayranların hazırladığı herhangi iki eser, özgün eserle ne kadar tutarlı olursa olsun, birbirleriyle ciddi farklılıklar gösterebilmektedir; çünkü onları hizaya sokacak herhangi bir denetleyici merci söz konusu değildir. Tarih araştırmacıları böyle ayrımlar yapmaz. Eğer işini-

35. Edmund S. Morgan ve Helen M. Morgan, *The Stamp Act Crisis: Prologue to Revolution* (1953; tıpkı basım, Chapel Hill: Omohundro Institute and University of North Carolina Press, 1995); Kevin Z. Sweeney, *Prelude to the Dust Bowl: Drought in the Nineteenth-Century Southern Plains* (Norman: University of Oklahoma Press, 2016); Mary Ziegler, *After Roe: The Lost History of the Abortion Debate* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015).

36. Kathleen DuVal, *Independence Lost: Lives on the Edge of the American Revolution* (New York: Random House, 2015), xv.

ni iyi yaparsanız, bir olayı ele alışınızın her bir parçası, başkalarının sonraki bir olayı ele alışına kadar kesinliğe sahip olacaktır. Yorumlamalar farklılık gösterse de olgularınız mevcut özgün eserle bağdaşacaktır.

Ne kadar kapsamlı bir okuma yaparsanız aklınıza o kadar çok soru gelecektir. Eğer kitaplarınızın hepsi tek bir ülkedeki araştırma üniversitelerinde bulunan beyaz ve erkek tarih hocaları tarafından yazılmışsa bütün bakış açılarına ulaşmanız pek mümkün olmayacak ve nitelikli bazı soruları muhtemelen kaçıracaksınız. Kadınların, farklı renklerden, farklı ülkelerden, akademi dışından ve başka alanlardan bilimadamlarının yazdığı eserleri okuyun.

KAYNAĞIN KENDİSİNDEN

Bazı tarihçiler kaynaktan başlar, sonra bir soru tasarlar. ShawnaKim Lowey-Ball, “Araştırma, beklenmedik keşifler yapılan bir yolculuk olduğu zaman en etkileyici ve zevkli hâle gelir.” der. “Belgelerimizin başına oturup içlerindeki ilginç gerçekleri buluncaya kadar kendi argümanlarımızı oluşturmuş –hatta kendi araştırma konularımızı keşfetmiş– sayılmayız.³⁷ Bernard Bailyn, geniş bir bibliyografya projesi olarak Amerikan Devrimi propaganda kağıtlarının ayrıntılı bir okumasına girişmiş, ancak çok sonra analiz ve yorumlama imkanlarının farkına varmıştır. “Bu baskıyı hazırlamak için seçilmiş bir grup metni doğru bir şekilde yeniden üretmek ve şerh etmekten çok daha fazlasına ihtiyaç duyulduğunu” fark etmiştir. O yüzden, bahsedilen o “çok daha fazlası” sonradan *The Ideological Origins of the American Revolution* adlı çığır açan kitabına dönüşmüştür.³⁸ Martha Hodes ve Cynt-

37. ShawnaKim Lowey-Ball, “History by Text and Thing,” *Perspectives on History*, Mart 2020.

38. Bernard Bailyn, *The Ideological Origins of the American Revolution* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967), v.

hia Kierner, kadınların yazdığı birçok mektuba denk gelmiş ve bu mektuplardan anlatmak isteyecekleri birçok hikâye çıkarmışlardır.³⁹ Jonathan Rees, bir mühendislik kütüphanesinde *Iron Age* adlı ticaret dergisinin eski sayılarına bakarken dikkat çekici bir başlığı olan başka bir dergiye denk geldi: *Ice and Refrigeration* [Buz ve Soğutma]. Bu, sonradan yayınladığı *Refrigeration Nation: A History of Ice, Appliances, and Enterprise in America* adlı kitabının tohumu görevini gördü.⁴⁰

Bu vakaların her birinde tarihçiler inceledikleri kaynaklardaki potansiyeli görmelerini sağlayan bazı örtük soruları –örneğin Devrim’in kökeni, meydana getirdiği ülkede kadınların yeri ve Amerikan sanayii hakkındaki soruları– gündeme getirmişlerdir. Rees, ticaret ve teknoloji tarihine merak duymasaydı, herhangi bir mühendislik kütüphanesinin basılı süreli yayınlar bölümünün koridorlarında dolanıyor olmazdı. Bailyn ve Kierner, birbirlerinin kaynakları hakkında söyleyecek bir şeyler bulabilirdi belki ama, yazarken ilgilerini uyandıran kaynaklara gösterdikleri tutku aynı olmazdı. Bu nedenle kaynaklarla başlamaktaansa önemseydiğiniz bir soruyla işe başlamak ve sonrasında kaynakların olup olmadığına bakmak daha faydalı olabilir. Aksi takdirde kaynaklara ihtiyacınız olacak ve bu yüzden sorunuzu biçimlendirirken elde nelerin olup olmadığına bakmaya değer. (Birincil kaynakları belirlemek ve kullanmakla alakalı çok daha ayrıntılı bilgi için bu kitabın kaynaklarla ilgili bölümlerine bakabilirsiniz.)

39. Martha Elizabeth Hodes, *The Sea Captain's Wife: A True Story of Love, Race, and War in the Nineteenth Century* (New York: W. W. Norton, 2006), 18; Cynthia A. Kierner, *Scandal at Bizarre: Rumor and Reputation in Jefferson's America* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2006), vii.

40. Jonathan Rees, *Refrigeration Nation: A History of Ice, Appliances, and Enterprise in America* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2013), 227.

Tarihçiler çoğunlukla akıllarında bir soruyla kaynakları incelemeye başlar, ama kendilerini başka bir konuda çalışırken bulur. Linda Nash, “[Kaliforniya’nın Merkez Vadisinin] kültürel tarihi hakkında yazmak için yola çıkmıştım” der ve şöyle devam eder: “Ama elime vadi sâkinlerinin piyasaya olan ilgisine ve çevreyi fethetmeye olan inancına dair bolca malzeme geçti. Batıdaki bu arazileri açıkça istifade edilmeye müsait bir kaynak olarak görüyorlardı. Nitekim altın çıkarmak, kereste elde etmek ve çayırılık alanları sürmek için hevesli bir şekilde işe koyuldular. Ancak karşılaştığım başka bir durum daha oldu. Bölge sâkinleri bölgenin kendi sağlıkları üzerindeki etkisine yönelik dikkate değer bir endişe taşıyordu ve tam da burada araziyle ilgili başka bir düşünce biçimini keşfettim... Bu derece bir kaygı beni şaşırttı ve bundan ilginç birkaç paragraf çıkar diye düşündüm. Oysaki projemin tamamını yeniden şekillendirmiş, ona başka bir yön çizmişti, çünkü sağlıkla alakalı algıların eski dönemlerdeki doğal çevreyi anlamakta ne kadar önemli olduğunu idrak ettim.”⁴¹

KAMUSAL TARİH

Kamusal ve uygulamalı tarihçiler konularını seçmekte daha az hürriyete sahip olabilir. Tarihçi olmayan bir müşteri ya da idarecinin aklında ihtiyaç duyduğu belirli bir şey olabilir: Bir yıldönümünü kutlamak, bir davayı kazanmak, kimsenin itirazına mahal vermek-sizin bir binayı yerle bir edebilmek, hatta belki de kirli çamaşırlarını ortadan kaldırmak gibi... Böyle durumlarda bile tarihçi işin kapsamını belirlerken ya da müşteriye aslında istediğinden daha karmaşık olabilecek bir tarihin avantajlarını anlatırken birtakım seçeneklere sahip olabilir. Martin Reuss’un da dediği gibi halkla

41. Linda Nash, *Inescapable Ecologies: A History of Environment, Disease, and Knowledge* (Berkeley: University of California Press, 2007), 5.

ilişkiler geçmişten gelen hikâyelerden faydalansa da tarihin kendisi halkla ilişkiler değildir. O, tarihçilerin “özellikle failliğin kendi imajını ya da politikasını pekiştiren olguları seçmekten” daha fazlasını yapması gerektiğini ısrarla belirtir ve şöyle devam eder: “Failliğin hedeflerini gerçekleştirmek ve mirasını kamuya mal etmek için iyi araştırılmış analitik bir tarihten faydalanmak özendirilmelidir. Aynısını yapmak amacıyla nitelsiz tarih eseri yayınlamak ya da genel geçer doğrulardan bir seçki yapmak utanılabilir bir davranıştır. Aynı durum bir hikâyeyi eksik anlatan müze sergileri için de söylenebilir.”⁴² Dolayısıyla tarihçinin en azından bir kurumun en başta istediğinden daha eksiksiz bir hikâye anlatmaya çalışması gibi bir zorunluluğunun olması gerekebilir.

ARAŞTIRMA GÜNDEMİ

Lisans öğrencileri gibi acemi tarihçilerin belki de uzun vadeli araştırma gündemleri olmamalıdır. Gerçi bir dönem ödevinin sonradan daha kapsamlı ve uzun vadeli bir çalışmanın tohumu olma ihtimali vardır.⁴³ Theodore Roosevelt, sonradan ilk kitabına dönüşecek olan *The Naval War of 1812* adlı çalışmasına lisans öğrencisiyken başladı ve bu çalışma Deniz Kuvvetleri Bakan Yardımcılığı ve ABD Başkanlığı görevlerini sürdürürken etkili oldu. Fakat bu durum çoğu lisans öğrencisi için geçerli değildir, zira bunların birçoğu bir dönem boyunca uğraşacağı bir konu bulur ve sonra da o konudan vazgeçer.

42. Martin Reuss, “Government and Professional Ethics: The Case of Federal Historians,” *Public Historian* 21 (1999): 138.

43. Örneğin Elizabeth Fenn, 1775-82 yılları arasındaki çiçek hastalığı salgınına ilk defa bir dönem ödevi hazırlarken duymuştu. Ben de Metro hakkındaki ilk yazımı John Stilgoe tarafından verilen bir lisans dersinde yazmıştım; 16 yıl sonra da aynı konu hakkında bir kitap yayınladım. Elizabeth A. Fenn, *Pox Americana: The Great Smallpox Epidemic of 1775-82* (New York: Hill and Wang, 2001), ix.

Bir profesyonel ve akademik tarihçi için yüksek riskler daha yaygındır. Akademik bilgiyi ciddi ölçüde artıran bir lisanüstü seminer makalesi yazmak için belirli dilleri iyi bilmeniz ya da birtakım becerilere sahip olmanız, bazı kaynaklarla nasıl çalışılması gerektiği öğrenmeniz ve birtakım akademik tartışmaların içinde yer almanız gerekebilir. Teziniz saygınlık kazanmanızı sağlarsa ya da onunla bağlantılı projeleri geleceğe taşırsa sizi onlarca yıl, hatta hayatınızın sonuna kadar temsil edebilir.

Genel bir ilgi alanına kendini adanmak yüksek verimliliği beraberinde getirir. Belirli bir zaman ve mekânın kurumlarını, kaynaklarını, şahsiyetlerini ve dilini yakından tanıma fırsatınız olur. Farklı çevrelerden kişisel ağlar da kurabilirsiniz. İlgi alanlarınız değişmez ve aynı alt disipline ait bir konferansa her yıl katılırsanız benzer çalışmalar yürüten insanlarla birbirinizi tanır, bilinirsiniz. Eğitim veren tarihçiler izlencelerini yeniden şekillendirme fırsatı bulabilir, böylece okudukları kitap ve makalelerin birçoğu eğitimlerine ve akademik bilgilerine katkı sağlar.⁴⁴ Kamusal tarihçiler de benzer şekilde araştırmalarını çalıştıkları müzenin, bölgenin ya da kuruluşun misyonuyla uyumlu bir şekilde yürütebilir, böylece araştırma çift taraflı bir işlev görmüş olur.

En ideali bu tarihçilerin eski çalışmalarla ilgili araştırmalar yaparken yenileri için ilham almalarıdır. Örneğin Carlo Ginzburg 16. ve 17. yüzyıl İtalyası'nda büyücülerin yargılanması hakkında yazarken dünyanın çürümeden oluştuğunu iddia etmekle suçlanan Menocchio'nun ilginç davasına denk gelir. Bu davayla ilgili notlarını alır ve yıllar sonra, Menocchio'nun hikâyesinin anlatıldığı ve artık mikrotarih klasiklerinden biri hâline gelmiş olan *The Cheese and the Worms* [Peynir ve Kurtlar] adlı ki-

44. Kierner, *Inventing Disaster*, 215.

tabını yazar.⁴⁵ Yıllar sonra Erica Armstrong Dunbar, *A Fragile Freedom* adlı ilk kitabı için son araştırmalarını yaparken şaşırtıcı bir şey fark eder. “İşimle uğraşıyordum. Arşivlere dalmış, 18. yüzyıl gazetelerinin mikrofilmlerine bakıyordum. Karşıma ülkenin ilk başkanının evinden kaçan Ona Judge adlı kadın bir kölenin arama ilanı çıktı.” O ilan, *Never Caught: The Washingtons’ Relentless Pursuit of Their Runaway Slave, Ona Judge* adlı ikinci kitabının ilk kıvılcımı oldu. Sadece o ilanla karşılaşmasından ötürü değil, Judge’ın hayatını anlamasını sağlayacak arka plan bilgisi sunduğu için ilk kitabı üzerine yaptığı çalışmasından övgüyle söz eder.⁴⁶ Alan Taylor da ABD’nin ilk yıllarının sınır bölgeleri hakkında birçok kitap yazmıştır. Her biri farklı bir hikâye anlatsa da hepsi konu ve dönem bakımından birbiriyle ilişkilidir.

Her zaman olduğu gibi karşılıklı ödünler de söz konusudur. Bir projeyi konu hakkındaki en önemli soruları cevaplayabilecek kadar iyi bir şekilde bitirdiyseniz onunla alakalı başka bir konuyu sıkıcı bulabilirsiniz ve ilginizi çekmeyen bir konuyu araştırmak kadar zor bir şey yoktur. Sara Pritchard, yaptığı çalışma hakkında soru soran bir meslektaşıyla yaptığı sohbetten bahsederken şöyle der: “Sömürge ve sömürge sonrası dönemlerde Fransız sömürsündeki Kuzey Afrika’da suyun yönetimi hakkında bir çalışma yapıyordum güya ve bu konu İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana Fransa’nın Rhône Nehri’nin dönüşümünün tarihi üzerine yaptığım önceki araştırmamdan ‘akıp gelmişti’

45. Carlo Ginzburg, *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, [İngilizceye] çev. John Tedeschi ve Anne C. Tedeschi, tıpkı basım (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1992), xi. [Carlo Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, çev. Ayşen Gür (İstanbul: Metis Yayınları, 1996).]

46. Jim Knable, “Talk of Souls in Slavery Studies,” *Gilder Lehrman Institute of American History* (blog), 26 Şubat 2019, <https://medium.com/@gilderlehrman/talk-of-souls-in-slavery-studies-c41e6c893a4f>.

yaptığım kelime oyunu için kusura bakmayın). Öncesinde Fransızda iki arşiv çalışmasında sekiz hafta boyunca araştırma yaptım ve başka bir yayına dönüşebilecek bir makale ve konferans bildirisi yazdım, ama projeye bir türlü ısınamadım. Söyleyecek yeni ya da önemli bir sözümün olmadığını hissediyordum. ‘Ama ışık kirliliği meselesine takıntım var. Belki bir gün gemiye atlayıp gider, o konu üzerinde çalışırım’ diye itirafta bulunmuştum arkadaşşıma.”⁴⁷ Sonrasında gerçekten de bunu yapar.⁴⁸ Natalie Zemon Davis de kitabında “Bir yerde kalmaktan sıkıldığım için değil, daha ziyade başka şeylere merakım olduğu için” der ve şöyle devam eder: “Tıpkı bir mücevher gibi, bir elmas gibi, çevirince birden tamamen başka bir yüz beliriyor. Benim incelemek istediğim, işte tarihin o yeni yüzü.”⁴⁹

SORULAR

Yüksek lisanstayken yazdığım en kötü makale, aceleyle bir teze sarılmam ve kanıt aramaya gitmem sonucunda oldu. Hocam sorunu kolayca teşhis etmişti ve yaptığı yorumlardaki hayal kırıklığını hâlâ unutamıyorum. Yani gerçek bir araştırma projesi bir cevapla değil, bir soruyla başlar.

47. Sara B. Pritchard, “On (Not) Seeing Artificial Light at Night: Light Pollution or Lighting Poverty?,” *Discard Studies* (blog), 12 Haziran 2017, <https://discardstudies.com/2017/06/12/on-not-seeing-artificial-light-at-night-light-pollution-or-lighting-poverty/>.

48. “Sara B. Pritchard,” Cornell University, 10 Temmuz 2020, <http://sts.cornell.edu/sara-b-pritchard>.

49. Natalie Zemon Davis, *A Passion for History: Conversations with Denis Crouzet*, Early Modern Studies 4 (Kirksville, MO: Truman State University Press, 2010), 8.

Araştırmanıza aklınızdaki argümana yönelik net bir fikirle başlarsanız kanıt bulma olasılığınız yüksek olacaktır. Aileen Kraditor'ın gözlemlediği gibi “bir tarihçi ‘Kaynaklar işçilerle köleler arasında inatçı bir mücadele olduğuna yönelik kanıtlar sunuyor mu?’ diye sorarsa kaynaklar ‘Tabii ki.’ diye cevap verecektir. Eğer başka bir tarihçi ‘Kaynaklar son iki yüz yıl boyunca Amerikan halkı içinde müesses nizama yaygın bir rızanın olduğuna yönelik kanıtlar sunuyor mu?’ diye sorarsa kaynaklar ona da ‘Elbette’ diye cevap verecektir.”⁵⁰ Başka bir deyişle, danışmanım Ken Jackson'ın eskiden bizi uyardığı gibi “Her şeyin bir örneğini bulabilirsiniz.” Yazarlar başta belirttikleri inançlarını desteklemek için örnekler cımbızlamaya girişiyorsa tarih değil propaganda yapıyorlar demektir.

Bu tarz teyit yanlışlıklarından kaçınmak için sizi gerçekten şaşırtan sorular oluşturmaya çalışın, böylece her açıklamanın kanıtlarını kabul etmeye aynı derecede hazır olmuş olursunuz. Bir proje esnasında kendinizi aynı olayın iki farklı açıklaması arasında gidip gelirken buluyorsanız muhtemelen kıymetli bir iş yapıyorsunuz demektir ve hem kendinizin hem de okuyucularınızın karar vermesine yardımcı olacak önemli kanıtları dikkatli bir şekilde seçeceksiniz demektir. (Alternatif açıklamaları değerlendirmenin önemine vurgu yapan tez cümlesine dair şablon için “Organizasyon” adlı on üçüncü bölüme bakın.)

OLGUYA DAYALI SORULAR

Tarihçiler, tarih öğrenmenin isim ve yılları ezberlemekten ibaret olduğu yanılgısından ürperseler de bütün tarih türleri aslında olguları kullanır, hatta bazıları ise sadece ya da öncelikle olguya dayalı sorulara cevap verir. Bazen tarihçiler uygulamalı tarihin

50. Aileen S. Kraditor, “American Radical Historians on Their Heritage,” *Past & Present* (1972): 136–53.

hizmetinde olguya dayalı bilgiler edinmeye çalışır. Kimyasalların nerede muhafaza edildiğini, hangi antlaşmaların imzalandığını ya da bir binanın kaç yaşında olduğunu bilmek, kurumlara yasal zorunluluklarını yerine getirmede yardımcı olur; yerine getirmezlerse de onları mahkemeye taşır. Tarihçiler, film ve televizyon programı yapımcılarına yardımcı olur ve bunu bazen büyük konulardan bahsederek bazen de insanların ne giydikleri ve nasıl konuştukları hakkında ayrıntılı bilgi vererek yaparlar. Ayrıca tarihçiler gerek kendileri için gerek birbirleri için olgular biriktirir. Tarihçilerden oluşan gruplar önemli kişi ve ailelerin yazılarını bir araya getirmiş ve düzenlemiş, yok olan bölgelerin haritalarını çıkarmış, köle edinmek için yapılan deniz seyahatlerinin veritabanlarını oluşturmuşlardır. Johns Hopkins Üniversitesi Yayınları “How Things Worked” [İşler Nasıl Yürürdü] adlı kapsamlı bir kitap dizisi yayınlamış, “How Banking Worked in the Early American Republic” [Erken Amerikan Cumhuriyeti Döneminde Bankacılık Nasıl Yapılırdı] ya da “How Americans Kept Warm in the Nineteenth Century” [19. Yüzyılda Amerikalılar Nasıl Isınır-dı] gibi çok farklı konulara eğilmiştir.⁵¹

YORUMA DAYALI SORULAR

Olguların kendisi bizzat değerli olmakla birlikte tarihçilerin bu olguları biriktirme eğiliminde olmaları daha fazla yoruma dayalı soru sorabilmek içindir. 1953’te Louis Gottschalk, “özgün ifade ve kanıta ulaşmak için sorulan *kim, nerede, ne ve ne zaman* soruları” ile birtakım tahmin ve yorum gerektiren ve “geçmişteki bireysel ve toplumsal davranışları belirlemek için sorulan *niçin, nasıl* ve

51. How Things Worked series, Johns Hopkins University Press Books, <https://jhupbooks.press.jhu.edu/series/how-things-worked>.

hangi sonuçlarla soruları” arasında bir ayırım yapmıştır.⁵² Tarih araştırmasını yürüten, yorgun tarihçilerin sonraki sayfalara da bakıp cevap aramalarını sağlayan işte bu niçin, nasıl ve hangi sonuçlarla sorularıdır. Hikâye anlatıcılığı analizin üstünde tutan popüler tarihler bile oluşturdukları etkinin bir kısmını bu yoruma dayalı sorulara borçludur. Erik Larson, *Beyaz Şehirdeki İblis* adlı çok satan kitabında şöyle der: “Kan, duman ve balçık içinde, bu kitap, hayatın geçiciliğini ve bazı insanların kendilerine ayrılmış kısacık zaman dilimlerinde neden imkânsız olanla uğraşırken bazılarının kederin üretilmesiyle meşgul olduğunu sorgular.”⁵³ Bir hikâyenin altında ne kadar çok niçin sorusu varsa okuyucuyu o kadar çok içine çekecektir. Örneğin bir film danışmanı bir aristokratın gömleğinin manşetinde ne kadar çok dantel olduğunu soruyorsa, aslında aynı zamanda o aristokratın ne kadar serbest bir hareket kabiliyetine sahip olduğunu ya da bir hanımefendiyse elbisesini leke yapmamak için ne kadar dikkatli olması gerektiğini soruyordur. Yine benzer şekilde bir hukuk danışmanı bir kimyasal madde şirketinin doğaya hangi atık maddeyi bıraktığıyla ya da yöneticilerinin o atık maddenin zehirli olduğunu bilmeleri gerekip gerekmediği ile alakalı olguya dayalı sorular sorabilir, ama aslında böyle yaparak çok daha kapsamlı ve sorumluluğa yönelik yoruma dayalı soruların cevaplanmasına yardımcı olmaktadır.

Akademideki tarihçiler ise olguya ve yoruma dayalı soruları harmanlamaktadır. 1708’de Cotton Mather verdiği bir cenaze vaazının ortasında ölüm oranıyla alakalı bir dizi istatistiksel bilgi sıralamıştı. Üç asır sonra Ted McCormick şu soruları soruyor-

52. Louis Gottschalk, “A Professor of History in a Quandary,” *American Historical Review* 59 (1954): 279.

53. Erik Larson, *The Devil in the White City: Murder, Magic, and Madness at the Fair that Changed America* (New York: Vintage Books, 2004), xi. [Erik Larson, *Beyaz Şehirdeki İblis* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2010).]

zu: “Bu sayılar nereden geliyordu, Mather için ne anlam ifade ediyordu ve bu sayıların vaazlarında ne işi vardı?” Mather’in bu sayıları nereden elde ettiğiyle alakalı olan soru için McCormick “Cevaplanması en basit soru, ilk soru...” der. Bu olguya dayalı soruyu hızlıca geçer ve sonrasında makalesinin büyük bir kısmını, çok daha dikkat çekici bulduğu ve yoruma daha açık olan ikinci ve üçüncü sorulara ayırır. Özetle McCormick olgulara çok önem vermekle birlikte asıl amacı tüm bunların ne anlama geldiğini idrak etmektir.⁵⁴

DİYALEKTİK

Yoruma dayalı en iyi sorular beklenmedik olaylarla alakalıdır. Eski bir gazetecilik vecizesinin de dediği gibi “Eğer bir köpek bir adamı ısırırsa bu bir haber değildir. Ama eğer bir adam bir köpeği ısırırsa işte o zaman bu bir haberdir.”⁵⁵ Tarihçiler, bir adamın köpeği ısırmasının şaşırtıcı olduğunu okuyucularının bilmesine güvenmek yerine, genellikle bir muammayla, hatta daha doğrusu, bir çelişkiyle karşılaştıklarına neden inandıklarını gösteren gerekçelerini sunar.

Bir olgu, siz sadece önceden bilmiyordunuz diye şaşırtıcı değildir. “Güney Carolina’nın başkentinin Columbia olduğunu bilmiyordum” cümlesi pek bir şey ifade etmez. “Güney Caro-

54. Ted McCormick, “Statistics in the Hands of an Angry God? John Graunt’s Observations in Cotton Mather’s New England,” *William and Mary Quarterly* 72 (2015): 564.

55. Garson O’Toole, “‘Dog Bites a Man’ Is Not News. ‘Man Bites a Dog’ Is News,” *Quote Investigator* (blog), 23 Kasım 2013, <https://quoteinvestigator.com/2013/11/22/dog-bites/>. Neyin haber değeri taşıdığının daha gerçekçi bir göstergesi için bkz. Russell Baker, “Observer; Tooth and Man,” *New York Times*, 4 Aralık 1982.

lina'nın başkentinin, Charleston gibi daha öne çıkan bir şehir dururken Columbia olduğunu öğrendiğimde şaşırmıştım.” cümlesi ise daha iyi bir cümledir, çünkü giderek bir *niçin* sorusuna yaklaşıyorsunuzdur. Biraz daha kurcalarsanız Amerikan Devrimi öncesinde Kuzey Amerika'daki bütün Britanya sömürgelerinin başkentlerinin Atlantik liman şehirleri olduğunu öğrenebilirsiniz. Devrimden sonra ise aslen on üç eyaletten on biri başkentlerini iç kısımlara taşımıştır. Peki neden böyle bir değişiklik olmuştur?⁵⁶

Bilmece ne kadar karmaşık olursa çözümündeki değer o kadar yüksek olur. Böyle bir değeri göstermek için tarihçiler tezlerini çoğunlukla diyalektik olarak biçimlendirir. *Diyalektik* Yunanca bir terimdir ve bire bir karşılığı “sohbet”tir. Felsefede düşünürlerin zıt argümanlar öne sürerek gerçeği araması sürecini tanımlar. Tarihçiler de geçmiş hakkında güçlü argümanlar üretmek üzere zıtlıkların bu şekilde karşılaştırılmasından faydalanır. Hakikaten diyalektik, olguların salt tekrarını geçmiş hakkındaki yoruma dayalı iddialardan ayırır. Diyalektik; iki fikrin, olayın ya da ifadenin *farklı* olduğu gibi basit bir varsayımdan daha fazlasıdır, hatta “farklı” kelimesi ve eş anlamlıları –“çeşitli”, “muhtelif” vb.– bu durum için çok muğlak kalır. Bunun yerine tarihçiler geçmişin tartışmalarını ve mücadelelerini anlatmak için diyalektiğin birbirinden ayrı birkaç çeşidini kullanır.

KARŞIT KUVVETLER

Karşıt kuvvetler, yaygın bir karşılaştırma türüdür ve iki ya da daha fazla kişinin ya da aktörlerden oluşan grupların bazı noktalarda ihtilafa düştüğü söz ve eylemlerini mukayese eder. Karşıt

56. Rosemarie Zaggarri, “Representation and the Removal of State Capitals, 1776–1812,” *Journal of American History* 74 (1988): 1239–56.

kuvvetler çoğunlukla siyaset ve politika çalışmalarında ortaya çıkar. Örneğin Alan Taylor'ın *Liberty Men and the Great Proprietors* adlı kitabı Amerikan Devrimi'nden yıllar sonra meydana gelen bir çatışmayı anlatır.⁵⁷ Bu çatışma geniş toprak imtiyazlarını denetimleri altına almayı ve siyasî iktidarı tekelleştirmeyi uman "mülk ve mevki sahibi beyefendiler" ile ellerindeki toprak mülkiyetini ve yetkiyi olabildiğince kapsamlı ve eşit bir şekilde yaymak gerektiğine inanan küçük çiftçiler arasında olmuştur. Karşıt kuvvetler mukayesesinin yaygın bir başka kullanımı da teknoloji tarihinde görülebilir. Tarihçiler çoğunlukla iki rakip teknoloji ya da sistemin artıları ve eksilerini listeleyerek insanların neden birini değil de diğerini seçtiğini açıklamaya çalışır. Örneğin tahıl çuvaları mı yoksa tahıl ambarları mı, ahşap uçaklar mı yoksa metal uçaklar mı, lağım çukurları mı yoksa kanalizasyon sistemleri mi; bunların hepsi çözüm bekleyen tartışmalardır.⁵⁸

İki karşıt kuvveti ele alan bir tez, insanların bir konuda neden anlaşmazlığa düştüklerini ve mümkünse o anlaşmazlığı nasıl çözüme kavuşturduklarını açıklamalıdır. Örneğin Taylor'a göre çiftçiler ile elitler arasındaki çatışmayı gören "Jefferson'cu siyasetçiler siyasî ideolojiyi uzlaşılı hukukunu mümkün kılan ve çatışmayı sonlandıran bir usulde yeniden şekillendirdi."⁵⁹ Unutmayın ki çözüm, barışçıl yani uzlaşılı ya da ikna yoluyla da mümkündür; zor kullanarak yani bir tarafın iflasa sürüklenmesi,

57. Alan Taylor, *Liberty Men and Great Proprietors: The Revolutionary Settlement on the Maine Frontier, 1760–1820* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1990), 5.

58. Cronon, *Nature's Metropolis*, Üçüncü Bölüm; Eric Schatzberg, *Wings of Wood, Wings of Metal* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998); Adam Ward Rome, *The Bulldozer in the Countryside: Suburban Sprawl and the Rise of American Environmentalism* (New York: Cambridge University Press, 2001), Üçüncü Bölüm.

59. Taylor, *Liberty Men*, 10.

iktidardan düşürülmesi ya da mahkemelerde veyahut savaş alanlarında mağlup edilmesiyle de mümkündür.

İÇ ÇELİŞKİLER

Bütün tartışmalar yalnızca karşıt kuvvetler arasında olmaz. Tıpkı psikologların insanların aklını çatışan dürtüler çorbası olarak resmetmesi gibi tarihçiler de bireylerin ve grupların kendilerini çelişkili hedefler arasında mahvolmuş olarak bulduğu yollar tespit etmiştir. Örneğin Michael Katz, birkaç yüzyılın ardından Amerikan toplumsal refah politikasının dört temel hedefinin olduğunu söylemektedir: “Sefaletin ortadan kaldırılması, toplumsal düzenin ve denetimin korunması, emek piyasasının düzenlenmesi [ve] siyasî seferberlik.” Daha sonra da Katz bu hedeflerin “birbirleriyle tutarsız olduğunu ve aralarındaki çözüme kavuşturulmamış gerginliklerin uyumlu bir refah politikası oluşturmaya yönelik neredeyse bütün girişimleri baltadığını” gösterir.⁶⁰

Edmund Morgan, *American Slavery, American Freedom* adlı klasik eserinin başında, George Washington ve Thomas Jefferson’ın Britanya hâkimiyetinden bağımsızlıklarını talep ederken bile yüzlerce Amerikalı köleyi en temel haklarından dahi mahrum ettiğinden bahseder. “Amerika’da bağımsızlığın ve eşitliğin yükselişine köleliğin yükselişi eşlik etmiştir.” diye ekler. “Görünürde bu derece çelişkili iki gelişmenin uzun bir süre boyunca, 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar, aynı anda devam etmiş olması Amerikan tarihinin en temel tezadıdır.”⁶¹ Amerikan tarihinin en temel tezadını açıklayan bir kitabı kim okumak istemez ki?

60. Katz, *In the Shadow of the Poorhouse*, xi.

61. Edmund S. Morgan, *American Slavery, American Freedom* (1975; tıpkı basım, New York: W. W. Norton, 2003), 4.

Bu tarz çelişkilere dikkat çeken anlatılar bir insanın neden birbirine zıt inançlara sahip olduğunu veyahut neden kendi çıkarlarına karşı hareket ediyor gibi görüldüğünü açıklamalıdır. Bu anlatılar insanların zamanında kendi tutarsızlıklarının farkında olup olmadığını yahut inkâr içinde yaşayıp yaşamadıklarını ortaya çıkarmalıdır.

BİRBİRLERİYLE REKABET EDEN ÖNCELİKLER

Bazı hikâyelerde rekabet, üstü kapalı bir şekilde vardır. Böyle durumlarda tarihî aktörler bir sonucu diğerine tercih etmek zorunda kalmamıştır. Bir sonucu *gerçekten* öncelikli hâle getirdiklerini göstermeleri ve bunun nedenini açıklamaları yeterlidir.

Mesela Sam Lebovic, kitabına Franklin Roosevelt'in 1938'de yaptığı bir konuşmadan alıntı yaparak başlar; "haber özgürlüğün" "basın özgürlüğü" kadar önemli olduğunu vurgular ve şöyle devam eder:

Haber özgürlüğü" fikrini geliştiren Roosevelt değildi, ancak Birinci Anayasa Değişikliği haklarından biri olan ifade özgürlüğü hakkının ötesine geçen bir basın özgürlüğü mefhumunu dile getirmeye çalışan ilk ya da son Amerikalı da değildi. 20. yüzyıl boyunca avukat, gazeteci, filozof ve politikacılardan oluşan geniş çaplı bir grup aynı sorunla boğuşup durdu: Basının halka bilgilendirici ve doğru haber akışını sağlaması nasıl güvence altına alınabilir? Birinci Anayasa Değişikliği haklarının gerçek bir özgür basın oluşturamadığı fikri bizi rahatsız ediyor olabilir, ama şu da bir gerçek ki çok yakın bir geçmişte farklı siyasî yönelimlere sahip birçok Amerikalı, basın özgürlüğünün ifade özgürlüğünden daha fazla öneme sahip olması gerektiğine dair bir kaygı taşımıştır.

Lebovic'in sorusunu oluştururken ve o sorunun önemini vurgularken kullandığı işaretlere dikkat edin. Öncelikle bu soru-

nun geçmişten günümüze Amerika başkanından başlayarak büyük tarihî aktörler için önem arz ettiğini gösteriyor. İkinci olarak soruyu, gerçek bir soru olarak ifade ediyor, sonuna soru işareti koyuyor. Son olarak da önceden yaygın olan bir fikrin “bizi rahatsız ediyor olabileceğine” değiniyor, ama hemen arkasından okuyucuyu şaşırtacağını ve ona öğreteceğinin sözünü veriyor.⁶²

BELİRLEYİCİ FAKTÖRLER

Bir olayın birden çok sebebi olabilir; tarihçinin görevi de bunlardan en önemlilerine işaret etmektir. Amerikan tarih yazımının belki de en ünlü ana fikir cümlesi olabilecek ifadesinde Frederick Jackson Turner şöyle der: “Günümüze kadar Amerikan tarihi aslında büyük oranda Büyük Batı’nın sömürgeleştirilmesinin tarihidir. Amerika’nın gelişimini anlatan şeyler; bedelsiz sağlanan uçsuz bucaksız toprakların varlığı, bu topraklarda yaşayanların sürekli geriye itilmesi ve Amerikan yerleşiminin batıya doğru ilerlemesidir.” Coğrafyaya yapılan bu vurgu, Turner’ın ifade ettiği ve Amerikalı yerleşimcilerin Avrupa’nın siyasî geleneklerine vurgu yapan “siyasetin mikrop olduğu teorisine” ters düşüyordu. Turner her ne kadar okuyucularının bu mikrop teorisini zaten iyi bildiğini ve üzerinde fazla durmaya gerek olmadığını düşünse de tezinin sağlamlığı, Amerikan siyasî gelişiminin iki muhtemel sebebinin üstü kapalı bir şekilde karşılaştırmasından gelmektedir.⁶³

Bu tarz bir karşılaştırmının daha yakın zamandaki bir örneği de Japonya’ya karşı atom bombası kullanılması kararı üze-

62. Sam Lebovic, *Free Speech and Unfree News: The Paradox of Press Freedom in America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 2.

63. Frederick J. Turner, “The Significance of the Frontier in American History,” *Annual Report of the American Historical Association*, 1893, 199.

rinde devam edegelen tartışmadır. Başkan Truman ve diğer karar vericiler Japonya ile olan savaşı bir an önce bitirme arzusundan acaba ne kadar etkilendi? Yoksa asıl etkilendikleri, bu kişilerin savaş sonrası Sovyet gücünü sınırlandırma umutları mıydı, yoksa bir silahın geliştirilir geliştirilmez kullanılması gerektiğine yönelik inançları mı? Araştırmacılar, Truman'ın birden çok düşünceyle hareket etmiş olabileceğini –hatta büyük ihtimalle öyle olduğunu– inkâr etmeden bu faktörleri farklı yöntemlerle ele alır ve canlı bir tartışma ortaya çıkarırlar.⁶⁴

Belirleyici faktörlerle alakalı sorular gerçekten de alternatiflerin tam anlamıyla dikkate alınmasını şart koşar ve tarihçilerin tek başvurması gereken kaynaklar, başlangıçtaki inançlarını teyit etmeye meyilli kaynaklar olmamalıdır. Misal olarak Bernard Bailyn'in 1967'de yayınlanan *Ideological Origins of the American Revolution* adlı kitabı bu olayın önemli bir yorumlayıcısı olma değerini hâlâ korumaktadır. Fakat Bailyn'in "Amerikan Devrimi'nin her şeyden önce ideolojik, anayasal ve siyasî bir mücadele olduğu ve toplumun ya da ekonominin düzenlenmesindeki değişiklikleri zorla hayata geçirmek üzere kullanılan toplumsal gruplar arasındaki bir ihtilaftan ibaret olmadığına" yönelik iddiası, bu hikâyedeki en varlıklı, en iyi eğitilmiş ve en nüfuzlu şahsiyetler tarafından üretilmiş propaganda kağıtlarına dayanması sebebiyle zayıf kalmaktadır. Thomas Slaughter'ın da dediği gibi "bu, kısır döngülü bir akıl yürütmeyi çağrıştırmaktadır. Bu akıl yürütmeye göre seçkin bir grup tarafından üretilmiş bir edebiyat bütünü tercih edilir, üst sınıfa mensup bu kişilerin mevcut toplumsal yapıdan memnun oldukları gözlemlenir ve sonra da refah dağılımıyla ilgili herhangi bir ihtilafın olmadığı sonucuna varılır.

64. Örneğin bkz. Martin J. Sherwin, *A World Destroyed: Hiroshima and Its Legacies* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2003).

Başka gruplar tarafından üretilen başka kaynakların da farklı bir hikâye anlatabileceği tahmin edilir.”⁶⁵

GİZLİ YA DA TARTIŞMALI ANLAMLAR

Başka bir incelikli tez ise insanların söyledikleri ile kasdettiklerini karşılaştırır, özellikle de o kasdedilen şey yıllardır konuşulmuyor, bilerek gizleniyor ya da unutuluyorsa. John Dower “İkinci Dünya Savaşı birçok insan için pek çok anlam taşımıştır” der. Taraflardan kimilerinin savaşa bir ideoloji mücadelesi, kimilerinin emperyal bir yarış, kimilerinin ise anlamsız bir çile olarak baktığının bilincinde olarak “milyonlarcası için ise savaşın aynı zamanda bir ırk savaşı” olduğunu iddia eder.⁶⁶ Kitabında diğerlerinin arasında gözden kaybolmuş bu son anlam keşfedilmeye çalışılır. Bazı çalışmalar ise bir anlamı ön plana çıkarmaktan ziyade birkaç anlamı kayda geçirmeyi hedefler. Örneğin David Nye elektrik üzerinde yazdığı kitabın alt başlığında buna işaret eder: *Social Meanings of a New Technology* [Yeni Bir Teknolojinin Toplumsal Anlamları]. Anlam sözcüğünün çoğul olarak kullanılması sahip olduğu yaklaşıma işaret eder.⁶⁷

Bazı anlamlar gizlidir, belki de kendilerini meydana getirenlere karşı bile... Bilim adamları kendilerinin nesnel bir gerçeğin araştırmacıları olduklarına inanıyor olabilir, ancak bilim tarihçileri bilimadamlarının inançlarını ya da mesajlarını şekillendirmiş olan bağlamları da açıklığa kavuşturabilir.

65. Bailyn, *The Ideological Origins of the American Revolution*, vi; Thomas P. Slaughter, “The Historian’s Quest for Early American Culture(s), c. 1750–1825,” *American Studies International* 24 (1986): 32.

66. John W. Dower, *War without Mercy: Race and Power in the Pacific War* (New York: Pantheon Books, 1986), 4.

67. David E. Nye, *Electrifying America: Social Meanings of a New Technology, 1880–1940* (Cambridge, MA: MIT Press, 1992).

Michael Rossi, “Gerçeğin kendisinin bile tutarsız olduğu, hızla değişen, çoğulcu bir toplumda yaşamının belirsizliğine karşı, renk bilimcileri (çoğunlukla orta sınıf, beyaz, erkek ve hristiyan), herkesin iyiliği için kendileri gibi uzmanların diğer vatandaşların duygularını gözetleme ve yargılama görevini üstlendiği bir toplum hayalini benimsemiştir” der. Ona göre renk bilimi “yalnızca renk hakkında düşünmenin yeni bir yöntemi değildi. İnsan topluluklarının, özellikle geç 19. yüzyıl ilâ erken 20. yüzyıl Amerikası gibi bilinçli olarak çağdaşlaşan ulusların serkeş topluluklarının iyiyi, doğruyu, hakkaniyetliyi, güzeli ve gerçeği nasıl anlamaları gerektiğini anlamının yeni bir yöntemiymi.”⁶⁸

Gizli ya da tartışmalı anlamları ortaya çıkarmak, dikkatli ve eleştirel okuma ile yoğun araştırmayı gerektirir. Rossi argümanlarını bilimsel metinleri ayrıntılı okuyarak destekler, Dower Pasifik Savaşı’nı anlamak için Amerikalıların ve Japonların ırk üzerine fikirleri kullandığını gösteren yüzlerce örnek toplar, Nye ise teknik yayınlar, popüler gazete ve dergiler ile roman ve sanat eserleri gibi farklı kaynaklardaki elektrik tanımlarını karşılaştırır. Bu, zahmetli bir iştir, fakat gizli ya da tartışmalı anlamların olduğu belirgin ve tutarlı bir örüntü yakalarsanız büyük ihtimalle nitelikli bir tez ortaya çıkarmışsınız demektir.

ÖNCESİ VE SONRASI

Bütün tarihsel diyalektikler, tarih biliminin merkezî diyalektiğine yani bir olayın başlangıcı ile sonu arasındaki karşılaştırmaya katkıda bulunur. Tarih “zaman içerisindeki değişimin tahlili” olarak tanımlanmıştır ve bu sebeple de birçok tarihçinin çalışma-

68. Michael Rossi, *The Republic of Color: Science, Perception, and the Making of Modern America* (Chicago: University of Chicago Press, 2019), 243.

larında gerilim oluşturmak amacıyla öncesi ve sonrasına yönelik karşılaştırmalara yönelmeleri anlamlıdır.⁶⁹

Kimi değişimler hızları açısından şaşırtıcıdır. Lizabeth Cohen'in *Making a New Deal* adlı kitabında belirttiği gibi sanayi işçileri "1919'da yenilgiler yaşamış ve ... 1920'ler boyunca sendikalaşmadan ve millî politikalardan uzak durmuştur. Peki otuzlu yıllarda neden aniden hem CIO'ya (Sanayi Örgütleri Konfederasyonu) bağlı sendika üyesi hem de Demokrat Parti destekçisi olabildiler?"⁷⁰ Buradaki anahtar kelimeler *neden* (yorumu davetiye çıkarır) ve *aniden* (ani değişim şaşırtıcıdır) kelimeleridir. Benzer şekilde Jessica Martucci İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllar için "... birçok hekim hazır mamayla beslenmeyi desteklemiş ve kadınlar düzenli olarak bilgileri dışında süt salgılamayı engelleyici maddeler tüketmiştir. Ancak günümüzde anneler sürekli olarak emzirmenin faydaları hakkında bilgilendirilmekte ve her beş kişiden dördü emzirmeye karar vermektedir." der ve şu soruyu sorar: "Bu hızlı U dönüşünü nasıl açıklayabiliriz?"⁷¹

Kimi değişimler ise kuşaklar boyunca sürer fakat büyüklüklerinden ötürü kayda değer bir önemi haizdir. Jo Guldi, *Roads to Power* adlı kitabına gayet canlı bir öncesi ve sonrası karşılaştırmasıyla başlar.

1726'da Britanya'nın yolları çamur ve pislikten geçilmiyordu. Zengin birkaç köyün parke taşıyla döşeli sokakları hariç, şe-

69. Social Science Research Council, Committee on Historiography, *The Social Sciences in Historical Study: A Report* (New York: Social Science Research Council, 1954), 24.

70. Lizabeth Cohen, *Making a New Deal: Industrial Workers in Chicago, 1919–1939* (New York: Cambridge University Press, 1990), 5.

71. Jessica Martucci, "From Living Rooms to Hospitals: The Breastfeeding Movement and the Limits of Success," *American Historian*, Ağustos 2017.

hirler arasında uzayıp giden yollar çamurdan ibaretti. Yağmur suyuyla dolu tekerlek izleri ve aşınmış yol kenarları yılın büyük kısmında uzak mesafe yolculuklarını imkânsız hâle getiriyordu. Bazen köylünün biri yolun ortasında çukur kazar, tuğla yapmak için çamur toplardı. Eğer o çukur yağmur suyuyla dolup fark edilmez hâle gelirse yoldan geçenin atı içine düşerdi. Mahkemeler bunun yargı yoluna başvurulabilir bir eylem olduğunu henüz kabul etmeye başlamıştı.

1848'e gelindiğinde ise ulaşım ağı her köye ve adaya uzanan 12 metre genişliğinde tesviye edilmiş mıcır döşeli yollardan oluşuyordu. Yolun her bir çakıl taşı, işsiz kadın ve çocukların elleriyle ölçülüyor, görevli sörveyörler tarafından teftiş ediliyor ve bu müfettişler yapılan tamiratları doğruladıklarını beyan eden tutanakları başkentteki mühendislere yolluyordu. Birbirini tanımayan bir sürü insan artık posta, menzil arabası ve tren aracılığıyla mal ve istihbarat alışverişi yapıyor; radikal işçi sınıfı mensupları da aynı yollarda seyahat ederek herkes için eşit oy hakkı için çalışıyordu. Yollara yer açmak için evler yıkılmış ve Londra'daki yetkililer, uzaktaki sörveyörler için bir düzenleme hazırlamak üzere yığınlarca rapor üzerinde çalışmıştı.⁷²

Bu, büyüleyici bir değişimdir. Guldi bütün bu değişimi anlatabiliyorsa projesinde başarılı olmuş demektir.

72. Jo Guldi, *Roads to Power: Britain Invents the Infrastructure State* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 2.

DİYALEKTİKLER SORULAR OLUŞTURUR, CEVAPLAR DEĞİL

Diyalektikler bir teze çok erken bağlanmadan araştırmanızı şekillendirmeyi sağlar. Kanıt topladıkça kendinizi öncelikle bir faktörün belirleyici olduğunu düşünürken bulur, sonra başka bir faktöre geçersiniz. Bir anlaşmazlıkta bir tarafın daha iyi argümanları olduğuna karar verebilir, ama sonra daha fazla bilgi sahibi oldukça diğer tarafa yakınlık duyabilirsiniz. Kaynaklarda neye bakmanız gerektiğini bildiğiniz sürece fikrinizi istediğiniz kadar değiştirebilirsiniz. Ne zaman her yeni kaynak aklınızdaki düşünceyi çürütmek yerine doğrulamaya başlar ise işte o zaman bir teze karar verme zamanı gelmiş demektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA DESENİ

Aristoteles, *Poetika* adlı kitabında şöyle bir tavsiyede bulunur: Şiirsel anlatının “konusu, bir bütün oluşturan ve eksiği olmayan; başı, ortası ve sonu olan tek bir eylem etrafında olmalıdır. Böylece bütünlüğü açısından canlı bir organizmaya benzer ve kendine has bir zevk hissi meydana getirir. Zorunlu olarak tek bir eylemi değil, tek bir dönemi anlatan ve o dönemde bir ya da birçok kişinin başından geçen ve birbiriyle çok az ilgisi olan olayları tasvir eden tarihî kompozisyonlardan yapısı bakımından farklılık gösterir.” Aristoteles’e göre bir tarihçi bir savaştaki her olayı kayıt altına almak zorundadır, ancak Homeros “bir başı ve sonu olmasına rağmen Truva Savaşının tamamını şiirinin konusu yapmaya çalışmaz. Aksi takdirde çok geniş bir konu olurdu ve tek bir anlatımda kolayca ele alınamazdı.” Bunun yerine Homeros savaştan “belli bir parçayı alır” yani Aşil’in öfkelerini.¹

1. Aristotle, “Poetics,” part 23, trans. S. H. Butcher, Internet Classics Archive, <http://classics.mit.edu/Aristotle/poetics.3.3.html>. [Aristoteles, *Poetika* – Şiir Sanatları Üstüne, çev. Samih Rifat (İstanbul: Can Yayınları, E-kitap 1. Sürüm, Şubat 2014), 76: “Dizelere dökülmüş anlatıyla taklide gelince, ... bir başlangıcı, bir ortası, bir sonu olan, bir bütün oluşturan ve kendi içinde tamamlanan tek bir olay çevresinde yapılmalıdır bu düzenleme; öyle ki tek ve bütün oluşturan bir canlı varlık gibi o kendine özgü hazzı tattırabilsin bize. ... tarihsel öykülerdeki gibi olmamalıdır bu düzenleme; çünkü onlarda tek bir olayı değil tek bir dönemi, o dönemde meydana gelen bütün olaylarla birlikte gösterme zorunluluğu vardır ve bu olayların çevresinde döndüğü bir ya da çok sayıda kişi arasında yalnızca raslantısal ilişkiler vardır. ... Homeros ... Troya Savaşı’nı, bir başlangıcı, ortası ve sonu olsa da, bütün olarak ele almaya çalışmamıştır...

Aristoteles'e saygı duymakla birlikte belirtmekte fayda var, en iyi tarih kitapları “bir dönemde bir ya da birçok kişinin başından geçen ve birbiriyle çok az ilgisi olan olayları” anlatmaya çalışmaz. İster başı, ortası ve sonu olan bir anlatı yazsınlar ister daha tematik bir araştırma yapsınlar, tarihçiler de “çok geniş bir konu” seçmekten kaçınmalıdır. Bunun yerine tutarlı bir bütün oluşturabilmek için birbiriyle ilgisi olan olaylar seçmelidirler.

İPUÇLARI

- Belirli bir zaman, mekân ve en önemlisi bir grup karakter seçerek konunuzu yönetilebilir hâle getirin.
- Başkalarının çalışmalarını kendinize örnek olacak şekilde ve yeni sorular cevapladığınızı göstermek için okuyun.
- Çalışmanızı planlamak için bir çizelge oluşturun, ama ilerledikçe de bu planınızın değişeceğini unutmayın.

KAPSAM

Bir konunun ne kadar büyük olduğunu önceden kestirmek zor olabiliyor. Özellikle lisans öğrencileri bir raf dolusu kitabı derinlemesine incelemelerini gerektirecek konular seçme eğilimindedir. Lisans seviyesindeki tarih dergilerinde –birkaç tane var– yayınlanan çalışmaları okumak, ne yapılabileceğini daha gerçekçi bir şekilde anlamayı sağlayabilir.²

Böyle yapsaydı çok uzun bir zamana yayılırdı öykü ve bir bakışta kavranması olanaksızlaşırdı ... Savaşın tek bir bölümünü ele almış ...”

2. Society of Undergraduate Humanities Publications, <https://www.suhs.org/>.

Bu anlamda işi en zor olanlar tez yazanlardır. Bir doktora öğrencisinin yazdığı tezi kendi başına bitmiş bir eser olarak mı, yoksa ilerideki bir kitabın ilk taslağı olarak mı görmesi gerektiği konusundaki ezeli ve sonuçsuz tartışma şu acı gerçeği yansıtmaktadır ki çok iddialı olmanın da yeterince hırslı olmamanın da bazı sakıncaları vardır. Örneğin çok büyük bir soru tasarlıyorsanız, mezun olmaya ne zamanınız ne de paranız yetecektir. Diğer taraftan fazla küçük bir soru seçip kendinizi sınırlandırırsanız da tezleri önemli kitaplara dönüşeceğinin ipucunu verecek kadar büyük iddialarda bulunan adaylar karşısında akademik istihdam hususunda (tabii hedefiniz buysa) rekabet etmekte zorlanacaksınız.

Bazı tarihçiler kitap yazmaya başlar, ama sonradan ellerindeki soruları aslında bir ya da iki makale ile cevaplandırabildiklerini fark ederler. Bazıları ise makalelerle işe başlar, ama kendilerini altından kalkamayacak kadar çok fazla malzemeye uğraşırken bulurlar. Sosyal bilimler alanındaki araştırmaların etik düzenlenmesinin tarihi üzerine araştırma yapmaya başladığımda 10 bin kelimeden oluşan bir makale için yeterince malzeme bulabilmeyi umuyordum. Fakat ilk yaptığım araştırma beni farklı olaylara ve kaynaklara yöneltti ve bu yüzden bir müddet kendimi iki makale yazmaya şartlandırdım. 20 bin kelime yazdıktan sonra hâlâ ele almam gereken konular olduğunu görünce de hikâyemi anlatmak için en az 50 bin kelimeye ihtiyacım olduğuna karar verdim. Bu sayı bir kitap boyutuna yaklaştığında ise bir üniversite yayınevinin editörüne durumu izah ettim. *Ethical Imperialism* adlı çalışmamın müsveddesini gönderdiğimde toplam sekiz bölümden ve 70 bin sözcükten oluşuyordu. (Aslında bu, bir kitaba başlamak için harika bir yöntem. Kendinizi bir kitap yazmaya adanmak zorunda kalmadan 10 bin ya da 20 bin kelimelik bir ya da iki makale yazmak üzere yola çıkıyorsunuz.

Bir noktadan sonra ise devam edebilecek kadar konuya hâkim olduğunuzu biliyorsunuz ve aynı zamanda potansiyel editörlerden ve diğer yardımcılarından gelen geri bildirimlere cevap verebilecek esnekliğe de sahip oluyorsunuz.)

Hiçbir tarihçi bütün hikâyeleri tek başına anlatamaz, ancak yaptığınız her seçim, sizi, farklı seçimler yapmış olmanızı dileycek okurların eleştirilerine açık hâle getirebilir. Richard White bir makalesinde “Çoğu okur bir kitabın yalnızca bitmiş hâlini görür, tarihçiler ise nelerin sonradan kırılmış olduğunu fark eder” der.³ Yaptığınız tercihlerin eleştirilmesinin önüne geçmek için hangi soruları sorduğunuzu ve kullandığınız araştırma deseninin o soruları nasıl cevapladığını netleştirin.

BAŞKA ÇALIŞMALARI ÖRNEK ALIN

Araştırma deseninin ilk adımı, başka birinin araştırma desenini kendinize örnek olarak almak olabilir. Robert Altman’ın 1992 tarihli *Oyuncu (The Player)* adlı filminin başında senaristler, fikirlerini müşkülpesent stüdyo yöneticilerine sunarken çoğunlukla daha önceki başarılı filmlerden örnek gösterirler ve onların bir nevi karışımından bahsederler. Bir sahnede senaristlerden biri kendi senaryosunu tarif ederken “*Benim Afrikam (Out of Africa)* filmiyle *Özel Bir Kadın (Pretty Woman)* filminin karışımı” ifadesini kullanır.⁴ Tarihçiler de bazen kendi çalışmalarını film karışımları olarak hayal eder. *The Four Deaths of Acorn Whistler* adlı kitabını tanıtırken Joshua Piker şöyle bir açıklamada bulunur: “Bazen bu

3. Richard White, “New Yorker Nation,” *Reviews in American History* 47 (2019): 159.

4. Katy Waldman, “It’s *Out of Africa* Meets *Pretty Woman*! The Art and Science of Mixture Descriptions,” *Slate*, 23 Kasım 2015, <https://slate.com/human-interest/2015/11/mixture-descriptions-why-researchers-are-suddenly-obsessed-with-elevator-pitches.html>.

kitabı *Raşomon* (*Rashomon*) ile *Son Mohikan* (*Last of the Mohicans*) filmlerinin karışımı olarak tarif ediyorum. İçinde bir tutam da *Masum Sanık Roger Rabbit* (*Who Framed Roger Rabbit*) var.”⁵ Kısacası projenizi bir karışım olarak düşünmeniz faydalı olabilir, tabii Hollywood filmlerinin değil de daha önceki akademik çalışmaların bir karışımı olarak...

Benzer çalışmaları belirlemek birtakım işlevleri yerine getirebilir. Birincisi, işi sevme ihtimalinizi artırır. En mutlu tarihçiler, okumaya bayıldıkları türden tarih yazarlardır. Haritalarla görsellik katılıp zenginleştirilmiş kitap ve makaleler okumaktan keyif alıyorsanız, kendi başınıza harita çalışmanızı sağlayacak araştırma konuları bulmaya çalışın. Spor tarihi hakkında okumayı seviyorsanız, neden spor tarihi hakkında yazmayasınız ki? Diğer tarihçilerin sessizlerin ve mazlumların hikâyelerini yeniden anlatmalarından etkileniyorduysanız siz de aynısını yapmayı deneyebilirsiniz.

İkincisi, çalışmanın uzunluğunu denetlemek açısından iyi bir yol göstericidir. Fikrinizin önerilen uzunluğa –ödev, makale, kitap vb.– uygun olup olmadığını kestirmek aynı zamanda başka birinin benzer bir proje yapıp yapmadığını görmek demektir. (Özellikle önceki çalışmanızdan daha uzun bir çalışmaya hazırlanıyorsanız farklı ölçekteki projelerin kendilerine özgü kelime sayıları için “Organizasyon” adlı on üçüncü bölümü bakınız.)

Üçüncüsü, önceki modeller yapı hakkında da yol gösterir. William Cronon’un *Changes in the Land: Indians, Colonists, and the Ecology of New England* adlı çalışmasını beğenen Timothy Silver, söz konusu çalışmayı kendi çalışması için “yapısal ve metodolojik

5. Joshua Piker, *The Four Deaths of Acorn Whistler: Telling Stories in Colonial America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013), 27.

bir model” ve “bir rehber” olarak severek kullandığını söylemektedir. Böyle yapmak Silver’a hâlâ yeni tespitler yapmasını sağlayacak fırsatlar sunmuştur, çünkü Cronon New England hakkında yazarken Silver güneye kadar uzanan ve kendilerine has iklim, bitki örtüsü ve ekonomisi olan İngiliz sömürgeleri hakkında yazmıştır. Dolayısıyla Silver yeni şeyler ortaya koymak için Cronon’un araçlarını kullanmıştır.⁶ Aradaki benzerlik çok olmasa bile modeller faydalı olabilir. Örneğin dört vaka çalışmasından oluşan bir proje planlıyorsanız, konudan bağımsız olarak dört vaka çalışmasından oluşan herhangi bir tarih çalışması faydalı olabilir. Nate Holdren, Margot Canaday’ın bir makalesini şablon olarak kullanmış ve bunu, Canaday’ın makalesinin içeriği kendisinininkiyle eşleştirdiği için değil, formatı kendi hikâyesine uyduğu için yapmıştır. Silver “Profesör Canaday’ın makalesi nerede bir açıklama olduğunu söylediye, ben de orada bir açıklama yaptım” der. “Makaleyle ilgili tarihyazımının nerede bir özeti varsa, ben de orada makalemle ilgili tarihyazımının bir özetini verdim. Canaday argümanını nerede özetlediye, ben de orada [argümanı özetleyen paragraf burada olacak] diye yazdım çünkü o sırada hâlâ argümanımı belirlemeye çalışıyordum.”⁷

Son olarak ise modelleri belirlemek yayına yönelik bir adımdır. Çalışmanızı *X Dergisi* makalelerine göre modellerseniz *X Dergisi*’nin yayınlayacağı türden bir yazı yazma ihtimalinizi artırmış olursunuz. Tezinizi ya da kitabınızı başarılı birkaç kitaba göre modellerseniz kitap teklifinizde onları listeleyebilir ve belki de teklifinizi o kitapların yayıncılarına gönderebilirsiniz.

6. Timothy Silver, *A New Face on the Countryside: Indians, Colonists, and Slaves in South Atlantic Forests, 1500–1800* (New York: Cambridge University Press, 1990), ix, xi.

7. Nate Holdren, “How I Went from Dissertation to Book: Escaping Blank Pages, Part 1,” *Legal History Blog*, 16 Temmuz 2020, <https://legalhistoryblog.blogspot.com/2020/07/how-i-went-from-dissertation-to-book.html>.

2020 yılı itibariyle Amerikan Tarih Derneği üyeleri profillerini düzenlerken Sınır Ülkeleri ve Soykırım'dan Yayıncılık Kültürü ve Spor'a kadar 74 farklı "Tematik İlgi Alanı" içinden seçim yapabilmektedir. Bu kategorilerin her biri, tarihçilerin olayların karmaşık gerçekliğini anlamlandırmak için kullandıkları bir filtreyi temsil etmektedir. Örneğin Amerikan İç Savaşının hukuk tarihi, Amerikan İç Savaşının dinî tarihi, Amerikan İç Savaşının çevre tarihi, Amerikan İç Savaşının duyuşsal tarihi ve hatta Amerikan İç Savaşının askerî tarihi okunabilir.⁸ Birçok tarihçi iki ya da daha fazla yaklaşımı harmanlar. Hem Thomas Andrews hem de Ellen Stroud çevre tarihçileri olarak bilinir, fakat Andrews çevre tarihini emek tarihiyle birleştirirken Stroud çevre tarihini şehir tarihiyle birleştirir.⁹ Zihinsel filtreler tutarlı bir hikâye yazmanıza yardımcı olur, ancak sırf tercih ettiğiniz yaklaşıma uymuyor diye herhangi bir kanıtı yok saymayın.

Tabii ki tarihçiler bazen o kadar çok yenilikçi işler yapar ki bu işler yeni biçimleri şart koşar ya da en azından bu işler için, yeni biçimleri oluşturmak için çaba göstermeye degebilir. Ancak tarih yazıcılığının büyük çoğunluğu en az bir tane kabul görmüş

8. Laura F. Edwards, *A Legal History of the Civil War and Reconstruction: A Nation of Rights* (New York: Cambridge University Press, 2015); George C. Rable, *God's Almost Chosen Peoples: A Religious History of the American Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2010); Judkin Browning ve Timothy Silver, *An Environmental History of the Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2020); Brian Allen Drake, ed., *The Blue, the Gray, and the Green: Toward an Environmental History of the Civil War* (Athens: University of Georgia Press, 2015); Mark M. Smith, *The Smell of Battle, the Taste of Siege: A Sensory History of the Civil War* (New York: Oxford University Press, 2014); Williamson Murray ve Wayne Wei-siang Hsieh, *A Savage War: A Military History of the Civil War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016).

9. Thomas G. Andrews, *Killing for Coal: America's Deadliest Labor War* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010), 16; Ellen Stroud, *Nature Next Door: Cities and Trees in the American Northeast* (Seattle: University of Washington Press, 2012), 163 n. 6.

alt türden faydalanır. Böyle durumlarda geleneklere uymanın bir mahzuru yoktur.

BÜYÜK VE KÜÇÜK TARİH

Belki de herhangi seviyedeki bir tarihçi için en büyük zorluk, bir konuyu münasip genişlikte tanımlamaktır. Yelpazenin bir ucunda cinayet ya da başka suçlar gibi doğrudan bir avuç insanı içeren olayları aşırı ayrıntılı bir şekilde inceleyen “mikrotarih” vardır.¹⁰ Mikrotarih anlatılarında ihtiras eksik olmaz. Meçhul bir Krik¹¹ savaşçısının 1752’de öldürülmesinin dört farklı anlatısını araştıran Piker, “Kızılderili ülkesi, Amerikan sömürgeleri, Britanya İmparatorluğu ve bunların hepsini kapsayan erken dönem modern dünya hakkında bir hikâye” anlatmaya çalışır.¹² Yine benzer şekilde Linda Gordon, kırk İrlandalı öksüzün 1904’te onları evlat edinmek isteyen Meksika asıllı Amerikalı ailelerin elinden alınması hakkında yazar ve bu olayın ırk, din ve cinsiyet açısından derin bölünmeleri ortaya çıkardığını iddia eder. Gordon’ın hikâyesindeki “ana karakterler ne ünlü ne de kahramandır. Yaşadıkları kasabadan tarih kitaplarında nadiren bahsedilir.” Ancak “bu insanların mücadele ettiği meseleler günümüzde de çözül-müş değildir ve varlığını sürdürmektedir. Onların hikâyesi kendi kasabaları dışında neredeyse hiç hatırlanmasa da zamansız ve mekânsız bir önemi haizdir. Bizlere aynı anda hem evrensel hem de yerel bilgi sunmaktadır.”¹³

10. Richard D. Brown, “Microhistory and the Post-Modern Challenge,” *Journal of the Early Republic* 23 (2003): 1–20; Sigurður G. Magnússon, *What Is Microhistory? Theory and Practice* (New York: Routledge, 2013).

11. Kuzey Amerika’nın orta güneyini uzun bir müddet kontrolünde tutan bir Kızılderili halkı. —ed. n.

12. Piker, *The Four Deaths of Acorn Whistler*, 28.

13. Linda Gordon, *The Great Arizona Orphan Abduction* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999), ix.

Yelpazenin diğer ucunda ise bazı tarihçiler kapitalizmin yükselişi ya da küresel iklim değişiklikleri gibi herhangi bir insanın ya da mekânın perspektifinin ötesinde hikâyeler anlatarak o evrensel bilgiye ulaşmaya çalışır. Örneğin 18. yüzyılın sonlarında çiçek hastalığı salgını Kuzey Amerika'yı kasıp kavurdu ve herhangi bir insan iletişim ağından daha geniş bir alanı etkisi altına aldı. Yerel salgınlara dair onlarca anlatıyı birleştiren Elizabeth Fenn, bu salgını o zamanda yaşayan herkesten daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmiştir.¹⁴

Nispeten büyük bir hikâye küçüğüne göre ne iyidir ne de kötü. Julia Laite'in de belirttiği gibi "büyük hikâye tarihçisinin görevi, umursamaz siyasetçileri sarsmaksa, küçük hikâye tarihçisinin görevi de kendilerini etkilemiş olan geçmişe ait küçük hikâyelerin bugün de sayısız şekilde geliştiğine insanları ikna etmek, onların bilinçli olma eğilimlerini teşvik etmektir. Büyük tarih vatandaşları 'sarsabilir' ama küçük tarih onları oluşturur."¹⁵ Birçok tarihçi bir ölçekten başka bir ölçeğe rahatça gidip gelir, bir projede büyük hikâyeler anlatırken bir sonrakinde küçük hikâyelere başvurur.

Tarih anlatılarının çoğu ne mikrotarihtir ne de büyük tarihtir, bu iki uç arasındaki geniş boşlukta bir yerlerde anlatılan hikâyelerdir. Bunlar, sadece bağımsız bir gözlemciye görünür olan yüzyıllardan ya da çağlardan ziyade insan tecrübesini oluşturan ayları, yılları ya da on yılları kapsayan kronolojik ölçekte insanî hikâyelerdir. Ancak ister akademiye bir zamanlar hâkim olan savaşlar ve devrimler olsun ister manşetlere konu olabilmiş ekonomik, toplumsal ya da kültürel hayattaki değişiklikler olsun

14. Elizabeth A. Fenn, *Pox Americana: The Great Smallpox Epidemic of 1775–82* (New York: Hill and Wang, 2001).

15. Julia Laite, "The Emmet's Inch: Small History in a Digital Age," *Journal of Social History* 53 (2020): 982.

gündelik hayata ait olanların ötesindeki olayları (ya da onlara denk düşen dönemi) içerirler.

İNSANLARINIZI SEÇİN

Tarihçinin yaptığı karakter seçimi anlatıyı şekillendirir. Haklarında çok miktarda kayıt olan bir avuç güçlü adamın hikâyesi, haklarında sağdan soldan toplanmış bölük pörçük tarihî bilgilerin olduğu geniş toplumsal grupların hikâyelerinden farklı okunur. Bir düzenbazın hikâyesiyle bir kahramanın hikâyesi de farklı okunur. Yine bu kadar önemli olan bir diğer durum da karakter seçiminin öne sürülen argümanı da şekillendirdiği, hatta belki de diğer bütün seçimlerden daha fazla şekillendirdiğidir. Tarihçiler yüzyıllarca kralların, generallerin ve diplomatların hikâyelerini anlatmış, o insanların sözlerinin ve davranışlarını tarih addetmişlerdir. 19. yüzyıl sonlarından bu yana bazı tarihçiler bu geleneği sürdürürken diğerleri ise önceki anlatılarda kendilerine yer verilmeyen insanların hikâyelerini anlatmaya çalışmıştır.

Birinin hayatını anlatmak, onun hayatının önemi haiz olduğunu beyan etmek demektir. David Chang kitabında “Hawaii’nin yerlileri kendi dünyalarını sömürgecilerin değil kendi Hawaii’li bakış açılarından anlayabilir ve anlamalıdır.” der. “Hawaii sadece başka bir devletin (özellikle de Amerika Birleşik Devletleri’nin) etrafında ona bağımlı bir ülke değildir, kökü Pasifik adalar denizine uzanan bir ülke olarak görmek onu anlamanın en iyi yoludur.”¹⁶ Mar Hicks kadınların bilgisayar dünyasındaki hikâyesini yeniden ele almak ister, ancak bunu Grace Hopper ya da Stephanie Shirley örneklerindeki gibi sadece istisnai derecede meşhur olan kadınların hikâyelerini anlatarak yapmaz. Bu

16. David A. Chang, *The World and All the Things upon It: Native Hawaiian Geographies of Exploration* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2016), viii.

hikâyeler başka inandırıcı ve ilham verici hikâyeler ortaya çıkarır, fakat Hicks'in peşinde olduğu şey bu değildir. "Bireysel seslere yoğunlaşmak, en başta bilgisayar tarihinden toplumsal cinsiyetin etkisini silen ve çoğu kadını bilgisayar tarihinin muteber ve geliştirici bir parçası olamayacak kadar alt düzeyde, geri planda ya da anonim olarak konumlandırıan anlatı yapılarını ve tarih yazımı yöntemlerini yeniden üretme eğilimindedir." der. "Bu işçilerin çoğu arşivlerin arasından bireyler olarak değil bir grup olarak seslenir ve deneyimlerinin açıklayıcı olmasındaki güç bu farkındalıkta yatmaktadır."¹⁷

Bir grup aktörü ön plana çıkarmak, diğerlerinin arka plana itilmesini ya da doğrudan devre dışı bırakılmasını gerektirir. Eleştirmenler için bir tarih anlatısını görünürde önemli olan bir ya da daha çok grubu dışarıda bıraktığı için eleştirmek kolaydır ve bu sebeple de tarihçiler, bu tür eleştirileri öngörmeyi öğrenmiş ve söz konusu grupların eksikliğinin sebebini açıklama yoluna gitmiştir. Kim bilir, belki de ortada onlarla ilgili herhangi bir kayıt yoktur.¹⁸ Diğer taraftan hikâyeler okurun beklediğinden daha sınırlı da olabilir. Örneğin bir okur bir kitapta erkeklerin yanı sıra kadınların da hikâyelerinin olacağını umar ve bunu bilen George Chauncey, kitabın yazarı olarak kadınları dışarıda bırakmasının gerekçesini şu şekilde açıklar: "Kitap erkeklere odaklanmaktadır, bunların karmaşıklığı, her ikisine de eşit oranda yaklaşacak ve birinin diğerine sadece ilave bir katkı boyutunda kalmasını engelleyecek bir kitap yazmayı neredeyse imkânsız kılmıştır." Buna ek olarak "Erkek egemen bir kültürde erkeklerin ve kadınların nüfuzunun ve onlara atfedilen niteliklerin arasındaki farklar o kadar belirgindi ki top-

17. Mar Hicks, *Programmed Inequality: How Britain Discarded Women Technologists and Lost Its Edge in Computing* (Cambridge, MA: MIT Press, 2018), 233.

18. Mary P. Ryan, *Cradle of the Middle Class: The Family in Oneida County, New York, 1790–1865* (New York: Cambridge University Press, 1983), xiii.

lumsal ve mekânsal örgütlenmeler kaçınılmaz olarak farklı şekiller almıştı” der.¹⁹ Bütün diğer tarihyazımı ile ilgili iddialar gibi bu da bir tartışma konusudur.

EKLEYİN VE ÇIKARIN

Projenizin temel kapsamını belirlediğinizde kelimeleri eklemeyi ve çıkarmayı nispeten daha kolay bir şekilde yapabilirsiniz. Carolyn Goldstein, “From Service to Sales: Home Economics in Light and Power, 1920–1940” adlı makalesinde açıcılık dersleri ve aydınlatma önerileri hakkında ev ekonomistlerinin yaptıkları işlere nazaran daha fazla ayrıntı sunar.²⁰ Zaman ya da kelime sınırlaması gibi kısıtları olsaydı, tahminen yazdığı bölümleri kısaltırdı. Hele kitap yazmak, Goldstein’a evlere hizmet bölümleri hakkında çok daha uzun yazma olanağı sağladı ve bu sayede birçok ayrıntı ve örnek ekleyebildi. Nitekim “From Service to Sales” adlı yazının kitap bölümü versiyonu, makale versiyonuna göre yüzde 75 daha uzundur.²¹ Ama uzun versiyonlarda bile Goldstein’ın odağında yalnızca belirli bir grup kişi, hikâyelerini anlatmalarını sağlayan kaynaklar ve anlatısının esas eylemi yer alıyor. Eğer bu üç öğeyi – kişileri, kaynakları ve eylemi – belirlerseniz, denetimi de sağlamış olursunuz. Hangi uzunlukta yazıyor olursanız olun, hikâyelere ve kanıtlara öncelik tanırırsanız iddialarınızın okuru ikna etmesi daha kolay olacaktır. Zamanınız ve yeriniz kalırsa daha az önemli ama yine de faydalı unsurları da dâhil edebilirsiniz.

19. George Chauncey, *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890–1940* (New York: Basic Books, 1994), 27.

20. Carolyn M. Goldstein, “From Service to Sales: Home Economics in Light and Power, 1920–1940,” *Technology and Culture* 38 (1997): 121–52.

21. Carolyn M. Goldstein, *Creating Consumers: Home Economists in Twentieth-Century America* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012), Altıncı Bölüm.

ANLATI ŞEMASI KARŞISINDA TEMATİK ŞEMA

Yukarıda da değinildiği üzere bazı tarih çalışmaları başından sonuna kadar tek bir hikâyeyi anlatır. Tamamen kronolojik bir anlatıya rastlamak pek mümkün değildir; zira bu tarz bir anlatı, hem okurun kafasını karıştırabilir hem de geçmişte her olayı birden fazla olay örgüsü ışığında deneyimlemiş kişilerin bu tecrübelerini yanlış yansıtabilir. Mesela 1964 New York isyanlarını anlatan *In the Heat of the Summer* adlı kitabında Michael Flamm, on iki bölümden yedisinde Cuma gününden Perşembeye gününe kadar yaşanan olayları anlatmış, her güne bir bölüm ayırmıştır. Ancak Flamm'ın bu günleri yeterince anlaşılır kılmak için kronolojisini genişletmesi gerekmiştir. Örneğin 19 Temmuz Pazar günü medenî haklar savunucularının lideri James Farmer, canlı yayına çıkarak New York polisinin eylemlerini kınamıştır. Flamm ise aslında Farmer'ın bu sözlerinin “istisnai önemde” olduğunu göstermek için 1942'ye kadar uzanıp Farmer'ın çocukluğuna, onun barışseverliğine ve medenî haklar avukatı olarak kariyerine yer verme ihtiyacı hissetmiştir. Bu anlatımı inşa etmek için Farmer'ın 1999'daki ölümünün ardından yazılan bir vefeyât yazısından yararlanır. Dolayısıyla 1964'te televizyonda yayınlanan birkaç dakikalık bir yorumun önemini vurgulamak için tarihçinin 1940'lardan 1990'lara uzanan bir zaman dilimini ele alması gerekmiştir.²²

Çoğu anlatı tarihi, kronolojileri açısından *In the Heat of the Summer* adlı kitaptan bile daha esnektir. Örneğin Ernesto Chávez, Los Angeles'teki Chicano hareketinin hikâyesini anlatırken, bu hareketten “1960'lardan 1970'lere kadar olaylarla dolu on yıllık dönemde, taktikleri ve fikirleri bakımından keskin farklılıklar-

22. Michael W. Flamm, *In the Heat of the Summer: The New York Riots of 1964 and the War on Crime* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016), 105–10.

dan müteşekkil bir sürü muhalif grup” olarak bahseder.²³ Yazar, her bir olayı katı bir kronolojik sırayla kitaba koysaydı bu durum kafa karıştırıcı olabilirdi, çünkü bazı yıllarda birden fazla grup faaldi ve bu, okuru bir sahneden diğerine savrulmuş hissettirebilirdi. Bu sebeple Chávez, her büyük grubun hikâyesini birer bölümde ele almış, bölümleri de her grubun kurulduğu sıraya göre yerleştirmiştir. Böylece çatıdaki kiremitlerin birbirinin üzerine bindirilerek dizilmesi misali, her bir hareket kendinden öncekinin üzerinde yükselir, onu gölgede bırakır.

Bazı çalışmalarda ise her hikâyenin kendi anlatı çizgisi olabilir, fakat bunların hepsi aşağı yukarı aynı anda meydana gelir ve anlamı çok fazla değiştirmeden çalışmanın içerisinde yeniden düzenlenebilir. Bu tarz tematik tarih çalışmaları, kapsamlı olmaktan ziyade tasvir edicidir. Örneğin Lincoln Mullen, *The Chance of Salvation: A History of Conversion in America* adlı kitabında din değiştirmenin her bir çeşidini anlatmaya çalışmaz, daha ziyade “sayısı belirsiz onca din değiştirme seçeneği içinden, 19. yüzyılda yaşamış Amerikalıların tecrübe ettiği farklı din değiştirme örneklerinden bir kesit sunmayı” hedefler.²⁴ Bunu altı bölümde yapar ve her bir bölüm bu seçenekler içerisinde bir çeşidi ele alır. Benzer şekilde Daniel Rodgers, 20. yüzyılın son çeyreğinin entelektüel tarihini yazarken her bir entelektüel hareketi dâhil etmeye çalışmadığını belirtirek şöyle der: “Bu tarz bir tarih araştırmasında bir çağ boyunca etkin olmuş fikirlerin ancak belirli bir kısmını ele almak mümkündür. ... Her modern toplumda bir sürü fikir ve üstünlük iddiasına sahip görüş vardır. Herhangi bir

23. Ernesto Chávez, “¡Mi Raza Primero!” (My People First!): Nationalism, Identity, and Insurgency in the Chicano Movement in Los Angeles, 1966–1978 (Berkeley: University of California Press, 2002), 117.

24. Lincoln A. Mullen, *The Chance of Salvation: A History of Conversion in America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 22.

tarih çalışması bunların yalnızca belirli bir kısmını ayrıntılı ele alabilir ve alanın büyük bir kısmını (ama asla tamamını değil) aydınlatmasını umut eder.”²⁵

Tarihin melez bir biçimi ise tematik bölümleri daha fazla kronolojik parantezler içine alır. Örneğin Lisa McGirr, İçki Yasağı dönemi anlatısını sekiz bölüm hâlinde düzenler. Birinci bölüm, 1920’de başlayan uygulamaya sebep olan olayları anlatırken sekizinci bölüm, söz konusu yasağın 1933’te kaldırılmasını ele alır. Aradaki bölümler ise bu tarihler arasında geçer, ama kronolojik sıraya göre değil konuya göre düzenlenmiştir.²⁶ Benzer şekilde Mae Ngai’nin *Impossible Subjects* adlı kitabının aradaki bölümleri aşağı yukarı aynı yılları ele alır ve Filipinlilerin, Meksikalıların, Japon asıllı Amerikalıların ve Çin asıllı Amerikalıların İkinci Dünya Savaşı öncesi, esnası ve sonrası hikâyelerini anlatır. Ancak bu bölümleri 1924 tarihli Johnson-Reed Yasası ile 1965 tarihli Hart-Celler Yasası’nı ele alan giriş bölümleri arasına koyarak paranteze alır.²⁷

Anlatı yaklaşımları ile tematik yaklaşımlar tamamen farklılık arz etmez. En başından en sonuna olacak şekilde düzenlenmiş anlatıları kaleme alanlar, bir hikâyede hangi kısımları dâhil edip hangilerini dışarıda bırakacaklarına karar vermek zorundadır ve bu yüzden aynı kişi hakkında yazılmış iki biyografi farklı sorular yöneltip farklı cevaplar üretebilir. Yine hikâyelerden oluşan bir derlemenin her bir bölümü baştan sona olacak şekilde anlatılabilir. Örneğin hem John Findlay’in *Magic Lands*

25. Daniel T. Rodgers, *Age of Fracture* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011), 13.

26. Lisa McGirr, *The War on Alcohol: Prohibition and the Rise of the American State* (New York: W. W. Norton, 2015).

27. Mae M. Ngai, *Impossible Subjects: Illegal Aliens and the Making of Modern America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014).

hem de Samuel Zipp'in *Manhattan Projects* adlı kitabı savaş sonrası şehir kurma projelerini anlatan dört hikâyeden oluşur. İki kitaptaki her bir hikâye kendi başına yararlı birer anlatı özelliği taşımaktadır, ancak asıl aynı kitaptaki diğer hikâyelerle yan yana konulduklarında değer kazanırlar. Hatta diyebilirim ki iki kitabı birden okur ve sekiz bölüm arasındaki bağlantıları düşünürseniz her bir hikâye daha da aydınlatıcı olur.²⁸

DÖNEMLENDİRME

Dönemlendirme, tarihçilerin ihtiyaç duyduğu profesyonel jargonun nadir parçalarından biridir. Kelimenin kendisi, üniversiteye gitmemiş çoğu tarih okuru için belki pek tanıdık olmayabilir, ama söz konusu kavram akademik tarih çevresinin yanı sıra popüler tarihe de içkindir. Örneğin 1935 ilâ 1975 yılları arasında Will ve Ariel Durant on bir ciltlik bir seriden oluşan *The Story of Civilization* adlı eseri kaleme almıştır ve bu eserin beş cildinin başlığında “Çağ” kelimesi geçmektedir: İnanç Çağı, Mantık Çağı, 14. Louis Çağı, Voltaire Çağı ve Napolyon Çağı. Bu başlıkların arkasında, belirli bir dönemi diğerlerinden ayırabileceğimiz ve başı, ortası ve sonu olan bir hikâyeye dönüştürebileceğimiz fikri yatmaktadır. İşte bu dönemlendirmedir.

Durant çifti gibi birçok tarihçi de dönemleri bölmek için savaşları ve devrimleri kullanmıştır. Mesela Amerika Birleşik Devletleri tarihçileri, diğer dönemlerin yanı sıra İç Savaş öncesi Amerika, iki dünya savaşı arası Amerika ve savaş sonrası Ame-

28. John M. Findlay, *Magic Lands: Western Cityscapes and American Culture after 1940* (Berkeley: University of California Press, 1992); Samuel Zipp, *Manhattan Projects: The Rise and Fall of Urban Renewal in Cold War New York* (New York: Oxford University Press, 2010).

rika hakkında yazmıştır. Bunun bir sebebi de 20. yüzyıla girdikten sonra savaş ve devrimin mümtaz tarihçiler arasında merkezî önemde bir konu olmasıdır. Diğer konular için farklı menzil taşları uygun olabilir. Marc Bloch, bilim tarihini siyasî olaylara göre dönemlere ayırmanın, “Newton’dan Einstein’a Avrupa’nın diplomatik tarihini” yazmaktan bile artık daha mantıksız olduğunu belirtmiştir.²⁹ Diğer taraftan özellikle savaş veya siyaset hakkında yazmıyor olsanız bile askerî ve siyasî olaylar dönemlerinizi belirleyebilir. Örneğin John D’Emilio, İkinci Dünya Savaşı’nı eşcinsel Amerikalılar için bir nevi “ulusal çapta göz önüne çıkma tecrübesi” olarak tanımlarken Bruce Mazlish’e göre söz konusu savaş, hukuk tarihinde bir “çatlağı” ve bunun yanında günümüzde küreselleşme dediğimiz şeyin başlangıcını temsil etmektedir.³⁰ Dolayısıyla savaş, askerî ve diplomatik tarih için olduğu kadar cinsellik, hukuk ve kültür tarihleri için de uygun bir menzil taşı olabilmektedir.

Buna karşılık bir savaşın resmî başlangıcı ve bitişi, askerî bir konunun anlaşılması için bile en iyi tarihler olmayabilir. Örneğin Rachel Herrmann, Amerikan Devrimi hakkında yazdığı hikâyesinin, Amerikan birliklerinin aktif bir şekilde Britanya düzenli ordusuyla savaştığı 1775-1783 yıllarıyla sınırlandırılmasını fikrini reddeder. Açıkladığı üzere “savaşın kronolojik sınırlarının savaşa dâhil olan Kızılderililer ve köleleştirilmiş halklarla pek bir alakası yoktur” ve Herrmann’ın hikâyesini anlatmak istediği bi-

29. Marc Bloch, *The Historian’s Craft: Reflections on the Nature and Uses of History and the Techniques and Methods of Those Who Write It.*, çev. Peter Putnam (1953; tıpkı basım, Princeton, NJ: Vintage, 1964), 183.

30. John D’Emilio, *Sexual Politics, Sexual Communities*, 2. baskı (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 24; Bruce Mazlish, “Ruptures in History,” *Historically Speaking* 12 (2011): 32–33.

zatihi o halklardır.³¹ Mary Dudziak da bazı hukukî tanımlamalara göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Almanya ve Japonya ile 1950'lere kadar savaş hâlinde olmaya devam ettiğini, ama bunun savaşın 1945'te bittiğine yönelik ortak anlayışla çeliştiğini belirtmektedir.³²

Dönemlendirme yapay, hatta aptalca gelebilir. Virginia Woolf'un "Aşağı yukarı Aralık 1910'da insanın karakteri değişti." sözünün arkasında yatan espri de budur. Woolf hemen arkasından şöyle bir itirafta bulunur: "Kastettiğim, birinin dışarı çıkıp, bahçeye mesela, bir gülün çiçek açmış ya da bir tavuğun yumurtlamış olduğunu fark etmesi gibi bir şey değil." Ancak şöyle devam eder: "Hayattan basit bir örnek vermem gerekirse, bir aşçının karakterindeki değişime bakılabilir. Viktorya dönemi aşçısı koyu derinliklerde ürktücü, sessiz, münzevi ve gizemli bir deniz canavarı gibi yaşarken, George dönemi aşçısı güneş ışığında ve temiz havada yaşayan bir yaratıktır; bir bakmışsınız konuk odasında vakit geçiriyordur, bir bakmışsınız *The Daily Herald* gazetesini ödünç almış okuyordur, bir bakmışsınız şapka tavsiyesi istiyordur. İnsan ırkının değişim kudretini gösterecek bundan daha etkileyici başka bir örneğe gerek var mıdır sizce?"³³

Anlık yaşayan insanlar için günler peşi sıra geçer ve hiç kimse Akıl Çağı'nın başladığına yönelik bir farkındalıkla uyanmaz. Ama yine de aşçı *The Daily Herald* gazetesini ödünç alıp okuduğu veya *The Daily Herald* gazetesini bir seçim sonucunu ya da savaş ilanını haberleştirdiği için değişimi fark ederler. Dönemlen-

31. Rachel B. Herrmann, *No Useless Mouth: Waging War and Fighting Hunger in the American Revolution* (Ithaca: Cornell University Press, 2019), 5.

32. Mary L. Dudziak, *War Time: An Idea, Its History, Its Consequences* (New York: Oxford University Press, 2012), İkinci Bölüm.

33. Virginia Woolf, *Mr. Bennett and Mrs. Brown* (Londra: Hogarth Press, 1924), 4-5.

dirme, tarihçinin bir hikâyesinin başlangıcı ya da sonu olarak işlev görmesi açısından bu değişikliklerin hangisinin yeterince önemli olduğuna dair tercihler yaptığı süreçtir. Tarihçiler bu tarz tercihlerde bulunmalı, fakat bunu yaparken farklı ama eşit derecede meşru tercihlerin bazı amaçlar için daha iyi, bazıları içinse daha kötü sonuçlar doğurabileceğini her daim akılda tutmalıdır.

Amerikan tarihinde belki de en net örnek, medenî haklar hareketinin tarihidir. Bu hareketin tek bir başlangıç tarihi ya da tek bir bitiş tarihi yoktur ve o yüzden her tarihçi kendi anlatılarının ne zaman başlayacağını ve ne zaman biteceğini kendileri belirlemelidir. Jacquelyn Dowd Hall, Amerikan Tarihçiler Derneği başkanlığı için yaptığı “The Long Civil Rights Movement and the Political Uses of the Past” adlı etkili konuşmasında, ABD okullarında ırk ayrımcılığını yasaklayan 1954 tarihli *Brown v. Board of Education* adlı dava kararı ile 1965 tarihli Oy Hakkı Kanunu arasındaki döneme Amerikalıların gereğinden fazla yoğunlaştıklarını iddia etmektedir. Hall bu konuşmasında şöyle der: “Medenî haklar mücadelesini Güney’e, sansürlenmiş kahramanlara, tek bir on yıllık müreffeh döneme ve sınırlı, ekonomik faktörleri dışlayan hedeflere indirgeyen bu büyük anlatı, söz konusu hareketi aynı anda hem yüceltmekte hem de zayıflatmaktadır.”³⁴ Sonraki tarihçiler de bu zorlu işi üstlenmiş ve 1930’lardan 1990’lara kadar uzanan medenî hakların tarihini yazmıştır. Böylece bu anlatılar okurları, toplu bir şekilde, sadece 1956 ilâ 1965 arasındaki olayların önemini yeniden düşünmeye değil, aynı zamanda bizzat medenî hakların tanımını yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır.³⁵

34. Jacquelyn Dowd Hall, “The Long Civil Rights Movement and the Political Uses of the Past,” *Journal of American History* 91 (2005): 1233–63.

35. Başka örnekler için bkz. Tomiko Brown-Nagin, *Courage to Dissent: Atlanta and the Long History of the Civil Rights Movement* (New York: Oxford University Press,

Dönemlendirme, bazı durumlarda bir çalışmanın temel iddiasıdır. Robert van der Linden, *Airlines & Air Mail* adlı kitabının ilk satırlarında, “Geleneksel tarihyazımı genellikle federal hükümetin Amerikan uçak sanayii ile ilgili düzenlemeye dahilinin 1938 tarihli Sivil Havacılık Kanunu ile başladığı kanaatinde” der. Arkasından da şöyle devam eder: “Bu iddianın haklı bir tarafı olsa da bunun aksini belirten daha iyi bir argüman öne sürülebilir. Uçak sanayii 1920’lerin ortasında doğmuş ve Roosevelt’in göreve gelmesinin çok öncesinde, kuruluşunu ve büyümesini teşvik eden federal hükümetin gözetiminde gelişmiştir.”³⁶ Judith Stein da hem dönemlendirmeyi hem de iddiasını kitabının başlığında özetlemiştir: *Pivotal Decade: How the United States Traded Factories for Finance in the Seventies*.³⁷ Bu tarz çalışmalar belirli dönemlerin önemli olduğunu iddia ederek belli tercihleri vurgulamaktadır.

BAŞLANGIÇLAR

Hikâyeler belirli bir anda başlamalıdır, mesela günlerden bir günde. Birçok tarih çalışması, nispeten istikrarlı bir durum ortaya koyan bir bölümle, asıl olay başlamadan önce dünyanın tasvirini yaparak başlar. Bu yüzden Edward Gibbon, *History of the Decline and Fall of the Roman Empire* adlı kitabına Antoninler dönemindeki Roma İmparatorluğu’nu anlatarak başlar.

2011); Risa Lauren Goluboff, *The Lost Promise of Civil Rights* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007); Hasan Kwame Jeffries, *Bloody Lowndes: Civil Rights and Black Power in Alabama's Black Belt* (New York: New York University Press, 2009).

36. F. Robert Van der Linden, *Airlines and Air Mail: The Post Office and the Birth of the Commercial Aviation Industry* (Lexington: University Press of Kentucky, 2002), vii.

37. Judith Stein, *Pivotal Decade: How the United States Traded Factories for Finance in the Seventies* (New Haven, CT: Yale University Press, 2011).

Hıristiyanlık döneminin ikinci yüzyılında, yerkürenin en önemli kısmı ve insanlığın en medenî grubu Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeydi. Bu geniş monarşinin sınırları, antik çağdan beri ünlü ve disiplinli bir cesaretle korunuyordu. Kanunların ve âdâb-ı muaşeretin nazik ama kudretli etkisi vilayetlerin birliğini peyderpey pekiştirmişti. Bu vilayetlerin huzurlu sâkinleri lüks ve gösteriş içinde keyif sürüyordu. Özgür anayasa tasavvuru derin bir saygıyla korunuyordu: Roma senatosu hükümdarlık otoritesine sahip gibi görünüyör, idarenin bütün yürütme yetkileri ise imparatorlara intikal ediyordu.³⁸

Bu tasviri dokuz bölüm boyunca yaydıktan sonra bizi Roma'nın kudretiyle etkilemekte ve bu kadar muhteşem bir imparatorluğun nasıl olup da parçalanabildiğini merak etmeye yönlendirmektedir.

Bugünün tarihçileri de benzer yapılar kullanır. İktisatçı Robert J. Gordon, *Rise and Fall of American Growth* adlı kitabıyla sadece Gibbon'ın başlığına atıf yapmakla kalmaz, aynı zamanda Gibbon'ın anlayışını da ödünç alır. Bu anlayışa göre bir gerileme ve çöküş ya da yükselme ve çöküş hikâyesinin bir düzlem üzerinde başlaması gerekir ve Gibbon buna “Başlama Noktası: 1870’de Hayat ve İş” der.³⁹ Cynthia Kierner, *Inventing Disaster* adlı kitabında Amerikalıların bugün kullandığı “felaket” kavramını Avrupalıların ancak Aydınlanma Çağı’nda geliştirdiğini iddia eder. Bu iddiasını desteklemek için de öncelikle Avrupalıların bu kav-

38. Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire*, 1. cilt (1776; tıpkı basım, New York: Modern Library, 1932), 1.

39. Robert J. Gordon, *The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living since the Civil War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2017), İkinci Bölüm.

ramdan yoksun olduğunu göstermesi gerekmiştir ki gerçekten de kitabının ilk bölümünün tezi budur.⁴⁰

Başlangıç noktalarıyla ilgili tercihiniz hikâyeyi şekillendirir. Gibbon'ınki gibi sürekli bir gerileme hikâyesi mi olacak? Yoksa Gordon'ınki gibi yükseliş ve çöküş mü? Yoksa Kierner'ınki gibi bir icat yahut buluş hikâyesi mi? Belki de daha ince bir nüansa sahip bir hikâye? Suleiman Osman, Brooklyn'in kentsel mutenalaştırılma tarihini anlatmaya başlarken, evvela belirlediği başlangıç noktasına hem iyiyi hem de kötüyü dâhil etmek için özellikle çaba sarfeder. "Brownstone Brooklyn'in sendikalarını ve siyâsî odaklarını mekân eksenli olarak tarif etmek, eski bir işçi sınıfı topluluğunu (*gemeinschaft*) romantikleştirmek demek değildir." der ve kendilerine has etnik geleneklere sahip, çalışkan ailelerin yanı sıra dolandırıcılar, hırsızlar, rüşvetçiler ve sokak çeteleriyle dolu bir Brooklyn tasviri yapar.⁴¹ Bu çetrefilli durum sayesinde hikâyesinin geri kalanı, okurlar için artık basit bir gerileme hikâyesi değil, onları Brooklyn'in dönüşümüyle ortaya çıkan kazanç ve kayıpları düşünmeye iten bir hikâyeye dönüşür. (Bununla ilgili daha fazla bilgi için "Hikâye Anlatımı" adlı on dördüncü bölüme bakınız.)

SONLAR

Tarihçiler, bir hikâyenin sonuna yaklaştığını okurlarına hissettirmelerini sağlayacak çeşitli yöntemlere sahiptir. Örneğin sevdiğim bazı kitaplar hikâyeyi günümüze kadar getirir. Michael Katz'ın

40. Cynthia A. Kierner, *Inventing Disaster: The Culture of Calamity from the Jamestown Colony to the Johnstown Flood* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2019), Birinci Bölüm.

41. Suleiman Osman, *The Invention of Brownstone Brooklyn: Gentrification and the Search for Authenticity in Postwar New York* (New York: Oxford University Press, 2012), 48.

In the Shadow of the Poorhouse adlı muhteşem kitabı, 19. yüzyılın başlarından kitabın yazıldığı 1980'lere kadar yoksullara yardım hakkındaki tartışmaların izini sürer. 1996'da ise Clinton dönemi tartışmalarının olduğu bir bölüm daha ekleyerek kitabı günceller.⁴² Hikâyeyi günümüze uzatmak refah hakkındaki tartışmaların devam ettiğine vurgu yapmaktadır, zira Amerikalılar sürekli olarak ve de boşu boşuna, yardımı hak eden ve etmeyen yoksullar arasında bir ayırım yapma arayışındadır. Kitap yoksulluk sorununun iki asırlık izini sürmekte, bu sorunu ortadan kaldırmak için harcanan bütün nafile çabaları göstermekte, arkasından da son bölümde meseleyi okurun kucağına atarak, onları tam da okumakta oldukları tarihin bizzat bir aktörü hâline getirmektedir.

Tatmin edici bir başka son ise ana karakterin veyahut belki de bir kurumun ölümüdür. Tammy Ingram'ın *Dixie Highway* adlı eseri, kitaba adını veren yol ağının ABD otoyol sistemine eklenmesi ve farklı bir biçimde isimlendirilmesiyle sona erer ve sadece kırmızı-beyaz "DH" simgelerinin yerini birtakım numaralar alır.⁴³ Lisa McGirr'ün *War on Alcohol* adlı kitabı da gayet anlaşılır bir biçimde 1933'te alkol yasağının kalkmasıyla son bulur.⁴⁴ Bazı hikâyeler ise daha zor çerçevelenir. Mesela bu tarz hikâyelerdeki kültürel ve toplumsal hareketler, askerî tarih veya hukuk tarihinden birtakım şeyleri ödünç alabilseler de onlardaki canlı tasvirlerden mahrumdur.

Kesin bir şekilde tanımlanmış olaylar bile geleceğe kadar uzanan dalgalar meydana getirebilir. Greg Downs'un *After Appo-*

42. Michael B. Katz, *In the Shadow of the Poorhouse: A Social History of Welfare in America*, 2. baskı (New York: Basic Books, 1996).

43. Tammy Ingram, *Dixie Highway: Road Building and the Making of the Modern South, 1900–1930*, tıpkı basım (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2016), 175.

44. McGirr, *The War on Alcohol*.

mattox adlı kitabının başlığı şu iddiayı dile getirir: Amerika Konfedere Devletleri'nin "teslim olması, savaş hâlinin bitişini değil dönüm noktasını oluşturmuştur."⁴⁵ New York'taki Attica Islahevi'nde yaşanan şiddet olaylarının çoğu 9 ilâ 13 Eylül 1971 tarihleri arasındaki beş gün içinde yaşandı. Ancak Heather Ann Thompson, onlarca yıl süren davaların, örtbasların ve bunların üzerine yapılan değerlendirmelerin ayrıntılarını vererek hikâyeyi 2000'li yıllara kadar devam ettirir.⁴⁶

Son noktanın belirlenmesi için yapılan bir tercih, anlatının mesajını şekillendirebilir. Lisa Brooks, "Kral Philip'in Savaşı hakkındaki anlatıların çoğu, ister 1676'da ister 2006'da yazılmış olsun, 1676 baharının sonlarını rüzgârın İngiliz zaferine doğru döndüğü an olarak görür" der. Savaşın uzun vadeli siyasî ve çevresel sonuçlarının yanı sıra diğer anlatılarda pek önem verilmeyen tarafları ve mekânları da göz önüne alarak bu görüşe katılmadığını söyler ve şu sonuca varır: "Metacom'un anavatanında başlayan çatışma, onun ölümünden çok sonra da devam etti, belki yüz yıl daha sürdü. Hatta bazılarının da dediği gibi o savaş belki de hiç bitmedi."⁴⁷ Yeni Düzen'in (*New Deal*) hedeflerine sempati duyan bir tarihçiye 1939'da ya da 1948'de biten Amerikan siyasetinin hikâyesi bir zafermiş gibi görünebilir ve hatta yaşanan başarısızlıklar dahi genel gidişatın yanında kısa sürdükleri gerekçesiyle görmezden gelinebilir. Fakat Jefferson Cowie ve Nick Salvatore'a göre zaman çizelgesi uzatılmaya devam edilirse asıl istisnai olanın Yeni Düzen'in kendisi olduğu görülür. "21. yüzyıl

45. Gregory P. Downs, *After Appomattox: Military Occupation and the Ends of War* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015), 11.

46. Heather Ann Thompson, *Blood in the Water: The Attica Prison Uprising of 1971 and Its Legacy* (New York: Pantheon, 2016).

47. Lisa Brooks, *Our Beloved Kin: A New History of King Philip's War* (New Haven, CT: Yale University Press, 2018), 302.

bakış açısıyla bakılırsa Roosevelt'in programı tarihî bir sapmadan ziyade, liberal bir zafer olarak görülmektedir.”⁴⁸

AKIŞ HIZI

Bir anlatının başından sonuna kadar tarihçinin ilerleme hızı üzerinde büyük bir kontrolü vardır. New York'tan San Francisco'ya gitmek için iki haftanız olduğunu farz edin. I-80 otoyolunda günde yaklaşık 350 km'lik bir ilerleme hızı tutturmanız gerekir. Diğer taraftan bazı günler daha uzun yolculuk yapıp Chicago, Omaha ve Salt Lake City'de zaman geçirebilir yahut küçük kasabaları görmeyi tercih edip büyük şehirleri transit geçebilir veyahut da hiç uğraşmadan ilk gün aktarmasız bir uçağa atlayıp zamanınızın geri kalanını San Francisco körfez bölgesini (Bay Area) keşfederek geçirebilirsiniz. Tarihçiler de benzer şekilde her bölümde kabaca aynı miktarda zaman geçirmeyi tercih edebilir ya da kritik dönemeçlerin olduğu yerlerde daha fazla zaman harcayabilmek için nispeten daha az ilginç bölümleri hızlı geçebilirler. Örneğin Clifton Hood, New York metrosunun tarihini anlattığı kitabında 1913'teki “İkili Hızlı Ulaşım Sistemi”nin inşasına sadece bir bölüm ayırır. Peter Derrick ise aynı olaylara kitabın tamamını adanarak çok daha ayrıntılı bilgiler verir ve anlaşmanın önemine çok daha fazla vurgu yapar. Her iki kitap da kendi amacına hizmet etmektedir ve ulaşım tarihine özel merakı olan okurlar ikisine de kucak açacaktır.⁴⁹

48. Jefferson Cowie ve Nick Salvatore, “The Long Exception: Rethinking the Place of the New Deal in American History,” *International Labor and Working-Class History* 74 (2008): 5.

49. Clifton Hood, *722 Miles: The Building of the Subways and How They Transformed New York* (New York: Simon & Schuster, 1993), Altıncı Bölüm; Peter Derrick, *Tunneling to the Future: The Story of the Great Subway Expansion That Saved New York* (New York: New York University Press, 2001).

George Packer, Richard Holbrooke hakkında yazdığı biyografide “İlk yılları hızlıca geçmemizin sizin için sakıncası var mı?” diye sorar. “O yıllarda gittiği anaokulundan öğrenebileceğimiz herhangi gizemli bir bilgi yok”⁵⁰ diye de ekler. Holbrooke’un çocukluk anılarının kayda değer olmadığı konusunda haklı olsun yahut olmasın Packer, zaman makinesinin gaz pedalını kontrol edenin tarihçi olduğunu söyler; hatta bu sayede tarihçinin herhangi bir konuyu işlerken etrafından dolanma, oyalanma, hızlıca geçme ya da tamamen atlama yetkisine sahip olduğunu belirtir ve bu görüşünde kesinlikle haklıdır.

HANTAL ZAMAN MAKİNESİ

Tarihçi hikâyenin sınırını her zaman denetimi altında tutamaz. Bazen zaman makinenizi sizi biraz öncesine veya sonrasına bırakacak şekilde belirli bir yıla ayarlarsınız. Böylece hedef noktaya giden ve araştırma yapacağınız yol yürüme mesafesinde olur. Örneğin 1980’lerin başında John Dower, İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda Amerika’nın Japonya’yı işgali hakkında bir kitap yazmaya başlar. İşgal sırasında iki millet arasındaki şaşırtıcı dostluğu açıklayabilmesi için öncelikle “Japonya’nın 1945 yılı Ağustos’unda teslim olmasından önce gerçekleşen yıkıcı hırs-lardan ve ölçüsüz şiddetten” bahsetmesi gerektiğini fark eder. Bu sebeple savaş sırasındaki karşılıklı “ırkçı nefret” meselesini anlatan bir bahis ekler. Dower daha sonra, “Sonrasında olanlar birçok tarihçiye acıdan kıvrandıracak kadar tanıdık gelecektir” diyecek ve şöyle devam edecektir: “Yazdığım kısa bilgi notu önce bir paragrafa, sonra birkaç paragraflık bir metne, arkasından müstakil bir bölüme, en sonunda da başlı başına büyük

50. George Packer, *Our Man: Richard Holbrooke and the End of the American Century* (New York: Knopf, 2019), 11.

bir araştırma projesine dönüştü.”⁵¹ En baştaki işine dönüp asıl kitabı bitirmesi ise o savaş yılları hakkında başka bir kitap yazdıktan sonra mümkün olmuştur.⁵²

Benzer şekilde Kevin Kruse, “Muhafazakâr Sağ’ın 1960’lar ve 1970’lerdeki köklerini araştırmayı” planlar ve 1962’nin başlamak için iyi bir yıl olduğunu düşünür, çünkü o yıl Yüksek Mahkeme devlet okullarında okulun yönlendirmesiyle dua etmenin anayasaya aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Ancak Amerikalıların o yıl Yüksek Mahkeme’ye yazdığı mektupları okuyunca birçoğunun 1950’lerde Bağlılık Yemini’ne ve kâğıt paraya eklenen “Tanrı’nın gölgesinde bir ulus” ve “Tanrı’ya güveniniz.” ifadelerine atıfta bulunduğunu görür. Kruse, o on yıllık dönemi araştırırken kendini 1930’larda bulur. Sonrasında “Daha da geri gidebilirdim” der ve şöyle devam eder: “Çünkü Amerikalılar için dinî inanç ve serbest girişim Büyük Buhran’dan önceki yıllarda birbirinden ayrılmaz hâle gelmiş, 18. yüzyılın başlarından itibaren sürekli olarak Amerika Birleşik Devletleri’nin “hristiyan bir ulus” olduğuna yönelik argümanlar öne sürülmüştür” Fakat en sonunda hikâyesine başlamak için en iyi zamanın 1930’lar olduğuna karar verir. İlk başta başlamayı düşündüğü yere ise ancak kitabının sonunda gelebilir.⁵³

51. John Dower, *War without Mercy: Race and Power in the Pacific War* (New York: Pantheon, 1986), x.

52. John W. Dower, *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II* (New York: W. W. Norton, 1999).

53. Kevin Kruse, “Why I Wrote This Book: Kevin M. Kruse, *One Nation Under God: How Corporate America Invented Christian America*,” *Hamilton and Griffin on Rights* (blog), 2 Haziran 2015, <http://www.hamilton-griffin.com/2015/06/02/why-i-wrote-this-book-kevin-m-kruse-one-nation-under-god-how-corporate-america-invented-christian-america/>. [çn. Yazıya buradan ulaşılabilir. [https://casetext.com/analysis/why-i-wrote-this-book-kevin-m-kruse-one-nation-under-god-how-corporate-america-invented-christian-america.](https://casetext.com/analysis/why-i-wrote-this-book-kevin-m-kruse-one-nation-under-god-how-corporate-america-invented-christian-america/)]

İlk başta ilginizi çeken bir döneme ulaşmak istediğinizden eminseniz, tabiri caizse yemeye önce tatlıdan başlayın. Söz konusu dönem üzerinde çalışmaya başlayın, fakat zamanı geldiğinde kısa bir arka plan bilgisi yazmak hususunda kendinize güvenin.

COĞRAFYA

Her tarihçi, zamanla ilgili kapsamın yanında projesinin coğrafi kapsamını da belirlemelidir. Siyasi sınırlar, özellikle de ulusal sınırlar kolay bir tercih olsa da tarihçiler alternatif olarak dünyanın daha geniş, daha küçük ve daha az sabit alanlarını da dikkate almalıdır.

ULUSAL

19. yüzyılın büyük bir kısmında varsayılan coğrafi analiz birimi ulustu ve bu kavram, Leopold von Ranke'nin *History of the Reformation in Germany*, Thomas Macaulay'ın *History of England from the Accession of James the Second* ve Henry Adams'ın *History of the United States during the Administrations of Jefferson and Madison* ve sair birçok çalışmada kullanılmıştı. 21. yüzyılda da birçok tarihçi bu geleneği sürdürmektedir ve bunun da mantıklı bir sebebi vardır. Kanunlar, diller ve kurumlar insanların hayatını ve özellikle de birbirleriyle olan etkileşimlerini şekillendirir. [Aralarında yaklaşık 3.600 kilometre mesafe olmasına rağmen Kanada sınırındaki] Maine ile [Meksika sınırındaki] Teksas'ta yaşayanların paylaştığı şeyler, komşuları olan New Brunswick [Kanada] ve Coahuila [Meksika] sâkinleriyle paylaştıklarından çok daha fazladır. Devlet daireleri, meslek kuruluşları ve spor kulüpleri gibi kurumlar ulusal çapta faaliyet gösterirler. Büyük şirketler ve dinî kuruluşlar gibi çok uluslu kurumlar bile ulusal sınırlara denk gelecek şekilde bölüm-

lere ayrılmıştır. Tarihçiler ulusal ölçekte yazdıklarında, hakkında yazdıkları karakterlerin yaşamış olduğu deneyimlerin önemli bir kısmına sadık kalır. Bununla birlikte, insanlar hayatı sadece ulusal çapta tecrübe etmez, diğer alternatifleri de dikkate almaya değer.

YEREL VE BÖLGESEL

Ulusal seviyedeki hikâyelerin nasıl kendi tarihleri varsa bölgelerin, eyaletlerin, şehirlerin ve hatta mahallelerin de aynı gerekçelerle dikkate değer kendi tarihleri vardır. 18. yüzyılda New England'daki dinî uyanışlar da Atlanta'daki medenî haklar hareketi de herhangi bir ulusal anlatı kadar üzerinde çalışmaya değerdir.⁵⁴ Pekka Hämmäläinen'e göre New Mexico ve Teksas gibi Avrupa terimleriyle tanımlanmış alanlar, kitabının başkahramanları olan Komançilerin dünyasını yansıtmamaktadır. "Konargöçer bir topluluk olan Komançi imparatorluğu ne tek bir merkezî bir güç tarafından bir arada tutulan yekpare bir yapıydı ne de haritada keskin sınırlarıyla tek parça hâlinde gösterilebilecek bir oluşumdur."⁵⁵ Dolayısıyla onun coğrafi analiz birimi olarak kullandığı Comanchería sabit bir konumu değil, büyüyen, küçülen ve anlatıyla birlikte hareket eden bir konumu ifade ediyordu.

Daha küçük bir coğrafi ölçek, kanıtların daha kapsamlıca incelenmesini mümkün kılar ve yine de tarihçiye büyük iddialarda bulunma imkânı sunar. Suzanne Lebsock, *The Free Women of Petersburg* adlı kitabında "Bu çalışma 1784'ten şehrin resmî kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1860'a kadar, hem Petersburg'daki (Virginia) hem de Petersburg hakkındaki günü-

54. Douglas L. Winiarski, *Darkness Falls on the Land of Light: Experiencing Religious Awakenings in Eighteenth-Century New England* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2017); Brown-Nagin, *Courage to Dissent*.

55. Pekka Hämmäläinen, *The Comanche Empire* (New Haven, CT: Yale University Press, 2008), 4.

müze kadar gelebilmiş neredeyse bütün belgelerin okunmasına dayanmaktadır.” der ve şöyle devam eder: “Bu, yalnızca tek bir topluluktur fakat tek bir topluluğun kayıtları bile geçmişteki kadınları anlama yöntemimizi değiştirebilir. Böyle yapılırsa kayıtlar tarihin kendisine bakma yöntemimizi bile değiştirebilir.”⁵⁶ Yerel tarih henüz öğrenci olan araştırmacılar için özellikle iyi olabilir. Örneğin 2015’te Oklahoma Üniversitesi’nde bir sınıf lisans öğrencisi Yeni Düzen’i (*New Deal*) kendi eyaletlerindeki projeleri inceleyerek keşfetmiştir. Gerek yazılı kaynakları gerekse mevcut Yeni Düzen hakkındaki internet sitelerini ziyaret etmek işlerini kolaylaştırmış ve böylece ulusal bir olgu olarak Yeni Düzen hakkında yazan tarihçilerin gözünden kaçan hikâyeler anlatabilmişlerdir.⁵⁷

Yerel ve bölgesel tarih, daha geniş coğrafyaları da aydınlatılabilir. Kristin Hoganson’ın belirttiği gibi, ilk başta yerel tarih gibi görünen Champaign County (Illinois) hakkındaki araştırması, onu “Anglosakson domuzlara, mucizevi Çin bitkilerine, ünlü boğalara, kutup kâşiflerine, Afrika rüzgârlarına, Birinci Dünya Savaşı yıldız pilotlarına, ırkları saflaştırılmış arılara, Kübalı radyo sunucusuna ve UFO’lara götürmüştür. Bir konu 1873’te süvarilerin Meksika’yı işgaline götürürken diğeri de Britanya gemilerinde ishal salgınının sebep olduğu skandallara götürür. Daha başka konular ise Champaign ile Almanya’daki konsoloshaneler, Mançurya’daki bitki arayıcıları, Parlamentolar Arası Birlik kurultayları ve Piracicaba’daki (Brezilya) yeni kurulmuş tarım okulu arasında ilişki kurar.”⁵⁸ Andrew Sandoval-Strausz,

56. Suzanne Lebsock, *The Free Women of Petersburg: Status and Culture in a Southern Town, 1784–1860* (New York: W. W. Norton, 1985), xiv.

57. “Making Modern America,” <http://newdeal.oucreate.com/>.

58. Kristin L. Hoganson, *The Heartland: An American History* (New York: Penguin, 2019), xxv.

Latin kökenli göçmenlerin Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok şehrinin canlanmasına nasıl yardımcı olduğunu göstermek istemiş, ancak bunun nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek için mahalle ölçeğinde çalışması gerekmiştir. Böylece örnek olarak biri Chicago, diğeri Dallas'ta iki mahalle seçmiş ve genel eğilimi göstermek istemiştir.⁵⁹

ULUSÖTESİ VE KÜRESEL

Bazı hikâyeler bağımsız ülkelerden daha küçük sahnelerde geçerken bazıları ise ulusal sınırların ötesine geçer ya da onları önemsizleştirir. Birçok ülke, sömürge varlıklarını denetimleri altında tutmaktadır ya da daha önceden tutmuştur. O hâlde bunlar ulusal anlatıların bir parçası olacak mıdır? Peki ya vatandaşlığını değiştirerek veya değiştirmeden seyahat ya da göç eden vatandaşlar ne olacak? Bazı tarihçiler, ele aldıkları konuları sadece sınırların ötesinde takip ederek bile müthiş anlatımlar ortaya çıkarmayı başarmıştır. Örneğin *Liberty's Exiles: American Loyalists in the Revolutionary World* adlı kitabında Maya Jasanoff, önceden On Üç Sömürge idaresinde yaşayanların izlerini, yeni vatanları olan Nova Scotia, New Brunswick, Quebec, Jamaika, Bahama Adaları, Büyük Britanya, Hindistan, Avustralya ve Sierra Leone'de sürmüştür.⁶⁰ Daniel Rodgers ise *Atlantic Crossings: Social Politics in a Progressive Age* adlı kitabında kendi ülkelerinde kullanabilecekleri sosyal politikalar arayışıyla Britanya, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine sık sık seyahat eden eğitilmiş Amerikalıların oluşturduğu "kozmopolit ilerici" bir grubu takip eder. Rodgers'a göre tramvay düzenlemesi, emeklilik

59. A. K. Sandoval-Strausz, *Barrio America: How Latino Immigrants Saved the American City* (New York: Basic Books, 2019).

60. Maya Jasanoff, *Liberty's Exiles: American Loyalists in the Revolutionary World* (New York: Knopf, 2011), 9–10.

ve işçi-işveren arasında arabuluculuk gibi alanlarda Avrupalı modellerin Amerikalıların yaklaşımlarını şekillendirdiği bir dönemde, Amerikan sosyal politikalarının esaslı bir anlatısı için okyanusu geçmek gerekmektedir.⁶¹

Bazı durumlarda ise ulusal sınırları aşan bireyler değil olaylardır. Timothy Snyder tarafından belgelenen 20. yüzyıldaki kıyımların birçok kurbanı vatanlarını terk etmemiş, fakat bu kıyımların failleri onları Doğu Avrupa hattında kayıplara uğratmıştır. Snyder, “Ukrayna’nın geçmişiyle ilgili çok şey bilmek kitleğin sebebini ortaya çıkarmayacak” der ve şöyle devam eder: “Birçok Polonyalı’nın Büyük Terör sırasında neden öldürüldüğünü anlamanın en iyi yolu, Polonya’nın geçmişinin izini sürmek değildir. Belarusya’nın tarihi ile ilgili hiçbir bilgi bu kadar çok Belaruslu’yu öldüren esir kamplarını ve anti-partizan kampanyalarını anlamaya yetmez. Yahudilerin hayatı tasvir edilirken Holokost’tan da bahsedilebilir, ancak bu, Holokost’u açıklamaya yetmez. Çoğu zaman bir gruba ne olduğu sorusuna ışık tutacak şey, yalnızca başka bir gruba daha öncesinde ne olmuş olduğunun bilinmesidir.”⁶²

Bu tarz yaklaşımlar *ulusötesi tarih*, *dünya tarihi* ya da *küresel tarih* olarak adlandırılır ve her birinin kendi gelenek ve çağrışımları vardır. Her bir adlandırma insanların, fikirlerin, metaların ve patojenlerin haritadaki ulusal sınırları tanımadıklarını tarihçilere hatırlatmak açısından faydalıdır.⁶³

61. Daniel T. Rodgers, *Atlantic Crossings: Social Politics in a Progressive Age* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998), 3–5.

62. Timothy Snyder, *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin* (New York: Basic Books, 2012), xix.

63. Sebastian Conrad, *What Is Global History?* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016), 12, 47–48.

Bununla birlikte, entelektüel açıdan ne kadar çekici olursa olsun, ulusötesi ya da küresel yaklaşımlar önemli tavizleri zorunlu kılar. Bu yaklaşımlar yeni dillerde ve bilimsel sahalarda uzman olmayı ve bu sebeple zamana büyük bir yatırım yapmayı gerektirir; ayrıca farklı ülkelerdeki arşivlere seyahat etmek, hem zaman hem para açısından maliyetlidir.⁶⁴ Birkaç yüz yılı ve yeryüzünün her kesimini konu alan kapsamlı hikâyeler anlatabilmek için konuyla ilgili bütün arşivlere başvurmak pek mümkün olmayacaktır ve dolayısıyla bu hikâyeler daha ziyade ikincil kaynaklara dayanmalıdır. Ancak bu kaynaklar bazı ayrıntılardan ödün verse de ulusal tarihlerin hatta kıta tarihlerinin gösteremediği tarih örüntülerini açığa çıkarır.

KARŞILAŞTIRMA

Tez danışmanım Kenneth Jackson, Kipling'den alıntı yapmayı severdi: "Sadece İngiltere'yi bilenler İngiltere hakkında ne bilebilir ki?" Jackson o şiiri Kipling'in kastettiği şekilde mi kullanıyordu emin değilim, ancak bu mısra araştırma nesnenizi anlayabilmeniz için bir adım geri gitmeniz ve ona daha geniş bir bağlamdan bakmanız gerektiğini hatırlatması açısından etkili bir mısraydı. Bazı tarihler, iki ya da daha fazla benzer yerin ya da kurumun hikâyelerini anlatır; buradaki amaç ilk başta görünür olmayabilen ortak yanları ön plana çıkarmak ve benzer şartlardaki insanlar tarafından yapılan farklı tercihlerin etkilerini keşfetmektir. Örneğin Amerikan İç Savaşı döneminde Kuzey ve Güney'in önemli ölçüde farklı yerler olduğunu düşünüyör olabiliriz, ancak Edward Ayers bizlere Mason-Dixon

64. Lara Putnam, "The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast," *American Historical Review* 121 (2016): 397; Benjamin R. Young, "Wealth, Access, and Archival Fetishism in the New Cold War History," *History News Network* (blog), 23 Haziran 2019, <http://historynewsnetwork.org/article/172318>.

Hattı'nın her iki tarafında da gökyüzünün aynı renk olduğunu hatırlatır.⁶⁵ Kate Brown da *Plutopia* adlı kitabında Soğuk Savaş'ın tarafları olan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği ile ilgili benzer bir durumdan bahseder. Aralarındaki farkları önemsiz görmeksizin, ortak amaçları olan nükleer silah üretiminin Amerika'yı, sürekli Sovyetlere atfettiği gizlilik ve ekonomik denetim yöntemlerini kullanmaya ittiğini, Sovyetlerin de kendi bilimadamları ve mühendislerini, yozlaşmış Batı ile ilişkilendirdiği tüketici lüksleriyle ödüllendirmeye yönelttiğini gösterir.⁶⁶

David McBride, *Missions for Science* adlı kitabında dünyanın hukukî açıdan birbirinden tamamen farklı dört bölgesinin ayrı ayrı hikâyesini anlatır: Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyi, Panama Kanalı Bölgesi, Haiti ve Liberya. Bu yerlerin önemli benzerliklerini göstererek, onları aslında 20. yüzyıl siyahi Atlantik dünyasının birer bileşeni olarak görmemize yardımcı olur.⁶⁷ Cemil Aydın da müslüman ve gayrimüslim Asya toplumlarını inceleyerek, Batı karşıtlığını sadece İslâm'a ya da sömürgeleştirilme tecrübesine atfeden bakış açılarına karşı çıkar.⁶⁸ Çok daha küçük bir ölçekle çalışan Robin Bachin, Chicago'da kâr amacı gütmeyen kurumların yanı sıra ticari mekânla-

65. Edward L. Ayers, *In the Presence of Mine Enemies: War in the Heart of America, 1859-1863* (New York: W. W. Norton, 2003); Edward L. Ayers, *The Thin Light of Freedom: The Civil War and Emancipation in the Heart of America* (New York: W. W. Norton, 2017).

66. Kate Brown, *Plutopia: Nuclear Families, Atomic Cities, and the Great Soviet and American Plutonium Disasters* (New York: Oxford University Press, 2013).

67. David McBride, *Missions for Science: U.S. Technology and Medicine in America's African World* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2002), 1-3.

68. Cemil Aydın, *The Politics of Anti-Westernism in Asia: Visions of World Order in Pan-Islamic and Pan-Asian Thought* (New York: Columbia University Press, 2007), 2.

rı (gece kulüpleri ve stadyumlar) inceler ve aralarındaki ortak yanları tespit eder.⁶⁹

Bazı çalışmalarda da karşılaştırmalar farklı tercihlerin etkilerine vurgu yapar. Tarihçi geçmişte bir deney yapamaz, ama “doğal deneylerin” yani benzer varlıkların farklı sonuçları olan farklı hayat tarzları seçtiği durumların sonuçlarını aktarabilir. Tarihçiler, siyaset bilimciler, iktisatçılar ve diğer bilimadamları farklı ülkelerde insanların mesela nasıl emek ürettiği, demiryolları inşa ettiğini veya hut yaşlıları emekli ettiği üzerine incelemeler yapmış ve yapmaktadır.⁷⁰ Bu çalışmalar, hipotezleri teste tâbi tutabilir. Örneğin iki ülkedeki aynı koşullar farklı sonuçlara sebep olduysa söz konusu koşulların kesinlikle belirli sonuçlara sebep olduğunu öne süren iddiaları reddedebilirsiniz. Diğer taraftan, karşılaştırmalı çalışmalar hem bir ülkedeki (eyalet ya da şehir de olabilir) farklılıkların hem de mekânlar arasındaki bağlantıların öneminin anlaşılmasını zorlaştırabilir.⁷¹ O yüzden benzerler, benzerleriyle karşılaştırılmalıdır. Kenneth Pomeranz’ın da belirttiği gibi 18. yüzyıl Britanyası’nı sırf şu anda birer üniter devlet oldukları için o zamanki Hindistan ya da Çin’le karşılaştırmak biraz saçma olur, çünkü “Hindistan ve Çin büyüklük, nüfus ve iç çeşitlilik açısından ayrı ayrı Avrupalı

69. Robin F. Bachin, *Building the South Side: Urban Space and Civic Culture in Chicago, 1890–1919* (Chicago: University of Chicago Press, 2008).

70. Peter Kolchin, *Unfree Labor: American Slavery and Russian Serfdom*, ACLS Humanities e-book (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987); Colleen A. Dunlavy, *Politics and Industrialization: Early Railroads in the United States and Prussia* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994); Ann Shola Orloff, *The Politics of Pensions: A Comparative Analysis of Britain, Canada, and the United States, 1880–1940* (Madison: University of Wisconsin Press, 1993).

71. Micol Seigel, “Beyond Compare: Comparative Method after the Transnational Turn,” *Radical History Review* 91 (2005): 62–90; Micol Seigel, *Uneven Encounters: Making Race and Nation in Brazil and the United States* (Durham, NC: Duke University Press, 2009), xi–xvi.

devletlerden ziyade bir bütün olarak Avrupa'nın kendisiyle daha karşılaştırılabilir bir yapı arz eder." Böyle yapmak yerine Pomeranz, Britanya'yı kabaca benzer büyüklükteki bir bölgeyle, örneğin Yangzi Deltası'yla ya da Gujarat'la karşılaştırmayı önerir. "Anlatılan hikâyenin merkez noktası devlet politikası olmadığı sürece ulus layıkıyla kapsayıcı bir birim olmaz."⁷²

Uzun vadede yerel, bölgesel, ulusal ve ulusötesi tarih anlatıları birbirini tamamlar. Ulusal bir tarih anlatısı bir bibliyografyada, izlencede, hatta mesela yatağın başucundaki komodinin üstünde duran ona benzer bir çalışmanın yanına konursa bir ulusötesi tarih çalışmasının parçası olabilir. Ayrıca ulusötesi ve yerel tarih anlatıları bağlam için çoğunlukla daha geleneksel ulusal tarih anlatılarına yaslanır. Örneğin Yeni Düzen'in Chicago ya da Latin Amerika üzerindeki etkisi hakkında yazıyorsanız, bir başkasının Yeni Düzen'in Amerika Birleşik Devletleri'nin geneli üzerindeki etkisiyle ilgili benzer bir çalışma yapmış olmasından büyük ihtimalle memnun olacaksınız. Hiçbir çalışma tek başına herhangi bir konunun tam hikâyesini anlatamayacağı için kendi çalışmanızın bir karşılaştırma olarak mı yoksa diğer çalışmalarla karşılaştırmalı bir sohbetin parçası olarak mı daha iyi yazılabileceğini dikkate almalısınız.

TARİHYAZIMI

Tarihyazımı (historiyografya) tarihçilerin, diğer disiplinlerin literatür taraması olarak adlandırdığı şey için kullandığı bir terimdir: Bir konu üzerine yapılmış ve aynı zamanda o konu hakkın-

72. Kenneth Pomeranz, *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*, Princeton Economic History of the Western World (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000), 7–8.

daki geçmiş tartışmaları ve güncel bilgi birikimini izah eden bir bilimsel çalışmalar özeti. Bu tür incelemeler hem araştırmacılara hem de okurlara zaman kazandırır. Eğer yeni bir çalışma ortak bilgi birikimimize hiçbir şey katmıyorsa bir uzman onu yazmak ve hatta okumak için bile zaman harcamak istemeyebilir. Ancak ve ancak söyleyecek yeni bir şeyler bulduysanız tarihyazımı o çalışmanın nasıl çığır açtığını okurun anlamasına yardımcı olur. (Durum popüler ya da kamusal tarih açısından biraz farklıdır. Eğer bir kamusal tarihçi bir hikâyeyi yeni izleyicilere ulaşacak şekilde yeniden anlatıyorsa bu da değerli bir katkıdır.)

YAKLAŞIMINIZIN NERESİ YENİ?

Araştırmanın amacı insanlığın bilgisini artırmaktır. Araştırmanızı henüz tamamlamadan katkınızın boyutunu net olarak bilmemeseniz de –sonrasında değiştirmeniz gerekse bile– başlangıçta yenilik iddiasında bulunmak faydalı olabilir. Tarihçiler bu tarz iddiaları farklı biçimlerde yapar.

Daha önce anlatılmamış ya da göz ardı edilmiş bir hikâye anlatıyorum

Bir tarihçinin daha önce hiç anlatılmamış bir hikâyeyi anlatması nadiren yaşanan bir durumdur, ancak tarihçiler daha önceki anlatıların göz ardı ettiği bazı kısımları ön plana çıkardıklarını gösterebilir. Margarete Sandelowski, hemşirelerin teknolojiyle ilişkisinin tarihini anlattığı kitabın giriş bölümünde, başkalarının hikâyesinin bir kısmını anlattığını söyler ve hak ettiği ilgiyi vermediklerini iddia eder. “Teknoloji, hemşirenin ellerinin, zihninin ve ruhunun birbirine olan üstünlüğü ve hemşireliğin bir sanat mı, bilim mi, yoksa (kadınlara ait bir) zanaat mı olduğuyla alaka-

lı uzun zamandır devam eden tartışmalarda karşımıza çıkabilir, fakat nadiren merkezî bir konumu haizdir” der ve şöyle devam eder: “Hemşirelik ve teknoloji arasındaki ilişki, resmî araştırma ya da eleştirinin odağında olmaktan ziyade çoğunlukla anekdotların ve temelsiz söylentilerin konusu olagelmıştır.”⁷³ Benzer şekilde Darren Dochuk’a göre modern muhafazakârlık ile ilgili yapılan önceki çalışmalar “Evanjelikalizm’i, nadiren siyasetçileri dürten ve siyaseti etkileyen bir ilgi alanı olarak, merkezden ziyade çevreden gelen bir protesto sesi olarak sınırlandırmıştır.” Dochuk, amacının “güneydeki Evanjelikalizm’in en başından beri [Amerika’nın güney bölgesi] Sunbelt’i oluşturan güçlerle nasıl ittifak ettiğini ve bölgenin Demokrat geleneğe olan bağlılığını yıkıp Cumhuriyetçi Sağ’ı inşa eden siyasî süreçlerle nasıl iç içe olduğunu göstererek bu düşünceyi çürütmek ve boşlukları doldurmaya yardımcı olmak” olduğunu söyler.⁷⁴

Yeni kaynaklar kullanıyorum

Bazı tarihçiler sürmekte olan bir tartışmaya yeni kanıtlar sunar. Robert Trent Vinson ve Benedict Carton, yazdıkları makalede Nobel Barış Ödülü sahibi Albert Luthuli’nin Güney Afrika’daki *Apartheid* rejimine karşı kullanılan şiddetin meşruiyetine nasıl yaklaştığını inceleyen kapsamlı bilimsel çalışmalara yer verir. Ancak onlara göre daha önceki çalışmalar Schomburg Afrika Kökenli Amerikalıların Tarihi ve Kültürünü Araştırma Merkezi’nde, Yale Üniversitesi’nde ve Michigan Eyalet Üniversitesi’nde bulunan evrakı incelemelerine dâhil etmemiştir. İddialarına göre “Bu kaynaklar, Luthuli’nin giderek evrilen ve uzlaşmayla yüzleş-

73. Margarete Sandelowski, *Devices and Desires: Gender, Technology, and American Nursing* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000), 9.

74. Darren Dochuk, *From Bible Belt to Sunbelt: Plain-Folk Religion, Grassroots Politics, and the Rise of Evangelical Conservatism* (New York: W. W. Norton, 2010), xxii.

menin arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran direniş tanımını net bir şekilde göstermektedir.”⁷⁵

Yeni sesleri tanıtıyorum ya da yeni kişileri ön plana çıkarıyorum

Bir hikâyeyi farklı kişilerin bakış açısıyla yeniden anlatmak çıkarılacak yeni dersler sağlar. Robin Bachin, “Şehir planlama tarihinin büyük bir kısmı kentsel büyümenin asıl şekillendiricisi olarak planlayıcı üzerine odaklanır ve çoğu zaman şehirdeki alanların hem tasarımı hem de kullanımına kafa tutan kent topluluklarının oynadığı rolleri görmezden gelir” der ve şöyle devam eder: “Bazı çalışmalar da kentsel büyümenin şekillendirilmesinde devletin destekleyici ve düzenleyici doğasını ön plana çıkarır. Buna ek olarak son zamanlardaki bazı bilimadamları, şehir gelişiminin yapılandırılmasında şahsi çıkarlar ile kamu politikası arasındaki güçlü bağları göstermiştir. Bu kitap ise şehir planlama tarihine daha geniş kapsamlı bir bakış açısı sunmakta, farklı kesimlerden kent sâkinlerinin hem tasarlamak hem de kullanmak suretiyle şehirdeki alanlara kendi kimliklerini ve çıkarlarını ne şekilde yansıtmak istediklerini mercek altına almaktadır.”⁷⁶ Sarah Milov’un yeni aktörleri ise kent sâkinleri değil kırsal kesimde yaşayan halktır. “Tütün çiftçileri, küresel sigara sektörünün oluşmasında önemli (ve göz ardı edilmiş) bir role sahiptir” der ve şöyle devam eder: “Üreticiler, sigara sektörünün tarihinde özel olarak, tüketim hususunda ise genel olarak merkezî bir rolde olmalıdır.”⁷⁷

75. Robert Trent Vinson ve Benedict Carton, “Albert Luthuli’s Private Struggle: How an Icon of Peace Came to Accept Sabotage in South Africa,” *Journal of African History* 59 (2018): 74.

76. Bachin, *Building the South Side*, 12.

77. Sarah Milov, “Smoking as Statecraft: Promoting American Tobacco Production and Global Cigarette Consumption, 1947–1970,” *Journal of Policy History* 28 (2016): 710.

Daha önce ayrı olan tarihyazımlarını birleştiriyorum

Bazı tarihçiler mevcut iki ya da daha fazla hikâyeyi yeni bir tane oluşturmak üzere âdeta iç içe örür. Örneğin Meg Jacobs, “Kitle pazarı sektörü ve kültürü hakkında çok bilgiye sahibiz” diye yazar ve şöyle devam eder: “Modern kapitalizmin pürüzlerini gidermeyi amaçlayan modern refah devletinin ve yüksek vergilerle haksız gelir elde etmeyi amaçlayan savaş sonrası Keynesçi malî politikaların yükselişi hakkında da çok şey biliyoruz. Lâkin bu ikisinin kesişimi hakkında daha az şey biliyoruz.” Sonra da şöyle bir açıklamada bulunur: “Bu kitap, 20. yüzyıldaki piyasa meseleleri hususunda devlet ve vatandaş arasındaki dinamik etkileşimi göstermek amacıyla, resmî belgeler ve başkanlık kayıtlarının yanı sıra toplumun tabanından elde edilen kaynaklardan ve popüler süreli yayınlardan yararlanarak siyasî tarih ile toplumsal tarihi birleştirir.”⁷⁸

Kategorileri yeniden tanımlıyorum

Bazı tarih çalışmaları ise mevcut kavramsal çerçeveleri eleştirerek katkıda bulunur. David Stradling şöyle der: “Çoğu tarih anlatısında doğayı koruma mücadelesi neredeyse tamamen Amerika’nın Vahşi Batı’sına ait, kırsal ve ormana özgü bir hareket olarak görülmesine rağmen, aslında Batı’daki boşaltma havzalarının ormanların ve meraların devlet tarafından işletilmesi suretiyle yönlendirilmesinden çok daha fazlasını kapsamaktadır. Aslında ister kamunun ister özel teşebbüsün elinde olsun ülkenin bütün kaynaklarını verimli bir şekilde yönetmek için tasarlanmış geniş çaplı bir haçlı seferidir. ... Doğayı koruma mücadelesi Batı’daki arazilerin yanı sıra gelişmiş kentlerde de var olmuştur.”⁷⁹

78. Meg Jacobs, *Pocketbook Politics: Economic Citizenship in Twentieth-Century America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007), 6.

79. David Stradling, *Smokestacks and Progressives: Environmentalists, Engineers, and Air Quality in America, 1881–1951* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2002), 5.

MUAYYEN BİR TEORİK GELENEK ÇEVRESİNDE Mİ ÇALIŞIYORSUNUZ?

Bilim adamları, çoğunlukla beşerî ve toplumsal bilimlerdeki diğer disiplinlerden ödünç alınmış insan düşüncesi ve davranışına yönelik belirli teorileri uygulamaya koymak, teste tabi tutmak ya da geliştirmek için geçmişini kullanabilir. Teori, tarihçilere kaynakları anlamlandırmak ve belirli olayları geniş bir bağlama yerleştirmek konusunda yardımcı olabilmektedir. Örneğin Amerikan siyasî gelişimi üzerine çalışan ve tarihçiler ile siyaset bilimcilerden oluşan bir araştırmacı grubu, “yönetimde uzun ömürlü değişiklikler” konusunda çalışmaktadır. Karen Orren ve Stephen Skowronek’e göre böyle bir tanım, önemli sorular oluşturmaya yardımcı olmaktadır: “Yüksek Mahkeme’nin 1896 tarihli *Plessy v. Ferguson* davasında aldığı karar, yani anayasal açıdan ırka göre ayırıcı uygulamaların eşitliği bozmayacağına yönelik karar, yönetimde herhangi bir değişime sebep oldu mu, yoksa mevcut durumu (statükoyu) onaylamak ve haklı çıkarmaktan mı ibaret kaldı? Reagan yönetimi U dönüşü mü, yoksa başarısız bir devrim mi yaptı?”⁸⁰ Yine benzer şekilde sosyal tarihçiler, kültür tarihçileri, iktisat tarihçileri ve diğerleri, sorular oluşturmak üzere diğer disiplinlerdeki çalışmalardan faydalanabilir, çünkü o çalışmalar sadece birinin araştırdığı belirli olayları açıklamakla kalmaz, aynı zamanda daha geniş bir olaylar öbeği oluşturmaya yardımcı olur.

Bazı tarihçiler teoriyi tamamen reddeder ve soyut şeylerle değil olgularla ilgilendiklerini ısrarla belirtir. Bazıları ise teoriyi derinlemesine ve dikkatli bir şekilde değerlendirir ve çalışmalarının merkezine koyar.⁸¹ Yine kimileri ise teoriyi doğrudan

80. Karen Orren ve Stephen Skowronek, *The Search for American Political Development* (New York: Cambridge University Press, 2004), 123.

81. Nigel Raab, *The Crisis from Within: Historians, Theory, and the Humanities* (Leiden: Brill, 2015), 13–14.

okumaktan kaçınır, ikinci ya da üçüncü elden edinir. Örneğin Joan Wallach Scott ve Benedict Anderson gibi araştırmacıların çığır açan teorik çalışmalarını okumasanız bile, daha önce onları okumuş olanların birçok çalışmasında bu isimlerin cinsiyet ve milliyetçilik hakkındaki düşüncelerine denk gelirsiniz.⁸² Burada kaçınılması gereken yaklaşım ise bir teoriyi okumadan ona başvurmaktır. Eğer yaklaşımınızın Foucault'cu olduğunu söylüyorsanız, Foucault'yu iyi okumuş olmanız gerekmektedir.⁸³

BAŞKALARI NE YAZMIŞ?

Bilimadamları bulgularının özgün olduğunu göstermek için sıklıkla çalışmalarını daha önceki bilimsel çalışmalarla karşılaştırır. Bu, bazen diğer çalışmaları kötölemek anlamına gelir. Örneğin Cynthia Orozco, "Önceki çalışmalar sınıfa, kimliğe, göçe, vatandaşlığa, toplumsal hareketlere, biyografiye, dönemlendirmeye ve metodolojiye atıf yaptığı için problemlidir" der.⁸⁴ Ekseriyetle ise tarihçiler, önceki çalışmaları över ve kendi bulgularını o çalışmaların üzerine nasıl inşa ettiklerini anlatır. Örneğin Kate Masur, Washington DC'deki Yeniden Yapılanma dönemi üzerine yaptığı çalışmasının öneminden bahsederken özgürlüğün tartışmalı anlamlarını açıkladıkları için önceki araştırmacıları över, ama "özgürlüğe odaklanmak diğer önemli kavramları nispeten geri planda bırakmıştır. Eşitlik bunlardan bir tanesidir" der.⁸⁵

82. Joan W. Scott, "Gender: A Useful Category of Historical Analysis," *American Historical Review* 91 (1986): 1053-75; Benedict R. O'G. Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Londra: Verso, 1983).

83. Helen Sword, *Stylish Academic Writing* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 118.

84. Cynthia Orozco, *No Mexicans, Women, or Dogs Allowed: The Rise of the Mexican American Civil Rights Movement* (Austin: University of Texas Press, 2009), 6.

85. Kate Masur, *An Example for All the Land: Emancipation and the Struggle over*

Kimi durumlarda ise başka bir araştırmacı sizin inceleyeceğiniz konuların neredeyse aynılarını ele almış olabilir. Bu yüzden de düzeltmelerinizi ya da eklemelerinizi sunmadan önce olayların önceden yapılmış yorumlarından bahsetmek en iyisidir. Stephanie Jones-Rogers, kitabında “Tarihçiler bazı güneyli kadınların kölelere sahip olduğunu belirtir, ancak genellikle en varlıklı bekar ya da dul kadınlara yoğunlaşırlar. Olur da 19. yüzyıl kayıtlarında evli köle sahibi kadınlara rastlarlar ise bu sefer o kadınların eş olarak yasal statülerinin kendi başlarına köle sahibi olmalarını engellediğini farzederler” der ve ancak önceki anlatıları zedeleyen bütün hatalı varsayımları açıkladıktan sonra kendi düzeltme teklifini sunar.⁸⁶ Yine benzer şekilde Bradford Hunt, Chicago’daki sosyal konutları anlattığı kitabını, Arnold Hirsch’ün aynı konuyu ele alan *Making the Second Ghetto* adlı değerli çalışmasını okuyan herkesin neden okuması gerektiğini açıklamasının elzem olduğunu gayet iyi bilir. O yüzden de giriş bölümünde Hirsch’ün çalışmasını özetlediği üç paragrafa yer verir; sunduğu katkılardan ve eksikliklerinden bahseder. Sonrasında da kendi çalışmasının ondan nasıl ayrıldığını anlatır.⁸⁷

Yakın geçmişteki olaylar söz konusu ise sahnedeki ilk tarihçi siz olabilirsiniz. Eğer öyleyse diğer araştırmacıların sizin kine benzer konulara değinmekle birlikte, özellikle belli bir dizi olayı ilk ele alan kişinin siz olduğunuzu ayrıntılı olarak anlatabilirsiniz. Hem yine de bağlamı oluşturmak adına diğer araştırma-

Equality in Washington, D.C. (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2010), 4.

86. Stephanie E. Jones-Rogers, *They Were Her Property: White Women as Slave Owners in the American South* (New Haven, CT: Yale University Press, 2019), xi–xii.

87. D. Bradford Hunt, *Blueprint for Disaster: The Unraveling of Chicago Public Housing* (Chicago: University of Chicago Press, 2009), 11.

cıların çalışmalarını kullanabilirsiniz. Örneğin David Kieran'ın Başkan Obama'nın gazileri anmasıyla ilgili makalesi, Obama henüz görevdeyken yani tarihçiler Obama yönetimi hakkında fazla yazmamışken yayınlandı. Bu yüzden Kieran, Obama'nın kararlarını bağlamına oturturken, Reagan ve Bush yönetimlerinin Vietnam Savaşı'nın hatırasını ele alışıyla ilgili yazılmış önceki çalışmalardan yararlanmıştı.⁸⁸

BAŞKALARI DA AYNI KONU ÜZERİNDE ÇALIŞIYOR MU?

Bir kitap ya da önemli bir proje hakkında yapılan bir tarih araştırmasının tamamlanması yılları alabildiği için siz bitirmeden önce çalıştığınız konu üzerinde başkalarının da bir çalışma yayınlama ihtimali her zaman vardır. Bazı tarihçiler bu tehlikeyi hiç umursamaz. Zira her çalışma farklıdır ve bu sebeple, aynı gibi görünen bir konu hakkında yazılmış iki kitap birbirinden farklı olacaktır. Örneğin Oxford Üniversitesi ve Cambridge Üniversitesi yayınevleri 2009 yılında *The G.I. Bill* adında birer kitap yayınladı. Aynı isme ve yayın yılına sahip olmalarına rağmen eleştirmenler, her iki kitabın da kendi amaçları ve güçlü tarafları olduğunu hemen fark etmiş, dünya görüşü açısından kendilerine has misyonu olduğundan bahsetmiştir.⁸⁹ Bununla birlikte, özellikle daha önce yayınlanan rakip çalışmanın dikkatleri büyük oranda üzerine çekmeyi başarması acı verici olabilir. Bir keresinde tarih profesörü Michael Socolow, 1936 Olimpiyatları'nda altın madalya kazanan Washington Üniversitesi çalışanlarının kurduğu bir takımla

88. David Kieran, "‘Never Too Late to Do the Right Thing’: Barack Obama, the Vietnam War’s Legacy, and the Cultural Politics of Military Awards during the Afghanistan War," *Journal of American Studies* 51 (2017): 515–17.

89. Beth Bailey, "Losing the War," *Reviews in American History* 39 (2011): 196–204; Stephen R. Ortiz, "The GI Bill: A New Deal for Veterans/The GI Bill," *American Historical Review* 115 (2010): 1494–96.

ilgili bir kitap üzerinde çalışıyordu ki o sırada başka bir yazar aynı konu hakkında, farklı kaynaklardan faydalanmakla birlikte bizzat Socolow'un kendi yürüttüğü mülâkatları kullanarak ses getiren bir kitap yayınladı. Socolow daha sonra kendi kitabını yayınladı, ama akademi dışından olan diğer müellifin kazandığı şöhret ve geliri o kazanamadı.⁹⁰

Bunun olmasını önleyecek kesin bir yol veya sürmek-
te olan çalışmaların kaydını tutan ve böylece belirli bir konuda birinin çalışıp çalışmadığını ortaya çıkarmanızı ya da hak iddia edebilmenizi sağlayacak evrensel bir kayıt sistemi yok. Hatta sizin bir konu hakkında çalışma yaptığınızı bilen bir yazarın da o konunun peşine düşmesini engelleyecek bir yol yok. Ama yine de bir projeye başlayan tarihçiler, belirli bir konu hakkında başkalarının çalışıp çalışmadığını öğrenmek için bazı adımlar atabilir. Siz de daha kıdemli tarihçilere sorun. Arşivcilere danışın. Konferans programlarını tarayın. Tabii ki kendi çalışmanızın reklamını da yapın. O çevrelerdeki insanlara ne yapmakta olduğunuzu anlatın. Biraz da şansla birlikte, benzer konular üzerine çalışan insanları ortaya çıkarabilir ve böylece rekabet etmek yerine birbirinden ayrı ve değerli çalışmalar üretmek üzere birlikte çalışmanın yollarını bulabilirsiniz.

ELEŞTİRMENLERİNİZ NELER DİYE BİLİR?

Konunuzun tarihyografisini, yani tarihyazımını yazmak, en nihayetinde çalışmanıza gelebilecek farklı eleştirileri tahmin etmenize yardımcı olur. Sadece makaleleri ve kitapları değil, o makalelere yazılmış cevapları ve o kitaplar için yazılmış eleştirileri

90. Michael J. Socolow, "How I Got Scooped," *Inside Higher Ed*, 20 Ekim, 2016. Ayrıca bkz. Noah Berlatsky, "My Nemesis, Jill Lepore," *Chronicle of Higher Education*, 26 Kasım 2014.

de okuyun ve ne tür itirazlar ortaya koyduklarına dikkat edin. Eleştirmenler teoriye çok az mı, yoksa çok fazla mı yer verildiğinden şikâyetçi olmuş? Hikâyedeki insanlar ya da alıntılanan araştırmacılar arasında kadınların ya da farklı renkten insanların olmayışından şikâyet edilmiş mi? Kronolojik ve coğrafi kapsamın çok küçük ya da çok büyük olduğunu mu düşünmüşler? Birisi planladığınız çalışmanızı aynı şekilde eleştirseydi, siz nasıl bir cevap verirdiniz? Bütün eleştirmenlerinizi tatmin edemeyebilirsiniz, ama sizi tatmin edecek cevapları hazırlayabilirsiniz. Eminim “Bu sıkıntıyı ben de fark ettim ve bu yüzden niye seçtiğim planın en iyi plan olduğunu düşündüğümü size anlatayım” diyebilmek istersiniz. Paul Edwards, iklim modellemesinin tarihini konu edindiği kitabında “Özellikle İsveç, Britanya, Almanya, Japonya, Sovyetler Birliği veya Rusya’dan yapılan katkılara burada hak ettiklerinden çok daha az ilgi gösterilmiştir” diyerek bir itirafta bulunur ve arkasından şöyle der: “Buna vereceğim cevap, hiçbir bilimadamının veya kitabın her şeyi aynı anda yapamayacağıdır.” Bu, gerçekten de her tarihçinin başvurduğu bir savunmadır ve yapabileceğimiz en iyi şey sınırlarımızın farkında olmaktır.⁹¹

ÖNERİ

Bir araştırma projesine başlamadan önce tarihçiler, planlarını çoğunlukla seminer makalesi önerileri, hibe/burs önerileri, tez önerileri ya da kitap önerileri biçiminde belgelere dönüştürmek zorundadır.⁹² Varsayımlarınızı, sorularınızı ve planlarınızı

91. Paul N. Edwards, *A Vast Machine: Computer Models, Climate Data, and the Politics of Global Warming* (Cambridge, MA: MIT Press, 2010), xxiv.

92. Rachel Toor, “Why It’s Important to Write a Proposal for an Academic Book,” *Chronicle of Higher Education*, 19 Mayıs 2020.

yazma konusunda birisi sizi zorlamıyor olsa bile, kendi şahsi amaçlarınız için bunu yapmak faydalı olabilir. Araştırmanın içine daldıkça o plana geri dönebilirsiniz. Tam olarak neyi öğrenmeyi umuyorum? Hedeflerime ulaştım mı? Bu hedefler değişti mi? Öneriler, paylaşmak için de harikadır; zira bunlar, okuru bunaltmadan değerli geri bildirimler almak hususunda yeterince ayrıntı sunabilir. Örneğin Diane Miller Sommerville, önceki danışmanı Jan Lewis'le bir hibe önerisi paylaştığında Lewis, Afrika kökenli Amerikalıların deneyimlerine neden yer vermediği sormuş, Sommerville de buna tatmin edici bir cevap veremeyince kitabına Güney'de yaşayan Afrika kökenli Amerikalılar hakkını da iki bölüm eklemiş, bu da kitabını daha güçlü hâle getirmiştir.⁹³

Herhangi bir öneri, burada ve üçüncü bölümde ele alınmış olan araştırma deseninin unsurlarını betimleyebilmelidir. Sorunuzu ifade etmeli, projenin kapsamını betimlemeli (insanlar, mekân, dönem), çalışmanızın mevcut bilimsel çalışmaları eleştirme ya da ayrıntılandırma yöntemlerini anlatmalı ve kullanacağınız kaynakları belirtmelidir. (Bu konu sonraki bölümlerde ele alınacak.) Çoğu zaman çalışmanızı tamamlamak için bir zaman çizelgesi sunmanız istenir, ama araştırmacılar hevesle belirlenen bitiş tarihlerine pek güvenmemek gerektiğini de iyi bilir.

Hiçbir araştırma planı, araştırma sürecindeki bulgularınız doğrultusunda güzergâhta yapabileceğiniz değişikliklerden sizi alıkoyabilecek derecede katı olmamalıdır. Sarah Jo Peterson'ın bana ifade ettiği gibi samanlıkta iğne arayan bir tarihçi, samanlığın kendisini ıskalamaya karşı dikkatli olmalıdır. İyi tarihçiler, kaynaklarının yönlendirmesi neticesinde planlarında değişiklik

93. Sarah Handley-Cousins, "Understanding Trauma in the Civil War South: A Conversation with Diane Miller Sommerville," *Nursing Clio* (blog), 20 Mart 2019, <https://nursingclio.org/2019/03/20/understanding-trauma-in-the-civil-war-south-a-conversation-with-diane-miller-sommerville/>.

yapabilen tarihçilerdir. Örneğin David Chang, Hawaii yerlilerinin tarih hakkında ne düşündüklerini sorgulayarak başlar ve ardından da şöyle der: “Fakat kaynaklara, özellikle de tefrika edilmiş birçok tarih anlatısına sahip Hawaii dilinde yazılmış 19. yüzyıl gazetelerine daldıkça, tarihî ve coğrafi yazılar arasındaki ilişki beni çok şaşırttı.” Faydalandığı kaynaklar, sorduğu soruları coğrafya üzerine daha fazla odaklanacak şekilde değiştirmiştir.⁹⁴ Özellikle Jeffrey Engel, güzergâhını hızlı bir şekilde değiştirenlerden olmuştur. *Cold War at 30,000 Feet* adlı kitabının önsözünde “Yazmak üzere yola çıktığım çalışma bu değildi” der. Yaptığı açıklamada bir dizi varsayımla işe başladığını söyler, fakat “arşivlerde iki gün geçirdikten sonra elimde tamamen farklı bir hikâyenin olduğunu fark ettim” diye devam eder.⁹⁵ Her arşiv bir tarihçinin beklentilerini bu kadar çabuk altüst etmez belki ama, yol boyunca da asla herhangi bir sürprizle karşılaşmıyorsanız, büyük ihtimal bir şeyleri yanlış yapıyorsunuz demektir. Bununla beraber dikkat etmekte fayda var, hem Chang hem de Engel arşivlere ellerinde sorularla girmiştir. Bu başlangıç soruları kaynakların ilk başta umdukları gibi olmadığı konusunda onları uyarmış ve dolayısıyla en önemli bulgularını elde etmelerini sağlayan sürprizlere hazırlıklı olmalarını sağlamıştır.

94. Chang, *The World and All the Things upon It*, xviii.

95. Jeffrey A. Engel, *Cold War at 30,000 Feet: The Anglo-American Fight for Aviation Supremacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007), ix.

ÜÇÜNCÜ KISIM

KAYNAKLAR

Her ne kadar farazi olursa olsun, cevaplamayı arzuladığınız sorular konusunda bir fikriniz olduğunda ikinci adım, onları cevaplayabilecek kanıtlar bulmaktır. Diğer alanlar “veriler” üzerinde dururken tarihçiler “kaynaklar” vurgusu yapar. Yani ne olduğunu ve bunun ne anlama geldiğini öğrenmek için yaslandığımız belgeler, görseller, eserler ve diğer somut kalıntılar. O yüzden bir araştırma konusu, âdeta sorular ve kaynaklar arasında bir evlilik gibidir. Ne kadar değerli olursa olsun, cevaplamak için kaynaklarla özdeşleştiremeyeceğiniz hiçbir soru, bir araştırma konusuna dönüşemez. Ne kadar zengin olursa olsun, soru yöneltemeyeceğiniz hiçbir kaynak da bir hikâye anlatamaz. Ancak ve ancak sorularınızı belirlediğiniz ve o soruları cevaplayacak kaynakları bulduğunuz zaman bir projeye kendinizi adayabilirsiniz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

BİR GİRİŞ

Tarihçiler şahit olmadıkları sahneleri tasvir eder, hiç tanışmadıkları insanlarla sohbet eder ve kendi doğumlarından önce gerçekleşmiş olayları hatırlar. Bu muhteşem becerileri kanıtlarla karşılaştıkları için yerine getirebilirler. Natalie Zemon Davis, “İster birincil olsun ister ikincil, geçmişten gelen kaynaklar birer hapisane değildir” der ve şöyle devam eder: “Kaynaklar, beni uzun zaman önce ölmüş insanlara ve ufanıp toza dönüşmüş durumlara bağlayan sihirli bir ipliktir.”¹

Ancak sihrin de bir sınırı vardır. Louis Gottschalk, “Beşerî olayların çoğu, arkalarında en ufak bir iz ya da kayıt bırakmadan meydana gelir” der.

Geçmiş, olup bittikten sonra, çok az izler bırakarak yok olmuştur. Öncelikle, tarihle ilgili yazılı metinlerin sayısı şaşırtıcı derecede çok olsa da geçmişte olanların sadece küçük bir kısmı gözlemlenebilmiştir. ... Geçmişte gözlemlenebilmiş olanların yalnızca küçük bir kısmı onu gözlemleyenler tarafından hatırlanmış, hatırlananların yalnızca küçük bir kısmı kayda alınmış, kayda alınanların yalnızca küçük bir kısmı günümüze kadar ulaş-

1. Natalie Zemon Davis, *A Passion for History: Conversations with Denis Crouzet*, Early Modern Studies 4 (Kirkville, MO: Truman State University Press, 2010),

bilmiş, günümüze kadar ulaşabilenlerin yalnızca küçük bir kısmı tarihçilerin dikkatini çekebilmiş, tarihçilerin dikkatini çekenlerin yalnızca küçük bir kısmı güvenilir olmuş, güvenilir olanların da yalnızca küçük bir kısmı idrak edilebilmiş, idrak edilebilenlerin de yalnızca küçük bir kısmı tarihçiler tarafından yorumlanmış ya da anlatılmıştır. ... Kayıtlı tarihin çoğu, söz konusu bütünün gözlemlenebilir parçasının hatırlanabilir parçasının kayıtlı parçasının günümüze kadar gelebilmiş olanıdır.”²

Eliza Hamilton, Lin-Manuel Miranda’nın *Hamilton* adlı müzikalinde kendi mektuplarını bizzat sahnede yakar ve o sırada orada olmayan sadakatsiz kocasına söylediği şarkıda şöyle seslenir: “Siliyorum kayıtlardan kendimi / Merak etsin diye geleceğin tarihçileri / Sen kalbini kırınca Eliza’nın tepkisini” Kim bilir, seyirciler arasında tarihçiler varsa asıl kalbi kırılacak olan onlardır herhalde.

Kaynak bulduğunuz zaman bile onların sınırlarını anlayabilmelisiniz. J. H. Powell, 1793 yılında Philadelphia’da meydana gelen sarıhumma salgını hakkında yazarken şöyle der: “Acı o kadar büyük, ıstırap sahneleri o kadar etkileyiciydi ki salgından kurtulanlar ardı arkasına gördüklerini yazdı. Burada kayıtlı olan bütün olaylardan onlar sorumludur ve bazen gerçekleşmesi imkânsız şeyler gördüler ya da inanması güç hikâyeler anlattılsa, bunun sebebi onların birer kamera değil insan olmalarıdır. Tarihçi asla olayların kaydını tutamaz. Yapabileceği tek şey kayıtların kaydını tutmaktır.”³ Bu tarz ifadeler aşağılayıcı gibi dursa da tarihçileri yıldırmamalıdır, zira insan tecrübesinin küçük bir

2. Louis Gottschalk, *Understanding History: A Primer of Historical Method* (New York: Alfred A. Knopf, 1950), 46.

3. J. H. Powell, “Preface to the 1949 Edition,” şurada: *Bring Out Your Dead: The Great Plague of Yellow Fever in Philadelphia in 1793* (1949; tıpkı basım, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1993), xvii.

parçasının kaydının kaydı bile hiç kayıt olmamasından çok daha iyidir. Tarihçi neler olduğunun tutarlı bir hikâyesini oluşturmaya kadar ipuçlarını bir araya getirmeye devam eder.

İPUÇLARI

- Mevcut kaynakların insan tecrübesinin yalnızca küçük bir kısmını temsil ettiği gerçeğini kabul edin.
- Kaynak kümelerini belirleyin, yani araştırmanızın kalbini oluşturacak malzemelerden bir koleksiyonunuz olsun.
- Nüfuz sahibi insanların daha fazla kayıt oluşturup koruyabildiğini, fakat yetenekli tarihçilerin çok daha az nüfuzlu insanların da seslerini bulup çıkarabildiğini unutmayın.

BİRİNCİL KAYNAKLAR KARŞISINDA İKİNCİL KAYNAKLAR

Tarihî araştırmalar açısından “birincil” ve “ikincil” kaynaklar arasındaki ayrım, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanır.⁴ Louis Gottschalk’ın yol gösterici olacak şekilde açıkladığı gibi “Bir *birincil* kaynak, bir görgü şahidinin yani anlattığı olaylar esnasında orada hazır bulunan kişinin veya şeyin ifadesidir. Bir *ikincil* kaynak ise şahit olmayan herkesin yani anlattığı olayın meydana geldiği sırada orada olmayan herhangi birinin beyanıdır. Dolayısıyla birincil kaynak, anlattığı olayların bir çağdaşı tarafından üretilmiş olmalıdır.” Ancak unutmamak gerekir ki bir kaynak aşırı dere-

4. James Harvey Robinson, “The Newer Ways of Historians,” *American Historical Review* 35 (1930): 245.

cede eski ama yine de ikincil olabilir. Gottschalk'ın ifade ettiği gibi Livy'nin Roma hakkındaki tarih anlatısı –ki yazılılı iki bin yıldan fazla olmuştur– Livy'nin doğumundan yüzyıllarca önce meydana gelmiş olayları ele alır. O olaylar bakımından Livy ikincil bir kaynaktır. “Özgün bir kaynak” olabilir, hatta o olaylarla ilgili mevcut ilk kaynaktır. Ama asla birincil olmayacaktır.⁵

Birincil ve ikincil kaynakların ayrımını yapmak, bilimsel tarihçilik türlerini birbirinden ayırt etmeye yardımcı olur. Birincil kaynaklara, özellikle de herhangi bir tarihçinin başvurmadığı birincil kaynaklara dayalı bir çalışmanın başlıca amacı, bir hikâyenin temel olgularını ayrıntılı olarak ortaya koymak olabilir. Öne sürülen argümanın yorumlayıcı gücü kısmen yeni keşfedilmiş olgulardan geliyor olabilir. Buna karşın çoğunlukla ikincil kaynaklara dayalı çalışmaların değeri, yeni anlayışlar ortaya çıkarmak üzere bilinen olguları yeni yapılarla sunabilmesinde yatmaktadır. Örneğin W.E.B. Du Bois'nın 1935'te neşredilen *Black Reconstruction in America* adlı kitabı, Birleşik Devletler'in tarih yazımı içindeki en etkili metinlerden biri olagelmıştır. Du Bois bu kitabında şöyle der: “Bütün vakaların özgün kaynaklarına geri gidebilecek imkâna, zamana ve paraya sahip olsaydım, hiç şüphesiz bu çalışmanın ağırlığı çok daha fazla olurdu ve kesinlikle inanıyorum ki *Negro*'ların hikâyesi de daha ikna edici bir şekilde ortaya konurdu.” Yine de Du Bois'nın sonuçlarını reddettiği bazı bilimsel çalışmalarda bile onun iddialarını desteklemek üzere yaslanabileceği bazı olgular vardı.⁶

Tarihçilerin tarihi, devlet ve savaş kayıtlarından ibaret olarak algıladıkları zamanlarda, birincil kaynak deyince genellikle

5. Gottschalk, *Understanding History*, 53–55.

6. W.E.B. Du Bois, *Black Reconstruction in America, 1860–1880* (1935; tıpkı basım, New York: Touchstone, 1992), 724.

devletin arşivlerinde saklanan resmî evrak anlaşılıyordu. Fakat tarih bir disiplin olarak olgunlaştıkça, hayal gücü yüksek tarihçiler başka tür kayıtlardaki potansiyelleri de görmeye başladı. Edward Potts Cheyney'in bir hayranı olan Conyers Read, Cheyney'in edebî ve sanatsal kaynaklardan yararlandığından bahseder ve bunu "bütün belgeler bir araya gelse sanki Tudor İngilteresi hakkında Shakespeare'in metinlerinden daha fazla bilgi elde edilebilirmiş gibi çoğumuz dikkatimizi [İngiliz Ulusal Arşivi'ndeki] State Papers'la sınırlandırırken" yaptığının altını çizer.⁷ Yine benzer şekilde, bugün ortaokul öğrencilerinden en kıdemli bilimadamlarına kadar birçok araştırmacının düzenli olarak başvurduğu gazeteler –John Bach McMaster onların gerçek değerini gösterinceye kadar– tarihî bir kaynak olarak pek dikkate alınmıyordu.⁸

Bir olayın tanımını genişletirsek birincil ve ikincil kaynaklar arasındaki çizgi bulanıklaşır. Örneğin Martha Hodes'un *Mourning Lincoln* adlı kitabındaki kişilerin çok azı 14 Nisan 1865'te Lincoln'ün vurulmasına veya ertesi sabah ölümüne şahit olmuştur ve bu sebeple de yazdıkları mektuplar suikast açısından birincil kaynak değildir. Fakat birçok kişi ölüm haberi geldiğinde kendi tepkilerini ya da sonrasında halkın tuttuğu yası kayda almıştır. Bu günlükler ve mektuplar, söz konusu yas ve tepkiler açısından birincil kaynaktır.⁹

Bir de Hodes'a ilham veren olaylardan biri olan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan 11 Eylül saldırılarını düşü-

7. Conyers Read, "Edward Potts Cheyney as a Writer," şurada: *Edward Potts Cheyney: Portrait of an Historian*, ed. William E. Lingelbach (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1935), 22.

8. Richard H. Shryock, "Medical Sources and the Social Historian," *American Historical Review* 41 (1936): 458.

9. Martha Hodes, *Mourning Lincoln* (New Haven, CT: Yale University Press, 2015).

nün. ABD'ye Düzenlenen Terörist Saldırıları İnceleme Komisyonu (daha çok 11 Eylül Komisyonu olarak bilinir) gerçekleşen olaylara bizzat şahit olmamıştır ve dolayısıyla 2004'te yayınladıkları rapor, Eylül 2001 ve öncesindeki olaylar açısından ikincil kaynak olarak okunmalıdır. Aslında komisyon başkanı Philip Zelikow daha önce Virginia Üniversitesi'nde tarih dersleri vermişti ve bu rapor da bir tarih çalışmasıdır. Fakat "11 Eylül" olayına sadece saldırılar ile öncesinde yaşananları değil, o saldırıların etkilerini de dâhil etmeyi düşünürsek söz konusu komisyon raporunun nasıl ortaya çıktığını ve hem kamu politikalarını hem de kamuoyu algısını nasıl şekillendirdiğini sormamız gerekir. Gerçekten de bu rapor kamuoyu algısı açısından o kadar önemliydi ki *New York Times* muhabiri Philip Shenon komisyonun ortaya koyduğu bu çalışma hakkında bir kitap çıkardı, yani tarihin tarihini yazdı. Shenon'a göre Zelikow ve ekibi kuvvetle muhtemel raporun hazırlanmasına tanıklık etmişti, dolayısıyla yazdıkları rapor (ayrıca Shenon'la yaptıkları görüşmeler) birincil kaynak işlevi gördü.¹⁰ Dolayısıyla hepimiz tarihin birer tanığıyız ve geride bıraktığımız her kayıt da birileri için birincil kaynak olma ihtimali taşır.

Benzer şekilde, çok sayıda birincil kaynak aynı zamanda ikincil kaynaktır. Saul Benison'ın 1965'te iddia ettiğine göre "sözlü tarih yöntemleri kullanılarak elde edilen otobiyografiler, mevcut diğer belgelere basit bir ek ya da tamamlayıcı unsur değil, aslında mevcut belgelerdeki bir dizi olayın ilk yorumunu yapma girişimidir. Aynı zamanda belirli bir insanın hayatıyla alakalı bir sürü birincil ve ikincil malzemenin ilk özeti ve düzenlemesidir."¹¹

10. United States Government Printing Office, *9/11 Commission Report: The Official Report of the 9/11 Commission and Related Publications* (Washington, DC: USGPO, 2004); Philip Shenon, *The Commission: The Uncensored History of the 9/11 Investigation* (New York: Grand Central, 2008).

11. Saul Benison, "Reflections on Oral History," *American Archivist* 28 (1965): 74.

Aynısı yazılı otobiyografiler için de geçerlidir. Bunlar çoğu zaman yazarın geçmiş olaylara dair hatıraları ile o olayların anlamını şimdiki bakış açısıyla yorumlayışını harmanlar.¹² Yani kendi hikâyelerimizi yorum katmadan anlatmamız mümkün değildir.

Hukuk tarihçisi Hendrik Hartog’a göre “bir hukuk tarihçisini hukuk tarihçisi yapan şey, hukukun sadece bir pencere olduğunu varsaymak ile bu pencereyi bir sanat eseri olarak ve içinden gördüklerinizi şekillendirici bir etkiye sahip olarak düşünmeniz gerektiğini varsaymak arasındaki farktan öte bir şey olmayabilir. Hukuk tarihçileri pencereler konusunda çok meraklıdır.”¹³ Buradaki mecazı seviyorum, ama hukuk tarihçilerinin bu anlamda eşsiz oldukları imasını kabul etmiyorum. Uzmanlık alanından bağımsız olarak her tarihçi, kaynakları birer pencere olarak görmeli ve pencerenin *içinden* bakmanın yanı sıra pencerenin *kendisine* de bakması gerektiğini unutmamalıdır. Hiçbir pencere tamamen şeffaf değildir ve bir kaynağın bir görüşü nasıl bir çerçeve içine aldığını ve ışığı nasıl kıldığını anlamadan gözlerimize güvenemeyiz.

İKİNCİL KAYNAK KULLANIMINIZI DENGелеMEK

Bazı önemli tarih anlatıları tamamen ikincil kaynaklara dayanır. William McNeill’in “makrotarih” olarak adlandırdığı çalışmaları yürütenler, yani birden çok kıtaya ve yüzyıla yayılan hikâyeler kaleme alan kişiler, bilgilerinin çoğunu başka bilimadamlarından

12. Jennifer Ritterhouse, *Growing Up Jim Crow: How Black and White Southern Children Learned Race* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2006), 111.

13. Gautham Rao, “Friends in All the Right Places: The Newest Legal History,” *Uncommon Sense—The Blog*, 8 Ekim 2019, <https://blog.oieahc.wm.edu/friends-in-all-the-right-places/>.

alırlar. Birincil kaynaklardan oluşan hiçbir derleme, dâhil olan insanlar tarafından bile algılanamayacak kadar büyük toplumsal hareketleri ve olayları tam olarak yansıtamaz ve hiçbir fânî tarihçi bu hikâyeleri en baştan anlatmak için gereken tüm dilleri ve konuları öğrenmeyi hayal edemez.¹⁴ Diğer taraftan başvuru kaynağı formatında yazarlar ise daha da bağımlıdır. Bir ansiklopedi maddesinin ya da bir ders kitabının yazarından genellikle beklenen –bazen yazma sürecinde birincil bir kaynağı yorumlasalar bile– yeni bir keşif yapmaları değil, bir konudaki mevcut bilgileri özetlemeleridir.

Bununla birlikte daha küçük ölçeklerde çalışan tarihçiler, ikincil ve birincil kaynaklar arasında bir denge kurmak zorundadır. Kütüphaneye gidip konunuzla alakalı bir olayın meydana gelişinden bu yana yazılmış tüm kitap ve makaleleri temin ederek bir projeye başlayabilir, ardından da söylenebilecek nelerin kaldığına daha karar vermeden önce yalnızca bu kaynaklara dayanarak ilk taslağı yazabilirsiniz. Fakat bunun, yani yeni bir katkıda bulunup bulunamayacağınızı bilmeden tüm bu işleri yapmanın, psikolojik olarak oldukça zor olacağını düşünüyorum. Öte yandan sadece birincil kaynaklara dayalı bir taslak yazmak da aynı derecede ürkütücü olabilir. Örneğin tüm bu çalışmaları yaptıktan sonra ya başka birinin bu yoldan geçtiğini fark ederseniz ne olacak?

Neyse ki bu ikisinin arasında başka ihtimaller de var. Mevcut literatüre ve bu literatürde kullanılan kaynaklara aşina olmanız tabii ki iyi bir fikirdir. Örneğin ben 1844 Philadelphia isyanları üzerine çalışırken, Michael Feldberg'in 1975'te konuyla ilgili yazdığı kitapta elde ettiğinin ötesinde bir anlayışa sahip

14. William H. McNeill, *Mythistory and Other Essays* (ACLS Humanities E-Book, 2008), 86–90.

olmayı umuyordum.¹⁵ Onun tek bir gazeteye, *Public Ledger*'a ne kadar çok bel bağıladığını görünce kendimi çok daha rahat hissetmiştim; zira diğer gazeteleri okuduğumda yeni bir çığır açtığının bilincine varıyor ve bunu Felderberg ne demiş diye her bir paragrafı kontrol etmek zorunda kalmadan yapıyordum. Siz de birincil kaynaklara dayanarak bir taslak yazabilir ve sonrasında kaçırdığınız ya da yanlış anladığınız bir şey var mı diye önceki çalışmalarla karşılaştırabilirsiniz. Biraz da şansınızın yaver gitmesiyle, eminim ki kaçırdığınız noktalar olabildiğince az olacak, boşlukları doldurmak için ikincil kaynaklardan gönül rahatlığıyla alıntı yapabilecek ve hâlâ özgün bir iş yaptığınızı hissedeceksiniz. İkincil kaynaklar özellikle konunuzu çevreleyen hususlar bakımından faydalı olabilir. Mesela Pensilvanya hakkında bir çalışma yapıyorsam eğer, Pensilvanya ile ilgili elimdeki bilgilerin çoğunun birincil kaynaklardan olmasını isterim. Fakat o sırada New York, Kanada ve Birleşik Krallık'ta ne olduğu hakkında fikir sahibi olmak isteyebilirim ve bunun için de ikincil kaynaklara rahatlıkla başvurabilirim.

Başvurduğunuz her ikincil kaynağın güvenilirliğini değerlendirmeniz gerekir. Muteber bir gazete ya da dergide yayımlanmış çalışmaları arayıp bulmak iyi bir başlangıçtır, ancak bazı kıymetli çalışmalar bambaşka yerlerde ortaya çıkabilirken en iyi bilinen yayınevleri de bazen ıvır zıvır yayınlar yapabilmektedir. Diğer çalışmalar hakkındaki incelemeler ve alıntılar da başkalarının onlara güvenip güvenmediği hakkında size fikir verebilir.

15. Michael Feldberg, *The Philadelphia Riots of 1844: A Study of Ethnic Conflict* (Westport, CT: Greenwood Press, 1975).

KAYNAK KÜMELERİ

Herhangi bir önemli hadise, yerkürenin dört bir yerine saçılmış kayıtlarda izler bırakabilir. Hodes'un 1865'teki Abraham Lincoln suikastına yönelik tepkileri ele aldığı tarih çalışmasını bir kez daha düşünün. Lincoln'un vurulmasına ve ölümüne tanık olanların anlattıklarının yanı sıra elimizde bir de suikastçının ve iş birlikçilerinin aranması, yargılanması ve cezalandırılmasıyla alakalı anlatılar vardır. Hatta bunun da ötesinde Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde bu olaya yönelik sayısız çağdaş tepki söz konusudur ve Holmes bunun sadece bir örneğinden yararlanmıştır.¹⁶ Mümkün olan her kaynağı toplamaya kalksanız ömür yetmez.

İşlerini halledilebilir kılmak için çoğu tarihçi, çabalarını nispeten daha hızlı bulunabilen ve okunabilen kaynaklardan oluşan bir *küme* oluşturmaya yoğunlaştırır (ki bu bile yıllar alabilir). Bir küme; bir arşiv koleksiyonu, bir süreli yayın, yayınlanmış resmî belgeler ya da aynı yerde bulunabilecek herhangi bir kaynak grubu olabilir. Seminer makaleleri, hatta dergi makaleleri için tek bir kaynak kümesi yeterli olabilir. Bir belediye başkanına veya ünlü bir mahkûma gönderilen mektup koleksiyonları aynı alıcıya gönderilmiş olsa da muhtelif görüşler içeriyor olabilir.¹⁷ Yaklaşık aynı zamanlarda basılmış, ortak konuları işleyen, çeşitli yazar ve çizerler tarafından yazılıp çizilmiş çocuk kitaplarından oluşan bir küme, Birinci Dünya Savaşı'nda asker olan Amerikalı çocukları şekillendiren "erkeksi cesaret,

16. Hodes, *Mourning Lincoln*.

17. Michael Willrich, "'Close That Place of Hell': Poor Women and the Cultural Politics of Prohibition," *Journal of Urban History* 29 (2003): 555–74; Jon Shelton, "Letters to the Essex County Penitentiary: David Selden and the Fracturing of America," *Journal of Social History* 48 (2014): 135–55.

kahramanlık ve fedakârlık tanımlarını” anlamamıza yardımcı olabilir.¹⁸

Gerçekten zengin bir kaynak kümesi bir kitabın tamamını besleyebilir. Örneğin Theodore Rosengarten, fevkalade bir adamla yaptığı fevkalade mülâkatlara dayanarak kaleme aldığı *All God's Dangers: The Life of Nate Shaw* adlı eserinden ötürü Ulusal Kitap Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.¹⁹ Arkasından da *Tombee: Portrait of a Cotton Planter* adlı kitabı gelir. Bu ikinci kitabın merkezinde Thomas B. Chaplin'in 1845 ilâ 1858 yılları arasında tuttuğu çiftlik günlüğü yer almaktadır. Bu kitabı yazmak için Rosengarten ve asistanı olan araştırmacı Susan Walker “Chaplin'in izini kamu ve özel arşivlerde sürdük, zihnindeki dünyayı yeniden kurduk ve anlattığı hikâyedeki boşlukları doldurduk” der.²⁰ Söz konusu günlük hâlâ hikâyenin merkezî konumundadır ve Rosengarten onu kitabına ikinci kısım olarak dâhil etmiştir.

Daha yaygın olarak tarihçiler, olayları birden fazla perspektiften görebilmek için kaynak kümelerini çoğaltma arayışına girer. Örneğin Kathleen Belew kitabında “Her bir belgenin belirli bir gündemi yansıtabilme ihtimali olduğunu varsaydım ve bunun sonucunda kimi tedbirler aldım” der ve şöyle devam eder: “Tabii mümkün olduğunda... Bilgileri desteklemek için birden fazla kaynaktan faydalandım. Mesela eğer bir olgu aynı anda tasahhihten geçmiş bir FBI dosyasında, ismi gizli bir gazetecinin beyaz üstünlüğünü savunan bir aktivistle yaptığı bir röportajda ve ana

18. Vanessa Meikle Schulman, “‘The Books We All Read’: The Golden Age of Children’s Book Illustration and American Soldiers in the Great War,” *Lion and the Unicorn* 41 (2017): 206.

19. Nate Shaw ve Theodore Rosengarten, *All God's Dangers: The Life of Nate Shaw* (New York: Knopf, 1974).

20. Theodore Rosengarten, Thomas Benjamin Chaplin ve Susan W. Walker, *Tombee: Portrait of a Cotton Planter* (New York: Morrow, 1986), 11.

akım medyanın basın raporunda karşımıza çıkıyorsa büyük ihtimalle güvenilirdir.”²¹

Bir grup aktörün görüşlerini yansıtan kaynaklar ile muhaliflerinin görüşlerini yansıtan kaynakları karşılaştırmak faydalı olabilir. Örneğin Jeffrey Peires, *The Dead Will Arise* adlı kitabında sömürgecilerin bakış açısını anlamak için iki Britanyalı memurun aralarındaki yazışmalardan faydalanırken diğer taraftan sömürülenlerin perspektifini anlamak için ise 19. yüzyıldan bir Xhosa tarihçisinin yazılarına ve Britanyalı bir din adamının günlüklerine bakar.²² Bundan farklı olarak, bir tarihçi bir aktörün kamuoyuna yaptığı beyanatı belgelemek için bir kaynak kümesi kullanabilir, ama kimi tarihçiler ise nispeten daha şahsi düşünceleri açığa çıkarır. Örneğin Rachel Shelden, milletvekillerinin kendi bölgelerindeki seçmen kitlelerini hoş tutmak için bağıra çağıra yaptıkları teatral konuşmalarla aynı milletvekillerinin meslektaşlarına, sarf ettikleri bu tumturaklı sözlerle aldırış etmemelerini salık verdikleri özel yazışmaların tezatlığına dikkat çeker.²³

Kayıtların seyrek olduğu durumlarda ise tarihçi, bir kaynak türünden diğerine gitme ihtiyacı hissedebilir; tıpkı bir yolcunun en yakın otobüs durağına elektrikli scooterla gidip sonra otobüse binmesi, ardından metroya aktarma yapıp havalimanına ulaşması, oradan uçağa binip vardığı yerde taksiyle son noktaya ulaşması gibi... Scott Heerman'ın *Alchemy of Slavery* adlı kitabı yaklaşık iki yüzyılı ele alır ve hiçbir gözlemci grubu böyle uzun bir süreci kayıt altına almamıştır. İlk dönem için Heerman Avrupa'daki diploma-

21. Kathleen Belew, *Bring the War Home: The White Power Movement and Paramilitary America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 14.

22. Jeffrey B. Peires, *The Dead Will Arise: Nongqawuse and the Great Xhosa Cattle-Killing Movement of 1856–7* (Bloomington: Indiana University Press, 1989), x–xi.

23. Rachel A. Shelden, *Washington Brotherhood: Politics, Social Life, and the Coming of the Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013), 39–40.

tik kayıtlardan faydalanmış, sonrasında yerel hukukî kayıtlara başvurmuş, anlatısının sonlarına doğru da artık kurulmuş olan yerel gazeteleri kullanmıştır. Heerman'a göre "Her bir kaynak kümesi Illinois'daki kölelik ve hürriyete kendi penceresinden bir bakış sunar ve her birinin kendine has kısıtlılıkları vardır." Ancak birlikte ele alındıklarında bu kümeler onu ilk noktadan son noktaya kadar götürür.²⁴ Sarah Rose'un da engelliliğin tarihini incelediği ve yüz yıllık bir dönemi ele aldığı kitabında neredeyse her bir bölüm için yeni kaynak kümelerinden yararlanması gerekmiştir.²⁵ Seth Rockman da diğer emek tarihçilerinin heves kırıcı tavsiyelerine rağmen 19. yüzyılın başlarındaki vasıfsız işçilerin hikâyesini anlatırken çok sayıda kaynak kümesi kullanmayı başarmıştır. Kitabının son sayfalarında da şöyle bir yorumda bulunur: "Arşiv zaten orada duruyor; asıl gerekli olan, küçük kanıt parçalarında büyük hikâyeler görmeyi sağlayacak hevese sahip olmak."²⁶

Ne kadar çok öğrenirseniz aradığınız şey hakkında o kadar net bir fikriniz olur. Örneğin Jean O'Brien, 19. yüzyılda Kızılderililer hakkında yazan New England'lıların peşine düştü. İşe "Connecticut, Massachusetts ve Rhode Island'daki bütün şehir ve kasabalara ait 1820 ilâ 1880 yılları arasında yayınlanmış yerel tarih çalışmalarını içeren kapsamlı bir bibliyografya oluşturmakla başladı" ve buna Kızılderililerden bahsedebileceğini düşündüğü başka malzemeleri de ekledi. Ancak ne eski seçme kıstaslarının araştırmasını sınırlandırmasına izin verdi, ne de oluşturduğu

24. M. Scott Heerman, *The Alchemy of Slavery: Human Bondage and Emancipation in the Illinois Country, 1730–1865* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2018), 15.

25. Sarah F. Rose, *No Right to Be Idle: The Invention of Disability, 1840s–1930s* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2017), Appendix A: Note on Sources.

26. Seth Rockman, *Scraping By: Wage Labor, Slavery, and Survival in Early Baltimore* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2009), 352.

ilk listedeki her şeyi okumaya kendini zorladı. “Metinleri okumaya koyulduğumda bazı örüntüler dikkatimi çekti ve listemde yeniden değişiklik yaptım. Örneğin kilise tarihlerinin, rehberlerinin ve yıllıkların Kızılderililere nadiren değindikleri sonucuna oldukça erken zamanlarda vardım. Keza kiliselerde verilen vaazlar ya da tarihle ilgili atılan nutuklarda da aynı durum söz konusuydu. ... Ayrıca –birçoğuna başvurmuş olmama rağmen– Ataların Plymouth’ta verdiği vaazların teker teker hepsine de asla bakmadım.” Nihayetinde elinde kendine güven veren bir kaynak altyapısı oluşmuş, sağda solda bulunan birkaç ek kaynak için de “öncesinde başvurduğum metinlerden ortaya çıktığını gördüğüm hikâyeyi değiştirmezdi” demiştir.²⁷

Sadece kendi temel kaynak kümesine yaslanan bitmiş bir tarih çalışmasına rastlamak zordur, çünkü tarihçilerin çok çeşitli bilgi kırıntılarından metinler oluşturmaları gerekir. Linda Gordon, Arizona’daki “Meksika kasabası” Clifton’da 1900’lerdeki sıradan bir evin görüntüsünü ve içindekileri tasvir eden bir paragraf yazmak için fotoğraflardan, gerek kendinin gerek önceki araştırmacıların yaptığı mülâkatlardan, yayımlanmış akademik çalışmalardan, yayımlanmamış tezlerden, yayımlanmamış bir mektuptan ve tarihle alakalı bir propaganda kâğıdından faydalanmıştır.²⁸ Yine de kitabındaki notlar kısmına bir bütün olarak bakıldığında Gordon’ın tekrar tekrar kullandığı birkaç kaynak kümesinin önemi görülebilir. Bunlardan bazıları New York Foundling Hastanesi Arşivleri ile *Arizona Bulletin* ve *Copper Era* gibi süreli yayınlardır.

27. Jean M. O’Brien, *Firsting and Lasting: Writing Indians Out of Existence in New England* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010), ix.

28. Linda Gordon, *The Great Arizona Orphan Abduction* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999), 361 n. 11.

Martha Jones, yasal haklarını savunan savaş öncesi Afrika kökenli Amerikalıların mücadelesinin izini sürmek üzere Baltimore Barosu Kütüphanesi'ne girdiğinde, araştırmasını Mahkeme Başkanı Roger Taney'in büyük bir portresinin duvarda asılı olduğu bir odada yapması gerektiğini fark eder. Taney, Afrika kökenli Amerikalıların "beyazların saygı duymasını gerektirecek bir hakkı olmadığına" yönelik utanç verici Yüksek Mahkeme kararını veren kişidir. Jones, "Taney'in portresi aklımdan çıkmıyordu" der ve şöyle devam eder: "Bana gösterilen nezakete rağmen oraya ait olduğum fikrini bir türlü kabul edemiyordum. Yoksa hissettiğim şey araştırma konumun mu oraya ait olmadığıydı?"²⁹

Jones'un Taney'in portresinden hissettiği rahatsızlık bize hiçbir kaynağın, kütüphanenin ya da arşivin tarafsız bir tarih kaydı olmadığını hatırlatır. Okuryazarlığın kendisi bile gücün eşitsiz dağılımının bir biçimidir ve hatta kayıtları oluşturmak, düzenlemek ve korumak daha fazla güç gerektirir. Burada ABD'de 20. yüzyıl başkanlarının belgelerini muhafaza etmek üzere tasarlanmış devasa binalarımız varken diğer taraftan sıradan bir vatandaşın aile şecerelerini içeren bir veritabanında büyük büyükannesiyle ilgili küçük de olsa bir bilgiye ulaşması için şanslı olması gerekir. Bir tişört sloganı hâline gelmeden çok daha önce Laurel Thatcher Ulrich'in "Uslu kadınlar nadiren tarih yazar" tespiti tarihî kaynakların yanlılığı konusunda bir fikir veriyordu. Örneğin 17. yüzyılda New England'da yaşayan kayıt tutucular papazların istediği şekilde yaşayan kadınlardan ziyade sapkınlık ya da büyücülükle suçlanan kadınlar hakkında yazma

29. Martha S. Jones, *Birthright Citizens: A History of Race and Rights in Antebellum America* (New York: Cambridge University Press, 2018), 159.

eğilimindeydi.³⁰ Tıpkı çoğu erkek gibi çoğu kadın da uslu olduğu için bu durum herhangi bir çağda sıradan vatandaşların hayatını incelemeyi zorlaştırmaktadır.

Tarihçiler pes etmek yerine iktidar sahiplerinin arşivlerinde daha az iktidar sahibi insanların seslerini bulacak araçlar geliştirmiştir. Çoğunlukla bu, devletin (yani kayıtların yaratıcısının) insanların hayatına alışılmadık şekilde müdahalesi şeklinde olmuştur, aksi takdirde bu insanların sözleri yok olurdu. Altıncı bölümde de belirtildiği gibi, tarihin bütün alt türleri mahkeme kayıtları ya da nüfus sayımı verilerine dayanmaktadır ve bunlar devletin vergilendirme, askere alma ya da toplumsal düzenle, yoksulları dikkate alacak derecede ilgilendiği anları kayıt altına almaktadır. Benzer şekilde Angela Lakwete de pamuk çırçır makinesinin tarihini yazarken, Eli Whitney gibi zengin imalatçıların kariyerleriyle ilgili çok sayıda belgeye ulaşmıştır. Nispeten daha az öne çıkan zanaatkârların hikâyelerini dâhil etmek için ise patent uzatma dosyalarına başvurmuştur. Bu dosyalar onun sözleriyle “başvuru dilekçesi, ispat edici deliller ve karşıt delillerin yanı sıra başvuru sahiplerinin özgeçmişlerini, iş geçmişlerini, el ilanlarını ve ticaret kataloglarını içermektedir.”³¹

Bazen devlet bünyesinde olmayan aktörler de daha az güçlülerin ve daha az okuryazar olanların hayatlarını kaydeder. Örneğin orta sınıf reformcular bizlere kumarbazlarla ve hayat kadınlarıyla ilgili gözlemlerini bırakmıştır.³² Nancy Shoemaker 17.

30. Laurel Thatcher Ulrich, “Vertuous Women Found: New England Ministerial Literature, 1668–1735,” *American Quarterly* 28 (1976): 20.

31. Angela Lakwete, *Inventing the Cotton Gin: Machine and Myth in Antebellum America* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005), 220.

32. Mara Laura Keire, *For Business and Pleasure: Red-Light Districts and the Regulation of Vice in the United States, 1890–1933* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2010).

ve 18. yüzyıllarda yaşayan Kızılderililerin seslerini duymak için Kızılderili dillerinde değil Avrupa dillerinde yazan “seyyahların, tüccarların, misyonerlerin ya da askerlerin” tuttuğu kayıtlara başvurmuştur. Ancak yine de o Avrupalıların kendi yerleşmiş fikirlerinden daha fazlasını yansıttıklarına inanmak için bazı sebepler öne sürer. Birincisi, farklı uluslar ve hatta bireyler bu kayıtlarda birbirinden ayrı görünür. Shoemaker’a göre “Avrupalı kayıt tutucular Kızılderililerle olan konuşmalarını uydurmuş olsalardı, biz o Kızılderililerden benzer şekilde davranmalarını ve konuşmalarını beklerdik, ama bu kayıtlarda öyle yapmıyorlar.” Üstelik “Kızılderililerin açgözlülük, yalan ve ihanet suçlamaları açgözlülük, yalan ve ihanetin sözde faileri tarafından yazılan kayıtlarda açıkça görülmektedir. Eğer Avrupalı görevliler bu kayıtları bilerek tahrif etmiş olsalardı kendileriyle ilgili bu kötü tasvirleri mutlaka çıkarırlardı.”³³

Güce sahip olmayanlarla ilgili bazı kayıtlar istisnai şanslarla günümüze ulaşabilir ve bunlar büyük becerilerle ortaya çıkar. Örneğin Thomas Cope, Philadelphialı zengin bir tüccardı ve sahip olduğu beş gemi İrlanda’daki kıtlığın zirvede olduğu dönemde Liverpool ve Philadelphia’yı birbirine bağlıyordu. Bir buçuk asır sonra Matthew Gallman, Cope’un evraklarını incelerken Philadelphia’daki İrlandalı göçmenlerin Atlantik’i geçmeye hazırlanan arkadaşları ve akrabalarına gönderdikleri biletlerin arkasına yazdıkları notları buldu. Biletler kullandıklarında ikiye bölünmüş oldukları için Gallman’ın bulunduğu çoğunlukla yarım mesajlardı. Ama yine de aşırı yoksul insanların hayatları hakkında bazı ayrıntılar elde edebildi. Örneğin dolandırıcılardan ve hırsızlardan uzak durmaları tembihleni-

33. Nancy Shoemaker, *A Strange Likeness: Becoming Red and White in Eighteenth-Century North America* (New York: Oxford University Press, 2006), 10.

yor ya da kıyafet almamaları öğütleniyordu, çünkü Amerika'da daha ucuzdu.³⁴

Gücsüzlerin hayatlarını sadece güçlülerin gözünden görmek sinir bozucu olabilir. Eugen Weber araştırmak istediği mütevazı köylülerin hayatından bahsederken “Polisler, bürokratlar, halkbilimciler, rahipler, öğretmenler, toprakbilimciler ve edebiyatçılar onlara tepeden bakar, hatta şüpheyile yaklaşırdı, fakat ister eleştirel yaklaşsın ister anlayışlı, bu kişiler gerçek birer paydaş olmadıkları için neler olup bittiğini tam olarak anlatamaz.” der.³⁵ Paul Thompson aşağıdan yukarıya tarihe dair klasik çalışmaların “maaşlı devlet muhbirlerinin raporlarına” dayandığını söyler ve “sosyalist tarihçiler, devlet casusları tarafından hazırlanan kayıtlara bakarak tarih yazmak zorunda kalır” diyerek buradaki ironiye dikkat çeker.³⁶

Daha kötüsü ise hikâyelerini anlatmak istediğimiz birçok insanla ilgili hiçbir kaydın olmamasıdır. Marisa Fuentes, 18. yüzyıldaki köleleştirilmiş kadınların seslerini bulmaya uğraştığı çalışması için “Barbados’a asla bulamayacağım bir şeyi araştırmaya gittim” der.

Belgelemek istediğim seslerden hiçbiri yoktu, kısaca değinmenin ötesinde izini baştan sona sürebileceğim kişiler hiç karşıma çıkmadı. Bulabildiğim kadınlar ise ya hırpalanmış, dövülmüş ya idam edilmiş ya da abartılı cinsel nesnelere dönüştürülmüştü. Emlâk envanterlerinde isimleri sadece Phoebe, Mimba ya da

34. James Matthew Gallman, *Receiving Erin's Children: Philadelphia, Liverpool, and the Irish Famine Migration, 1845–1855* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000), 2–3; 229 n. 1.

35. Eugen Weber, *Peasants into Frenchmen: The Modernization of Rural France, 1870–1914* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1976), xi.

36. Paul Thompson ve Joanna Bornat, *The Voice of the Past: Oral History*, 4. baskı (New York: Oxford University Press, 2017), 5.

“Kırık Belli Betty” ve bazen de sadece “negroe” olarak görünüyordu; kendilerinden hayatlarında anlamlı olan her şey koparılıp alınmıştı. Vasiyetnamelerde ve tapularda miras bırakılıyor ya da köle gemilerinde sadece sayıdan ibaret olup ölüyorlardı; ama bu bilgiler, içinde bulundukları şartlar hakkında ya da ne düşündükleri, nasıl âşık oldukları veyahut nereden geldikleri konusunda bir şey anlatmıyordu. Bu bilginin sonsuza dek kaybolmuş olması yürek parçalayıcıydı.³⁷

Fuentes elindeki kaynaklarla ne yapabiliyorsa onu yapar. Mesela beyaz erkeklerin başka beyaz erkeklerin köleleştirilmiş kadınları dövmesine ilişkin açıklamalarına denk geldiğinde ayrıntıları tutar; fakat olayları kadınların bakış açısıyla yeniden anlatır. Ancak bu kadınların hikâyelerini anlatırken elinden geleni yapsa da “onların acısını temsil etmenin ve tarihe not düşmenin tarihî bakımdan imkânsızlığı” yüzünden öfkesi dinmez.³⁸

HİÇBİR KAYNAK KENDİNİ ANLATMAZ

Hiçbir kaynak kendini anlatmaz, tarihçi kaynaklarına sonrasında cevapları belirleyecek sorular sormalıdır. Örneğin iş bulma kurumu olan Works Progress Administration (WPA) çalışanlarının 1930’larda, önceden köleleştirilmiş Amerikalılarla yürüttüğü iş görüşmelerini ele alalım. Bazı araştırmacılar bu görüşmeler konusunda temkinli olmuştur. Zira o sırada yaşlı olan bu Afrika kökenli Amerikalılar, çocukken bildikleri yetmiş yıl ya da çok

37. Marisa J. Fuentes, *Dispossessed Lives: Enslaved Women, Violence, and the Archive* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016), 145.

38. Fuentes, *Dispossessed Lives*, 128. Ayrıca bkz. Saidiya Hartman, “Venus in Two Acts,” *Small Axe* 12 (17 Haziran, 2008): 1–14.

daha öncesinin dünyasını ne kadar iyi tasvir edebilmiştir? Üstelik John Blassingame'in de işaret ettiği gibi çoğu eyalette WPA'daki görüşmeleri yürütenlerin hepsi beyazdı ve hikâyelerini anlatanlar, muhtemelen kölelik dönemlerindeki hayatlarını samimi bir şekilde anlatacak kadar onlara güvenmiyordu. Gerçekten de dinlediklerini kayda geçirirken bu kişiler arkalarında tahrif edilmiş kayıtlar bırakmış görünmektedir.³⁹ Bazı araştırmacılar ise bu eksikliklerin varlığını kabul etmekte, fakat her tarihî kaynağın sorunlu olduğunun altını çizmektedir. Bu görüşmelerin bir bölümünü neşreden editörler şöyle diyor: "Eğer bu metinler kimi açılardan kusurlu idiyse kölelik hakkındaki diğer bütün kaynaklar da öyleydi, buna köle sahiplerinin ve onların destekçilerinin oluşturduğu kayıtlar da dâhildir. Tarihçinin görevi, her zaman olduğu gibi, bu metinleri azami derecede faydalı olacak şekilde kullanmak olmuştur. En güvenilir araştırmacılar onları eleştirel bir gözle ve ihtiyatlı bir şekilde kullanmış ve bunu yaparken her bir anlatının niteliğini dikkatli bir şekilde değerlendirmiş, eski bir kölenin anısını diğer kaynaklardan teyit etmiş ve hatta bazen aynı görüşmenin birden fazla versiyonunu derinlemesine süzgeçten geçirmiştir."⁴⁰

Birçok tarihçi bu tarz anlatıları Afrika kökenli Amerikalıların köleliği nasıl tecrübe ettiklerine dair ipuçları elde etmek için okurken bazıları ise bu metinleri Afrika kökenli Amerikalıları mal olarak telakki eden beyazların davranışları hakkında bilgi edinmek için didik didik etmiştir. Stephanie Jones-Rogers "Güneylilerin evlerindeyken âdeta duvardaki sineklerden farksız

39. John W. Blassingame, "Using the Testimony of Ex-Slaves: Approaches and Problems," *Journal of Southern History* 41 (1975): 473-92.

40. Ira Berlin, Marc Favreau ve Steven F. Miller, ed., *Remembering Slavery: African Americans Talk about Their Personal Experiences of Slavery and Emancipation* (New York: New Press, 2011), xxii.

görülen bu eskiden köleleştirilmiş insanlar, hem tutsak hem de özgür olanlar açısından hayatın en şiddetli, travmatik ve mahrem boyutlarından bahsetmiştir” der ve şöyle devam eder: “Genelde dikkatlerden uzak kalmış olan şeyleri, mesela köle sahibi beyaz çiftlerin özel yazışmalarında veya kamuya açık ortamlarda yer vermedikleri –ki o zaman okuma yazmaları da pek tabii ki vardı– ayrıntıları duymuş ve görmüşlerdir.”⁴¹ Birçok tarihçinin asıl güdüsü bu anlatıları 1850’ler hakkında bilgi edinmek için okumak olsa da Stephanie Shaw 1930’larda yapılan bu görüşmelerin bizzat 1930’lar hakkında da bilgi verebileceğini belirtiyor. Bu şekilde ifade edildiğinde kolay gibi geliyor, fakat böyle yapmak bakış açısında değişiklik yapmayı gerektiriyor.⁴²

DİLLER VE UZMAN OKUMASI

Hayal etme sürecinin bir parçası olarak, araştırmanızı tamamlamak amacıyla kendinize hangi dilleri öğrenmeye hevesli olduğunuzu sorabilirsiniz. Bilim adamı olmasını on Avrupa dilinde okuyabilmesine borçlu olan Timothy Snyder, “Rusça bilmiyorsanız neyi kaçırdığınızı gerçekten bilmiyorsunuz demektir” der. “Büyük bir kır evinde olduğunuzu ve elinizde anahtarlar olduğun hayal edin, fakat anahtarlarınız yalnızca bazı odaları açıyor. Evin yalnızca gezebildiğiniz kısımlarını biliyorsunuz. Bu kısımların evin tamamı olduğuna kendinizi ikna edebilirsiniz belki, ama tabii ki durum öyle değil. Bildiğimiz diller bizi ne kadar ileri

41. Stephanie E. Jones-Rogers, *They Were Her Property: White Women as Slave Owners in the American South* (New Haven, CT: Yale University Press, 2019), xviii.

42. Stephanie J. Shaw, “Using the WPA Ex-Slave Narratives to Study the Impact of the Great Depression,” *Journal of Southern History* 69 (2003): 623–58.

götürüyorsa o kadar görebilir ve ilerleyebiliriz.”⁴³ Çoğu zaman tarihçiler bir araştırmayı yürütebilmek için konuşmaya dayalı bilgiye değil sadece okuma bilgisine ihtiyaç duyar. Öte yandan yüzlerce yıllık bir el yazısını okumak için uzmanlık eğitime (paleografi adı verilir) ihtiyaç duyabilirler. Ancak çok uluslu çalışmalar için dil becerisinin önemli olduğu ortada olmasına rağmen bütün ülkelerde bir de azınlık dilleri vardır; hele gözlemlerini başka dillerde kaydetmiş ziyaretçiler de cabası...

Teknik bilgi de bir çeşit dildir. Bazı tarihçilerin Almanca ya da Korece okuması gerekebilirken bazılarının bir dava özetini, bahçe günlüğünü, hasta geçmişini, askerî hizmet kaydını, diplomatik yazışmayı ya da patent başvurusunu nasıl okuyacağını bilmesi gerekir, hatta belki de bu belgelerin bazılarını Almanca ya da Korece okuması gerekir. Örneğin işletme tarihçisi Caitlin Rosenthal'ın yönetim danışmanı olarak yıllarca hesap çizelgesi okuması, ona köleleştirdikleri işçilerden en fazla emeği sömürmenin yolunu arayanlarca tutulan hesap defterleri hakkında soru sorabilme ve o defterlerden cevaplar elde edebilme kabiliyeti kazandırmıştır.⁴⁴ Mesela siz bir teleks metni görseniz tanıyabilir misiniz? Tanıdınız diyelim, peki hikâyenizdeki kişinin neden mektup ya da telgrafı değil de bu haberleşme yöntemini seçtiğini anlayabilir misiniz?

Öğrendiğiniz her dil ya da edindiğiniz her uzmanlık bilgisi, gelecekteki araştırmalar için yapılan bir yatırımdır. Örneğin hukuk tarihi veyahut Kore tarihi konusunda bir kariyer planlıyorsanız, hukuk eğitime ya da Korece öğrenmeye yıllarınızı harcamak mantıklı bir yatırım olabilir. İhtiyacınız olan tek şey,

43. “The Q&A: Timothy Snyder, Historian,” *Economist*, 3 Haziran 2011.

44. Caitlin Rosenthal, *Accounting for Slavery: Masters and Management* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019), xi.

bilmediğiniz bir dilde yazılmış birkaç sayfalık bir metin ise o zaman çevrimiçi bilgisayar çevirisine başvurmanız daha mantıklı olabilir (tabii birden fazla çeviri hizmetinden faydalanmanızı ve sonuçları karşılaştırmanızı öneririm). Ardından işinize yarayacak kısımları belirleyip o dili okuyan bir arkadaş ya da meslektaşına gönderirseniz iyi olacaktır. Başkasının tercüme ettiği bir pasajdan alıntı yapacak olursanız notlar kısmında mütercime atıf yapmayı da unutmayın.

SEVDİĞİNİZ KAYNAKLARI SEÇİN

Kaynaklar bir zevk meselesidir. Bazı araştırmacılar az sayıda kaynağı ayrıntılı okumaktan keyif alırken bazıları da geniş koleksiyonlardan örüntüler yakalamayı tercih eder. Kimileri el yazılarını deşifre etmekle övünürken kimileri de daktilonun icadından önceki dönemleri çalışmaktan kaçınır.

Projenizin iskeletini oluştururken okumaktan zevk aldığınız tarih çalışmalarını örnek almak nasıl iyi bir fikirse başka tarihçilere ait en sevdiğiniz çalışmaların kaynaklarını da göz önünde bulundurmak o kadar iyidir. Mesela kişisel mektuplar üzerine kitaplar okumayı seviyorsanız yazmak için kişisel mektuplarla dolu bir sandık bulmaya çalışın. Şayet sizi cezbeden şey nicel analizler ise o zaman veri kümelerine yönelin. Önceki araştırmacıların değersiz gördüğü kaynaklardan anlatılar inşa eden en çağdaş tarihçilere hayransanız buna benzer zorlukta bir iş arayışına girin.

ALTINCI BÖLÜM

BİRER KAYNAK OLARAK METİNLER

Tarihçi deyince akla etrafı eski kitaplar, gazeteler ve belki de mikrofilmlerle çevrili insanlar gelir. Yanlış da değildir aslında, tarihçiler genelde muazzam sayılarda metinler okur. Yedinci bölüm metin dışı kaynakların kullanımıyla ilgiliyken bu bölümde nispeten daha geleneksel kaynak biçimlerini ele alacağız. Bu bölüm tarihçilerin en sık kullandığı kaynak çeşitlerini incelemekte, fakat tam bir liste sunmamaktadır. Nitekim bir projeyi en iyi şekilde destekleyecek kaynakların ne olduğunu belirlemek araştırmacının işidir.

İPUÇLARI

- Her kaynağı eleştirel bir şekilde okuyun. Bir olaya biz-zat müdâhil olmuş biri ya da o olayı görmüş bir tanık bile en güvenilir kaynak olmayabilir.
- Gazete, mecmua ve akademik dergilerin son birkaç yüzyılın en zengin ve ulaşılması en kolay kaynaklarından olduğunu unutmayın.
- Dijitalleştirilmiş metinlerin gücünü ve vaat ettiklerini dikkate alın, ama sınırlarını da bilin.

BİRİNCİ ŞAHİS ANLATILARI

Bir olayın en güvenilir anlatımlarının o olaya müdahil olmuş kişilerin kendi sözleri olduğu düşünülebilir. Gerçekte ise tarihçiler çok eskiden beri birinci şahıs beyanlarının her zaman güvenilir olmadığını bilir. Tukidides'ten bu yana tarihçiler diğer kaynakları olduğu gibi birinci şahıs anlatılarını da eleştirel bir şekilde okuyagelmıştır.¹ John Kaye 1870'te şöyle yazmıştır: "Sıklıkla çok tezat ifadeler arasında seçim yapmak zorunda kaldım. Bazen de haber kaynaklarımın yanlış olduğunu fark ettim. Üstelik ikna edici bir delil olarak öne sürdükleri, hatta karşı konulmaz bir iddia olarak ortaya konulan 'Ama ben oradaydım' ifadesini reddetmek zorunda hissettiğim zamanlar oldu. Çalkantılı olaylara bizzat dâhil olan insanlar genellikle o anda bulundukları küçük alanın ötesinde ne olup bittiğini bilemeyecek kadar meşguldür ve çoğu zaman bu kısıtlı bakış açısından gördükleri şey âdeta karanlık bir camdan görüneneye benzer."² Oscar Handlin'e göre ise görgü tanığı, "o sırada kısıtlı görüş imkânına sahip bir seyirci, olayın kendi yorumuyla kabul edilmesinde menfaati olan bir müdahil, kusurlu olarak algılanan bir manzarayı inceleyen bir yolcu ya da dolandırılmış bir kurban ve hatta bir dolandırıcı olabilir."³ Aleni yalanlara göre abartmaları tespit etmek zor olabilmektedir.⁴

1. Thucydides, *The History of the Peloponnesian War*, [İngilizceye] çev. Richard Crawley, Internet Classics Archive, <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.html>; Alice M. Hoffman, *Archives of Memory: A Soldier Recalls World War II* (Lexington: University Press of Kentucky, 1990), 1.

2. John William Kaye, *Kaye's and Malleeson's History of the Indian Mutiny of 1857-8*, ed. G. B. Malleeson, 2. cilt (Londra: W. H. Allen, 1892), xii.

3. Oscar Handlin, *Truth in History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979), 124.

4. Roger Connor ve Alex Calta, "The Lies of Elmo Pickerill," *Air & Space Magazine*, Nisan 2018.

Sheldon Stern, *The Cuban Missile Crisis in American Memory: Myths versus Reality* adlı ustalık eserinde iç karartıcı bazı örnekler verir. Küba Füze Krizi'nin müdahillerinden olan ve aralarında Ulusal Güvenlik İşleri Özel Yardımcısı McGeorge Bundy, Savunma Bakanı Robert McNamara ve Başsavcı Robert Kennedy'nin de olduğu bazı önemli kişilerin anılarında yer alan krizle ilgili anlatıları bir araya getirir ve bu anlatıları Ulusal Güvenlik Konseyi Yürütme Kurulu'nun (ExComm) kriz derinleşirken yaptığı ses kayıtlarıyla acımasızca karşılaştırır. Stern, bu danışmanların Başkan John F. Kennedy'yi krizi tamamen sonlandıran ve nükleer savaşı engelleyen anlaşılmayı yapmaktan vazgeçirmeye çalıştıklarını ortaya çıkarır. Başkanın ölümünden sonra bu kişiler kendilerini daha kahraman rollerde göstermek amacıyla “manipülasyona ve yarı gerçek söylemlere” başvurmuştur. Tarihçi bu olayın hakiki içyüzünü ancak orijinal ses kayıtlarını dinleyerek meydana çıkarabilirdi.⁵

O yüzden tarihçiler birinci şahıs anlatılarını eleştirel bir şekilde okumalıdır. Aslında bu iş için bazı araçlara da sahiptirler. Eugen Weber'e göre tarihçi “çoğunlukla tanığın asıl amacına göre tamamen tesadüfi gibi görünen, hatta daha da önemlisi, tanığın apaçık menfaatinin tersine olan kanıtlara güvenmelidir.”⁶ Yahudi soykırımı tarihçisi Christopher Browning bu “öz çıkar” testini sahiplenir ve üç tane daha ekler: “Berraklık testi” (tanık bir olayı ne kadar iyi betimleyebilirse o olayın anlattığı gibi gerçekleşmiş olma ihtimali o derece yüksektir), “mümkünlük testi” (diğer kaynaklar iddiayı çürütmüyor) ve “olasılık testi” (anlatılar “diğer belgelerde öne sürülen ya da tespit edilen olay örüntüsüyle kesişiyor ya da

5. Sheldon M. Stern, *The Cuban Missile Crisis in American Memory: Myths versus Reality* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2012), 7.

6. Eugen Weber, *Peasants into Frenchmen: The Modernization of Rural France, 1870–1914* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1976), xii.

uyuşuyor”). Browning bir tarihçinin böyle testler sayesinde yalancı ve canı Nazi subayı Adolf Eichmann’ın anlattıklarından bile gerçekleri çıkarabileceğini iddia eder.⁷ Tarihçinin her kaynağı, soykırımcı bir katilin iddialarına gösterdiği şüphecilikle okumasına gerek yoktur, fakat faydalandığı kaynakları iyi anlaması gerekir.

GÜNLÜKLER

Eğer gelecek kuşaklar tarafından hatırlanmak istiyorsanız günlük tutun. (Lütfen asitsiz bir kâğıda güzel bir el yazısıyla kaleme alın ya da bilgisayarda yazın.) Laurel Thatcher Ulrich, Martha Ballard’ın hayatına dair bildiklerimiz için “eğer günlüğü olmasaydı arka arkaya dizilmiş tarihlerden ibaret kalırdı” der (evlilik tarihi, çocuklarının doğum ve ölüm tarihleri ve 1812’de kendi ölümü).⁸ Fakat 27 yıldan fazla bir zaman boyunca tuttuğu günlüğü sayesinde ve Ulrich’in müthiş zekâsıyla günlükteki içeriği bağlamına oturtmasıyla, Ballard şu anda kendi kuşağının en iyi bilinen New Englandlı kadınlarından biridir. 17. yüzyıl Londra’sından Samuel Pepys, 19. yüzyıl Philadelphia’sından Sidney George Fisher ve Nazi dönemi Dresden’inden Victor Klemperer de benzer şekilde birer şöhret adaydır.⁹ Fisher’in günlükleri hayatında daha fazlasını yapmadığına dair pişmanlık ifadeleriyle doludur. Ne ilginçtir ki zamanını daha fazla sosyal faaliyetten ziyade günlüğüne adanarak ölümsüzlüğe hak kazanmıştır, çünkü tarihçiler ondan alıntılar yapmadan edemez.

7. Christopher R. Browning, *Collected Memories: Holocaust History and Postwar Testimony* (Madison: University of Wisconsin Press, 2003), 12.

8. Laurel Thatcher Ulrich, *A Midwife’s Tale: The Life of Martha Ballard, Based on Her Diary, 1785–1812* (New York: Knopf, 2010), 5.

9. John Lewis Gaddis, *The Landscape of History: How Historians Map the Past* (New York: Oxford University Press, 2002), 119; Sidney George Fisher, *Philadelphia Perspective: The Diary of Sidney George Fisher* (Philadelphia: Historical Society of Pennsylvania, 1967).

MEKTUPLAR

Günlük tutmaya sadakatle bağlı olanlar nispeten azdır, çünkü çoğu insan yazmak için kendine pek zaman ayırmaz. Bununla birlikte birçok insan ailesine, dostlarına ve iş arkadaşlarına yazar. Elbette ne okuryazarlık ne de kâğıt evrenseldir ve çoğu devirde mektup yazmak seçkin kesime has bir eylem olmuştur. Okuryazarlığın yaygınlaşmasıyla sıradan halk da (askerler, ev kadınları, kovboylar ve öğrenciler vb.) mektup yazıp gönderme hususunda devlet adamlarına ve entelektüellere iştirak etmiştir. Günümüzde bile e-postaların arasında kaybolmaktan yakınan ya da çocuklarının bütün gece telefonla yazıştığından şikâyet eden insanlar vardır. Sayısını bilemem ama, tarihî olayların mevcut birinci şahıs anlatılarının büyük bir kısmı mektuplardan, mesajlaşmalardan ya da benzer tarzda kişiler arası iletişimden oluşmaktadır.

Mektuplar hikâyeler anlatır. Günümüz edebiyatı kısmen *mektup romanlardan* yani okuyucunun konuyla ilişkilendirdiği bir veya daha fazla kurgusal karakterin yazdığı bir dizi mektuptan evrilmiştir. Örneğin yeni bir şehre kocasının peşinden giden bir kadının veyahut bağlı bulunduğu bakanlığa düzenli olarak rapor veren bir diplomatın haftadan haftaya ya da aydan aya tasvir edeceği şeylerin çoğu, aynı insanlar ve kaygılar hakkında olacaktır. Bu kişiler her zaman tam gün, ay ve yıl olmasa da genelde mektuplarına tarih atma eğilimindedir. Bu da tarihçiye tartışmaları, hastalıkları, fikirleri ve benzeri gelişmeleri zaman aracılığıyla takip etme imkânı tanır.

Ayrıca mektuplar epey samimidir. Resmî beyanları, mahkeme tutanaklarını ya da hatıratları özenle yazıya döken insanlar, ifadelerinin yabancılar tarafından dikkatle incelenmesini ümit eder ve böylece kendi şöhretlerini artıracak kelimeleri tercih ederler. Bu bazen mektuplar için de geçerlidir. Dwight Eisenhower çocukluk arkadaşı Swede Hazlett'a yazdığı mektuplarda kendinin bir general ve başkan olarak ne düşündüğü hakkında

önemli fikirler verir, ancak Eisenhower bu mektupları büyük ihtimalle sekreterine söyleyip yazdırdığı için –kitabın editörünün de dediği gibi– söz konusu mektuplar “bir miktar ihtiyat payı” barındırmaktadır. “Eisenhower tıpkı halka verdiği demeçlerinde olduğu gibi bu yazışmalarında da başkalarını eleştirmeme ya da sonradan ifşa edildiği takdirde kendini zor durumda bırakabilecek ifadeler kullanmama konusunda dikkatlidir.”¹⁰ Yazışmalarının kamuya açılacağını düşünmeyen mektup yazarları bile aynı derecede ihtiyat gösterebilmektedir. Örneğin annesine yazan bir asker gördüğü dehşet verici olayları yumuşatabilir veyahut biri sevgilisini aldatmak için abartabilir.

Yine de insanların tam olarak ne düşündüklerini ifade etmek için mektupları kullanması gayet yaygın bir davranıştır. Örneğin diplomatlar ailelerine yazdıkları mektuplarda bağlı oldukları hükümetler hakkında son derece eleştirel ve açık sözlü değerlendirmelerde bulunabilmektedir.¹¹ Arkadaşlar kendi aralarında dış dünyadan saklayabilecekleri varsayımlarını ve inançlarını paylaşabilir. Örneğin 1912’de aktivist Joe Lee okuma yazma bilmeyen insanların ABD’ye göç etmesinin yasaklanmasını savunan demeçlerinde ırk ve etnik kökenle ilgili sözlerden kaçınmıştır. Daniel Okrent, Lee’nin bu açıklamalarını Yahudileri ve İtalyanları aşağıladığı özel yazışmalarıyla karşılaştırır ve özel mektuplarının Lee’nin gerçek amacını daha iyi yansıttığı kanaatine varır.¹² Mektup yazarlar bir hususu tasvir ederken genelde bunu hafızaları

10. Dwight David Eisenhower, *Ike’s Letters to a Friend, 1941–1958*, ed. Robert Griffith (Lawrence: University Press of Kansas, 1984), 6.

11. Abraham Ascher, *Was Hitler a Riddle? Western Democracies and National Socialism* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2012).

12. Daniel Okrent, *The Guarded Gate: Bigotry, Eugenics and the Law That Kept Two Generations of Jews, Italians, and Other European Immigrants Out of America* (New York: Simon & Schuster, 2019), 180.

henüz tazeyken ve söz konusu husus, daha sonrasında ne olacağına dair bir bilgiyle henüz kirletilmemişken yaparlar.

Bir olay örgüsündeki karakterler tarafından yazılan mektupların yanı sıra bazı mektuplar bir sahne oluşturur. Birçok insan özellikle yeni bir yer görmenin heyecanını yaşamak için seyahat eder ve evdekilere izlenimlerini yazmak için hem zamana hem de hevese sahiptir. Ayrıca bir yere yeni gelen biri, hayatları boyunca orada yaşamış olanların dikkatini çekmeyecek kadar sıradan şeyleri fark edebilir ve bu gözlemlerini bir günlükte, memleketine yazdığı mektuplarda ya da seyahatini anlattığı kitabında kayda geçirebilir. Hayatı boyunca başka bir yer görmemiş biri, yaşadığı yerin sokaklarının başka yerlerdeki sokaklara göre temiz ya da kirli olduğu konusunda hiçbir fikre sahip olmayabilir; ziyaretçi olarak orada bulunan biri ise bundan yazılı olarak bahsedebilir. Tabii ki gezginler de yanlış izlenimlerde bulunabilir ya da önyargılarını pekiştirecek bilgiler arıyor olabilir. Bu konuda Philip Stevick, Ralph Waldo Emerson'ın örneğini vererek Emerson'ın bir yerde iki kişinin satranç oynadığını gördüğünden ve bu gözlemini genelleştirerek "Philadelphia'da her evde satranç oynanır" gibi garip bir iddiada bulunduğundan bahseder.¹³

Dolley Madison ve Albert Einstein gibi bazı saygın kişiler arkalarında birçok araştırmacının görmek isteyeceği çok değerli mektuplar bırakır ve bu da uzmanları bu yazışmalardan gerek ciltli kitaplar gerekse dijital kaynaklar formatında açıklamalı çalışmalar hazırlamaya teşvik eder.¹⁴ Mektuplarla çalışmanın

13. Philip Stevick, *Imagining Philadelphia: Travelers' Views of the City from 1800 to the Present* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996), 3.

14. Holly C. Shulman, ed., "The Dolley Madison Digital Edition," <https://rotunda.upress.virginia.edu/dmde/>; The Collected Papers of Albert Einstein, <https://einsteinpapers.press.princeton.edu/>.

arşivlerde uzun saatler geçirmek anlamına geldiği başka birçok örnek vardır. Bundan dokuzuncu bölümde bahsedeceğiz.

HATIRATLAR

Birinci şahıs anlatılarının üçüncü çeşidi hatıratlardır. Bunlar bir olaydan yıllar sonra yazılır ya da yazdırılır. Bu tarz anlatılar karşımıza basılmış çalışmalar, basılmamış müsveddeler veyahut sadece arkadaşlar ya da aile arasında dolaşıma girmiş basılı özel metinler gibi başka biçimlerde çıkabilir.

Ancak hatıratlar sorunlu birincil kaynaklardır. Bazı hatırat yazarları işin bir kısmını hayalet yazarlara devreder ve bu da hangi sözlerin varsayılan yazarın gerçek görüşleri olduğunu belirlemeyi zorlaştırır.¹⁵ Hatıralar silikleşir ya da diğer insanlardan, kitaplardan, hatta filmlerden edinilen izlenimlerle iç içe geçebilir. Daha dürüst anı yazarları hatıralarını dönemin belgeleriyle karşılaştırır, hatta onlardan alıntılar yapar, ama bunlar çok nadirdir. Stern'in Küba Füze Krizi örneğinin gösterdiği gibi hatırat yazarları başından beri kendilerini haklı göstermek amacıyla kasıtsız ya da kasıtlı biçimde anılarını muğlaklaştırabilirler.¹⁶ Winston Churchill, İkinci Dünya Savaşı'nı anlattığı kitabında sadece kendisinin ve Büyük Britanya'nın eylemlerini övmeye değil, aynı zamanda Britanya'nın savaş sonrası müttefiklerini etkilemeye ve Britanya hükümetinin Britanya stratejisini büyük ölçüde şekillendiren şifre kırma olayını gizli tutma yönündeki ısrarına uymaya çalışmıştır.¹⁷ Bazı anılar ise çıplak gerçekleri söyleme rolü yapmaya bile gerek görmez. Robert Capa'nın biyografisini

15. Paul Farhi, "Who Actually Wrote That Political Memoir?," *Washington Post*, 9 Haziran 2014.

16. Stern, *The Cuban Missile Crisis*. Ayrıca bkz. Hodes, *Mourning Lincoln*.

17. David Reynolds, *In Command of History: Churchill Fighting and Writing the Second World War* (New York: Random House, 2012), 502-7.

yazan Alex Kershaw, Capa'nın 1947'de neşredilen *Slightly Out of Focus* başlıklı hatıratının aslen film olarak tasarlandığı konusunda okuyucuları uyarır. Kitap bazı bilgiler sunsa da Kershaw "bazı bölümlerin ... güvenilmez olduğunu, bazılarının ise tamamen uydurma" olduğunu belirtir.¹⁸

Diğer taraftan, anlattığınız olaylara bizzat müdahil olmuş birinin sesini tamamen duymazdan gelmek de zordur. 1990'larda tarihçiler Amerika'nın Japon şehirlerine atom bombası atma kararının mantığının ve ahlakî yönünün yanı sıra eski Savaş Bakanı Henry L. Stimson'ın 1947'de bu kararı gerekçelendirmesinin ne kadar gerçeği yansıttığı konusunda sert tartışmalara girmiştir. Fakat tartışmanın her iki tarafındaki tarihçilerin de katıldığı bir şey varsa o da Stimson'ın makalesinin kıymetli bir kaynak olarak dikkatlice okunmaya değer olduğuydu.¹⁹

Bazı anılar ise belirli olayları anlattıkları için değil, belirli bir yer ve zamanı hatırlattıkları için kıymetlidir. Paula Fass, "Carlos Eire'nın derinlemesine mekân kokan ve gerçekten keskin olan hatıraları okuyucuyu âdeta Devrim öncesi, ortası ve sonrası Küba'nın kokusuna, tadına ve terine daldırır." der ve şöyle devam eder: "Eire evleri, bitki örtüsünü, arabaları, sokakları ve okulda ve evde olan bitenleri şevkle tasvir eder. Bunların çoğu safi anılar olmaktan ziyade Eire'nın hayalinde yeniden canlandığı ayrıntılar olsa bile tarihçiler için zengin bir kaynaktır." Fakat Fass şöyle bir uyarıda bulunur: "Hiçbir tarihçi, aslında çok daha kapsamlı

18. Alex Kershaw, *Blood and Champagne: The Life and Times of Robert Capa* (New York: Macmillan, 2003), 91.

19. J. Samuel Walker, "History, Collective Memory, and the Decision to Use the Bomb," *Diplomatic History* 19 (1995): 319–28; Robert P. Newman, "Hiroshima and the Trashing of Henry Stimson," *New England Quarterly* 71 (1998): 5–32; Henry L. Stimson, "The Decision to Use the Atomic Bomb," *Bulletin of the Atomic Scientists* 3 (Şubat 1947): 37.

olan esas konuyu anlamak ve değerlendirmek için sadece bu tür kısmî görüşlerle yetinmez.”²⁰

MÜLÂKATLAR

Daha sonraki bir bölümde açıklanacağı üzere bazı tarihçiler, hakkında yazdıkları kişilerle tanışıp mülâkat yapma şansına sahipken bazıları ise gazeteciler, devlet kurumları veya diğer tarihçiler tarafından yapılan mevcut mülâkat başvurumaktadır. Kaynağından bağımsız olarak mülâkatlar, tıpkı hatıratlar gibi, koşullara bağlı olarak çağdaş kayıtlara nazaran az ya da çok güvenilir anlatılar sunabilir.

Bazı anlatıcılar yıllar geçtikçe daha samimi olabilmektedir. Örneğin *Ethical Imperialism* adlı kitabımda emekli devlet görevlisi Charles McCarthy'ye atıfta bulundum. 1981'de McCarthy, yeni göreve gelen Reagan yönetimini, seçimi kaybeden Carter yönetimi döneminde yapılan düzenlemeleri onaylaması için ikna etmek gibi zor bir görevle karşı karşıya gelir. 2004'te yaptığı bir söyleşide Reagan ekibinin eski düzenlemeleri kaldırma vaadini ve hem Reagan hem de Carter ekibinin nispeten önemsiz bir konudaki dikkatsizliğinden nasıl faydalandığını anlatır:

Geçiş hükümetine gittik ve onlara önceki düzenlemelerden daha esnek düzenlemelere onay verip vermeyeceklerini sorduk. Tabii ki vermeyeceklerini söylediler; fakat biz bazı istisnalar yazdığımızı söyleyince sanki verecek gibi de göründüler. Ardından Harris'e bu istisnalardan oluşan bir paket yolladık ve bunların "İnsan Deneklerini Korumaya Yönelik Kısaltılmış Düzenleme-

20. Paula S. Fass, "The Memoir Problem," *Reviews in American History* 34 (2006): 110, 111.

ler” olduğunu söyledik. Başlık aynen böyleydi. Tabii ki birkaç hafta sonra ofisi terk edecek olan Harris yönetiminden hiç kimsenin bunu okumayacağını biliyorduk. Yani tüm bunların neyle ilgili olduğunu kimse bilmiyordu, en azından başlığı okumaları yetmişti.²¹

McCarthy bu hikâyeyi *Washington Post*’a Ocak 1981’de anlatsaydı, muhtemelen Reagan yönetimi yeni düzenlemeleri derhal iptal ederdi. Yirmi beş yıl sonra ise köprünün altından çok sular akmıştı ve bu yüzden McCarthy aksi sonuçlar doğurmayacağını bildiği için bu kadar rahat konuşuyordu. Dolayısıyla olayların McCarthy’nin 2004’te anlattığı şekline güvenme eğilimindeyim.

Öte yandan, en samimi anlatıcılar bile bir zamanlar sahip olduğu düşünceleri aşamayabilir ya da en azından tarihçilerle bu düşüncelerini paylaşmakta zorlanabilir. Örneğin 1560’lı yıllarda Meksikalılar 1519’da İspanyolların geleceğini önceden tahmin ettiklerini söylerken aslında belki de anılarını savaşta yenildikleri gerçeğine uydurmaya çalışıyorlardı.²² William Sheridan Allen 1950’lerin sonunda bir Alman kasabasında eski Nazilerle röportaj yapmak istediğinde kendisiyle konuşmak üzere Nazi Partisi’nden yalnızca iki yetişkin üyeyi ikna edebildi. Bunlardan biri üye olarak kalmaya devam etmiş olsa da partinin programına karşı çıktığını iddia etti. Allen’ın, Nazilerin 1930’larda gerçekleştirdikleri eylemleri doğru bir şekilde anlaması için Hitler’in ölümünün

21. Charles R. McCarthy, Patricia C. El-Hinnawy tarafından yapılan mülakat, Oral History of the Belmont Report and the National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research, 22 Temmuz 2004, <https://www.hhs.gov/ohrp/education-and-outreach/luminaries-lecture-series/belmont-report-25th-anniversary-interview-cmccarthy/index.html>.

22. Camilla Townsend, *Malintzin’s Choices: An Indian Woman in the Conquest of Mexico* (Albuquerque: University of New Mexico Press, 2006), 46.

ardından kendilerini aklayacak uydurma gerekçeler öne süren eski Nazilerle değil, o döneme ait belgelere bakıp Nazi karşıtlarıyla görüşmeler yapması gerekirdi.²³

SIRADAN BELGELER

Bazı birinci şahıs anlatıları neredeyse şans eseri ortaya çıkar. Hayatlarımızı randevu takvimlerinde, banka hesap özetlerinde ve ticaret kayıtlarında belgeleriz ve muhtemelen hiçbir zaman bunların gelecekte üzerimizde nasıl etkiler bırakacağını durup düşünmeyiz. Böylece gelecek kuşakları düşünerek yazdığımız herhangi bir şeyden –kabataslak da olsa– eylemlerimizim daha doğru bir kaydını bırakırız. Annette Gordon-Reed, *The Hemingses of Monticello* adlı kitabına Thomas Jefferson’ın *Farm Book* adlı eserinin tasviriyle başlar. Gordon-Reed, Jefferson’ın “çiftliğinde köle olarak çalışanların isimleri, doğum tarihleri, aile bilgileri, kumanyaları ve görev taksimi” ile ilgili el yazılarına denk gelir. Gordon-Reed’in gözlemlediği üzere “Jefferson’ın kölelerinin hayatlarına dair kayıtlarının bir gün akademinin ilgi alanına gireceğini, hatta bazıları için bir tutkuya dönüşeceğini, kölelerinin hayatlarının en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alınacağını ve onlara duyulan ilginin genellikle kendisine duyulan ilgiden bağımsız olacağını düşünmüş olması pek muhtemel değildir. Değildir, çünkü bu belge ona her yıl ne alması gerektiğini söyleyen, işlerin devam edebilmesi için ne gerektiği konusunda fikir sahibi olmayı sağlayan sıradan bir belgeydi.”²⁴ Belgenin bizzat özü itibarıyla sıradanlığı, Jefferson’ın köleleştirdiği insanlarla ilgili yalın gerçeği herhangi bir mektup

23. William Sheridan Allen, “Thalburg: The Nazi Seizure of Power in a Single German Town, 1930 to 1935,” Doktora tezi, University of Minnesota, 1962, 15.

24. Annette Gordon-Reed, *The Hemingses of Monticello: An American Family* (New York: W. W. Norton, 2008), 15–16.

ya da basılı yayında olduğundan daha fazla kaydetme ihtimali olduğu anlamına geliyordu.

Bu tarz sıradan belgeler en çok başka kaynaklarla karşılaştırılınca değer kazanır. Bir İspanyol rahibe ya da rahip manastırından çıkma tek bir hesap defteri bize bir miktar fikir verebilir, fakat iktisat tarihçisi Regina Grafe bu manastırlardan onlarcasının kurutulmuş ve tuzlanmış morina balığı için ödediği fiyatları karşılaştırarak bu kurumların piyasayla nasıl bütünleştiğine dair daha geniş bir portre çizebilmektedir.²⁵ Benzer şekilde Mary Dublin Keyserling'in 1930'lara ait randevu defterleri eğitimsiz bir göz için pek de önemli görünmeyebilir. Fakat Landon Storrs bu defterleri Keyserling'in komünistlerle hiç yakınlaşmadığına dair 1948'de verdiği ifadesiyle karşılaştırarak Keyserling'in gerçeği tam olarak söylemediğini ortaya çıkarabilmektedir.²⁶

SÜRELİ YAYINLAR

Bir tarihçi kusursuz bir birincil kaynak hayal etseydi, bu kaynak şu özelliklere sahip olurdu: Birincisi, el yazısı değil matbu bir yazı olurdu; çünkü matbu bir yazı insan gözü ya da bilgisayar tarafından daha kolay okunur. İkincisi, yayımlandığı tarih tam bir tarih (gün, ay, yıl) olarak belirtilirdi; böylece tarihçinin tahminde bulunmasına gerek kalmazdı. Üçüncüsü, kayıt altına aldığı olaylardan kısa bir süre sonra yayımlanmış olurdu; bu sayede tarihçi o sırada insanların ne düşündüğünü bilebilirdi. Dördüncüsü, farklı sesleri ve bakış açılarını kaydederd. Son

25. Regina Grafe, *Distant Tyranny: Markets, Power, and Backwardness in Spain, 1650–1800* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012).

26. Landon R. Y. Storrs, *The Second Red Scare and the Unmaking of the New Deal Left* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2013), Beşinci Bölüm.

olarak da çok sayıda olur, olaylar geliştikçe bol miktarda içerik sağlardı ve tarihçilerin ulaşabilmesi için birçok kütüphanede bulunurdu. İşte toplu olarak süreli yayın literatürü ya da kısaca süreli yayınlar olarak bilinen gazeteler, mecmualar ve akademik dergiler yukarıdaki ölçütlerin birkaçına ya da tamamına çoğu zaman sahiptir ve bundan dolayı tarihçilerin sonsuz sevgisine mazhar olur.

Süreli yayınlarda onları okuyan insanlara dair önemli ipuçları veren editöre mektuplar, tiraj rakamları ve reklamlar gibi bölümler vardır. Ayrıca süreli yayınların editörler, yazarlar, reklamcılar ve okurlar arasındaki iletişimin bir parçası olduğunu anlamak adına tarihçiler mektuplarda, günlüklerde, anılarda ve diğer kaynaklarda süreli yayınlara yapılan atıfları araştırır.²⁷

GAZETELER

Gazeteler, en alt dallardaki meyveler misali, tarih araştırmasına başlamak için en iyi tercih olabilir. Birkaç saatlik bir gazete araştırmasıyla bir olaydaki gelişmelerin basit de olsa zaman sıralaması ve önemli kişilerin isimleri belirlenebilir. Saygın bir tarihî kişinin en ulaşılabilir biyografisi, ölümünün ardından gazetede çıkan bir vefat yazısı olabilirken daha az tanınmış birinden tek bahsedilen yer yine bir gazete reklamı ya da düğün ilanı olabilir. Tarihçilerin gazetelerin sınırlarını anlamaları gerekir, fakat bunu yaparken değerini de bilmelilerdir.

Oscar Handlin'in sert bir dille belirttiği gibi "gazeteyi bir kanıt türü olarak düşünmek saçmalığın daniskasıdır. Gaze-

27. Tony Michels, *A Fire in Their Hearts: Yiddish Socialists in New York* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005), 91–114; Kelly Schrum, *Some Wore Bobby Sox: The Emergence of Teenage Girls' Culture, 1920–1945* (New York: Palgrave Macmillan, 2004), 154–55.

te farklı türdeki kanıtları bir araya getiren ortam ya da araçtır. Gerçekleşmiş ya da gerçekleştiği iddia edilen ticari işlemleri kaydeden reklam ve piyasa raporları; muhabirlerin tanıklıkları; yazı işlerinin, yorumcuların ya da mektup yazarlarının belagatli sözleri; çizgi romanlarda, çizgi filmlerde ya da fotoğraflarda görünen eserler bunlara örnek olarak verilebilir.”²⁸ Tarihçiler bunların her birini farklı amaçlar için kullanabilir, hatta farklı kısımlardan öğeleri yan yana getirebilir. Mesela Marcia Chatelain, 21 Nisan 1965’te gazetelerin farklı sayfalarındaki iki olaydan bahseder. Biri McDonald’s şirketinin halka ilk defa arzı, diğeri de “ülkenin ekonomik güç yapısının” ırkçı şiddete karşı kullanılması çağrısı yapan Martin Luther King’in konuşması. Bu iki hikâyenin sonradan nasıl birleştiğini göstermek Chatelain’e kalmıştır.²⁹

Gazete makaleleri olayların sırasını örer, ana karakterleri belirler ve hatta anlatının yanı sıra analiz yazmak için gerekli olan çok sayıda bakış açısından bazılarını çoğu zaman kendi içlerinde barındırır. Ayrıca bir gazete, maaşlı çalışanları tarafından yazılmış makalelerden çok daha fazlasıdır. Zaman ve mekâna bağlı olmakla birlikte bir gazetede resmî devlet belgeleri, nakliyat haberleri, hava durumu raporları, hisse senedi fiyatları, roman, şiir ve karikatürler bulunabilir. Editöre mektuplar ve ücretli reklamlar, profesyonel olmayan yazarların seslerini kayıt altına alarak korur ve normalde hakkında bilgiye ulaşmanın zor olduğu köleleştirilmiş insanların, çocukların ve benzerlerinin hayatları hakkında bizlere fikir verir. Hatta bazen önde gelen insanların sesleri de sadece basılı biçimde korunur. Örneğin çocukları savaşta katle-

28. Handlin, *Truth in History*, 134.

29. Marcia Chatelain, *Franchise: The Golden Arches in Black America* (New York: Liveright, 2020), 57.

dilen Lydia Bixby'ye Abraham Lincoln'ın gönderdiği başsağlığı mektubu –muhtemelen bizzat Lincoln tarafından yazılmamış olmasına rağmen– birçok kişi tarafından takdire şayan bulunan bir düzyazıdır. Ama bu metne sadece *Boston Evening Transcript* adlı gazete sayesinde sahibiz, çünkü özgün metnin kendisi hemen akabinde kaybolmuştur.³⁰

Her tür gazete sunduğu içeriğe kendi değerlerini katabilmektedir. Her gazete belirli bir etnik, dinî, meslekî ya da siyasî bir grubun bakış açısını yansıtır. En saygın ve kazançlı gazeteler çoğunlukla iş dünyasıyla bağları olan ve yerel tacirlerden gelecek reklam gelirlerine ihtiyaç duyan ailelere aittir. Onları bu gözle okuyun ve daha az güçlü grupların bastığı gazetelerle karşılaştırın. Mesela Noenoe Silva 1850'lerle 1860'lar arasında Hawaii'de basılan yedi adet gazeteden söz eder; siyasetlerini Kalvinist, muhafazakâr, iktidar yanlısı ve muhalif olarak sınıflandırır.³¹ Böyle geniş sınıflandırmalar faydalıdır, fakat hiçbir gazete yekpare bir yapı arz etmez. Örneğin 1960'larda *Pittsburgh Courier* gazetesi, hitap ettiği çoğu Afrika kökenli Amerikalı topluluk gibi, medenî haklar hareketini desteklemiş, fakat yardımcı editör George Schuyler buna karşı çıkınca sonuç olarak gazeteden kovulmuştur.³²

Yerel gazeteler bir bölgedeki ana sanayi sektörünün ayrıntılı bir betimlemesini sunabilir. Örneğin kömür çıkarılan bir şehrin gazetesi maden ocaklarındaki hayatları tasvir ederken tarımla geçinen bir şehrin gazetesi tarlalardaki işleri anlatır. Editörlerin bazen sayfayı tam doldurmak için ilave ettikleri metinler de de-

30. Jack Grieve vd., "Attributing the Bixby Letter Using N-Gram Tracing," *Digital Scholarship in the Humanities* 34 (2019): 493–512.

31. Noenoe K. Silva, *Aloha Betrayed: Native Hawaiian Resistance to American Colonialism* (Durham, NC: Duke University Press, 2004), 56.

32. Oscar R. Williams, *George S. Schuyler: Portrait of a Black Conservative* (Knoxville: University of Tennessee Press, 2007), 144–45.

ğerli olabilmektedir. Misal olarak Amerika'nın orta batısı hakkında yazdığı kitabında Kristin Hoganson, *Urbana Courier* adlı gazetenin uzak bölgelerden bahsettiği yerlere özellikle dikkat etmiş ve bu metin parçacıklarını her bölümün arasında yer alan bir dizi "arşiv izi" hâline getirmiştir.³³ O yüzden çalıştığınız zaman ve mekân herhangi bir gazetede ele alındıysa hangi gazetelerin muhabirlerini olay yerinde görevlendirdiğini ya da editörlerine olayla ilgili yorumlar yazdığını belirleyip onları takip etmek ve o gazetelere nasıl ulaşmak gerektiğini öğrenmek zaman harcamaya kesinlikle değecektir.

Gazeteler farklı biçimlerde olabilir. Bazı araştırma kütüphanelerinde gazetelerin bizzat orijinallerinin ciltlenmiş hâli bulunmaktadır. Bu gazetelerin bazıları kullanılan kâğıdın niteliğine bağlı olarak yüzlerce yıl sonra bile gayet iyi durumda olabilirken bazıları ufalanıp parçalanabilmektedir. Bazıları ise mikrofilm olarak saklanır. Bunlara erişmek genelde daha kolaydır, çünkü mikrofilmler (her zaman olmasa da) birden fazla kopya hâlinde bulunur ve kütüphaneciler eşi olmayan orijinal malzemelere nazaran mikrofilm kopyalarına karşı daha az korumacıdır. Ancak mikrofilmleri taramak orijinal gazetelere nazaran daha zor olabilmektedir. Keza mikrofilmdeki karikatür, fotoğraf, resim ve harita gibi görseller basılı hâlinin ayrıntılarına ve renklerine sahip değildir.

21. yüzyılda birçok kütüphane ve özel şirket, gazete mikrofilmlerini tarayıp Optik Karakter Tanıma (OCR) yazılımlarına işlemeye başlamış ve kullanıcılara belirli terimleri aratma imkânı sunmuştur. OCR teknolojisi küçük ve çoğunlukla kötü durumda olan gazeteleri taramakta zorlandığı için aradığınız her terimi

33. Kristin L. Hoganson, *The Heartland: An American History* (New York: Penguin, 2019).

bulmada ona çok güvenmemelisiniz ve yanlış sonuçlar elde etme ihtimalini göz önünde bulundurmalısınız.³⁴ Mesela “riot” sözcüğünü aratırsanız karşınıza “n” harfinde silikler olan “not” sözcüğüyle dolu birçok metin çıkabilir. “Not” diye aratırsanız da karşınıza ona benzeyen başka kelimeler çıkabilir. Ama yine de OCR âdeta sihirli bir teknolojidir ve o olmadan tarihçilerin aradıkları ilgili makaleleri ve reklamları bulmaları neredeyse imkânsızdır.³⁵

ABD Kongre Kütüphanesi bünyesindeki Chronicling America ya da Avustralya Ulusal Kütüphanesi bünyesindeki Trove gibi gazeteleri dijital ortama aktarma projeleri ücretsiz olarak herkesin kullanımına açıktır. Bazılarında ise (özellikle telif hakkına sahip malzemeleri içerenlerde) kurumsal ya da bireysel abonelik şartı aranır. Arama motorlarına isim girerek taramaların yapılabildiği, bunların arasındaki bazı siteler özellikle soybilimcilere yönelik olmakla birlikte tarihçiler de bu sitelerden pekâlâ faydalanabilmektedir. Üyelikler ucuz değildir belki, ama bir yıllık abonelik yine de araştırma için yapılacak kısa bir seyahatten daha uyguna gelebilir. Bu tarz projeleri yürütenlerin koleksiyonları farklı olsa da birbiriyle kesişebilmektedir. Bu sebeple abone olmadan önce hangisinin konunuzla ilgili en fazla gazeteye sahip olduğunu belirlemek için biraz zaman harcamaya değer.

Son olarak, eğer şanslıysanız konunuzla alakalı hikâyelerin olduğu gazete kupürlerinden oluşan dosyaya sahip bir arşiv koleksiyonu bulabilirsiniz. Bu sayede işiniz bir sürü süreli yayın arasından konunuzla alakalı kısımları arayıp bulmaya çalışmak-

34. Ian Milligan, “Illusionary Order: Online Databases, Optical Character Recognition, and Canadian History, 1997–2010,” *Canadian Historical Review* 94 (2013): 540–69.

35. Liz Covart, “Sharon Block, How to Research History Online,” Ben Franklin’s World, <https://benfranklinsworld.com/episode-092-sharon-block-research-history-online/>.

tan çok daha kolay olacaktır. Eğer gazete veri tabanlarında bulamadığınız bir başlık olursa arşiv listelerine bakmak da faydalı olabilir.

Ancak gazetelerin haber sunumlarına çok da güvenmemek gerekir. 1940'lardan bu yana gazeteciler ürettikleri malzemelerin "tarih çalışmasının ilk genel taslağı" olmasıyla övünür. Bizler gazetecileri o ilk taslakları yazdıkları için onurlandırsak da tarihçiler yapılan bu çalışmaların ne kadar "genel" olduğunu bir kenara yazmalıdır.³⁶ İlk kaba taslaklar çoğunlukla ya gerçeğe aykırıdır ya bir bakıma taraflıdır ya da bazı kilit noktalarının önemi konusunda hatalıdır. Yayıncıların, editörlerin ve muhabirlerin hepsinin kendi gündemleri vardır ve beşer şaşar misali hataya düşebilirler; özellikle de acilen bitirilmesi gereken işlerde... Hiç kimse dış görünüşe bakarak Walter Duranty'nin *The New York Times* gazetesinde çıkan ve 1930'ların Sovyetler Birliği'ni göklere çıkaran haberini ya da *Chicago Tribune* gazetesindeki Dewey'nin Truman'ı yenilgiye uğrattığına dair o ünlü manşeti değerlendirmemelidir.³⁷

Olguya dayalı kesinliğe dair şüphelerin ötesinde, çalıştığınız zaman ve mekândaki habercilik ve yayın gelenekleri hakkında bilgi edinin. Elinizdeki gazete editoryal anlamda bağımsız mıydı, yoksa belirli bir siyasî partiye mi destek veriyordu? Okuduğunuz metin bizzat gazete çalışanları tarafından mı yazılmış, yoksa uzak bir şehirde yeniden yazılarak mı oluşturulmuş? Bu ikinci soru özellikle gazetelerin kitlesel olarak dijitalleştiği bu dönemde önem kazanmıştır. Bir veri tabanında yaptığınız aramada önüne düşen ilk sonuçlar görgü tanığı bir muhabirin haberini yeniden basan, söz

36. Jack Shafer, "On the Trail of the Question, Who First Said (or Wrote) That Journalism Is the 'First Rough Draft of History'?", *Slate*, 31 Ağustos 2010.

37. S. J. Taylor, *Stalin's Apologist: Walter Duranty; The New York Times's Man in Moscow* (New York: Oxford University Press, 1990), 220.

konusu olaylardan çok uzaktaki bir gazeteye ait olabilir. Mümkün olduğunca özgün kaynağı tespit etmeye çalışın. Gazete başyazılarını özellikle eleştirel bir gözle okuyun. Olgulara dayanan bir habere nazaran hararetli sözler içeren bir başyazıyı okumak keyifli olabilir yahut ondan alıntı yapmak cazip gelebilir. Fakat söz konusu yazı aynı zamanda sadece bir editörün görüşünü yansıtıyor ya da kızgın görünerek okurunun dikkatini çekmeye çalışan bencilce bir çabanın sonucu olabilir. Özetle gazeteler harika bir başlangıç noktası olabilir, ama en iyisi bununla yetinmemektir.

DERGİLER

İnsanlar, günlük ve haftalık gazetelerin yanı sıra yüzyıllarca birçok türde dergi, bülten, yıllık ve benzeri tefrika edebiyatı neşretmiştir. Bunlar muhteşem kaynaklardır, çünkü kopyası olmayan mektuplara ve günlüklere göre bulması ve kullanması çok daha kolaydır ve çoğu zaman onlar kadar aydınlatıcıdır. Örneğin Ruth Rose kadın hareketinin tarihini ele alan *The World Split Open* adlı kitabının on sayfasından fazlasını Ms. adlı derginin ilk dönemlerine ayırmış; kökeninden, editöryal içeriğinden ve en önemlisi 1970’lerde evde, işte ve sokakta kadınların gündelik deneyimleri hakkında ilk ağızdan muhteşem hikâyeler sunan okur mektuplarından bahsetmiştir.³⁸ Gazeteler gibi dergiler de birlikte okuyabileceğiniz kaynak paketleridir. Michael Adas şöyle der: “Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında *Look* ve *Life* gibi popüler dergilerin sayfa düzeni kapitalist ve komünist sistemlerin sağladığı tüketici refahının seviyelerindeki keskin farkı ortaya koymaktadır. Demir perdenin ötesinde yaşanan yoklukları anlatan makaleler, alışlagelmiş bir biçimde son model Amerikan arabalarının, tele-

38. Ruth Rosen, *The World Split Open: How the Modern Women's Movement Changed America*, gözden geçirilmiş baskı (New York: Penguin Books, 2006), 208–17.

vizyonlarının, bulaşık makinelerinin ve diğer beyaz eşyanın ya da envayîçeşit kahvaltı gevreği reklamlarının arasına yerleştirilirdi.”³⁹

Birçok popüler dergi özünde tavsiye veren kitapçıklardır; insanlara ne yemeleri, ne giymeleri, nasıl çocuk yetiştirmeleri, aşkta ve işte nasıl başarılı olunması gerektiğini söyler. Bunlar mesela toplumda kabul edilebilir duygular gibi günlük hayatın unsurlarını anlamak için çok değerli kaynaklardır.⁴⁰ Dijital medya çağında dergiler azalırken veya yok olurken 21. yüzyıl tarihçilerinin bu dergilerin yerini alabilecek bir şey bulup bulamayacakları muammadır.

UZMANLAŞMIŞ SÜRELİ YAYINLAR

En değerli süreli yayınların bazıları bir alanda en uzmanlaşmış olanlarıdır. 1972’de *Monty Python’s Flying Circus* adlı dizide *Storage Jars* [Saklama Kavanozları] adında bir televizyon programı hayal edilmişti. Bu program bu tür kaplarla fanatik bir şekilde ilgilenen seyircilere günün olaylarını aktarmayı planlıyordu. “Bu geceki bölümde” diyordu sunucu “bu sabah Atina’da yönetime el koyan Yunan devrimci Mikos Antoniarkis saklama kavanozlarında ne sakladığını anlatacak. Ronald Rodgers ise çatışmalarla bölünmüş Bolivya’dan saklama kavanozları hakkında bilgi verecek. Ülkemize dönersek, Maidenhead’deki saklama kavanozu fabrikası yakınlarında meydana gelen toplu hapisane firarından ilk çarpıcı görüntüler sizlerle birlikte olacak. Hepsi ve daha fazlası Saklama Kavanozları’nda!”⁴¹

39. Michael Adas, *Dominance by Design: Technological Imperatives and America’s Civilizing Mission* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006), 233.

40. Peter N. Stearns, *American Cool: Constructing a Twentieth-Century Emotional Style* (New York: New York University Press, 1994), 12.

41. Graham Chapman vd., *The Complete Monty Python’s Flying Circus: All the Words* (New York: Pantheon Books, 1989), 2:140.

Python'ın bu komedi piyesi, her medya kuruluşunun haberleri belirli bir kitleye hitap edecek şekilde şekillendirdiği gerçeğinin saçmalık derecesinde abartılı bir numunesidir. “Ana akım medya” bir ülkedeki ırksal, etnik, sınıfsal ya da dinî anlamda çoğunluğa hitap edebilir. Başka süreli yayınlar da belirli siyasi gruplara, mesleklere, toplumsal gruplara, şehirlere, bölgelere, hobilere, kurumlara ve iş sahalarına hizmet edebilir. Bu alanlardaki insanların bakış açılarını merak eden tarihçiler için bu yayınlar paha biçilmez kayıtlardır.

Muhtemelen hiç kimse saklama kavanozlarına adanmış bir haber programını televizyonda gerçekten yayınlamamış olsa da *American Brewer*, *National Bottlers' Gazette* ve *American Bottler* (sonradan adı *American Soft Drink Journal* olmuştur) gibi dergilerin yayımlanmasına ilham kaynağı olan içecek kaplarındaki son gelişmeleri çok sayıda insan önemsemektedir. Robert Friedel, bu ve benzeri uzmanlaşmış dergileri ayrıntılı olarak incelemiş ve Amerikalıların işleyen bir sistem olan ve temizlenip yeniden kullanılmak üzere boş şişelerin iade edilmesini teşvik eden depozitolu şişe uygulamasından neden vazgeçip kaynakları tüketen ve doğayı kirleten tek kullanımlık kaplara yöneldiğini anlamaya çalışmıştır. Yaptığı araştırmada, *Business Week* ve *The New York Times* gibi daha az uzmanlaşmış süreli yayınlarda yararlı içerikler elde edebildiyse de bu içerikler, şişeleme işinde yaşanan değişimi Friedel'in kaynaklarının çoğunluğunu oluşturan ve bizzat bu konuya odaklanan hususi yayınların sunduğu derinlikte ve sıklıkta ele almamıştır.⁴²

Sundukları ayrıntıların ötesinde, uzmanlaşmış bültenler ve kitaplar başka hiçbir yerde bulunamayacak düzeyde bir içtenlik sunabilmektedir; zira bunlar sadece birbirleriyle yazışan

42. Robert Friedel, “American Bottles: The Road to No Return,” *Environmental History* 19 (Temmuz 2014): 505–27.

ve muhtemel kötü niyetli dış dünyaya kendilerini teşhir etmeyen kapalı bir grubun üyeleridir. Stuart Ewen, 1960'ların sonlarından başlamak üzere reklam müdürlerinin bültenlerini (öncelikle de *Printers' Ink* adlı yayını) ve kitaplarını okuduğunda orada gösterilen açık sözlülüğe şaşırılmış ve bundan keyif almıştır. Yıllar sonra da şöyle demiştir: "... araştırma yaparken kitlesel bir tüketim kültürünü ve bunu teşvik eden ticari propaganda makinesini izler ve kendimi casus gibi hissederdim. Beni hayrete düşüren ve hâlâ da düşürmeye devam eden şey, keşfettiğim ve söyledikleri sözlerin akranları dışında didik didik edileceğini hiçbir zaman düşünmeyen insanların düşünceleri ve niyetleri konusunda gösterdikleri içtenliğin boyutuydu."⁴³

Yalnızca birkaç uzmanlaşmış süreli yayın zengin bir hikâye anlatabilir. Örneğin Arwen Mohun Britanyalı ve Amerikalı çamaşırhane hizmetlerine dair bültenleri okumuş ve söz konusu kaynaklarda sadece kumaşların en iyi nasıl temizleneceğiyle ilgili teknik tartışmalarla değil, aynı zamanda "şakalar, anekdotlar, hatıralar, toplantı gibi sosyal etkinlerin tasvirleri ve üyelerle ilgili haberler"le de karşılaşmıştır. Mohun aynı zamanda bu metinlerde çamaşırcıların kendi toplumsal cinsiyetlerine yönelik anlayışlarını keşfetmiştir.⁴⁴ Sharon Leon ise *öjenik*⁴⁵ hakkındaki tartışmaların izini sürmek için *Eugenics* ve *Eugenics News* adlı süreli

43. Stuart Ewen, *Captains of Consciousness: Advertising and the Social Roots of the Consumer Culture*, 25th Anniversary Edition (New York: Basic Books, 2008), 7.

44. Arwen Palmer Mohun, "Laundrymen Construct Their World: Gender and the Transformation of a Domestic Task to an Industrial Process," *Technology and Culture* 38 (1997): 101.

45. E.N.: Sağlıksız ceninleri ayırmak suretiyle insan ırkını genetik bakımdan denetimde tutup ayıklamayı ve böylece sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını hedefleyen, bilimselliği tartışmalı toplumsal bir hareket yahut toplumsal felsefedir.

yayınları okumuştur.⁴⁶ Joy Lisi Rankin ise Minnesota'daki okullarda yürütülen ağ tabanlı bilgi işlem operasyonları hakkındaki çalışmasını ağırlıklı olarak pek de bilinmeyen iki süreli yayında yaptığı araştırmalara dayandırmıştır. Bunlar Eğitim Sistemleri Toplu Bilgi ağı bülteni ve Minnesota Eğitim Bilgi İşlem Konsorsiyumu'na ait *Systems Update* adlı yayındır.⁴⁷

Birbirleriyle karşılaştırırsanız uzmanlaşmış süreli yayınlar çok faydalı olabilir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrası yıllarda Pan American Airways (kısaca Pan Am) adlı havayolu şirketinin Afrika'ya girişini ele alalım. Bu şirketin yanı sıra genişleme sürecine dâhil olanlar arasında ABD hükümeti, Britanya hükümeti, Britanya sömürgelerinde yaşayan Afrikalılar, Afrika'da konuşlandırılmış Amerikalılar, Pan Am üslerinde çalışan Afrikalı işçiler ve bunların yanı sıra ülkeye uğrayan gazeteciler gibi dış gözlemciler ya da yeni rotalar hakkında okuma yapan Amerikalı öğrenciler de vardır. Jenifer Van Vleck, Pan Am yönetiminin bu hikâyeye ilişkin yorumunu aynı şirketin neşrettiği *New Horizons* adlı dergiden alır. Ancak bununla yetinmek yerine Vleck bu hikâyeyi ABD'nin ana akım gazetelerin, Afrika kökenli Amerikalıların ve işçilerin gazetelerinin ve Afrika'daki gazetelerin haberleriyle destekler. Bu üç ayaklı çalışma yöntemi sayesinde Vleck, sadece Pan Am şirketinin Afrikalılar hakkındaki düşüncelerini değil, Afrikalıların bu şirket hakkındaki düşüncelerini ve diğer gözlemcilerin bu ikisi hakkındaki düşüncelerini de anlatabilmektedir.⁴⁸

46. Sharon Leon, " 'Hopelessly Entangled in Nordic Pre-Suppositions': Catholic Participation in the American Eugenics Society in the 1920s," *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 59 (2004): 6.

47. Joy Lisi Rankin, *A People's History of Computing in the United States* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), Beşinci Bölüm.

48. Jenifer Van Vleck, *Empire of the Air: Aviation and the American Ascendancy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013), Dördüncü Bölüm.

Uzmanlaşmış süreli yayınları tespit edip bulmak büyük gazeteleri bulmaktan daha zor olduğu için mümkünse bir kütüphaneciden yardım isteyin. Süreli yayınların eski sayıları hususi mühendislik kütüphanelerinde, işletme kütüphanelerinde veya ziraat kütüphanelerinde bulunabilmektedir. En iyi sonuçlar yalnızca arşivlerde olabilmektedir. Örneğin Rankin, *Systems Update* adlı yayını mikrofilm formatında Minnesota Tarih Cemiyeti'nde okuyabilmiştir. Araştırma yaptığınız yere ve döneme bağlı olarak çok sayıda süreli yayına ulaşmanızı sağlayacak *Poole's Index to Periodical Literature* (1802–1906) ya da (1914'ten bu yana mühendisliği ele alan) *Applied Science & Technology Index* gibi dizinlere ulaşabilirsiniz.⁴⁹

RESMÎ BELGELER

Kral Hammurabi'nin bir kâtibine, kanunlarını bazalt bir dikili taşta oyarak korumasını emretmesinden bu yana devletler kayıt oluşturmada ve onları koruma konusunda iyi iş çıkarmıştır. Köylüler ve işçilerin, anneler ve hizmetçilerin anlattıkları hikâyeler son dinleyiciler öldükten sonra yok olur; fakat polisler, mahkeme kâtipleri ve vergi memurları yüzyıllarca varlığını sürdürecektir. İster devlet memurlarına ister onların gözlemlediği sıradan insanlara ilgi duyun, bu tarz kayıtlar geçmiş hayatlar hakkında çok kıymetli kanıtlar sunar.

ADLİ SORUŞTIRMALAR VE DAVALAR

En dikkat çekici resmî kayıtlardan bazıları cinayet ya da diğer ciddi suçlarla ilgili davalardır; zira bu tarz davalar devlet görevlilerini sıradışı bir adım atarak insanların zamanlarını nasıl

49. "Abstracts, Indexes, and Bibliographies for Finding Citations to Periodical Articles," Library of Congress, https://www.loc.gov/rr/main/ab_index.html.

geçirdiklerini ve neler söylediklerini ayrıntılı bir şekilde kaydetmeye yönlendirebilmektedir. Carlo Ginzburg'un *The Cheese and the Worms* [Peynir ve Kurtlar] ve Natalie Zemon Davis'in *Return of Martin Guerre* [Martin Guerre'nin Dönüşü] adlı kitapları gibi klasik mikrotarih çalışmaları, normalde arkalarında nerdeyse hiç iz bırakmayacak başkahramanların mahkeme kayıtlarına dayanmaktadır.⁵⁰ Yine benzer şekilde tarihçiler daha büyük bir hikâyeye katkı yapmak üzere bilgi toplamak için dava kayıtlarını ayrıntılı bir şekilde inceler. Örneğin Lisa Tolbert İç Savaş öncesi Tennessee'deki küçük kasabalarda yaşayan insanların sokaklarda ve binalar arasında nasıl yürüdüklerini ve yaşadıkları fizikî dünyayı nasıl algıladıklarını öğrenmek istedi. Tolbert beyaz kadın ve erkekler söz konusu olduğunda onların kendi sözlerine güvenebilmiştir; çünkü bunlar yıllarca özenle korunmuş mektuplarda ve günlüklerde kayıtlı hâldedir. Fakat köleleştirilmiş Tennessee'lilere gelince, onların böyle belgeleri yoktur. O yüzden Tolbert, kasaplık ve sepicilik yapan Henry adında bir kölenin cinayet davasına başvurur. Bu dava esnasında 24 Şubat 1850'de Henry'nin gündelik davranışları resmî görevliler ve avukatlar tarafından dikkatli bir şekilde izlenmiştir. Ancak devletin bu istisnai müdahalesi aracılığıyla Henry'nin sıradan hayatı ile ilgili kısa bir bilgi ediniriz ve mesela uyuduğu yer, giydiği giyisiler, yaptığı günlük işler ve karşılaştığı insanlarla ilgili küçük de olsa bir fikir sahibi oluruz.⁵¹ Başka bir örnek vermek gerekirse, iktisat tarihçisi

50. Carlo Ginzburg, *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, [İngilizceye] çev. John Tedeschi ve Anne C. Tedeschi, tıpkı basım (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1992); Natalie Zemon Davis, *The Return of Martin Guerre* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983). Ayrıca bkz. Paul E. Johnson ve Sean Wilentz, *The Kingdom of Matthias: A Story of Sex and Salvation in 19th-Century America* (New York: Oxford University Press, 2012).

51. Lisa C. Tolbert, *Constructing Townscapes: Space and Society in Antebellum Tennessee* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1999), Altıncı

Hans-Joachim Voth insanların hangi saatlerde çalıştığını öğrenmek ister ve bu nedenle de belirli bir günün belirli bir saatinde işte olup olmadıklarını söyleyen tanıkların Londra'daki dava kayıtlarını inceler. Elde ettiği verileri kullanarak 1750 ilâ 1800 yılları arasında çalışma saatlerinde yaşanan artışı ve ardından gelen iki yüzyıl boyunca da uzun bir düşüşü tahmin eder.⁵²

Ayaklanmalar da bu açıdan kötü görülemez; zira devletler uzun zamandır ihmal ettikleri varoşlardaki insanların ayaklanması neticesinde oradaki şartlarla ilgilenmeye başlayabilir. Örneğin 1929'da Afrika'daki sömürge ülkesi Zimbabwe'nin Bulawayo bölgesinde yer alan Makokoba'nın sâkinleri mülk sahipleriyle onların mallarına saldırmış; bu olaylara müdahalenin bir parçası olarak da devlet Makokoba'daki hayatı incelemek üzere bir komisyon kurmuştur. Onlarca yıl sonra Moses Chikowero, komisyonun hem Avrupalı hem Afrikalı şahitlerinin ifadelerini kullanarak Afrikalıların yetersiz sokak aydınlatmalarına olan öfkesini (ki bu öfke eğer söz konusu şiddet olayları ve ardından yapılan soruşturmalar olmasaydı hiçbir zaman kayıt altına alınmayacaktı) yeniden kurgulamıştır.⁵³

Ancak unutmayın ki bu tarz kaynaklar, belirli bir sonuç elde etmek üzere soruşturmacıların arzuları doğrultusunda çarpıtılmış olabilir. Örneğin 2001 yılında Michael Johnson, 1822'de Güney Carolina'nın Charleston şehrinde Denmark Vesey tarafından planlandığı iddia edilen köle isyanıyla ilgili resmî kayıtları eleştirel olarak inceler. Johnson, Vesey'in aleyhindeki kanıtların

Bölüm. Ayrıca bkz. Elaine Frantz Parsons, *Manhood Lost: Fallen Drunkards and Redeeming Women in the Nineteenth-Century United States* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003).

52. Hans-Joachim Voth, "Time and Work in Eighteenth-Century London," *Journal of Economic History* 58 (1998): 29–58.

53. Moses Chikowero, "Subalternating Currents: Electrification and Power Politics in Bulawayo, Colonial Zimbabwe, 1894–1939," *Journal of Southern African Studies* 33 (Haziran 2007): 295 d. n. 42.

tutuklu olup muhtemelen darp edilen zencilerin ifadelerinden elde edildiğinin altını çizer ve o sırada yetkililerin komplocu olarak itham edilenleri asarak idam etme sürecinde oldukları bilgisini verir. Ona göre bu kişilerin verdiği bütün ifadeler zorla alınmıştır; dolayısıyla güvenilir değildir. Johnson'ın vardığı sonuç şu şekildedir: Vesey “beyazların mahkemesi ile iş birlikçi siyahî tannıklar arasındaki danışıklı dövüşün kurbanıydı; zira iki taraf da kendi çıkarlarına uygun gerekçelerle beyaz üstünlüğünün kalıcı gücüne saygı gösterme telaşı içindeydi.”⁵⁴

NÜFUS SAYIMLARI

Nüfus sayımları devletlerin en eksiksiz kayıtlılarından biridir ve zengin ya da yoksul, suçlu ya da yasalara bağlı, eğitimli ya da cahil fark etmeksizin herkesi kapsar. Tabii diğer kaynaklar gibi onların da sınırları vardır ve verilerin bir araya getirildikleri şartları dikkate almak gerekir. Loren Schweninger şöyle der: “ABD’deki her aileyle görüşmenin nerdeyse imkânsız olmasının yanı sıra sayım memurları isimlerde yazım yanlışları yapmış; yaş, köken ya da cinsiyet bilgilerini yanlış girmiş; aileleri ait olmadıkları bölgelere dâhil etmiş ve daha da kötüsü bazen atandıkları bölgelerdeki sayımları tamamlayamamıştır. 1870 yazında yaşanan ırkçı ve siyasî şiddet olayları esnasında Güney’deki siyahi ailelerin muhtemelen yüzde 6 ya da 7’sini atlamışlardır.” Ancak yine de “sayım memurlarının dikkate değer bir dizi belge ürettiği” ve bu belgelerin 19. yüzyılın ortalarında Amerikan ekonomisini anlamamıza yardımcı olduğu sonucuna varır.⁵⁵

54. Michael P. Johnson, “Denmark Vesey and His Co-Conspirators,” *William and Mary Quarterly* 58 (2001): 915–76.

55. Loren Schweninger, *Black Property Owners in the South, 1790–1915* (Champaign: University of Illinois Press, 1990), 372.

Soybilimciler nüfus sayımlarına insanları zaman ve mekân içinde takip etmek için başvururken sosyal tarihçiler bir mahallenin portresini çıkarmak için bu sayımlardan faydalanır. Örneğin yaş, cinsiyet, ırk, doğum yeri, ekonomik durum, meslek ve benzeri göstergeler açısından o bölgede ne tür insanlar yaşamıştır? Sayım verileri hikâyenin bütününe anlatmayabilir, fakat sizi başka kaynaklar kullanarak araştırılabilecek bir hikâyeye yönlendirebilir. Dylan Gottlieb, New York bölgesindeki profesyonel işçilerin meskenlerindeki değişimi saptamak üzere 1970'ler ve 80'lerden veriler kullanarak şöyle der: "Küçük bir bölgede, New Jersey'deki Hoboken şehrinde, giderek yoğunlaşan bir sermaye kesimi olduğunu hemen fark ettim. Tahvil alım satımı yapan bu kişilerin iş dünyasının merkezi olan Aşağı Manhattan'ın tam karşısında kahverengi tuğlalı evlerle dolu bu küçük şehirde ne işleri vardı? Orada kesinlikle bir şeyler dönüyordu." Gerçekten de öyleydi.⁵⁶

Dikkatler genelde (ABD'de her on yılda bir yapılan nüfus sayımları gibi) ülke çapında yapılan sayımların üzerinde olsa da özel sayımlar da değerlidir. Örneğin Jack Temple Kirby, 20. yüzyılın başlarında kırsal kesimde yaşanan değişim üzerine yaptığı çalışması için ilk defa 1920'de yapılan ve her beş yılda bir tekrarlanan zirai sayımlarında toplanan yerel idare seviyesindeki verilere başvurmuştur.⁵⁷ 19. yüzyılda birçok eyaletin gerçekleştirdiği yerel bölge sayımları gibi sayımlar ulusal çaptaki sayımların yakalayamayacağı verilere ve yıllara ulaşmayı sağlar.

56. Dylan Gottlieb, "Hoboken Is Burning: A Conversation on Gentrification, Arson, and Displacement," *Process: A Blog for American History*, 12 Aralık 2019, <http://www.processhistory.org/hoboken-is-burning-a-conversation-on-gentrification-arson-and-displacement/>.

57. Jack Temple Kirby, *Rural Worlds Lost: The American South, 1920–1960* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1986), 361.

RESMÎ RAPORLAR

Zaman zaman (ve aslında 20. yüzyılın başından bu yana giderek artan sıklıkta) devletler ilgi duydukları meseleler hakkında resmî raporlar hazırlatmıştır. Bunlar eşsiz kaynaklar olabilmektedir; çünkü binlerce sayfalık nicel bilgiye, sosyolojik gözleme ve benzeri değerli veriye sahiptir. Ancak bunlar çoğunlukla karmaşık yapıya sahiptir ve nesnel gerçekleri değil kendi gündemleri, uzmanlıkları ve birikimleri olan birçok aktörün ortaya koyduğu ortak bir çabayı temsil ederler. Gerçekten de tarihçiler siyasete ya da kamuoyuna şekil vermede özel bir etkisi olan raporların kökenlerini ortaya çıkarmak için başlı başına kitaplar vakfetmiştir.⁵⁸ Her zaman böyle yapmak gerekmez; bununla birlikte bir raporu çok dikkatli ve eleştirel bir gözle okumalı ve onun tarafsız birer gözlem değil, fikir birliğinin olmadığı bir tartışmaya yapılmış bir müdahale olduğunu idrak etmelisiniz.

MEKTUPLAR VE DİLEKÇELER

Neyse ki tarihçiler şanslıdır; zira devletler sadece kendi ürettikleri metinleri arşivlemekle kalmaz, aynı zamanda *gelen* evrakı da korur; bunlara sesleri normalde kaybolacak insanların metinleri de dâhildir. 1978’de Eric Foner, Güney Carolina eyalet arşivcisi Wilma Waites’e elinde Yeniden Yapılanma ile ilgili herhangi bir malzeme olup olmadığını sorar. Waites de şöyle karşılık verir: “Yani aslında elimizde henüz kimsenin bakmadığı Valilik Belgeleri var.” Foner daha sonra olayı şöyle aktarır:

Birkaç tane kutu getirdi. Gerçekten de hiç kimsenin daha önce bunlara bakmadığı belli oluyordu; çünkü kutuların kapakları

58. Katherine Benton-Cohen, *Inventing the Immigration Problem: The Dillingham Commission and Its Legacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018); Steven M. Gillon, *Separate and Unequal: The Kerner Commission and the Unraveling of American Liberalism* (New York: Basic Books, 2018).

bile zor açılıyordu. Bu malzemeler kutulara 1870'lere tıkmıştı ve kutulardan dışarı çıkardığınızda tekrar geri sokamıyordunuz. Bu belgeler (ki birçoğu gerçekten de çöptü; biri iş istiyor, diğeri "İneğim kayboldu, bir şey yapabilir misiniz?" diye soruyordu) sıradan insanların sesiydi. Zenciler, beyazlar, zenginler, yoksullar, çiftçiler, yoksul beyazlar, İç Savaş öncesinden kalma özgür siyahiler, sıradan köleler, Klan meseleleri, arazi meseleleri, yerel siyaset meseleleri vb. olaylar. Tüm bunlar büyüleyiciydi.

Bu belgelerden ve Güney'deki diğer valilere gönderilen benzer mektuplardan esinlenen Foner, o dönemle ilgili sonradan yapılan tüm değerlendirmeleri şekillendiren *Reconstruction: America's Unfinished Revolution* adlı kitabını yazar.⁵⁹

Erie Kanalı'nın tarihini anlattığı kitabında Carol Sheriff, bir arşivcinin bile "inanılmaz derecede sıkıcı" olarak nitelendirdiği onlarca metre küplük sıradan malzeme üzerinde çalışmakla övünür. "New York'taki kanallarla ilgili resmî belgelerin birçok yönden sıkıcı olduğu doğrudur; ama yine de içlerinde (bazen hiç beklenmedik sayfalarda) kanal boyundaki günlük yaşam hakkında hazine değerinde bilgiler gömülüdür" der. Artık buharlı gemilerin kullanılmaya başlanmasını destekleyen ve bu desteğini "kayıkları çeken atları süren 'saygusuz' çocukları" yerinden etmeye benzeterek ifade eden bir mektuptan takdirle bahseder ve şöyle devam eder: "Vatandaşlarımız selden dolayı su basan mahzenlerindeki malzemelerin sayfalarca dökümünü yaparak taleplerde bulunurken aslında farkında olmadan arkalarında tüketim alışkanlıklarının ayrıntılı kaydını bırakmışlardır."⁶⁰

59. Eric Foner, "Black History and the Reconstruction Era," *Souls* 8 (2006): 198.

60. Carol Sheriff, *The Artificial River: The Erie Canal and the Paradox of Progress, 1817-1862* (New York: Hill and Wang, 1997), 226.

Muhtemelen Foner ve Sheriff'in incelediği mektupların çoğu, aslında sıkıntılarına çare arayan dilekçe sahipleri tarafından kendi istekleriyle yazılmıştır. Kimi durumlarda tarihçiler devletin bilgi elde etme çabalarından da faydalanır. Keri Leigh Merritt, İç Savaş öncesi ve esnasındaki yıllarda yaşayan mülksüz Güneyli beyazların hayatlarını anlayabilmek için Tennessee eyaletinin 1915'te toplamaya başladığı gazilere yönelik anketleri okur. "Bu anketler ağırlıklı olarak hafızaya dayansa da yoksul beyazların seslerinin duyulmasını sağlayan nadir kaynaklardan biridir." der.⁶¹ Yine benzer şekilde James Sparrow, İkinci Dünya Savaşı'nın iç cephesi üzerine yaptığı çalışması için resmî bir kurum olan Savaş Bilgi Ofisi'nin topladığı malzemeleri ayrıntılı bir şekilde inceler. Ülke çapında bütün şehirlere havadis toplamak için temsilciler gönderip sonuçları ABD Kongre Kütüphanesi'nde arşivleyen bu kurum, onlarca yıl sonra Sparrow'un nispeten sıradan Amerikalıların seslerini (mesela savaşın Afrika kökenli Amerikalıları ve Yahudileri güçlendirdiğine inanan sözlerini) bizlere duyurmasına vesile olmuştur.⁶²

KURUMSAL KAYITLAR

Kamu kurumları da çoğunlukla kayıtlarını muhafaza eder. Seth Rockman, Baltimore'un ilk zamanlarında yaşayan en yoksul tabakaya mensup bazı insanların hayatlarını anlayabilmek için bu kişilerin izlerini kayıtları Maryland Eyalet Arşivleri'nde bulunan cezaevi ile huzurevine kadar sürmüştür. Rockman "Bu kayıtlar sosyal tarihçiye normalde unutulup gidecek birçok insanın toplu

61. Keri Leigh Merritt, *Masterless Men: Poor Whites and Slavery in the Antebellum South* (New York: Cambridge University Press, 2017), 27.

62. James T. Sparrow, *Warfare State: World War II Americans and the Age of Big Government* (New York: Oxford University Press, 2011), Üçüncü Bölüm.

portrelerini çizme imkânını verir” yorumunda bulunur.⁶³ Ancak haklı olarak kurumlar, bu tarz dosyaları yetkililerin ya da mahkumların aile fertlerinin dışındakilerle paylaşmaktan imtina eder. Bazıları ise kayıtları ya yok eder ya da sonsuza kadar mühürler. Tarihçiler bunlara erişim hakkına sahip olduklarında bile gerek kendi istekleriyle gerek kurumlarla yaptıkları anlaşmalara gösterdikleri saygı icabı, özel vakaları tanımlarken genellikle isimleri saklar ya da takma ad kullanırlar.⁶⁴

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

Dünün bilimsel çalışmaları bugünün birincil kaynağı hâline gelebilir. Robin Kelly, “Dinlenme, rahatlama, eğlence ve güzelleştirme mekânları nadiren arşiv tutmuş ya da siyahî toplulukların barlarını, dans salonlarını, blues kulüplerini, berber dükkanlarını, güzellik salonlarını ve sokak köşelerini dolduran gündelik konuşmaları ve gürültüleri kısmen kaydetmiştir” der; fakat “‘Negro hayatından’ etkilenen halkbilimciler, antropologlar, sözlü tarihçiler, müzisyenler ve yazarlar bilimadamlarının gizli transkriptlere (yazı deşifrelerine) erişimini sağlayan nispeten geniş bir kültürel metinler bütününe muhafaza etmiştir” diye ekler. Ardından da 1930’ların sosyoloji ve iktisat araştırmalarından iktibaslar yapar.⁶⁵

Herhangi bir birincil kaynak gibi bu tarz bilimsel çalışmalar da eleştirel bir gözle okunmaya değerdir. Örneğin Daniel

63. Seth Rockman, *Scraping By: Wage Labor, Slavery, and Survival in Early Baltimore* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2009), 351.

64. Miroslava Chávez-García, “Youth of Color and California’s Carceral State: The Fred C. Nelles Youth Correctional Facility,” *Journal of American History* 102 (2015): 47–60; Susan C. Lawrence, *Privacy and the Past: Research, Law, Archives, Ethics* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2016).

65. Robin D. G. Kelley, *Race Rebels: Culture, Politics, and the Black Working Class* (1994; tıpkı basım, New York: Free Press, 1996), 44–45.

Williford lisans düzeyindeki bir yazısında 1870 ilâ 1895 yılları arasında *La Revue Africaine* adlı dergide neşredilen makaleleri inceler ve “*Revue*’deki bilimadamları, Cezayir’deki tarihî ve fiziki mekâna dair kendi yorumlarını Cezayir’deki sömürgeci durumun gerçekliğine yansıtarak bu gerçekliğin üretilmesine ortak oldular” tespitinde bulunur.⁶⁶ Benzer şekilde Sera Gregg, 1930’ların sosyolojisini okur ve bunu kısmen sosyologların incelediği insanlar hakkında bize o zamanın sosyolojisinin ne söylediğini görmek; ama daha çok sosyologlar ve onların çalışmalarını kullanan resmî görevliler hakkında ne söylediğini görmek için yapar. Örneğin Vermont Kırsal Hayat Komisyonu’nun aslında Vermont Öjenik Araştırması olarak ortaya çıktığını ve bunun bir nevi ırkçı bir gündeme işaret ettiğini belirtir. Ayrıca bir yetkilinin Shenandoah Ulusal Parkı olması planlanan arazide yaşayan insanların “kelimenin tam anlamıyla pis dağlılar” olduğunu ve evlerinin korunmaya değer olmadığını göstermek için nasıl sosyolojik bir çalışmayı kullandığını anlatır.⁶⁷

Teknik raporların da kendilerine has tarihleri vardır. David Stradling, iş bulma kurumu WPA’nın çevre kirliliği etütlerinin esas amaçlarından birinin Büyük Buhran döneminde “teknik ve büro elemanlarına iş sağlamak” olduğunu ve İkinci Dünya Savaşı bu tarz uzmanlara daha iyi işler sununca birçok çevre kirliliği etüdünden vazgeçildiğini ve işlerin yarım kaldığını belirtir.⁶⁸ Ders kitaplarına gelirsek, amaçları bir grup bilimadamının ortak

66. Daniel Williford, “Visions of Pre-Islamic Algeria in the *Revue Africaine*, 1870–1896,” *Rhodes Historical Review* 13 (2011): 68.

67. Sara M. Gregg, *Managing the Mountains: Land Use Planning, the New Deal, and the Creation of a Federal Landscape in Appalachia* (New Haven, CT: Yale University Press, 2010), 58–59, 126.

68. David Stradling, *Smokestacks and Progressives: Environmentalists, Engineers, and Air Quality in America, 1881–1951*, gözden geçirilmiş baskı (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003), 161.

görüşünü temsil etmek olan bu tarz kitaplar da bir bilim alanının önde gelenlerinin değerlerini ve görüşlerini yansıtır.⁶⁹

Günümüzün bilimsel araştırmaları geçmişini anlamaya da faydalı olabilmektedir. Paleontologların nesli uzun zaman önce tükenmiş dinozorların davranışları hakkında ipuçları elde etmek için günümüze kadar korunarak gelmiş sürüngenleri ve kuşları incelemesi gibi tarihçiler de günümüzün sosyal bilimcilerinin bulgularını dikkate alarak geçmişteki insan davranışları hakkında fikir sahibi olabilir. Örneğin Jennifer Ritterhouse, Güneyli çocukların 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında “ırka yönelik görgü kurallarını” nasıl öğrendiklerini inceler. Bu süreci doğrudan gözlemleyemez; ama daha önce bir yuvada çocukları gözlemleyen iki sosyoloğun 2001 yılındaki çalışmasını okur. Her ne kadar yuvadaki ortam o yıllardaki Güneylilerin ortamından ırksal anlamda daha bütünleşmiş olsa da o iki sosyoloğun anlattığı hikâyeler önceki kuşakların anlattıklarına benzerdir ve Ritterhouse’un elindeki eski kaynakları anlamlandırmasına yardımcı olur.⁷⁰

KURGU ESERLER

Kurgu eserler tarihi etkileyebilmektedir; hem de görünür bir şekilde... Bazı sanat eserleri tarihin ayrılmaz bir parçasıdır, çünkü bunlar bizzat bazı tarihî olayları şekillendirmiştir. Harriet Bee-

69. Susan C. Lawrence ve Kae Bendixen, “His and Hers: Male and Female Anatomy in Anatomy Texts for U.S. Medical Students, 1890–1989,” *Social Science & Medicine* 35 (1992): 925–34.

70. Jennifer Ritterhouse, *Growing Up Jim Crow: How Black and White Southern Children Learned Race* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2006), 12–13; Debra Van Ausdale, *The First R: How Children Learn Race and Racism* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2001).

cher Stowe'un 1852 tarihli *Uncle Tom's Cabin* adlı romanı, sadece 1850'lerdeki Amerikalı okurları değil resimleri yorumlayanları, sahnelenmiş olanlara katılanları, ona karşı yazılar yazarları ya da bu hikâyeyle ABD'den çok uzakta ya da İç Savaş'tan yıllar sonra karşılaşmış olanları etkilemiştir.⁷¹ Bu eserin etkisi belki de başkasıyla kıyaslanamaz; ama tabloların, oyunların, filmlerin ve diğer sanat eserlerinin yanı sıra daha sonraki sosyal romanlar da herhangi bir konuşma ya da manifesto kadar tarihi şekillendirmiştir. Ellen Baker'ın *On Strike and on Film* adlı kitabında bir madenci grevi ve onunla ilgili yapılmış filme aynı ağırlıkta önem verilir; çünkü ikisi de 1950'lerdeki işçi sınıfı hakkında önemli hikâyeler anlatmaktadır.⁷²

Kurgu eserler bize insanların geçmişte etraflarındaki dünyayı nasıl anladıkları konusunda da bilgi verir. Birçok Amerikalı, F. Scott Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby* adlı romanını Amerika hakkında bize ne anlatıldığını öğrenmek için okurken John Stilgoe, tren seyahati hakkında ne söylediğini öğrenmek için okur. "Benim Ortabatım bu; buğdaylar, bozkırlar ya da kayıp İsveç şehirleri değil; gençliğimin nefes kesici dönüş trenleri", diye haykırır romanın kurgusal anlatıcısı Nick Carraway. Stilgoe'nun da gösterdiği gibi, bu pasaj Nick gibi Ortabatıda büyümüş ama Doğuya gitmek zorunda kalmış ve hayatlarında önemli yer tutan bu iki manzarayı birbirine bağlamak için hızlı trenlere bağımlı olan Amerikalılar için trenin *manasını* gözler önüne serer.⁷³ Benzer şekilde Craig Steven Wilder da *A Covenant with Color* adlı kitabında

71. Susan Belasco, "Uncle Tom's Cabin in Our Time," *Legacy* 29 (2012): 318–28.

72. Ellen R. Baker, *On Strike and on Film: Mexican American Families and Blacklisted Filmmakers in Cold War America* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2007).

73. John R. Stilgoe, *Metropolitan Corridor: Railroads and the American Scene* (New Haven, CT: Yale University Press, 1985), 51.

Brown Girl, Brownstones adlı bir kitaptan alıntı yaparak kitabın yazarı Paule Marshall'ın iki grup insan arasında yani sabit bir işi olan "şanslı" yerli işçiler ile "her biri koltuğunun altında iş önlüğü ve ayakkabısını taşıdığı bir çantayla, birinden gelecek gündelik bir iş için bakımlı sokaklarda avare dolaşan ya da köşebaşlarında bekleyen" işçiler arasında yaptığı ayrıma dikkat çeker.⁷⁴

Bazı sanat eserleri belirli mesleklerin değerini ortaya koyar. Ruth Oldenziel, *Making Technology Masculine* adlı kitabında Rudyard Kipling'in 1907'de yazdığı "The Sons of Martha" şiirine birkaç sayfa ayırır. Bunun nedeni o şiiri özellikle sevip sevmemesinden değil, çalışmasının başkahramanları olan mühendislerin "bu şiire takdir duygularıyla yaklaşmasındandır."⁷⁵ Şiiri okuyunca dünyayı onların gözünden görürüz. Yine benzer bir şekilde Joshua Specht, tozlu patikalarda geçen hayatlar hakkında fikir sahibi olmak için kovboy şarkılarından faydalanır. Bir tanesinin mısralarında şöyle der: "Bozkır Yangınları, artık sönsün / Şimşek çaksın, yağmur düşsün / Korkutur beni görmek duman / Tez bit-sin / Yoksa hâlim yaman."⁷⁶

Tarihçiler insanların fiilleri ile kültürlerinin dayattığı standartları karşılaştırmak isteyebilir. Tavsiye kitapları bunun için biçilmiş kaftandır, ancak edebi eserler de öyledir. Cynthia Kierner'in 18. yüzyılın sonlarına ait Amerikan edebiyatı hakkında dediği gibi "bütün romanlarda kahraman genç kadın hamile kalır ve sevgilisi terk edilince utanç içinde tek başına

74. Craig Steven Wilder, *A Covenant with Color: Race and Social Power in Brooklyn, 1636–1990* (New York: Columbia University Press, 2000), 140.

75. Ruth Oldenziel, *Making Technology Masculine: Men, Women and Modern Machines in America, 1870–1945* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 1999), 128.

76. Joshua Specht, *Red Meat Republic: A Hoof-to-Table History of How Beef Changed America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019), 84.

ölür. Duygusal kahraman kadınlar vicdansız erkeklerin kurbanı olur; çünkü ya babanın korumasından ya da annenin yol göstericiliğinden, hatta çoğu zaman ikisinden de mahrumdur.” Bu romanları okumak Kierner’in kendi anlatısındaki gerçek insanların evli olmayan genç bir kadının hamileliğine nasıl tepki vereceğini anlamasına yardımcı olur.⁷⁷ Benzer şekilde Thomas Piketty, evlilik ya da miras yoluyla elde edilebilecek servetin bir ömür boyu çok çalışarak kazanılabilecek servetten çok daha fazla olduğu bir dünyada yaşamının nasıl bir şey olduğunu göstermek için Jane Austen ve Honoré de Balzac’ın romanlarından alıntılar yapar.⁷⁸

Kurmaca eserler aynı zamanda günümüzdeki tarihsel algıları da şekillendirir ve bu sebeple okurlarınız derinlemesine okudukları hikâyelerle ilgili neyin gerçek olup olmadığını öğrenmeye hevesli olabilir. Fredrik Logevall, okurlarının birçoğunun Amerika’nın Vietnam’a müdahalesi hakkında bildiklerinin çoğunu Graham Greene’in 1955 tarihli *The Quiet American* adlı romanından ya da onun film uyarlamalarının birinden edindiğini düşünür. O yüzden de Greene’in Vietnam’da geçirdiği zamana, romanı yazma sürecine, farklı okurlar tarafından idrak edilmesine ve hatta hikâyenin 1958 yapımı filmde Hollywood tarafından Greene’in kızmasına neden olacak şekilde nasıl değiştirildiğinin hikâyesine kayda değer bir yer ayırır.⁷⁹ Kimi durumlarda ise popüler temsillerin meseleyi ele alışı düpedüz çürütme şeklinde olabilir. Joanne Meyerowitz, “Çoğumuz İkinci Dünya

77. Cynthia A. Kierner, *Scandal at Bizarre: Rumor and Reputation in Jefferson's America* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2006), 81.

78. Thomas Piketty, *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, çev. Hande Koçak Cimitoğlu (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2014), 108-109, 240-241.

79. Fredrik Logevall, *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam* (New York: Random House, 2012), 681.

Savaşı sonrası yıllara ait Amerikalı kadınlara dair yerleşmiş bir klişeye aşınayızdır.” diye yazar. “Evine düşkün ve sessizdir, ke- nar mahallelere taşınmış, İkinci Dünya Savaşı sonrası doğum patlaması olmasını sağlamış ve aile birliğini güçlendirmiştir. ... Bu tür klişeler bugün televizyonda yeniden gösterime giren du- rum komedilerinde, popüler filmlerde ve bazen de savaş sonrası yılları anlatan akademik tarih metinlerinde varlığını sürdür- mektedir. Örneğin öğrencilerim sınıfa zihinlerine derinleme- sine yerleşmiş bu kadınlık tasavvuruyla geliyor.” Meyerowitz, okurun ünlü *Leave It To Beaver* adlı dizideki ev kadınına aşına olduğu varsayımından hareketle kitabına *Not June Cleaver* adını verir ve klişe yargıların yanlış yönlendirici olabileceği konusun- da onları uyarır.⁸⁰

Tabii ki eserin kurgu olduğu akıldan çıkarılmamalıdır ve bu metinler kaynak malzemelerinden faydalandığı gibi kulla- nılmamalıdır; çünkü kaynak malzemelerinde yazarlar tamamen gerçeği anlatmaya çalışır. Gerçekten de tarihçiler bazen okurla- rın roman ya da filmler sayesinde bilgi edinebildikleri bir olaya dair izlenimlerini düzeltmek için çalışmalarında ayrı bir yer ayır- mak zorunda kalır. Evet, Kathryn Olmsted, John Steinbeck’in *In Dubious Battle* adlı romanını gerçek sendika örgütleyicilerinin hikâyelerine dayanarak yazdığını belirtir. Ama Steinbeck’in bu gerçeklerde değişiklikler yaptığını da not eder. Olmsted, “Stein- beck’in tarih versiyonunda kadınlar ve farklı renkten insanlar önemli roller üstlenmez” diye yazar. “Steinbeck’in işçileri Okie ya da yerli Amerikalı göçmenlerdir, pamuk grevindeki Meksika- lılar ve Filipinliler ortadan kaybolmuştur. Üstelik Steinbeck’in anlatısında pamuk grevi sırasında federal hükümet herhangi bir

80. June Meyerowitz, *Not June Cleaver: Women and Gender in Postwar America, 1945–1960* (Philadelphia: Temple University Press, 1994), 1.

şekilde görünmez. ... Ayrıca *In Dubious Battle* romanının hayalî Kaliforniya'sında Yeni Düzen yoktur.”⁸¹

KELİMELELER

Eric Hobsbawm, “Kelimeler çoğu zaman belgelere göre sesleri daha gür çıkan tanıklardır” der ve 1789 ilâ 1848 yılları arasındaki dönemde İngilizce konuşanlar tarafından “‘sanayi’, ‘sanayici’, ‘fabrika’, ‘orta sınıf’, ‘çalışan sınıf’, ‘kapitalizm’ ve ‘sosyalizm’in yanı sıra ‘aristok-rasi’ ve ‘demiryolu’ gibi kelimelerin” ilk defa kullanıldığına dikkat çeker. Yine “‘liberal’ ve ‘muhafazakâr’ gibi siyasî terimler, ‘milliyet’, ‘bilimadamı’, ‘mühendis’, ‘proletarya’ ve (ekonomik) ‘buhran’ gibi kelimeler de bunlar arasındadır. ‘Faydacı’ ve ‘istatistik’, ‘sosyoloji’ ve daha pek çok çağdaş bilimin adı, ‘gazetecilik’ ve ‘ideoloji’, bu dönemde türetilmiş ya da uyarlanmış kelimelerdir. ‘Grev’ ve ‘yoksulluk’ da öyledir.”⁸² Tarihçiler kelimelerin izini sürerek günlük hayata ve normalde kayıtlara geçmeyecek ince düşünce değişikliklerine dair fikir edinebilir. Sarah Knott, “17. yüzyılda cinsellikle alakalı kelimeler bedensel, enerjik ve çoğunlukla metaforlarla vücut uzuvlarına yöneliktir, hatta bazen şaşırtıcı olabilmektedir” der ve şöyle devam eder: “Esnek. Hareketli. Oynak. Atik. Çevik. Bugün bu tarz kelimeleri yeniden okumanın utançla şehvet düşkünlüğü arasında gidip gelen bir yolu var, çok uzak mesafeden bile olsa geçmiş cinsel anlara dair bir şeyleri açığa çıkaran bir yol. ... Bu terimlerin bazıları tutkulu ve ateşliyen bazıları meraklı ya da sahiplenici, kimileri de aşk doludur.”⁸³

81. Kathryn S. Olmsted, *Right Out of California: The 1930s and the Big Business Roots of Modern Conservatism* (New York: New Press, 2015), 103.

82. Eric Hobsbawm, *Devrim Çağı 1789–1848*, çev. Bahadır Sina Şener, 3. baskı (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003), 9: [Sözcükler çoğu zaman belgelerden daha güçlü tanıklardır.]

83. Sarah Knott, *Mother Is a Verb: An Unconventional History* (New York: Sarah Crichton Books, 2019), 23.

Killing for Coal adlı kitabının etkileyici bir bölümünde Thomas Andrews, Colorado kömür madencilerinin başına bela olan kokulu gaz [*stinkdamp*], boğucu gaz [*blackdamp*], artçı gaz [*afterdamp*] ve zehirli gaz/grizu [*firedamp*] gibi gazların tehlikelerinden bahseder. Andrews bu gazların özelliklerini anlatmak için modern bilimsel isimlerini de kullanır (hidrojen sülfür, karbondioksit, karbonmonoksit ve metan). Ancak bunların özellikle tarihî adlarını ön plana çıkararak maden mühendislerinin kitaplardan öğrendiklerinden ziyade madencilerin birbirlerine aktardıkları bilgi birikimine ve tecrübeye vurgu yapar.⁸⁴ Kelimeler aynı zamanda güç ilişkilerini de açığa çıkarır. Otomobil sahipleri yayaları sokaklardan uzak tutmak için (ya da en azından çarptıklarında sorumluluktan kaçmak için) yayalara hakaret amaçlı “*jaywalker*” [trafik kurallara uymayan] lakabını takmışlar ve sokakların motorlu taşıtlara ait olduğunu ima etmişlerdir.⁸⁵

Yer isimleri de normalde unutulacak hikâyeleri kayıt altına alır. Örneğin Lisa Brooks, Natick (Massachusetts) kasabasının kuruluşunu anlatırken ismine odaklanır. “Aldatıcı şekilde basit görünen ‘N’*ahteuk*’ kelimesi ‘benim vatanım’ anlamına gelir ve aslında Algonkin halklarına ait dillerin penceresinden bakıldığında bu kelime daha karmaşıktır. ... ‘N’*ahteuk*’ sâkinlerinin, kapsayıcı olan, yani bu yerin ‘bizim [kapsayıcı] vatanımız’ olduğunu ve hatta belki de İngiliz yerleşimciler dâhil başkalarıyla da paylaşılabileceğini ima eden ‘*kdakinna*’ kelimesini değil de dışlayıcı olan ‘*n’ahteuk*’ kelimesini tercih etmeleri dikkate değerdir. Bu şelaleler diyarının insanları kasabalarını sonradan yeniden

84. Thomas G. Andrews, *Killing for Coal: America's Deadliest Labor War* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010), 144–45.

85. Peter D. Norton, “Street Rivals: Jaywalking and the Invention of the Motor Age Street,” *Technology and Culture* 48 (2007): 331–59.

adlandırırken İngiliz hukuk sisteminde tescil edilebilecek net sınırlara vurgu yapmışlardır.”⁸⁶

Metaforlar da yine düşünce örüntülerini açığa çıkarır. Greg Grandin, 19. yüzyılda yaşayan Amerikalıların “emniyet sübabı” terimini nasıl kullandıklarına başlı başına bir bölüm ayırır. Önce buharlı gemilerin kazanlarının patlamasına karşı önlem olarak gerçek valflerin nasıl geliştiğinden bahseder ve daha sonra da Amerikalıların bir toplumu besleyen güçlerin herhangi bir tahliyesi olmadığı takdirde o toplumu patlama ihtimali olan bir gemiye nasıl benzettiklerini anlatır.⁸⁷ Kitap, gazete ve diğer malzemelerin tam metin veri tabanlarının geliştirilmesi bu tarz analizler için yeni fırsatlar sunmuştur. Örneğin iktisatçı Robert Shiller, ProQuest gazete veri tabanlarına başvurur ve Amerikalıların ekonomi anlayışlarındaki değişime kanıt olması için “hisse senedi değerini maksimize etmek” ve “en yüksek vergi dilimi” gibi terimlerin geçmişinin izini sürer.⁸⁸

Araştırmacıların eski yer ve zamanlardaki terminolojiyi bilmesi gerekir. 19. yüzyılın gazetelerinde “kürtaj” sözcüğüyle arama yapmak hamileliği nasıl sonlandırmak gerektiğiyle ilgili fazla veri sunmaz. Halbuki o zamanların okurları “adet söktürme” garantisi veren ürünlerin reklamlarına bakardı.⁸⁹ Benzer şekilde o dönemde yaşayan Amerikalılar hemcinslerine duydukları arzuları açıkça yazmaya cesaret edemezdi. Rachel Hope Cleves,

86. Lisa Brooks, *Our Beloved Kin: A New History of King Philip's War* (New Haven, CT: Yale University Press, 2018), 174.

87. Greg Grandin, *The End of the Myth: From the Frontier to the Border Wall in the Mind of America* (New York: Henry Holt, 2019), Dördüncü Bölüm.

88. Robert J. Shiller, *Narrative Economics: How Stories Go Viral and Drive Major Economic Events* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019), 47, 49.

89. Karin Wulf, “What Naomi Wolf and Cokie Roberts Teach Us about the Need for Historians,” *Washington Post*, 11 Haziran 2019; Lauren MacIvor Thompson, “Women Have Always Had Abortions,” *New York Times*, 13 Aralık 2019.

kadınlar arasında yazılmış mektuplardaki alıntıların ve göndermelerin (örneğin “bir rahatlık görüntüsü”) peşine düşerek bu sözlerin romantik aşk hikâyelerinden alındığını gösterir ve ikna edici bir şekilde bu kişilerin birbirlerine karşı erotik bir istek duyduğunu, bunun öyle platonik bir arkadaşlık olmadığını iddia eder.⁹⁰

BÜYÜK VERİ

1950’de Louis Gottschalk, İkinci Dünya Savaşı boyunca Avrupa’daki cephelemlerle ilgili Amerikan kayıtlarının Washington’a “yük vagonlarıyla” gelmesine şaşırdığını söyler. Ardından “Gelecekte bu malzemeden monografiler yazacak olanlar şu an geleneksel tarihçilere fantastik gelebilecek kategoriler ve örnekleme teknikleri kullanmak zorunda kalacaktır” şeklinde bir tahmin yürütür.⁹¹ O zamandan bu yana bu bolluk sorunu daha da büyümüştür. Örneğin Roy Rosenzweig, 2003’te “Bilimin ve devletin sahip olduğu dijital bilgi korkutucu oranda artmaktadır” diye bir gözlemde bulunur. “Örneğin dijital gökyüzü araştırmaları iki milyardan fazla görüntünün erişimine sahiptir. Halbuki daha on yıl önce NASA’nın sahip olduğu uzayla ilgili verileri içeren manyetik kaset sayısı 1,2 milyondur (bunların birçoğu kötü şartlarda muhafaza ediliyor ve belgelendiriliyordu). Yine benzer şekilde Clinton başkanlığındaki Beyaz Saray bir tahmine göre yılda 6 milyon e-posta iletisi yazmıştır.”⁹² Hiçbir

90. Rachel Hope Cleves, *Charity and Sylvia: A Same-Sex Marriage in Early America* (New York: Oxford University Press, 2014), 83–84.

91. Louis Gottschalk, *Understanding History: A Primer of Historical Method* (New York: Alfred A. Knopf, 1950), 77.

92. Roy Rosenzweig, “Scarcity or Abundance? Preserving the Past in a Digital Era,” *American Historical Review* 108 (2003): 738.

tarihçi bunların tamamını okuyamaz, en iyi ihtimalle örnekleme yapar.

Tarihçiler neyi okuyacaklarını ve neyi görmezden geleceklerini seçerek örnekleme yapar. Örneğin Michael Pfeifer, her eyalette yaşanan İç Savaş sonrası linç eylemlerinin her birinin izini sürecektir zamana sahip olmadığını, ancak tek bir eyaleti incelemenin de bu olayların bütününe ele almaya yetmeyeceğini, çünkü söz konusu olayların eyaletten eyalete değişiklik gösterdiğini düşünür. O yüzden ABD'nin farklı yerlerinden yedi eyalet üzerinde çalışır ve bir vaka çalışmasının eksiksiz olup olmadığını ülke çapında yapılmış daha geniş bir çalışmanın iddialarıyla harmanlar.⁹³ Walter Licht ise 1850 ilâ 1920 yılları arasında Philadelphia'daki gazetelerde kaç tane "Yardım Aranıyor" ilanı çıktığını bilmek ister. Yetmiş yıllık süre boyunca pazartesiden cumartesiye neşredilen bütün ilanları okumak istese *Public Ledger* gazetesinin kabaca 22 bin sayısını ve bir o kadar da (hatta daha fazla) *Bulletin* ve *Inquirer* gazetelerinin sayılarını taraması gerekecektir. Zira bunlar dönemin önemli gazeteleridir. Fakat Licht, bunun yerine bir ön tarama yaparak ilanların çoğunun Mayıs ayında yayımlandığını görür ve sonra 1850, 1860, 1870, 1880, 1890, 1900, 1910 ve 1920 yıllarının 1 Mayıs sayılarını okur. Yani her gazete için sekiz sayı. Genel eğilimler hakkında bir fikir vermesi açısından bu onun için gayet yeterli olur.⁹⁴ Benzer şekilde Joseph Spillane, binlerce ayrıntılı mahkûm dava dosyasıyla uğraşmak zorunda kalır. Bunların hiçbirinin fotokopisini almasına izin verilmeyince o da her onuncu kutuyu açmaya ve içinden birer tane dosya at-

93. Michael James Pfeifer, *Rough Justice: Lynching and American Society, 1874-1947* (Champaign: University of Illinois Press, 2004), 9-10.

94. Walter Licht, *Getting Work: Philadelphia, 1840-1950* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992), 133-38, 291 n. 101.

ayarak okumaya karar verir. Böylece toplam dosyaların yüzde 5'ini örnekler.⁹⁵

1960'lı yıllardan bu yana bazı tarihçiler kendileri için okuma ve hesaplama yapan bilgisayar programları yapmışlar ve bu sayede normalde altından kalkılamayacak kadar çok veriyi ve metni analiz edebilmişlerdir. Delikli kartların ve manyetik kasetlerin yaygın olduğu dönemde bu veri ve metinler doğum ve ölüm kayıtları, vergi kayıtları ve kiralar gibi genelde sayılara dönüştürülebilen türdendir.⁹⁶ Philadelphia Toplumsal Tarih Projesi gibi çağımızın projelerinde yer alan verileri ise artık günümüzün bilgisayarları tarafından kullanılan formatlarda bulmak mümkündür.⁹⁷

Kitlesele dijitalleşme çağında tarihçiler ve beşerî bilimlerin alanında çalışan diğer araştırmacılar eski nicel örneklemeleri bilgisayar destekli metin analizleriyle desteklemiştir. Bazen bu yalnızca kâğıt ya da mikrofilmle yapılamayacak türden metin araştırması anlamına gelmektedir. Örneğin Sharon Block, firarî hizmetçi ve kölelere ten rengine göre göndermede bulunan ilanlar için sömürge dönemi Amerikan gazetelerini incelemiştir. Eğer metinleri sayfa sayfa taramaktan başka seçeneği olmasaydı bu iş çok daha fazla emek ister ve ortaya çok daha az ölçülebilir sonuç çıkardı.⁹⁸ Bazı tarihçiler ise “metin madenciliği” ile meşguldür. Yani insan ömrünün okumaya yetmeyeceği kadar kapsamlı me-

95. Joseph F. Spillane, *Coxsackie: The Life and Death of Prison Reform* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014), 286.

96. Emmanuel Le Roy Ladurie, *The Territory of the Historian*, [İngilizceye] çev. Ben Reynolds ve Siân Reynolds (Chicago: University of Chicago Press, 1979), 3–6.

97. “Philadelphia Social History Project Series,” Institute for Social Research, University of Michigan, <https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/229>.

98. Covart, “Sharon Block, How to Research History Online”; Sharon Block, *Colonial Complexions: Race and Bodies in Eighteenth-Century America* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2018), Ek 1.

tin külliyatındaki örüntüleri tespit eden bilgisayar algoritmaları kullanırlar. Örneğin Lincoln Mullen, ABD Kongre Kütüphanesi'nin dijital ortama taşıdığı milyonlarca gazete sayfası arasından "866 binden fazla İncil alıntısını ya da İncil'deki belli başlı ayetlere yönelik sözlü göndermeleri" tespit için bir bilgisayar kullanır.⁹⁹ Yine aynı şekilde Jo Guldi, Britanyalı siyasetçilerin dikkatlerini altyapıya verdikleri anları tespit etmek için onlarca yıllık parlamento tartışmalarını inceler.¹⁰⁰ Bu yöntemler henüz yenidir ve tarihçiler bu tarz "uzaktan okumaların" değerini tartışmaktadır. Columbia Üniversitesi'nde tarihçi ve istatistikçilerden oluşan bir ekip, önemli olayların göstergesi olduğu düşünülen akıştaki dikey çizgileri tespit etmek üzere diplomatik yazışmaların üst verisini (metadata) çözümler. Bilgisayar yıllar sonra önemli olaylara işaret eden bazı dönemleri tespit edebilmiştir. Fakat ekip şu sonuca varır: "İlk zamanlar önemsiz gibi görünen, ancak biraz da o sırada henüz gerçekleşmemiş olaylar nedeniyle gelecekteki tarihçiler tarafından önemli olarak görülmeye başlanan olayların sayısı, başarılı tahminlerin sayısını her geçen gün giderek geride bırakacaktır."¹⁰¹

Matbaa çağının tarihçileri için dijital metodoloji bir tercihtir. 1990'lı yılların ve sonrasının olaylarını inceleyen tarihçiler için ise dijital metodoloji bir gereklilik olabilir, çünkü incelemek istedikleri insanların geride bıraktıkları terabaytlarca e-postayı, kelime işlemcilerinden çıkan belgeleri, metinleri ve diğer elektro-

99. "America's Public Bible: Biblical Quotations in U.S. Newspapers," <http://americaspublishing.org/>.

100. Jo Guldi, "Parliament's Debates about Infrastructure: An Exercise in Using Dynamic Topic Models to Synthesize Historical Change," *Technology and Culture* 60 (2019): 1–33.

101. Joseph Bernstein, "Can an Algorithm Do the Job of a Historian?," *BuzzFeed News*, 15 Haziran 2015; Joseph Risi vd., "Predicting History," *Nature Human Behaviour*, 3 Haziran 2019.

nik formatları keşfetmenin başka bir yöntemi olmayacak.¹⁰² Üstelik doğuştan dijital olan kaynakların fiziksel kaynaklardan farklı biçimde işlediğini anlamaları gerekecektir. 20. yüzyılın tarihçisinin bir belgenin evrimini anlamak için o belgenin birden fazla kâğıt taslağını karşılaştırması gerekirken 21. yüzyılın tarihçisinin muhtemelen bir kelime işlemcisi dosyasında değişiklikleri görüntülemesi yetecektir.¹⁰³ Tabii bir de dijital formatların esnekliği sayesinde metinlerin haricindeki kaynaklar hakkında yazarken çok daha rahat olabileceklerdir.

102. Helen McCarthy, "Political History in the Digital Age: The Challenges of Archiving and Analysing Born Digital Sources," *Impact of Social Sciences* (blog), 31 Mart 2016, <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2016/03/31/political-history-in-the-digital-age-born-digital-sources/>.

103. Trevor Owens ve Thomas Padilla, "Digital Sources and Digital Archives: Historical Evidence in the Digital Age," *International Journal of Digital Humanities*, 4 Mayıs 2020, 1-17.

YEDİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL METİNLERİN ÖTESİNDE KAYNAKLAR

Tarihçiler, dişleri ve mideleriyle neredeyse her şeyi elverişli yiyeceklere dönüştüren entelektüel hepçillerdir. Onları kütüphanede kitap okurken görebilirsiniz; fakat aynı zamanda büyüteçle demir paraları incelerken, mezar taşlarının tozlarını alırken, nam-ludan doldurulan silahların replikalarını ateşlerken, terkedilmiş fabrikalara geziler düzenlerken, eBay’de eski cenaze evi yelpa-zeleri için açık artırmaya girerken ve mutfaklarında eski yemek tariflerini ihya ederken de görebilirsiniz. Elinizdeki bu rehberde bütün ihtimaller değil, ama gerçek metinler dışında en yaygın bazı kaynak türleri ele alınacaktır.

İPUÇLARI

- Nitel kaynakları tamamlamak için nicel kaynaklardan faydalanın. Nicel çalışmalar için yığınla veri gerekebilir, fakat bazen işin büyük bir kısmını başkaları sizin yerinize yapmış olur.
- Görselleri tıpkı metinlere yaklaştığınız aynı eleştirel gözle okuyun. O görselleri oluşturanların yaptığı tercihler hakkında bilgi edinin.
- Tarihî eserler ve mekânlar söz konusu olduğunda beş duyunuzun mümkün olduğunca çoğunu kullanmaya çalışın.

SAYILAR

Tarihçiler çoğunlukla kelimelerle uğraşırken nicel kanıtları da dâhil ederek hikâyelerini zenginleştirebilir. Öncelikle sayılar kendi başına niteliksel analizlerde olmayan bir titizlik getirebilir. Birçok kanıt arasında her türlü şeyin münferit örneklerini bulabilirsiniz. Peki bir şeyin eğilim hâline geldiğini nasıl bilebilirsiniz? Nicel araştırmalar sessizlerin sesini de duyurabilir. Seçim analistleri bireysel oyları göremez, ancak her bir seçim bölgesindeki seçmenlerin demografik bilgisine dayanarak istatistiksel çıkarımlarda bulunabilir. Benzer şekilde, tarihçiler de bireysel anlamda köylülerin hayatları hakkında fazla bilgiye sahip olmasa da bizler eldeki verileri kullanarak bir kitle olarak köylüler hakkında genellemeler yapabiliriz.

Nicel tarih özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda popüler olmuştur; çünkü tarihçiler artık yaygınlaşan bilgisayarları kullanarak nüfus sayımı verilerine, askerî birliklere, seçim beyannamelerine, hava durumu raporlarına ve fiyatlara dayalı hesaplamalar yapmaya başlamıştır. Fakat basılı ya da el yazısı metinleri bilgisayarla okunabilir veri dizilerine dönüştürmenin yorucu ve maliyetli olduğu ortaya çıkmış ve bu işin sonucunda elde edilen bulgular bazen daha geleneksel kaynaklar sayesinde zaten bilinen bulgular olmuştur. O yüzden 1970'lere gelindiğinde nicel yöntemler konusunda eğitim alan tarihçilerin sayısı azalmış, artık tarihî veri kümelerinin başlıca analistleri iktisat alanında eğitim almış araştırmacılar olmuştur.¹ Bu, aslında aşırıya

1. Margo Anderson, "Quantitative History," şurada: *The SAGE Handbook of Social Science Methodology*, ed. William Outhwaite ve Stephen Turner (Londra: SAGE, 2007), 248–64; Jacques Barzun, *Clio and the Doctors: Psycho-History, Quanto-History & History* (Chicago: University of Chicago Press, 1974), 24–27; Claire Lemerrier ve Claire Zalc, *Quantitative Methods in the Humanities: An*

kaçan bir tepki olmuştur; zira tarihçiler sayılardan çekinmemelidir. Claire Lemerrier ve Claire Zalc'ın da öne sürdüğü gibi “nicel yaklaşımlar, elimizdeki araştırma araçlarına değerli bir katkıdır ve diğer yöntemlerin araçlarıyla eşit derecede önemlidir; ne eksik ne de fazla.”²

Tarihçiler geçmişteki şeyleri saymak için çoğunlukla iki yola başvurur. Birincisi, o zamanlar yapılan tablolamalara ve hesaplamalara başvurmak; ikincisi, kendi sayımlarını yapmak. Birincisi tabii ki daha az zahmetlidir ve verilere güveniyorsanız veya en azından daha fazla geliştirilemeyeceğine inanıyorsanız en iyi seçenektir. Örneğin *The Pox of Liberty* kitabında Werner Troesken, 1890'ların ve 1900'lerin yayınlarından elde ettiği çiçek hastalığı verilerine güvenir ve bu verileri çoğu zaman yorum yapmadan paylaşır.³ Kendi çalışmamda ben de 1970'lerde Washington Metro inşaatının hızla artan maliyetlerini açıklamak için gerekli olan verileri ve becerileri elde etmek için aylarımı (belki de yıllarımı) harcamam gerekebilirdi. Bunun yerine ABD Genel Muhasebe Dairesi'nin 1979'da hazırladığı bir tabloyu yeniden düzenledim. Verdiğim vergiler işe yaradı!⁴

Ancak tarihçiler geçmişteki verilere her zaman güvenemez; çünkü bu veriler eksik ya da yanıltıcı olabilir. Örneğin İç Savaş'tan yıllar sonra gazeteci Ida B. Wells-Barnett ve sosyolog

Introduction (Charlottesville: University of Virginia Press, 2019), Birinci Bölüm; John F. Reynolds, “Do Historians Count Anymore? The Status of Quantitative Methods in History, 1975–1995,” *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History* 31, no. 4 (1998): 141–48.

2. Lemerrier ve Zalc, *Quantitative Methods in the Humanities*, 26.

3. Werner Troesken, *The Pox of Liberty: How the Constitution Left Americans Rich, Free, and Prone to Infection* (Chicago: University of Chicago Press, 2015), Dördüncü Bölüm'e dair notlar.

4. Zachary M. Schrag, *The Great Society Subway: A History of the Washington Metro* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006), 173.

Monroe Work, muteber gazetelerdeki raporlara dayanarak linç olaylarını tablolaştırmaya başlar. Yaptıkları araştırma o zamanki tartışmalar açısından hayati derecede önem arz etmiştir ve hâlâ verilerde adil olmaya çalışanlara ilham vermeye devam etmektedir. Fakat ellerindeki kaynaklar Wells-Barnett ve Work'ü kısıtlamıştır. Zira artık 21. yüzyılda araştırmacılar bilgisayarla başka birçok gazeteyi incelemekte, önceden haberi yapılmamış linç olaylarına rastlamakta ve mükerrer olayları ayıklayıp atarak daha kesin veriler elde etmektedir.⁵ İki aşırı uç olan mevcut sayılara güvenmekle sayım işlemini sil baştan yapmak arasında, araştırmacılar nicel kaynakları eleştirel olarak okuyabilir, onlara ne zaman güvenebileceklerini ve ne zaman kuşkulandıklarını gerektiğini kendileri belirleyebilir. Siz de veri kümelerinizi iyi tanıyın, onları kimin ve hangi amaçla topladığını öğrenin ve her fırsatta başka kanıtlarla karşılaştırıp doğruluklarını test edin. Elde edeceğiniz sonuç geçmişteki hesaplamalarla sizin yaptığınız hesaplamaların bir karışımı olabilir.⁶

Tarihçiler daha çok üçüncü bir nicel yaklaşım yönteminde de faydalanabilmektedir: Kendi konularıyla alakalı alanlarda yapılmış bilimsel çalışmalarla ilgilenmek. Örneğin iktisat tarihçisi Eric Hilt'in de belirttiği gibi son zamanlarda "kapitalizmin tarihi" üzerine yapılan çalışmalar ile iktisat tarihi birbirlerini tamamlayabilecek birbirinden ayrı yaklaşımlardan faydalanır. Hilt'in belirlediği farklılıklardan biri iktisat tarihçilerinin nicel

5. Gianluca De Fazio, "Improving Lynching Inventories with Local Newspapers: Racial Terror in Virginia, 1877–1927," *Current Research in Digital History* 2 (2019); Charles Seguin ve David Rigby, "National Crimes: A New National Data Set of Lynchings in the United States, 1883 to 1941," *Socius* 5 (Ocak 2019).

6. "Essay on Sources and Methodology" şurada: Loren Schweninger, *Black Property Owners in the South, 1790–1915* (Champaign: University of Illinois Press, 1990), 371–91.

verileri daha fazla kullanmasıdır; böylece kapitalizm tarihi üzerine çalışanlar bu verileri çalışmalarına ekleyeceklerdir.⁷

HARİTALAR

Genelde tarihçiler haritalara bayılır. Belirli bir yer hakkında yazıyorsanız (mahalle, eyalet ya da kıta, fark etmez) insanların birbirleriyle nerelerde münasebette bulunduklarını anlamak elzemdir. Bazı tarihçiler ortaya çıkardıkları somut gerçekler için haritalar bulmaya çalışır. Örneğin Sanborn Company, 1867'den başlayarak Amerika'nın şehirlerini ayrıntılı bir şekilde haritalandırmış; her bir binanın alanını, yüksekliğini, yapı özelliğini ve kullanım amacını kaydetmiştir. Bu şirketin asıl müşterileri ise yangın sigorta şirketleri olmuştur. Bu şirketlerin sadece sigortalamayı düşündükleri binanın ayrıntılarına hâkim olmaları değil, yakınlarındaki binaların yangından etkilenme ihtimallerini de bilmeleri gerekmiştir. Bugün bu haritalar (ister kâğıt orijinaleri olsun ister mikrofilm nüshaları, isterse de her geçen gün artan dijital nüshalar olsun) geçmişin manzaralarını inşa etmeye çalışan tarihçiler ve tarihî coğrafyacılar tarafından çok sevilmektedir.⁸

Bazı tarihçiler harita okur; çünkü haritalar bize sadece fiziksel dünya hakkında değil, karakterlerinin zihinsel alanı hakkında da bir şeyler anlatır. Araştırmacılar haritacıların kentsel yoksulluk ve benzeri sorunları tanımlamak için kullandıkları

7. Eric Hilt, "Economic History, Historical Analysis, and the 'New History of Capitalism,'" *Journal of Economic History* 77 (2017): 511–36.

8. Cheryl Lederle, "Learning Beyond the Original Purpose with Sanborn Fire Insurance Maps," *Social Education* 81 (2017): 351–55; Anne E. Mosher, *Capital's Utopia: Vandergri ft, Pennsylvania, 1855–1916* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2004).

“görsel retoriği” üreten ölçek, semboller ve hatta renklere nasıl karar verildiğini anlatmıştır.⁹ Daniel Immerwahr, ABD’nin Porto Riko, Hawaii ve Filipinler’i ilhakından sonra hem hükümetin hem de ticari haritacıların bu yeni bölgeleri ABD haritasına nasıl eklediklerini anlatır ve anakaradaki Amerikalıları ülkelerinin doğasını yeniden düşünmeye sevk eder.¹⁰

Başka kaynaklar gibi haritalar da güçlülerin eseridir ve güç ilişkileri yüzünden çarpıtılmıştır; ama bir taraftan da bunları açığa çıkarmaktadır. Örneğin Colorado’nun Sand Creek yerleşim bölgesinde 1864’te gerçekleşen katliamdan dört yıl sonra Teğmen Samuel Bonsall arazinin ayrıntılı bir haritasını hazırlar. Bonsall’ın almış olduğu teknik eğitim ve haritasını olaydan nispeten kısa sayılabilecek bir süre sonra hazırlamış olması bazı tarihçilerin onu güvenilir bir kaynak olarak kabul etmesine sebep olur. Oysa Bonsall söz konusu katliamı bizzat gerçekleştirmiş olan ABD ordusunun bir subayıdır ve ceset parçalarından acımasızca koleksiyon yapan biridir. Nitekim yüz yıldan fazla bir süre sonra, katliamdan kurtulmuş bir Şayen’in soyundan gelen Laird Cometsevah, bir “mezar soyguncusu” tarafından üretilmiş kanıtlara güvenilmesine karşı çıkar.¹¹ Benzer şekilde, Timothy Mitchell’a göre 1908’de Mısır’da yapılmış bir jeolojik etüt çalışması “iddia ettiğinin aksine o zamanın dünyası hakkında daha net bir bilgi üretmediği gibi mevcut bilgi hazinesine de herhangi

9. Miles A. Kimball, “London through Rose-Colored Graphics: Visual Rhetoric and Information Graphic Design in Charles Booth’s Maps of London Poverty,” *Journal of Technical Writing and Communication* 36 (2006): 353–81; Laura Vaughan, *Mapping Society: The Spatial Dimensions of Social Cartography* (Londra: UCL Press, 2018).

10. Daniel Immerwahr, *How to Hide an Empire: A History of the Greater United States* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2019), 74–75.

11. Ari Kelman, *A Misplaced Massacre: Struggling over the Memory of Sand Creek* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013), 145.

bir katkı sağlamamıştır.” Ancak faydası olduğu bir şey varsa o da merkezî hükümetin toprak sahiplerini vergilendirmesini sağlamak olmuştur.¹²

Sadece nesnel hakikati yansıtmaya iddiasındaki haritacılar dahi neleri dâhil edip etmeyecekleri konusunda karar vermek zorundadır ki bu da haritada gösterilmek üzere neyin önemli olduğu konusunda bazı varsayımlarda bulunmayı gerektirir. Denis Wood’un da belirttiği gibi ABD Jeolojik Etüt Kurumu, hazırladığı haritalara neyin dâhil edileceğine karar verirken “ayrıntıların kalıcılığına” dikkat ettiklerini iddia ederse de Detroit’in virane mahallelerindeki kaldırımlarda ve boş alanlarda az ya da çok kalıcı biçimde duran “çöp ve kırık şişe” yığınlarını haritaya aktarmaz.¹³ Dolayısıyla tıpkı bir coğrafyacı gibi bir tarihçi de haritalardan, haritacıların değerli buldukları ve bulmadıkları şeylerin birer kaydı olarak faydalanabilir.

GÖRSELLER

Tarih anlatılarında bazen görseller yalnızca tasvir edici örnekler olarak, yani bir hikâyeyi ya da iddiayı bizzat yönlendiren değil de onlara canlılık katan resimler olarak kullanılır. Önemli bir kişinin görüntüsünün tarihin akışını değiştirdiğini düşünmeseniz bile anlattığınız olayların okurunuzun gözünde canlanmasına yardımcı olacak bir portre eklemek hoş olacaktır. Fakat görseller, göstermekten çok daha fazlasını yapabilir. Mesela tarihi de kaydederler, yani insanların ve yaptıkları tercihlerin hikâyesini...

12. Timothy Mitchell, *Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity* (Berkeley: University of California Press, 2002), 92.

13. Denis Wood, *The Power of Maps* (New York: Guilford Press, 1992), 81–84.

Bu tercihleri anlamak konusunda en iyi eğitimden geçen araştırmacılar sanat tarihçileridir; fakat tarih ile sanat tarihi arasındaki çizgi belli belirsizdir. Örneğin sanat tarihçileri kendilerini görsellerin analizleriyle sınırlandırmaz, diğer taraftan da sanat tarihinde uzmanlık eğitimi almamış tarihçiler de metinleri kullandıkları derecede görselleri de kanıt olarak kullanabilir.¹⁴ (Üniversitede tarih ve sanat tarihi bölümünün uzun zamandır üyesi olarak ben bu iki disiplin arasındaki benzerliklerin farklılıklardan daha dikkat çekici olduğunu keşfettim.)

Görsel analizi ana metnin içinde veya görselin altında alt-yazı olarak yapılabilir, hatta bazen her ikisinde de olabilir. Hangisi olursa olsun görseli kitabın ya da makalenin en alakalı kısmına yerleştirmek iyi olacaktır. Daha önemlisi de görselleri aynı sayfaya ya da karşılıklı sayfalara yerleştirmek ve böylece okura kıyaslama fırsatı vermektir. *The Secret History of Wonder Woman* adlı kitabında Jill Lepore, siyasî bir karikatür ya da haber fotoğrafıyla *Wonder Woman* çizgi romanının ilk yıllarından bazı kareleri yan yana koyar ve o karikatürlerin ya da haber fotoğraflarının çizgi romana nasıl ilham vermiş olabileceğinden bahseder. Lepore ve yayınevi bu resimleri özellikle aynı sayfalara yerleştirerek konuyu vurgulamaya özen göstermiştir.¹⁵

Bazı görsel kanıtlar az ya da çok dış görünüşe bakılarak yorumlanabilmektedir. Örneğin Sarah Jo Peterson, Ford Motor Company mühendislerinin başka bir şirketin tasarımını seri üretime uyarlarlarken B-24 bombardıman uçağında yaptıkları tasarım değişikliklerini açıklamaya çalışır. Yazdığı dört paragraflık açıklama metni gayet sarıhtır; ancak aynı uçak parçasının önceki ve

14. Peter Burke, *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*, 2. edisyon (Londra: Reaktion Books, 2014).

15. Jill Lepore, *The Secret History of Wonder Woman* (New York: Alfred A. Knopf, 2014). Örneğin bk. sayfa 100–101.

sonraki versiyonlarını karşılaştıran bir Ford fotoğrafı eşlik edince söz konusu açıklama daha da anlaşılır hâle gelir. Soldaki fotoğrafta birkaç küçük parçadan oluşan, bir makinistin genel amaçlı aletlerle birleştirebileceği türden bir parça yer almaktadır. Sağdaki fotoğrafta ise daha az sayıda ve daha karmaşık parçadan oluşan, ciddi zaman ve para harcadığı mesajını veren özel bir düzenek görünmektedir. Aynı ürüne giden emek yoğun yol ile sermaye yoğun yol arasındaki farkı hemen görürüz, tıpkı Ford fotoğrafçısının bizden beklediği gibi...¹⁶

Diğer durumlarda tarihçiler daha eleştirel okumalar yapmalı, görselleri üretenlerin bilerek ya da aleni bir şekilde aktarmadığı bilgileri arayıp bulmalıdır. Örneğin Davin Henkin, İç Savaş öncesi kâğıt para tasarımcılarının öncelikli olarak, ekonomik mübadeleyi kolaylaştırırken sahteciliği caydıracak para birimleri tasarlamakla ilgilendiklerinden bahseder. Yine de tasarladıkları şeyleri diğer grafiklerle karşılaştırırken yeni anlamlar keşfeder ve şöyle der: “Manhattan sokaklarında dolaşan paranın miktarı ve çeşitliliği New Yorkluları yalnızca döviz piyasasının iniş çıkışlarına ya da henüz gelişmemiş bir bankacılık sisteminin istikrarsızlıklarına şartlandırmakla kalmaz, aynı zamanda artık kanıksadığımız yabancılarla olan gayrişahsi türden ilişkilere de şartlandırır. Bu banknotlar hem şehir hayatının telaşlı anonimliğini hem de bu anonimliğin belirsizleştirdiği bir hayli rahatsız edici sosyal ve ekonomik karşılıklı bağımlılığı tetiklemiştir.”¹⁷

Görselleri tahlil etmenin ilk adımı görsele kimin ve neyin dâhil edildiğinin dökümünü çıkarmaktır. Örneğin Rosemarie Zagarri, seçimlerin resme dökülmüş iki tasvirini karşılaştırır.

16. Sarah Jo Peterson, *Planning the Home Front: Building Bombers and Communities at Willow Run* (Chicago: University of Chicago Press, 2013), görsel 1.3, 185.

17. David M. Henkin, *City Reading: Written Words and Public Spaces in Antebellum New York* (New York: Columbia University Press, 1998), 164.

Bunlardan ilki John Lewis Krimmel'in *Election at the State House* (1815 civarı) adlı tablosu, ikincisi de George Caleb Bingham'ın *The County Election* (1852) adlı tablosudur. Zagarri'nin dikkat çektiği farklılıklardan biri de şudur: Krimmel'in tablosunda "alt sınıftan erkekler, Afrika kökenli Amerikalılar, beyaz kadınlar ve çocuklar (bunların hiçbiri oy kullanamıyordu)" varken "Bingham, zencileri ya da kadınları sahneye dâhil etmemiştir. Oradakilerin bulunanların hepsi beyaz erkeklerdir." Ardından Zagarri şu sonuca varır: Her geçen kuşakta Amerikalı ressamlar "oy kullanmayı vatandaşlığı tanımlayan bir fiil olarak ön plana çıkarmıştır. Hem görselde hem de gerçekte ortaya çıkan sonuç, kadınların seçim sahnesinden fiilen silinmesidir."¹⁸

Fotoğrafçılar bir görsele neleri dâhil edecekleri konusunda benzer tercihlerde bulunur. Örneğin yaşadığı kömürlükte Sebt gününe hazırlanan yahudi bir adamı tasvir eden Jacob Riis'e ait bir fotoğrafı inceleyen Peter Bacon Hales, Riis'in fotoğraf makinesini kürek tutan ve parmakları hariç başka bir tarafı görünmeyen birini kareye alacak şekilde tuttuğuna dikkat çeker. Hales şöyle yazar: "O kürek resimde olmalıdır, çünkü kömürlüğün bir ev olarak uygunsuzluğuna işaret eder. Görünüşe göre bizler o sırada bulunduğu yerde saygısızca sürdürülmekte olan işten dolayı dinî vazifeleri bölünen dindar bir yahudiye bakıyoruz. Kareye kürekçinin ellerinden daha fazlası dâhil edilseydi dikkatler bu yalnız insan figürünün varlığından başka yere kayabilir, aynı zamanda küreğin simgesel gücünü azaltabilirdi."¹⁹

18. Rosemarie Zagarri, *Revolutionary Backlash: Women and Politics in the Early American Republic* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011), 161–64.

19. Peter Bacon Hales, *Silver Cities: Photographing American Urbanization, 1839–1939*, gözden geçirilmiş baskı (Albuquerque: University of New Mexico Press, 2005), 315.

Görsel 7.1: Jacob Riis'in bu fotoğrafı aynı anda hem 1890'larda New York'taki hayata dair belgesel bir kanıt hem konut reformu için bir İlerici Dönem argümanı hem bir portre hem teknik bir başarı (Riis flaşlı fotoğrafçılığın öncülerindendir) hem de bir sanat eseridir. Jacob A. (Jacob August) Riis (1849–1914), "Ready for Sabbath Eve in a Coal Cellar," New York Şehir Müzesi. 2008.1.46.

Bazen de tarihçinin ilgisini çeken şey, görselin üreticisinden ziyade o görselin içindekidir. Örneğin Eric Yellin bir fotoğrafta Afrika kökenli Amerikalıların olmasına rağmen altındaki açıklamada onlara yer verilmediğinden bahseder ve şu sonuca varır: Söz konusu görsel "federal dairelerde alt düzey büro işlerinde kadın istihdamının artışı"nı göstermeyi amaçlamıştır. Fakat farkında olmadan, o zamanlar beyaz kadınların yanı sıra siyahi erkeklerin de istihdama dâhil edildiğini göstermektedir."²⁰

20. Eric S. Yellin, *Racism in the Nation's Service: Government Workers and the Color*

Bir görseldeki her şeyi listeledikten sonra artık başka soruları da düşünebilirsiniz. Örneğin bir sanatçı bir görselde en çok hangi öğeleri ön plana çıkarmaktadır? Hangilerini hayranlıkla göstermekte, hangilerini küçümsemektedir? Görseldeki kişi daha uzun ve daha güçlü görünsün diye çekim aşağıdan mı yapılmış? Yoksa çaresiz görünsün diye yukarıdan mı? Bir görseli çevreleyen bağlamı da dikkate almalısınız. Mesela aynı görsel birkaç gazetede farklı yerlerde, farklı şekilde kırpılmış olarak ve farklı açıklamalarla yer alabilir.²¹ Hatta bir görsel gizlenebilir de. Sally Stein'in da belirttiği gibi Franklin Roosevelt'in tekerlekli sandalyedeki fotoğraflarının çoğunu Roosevelt'in ölümünden onlarca yıl sonrasına kadar sadece ailesi ve arkadaşları görebilmiştir. Bu fotoğraflar Roosevelt'in engelli olduğu gerçeğini net bir şekilde tasvir etse de halkın gözündeki hareketli, güler yüzlü ve çoğu zaman ayakta görünen Roosevelt imgesini temsil etmemektedir.²²

Tıpkı metin üreticileri gibi görsel üreticilerinin de geleceğe saygı duymak ya da onu reddetmek gibi seçenekleri vardır. Örneğin 1830'larda gönüllü itfaiyeciler makineleri ve kovaları klasik sanatın ve hristiyan sanatının ideal çıplak figürleriyle süslemeleri için sanatçılara başvurmuştur.²³ Foto muhabirleri bile görsellerini güzel sanatlardan miras kalan geleneklere göre çerçeveler.²⁴ Mesela Gordon Parks resmî bir dairede hademelik

Line in Woodrow Wilson's America (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013), 101.

21. Ellen Wiley Todd, "Photojournalism, Visual Culture, and the Triangle Shirtwaist Fire," *Labor* 2 (2005): 18–19.

22. Sally Stein, "The President's Two Bodies: Stagings and Restagings of FDR and the New Deal Body Politic," *American Art* 18 (Mart 2004): 32–57.

23. Ross Barrett, *Rendering Violence: Riots, Strikes, and Upheaval in Nineteenth-Century American Art* (Oakland: University of California Press, 2014), 96–99.

24. Peggy J. Bowers, "Through the Objective Lens: The Ethics of Expression and

yapan Ella Watson'ın o ölümsüz portresini fotoğraflarken portrenin Grant Wood'un 1930'da çizdiği *American Gothic* adlı tablosuna benzemesi için Watson'a benzer pozlar verdirmiştir.²⁵ Jack Censer ve Lynn Hunt da bir makalelerinde "Bir kadın bazen sadece bir kadın değil, devrimci bir simgeye dönüşmüş Romalı bir tanrıçadır." diye yazar. Ayrıca şöyle bir uyarıda bulunur: Tarihçiler "ister duvara yapıştırılmak üzere yapılmış kaba, ahşap bir gravür ister zengin kesime girince elde edilebilen ince bir çizgi gravürü olsun sanatsal temsili şekillendiren ortak kanunları öğrenmelidir."²⁶

Metinler gibi görseller de gündemi belirler. Joshua Brown'a göre *Frank Leslie's Illustrated Newspaper* adlı gazete gerçeği yansıtmakla kalmamış, onu şekillendirmeye de çalışmıştır. Örneğin 1870'lerde şehir manzaraları yayınlamış ve böylece okuyucularını kısmen şehrin sokaklarında neler görebileceklerini idrak etmeye hazırlamıştır. Brown, "Resimli yayınlar kentlerin daha anlaşılır görünmesinde önemli bir rol oynamıştır." der ve şöyle devam eder: "Şehrin gelenekleri ve görgü kuralları, farklı sınıflara uzanan bir dizi sosyal tip (ve onların alt kategorileri) aracılığıyla tasvir ediliyordu. Wall Streetli tipler o finans bölgesinde itişip kakışıyor, orta sınıf tipler hafta sonu gezintileri için teknelere doluyor, kibar sosyete tipler yemeklere ve gösterişli kıyafet balolarına katılıyor, şatafatlı birçok etnik tip ise geleneksel eğlenceleriyle meşgul oluyordu."²⁷

Repression of High Art in Photojournalism," *American Communication Journal* 10 (2008).

25. Gordon Parks, *A Hungry Heart: A Memoir* (New York: Washington Square Press, 2005), 65–66.

26. Jack Censer ve Lynn Hunt, "Imaging the French Revolution: Depictions of the French Revolutionary Crowd," *American Historical Review* 110 (2005): 44.

27. Joshua Brown, *Beyond the Lines: Pictorial Reporting, Everyday Life, and the Crisis of Gilded-Age America* (Berkeley: University of California Press, 2013), 81.

Bir görseli, özellikle neşredilmiş bir çalışmadaki görseli, yeniden kullanmak izin almayı ya da ücret ödemeyi gerektirebilir. Bu; yayın hakkı lisansı, görsele erişim yahut da fotoğraflamak ve taramak içindir. Çalışmanız için görsel malzeme toplarken telif hakkının kimin denetiminde olduğunu ya da bunu nasıl fark edebileceğinizin kaydını tutun. *The College Art Association* (Sanat Koleji Derneği) bu konuyla alakalı faydalı kılavuzlar hazırlıyor.²⁸

PORTRELER

Telefonlarla özçekimin yaygın olduğu bu çağda herkesin bildiği gibi, portreler insanın fizikî görüntüsünden daha fazlasını tasvir eder. Kendilerini nasıl sunmayı seçtiklerinin ya da başkaları tarafından nasıl görüldüklerinin birer kayıdır. Belki de düşünülmesi gereken ilk soru, bir portrenin hangi şartlar altında meydana getirildiğidir. Eğer oturup poz veren kişi bir yağlı boya siparişi için yüklü miktarda para ödemişse, o kişinin eserin nihai halinin nasıl görüneceği konusunda bayağı söz söyleme hakkı olduğunu tahmin edebiliriz. Eğer bu portre polis merkezinde çekilen bir vesikalık ise muhtemelen şüpheliden ziyade polis memurunun bakış açısı hakkında bize bilgi verecektir; gerçi zanlılar da fotoğraf çekilirken surat asmayı, gülmeyi ya da uysal bir şekilde bakmayı tercih edebilmektedir. Bu aşırı uçların arasında sonsuz sayıda değişken vardır. Örneğin resmî kimlik fotoğrafları bile fotoğrafı çekilen kişinin itibarının bir kaydı olabilmektedir.²⁹ Diğer

28. College Art Association, *Code of Best Practices in Fair Use for the Visual Arts*, Şubat 2015; College Art Association, "Intellectual Property | Standards & Guidelines," <http://dev.collegeart.org/standards-and-guidelines/intellectual-property>.

29. Eric S. Yellin, "‘It Was Still No South to Us’: African American Civil Servants at the Fin de Siècle," *Washington History* 21 (2009): 42; "The Real Face of White

zaraftan, kamuya mal olmuş güçlü bir kişi de resmî portresinden nefret edebilir.³⁰

Maharetli tarihçiler hem poz verenin hem de resmedenin yaptığı tercihleri yeniden kurarak portreyi hikâyeye dönüştürebilir. Daniel Sharfstein, Nez Perce kabilesi şefi Ollokot üzerine odaklanan 1877 tarihli bir portreyi tasvir ederken fotoğrafçı Charles Phillips'in yaptığı tercihlerden bahseder. Muhtemelen arka planı Phillips seçmiş ve uzun pozlama sırasında görüntünün bulanıklaşmaması için Ollokot'a dik ve hareketsiz bir şekilde poz vermesi talimatını vermiştir. Ancak Sharfstein, kıyafet ve takıları bizzat Ollokot'un seçtiğine vurgu yapar:

Yerlilerin Dreamer adlı dinî inancı gereği Ollokot'un kalın telli saçları pürüzsüz alnının üstünden tepeye doğru taranmıştır. Dalgalı zülüfleri boyunca sol omzundan aşağı uzun beyaz tüyler sarmaktadır. Ekose gömleği bağrının ortasına kadar açıktır ve bu açıklıktan hoş bir kavis hâlinde sekiz tane boncuklu kolye görünmektedir. Tozluklarının etrafında satın alınmış bir battaniye sarıdır ve sol bacağından aşağı belki de bir kurda ait beyaz bir kürk sarmakta, kürkün kuyruğu da mokasenlerinin üzerine uzanmaktadır. Kucağında geniş siperlikli ve tüylerle süslü fötr bir şapka. ... Sahip olduğu güç fotoğrafa yansımış, kayıt altına alınmıştı; ama buna rağmen verdiği poz, giysileri ve hatta bir fotoğrafçıya poz veriyor olması dahi Ollokot'un sonradan yerleşenlerin dünyasındaki yerini kabullenmiş olduğunu gösteriyordu. Resimdeki geleneksel bir savaşçıydı; fakat gömleği, şapkası ve battaniyesi uzak imalathanelerde, atölyelerde ve fabrikalarda üretilmişti. Bunun karşılığında da onun bizzat bu

Australia: Experimental Browser," <http://invisibleaustralians.org/faces/>.

30. Simon Schama, *The Face of Britain: A History of the Nation through Its Portraits* (New York: Oxford University Press, 2016), Birinci Bölüm.

*görüntüsü kâğıda basılıp, uzak ya da yakın fark etmez, beyaz insanlara satılacaktı.*³¹

FİLMLER VE SES KAYITLARI

19. yüzyılın sonlarında sesi ve hareketli resimleri kaydetme teknolojisinde yaşanan gelişmeler sayesinde tarihçiler daha önce görülmemiş bir beceriye sahip olmuş, geçmişe yönelik görsel ve duyuşsal bağlantılara kavuşmuştur. İnsanların konuşmalarını dinlemek ya da onları hareket hâlindeyken görmek, özellikle sınıflarda ve kamusal tarih sunumlarında çok işe yarayabilir; ayrıca ses kayıtları da araştırmacılar için faydalı olabilir. Küba Füze Krizi boyunca süren tartışmaları dinlemenin transkriptleri okumaktan çok daha fazla zaman alacağının bilincinde olmasına rağmen Sheldon Stern, bu olayı ciddi bir şekilde araştıran hiçbir tarihçinin bu fırsatı kaçırmaması gerektiğini belirtir. Transkriptler bazen sadece kullanılan kelimeler konusunda hatalı olmakla kalmaz, aynı zamanda ton ve nüansı yakalamakta da başarısız olabilir. Stern'e göre Savunma Bakanı Robert McNamara'nın "en iyi transkriptin bile yakalayamadığı karamsar tonu 16 Ekim'den o zamana kadar kendisinin ve ekibinin günün yirmi dört saati maruz kaldığı tükenmişlik, korku ve endişenin en derin hâlini anbean gözler önüne sermiştir."³² Daha sıradan bir örnek vermek gerekirse Christine Ehrick, Arjantinli komedyen Tomás Simarri'nin baştan sona farklı kesimlerden gelen insanları komik bir şekilde ve ses efektleriyle tasvir ettiği 1928 tarihli bir ses kaydı-

31. Daniel J. Sharfstein, *Thunder in the Mountains: Chief Joseph, Oliver Otis Howard, and the Nez Perce War* (New York: W. W. Norton, 2017), 206–7.

32. Sheldon M. Stern, *The Cuban Missile Crisis in American Memory: Myths versus Reality* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2012), 4.

nı keşfeder ve bu kaydın herhangi bir radyo metninin tek başına aktarabileceğinden çok daha fazlasını yakaladığını belirtir.³³ Ama ne yazık ki ses kayıtlarını korumak, bulmak ve kullanmak metin ve görsellere göre daha zordur. Ses kayıtları hassastır; bir kaset ya da disk iyi şartlarda saklanmış bile olsa onu çalabilecek sağlam bir alet olmadığı sürece işe yaramaz.³⁴ Ayrıca bir araştırmacının bütün bir ses kaydını dinlemesi, transkripti taramasından çok daha uzun sürer.

Aynısı filmler için de geçerlidir. 20. ve 21. yüzyıl tarihçileri gayet iyi bilmektedir ki gişe rekorları kıran Hollywood yapımlarından tutun da amatör olanlara kadar bütün filmlerin dünyadaki kültürler üzerinde muazzam etkileri vardır; fakat filmleri kaynak olarak kullanmak hâlâ zorlu bir iştir. Öncelikle ses kayıtları gibi filmlerin korunması da zordur. Ayrıca filmleri incelemek isteyen araştırmacıların kullanılan yöntem ve teknikleri öğrenmeleri gerekebilir. Örneğin Mia Treacey şöyle bir uyarıda bulunur: “Bir oyuncunun başının üstündeki ışık halesi onun kutsallığını simgelemiyor olabilir. Bu ışık halesi belki de kötü konumlandırılmış bir tepe lambasından kaynaklanıyordu.”³⁵

Televizyon ise son derece etkili ama bir o kadar da geçici bir araç olarak varlığını sürdürmektedir ve bu yüzden günümüz tarihçileri bir zamanlar milyonlar tarafından izlenen programları izleme imkânına sahip olmayabilir. En eski televizyon programları canlı yayınlanıyor ve kaydedilmiyordu bile.

33. Christine Ehrick, “Comedy and Aural Modernity in Argentina: Tomás Simari’s ‘Un Viaje En Ómnibus,’” *Hispanic American Historical Review* 96 (2016): 217–23.

34. Anthony Cocciolo, *Moving Image and Sound Collections for Archivists* (Chicago: Society of American Archivists, 2017).

35. Mia E. M. Treacey, *Reframing the Past: History, Film and Television* (Londra: Routledge, 2016), xvi.

Bazıları ise çoktan yok olan medya ortamlarına kaydedilmiştir ya da o ortamları çalacak aletleri bulmak çok zordur. Örneğin 1990'lı yıllarda Paul Longmore, ABD'nin farklı bölgelerindeki arkadaşlarından ve meslektaşlarından İşçi Bayramı vesilesiyle bağış toplamak amacıyla yerel olarak yayınlanan televizyon programlarını kaydetmelerini ister. Bugün o kasetler San Francisco Devlet Üniversitesi'nde muhafaza edilmektedir. Fakat Longmore, daha önce yayınlanmış bağış toplama programlarının izini sürmek için gazete haberlerine başvurmak zorunda kalır.³⁶ Bazen de kayıtlar mevcut olsa bile araştırmacılara açık olmayabilmektedir. Örneğin Kathleen Collins, 1970'lerin *All in the Family* adlı ünlü durum komedisini incelemek için sarf ettiği çabadan bahsederken “*All in the Family* adlı diziye karar verdiğimde diziye tek erişim sorunumun DVD'lerin parasını ödemek ve posta kutuma gelmelerini beklemek olacağını sanıyordum” der. Ancak ilk altı sezona ulaşmak kolay olmasına rağmen “final sezonundan yalnızca üç bölüm izlenebiliyordu, geri kalan yirmi bölüme ise hiçbir yerden ulaşamıyordum ya da en azından hevesli ve kaynak bulma bakımından tecrübeli herhangi bir araştırmacının bile bulabileceği hiçbir yerde yoktu.”³⁷ Arşivcilerin etkileyici çabalarına rağmen televizyon hâlâ zorlu bir iştir.

36. Paul K. Longmore, *Telethons: Spectacle, Disability, and the Business of Charity* (New York: Oxford University Press, 2015); David A. Gerber, “Pity Party,” *Reviews in American History* 44 (2016): 511–16.

37. Kathleen Collins, “The Trouble with Archie: Locating and Accessing Primary Sources for the Study of the 1970s US Sitcom, *All in the Family*,” *Critical Studies in Television* 5 (2010): 120–21.

Zara Anishanslin, “Nesneler dilsiz fizikî eşyalardan daha fazlasıdır.” der ve şöyle devam eder: “Nesneler zaman ve mekân sınırlarını aşarak insanları birbirine bağlar; ticari işlemlere işaret eder; sembolik siyasî roller oynar; emek, hediye verme ve satın alma hikâyeleri aktarır ve paylaşılan kültürel hayal gücü ve estetik anlayışa dair fikir verir.”³⁸ Üstelik tarihî eserler bireylerin ya da bütün olarak kültürlerin en iyi korunmuş kayıtları olabilmektedir. Leonie Hannan ve Sarah Longair, “İnsanlar kelimeler yazmadan önce aletler yapıyordu.” der ve şöyle devam eder: “Bu sebeple maddi kültürün incelenmesi metinsel hiçbir kaydın olmadığı asırlar öncesi tarihin kapısını aralar.”³⁹

Arkeologlar, antropologlar, sanat tarihçileri ve müze küratörleri bu tarz nesneleri işlerinin merkezine koyar. Tarihçiler, hatta nesneler hakkında çok şey yazanlar bile, mevcut tarihî eserlerin kendisinden ziyade yazılı kaynaklara güvenme eğilimindedir. Ayrıntılı bir patent başvurusu, reklamlar ya da anılar insanların bir eşyayı nasıl icat ettiği, ürettiği, pazarladığı ve kullandığı hakkında ayrıntılı bilgi verebilir. Oysa aynı eşyanın müzede camının içindeki görüntüsünden (hele elinize alıp ne kadar işlevsel olduğuna bakmaya izniniz yoksa) bu bilgileri elde etmek zordur. Bununla beraber bir eşyanın dış görüntüsü ya da nasıl çalıştığıнын incelenmesi o eşyanın imal edilme ve kullanılma hikâyesi hakkında tabii ki ipuçları verir.⁴⁰ Bazı araştırmacılar, hakkında

38. Zara Anishanslin, *Portrait of a Woman in Silk: Hidden Histories of the British Atlantic World* (New Haven, CT: Yale University Press, 2016), 19; ayrıca bkz. 313–17.

39. Leonie Hannan ve Sarah Longair, *History through Material Culture* (New York: Oxford University Press, 2017), 30.

40. Joseph J. Corn, “Object Lessons/Object Myths: What Historians of

yazı yazdıkları tarihî eserleri ellerine alabilme şansına nail olur. Marcy Dinius'un belirttiği gibi 19. yüzyılda dagerotiplere bakanlar onları ellerine alır ve üzerlerinde başkalarının portreleri olan parlak yüzeylerden yansıyan kendi yüzlerini görürlerdi. Dinius, okurlarına “Bu kitabı okurken ya da okuduktan sonra gerçek bir dagerotip bulmanızı öneririm.” diyerek tavsiyede bulunur ve şöyle devam eder: “Bir tanesine denk gelmek birden fazla duyuya hitap eden tarifi imkânsız bir deneyimdir.”⁴¹

Maddi kanıt kullanmak isteyen tarihçiler sık sık özellikle arkeoloji gibi başka disiplinlerden araştırmacılarla iş birliği yaparlar. Örneğin Tyler Anbinder, arkeologların New York'taki Five Points mahallesinde yaptığı kazıları “mahalle sâkinlerinin çoğunun en temel ihtiyaçlardan fazlasını karşılayabildiğinin” kanıtı olarak kullanır, ama birçoğunun sefaletine ilişkin yazılı kanıtların göz ardı edilmemesi konusunda da uyarıda bulunur.⁴² Bazı tarihçiler (Orta Çağ'dan kalma silahlar ya da Sanayi Devrimi'nin erken dönemlerinden kalma makineler gibi) tarihî nesneleri ya da replikalarını çalıştırır ve nasıl iş gördüklerine bakar. Bu tarz tatbikatlar geçmişin tam olarak deneyimlenmesini sağlayamaz. Bunun sebebi bir bakıma hiçbir tarihçinin ya da arkeoloğun, za-

Technology Learn from Things,” şurada: *Learning from Things*, ed. David Kingery (Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1996), 35–54; Hannan and Longair, *History through Material Culture*, 33.

41. Marcy J. Dinius, *The Camera and the Press: American Visual and Print Culture in the Age of the Daguerreotype* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012), 6.

42. Tyler Anbinder, *Five Points: The 19th-Century New York City Neighborhood that Invented Tap Dance, Stole Elections, and Became the World's Most Notorious Slum* (New York: Simon & Schuster, 2001), 77; Tyler Anbinder, review of *Five Points Archaeological Project Web Site*, by Rebecca Yamin, *H-Urban*, *H-Net Reviews*, Eylül 1997, <https://networks.h-net.org/node/22277/reviews/22931/anbinder-five-points-archaeological-project-web-site>.

manında asıl kullanıcının zanaatına adanmış olabileceği yıllarca süren eğitimi karşılayamayacak olmasıdır. Yine de normalde birinin yalnızca hakkında okuma yapabileceği aletleri eline alıp inceleme fırsatına sahip olması, sadece metinlerden ve görsellerden elde edilebilecek bilgiden çok daha fazlasını sunar.⁴³ Hatta böyle nesnelerin üretilmesi bile yeni bilgiler sağlayabilir. Örneğin Pamela Smith metal işleme, renk üretme ve benzeri zanaatları anlamak için 16. yüzyıla ait bir el yazmasındaki tarifleri uygulayan ekiplere liderlik etmiştir.⁴⁴

eBay ve benzeri çevrimiçi alışveriş sitelerinin ortaya çıkması, tarihçilerin kendi çalışmalarıyla alakalı tarihî eserleri elde etmelerine imkân tanımıştır. Böyle bir nesneyi elde etmek basılı çalışmanıza bir görsel eklerken kimseden izin almak zorunda kalmamak gibi bir rahatlığı beraberinde getirir.⁴⁵ (Tabii telif hakkı hâlâ geçerli olabilir.) Daniel Gifford, eBay’i “çevrimiçi arşiv” olarak kullanmak için hiçbir ücret ödemek zorunda olunmadığını göstermiştir. Eski kartpostallar için on binlerce eBay ilanına baktıktan sonra Gifford, alıcıları hakkında ayrıntılı bilgi içeren iki bin civarı kartpostal bulabilmiştir. Veri tabanına ve analizine eklemek için bu kartları satın almak zorunda kalmamıştır.⁴⁶

43. Patrick Malone, “Experimental Industrial Archeology: Imitation in Pursuit of Authenticity,” *IA: The Journal of the Society for Industrial Archeology* 26 (2000): 85–94; Paul Bourke ve David Whetham, “A Report of the Findings of the Defence Academy Warbow Trials Part 1 Summer 2005,” *Arms & Armour* 4 (Nisan 2007): 53–81.

44. “The Making and Knowing Project: Intersections of Craft Making and Scientific Knowing,” <https://www.makingandknowing.org/>.

45. Örneğin bkz. Suzanne E. Smith, *To Serve the Living* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010), 79.

46. Daniel Gifford, *American Holiday Postcards, 1905–1915: Imagery and Context* (Jefferson, NC: McFarland, 2013), 14–19.

BİNALAR VE PLANLAR

Binalar ve şehirler bireylerin, kurumların ve toplumların önceliklerini yansıtır ve bu yüzden tarihçiler yazılı kaynakları nasıl okuyorsa onları da aynı şekilde okuyabilmektedir. Thomas Hanchett, Kuzey Carolina'daki Charlotte şehrinin yeni parselasyonlarından birinde 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş evleri inceler. Amacı, onları satın alan insanların değer yargılarını anlamaktır. "Elizabeth dönemi mimarisi mahalleye belirgin bir banliyö görünümü kazandıran ortak estetik varsayımları somutlaştırmıştır." der ve şöyle devam eder: "Evlerin yollara yakın konumlandığı imalathane köylerinin ve zencilerin yaşadığı bölgelerin aksine beyaz yakalıların meskenleri sokaklardan altı ilâ dokuz metre mesafededir. Tamamen süs bitkileriyle dolu ön bahçeler sahiplerinin refahını açığa vurur ve doğaya duydukları takdir duygusunu simgeler." Hanchett daha sonra şehir plancısı John Nolen'in önerdiği hâliyle başka bir mahallenin tamamına yönelik benzer bir analiz yürütür. Nolen, planına oyun alanları ve parklar eklemiş, fakat onları sadece mahalle sâkinlerine hizmet edecek şekilde evlerin arasında konumlandırmıştır. Hanchett, Nolen'in haritalarını inceledikten sonra o haritalarda "İlerici Planlamacıların hem barınma hem de bağ kurma arzusunu" keşfetmiştir.⁴⁷

Tek başlarına binalar da onları meydana getirenlerin değer yargılarını ortaya çıkarır. Örneğin Dolores Hayden, *The Grand Domestic Revolution* adlı kitabında feminist tasarımcıların kadınların evdeki iş yükünü azaltacak konutlar planlama çabalarının izini sürer. Hayden, metinsel kaynaklardan çokça faydalanırken

47. Thomas W. Hanchett, *Sorting Out the New South City: Race, Class, and Urban Development in Charlotte, 1875-1975* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1998), 158, 174.

aynı zamanda hem inşa edilmiş hem de muhayyel binaların planlarını, çizimlerini ve perspektiflerini inceler ve odaların düzenlenişinin ve hatta mutfakların olmayışının bireysel emekten ziyade müşterek emeğe dair tasarımcıların umutlarını kendi bünyesinde nasıl somutlaştırdığını gösterir.⁴⁸

MEKÂNLAR

Uzun zamandır tarihçiler, hakkında yazdıkları olayların gerçekleştiği mekânları ziyaret eder. Örneğin George Macaulay Trevelyan, gerek yürüyerek gerek bisikletle İtalya'da uzun mesafeler kat etmiş, Garibaldi'nin ordularının izinden gitmiştir.⁴⁹ Samuel Eliot Morison da Kristof Kolomb'un hayat hikâyesini yazmak için üç direkli bir yelkenliyle kaşifin rotalarından bazılarını takip etmiştir.⁵⁰ Son dönemdeki araştırmacılar da onların izinden gitmektedir. Adam Hochschild kendini Sibiryâ'nın uzak bir köşesindeki bir gulag kampının harabelerine götürmesi için bir helikopter tutmuştur.⁵¹ Zara Anishanslin ipek tasarımcısı Anna Maria Garthwaite'in (yaklaşık üç asır önceki) evi ve atölyesi olan binaya cesaret edip girmiştir. Anishanslin, "Garthwaite çiçekli ipeklere dönüşecek tasarımları çizirken durup pencereden dışarıya bakıp Londra'nın göğünü deliğ geçen kilisenin çan kulesini görebiliyor-

48. Dolores Hayden, *The Grand Domestic Revolution: A History of Feminist Designs for American Homes, Neighborhoods, and Cities* (Cambridge, MA: MIT Press, 1982).

49. Jonathan Marwil, *Visiting Modern War in Risorgimento Italy* (New York: Palgrave Macmillan, 2010), 211.

50. James D. Hornfischer, "Revisiting Samuel Eliot Morison's Landmark History," *Smithsonian*, Şubat 2011.

51. Adam Hochschild, "Meanwhile, Back at the Ranch, Part 2: Setting," *Nieman Storyboard* (blog), 28 Mart 2011, <https://niemanstoryboard.org/stories/meanwhile-back-at-the-ranch-adam-hochschild-vanderbilt-part-2-setting/>.

du” diye yazar. Kanıt olarak da Garthwaite’in stüdyosunun penceresinden kendi çektiği kulenin fotoğrafını koyar.⁵²

Nispeten daha sıradan yerler de değerlidir. 1950’lerde başkalarının yanı sıra W. G. Hoskins ve J. B. Jackson da araştırmacıları “manzarayı okumaya”, manzaranın kendisini (çitle-ri, duvarları, evleri, çiftlikleri, kiliseleri, patikaları ve karavan kamplarını) hem tarihsel analize değer bir konu hem de bu tür bir analiz için birincil kaynak olarak kabul etmeye teşvik eder.⁵³ O zamandan bu yana tarihçiler ve coğrafyacılar madenci mahallelerini ve banliyöleri, yolları ve ırmakları, ana caddeleri ve alışveriş merkezlerini “okumaktadır”.⁵⁴ David Gange, Britanya ve İrlanda kıyı şeridini kayıkla keşfe çıkmıştır.⁵⁵ Bu keşifler genelde büyük çapta bir kütüphane araştırmasını içermektedir, ancak bu yerlerin bizzat kendileri de önemli kaynaklar hâline gelmiştir.

Ne yazık ki her tarihçinin böyle bir şansı yoktur. Seyahat etmek hem zaman açısından hem malî açıdan pahalıdır. Ayrıca bazı bölgeler o kadar çok değişmiştir ki oralara yapılan ziyaretler o yerlerin geçmiş zamanlarda nasıl görüldüğü hakkında tarihçiye çok az fikir verir. Peter Charles Hoffer’ın da belirttiği gibi Maine’deki Old York köyünde bugün sömürge döneminden kalma binalar olsa da bu binaların birçoğu 1890’larda yeniden düzenlenmiştir. Günümüzdeki Everglades o kadar şekil değiştirmiştir

52. Anishanslin, *Portrait of a Woman in Silk*, 66–67.

53. D. W. Meinig, “Reading the Landscape: An Appreciation of W. G. Hoskins and J. B. Jackson,” şurada: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*, ed. D. W. Meinig (New York: Oxford University Press, 1979), 195–244.

54. Mesela bkz. Paul Groth ve Todd W. Bressi, ed., *Understanding Ordinary Landscapes* (New Haven, CT: Yale University Press, 1997).

55. David Gange, “Retracing Trevelyan? Historical Practice and the Archive of the Feet,” *Green Letters* 21 (2017): 256–57.

ki 19. yüzyıldaki bataklık hâline çok az benzemektedir.⁵⁶ Bazen de inceleme nesnenizin oldukça uzağındaki bir yere gitmeniz daha iyi olabilmektedir. Örneğin 19. yüzyılın sonlarında kömür dumanı altında boğulan Londra'da öksürmenin nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istiyorsanız belki de gitmeniz gereken yer 21. yüzyıl Pekin'idir.

56. Peter Charles Hoffer, *Sensory Worlds in Early America* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003), 9–10, 17.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLARI BULMAK

Çok heterojen olduklarından ve dünyanın her yanına saçıldıklarından ötürü bir konuyla alakalı bütün kaynakların –ya da herhangi birinin– yerini tespit etmek kolay değildir. Gerçekten de böyle bir malzemenin yerini tespit etmek tarih araştırmasının en zorlu görevlerinden biridir ve tarihçiler bilhassa zekice yapılmış bir keşif olduğunda birbirlerini alkışlar. Sizi ihtiyacınız olan kaynağa kendi başına götürecek tek bir yöntem yoktur, ama bazı araçların etkili oldukları kanıtlanmıştır. 18. yüzyıla ait yayıncı listeleri gibi bazı araç ve yöntemler, çoğunlukla birincil kaynakları bulmaya yarar. Bazıları da –örneğin üniversite yayınlarının günümüzdeki katalogları– ikincil kaynaklar için daha iyidir. Daha birçok araç ise hem birincil hem de ikincil kaynakları tespit etmeye yarar. Bu nedenle de bulgularınızı her bir kategoriye kaydetmeye hazırlıklı olmalısınız. Bazı bibliyografik yardımcılar dijital, bazıları ise analogdur; ama en iyileri insanlardır. Mümkünse bibliyografyanızı oluştururken bir kütüphaneciden yardım isteyin, fakat evvelinde bir ön çalışma yaparsanız iyi olur.

İPUÇLARI

- Başvurduğunuz kaynakları ve o kaynakların atıf yaptığı kaynakları bir çalışma kaynakçasında kayda geçin.
- Başlangıç olarak internet araştırması yapmanın hiçbir sakıncası yoktur, tabii tek baktığınız yer orası olmadığı sürece.

- Biraz ön çalışma yaptıktan sonra bir kütüphaneciden yardım isteyin.

ÇALIŞMA KAYNAKÇASI

İster bir kitabın ya da bir makalenin sonunda olsun isterse tek başına bir eser şeklinde olsun, yayımlanmış bir kaynakça âdeta parlatılmış bir mücevherdir. Projeye bağlı olarak, bir kaynakça atıf yapılmış bütün çalışmaları, bir konu hakkındaki bütün çalışmaları ya da genel olarak bütün önemli çalışmaları listeler. En iyi kaynakçalar ise listelerindeki her bir çalışmanın kökenini ve değerini açıklayan bilgi notlarıyla dolu olanlardır.

Çalışma kaynakçası ise henüz taslak hâlinindedir. Proje yönetiminizin bir parçası olarak, oluşturduğunuz çalışma kaynakçası başvurmaya düşündüğünüz kaynakların listesidir; onları tespit etmiş, okumuş ya da faydalı bulmuş olsanız da olmasanız da... Ancak yayın bilgilerini kaydetmek yeterli değildir. İlgili kaynağı bulup bulmadığınızı, bulduysanız nerede olduğunu not etmelisiniz. Bu sayede ister kütüphaneye ister başka bir şehre yapacağınız seyahati iyi değerlendirmiş olursunuz. Kaynağı ele geçirdiğiniz anda okuyup okumadığınızı, notlar alıp almadığınızı, metnin tamamına sahip olup olmadığınızı ya da kısaca bakıp faydalı olmadığına karar verip vermediğinizi not edin.

Sadece hangi kaynakları istediğinizi değil, aynı zamanda her bir kaynaktan neyi bulmayı umduğunuzu da kayda geçin. Nitekim gelecekteki kendinize notlar yazıyorsunuz ve gelecekteki kendiniz bir kaynağın listenize neden ve nasıl girdiğini hatırlamayabilir. Örneğin Naomi J. Stubbs'ın *Cultivating National Identity through Performance: American Pleasure Gardens and Entertainment* adlı kitabına başvurmam gerektiğine dair not aldığımı

düşünün. Bir de bu kitabı nihayet elime aldığımda aradan haftalar ya da aylar geçtiğini varsayın. Mesela 1819'daki Philadelphia balon isyanıyla ilgili bir bilgi aradığımı hatırlayabilecek miyim? Belki ama düşük bir ihtimal. Aldığım notta "Balon isyanı!" ibaresi olursa çok daha iyi olur. İkincil bir kaynaktan bir dipnot arıyorsanız, bunu çalışma kaynakçanıza ekleyin. Örneğin 700 sayfalık bir metin olan *The War Within: America's Battle over Vietnam* adlı kitaba sadece bakmam gerektiğine dair alacağım bir not, Sandra Scanlon'ın *Pro-War Movement* adlı kitabında atıf yapılan *The War Within* (287–88) kitabı şeklinde alacağım nota göre daha az faydalı olacaktır. Sonradan ikinci notu okuduğumda bizzat ilgili sayfalara bakmak isteyebilirim.¹

Dipnotları ve bibliyografyayı tarayıp ipucu ararken bulduğunuz her bilimsel kaynak yenilerinin önünü açabilir. (Kimileri buna "dipnot zincirlemesi" [*footnote-chaining*] der.)² Özellikle bir projenin başında bu durum biraz karışık bir nimettir; zira gerçekten bulduğunuz her makale ya da kitap, bulup okumanız gereken yarım düzine daha kaynağa işaret eder ve sonunda karşınızda dağ gibi yığılmış kaynaklar oluşur. Biraz da şansla, bir süre sonra yeni kaynakların okumuş olduğunuz şeylere atıf yaptığını görmeye başlayacaksınız.

Çalışma kaynakçanızda kimlerin seslerinin temsil edildiğine dikkat edin. Bütün ikincil kaynaklarınız itibarlı kurumlarla

1. Naomi J. Stubbs, *Cultivating National Identity through Performance: American Pleasure Gardens and Entertainment* (New York: Palgrave Macmillan, 2013); Sandra Scanlon, *The Pro-War Movement: Domestic Support for the Vietnam War and the Making of Modern American Conservatism* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2013), 357 n. 108; burada alıntılanmıştır: Tom Wells, *The War Within: America's Battle over Vietnam* (Berkeley: University of California Press, 1994).

2. Alexandra Chassanoff, "Historians and the Use of Primary Source Materials in the Digital Age," *American Archivist* 76 (Eylül 2013): 460

bağlantısı olan beyaz adamlar tarafından yazılmış olursa o tür sesleri abartan araştırma araçlarına çok fazla güvenmiş olabilirsiniz.³ Belirli bir yer ya da topluluk hakkında yazıyorsanız tarihçilerin ve o toplulukta yaşayan diğer insanların çalışmalarını bulmaya çalışın. Başka bir millet hakkında yazıyorsanız o millettten tarihçileri dâhil edin.

Çalışma kaynaklarınızı yönetmenize yardımcı olabilecek referans yönetim programları için “Proje Yönetimi” adlı on birinci bölüme bakın.

AÇIK ERİŞİM AĞLAR

Peki kaynakları nereden buluyorsunuz? 21. yüzyıldaki çoğu üniversite öğrencisi için araştırma bir internet arama motoruyla, genellikle de Google ile başlar. Bu yanlış bir davranış değildir. Örneğin ilk kitabıma giden yolu açan, Washington Metrosu’nun ilk planlamacılarından Darwin Stolzenbach ile ilgili yaptığım araştırma olmuştur. Google bana George Washington Üniversitesi’nin Stolzenbach’ın evrakını araştırmaya açmak üzere federal fonlar aldığını söyledi. Bu da beni George Washington Üniversitesi’ndeki özel koleksiyonları ziyaret etmeye yönlendirdi. Orada sadece Stolzenbach’ın evrakının değil metroyla alakalı başka birkaç önemli koleksiyonun olduğunu da öğrendim. Bu ziyaretin sonunda tez konumu bulmuştum.

Her arama bu kadar verimli olmayabilir, ancak çoğu kez basit bir internet araması sizi daha uzmanlaşmış bir kaynağa götürecektir, bu kaynak da sizi daha faydalı kaynaklara yönlendirir.

3. Emily Prifogle ve Karin Wulf, “Why Women Also Know History,” *Journal of Women’s History* 32 (2020): 113–17.

direcektir. Örneğin Chicago tarihiyle ilgili bir konu hakkında bir arama yaparsanız –biraz da şansınız varsa– ilk sayfadaki sonuçlardan biri *Encyclopedia of Chicago* adlı ansiklopediden bir madde olacaktır. O madde size ihtiyacınız olan ve güvenilir bir yazar tarafından bir araya getirilmiş bilgileri verebilir veyahut internette olsun veya olmasın, sizi daha faydalı bir kaynağa yönlendirebilir.

İnternette yapılan genel aramanın yanı sıra Google özellikle tarih araştırmacılarının ilgisini çeken iki arama motoru daha sunmaktadır. Bunlardan ilki Google Kitaplar’dır. Google’ın kurucularından Larry Page, 2002’de, arama yapılabilir bir veri tabanına on milyonlarca kitabı tarayarak girmenin yalnızca birkaç yıl alacağını hesaplamıştır. Google, ABD’deki belli başlı araştırma kütüphaneleriyle anlaşmalar yaparak kamyonlar dolusu kitabı ödünç almış ve bunları, tamamen düz olmayan sayfaları bile titizlikle fotoğraflayabilen özel cihazlarda taramıştır. 2015’e gelindiğinde bu proje kapsamında 30 milyon cilt taranmıştır. Ancak ne yazık ki bu metinlerin çoğunun tamamını okuyamıyorsunuz. Zira çoğu hâlâ telif hakkına sahip olabilir ve hiç kimse telif hakkı sahiplerini nasıl tespit edeceğini ya da metni görüntülemek için nasıl lisans alınacağını bilmemektedir.⁴ O yüzden Google Kitaplar’da 1923’ten sonra neşredilen eserler için yapılan aramaların çoğunda ilk başta yalnızca metin parçaları gösterilmiştir. Ancak bu kırılmış hâliyle bile Google Kitaplar, güçlü bir araçtır ve tarihçilerin daha önce asla bulamayacakları kaynakları bulmasını sağlamıştır. Bu durum özellikle alıntılar veya şahıs isimleri gibi çok özel aramalar için geçerlidir. Hatta bazı tarihçiler matbu nüs-

4. James Somers, “Torching the Modern-Day Library of Alexandria,” *Atlantic*, 20 Nisan 2017; Scott Rosenberg, “How Google Book Search Got Lost,” *Wired*, 11 Nisan 2017; Tim Wu, “What Ever Happened to Google Books?,” *New Yorker*, 12 Eylül 2015.

hası ellerinde olan kitaplardaki metinleri bile oradan aratmaktadır, çünkü sahip olduğu veri tabanı bütün dizinlerden daha kapsamlıdır.⁵

Nasıl ki Google genel aramasıyla yetinmemeniz gerekiyorsa tamamen dijitalleştirilmiş metinler ararken de Google Kitaplar'la yetinmemelisiniz. Onlarca kurum ve kütüphanenin ortaklığı olan The HathiTrust, Google tarafından dijitalleştirilmiş eserlerin kopyalarını sunmakta ancak bunları başka yerlerde dijitalleştirilmiş kaynaklarla desteklemektedir. Diğer büyük ölçekli dijitalleştirme çalışmaları arasında Internet Archive (www.archive.org) ve bir Avrupa Birliği projesi olan Europeana (www.europeana.eu) vardır. Bu dijitalleştirme çalışmalarından en kârlı çıkanlar doksan beş yıl öncesine kadarki dönemleri çalışan tarihçilerdir; zira o dönemlerde basılmış eserler artık kamuya mal olmuştur.⁶ Google Kitaplar ve benzeri projeler böyle sayısız eseri okumak, araştırmak ve kopyalamak için ücretsiz olarak erişime açmıştır. Bir zamanlar zarar görmemesi için saklanan nadir kitaplar artık binlerce kişi tarafından görüntülenebilmektedir.⁷

Google Kitaplar'ın 2002'de tam işe koyulduğu sırada Google mühendisi Anurag Acharya da özellikle yayımlanmış akademik literatürde aramalar yapmayı sağlayan Google Akademik'i faaliyete geçirdi. Bu girişimin faydalı olmasının bir sebebi, sıradan internet içeriğine nazaran hakemli bilimsel çalışmalara daha fazla güvenilmesidir. Ancak bana göre Google Akademik'in

5. Jennifer Rutner ve Roger Schonfeld, "Supporting the Changing Research Practices of Historians," *Ithaka S+R*, Aralık 2012, 17–19.

6. "Copyright Review Program," HathiTrust Digital Library, <https://www.hathitrust.org/collaborative-programs>.

7. "Latin American Collections Now Available in Digital Repository," *UT News* (blog), 3 Ekim 2016, <https://news.utexas.edu/2016/10/03/latin-american-collections-enter-digital-repository/>.

en etkileyici özelliği her sonucun altında bulunan “Alıntılanma sayısı” [“cited by”] bağlantısıdır. Google herhangi bir kaynağı alıntılaman bilimsel çalışmaları arayarak aslında geleneksel alıntılama uygulamalarını tamamlayan tersten bir dipnot biçimi oluşturmuştur. Diyelim ki tüketicilerin teknolojiyi şekillendirmedeki rolüyle ilgileniyorsunuz ve Ruth Schwartz Cowan’ın 1987’de yazdığı “The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology” adlı makaleye denk geldiniz. Kâğıt baskının yaygın olduğu bir devirde olsaydınız Cowan’ın son notlarına baktığınızda yalnızca 1987 öncesi benzer çalışmaları görebilecektiniz; lakin ondan sonra yayımlanmış çalışmalara ulaşmak için çok çabalamanız gerekecekti. Yapabileceğiniz en iyi şey, bir dizin yazarının bu makaleyi tanımlamak için hangi konu terimlerini kullandığına bakmak ve sonrasında bu konu terimleriyle başka çalışmaları aramak olurdu. Şahsen bu tarz aramaları nadiren çok faydalı bulduğumu itiraf etmeliyim. Halbuki günümüzde Cowan’ın makalesini Google Akademik’te aratabilir ve altındaki bağlantıyı tıklayarak bu çalışmayı alıntılaman yüzlerce araştırmacıya ulaşabilirsiniz, hem de bugüne kadar. Başka bir deyişle Cowan’ın dipnotları el aldığı konunun izini 1987’den geriye doğru sürerken Google Akademik’in “Alıntılanma sayısı” bağlantısı bu konunun izini 1987’den günümüze kadar sürmektedir. Dolayısıyla dipnotları ve “Alıntılanma sayısı” bağlantısını kullanarak bir çalışmayı canlı bir akademik sohbetin içinde bulabilirsiniz.⁸

8. Steven Levy, “The Gentleman Who Made Scholar,” *Wired*, 17 Ekim 2014; Ruth Schwartz Cowan, “The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology,” şurada: *The Social Construction of Technological Systems*, ed. Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes ve Trevor Pinch (1987; tıpkı basım, Cambridge, MA: MIT Press, 2012), 253–72.

AÇIK AĞIN SINIRLARI

Google ve benzeri genel amaçlı arama motorları iki yaygın tehlikeyi beraberinde getirmektedir. İlki yanlış pozitif sonuçlardır, yani sağladığı bilgiden daha fazlasını sunduğunu iddia eden sonuçlar. Uydurma ya da yanlış etiketlenilmiş kaynaklar internet çağında artık yeni sayılmaz. Önceki kuşaklar uydurma belgelere bazen aldanırdı.⁹ Ancak böyle olaylar nadiren olurdu; zira inandırıcı bir sahte el yazması hazırlamak zor ve beceri isteyen bir iştir.

21. yüzyılda bilgisayarlar sahteciliği ve sahte tarihî belgelerin internete dolmasını kolaylaştırdı. Bunların bazıları mizah amaçlı şakalar olmakla birlikte birçoğu kendi tarih anlatılarına yatırım yapmış ve bu yüzden de iddialarını destekleyecek kanıtlar uydurmaktan imtina etmeyen insanların ürünleridir. Amerika'nın kurucularına yanlış bir şekilde atfedilen o kadar çok söz vardır ki Fred W. Smith Milli Kütüphanesi George Washington Araştırmaları ve Thomas Jefferson Vakfı bu uydurma sözlerden oluşan bir liste tutmakta ve bu iddiaları olabildiğince hızlı bir şekilde çürütmeye çalışmaktadır.¹⁰ Kimi sahtekârlar ise sözler uydurmanın da ötesine geçip tamamen hayali anlatılar icat etmektedir. Örneğin bazıları muhtemelen beyaz üstünlüğü kavramını çürütmek umuduyla İrlandalıların Afrika kökenlilerin maruz kaldığı koşullar kadar kötü, hatta onlardan daha kötü koşullarda

9. Robert Lindsey, "Dealer in Mormon Fraud Called a Master Forger," *New York Times*, 11 Şubat 1987; Wayne Biddle ve Margot Slade, "Ideas and Trends: 'Hitler Diaries' Flunk Tests," *New York Times*, 8 Mayıs 1983.

10. "Spurious Quotations," George Washington Digital Encyclopedia, <https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/spurious-quotations/>; Thomas Jefferson Foundation, "Spurious Quotations," Thomas Jefferson Encyclopedia, <https://www.monticello.org/site/research-and-collections/spurious-quotations>.

köleleştirildiğine dair bir mit inşa eder. Hatta o kadar ileri giderler ki farklı şartlar altında betimlenmiş, İrlandalı dahi olmayan insanların tablo ya da fotoğraflarını yanıltıcı biçimde sergilerler.¹¹ Tarihçiler bu tür iddiaları çürütmek için büyük çabalar harcamıştır, ama dikkatli olmayanlar için ortalıkta birçok tuzak vardır. Eğitim uzmanları Sam Wineburg ve Sarah McGrew'a göre araştırmacılar “yanlamasına okumalı, hızlı bir taramanın ardından bulundukları web sayfasından ayrılıp başka bir sekme açarak o sayfanın güvenilirliğini tespit etmelidir.”¹²

Yanlış pozitifin yanı sıra araştırmacıların dikkatli olması gereken diğer tehlike ise yanlış negatiftir, yani bir bilgi Google ya da Wikipedia'da yoksa o bilginin var olmadığına dair inanç. Wikipedia'nın tasarımı, örneğin “kayda değerlik” standardı, geçmişin ünlü erkekleri hakkındaki makaleleri teşvik etme eğilimindedir ve bunu kadınlar ile daha az tanınmış kişiler hakkındaki haberlerin geri planda kalması pahasına yapmaktadır.¹³ Dijital malzemelerin büyük bir çoğunluğu Google'ın algoritmalarının erişiminin olmadığı veri tabanlarında saklanmaktadır. Elbette bir de hiç dijital ortama aktarılmamış çok daha büyük bir malzeme yığını bulunmaktadır. O yüzden de pes etmeden önce bir kütüphaneciye danışın.

Açık ağ faydalı bir keşif aracı olmaya devam etmektedir. Bana göre Wikipedia'daki tarihî bilgilerin çoğu doğrudur ve çok sayıda konu başlığında güvenilir olduğunu düşündüğüm kaynak-

11. Liam Stack, “Debunking a Myth: The Irish Were Not Slaves, Too,” *New York Times*, 17 Mart 2017.

12. Sam Wineburg ve Sarah McGrew, “Lateral Reading: Reading Less and Learning More When Evaluating Digital Information,” SSRN Scholarly Paper (Rochester, NY: Social Science Research Network, 6 Ekim 2017), 1, <https://papers.ssrn.com/abstract=3048994>.

13. Sadie Bergen, “Linking In: How Historians Are Fighting Wikipedia's Biases,” *Perspectives on History*, 2016 Eylül.

lara bağlantılar bulunmaktadır. Bloglar ve Tumblr siteleri de kullandıkları kaynaklara atıf yapmasa bile en azından neye bakmanız gerektiği konusunda size bir fikir verebilir. Örneğin araştırmanıza yardımcı olabilecek 1960'lara ait bir Wonder Bread reklamı görürseniz o reklamı gidip daha güvenilir bir siteden bulabilirsiniz.

BİBLİYOGRAFİK VERİ TABANLARI

Daha itinalı bir deneyim için tarihçiler, hususi bibliyografik veri tabanlarından faydalanır.¹⁴ Bununla alakalı iki ürün –America: History and Life (Kuzey Amerika tarihi için) ve Historical Abstracts (dünyanın geri kalanı için)– özellikle değerlidir çünkü sizi sonrasında başka kitaplara yönlendirebilecek makaleler, tezler ve kitap incelemeleri dâhil birkaç çeşit yayın türünü dizinler. Dahası, özellikle tarihçiler için bazı araçlar sunar; mesela belirli bir dönem hakkında yalnızca makale araştırması yapmanıza olanak sağlayan bir filtre gibi... Ayrıca ABD’de eyalet sınırları içinde neşredilen akademik tarih dergileri gibi daha dar dağıtım alanına sahip yayınları bulmada çok iyidir.

Oluşturduğunuz dijital kütüphaneye bağlı olarak bu dizinler listenizdeki bazı kaynakların tam metnini sunuyor olabilir; ancak çevrimiçi erişilemeyen, hatta kütüphanenizde bulunmayan birçok ögeyi de gösterirler. Bu, JSTOR ve Project Muse gibi akademik literatürün tam metin veri tabanlarına göre daha az tıklama kolaylığı sağlarken aynı zamanda bu dizinlerin daha geniş bir yayın yelpazesini ortaya çıkarması ve daha kapsamlı alışveriş listesi oluşturması anlamına gelir. Kitaplar açısından da

14. Margaret Stieg Dalton ve Laurie Charnigo, “Historians and Their Information Sources,” *College & Research Libraries* 65 (2004): 400–425.

en iyi başlangıç noktası dünya çapında binlerce kütüphanenin kitaplarını dizinleyen WorldCat'tir. WorldCat birçok kütüphanede arama yaptığı için oldukça nadir ve özel olarak basılmış kitapları bulur. Daha da iyisi, bu kitaplara hangi kütüphanelerin sahip olduğunu söyler ve gerekirse onlardan birine yapılacak bir seyahati planlamanıza ya da en azından ödünç almanıza yardımcı olur. JSTOR ve America: History and Life gibi akademik dergi veri tabanları, kitap incelemelerini dizinler ve bunlar da sizi o kitapların bizzat kendisine yönlendirir.

TAM METİN VERİ TABANLARI

1990'lardan itibaren resmî kurumlar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel teşebbüsler eskiden erişmek ve kullanmak için yorucu seyahatler ve kütüphane araştırmaları yapmayı gerektiren tarihî belgeleri, yayınları ve fotoğrafları dijital ortama aktarmaya başlamıştır. Formatlar ve dağıtım sistemleri geniş bir yelpazede çeşitlilik göstermekte, düşük kaliteli görüntü taramalarından tutun da optik karakter tanıma (OCR) yazılımı tarafından oluşturulan hatalı metinlere ve okunması zor el yazısı orijinal belgelerin titizlikle düzenlenmiş transkripsiyonlarına kadar farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu malzemelerin bazıları, özellikle de telif süresi dolmuş olanlar, iyi bir internet bağlantısına sahip herkesin kullanımına açıktır. Bazıları ise pahalı –bireysel yahut kurumsal– abonelikler gerektirir. Kaynaklarınızı bulmaya çalışırken iyi desteklenen bir araştırma üniversitesinin bile konunuz için önemli olabilecek gazete ve diğer kayıtları içeren bir soybilimi sitesine abone olmamış olabileceğini aklınızdan çıkarmayın. Durumunuza bağlı olarak kendi kurumunuzun sahip olduğu kaynakları, başka kütüpha-

nelere yaptığınız ziyaretleri ve kişisel aboneliklerinizi harmanlamanız gerekebilir.

Bir bakıma bu kaynakların bulunabilirliği tarih araştırmalarında bir devrim meydana getirmemiştir. Tabii ki taranmış bir gazetenin bir sonraki sayfasını açmak için bilgisayarımın dokunmatik yüzeyine tıklamam bir mikrofilm okuyucusunun kadranını çevirmemden daha kolaydır ve kalkıp kütüphaneye gitmek yerine bu işi evde yapabilirim. Ama en nihayetinde yapılan iş yine aynıdır.

Yine de Lara Putnam'ın gözlemine göre dijitalleştirilmiş kaynaklar bazı soruların cevaplanmasını o kadar kolaylaştırmıştır ki hikâyelerimizde değişikliğe sebep olmuşlardır. Putnam, Kosta Rika'da yayımlanmış *Limón Searchlight* adlı gazetenin mikrofilmini okurken "Benbow's Follies" diye bir gruptan söz edildiğini gördüğünden bahseder ve şöyle devam eder: "Üç yıl sonra notlarımı Karayipler bölgesindeki müzik ve dansın ırksal politikaları hakkında bir kitap bölümüne dönüştürürken bu "Benbow's Follies" adlı grubun kim olduklarını merak ettim. Google Kitaplar, kütüphanede bir gün geçirmek yerine masamda geçirdiğim üç dakika içinde, Afrika kökenli Amerikalı bir şovmen olan William Benbow hakkında daha fazlasını öğrenmek istediğimi anlamama yetecek kadar bilgi edinmemi sağladı." Putnam çoğu dijital ortamda olmak üzere yaptığı ek araştırma sonrasında Benbow ve onun gibi diğer sahne sanatçılarının 20. yüzyılın başlarında Karayipler'de "bir 'Afrika diasporası' fikrinin ortaya çıkmasına yardımcı oldukları" sonucuna varır.¹⁵ Yine benzer şekilde, doğum kayıtlarını, gemi manifestolarını ve gazete reklamlarını içeren soybilimi siteleri, tarihçilere insanların hayatlarının izini sürme fırsatı tanır; hem de tutuklanmak veyahut acımasızca öldürülmek gibi bir insanın

15. Lara Putnam, "The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast," *American Historical Review* 121 (2016): 387.

başına gelebilecek en kötü anlardan azade bir şekilde.¹⁶ Soybilimi siteleri incelediğiniz kişilerin torunlarıyla iletişime geçmenizi de sağlayabilir. *Almost Citizens* adlı kitabını yazarken Sam Erman, Belinda Torres-Mary ile ABD Yüksek Mahkemesi'ne kadar ulaşan bir davada tanışır. Torres-Mary bu davada, davacı konumundaki kişinin ikinci kuşak torunudur ve Erman'ın anlatısında kilit bir rol oynar. Erman sonradan şöyle der: "Belinda'nın Gonzalez'in hikâyesine yönelik tutkusunu derinden hissetmek bana Gonzalez'in kendisi, tercihleri ve bu tercihlerinin sonuçları hakkındaki betimlemelerimi daha da derinleştirmek konusunda ilham verdi ve tüm bunlar kitabımın da yararındı."¹⁷

Bu tarz araçlar sihirli gibi görünse de tarihçiler unutmamalıdır ki dijital ortama aktarılmış ve arama yapılabilir metinler, mevcut kanıtların yalnızca küçük bir bölümünü (her ne kadar her geçen gün artsa da) teşkil etmektedir. Richard Jensen 2002'de şaşırarak şöyle der: "19. yüzyıl dergilerinin ve kitaplarının yüz binlerce sayfasında arama yapmak artık kolay." "İrlandalıların başvurmasına gerek yoktur." ibaresini taşıyan az sayıda el ilanına denk gelince "ev işlerinde çalışacaklar için hazırlanan el ilanları haricinde bu ibare [İrlandalıların başvurmasına gerek yoktur] herhangi bir gazetede karşıma çıkmadı" der ve muhtemelen hiçbir şirketin ya da istihdam bürosunun duvarlara ve pencerelere böyle bir ilan asmadığı sonucuna varır.¹⁸ Oysa on dört yıl sonra Rebecca Fried, Jensen'dan çok daha fazla sayıda gazete veri taba-

16. Julia Laite, "The Emmet's Inch: Small History in a Digital Age," *Journal of Social History*, <https://doi.org/10.1093/jsh/shy118>.

17. Sam Erman, "A Better Book: Living Descendants," *Legal History Blog*, 9 Nisan 2019, <http://legalhistoryblog.blogspot.com/2019/04/a-better-book-living-descendants.html>.

18. Richard Jensen, " 'No Irish Need Apply': A Myth of Victimization," *Journal of Social History* 36 (2002): 421 d. n. 17.

nını kullanarak (ki bunların çoğu Jensen zamanında yoktur) aynı araştırmayı yapar ve erkeklere yönelik, içinde “İrlandalıların başvurmaya gerek yoktur” ibaresi olan onlarca el alanı ve bunların yanı sıra aleni olarak “İrlanda karşıtı ilanlar” asıldığını anlatan birkaç haber bulur. Fried bu tespitlerini neşrettiğinde henüz bir lise öğrencisiyken Jensen kıdemli bir profesördür. Ancak Fried her bir kaynak havuzunun tek başına yetersiz olacağını anlatma ihtiyacını daha iyi kavramıştır.¹⁹ (Jensen’a haksızlık yapmamak adına şunu söylemeliyim: Bu hikâye aynı zamanda iyi bir sorunun ilk cevap yanlış olsa bile değerini koruduğunu gösteriyor.)

Bilge tarihçiler arama yapılabilir metinleri başlama noktası olarak kullanır, bitirme değil. Bir tam metin araması, dijital ortama girmiş bir gazeteden faydalı bir kısa haber çıkarabilir. Bu da sizi o gazetenin o hafta ya da o ay neşredilen her bir sayısının her bir sayfasını taramaya yönlendirebilir ve bilgisayarın kaçırdığı birkaç malzemeyi bulmanızı sağlayabilir. Yahut söz konusu olayı daha derinlemesine işlemiş olabilecek yerel haftalık bir gazeteyi okuyabileceğiniz bir kütüphaneye de gitmeye yönlendirebilir.²⁰ Trevor Owens ve Thomas Padilla’nın iddia ettiği gibi “zamanın belirli bir noktasında söylenmiş bir şeyi” göstermek “tarihî tartışmalarda oldukça düşük bir çıttadır.” Gerçek bir tarih çalışması “o kaynağın ortaya çıktığı özgün bağlamı anlamak ve başka kaynağın değil de neden özellikle o kaynağın dijital ortama aktarılmış olabileceğinden kaynaklanan kısıtlamaları hesaba katmak için gereken ayak işlerini” içerir.²¹

19. Rebecca A. Fried, “No Irish Need Deny: Evidence for the Historicity of NINA Restrictions in Advertisements and Signs,” *Journal of Social History* 49 (2016): 829–54.

20. Ian Milligan, “Illusionary Order: Online Databases, Optical Character Recognition, and Canadian History, 1997–2010,” *Canadian Historical Review* 94 (2013): 540–69.

21. Trevor Owens ve Thomas Padilla, “Digital Sources and Digital Archives: Historical Evidence in the Digital Age,” *International Journal of Digital Humanities*, 4 Mayıs 2020, 1–17.

Tarihçiler birer veri tabanı tüketicisinden ibaret değildir, bazıları belirli bir olay hakkında malzeme toplamak amacıyla kendi web sitelerini kurar. Bazen bu, onlarca yıl öncesinden bir olay (örneğin İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'nin gerçekleştirdiği hava saldırıları) hakkında insanlardan anı ve dijital kaynak katkısında bulunmalarını istemek anlamına gelir.²² Diğer durumlarda ise kurumlar 2005'teki Katrina ve Rita Kasırgaları, 2010'lardaki #metoo hareketi ve COVID-19 salgını gibi son dakika haberleri hakkında az ya da çok gerçek zamanlı bilgi toplamaya çalışmıştır.²³ Tarihçiler bizzat internette yer alan birçok kamusal söylemin bulunduğu on yıllık dönemleri çalışmaya başladıkça gürültüyü filtreleyecek araçlara ihtiyaç duyacak ve düzen sinyaller almaya çalışacaktır.²⁴

KÜTÜPHANELER

İnternette önce en bilindik araştırma aracı kütüphaneydi. 21. yüzyılda doğmuş olan benim çocuklarıma dahi bir konuyu araştırmaya yerel kütüphaneden kitap ödünç almakla başlamaları öğretilirdi. Buna ek olarak kütüphaneler süreli yayınları, resmî evrakı ve neşredilmiş diğer malzemeleri biriktirmiştir.

Bugünün araştırma kütüphaneleri yalnızca sahip oldukları kitapların bulunduğu birer depo değil, aynı zamanda daha

22. "Japan Air Raids.Org," <http://www.japanairraids.org/>.

23. "#metoo Project Schlesinger Library," #metoo project Schlesinger Library, <https://www.schlesinger-metoo-project-radcliffe.org/>; "Hurricane Digital Memory Bank," <http://hurricanearchive.org/>; Audra D. S. Burch, "What Historians Will See When They Look Back on the Covid-19 Pandemic of 2020," *New York Times*, 15 Nisan 2020.

24. Seth Denbo, "Data Overload," *Perspectives on History*, Mayıs 2019.

da geniş koleksiyonlara açılan birer kapıdır. New York Halk Kütüphanesi ve Kongre Kütüphanesi gibi büyük kurumların artık sahip oldukları kitapları sığdıracak yeri kalmamıştır ve bu yüzden daha ucuz arazilerde depolama tesisleri kurmuşlardır. Araştırmacılar geleneksel okuma odalarına getirilmesi için hâlâ kitap siparişinde bulunabilmektedir; ancak bu da günler sürebilmekte ve önceden planlamayı gerektirmektedir. Buna ek olarak üniversite kütüphaneleri araştırmacıların başka kurumlardan kitap sipariş vermelerine olanak sağlayan kütüphaneler arası ödünç verme sistemine (ILL) dâhil olmaktadır. Ancak bu, ucuz bir hizmet değildir ve kütüphaneniz diğer alternatifleri tüketmenizi, hatta taleplerinizi sınırlandırmanızı isteyebilir.

Kütüphaneler iki önemli kapı aralar: Katalog ve kütüphaneci. 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın sonlarına kadar kütüphane ziyaretçilerinin genelde ilk karşılaştığı şey, her biri kitabın yazarını, başlığını, konusunu ve kütüphanedeki yerini listeleyen kartların bulunduğu çekmeceli dolaplardan oluşan kart katalogu olmuştur.²⁵ Günümüzde ise kataloglar birbirine bağlı olan ya da olmayan bir dizi çevrimiçi veri tabanından oluşmaktadır. Konunuzu ne kadar iyi bilerseniz bu veri tabanları arasında kendi başınıza o kadar kolay gezinebilirsiniz. Ayrıca artık katalogların çoğu çevrimiçi olduğundan ön araştırmanızı evinizden yapabilir, kütüphaneye de başvuracağınız malzemenin listesiyle gidebilirsiniz.

Böyle bir liste hazırlasanız bile yine de bir kütüphanecinin tavsiyelerinden faydalanabilirsiniz. Kütüphaneciler bilgiye nasıl ulaşılabileceğini öğrenmek için yıllarını vermekte ve iş tecrübeleri sa-

25. Peter Devereaux, Carla Diane Hayden, and Library of Congress, *The Card Catalog: Books, Cards, and Literary Treasures* (San Francisco: Chronicle Books, 2017).

esinde uzmanlıklarını daha da artırmaktadır. Sizin alanınızda uzman olmasa bile bir kütüphaneci çalıştığı kütüphanenin hangi kaynakları yakında edindiğini bilebilir; sizi çalışmanızla alakalı alanlardaki araçlara, sadece basılı ortamda olan malzemeye de konu alanı aracılığıyla kaynak toplayan “dikey dosyalara” yönlendirebilir.²⁶ Genellikle, hangi arama terimlerini kullanmak ve da hangi filtreleri uygulamak gerektiği gibi veri tabanlarının karmaşık yönlerini bilirler. Bilgi bollaştıkça bir projenin farklı safhalarında kütüphanecilerin uzmanlığı daha da değerli hâle gelir. Anthony Grafton, “Şimdi asıl zorluk birbirinin içine giren tektonik bilgi levhalarını tabloya dökmek ve sonrasında bu levhaların meydana getirdiği yeni coğrafyayı gezmeyi öğrenmektir.” diye yazar.²⁷ Nitekim kütüphaneciler âdeta birer kâşiftir.

SÖZLÜ TARİH

Sözlü tarihçilerin birincil kaynak meydana getirmek gibi üstün bir güçleri vardır. Bu iş için özel bir hazırlık gerekir ve ilgi duyan herkesin mülakat üzerine bir kılavuz okuması ve ideal olarak uygulamayla ilgili bir atölye çalışması yapması veya ders alması gerekir.²⁸ Ama nihayetinde bilimsel açıdan son derece kıymetlidir.

Sözlü tarih iki ana yaklaşıma sahiptir. İlk Columbia Üniversitesi’nden Alan Nevins’in öncülüğünü yaptığı ve seçkin ki-

26. Lindsey Bestebreurtje, “Beyond the Plantation: Freedmen, Social Experimentation, and African American Community Development in Freedman’s Village, 1863–1900,” *Virginia Magazine of History and Biography* 126 (2018): 334–65.

27. Anthony Grafton, “Future Reading,” *New Yorker*, 5 Kasım, 2007, 50–54.

28. Donald A. Ritchie, *Doing Oral History*, Üçüncü ed. (New York: Oxford University Press, 2014).

şilerle yani hayatlarının arşivlerde ve yayınlarda belgelendiğini umduğumuz türden insanlarla yapılan mülâkatlardan oluşan yaklaşımdır. Şanslı bir tarihçi arşivlerin açılacağı ve öfkelerin dineceği kadar yeterli zamanın geçtiği ama dâhil olanların da hayatta olacağı ve anılarını net hatırlayacağı kadar yakın olaylar hakkında araştırma yapar. İlk iki kitabım açısından ben şanslıydım; zira neler olduğunu anlamak için özgün belgeleri okuma ve sonrasında da o belgeleri üretenleri bulup onlara tamamlayıcı ek sorular sorabilme zevkine nail olmuşum. Fakat bazı durumlarda arşivler ile canlı hatıralar arasında bir örtüşme olmaz; çünkü kayıtlar ya kaybolmuştur ya da mülâkat yapmaya degecek herkes ölünceye kadar mühürlü bir biçimde kalmıştır. 2007’de Latin Amerika’da açık kurumsal arşivlerin olmadığına dikkat çeken Harvard Business School Afrika’ya, Asya’ya ve Orta Doğu’ya genişleyen bir sözlü tarih programı başlatmıştır.²⁹

Sözlü tarihin ikinci geleneği ise hayatları genelde belgelenmeyen ya da belgeleri korunmayan insanlara odaklanır.³⁰ Tarihçiler fabrika işçileriyle, göçmen işçilerle, evsizlerle ve diğer kenara itilmiş gruplarla görüşmeler yapmış ve tarihte belgeye dayalı yöntemlerin nispeten yapamayacağı bir yer ayırmıştır.³¹ Her iki yaklaşım açısından da mülâkatlar ve belgeye dayalı kaynaklar birbirini tamamlar. Greensboro, Kuzey Carolina’daki Black Power hareketinin kıdemlilerinin William Chafe’e aktardığına göre, düzenledikleri toplantılara bir adam katılmış ve şiddet içeren eylemlerde bulunmayı teşvik etmiştir. Chafe daha sonra

29. Geoffrey Jones ve Rachael Comunale, “Oral History and the Business History of Emerging Markets,” *Enterprise & Society* 20 (2019): 19–32.

30. Paul Thompson ve Joanna Bornat, *The Voice of the Past: Oral History*, 4. baskı (New York: Oxford University Press, 2017), 6.

31. Peter Friedlander, *The Emergence of a UAW Local, 1936–1939: A Study in Class and Culture* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1975), xi.

“Yalnızca sözlü ifadelere dayanarak sızma ve kışkırtma ihtimalini şne sürmek imkânsız olurdu” diye yazar; ama bu beyanın FBI’nın kayıtlarıyla tutarlı olduğunu ve bu yüzden “Bay X’in ajan provokatörlük yaptığı” sonucuna vardığını belirtir.³²

Bu alanın resmîleşmesinden bu yana sözlü tarihçiler, gelecekteki araştırmacılar tarafından kullanılabilsin diye görüşmelerini kayıt ve transkriptolarak muhafaza etmekten gurur duyarlar. Üniversitelerdeki, başkanlık kütüphanelerindeki ve diğer kurumlardaki sözlü tarih arşivleri bu tarz kayıtları erişebilir kılmaktadır ve her geçen gün daha fazlası çevrimiçi olarak yayımlanmaktadır. Dolayısıyla bizzat mülâkat yapmayan tarihçiler bile sözlü tarihten faydalanabilir.

32. William Henry Chafe, *Civilities and Civil Rights: Greensboro, North Carolina, and the Black Struggle for Freedom* (New York: Oxford University Press, 1981), 266, 271.

DOKUZUNCU BÖLÜM

ARŞİV ARAŞTIRMASI

Ekim 1827'de Leopold von Ranke, Viyana'daki bir devlet da-iresine okumak istediği resmî belgelerin künyesinin olduğu bir kâğıdı sunarak başvuruda bulunur. Kasper Risbjerg Eskildsen'in belirttiği gibi bu abes bir taleptir; zira "Devlet memur-ları gizli notları, şifreli belgeleri ve diplomatik yazışmaları ziyarete gelen tarihçilere yardımcı olsun diye saklamamıştır." Ancak Ranke'nin arkasında Başbakan Klemens von Metternich de dâhil nüfuzlu devlet yetkilileri vardır. Onların emriyle önce Viyana'daki, sonra da Venedik'teki arşivciler Ranke'ye eskiden sadece devlet yetkilileri tarafından görülebilen bel-gelere erişim iznini tereddüt ederek de olsa verir. Sonrasında Ranke'nin gördükleri onu hayrete düşürür. Zira 17. yüzyıla ait orijinal belgeleri okuyunca mevcut iki yüz yıllık anlatılarla çe-lişen yeni bir hikâye kurgulamayı başarır ve bunların bazıları-nın sahte belgelere dayandığı sonucuna varır.¹ Ranke kariyeri-ni arşivlerde araştırma yapma üzerine inşa eder ve yavaş yavaş daha fazla arşivciyi kapılarını açmaya ikna eder. 1840'lara gelindiğinde de "modern tarihi artık çağdaş tarihçilerin bile raporlarından (tabii olguların kişisel ve dolaysız bilgisine sa-hip olanlar hariç) ve hele hele kaynağından hepten uzak olan çalışmalardan değil, görgü tanıklarının anlatılarına ve gerçek

1. Kasper Risbjerg Eskildsen, "Leopold Ranke's Archival Turn: Location and Evidence in Modern Historiography," *Modern Intellectual History* 5 (2008): 436, 442.

ve orijinal belgelere dayandırdığımız” günleri iple çektiğini belirtir.²

Ranke'nin ilk çabalarından yaklaşık iki asır sonra tarihçiler hâlâ belge talebinde bulunmakta ve çoğunlukla bunu yine bir kâğıda yazıp vermektedir. Hatta tıpkı Ranke gibi hâlâ aynı gerekçelerle o belgelere güvenmekte ve onların, geçmişi diğer kaynaklara göre çok daha ayrıntılı ve tarafsız bir şekilde kaydettiğini düşünmektedir. Kendi hayatınızı düşünün. Hangisi geçen yılın hikâyesini daha eksiksiz verebilir, patronunuza yazdığınız performans raporu mu yoksa kuzenlerinize gönderdiğiniz Noel mektubu mu? Bu arada her ikisi de geriye dönük olarak yazılmış ve kendinizi olabilecek en iyi şekilde sunmak için hazırladığınız şeyler. Yoksa yazdığınız e-postalardan, kısa mesajlardan ve sosyal medya gönderilerinden oluşan bir derleme mi? Bu arada onlar da o anda yazılmış ve yakın bir kişinin göreceği beklentisiyle gönderilmiş şeyler. Arlette Farge, 18. yüzyıl Fransa'sının mahkeme arşivlerinde polis kayıtlarına rastlar ve onun iddiasına göre bu kayıtlar gündelik hayatı herhangi bir basılı belgeden daha iyi yakalamıştır. Farge'a göre “İnsanlar dengeleri bozan bir olay olmasa söylenmemiş olmaya devam edecek şeyleri dile getirmiştir. Yani dile getirdikleri sözler normalde söylenmeyecek olan şeyleri açığa çıkarmaktadır. Arşiv belgeleri âdeta zaman denen kumaşta bir yırtık işlevi görür ve beklenmedik bir olaya yönlendirilen planlanmamış bir bakıştır.”³

2. “Introduction to the *History of the Reformation in Germany*,” [İngilizceye] çev. Sarah Austin ve Roger Wines, burada: Leopold von Ranke, *The Secret of World History: Selected Writings on the Art and Science of History*, ed. Roger Wines (New York: Fordham University Press, 1981).

3. Arlette Farge, *The Allure of the Archives*, [İngilizceye] çev. Thomas Scott-Railton (New Haven, CT: Yale University Press, 2013), 6.

İPUÇLARI

- Arşiv araştırmasının kurallarını öğrenin.
- Seyahatinizi planlamadan önce bir arşivciyle iletişime geçin.
- Zamanınız kısıtlıysa eve döndüğünüzde okumak için yanınıza dijital bir fotoğraf makinesi alarak belgelerin resmini çekebilirsiniz.

ARŞİV NEDİR?

Amerikalı Arşivciler Derneği'nin tanımına göre arşiv "insanların, işletmelerin ve devletin –mektuplar, raporlar, banka hesapları, tutanak defterleri, taslak ve son el yazmaları ve fotoğraflar gibi– kalıcı ve değerli kayıtlarıdır. Bu kayıtlar hem onları oluşturanlar hem de diğer muhtemel kullanıcılar için sürekli bir değere sahip olduklarından ötürü saklanır. Geçmiş olayların belge biçimindeki kanıtlarıdır. Tarihi yorumlamak ve anlamak için kullandığımız olgulardır."⁴ Tarihçiler için kilit ayırım, bir kütüphanedeki kitabın ya da akademik derginin başka bir kütüphanede bulunması mümkünken bir arşivde eşsiz belgelerin saklanmasıdır. Bunların arasında alıcısı tarafından saklanmış ve çoğaltılmamış bir el yazısı mektup ya da daktilo edilmiş bir bildiri gibi el yazmaları da vardır. Tabii bunlara zamanında yaygın olan ama şimdi nadiren bulunan el ilanları ve posterler gibi basılı malzemeler de eklenebilir.⁵ Bazı arşivler ise üç boyutlu nesneleri de saklamaktadır. Örneğin Eric Gonza-

4. "What Are Archives?," Society of American Archivists, <https://www2.archivists.org/about-archives>.

5. Pamela Walker Laird, *Advertising Progress: American Business and the Rise of Consumer Marketing* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2001), 453.

ba'nın kendi web sitesi için severek fotoğrafladığı temalı tişörtler gibi...⁶

Bir arşiv gizli diplomatik notları, aşk mektuplarını, seçilmiş milletvekillerine giden şikayetleri, bilimadamları arasındaki öfkeli yazışmaları ya da çoktan unutulmuş üniversite yıllıklarını saklasın ya da saklamasın, bunu erişilebilen basılı kaynakların yapamayacağı şekilde yapıyor olması muhtemeldir. Arşiv malzemeleri belge niteliğinde basım ve mikrofilm şeklinde ya da son zamanlarda dijital biçimde dağıtıldığından bazı örtüşmeler söz konusudur. Fakat basılmış eşdeğerleri olsa bile tarihçiler çoğunlukla özgün malzemeyi tercih eder. Örneğin Jennifer Burns “[Ayn] Rand’ın mektupları ile günlüklerinin basılı versiyonlarının tarihî kaynak olarak işlevini ciddi oranda azaltacak derecede değişikliğe uğratıldığını” fark eder ve bu yüzden de söz konusu el yazmalarının orijinallerine yönelir.⁷

Tabii ki tarihin tamamı arşivlere dayanmaz; tamamen basılı malzemelere, mülâkatlara ve benzeri kaynaklara dayanan önemli çalışmalar da bulunur. Fakat bilimsel bir dergi makalesine bakılacak olursa dipnotlardan en az birkaç tanesinin tarihçinin parça parça eriştiği kaynaklara gönderme yaptığı görülecektir. Müze sergileri ve kamusal tarihle ilgili web siteleri arşivlerden elde edilmiş belgeleri gösterir ve ders kitapları gibi tarihin başka biçimleri en nihayetinde arşiv araştırmasına dayalı bilimsel çalışmalara dayanır. Ranke’nin izinden gitseniz de gitmeseniz de arşiv araştırması sürecini ve sınırlarını anlamak önemlidir.

Arşiv malzemeleri çoğu zaman samanlıktaki iğnelere benzer. Bir olayın önemli kişileriyle ilgili belgeleri bulmak baş-

6. Eric Gonzaba, “About” sayfası, Wearing Gay History, <https://wearinggayhistory.com/about>.

7. Jennifer Burns, *Goddess of the Market: Ayn Rand and the American Right* (New York: Oxford University Press, 2009), 291.

başına bir iştir. Ancak o olayın tanıklarının yazdığı ve canlı tasvirlerle dolu mektuplar birçok eyalete dağılmış olabilir. WorldCat ve ArchiveGrid gibi arşiv veri tabanları bu anlamda faydalıdır; fakat her arşivdeki her koleksiyonu bulup çıkartamaz. Dolayısıyla bir konuyla alakalı basılmamış bütün malzemeyi bulmak araştırma açısından kendi içinde zorlu bir iştir. Bulabildiğiniz her kataloğu araştırın ve bir kütüphaneciden ya da arşivciden yardım isteyin. Başka araştırmacıların kaynakçalarını okuyun. Hikâyenizdeki siyasetçiler, aktivistler, entelektüeller gibi önemli kişileri belirleyin ve bir yerlerde belge bırakıp bırakmadıklarına bakın. Son olarak da bir konuda uzmanlaştıkça hangi şahısların ya da kurumların o konuyla ilgili malzeme toplamış olabileceğini anlayabilirsiniz.⁸

ARŞİVLER VE ERİŞİM

Hangi arşivleri bulursanız bulun, geçmişleri ve sahip oldukları koleksiyonlar hakkında bilgi edinmek önemlidir. El yazması koleksiyonlar kendi kendilerini koruyamaz; günümüzde var olmaya devam etmelerinin tek sebebi birilerinin onların biriktirmeye ve korumaya değer olduğunu düşünmüş olmalarıdır ve birinin biriktirme, koruma, elden çıkarma ya da yakma tercihi sizin anlatabileceğiniz hikâyeleri şekillendirecektir.⁹

8. Uygulamada bunun nasıl bir şey olduğunun net bir anlatımı için bkz. Amanda I. Seligman, *Chicago's Block Clubs: How Neighbors Shape the City* (Chicago: University of Chicago Press, 2016), ek 1, "Researching Block Clubs."

9. M. L. Caswell, " 'The Archive' Is Not an Archives: On Acknowledging the Intellectual Contributions of Archival Studies," *Reconstruction* 16 (2016), <https://escholarship.org/uc/item/7bn4v1fk>; Robert C. Ritchie, "Historians and Archivists: Can We Still Be Friends?," *Reviews in American History* 40 (2012): 349–54.

Genellikle arşivler, ister şahıs ister özel kuruluş isterse devlet olsun, güçlülerin eseridir.¹⁰ Bazen bu güçlü aktörler arşiv oluşturmaya zorlanır; çünkü örneğin kimi yönetmelikler kurumlardan bazı kayıtlarını saklamasını zorunlu tutmaktadır. Ancak birçok durumda da bu aktörlerin arşive neyin gireceği ve kimin bunlara ulaşabileceği konusunda takdir hakkı vardır ve bu da onlara tarihyazımını şekillendirme yetkisini verir. Kimi zaman güçlüler kayıtların yok olmasını tercih eder. 20. yüzyılın başlarında New York'un yolsuzluğa bulaşmış Tammany örgütü yolsuzluklarını kayıt altına alma ihtimali olabilecek bir belediye arşivi oluşturulmasına karşı çıkmıştır. Belediye yine de bir araştırma kütüphanesi kurabilmişse de Tammany, örneğin polis atamalarıyla ilgili belgeler gibi, önemli kayıtları bir kâğıt fabrikasına satmayı başarmıştır.¹¹ Nijerya İç Savaşı'nın az sayıda kaydı da günümüze gelebilmiştir. Yenilen Biafra ayrılıkçıları yargılanmanın önüne geçmek için kayıtları yok ederken galip gelen federal güçler de Biafra'yı tarihî hafızadan silmek için kayıtları yok etmiştir.¹²

Kayıtlar günümüze kadar gelse bile onlara erişim inişli çıkışlıdır. Bazı arşivler, kayıtları bir araya getirmek ve araştırmacıların kullanımına sunmak için geniş kadrolar istihdam eden saraylardır. ABD'de başkanlık kütüphaneleri araştırma yapmak için özellikle tarihî anlamda güzel yerler olmuştur, ama Obama Vakfı'nın artık araştırma kütüphaneleri kurmama kararı bu dönemin sonunu getirmiştir.¹³ Bazı arşivler ise araş-

10. Antoinette Burton, ed., *Archive Stories: Facts, Fictions, and the Writing of History* (Durham, NC: Duke University Press, 2005).

11. Barry W. Seaver, "Rebecca Rankin's Campaign for a Municipal Archives in New York, 1920–1952," *Libraries & the Cultural Record* 45 (2010): 269, 274.

12. Samuel Fury Childs Daly, "Archival Research in Africa," *African Affairs* 116 (2017): 311–20.

13. Jennifer Schuessler, "The Obama Presidential Library That Isn't," *New York Times*, 20 Şubat 2019.

arımcıları kendinden uzaklaştırır. Meksika-Amerika Savaşı'nın bir buçuk asır sonra, savaşı Meksika ordusunun gözünden sunmayı isteyen araştırmacılar Meksika Ulusal Savunma Arşivi'nin 1840'lardan kalma kayıtları incelemelerine izin vermemesi nedeniyle zor durumda kalmıştır.¹⁴ Durba Gosh, Kalküta'da "büyük ölçüde kataloglanmamış, kronolojik sıralaması olmayan, sicim parçalarıyla demetler hâlinde bağlanmış, 1765 yılına ait belgelerle 1896 yılına ait belgeleri yan yana koyan, hukuk davalarını ve ceza davalarını küçük hırsızlık, serserilik ve aile içi şiddet davalarıyla bir araya istiflemiş" kayıtlar bulur. Buna rağmen bu belgeler, Gosh'un aradığı hikâyeleri daha öncelikli değerlendirilen ve Londra'ya gönderilen malzemelerden daha iyi korumuştur.¹⁵ 2012'de Georgia eyaleti bütçe kesintilerinden dolayı arşivlerini kapatma noktasına gelmiştir. Kapatmak yerine de söz konusu arşivleri eyalet üniversitesi sistemine aktarmış; bu ise erişimi ve araştırmayı artırmıştır.¹⁶

Yetki alanına göre değişmekle birlikte devlet arşivleri yasaları bazı kamu belgelerinin neşrini şart koşabilir; ancak bu, yıllar alabilmekte ve az sayıda sonuç üretebilmektedir. 1990'larda Jessica Wang, FBI'ın Amerikalı bilimadamlarını izlediğine dair belgeler elde etmeyi başarır. Fakat talep ettiği kayıtların büyük bir kısmı verilmez ya da kısmen sansüre uğrar. Lakin Wang yine de bu parçalardan faydalanmanın yollarını bulur. "Tarihçi kayıtlardan onları bulmayı umduğu şekliyle değil, oldukları hâliyle

14. Michael Hogan, *The Irish Soldiers of Mexico* (Guadalajara, Mexico: Fondo Editorial Universitario, 1997), 15–16.

15. Durba Ghosh, "National Narratives and the Politics of Miscegenation: Britain and India," *Archive Stories*, ed. Antoinette Burton (Durham, NC: Duke University Press, 2005), 38.

16. Kristina Torres, "Georgia Archives Thriving under New Management," *Atlanta Journal-Constitution*, 24 Aralık 2015.

nasıl yararlanması gerektiğini kreatif bir şekilde düşünmek zorundadır.” der. “Her ne kadar sansürlü belgeler, tarihçilerin bir dizi olayı yeniden inşa etmek için devlet kayıtlarını incelerken genellikle doğal karşıladıkları arzu edilen ayrıntıları atlasa da FBI dosyaları hâlâ çok sayıda kullanılabilir bilgi içermektedir. Amerikalı Bilim Adamları Federasyonu hakkındaki FBI dosyalarında *kimin* ne yaptığını anlamak çoğunlukla mümkün değildir. Ancak yaptıkları şeyin *ne olduğunu* az çok anlamak mümkündür.”¹⁷ Kendi çektiği sancıyı okurunun da anlaması için 1946 yılından ağır sansüre uğramış bir bildiriye paylaşıyor.

Bazen hükümetler arşivlerinin kimi kısımlarının gizliliğini kaldırır ve yeni araştırma fırsatlarının önünü açar. Örneğin 2002’de Meksika hükümeti isyan bastırma girişimleriyle alakalı çok sayıda belgeyi neşreder ve Alexander Aviña bu belgeleri söz konusunu mücadelenin tarihini anlattığı çalışmasına ekler.¹⁸ Bazı arşivler ise açıldıktan hemen sonra yine kapanır. 1990’ların başında Batılı araştırmacılar eski Sovyetler Birliği arşivlerine benzeri daha önce görülmemiş bir erişim hakkı edinir. Bunun bir sebebi kısmen de olsa Rusya’nın yeni liderlerinin komünist geçmişi kötüleyeceğine dair umutlarıdır. Ancak 21. yüzyılın ilk on yılına gelindiğinde Rusya önceden açık olan birçok kaynağa erişimi kısıtlama yoluna gider.¹⁹ Aynı zamanlarda Sağlık Sigortası Taşınabilirlik ve Hesap Verebilirlik Kanunu bünyesindeki Gizlilik Kuralı uygulaması ABD arşivlerindeki birçok tıbbi kay-

17. Jessica Wang, *American Science in an Age of Anxiety: Scientists, Anticommunism, and the Cold War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1999), 59.

18. Alexander Aviña, *Specters of Revolution: Peasant Guerrillas in the Cold War Mexican Countryside* (New York: Oxford University Press, 2014), 15.

19. J. Arch Getty, “Russian Archives: Is the Door Half Open or Half Closed?,” *Perspectives on History*, Mayıs 1996; Rachel Donadio, “The Iron Archives,” *New York Times*, 22 Nisan 2007.

za erişimi kapatır.²⁰ 2006'da bir mahkeme memuru, Heather Ann Thompson'a Attica Hapishanesi'ndeki 1971 ayaklanması ve ardından yürütülen resmî soruşturma hakkında, henüz gelmiş binlerce sayfalık bir koleksiyonu gösterir. Thompson "Alabildiğim kadar çok not aldım ve ne kadar izin verdilerse o kadar çok fotokopi çektim" diye anlatır. Daha ne olsun. Fakat aynı belgeleri 2015 yılında bir gazeteci görmek istediğinde söz konusu belgeler ortadan kaybolmuş, hatta mahkeme memurları önceden orada olduklarını dahi inkâr etmiştir.²¹

Resmî arşiv kanunlarına tabi olmayan özel arşivler devlet arşivlerinden daha kapalı olabilmektedir. Bilgilerin tarihçilerle paylaşılması veya gelecek nesiller için saklanması o arşive sahip bir şirkete gözle görülür çok az fayda sağlar; öte yandan bir araştırmacının o şirketi utandıracak, hatta yasal sorumluluğa maruz bırakacak bir şey bulma ihtimalini artırır.²² Mantıklı sebeplerle nispeten daha az sayıda büyük ortaklı şirket kendi tarihlerini araştırması için araştırmacı davet etmeye heveslidir; bununla birlikte dikkate değer istisnalar da vardır. Örneğin Ford Motor Company, Benson Ford Araştırma Merkezi'ne çok sayıda malzeme bağışında bulunmuştur. Üstelik bunu, emek tarihçilerinin bazı kirli çamaşırları ortaya saçmasına izin verme pahasına yapmıştır.²³ Büyük ortaklı şirketlerin

20. Susan C. Lawrence, *Privacy and the Past: Research, Law, Archives, Ethics* (New Brunswick: Rutgers University Press, 2016), 85.

21. Heather Ann Thompson, *Blood in the Water: The Attica Prison Uprising of 1971 and Its Legacy* (New York: Vintage, 2017), xiv–xv, 580 d. n. 4.

22. David A. Kirsch, "The Record of Business and the Future of Business History: Establishing a Public Interest in Private Business Records," *Library Trends* 57 (2009): 352–70.

23. Stephen Harlan Norwood, *Strikebreaking & Intimidation: Mercenaries and Masculinity in Twentieth-Century America* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002).

dışındaki kuruluşlar tarihe daha fazla değer verebilmektedir. 2016'da İsa Mesih'in Son Zaman Azizler Kilisesi [Church of Jesus Christ of Latter-day Saints] 172 yıldır gizli tuttukları belgeleri yayımlamış, erken dönem kilise tarihine büyük katkı sağlamıştır.²⁴

Büyük ortaklı bir şirket ya da kuruluş, sahip olduğu kayıtları kendi tasarrufunda bulundurmaya sürdürürse tarihçi erişim için bir anlaşma yapmak zorunda kalabilir.²⁵ Bazı kurum arşivleri, kendi malzemelerinden alıntı yapan çalışmaları yayımlamadan önce araştırmacılardan onay almalarını isteyebilir.²⁶ Bazıları ise araştırma sonuçları kurumun tercih ettiği anlatıma ters düşen araştırmacıların erişim isteğini reddedebilmektedir.²⁷ Amerikan Tarih Derneği, "Tarihçiler mümkün oldukça arşiv, kütüphane ve müze koleksiyonlarına ücretsiz, herkese açık, eşit ve ayrımcı olmayan erişimden yanadır." Der, ancak bunun kararı araştırmacının elinde olmayabilir.²⁸ Tarihçiler mümkünse sonraki araştırmacıların bazı kayıtlara erişimini sağlamaya çalışır ve bunu ya devlet

24. Benjamin E. Park, *Kingdom of Nauvoo: The Rise and Fall of a Religious Empire on the American Frontier* (New York: Liveright, 2020).

25. Erik Conway, *High-Speed Dreams: NASA and the Technopolitics of Supersonic Transportation, 1945–1999* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008), 353.

26. Vanessa Ogle (@vanessahistory), "#Twitterstorians: Has anyone ever dealt with an archive that required to see and 'approve' a text using materials from said archive prior to publication? Has anyone ever published without acquiring such approval? With or without problems?," Twitter, 18 Aralık 2019, <https://twitter.com/vanessahistory/status/1207322571613655040>. [Neşredilmeden önce kendi malzemelerini kullanan bir metni görmeyi ve 'onaylamayı' şart koşan bir arşivle muhatap olan var mı? Hiç böyle bir onay almadan yayın yapan oldu mu? Sorunlu ya da sorunsuz?]

27. Burns, *Goddess of the Market*, 293.

28. American Historical Association, "Statement on Standards of Professional Conduct (2019'da güncellenmiş)," <https://www.historians.org/jobs-and-professional-development/statements-standards-and-guidelines-of-the-discipline/statement-on-standards-of-professional-conduct>.

arşivinde saklanmasını kolaylaştırarak ya da kapsamlı alıntılar yaparak yerine getirir.²⁹

Bazı kıymetli el yazmaları resmî arşivlerde ya da kurumsal kayıt depolarında değil, hakkında yazdığınız insanların ya da onların vârislerinin evlerinin tavan arasında ya da bodrumlarında bulunur. İkna yeteneğinizi konuşturursanız sadece bu malzemeleri inceleme şansı elde etmekle kalmazsınız, aynı zamanda bu malzemelere sahip olanlara belgelerin işlenip güvenli bir şekilde saklanabileceği ilgili bir merkezle iletişime geçmeyi düşünmelerini önerme fırsatı da elde edebilirsiniz.³⁰ Ailelerin kendi atalarıyla ilgili herhangi bir basılı yayının ya da kütüphanenin sahip olduğundan daha iyi kayıtları olabilmektedir. Örneğin Jill Lepore'un *Secret History of Wonder Woman* adlı kitabı ağırlıklı olarak ana karakterlerinin vârislerinin sahip olduğu belgelere dayanmaktadır. Kitap yayımlandıktan sonra başka aile fertleri de başka malzemeler paylaşmış, Lepore da onları sonraki baskıya eklemiştir.³¹ Bazen de vârisler akademik araştırmaları engeller. Örneğin yazar James Joyce'un torunu Stephen James Joyce araştırmacıların büyükbabasının belgelerine erişimini kısıtlamış, bu belgeleri kendi tasvip etmediği şekilde alıntılacak olurlarsa dava açmakla tehdit etmiştir.³²

Kimi zaman ise arşivler onları oluşturanların rızası dışında erişime açılır. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Müt-

29. Gerald Markowitz ve David Rosner, *Children, Race, and Power: Kenneth and Mamie Clark's Northside Center* (New York: Routledge, 2013), 253; Steven M. Teles, *The Rise of the Conservative Legal Movement: The Battle for Control of the Law* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012), 5.

30. Örneğin bkz. Sarah A. Vogel, *Is It Safe? BPA and the Struggle to Define the Safety of Chemicals* (Berkeley: University of California Press, 2012), xx.

31. Jill Lepore, *The Secret History of Wonder Woman*, tıpkı basım (New York: Vintage, 2015).

32. D. T. Max, "The Injustice Collector," *New Yorker*, 12 Haziran 2006.

tefik Kuvvetleri milyonlarca Alman kaydını ele geçirmiş, ABD bunların çoğunu Almanya'ya iade etmeden önce mikrofilmlere aktarmıştır.³³ (Sovyetler de Bulgar kayıtlarını ele geçirmiş, fakat Rusya bunları iade etmemiştir.)³⁴ Birçok dava sonucunda tütün, kurşun ve vinil sanayilerinden elde edilen sayısız kayıt gün ışığına çıkmış, bu da tarihçilere (ve tabii mahkemelere) bu sanayilerin ileri gelenlerinin kendi ürünlerinin tehlikeleri hakkında neler bildiklerinin hikâyesini anlatma fırsatını vermiştir.³⁵

Bazen kararlı bir tarihçi, görünürde tıkalı bir yolun etrafından dolanan başka bir yol bulabilir. Örneğin Gabrielle Hecht'in Fransız nükleer enerji sanayisinin tarihi hakkındaki araştırması iki kuruma odaklanır: Atom Enerjisi Komisyonu [Commissariat à l'Énergie Atomique] ve Fransa Elektrik Kurumu [Electricité de France]. İkisi de resmî arşivlerini Hecht'e açmaz. Bu durum başka bir tarihçiyi yıldırabilecekken Hecht her iki kurumun eski çalışanlarıyla görüşmeler yapar. Bu kişilerden bazıları yalnızca hatıralarını değil, kişisel dosyalarını da paylaşır. Üstelik belediye arşivleri, sendika arşivleri ve başka merkezlerde bu iki kurumla ilgili çok sayıda malzeme bulur ve bu da Hecht'e oldukça ayrıntılı bir anlatı oluşturma fırsatı sağlar.³⁶ Samuel Fury Childs Daly de benzer bir tecrübeden

33. "Captured German and Related Records on Microfilm," National Archives, 12 Eylül 2016, <https://www.archives.gov/research/captured-german-records>; Astrid M. Eckert, "The Fight for the Files: Captured German Records after World War II," *GHI Bulletin*, no. 32 (2003): 144–48.

34. Margarita Assenova, "Moscow Refuses to Return Bulgarian Archives," *POLYGRAPH.Info*, 7 Mart 2019, <https://www.polygraph.info/a/fact-check-bulgaria-archives-russia/29807418.html>.

35. Allan Brandt, *The Cigarette Century: The Rise, Fall, and Deadly Persistence of the Product That Defined America*, tıpkı basım (New York: Basic Books, 2009); Gerald E. Markowitz ve David Rosner, *Deceit and Denial: The Deadly Politics of Industrial Pollution* (Berkeley: University of California Press, 2002).

36. Gabrielle Hecht, *The Radiance of France: Nuclear Power and National Identity after World War II* (Cambridge, MA: MIT Press, 2009), 17–19.

bahseder. Nijerya İç Savaşı ile ilgili merkezî bir arşiv bulamayınca mülâkatların, anıların ve yerel tarih kaynaklarının yanı sıra “bireysel kayıtlarla (günlükler, yayımlanmamış hatıralar ve ‘sandık dolusu’ kişisel belge koleksiyonlarıyla)” idare etmek zorunda kalır.³⁷ Kelly Lytle Hernandez, Los Angeles Polis Departmanı’nın neredeyse bütün arşivini yok ettiğini, buna karşılık Şerif Departmanı’nın “ya kayıtlarının olmadığını ya da bu kayıtları paylaşmayacağını” açığa çıkarır. Hernandez pes etmez; gazeteleri, kişisel belgeleri ve mahkeme kayıtlarını inceler ve sadece Los Angeles’ın hapisane sistemini kuran insanların değil, onu bozanların da hikâyelerine ulaşır. Bu süreçten “Benim açımdan çok zahmetli bir arşiv çalışmasıydı, ancak onca uğraşa değdi.” diyerek bahseder.³⁸

Ne var ki her arşiv kısıtlaması da haksız değildir. Sağlık kuruluşları ve ceza infaz kurumları etik ve yasal zorunluluklar gereği hastaların ve mahkumların mahremiyetlerini korumak istiyor olabilir.³⁹ Sözlü tarihçiler de bazen görüştükleri kişilerin mülâkatlarının tamamını veyahut bir kısmını ölünceye kadar ya da belirli bir süre gizli tutmaya yemin eder. Bu mülâkatlara sahip arşivler de bu yeminlere bağlı kalmak durumundadır.

Bazen de belgeler gerçekten var olsa ve arşivciler de yardım etmeye hevesli olsa bile doğru malzemeleri bulmak zorlu bir iştir. Ann Laura Stoler, Hollanda Ulusal Arşivleri’nin [Dutch Algemeen Rijksarchief] “en erişilebilir, ultra modern arşivlerinden biri” olduğunu, ancak önceki yüzyılın kayıt tutma geleneklerinin bu

37. Samuel Fury Childs Daly, “Archival Research in Africa,” *African Affairs* 116 (2017): 320.

38. Kelly Lytle Hernandez, *City of Inmates: Conquest, Rebellion, and the Rise of Human Caging in Los Angeles, 1771–1965* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2017), 3.

39. Susan C. Lawrence, *Privacy and the Past: Research, Law, Archives, Ethics* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2016).

belgeleri gizli tutmayı zorunlu kıldığını belirtir. Stoler bu durumu “Sömürge Bakanlığı’nın arşivleri konu bazında değil de *kronolojik olarak* düzenlendiği için temalara göre kolay arama yapılamamaktadır.” diye açıklar ve “Kimin için, ne zaman ve niçin önemli olduğunu bilmediğiniz müddetçe Avrupalı yoksullara ya da terk edilmiş melez çocuklara yönelik yapacağınız bir arama sizi hiçbir yere götürmeyecektir” der. Dolayısıyla tarihçiler 1848’in kayıtlarına bakar ve o yıl yapılmış bir gösteriyle alakalı bilgilere ulaşmaya çalışır ve sırf bu yüzden o gösteriyle ilgili sonradan yapılmış bir soruşturma sonucunda ortaya çıkan mülâkatları gözden geçirirler.⁴⁰ Bu yüzden arşivlerde yapılacak herhangi bir keşif, günümüzdeki ve önceki arşivci ve koleksiyoncu kuşakların desteğine muhtaçtır. Çünkü yıllar boyunca değerli belgeleri onlar saklamıştır. Ancak yine de tarihçi uzun süre görülmemiş bir belgeyi gün yüzüne çıkardığında biraz olsun övünebilmelidir.⁴¹

ARŞİVLERDE ÇALIŞMAK

Arşivde çalışmak bir miktar planlamayı gerektirir. Bir arşiv milyonlarca belgeyi depolayabilir, bu belgeler genelde dosyalar içinde tutulur ve bu dosyalar da kutularda saklanır. Muhasebe defterleri gibi ciltli malzemelerin de kendi kutuları vardır. Kutu-

40. Ann Laura Stoler, *Along the Archival Grain: Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010), 10, 13.

41. Suzanne Fischer, “Nota Bene: If You ‘Discover’ Something in an Archive, It’s Not a Discovery,” *Atlantic*, 19 Haziran 2012; Helena Iles Papaioannou, “Actually, Yes, It *Is* a Discovery If You Find Something in an Archive That No One Knew Was There,” *Atlantic*, 21 Haziran 2012; “Rediscovering a Lost Treatise on Martial Law,” *Yale Law School* (blog), 12 Ağustos 2019; Abby Mullen, “In Defense of Finding Things in Archives,” *Abby Mullen* (blog), 9 Ocak 2019, <https://abbymullen.org/in-defense-of-finding-things-in-archives/>.

er ise koleksiyonlar şeklinde düzenlenir ve her biri çoğu zaman bir şahsa ya da kuruma ait kayıtlardır. Bir koleksiyon ise bazen tek, bazen de on binlerce sayfalık evraktan oluşabilir. Bunların her birini tanımlamak ve gerektiğinde bulmak ciddi çaba ister. On yüzden istediğiniz bir malzemeyi öyle binaya girip herhangi bir raftan çekip çıkaramayabilirsiniz. Ne kadar erken planlarsanız zamanınızı o kadar verimli kullanmış olursunuz. Belirli bir arşivde çalışmış bir araştırmacı size başka yerde kolayca edine-meyebileceğiniz önemli bilgiler sağlayabilir. Örneğin arşivciler araştırmaya başlamadan önce araştırmacıdan niyet mektubu mahiyetinde bir yazı istiyor mu? Kalacak ve yemek yiyecek iyi bir yer nerede bulunabilir? Arşivin yazın kapatılması ve içinde-kilerin başka bir binaya taşınması planlanıyor mu? (Tim Lom-bardo'ya özellikle bu ipucu için teşekkürler.) Arşiv çalışması için ne kadar hazırlanırsanız, çalışmanızı o kadar bereketli bir şekilde yürütebilirsiniz ve başkaları da size daha fazla yardımcı olabilir.

BELGE BULMA KILAVUZUNU OKUYUN

İlk adım, ilginizi çeken koleksiyona dair belge bulma kılavuzu-nun yerini tespit etmektir. Belge bulma kılavuzu her koleksiyonun muhtevasını tasvir eder. Verilen ayrıntının seviyesi önemli ölçüde değişiklik gösterebilmektedir. Bazı koleksiyonlar işlenmemiştir, yani hiçbir arşivcinin bağış yapıldıktan sonra kutuları açıp içinde ne olduğuna bakma fırsatı olmamıştır. Bazı koleksiyonlar ise (özel-likle küçük olanlar ya da birçok araştırmacının çok ilgi duyduğu) her bir ögeyi listeler; örneğin yazışmaların olduğu bir kutudaki her bir mektubun tarihini, göndericisini ve alıcısını gösterir. Bazen de bir belge bulma kılavuzu her bir klasörün içindekiler hakkında bilgi verir, ama bunu her bir ögeyi listelemeksizin yapar. Mesela bir milletvekilinin evrakı arasında “Devlet Okullarında İbadet Aleyhi-ne Mektuplar, 1971” başlıklı bir klasör olabilir ve söz konusu başlık

size o klasörde ne olduğu konusunda fikir verir. Ancak o mektupları yazan seçmenlerin her birinin ismini listelemez.⁴²

Arşivler giderek artan şekilde belge bulma kılavuzlarını çevrimiçi ortama koymaktadır. Bu ise araştırmacılara görmek istedikleri malzemeleri önceden belirleme fırsatı vermektedir. Böyle bir imkana sahipseniz zamanınızı ayrıntılı bir alışveriş listesi hazırlamaya ayırın. Bu liste size ziyaretiniz için gerekecek zamanı (ve dolayısıyla parayı) hesaplama fırsatı sağlayacaktır. Size uzak bir arşivde hikâyeniz için önemli olan az sayıda belge bulunuyorsa sizin için tarama yapıp fotoğraf çekmek üzere arşiv personeline veya yerel bir araştırmacıya ödeme yapmak muhtemelen daha ucuza gelir. Tam tersi şekilde arşivde konunuzla doğrudan alakalı birden fazla ve hacimli bazı koleksiyonlar varsa bunlardan yararlanmak için birkaç aylık bir bursaya başvurmak sizin için daha iyi olabilir. Bazen de bir arşivde konunuzla alakalı birkaç düzine kutudan oluşan malzemeye denk gelebilirsiniz ve bunları dijital fotoğraf makinesiyle çekmek bir ya da iki haftanızı alabilir. Belirli sayıda kutuyu ya da ciltli malzemeyi bitirmenin ne kadar süreceğini tam olarak tahmin edemeseniz bile en azından bir fikriniz olur. Bu özellikle araştırma bursuna başvuracaksanız faydalıdır; bu nedenle de müstakbel burs sağlayıcınıza parayı verimli bir şekilde kullanacağınızı gösterin.

Çevrimiçi olsun ya da olmasın herhangi bir belge bulma kılavuzuna sonuna dek güvenemezsiniz. Misal olarak bir keresinde malî açıdan pek desteği olmayan bir arşive gitmiştim. Orada ilk olarak kayıt sorumlusu beni bir depolama alanında gezdirmiş ve kutuların kenarlarındaki etiketleri okuyarak ilgimi çekebilecek kayıtları aramama izin vermişti.

42. *Guide to the Gilbert Gude Papers, 1967–1976*, Special Collections Research Center, George Washington University, 2012.

KURALLARA UYUN

Arşivler dünyadaki en misafirperver yerler olabilir. Resmî arşivler çoğunlukla kanunen kamuya açıktır. Üniversite kütüphanelerindeki özel koleksiyon bölümleri gibi özel arşivler de hizmetlerini sadece o üniversiteyle ilişkili kişilerle kısıtlı tutmanın saçma olacağını bilir; çünkü herhangi bir konudaki uzmanların o konuda en iyi kaynaklara sahip olan kuruma bağlı olması pek muhtemel değildir ve araştırmacıların kapsamlı bir hikâye oluşturabilmek için birkaç arşivi ziyaret etmesi gerekir. 1999'da George Washington Üniversitesi'nin Gelman Kütüphanesi'ndeki özel koleksiyonlara gitmiştim ve bir sonraki seneyi aşağı yukarı orada çalışarak geçireceğimi bildirmiştim. Daha önce yaptığım bir keşif ziyaretinde beni yalnızca bir kere gören arşivciler tarafından sıcak bir şekilde karşılandım ve bir masaya yönlendirildim. Sonrasında bir yıl boyunca araştırmam süresince bana rehberlik ettiler, yüzlerce kutuyu önüme getirdiler ve farklı stratejiler sundular.

Ancak diğer taraftan en misafirperver arşivcinin bile günümüze olduğu kadar geleceğe karşı sorumluluğu da vardır. Bir kütüphaneye ait kitabı imha etmek kötü olabilir; ama çoğu zaman bir kopyanın kaybolması o kaynağın içeriğinin sonsuza dek kaybolması anlamına gelmez. Halbuki arşivlerde eşsiz ya da nadir el yazmaları ve benzer malzemeler saklanır. Dolayısıyla el yazısı bir hesap defteri ya da bir propaganda kağıdının günümüze ulaşan tek kopyası zarar görür, imha olur ya da kaybolursa yerine başkası asla konamaz.

Araştırma yapmaya izin verirken aynı zamanda böyle bir kayba karşı koruma sağlamak için arşivler özel kurallar geliştirmiştir. Örneğin kütüphanelerde bazen anlayışla karşılanabilirken arşivlerin okuma odalarına yiyecek ve içecek sokulması kesinlikle yasaktır. Aynı şekilde, akabilir diye tükenmez kalem de yasaklılar

listesinde. Ancak arşivler kurşun kalem ve çoğu zaman dizüstü bilgisayarlara müsaade eder. Hırsızlığı önlemek amacıyla çanta ve montlara da izin verilmez ve araştırmacılardan okuma odalarına girmeden önce bu tür eşyalarını emanete bırakmaları istenir. (Arşivlerde mont giyemeyeceğiniz için yanınıza yazın bile olsa süveter almalısınız. Birçok arşiv ellerindeki malzemenin ömrünü uzatmak için oda sıcaklığını düşük tutmaktadır.)⁴³ Okuma odasına girdiğinizde arşivciler sizden her seferinde sadece bir belge okumanızı ve malzemeleri bulduğunuz sırayla muhafaza etmenizi isteyecektir. Ellerinizi temiz olması şartıyla belgelere çıplak elle dokunmak en güzelidir; ama fotoğraflar için eldiven giymeniz gerekebilir.⁴⁴

Bu kuralları uygulamak için personel çalıştırmak maliyetli olduğundan özel koleksiyon bölümleri, kendilerine ev sahipliği yapan kütüphanelere göre genelde daha az saat hizmet verir. Açık oldukları bu kısıtlı süreyi en iyi şekilde değerlendirmek için tarihçiler öğle yemeklerini atlar ya da atıştırmak için sadece on dakikalık aralar verir. Araştırmanıza dönmeden önce tabii ki ellerinizi yıkamanız gerekir.

Bu yaygın kuralların ötesinde her arşivin kendine has kuralları da vardır. Bazı kurumlarda el yazmaları ve nadir kitaplar aynı bölümdeyken diğerlerinde farklı bölümlerde olabilmektedir. Bir arşiv tek seferde üç kutu talep etmenize izin verirken (biri masada, diğer ikisi size ayrılan dolapta olmak şartıyla) başka bir arşiv on iki taneye kadar müsaade edebilir. Arşivlerin özel birtakım alıntılama kuralları da olabilmektedir. Örneğin çoğu arşiv

43. Colleen Flaherty, "How Cold Is That Library? There's a Google Doc for That," *Inside Higher Ed*, 10 Mayıs 2019, <https://www.insidehighered.com/quicktakes/2019/05/10/how-cold-library-theres-google-doc>.

44. Alexandra K. Alvis, "No Love for White Gloves, or: The Cotton Menace," *Smithsonian Libraries / Unbound* (blog), 21 Kasım 2019, <https://blog.library.si.edu/blog/2019/11/21/no-love-for-white-gloves-or-the-cotton-menace/>.

tar malzemenin bulunduğu kutunun numarasına atıfta bulunmayı teşvik ederken ABD Ulusal Arşivi böyle bir talepte bulunmaz, çünkü ellerindeki kayıt gruplarının bazıları aynı kutu numaralarına sahiptir.⁴⁵

Arşivlere yapılacak ilk ziyaret korkutucu olabilir. Tarih bölümündeki birçok yüksek lisans ve hatta lisans programı, öğrencilerini arşivlere götürür ve buralarda arşivciler acemilerle uğraşmaları gerektiğini bilir ve basit soruları cevaplamaya hazırlıklıdır. Bu da süreci çok daha kolay hâle getirir ve âdeta sokağa çıkmadan önce basketbol sahasında bisiklet binmeyi öğrenmeye benzer. Böyle bir sınıfınız yoksa arşivcilere işinizde yeni olduğunuzu söylemek ve yardım istemek iyi olabilir. Ancak ne yazık ki bazen en iyi şekilde hazırlanmış bir araştırmacı bile yaşından, cinsiyetinden, engelinden ya da konumundan dolayı tacize ya da benzer bir kötü muameleye maruz kalabilmektedir.⁴⁶

ARŞİVCİLERLE BİRLİKTE ÇALIŞMAK

Tarihçiler ve arşivciler birbirine muhtaçtır. Arşivciler önemli malzemeleri araştırır ve onları âdeta çöpe gitmekten kurtarır. Gelecek kuşaklar için korur, bulunup kullanılabilmesi için işlem-den geçirir ve araştırmacıları en faydalı malzemelere yönlendirir. Kısmen de olsa tarih bilimindeki güncel temayüller doğrultusunda nelerin biriktirilmesi gerektiğini seçip korur ve bu seçimleri

45. National Archives and Records Administration, "Citing Records in the National Archives of the United States," 2010, 4.

46. Ashley D. Farmer vd., "How Gender Affects the Experience of Archival Research and Field Work," *Modern American History*, Cambridge University Press tarafından çevrimiçi yayımlanmıştır, 15 Temmuz 2019, 1–8, <https://doi.org/10.1017/mah.2019.15>; American Historical Association, Task Force on Disability Final Report, 2011.

de gelecekteki araştırmaları şekillendirir.⁴⁷ Arşıvciler olmasaydı tarihçiler bilimsel araştırmalarını yapmak için ihtiyaç duydukları tarihî bilginin en zengin kaynaklarına erişemezdi. Diğer taraftan tarihçiler olmasaydı arşıvciler yine bazı kurumsal ve bireysel araştırmacılara hizmet ederdi, ama arşiv keşiflerini dış dünyayla paylaşacak olanlar da dâhil olmak üzere en sadık bazı ziyaretçilerini kaybederlerdi.

Ne yazık ki karşılıklı bağımlılık her zaman karşılıklı saygı ve uyumu beraberinde getirmez. Tarihçiler bazen ya kaynakların azlığından ya da bilgi kısıtlama isteğinden dolayı malzemelere erişimi engelleyebilen kurumların insan temsilcileri olan arşıvcilere sinirlenir. Arşıvciler de bazen emeklerini ve aldıkları profesyonel eğitimi dikkate almayan tarihçilere kızar. M. L. Caswell “Arşiv çalışmaları alanındaki akademisyenler ve bizzat çalışan arşıvciler beşerî bilimler alanındaki akademisyenlere destek sunmada fazlasıyla isteklidir; ancak disiplinler arası etkileşime girmek için karşılıklı heves ve asgari saygı eşiğinin olması gerekir ki bu ne yazık ki şu anda eksiktir” diye yazar.⁴⁸

Bu eşiğın bir parçası, mümkün olduğunca, bir araştırma gezisi yapmadan önce arşıvcilerle iletişime geçmektir. ABD Ulusal Arşivi gibi gerçekten büyük kurumlar için bu bir anlam ifade etmeyebilir; çünkü oralardaki arşıvciler ziyaretiniz için size özel herhangi bir hazırlık yapamayacak kadar yoğundur. Ancak küçük bir arşivde bu oldukça önemli olabilmektedir. En azından oradaki çalışanlar sizi okuma odasının kuralları ve saatleri konusunda önden uyarabilir ve tesis dışında tutulan malzemeler için

47. Liz Covart, “Peter Drummey, How Archives Work,” Ben Franklin’s World, <https://benfranklinworld.com/episode-075-peter-drummey-archives-work/>.

48. M. L. Caswell, “‘The Archive’ Is Not an Archives: On Acknowledging the Intellectual Contributions of Archival Studies,” *Reconstruction* 16 (2016), <https://escholarship.org/uc/item/7bn4v1fk>.

ariş talebi oluşturmanızı isteyebilir. Hatta daha fazlasını da yapabilirler. Bir keresinde önceden bir arşivle ya da nadir kitaplar bölümüyle görüşmüş ve malzeme talebinde bulunmuştum. Orada vardığımda talep ettiğim malzemeleri kullanımıma hazır bir şekilde masaya dizilmiş olarak buldum. (Bu tür olaylar meslek hayatımdaki en mutlu anlarımdandır.) Üstelik önden iletişime geçmek arşivciyi projenizin kapsamını idrake teşvik eder ve bu sayede sizin unvan peşinde koşan bir araştırmacı ya da bir bilgi kırıntısı arayan bir soybilimci değil nispeten daha bağımsız bir şekilde gezinmek isteyen bir tarihçi olduğunuzu öğrenmiş olur. Mamafih önden iletişime geçmek her zaman mümkün olmaya-bilmektedir. Örneğin bir kurumdaki işiniz öngördüğünüzden daha erken bir zamanda bitebilir ve yeni elde ettiğiniz bu boş zamanı şehirdeki başka bir arşivde değerlendirmeye karar verebilirsiniz. Ama tabii iletişime geçmek hiçbir zaman kötü bir fikir değildir.

Eşiğin diğer bir parçası ise sunulan desteğin değerini bilmektir. Yeni bir kaynak tavsiyesi ve yanlış dosyalanmış bir kutuyu bulma gibi sıradan belge getirme işleminin ötesinde bir arşivciyle iletişime girdiğinizde ismini ve iletişim bilgilerini öğrenin. Bu sayede iki kere teşekkür etme fırsatınız olur. İlki, ziyaretinizin ardından bir teşekkür notunda; ikincisi, neşredilen çalışmanızın teşekkür bölümünde.

Bu basit nezaketin ötesinde tarihçiler, arşivcileri tarihî kayıtları şekillendiren uzman ve akademisyen meslektaşları olarak görmelidir. Zira malzemelere değer biçen, onları toplayan, koruyan, künyelendirerek kataloglayan ve buna ek olarak araştırmacıların kullanımına açan onlardır.⁴⁹ Sizi yeni kaynaklara yönlendirir, gördüğünüzü anlamanıza yardımcı olur ve yorumlarınızı

49. Caswell, " 'The Archive' Is Not an Archives."

şekillendirirler. İzninizi alarak sizi benzer konularda çalışan araştırmacılarla iletişime geçirirler. Bu tür resmî tanışmalar olmasa bile araştırmacılar çoğunlukla yararlı kaynaklardır. Örneğin birinin çalışmanızla alakalı bir koleksiyonu talep ettiğine kulak misafiri olursanız o kişiye gidip kendinizi tanıtmak hiç de kötü bir fikir değildir.

DİJİTAL FOTOĞRAFLARLA ARAŞTIRMA

2012’de Jennifer Rutner ve Roger Schonfeld, “Dijital fotoğraf makinelerinin arşiv araştırmasına girmesi malzemelerle olan etkileşimi değiştirmekte ve analiz sürecini altüst etmektedir. Ayrıca sadece destek hizmeti sağlayıcıları değil aynı zamanda tarih biliminin doğası üzerinde de potansiyel etki bırakmaktadır.” diye yazar.⁵⁰ Arşiv araştırmasının uzun yolculukları ya da kalma izni gerektirdiği yerlerde artık bir günde yüzlerce fotoğraf çekebilmek tarihçilere hızlı baskınlar yaparak ganimetlerini müsait zamanlarında değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Gerçi okuyarak, düşünerek ve hatta yazarak arşivde uzun vakitler geçirmenin hâlâ artıları vardır. Ancak evden uzakta geçirdikleri zamanı kısıtlayıcı iş ve aile sorumlulukları olan ya da araştırma için uzun süre dışarıda kalmayı sağlayacak fonlara sahip olmayan tarihçiler için dijital fotoğraf makineleri normalde imkânsız olacak arşiv araştırmasını mümkün kılmaktadır.

Bu en temel artısının yanı sıra dijital fotoğraf makinesinin hayatımıza girmesinin başka etkileri de olabilir. Tarihçilerin elle

50. Jennifer Rutner ve Roger Schonfeld, “Supporting the Changing Research Practices of Historians,” *Ithaka S+R*, Aralık 2012, <https://doi.org/10.18665/sr.22532>.

ya da bilgisayarla not aldıkları zamanlarda arşiv malzemelerine yaptıkları atıflar aslında güvene dayalı iddialardan ibaretti; dolayısıyla teyit etmek isteyen herhangi birinin bilgileri doğrulamak için aynı kutu ve klasörü talep etmesi mümkün değildi. Artık bir tarihçiden söz konusu bir belgenin kopyasını istemek makul hâle gelmiştir. Arşivler politikalarını biraz gevşetseydi tarihçilerin ellerindeki görüntüleri paylaşması daha kolay olurdu ve böylece gelecekteki araştırmacıların daha kısa ziyaretler yapabilmesi, hatta ziyaret etmek zorunda kalmaması bile mümkün olabilirdi. Tarihçilerin daha önce fotoğraflarını çekmiş oldukları belgeleri düzenli olarak talep etmek zorunda kalmayacakları bir evreye geçebilirsek hassas belgelerin ömrünü de uzatmış oluruz. Ayrıca maazallah bir arşiv sel ya da yangında yok olsa ki olmuyor değil, elimizde hâlâ dijital bir kayıt olmuş olur. Nitekim 2020’de korona pandemisi yüzünden arşivler okuma odalarını kapatınca arşivler ve araştırmacılar ellerindeki dijital dosyaları paylaşmak üzere iş birliği yapmıştır.⁵¹

Gerçekte çok az sayıda tarihçi bir koleksiyondaki her sayfayı fotoğraflayacak zamana sahiptir; ayrıca birçok arşiv bu uygulamayı açık bir şekilde yasaklamaktadır. Dolayısıyla dijital makinesi olan bir tarihçi muhtemelen sorularına cevap verecek sayfaların fotoğraflarını çekerken başka bir tarihçi de kendi soruları için koleksiyonun tamamına bizzat bakmayı tercih edebilir. Sözlü tarihçiler ise bu zorlukla uzun süredir boğuşmakta ve şu ikisi arasında kalmaktadır: Sadece kendi projeleri için önemsedikleri soruları sormak mı yoksa görüştükleri herkesin hayat hikâyesini tam olarak öğrenmeye çalışarak geleceğin tarihçilerine

51. Ashley Bowen, “Peer-to-Peer Research Exchange,” *Perspectives Daily* (blog), 10 Haziran 2020, <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/summer-2020/peer-to-peer-research-exchange-shafrs-archival-records-discussion-group>.

hizmet etmeye çalışmak mı?⁵² Arşivler genelde hatıralardan daha uzun dayandıkları için makinesi olan tarihçinin geleceğe yönelik daha az sorumluluğu vardır. Gelecek de kendi fotoğraflarını kendi çöksin.

Bazı arşivler dijital fotoğraf makinelerinin kullanımına kısıtlamalar getirebilir; bazen kullanılması durumunda yüksek ücretler talep eder ya da tamamen yasaklar. Bu özellikle gizlilik geleneği olan ölkelerde ya da malzemelerin kopyalarını araştırmacıya ücreti mukabili temin etmeyi önceleyen kurumlarda böyledir. Araştırma amacıyla dijital fotoğraf makinesinin sınırsız kullanımına izin veren arşivler bile bir araştırmacının görüntüyü basılı olarak ya da bir web sitesinde yayımlayarak çoğaltmak istemesi hâlinde özel izin almasını isteyebilir. Genelde işleyiş politikaları ellerinde yazılı olarak bulunur ve bilgilendirmek adına imzalamanızı isterler. Gidin ve onu da fotoğraflayın, böylece elinizde bir kopyası bulunur. (Bazı arşivler fotoğrafladığınız her belgenin yanına bu politikanın kısaltılmış hâlinin olduğu bir kartı da yerleştirmenizi ister. Bu sayede her fotoğraf söz konusu kısıtlamaları hatırlatır.) Kurumların politikaları farklılık gösterir. Örneğin bazı arşivler bir görüntünün kalıcı bir web sitesinde kullanılması için izin almayı zorunlu tutabilir; ama bunu sosyal medya kullanımı için yapmazlar. Yine de arşiv fotoğraflamak tarih araştırmasının başlıca tekniklerinden biri hâline geldiği için bu uygulamayı tartışmak için zaman harcamaya değer.

FOTOĞRAF MAKİNESİ ÇEŞİTLERİ

Günümüzde yoğun bir arşive girdiğinizde tarihçilerin çeşitli optik gereçler kullandığını görürsünüz. Piyasaya sürekli olarak pek

52. Saul Benison, "Reflections on Oral History," *American Archivist* 28 (1965): 75.

çok yeni ürün girdiğinden güncel bilgi veriyormuş gibi yapmaya-
cağım, ama yine de bazı düşüncelerimi paylaşabilirim.⁵³

Yelpazenin bir ucunda İkinci Dünya Savaşı'nın ardından
yıllarca foto muhabirleri ve hobi sahipleri tarafından çok tutulan
35mm'lik makinelerin helefi olan dijital tek mercek yansıtımlı (di-
jital single-lens reflex, DSLR) fotoğraf makineleri bulunmaktadır.
Bu makineler akıllı telefonlarda bulunan küçük lenslere göre çok
daha büyük ve hassas, dolayısıyla da daha fazla ışık alan ve daha
keskin görüntüler elde eden lenslerle desteklenmektedir. Küçük
ayrıntıları çekmenizi sağlayan yakın çekim lensleri gibi filtreler
ekleyebilmektesiniz. DSLR'lerin genelde büyük ve bir gün yetecek
kadar pilleri vardır ve yedeğiyle değiştirmek kolaydır. Doğru ayar-
lar yapıldığı takdirde çok kaliteli görüntüler elde edilir ve araştır-
manız için ihtiyaç duyacağınız belgeleri çekmek için yalnızca bir
şansınız olduğunda bu özellik önem kazanır. (Tarihçiler arasında
yapılan bir ankette katılımcıların yüzde sekizi, çektikleri görüntü-
lerinin yüzde yirmi beşinin kullanılamaz olduğunu belirtmiştir ki
bu ciddi bir bilgi kaybı demektir.)⁵⁴ Görüntü kalitesi, mesela küçük
puntu uzun bir metni tek karede çekmek isterseniz ya da arşiv-
deki ışıklandırma yetersizse çok önemlidir. Fakat bu makineler
pahalı, ağır ve hantal olabilmektedir. Hatta biraz gürültülü çalıştı-
ğından bazı kurumlarda kullanılması yasaktır.

Yelpazenin diğer ucunda ise her yeni modellerinde kame-
raları gelişen akıllı telefonlar vardır. Muhtemelen zaten böyle bir

53. Artık biraz eskimiş olsa da bu konuya ek bir giriş için bkz. Kirklin Bateman
vd., "Taking a Byte Out of the Archives: Making Technology Work for You,"
Perspectives on History, Ocak 2005; Emily VanBuren, "6 Tools to Make Archival
Research More Efficient," *Inside Higher Ed*, 9 Kasım 2014,
<https://www.insidehighered.com/blogs/gradhacker/6-tools-make-archival-research-more-efficient>.

54. Ian Milligan, "Becoming a Desk(top) Profession," Ocak 2020, <https://www.ianmilligan.ca/talk/aha-2020/>.

telefonunuz vardır ve her yere yanınızda götürüyorsunuzdur. Dolayısıyla sizi maliyet açısından ek yatırım yapmaktan ve ağırlıktan kurtarabilir. Hafiflerdir ve ayarlardan sesini kısıtığınızda gürültü yapmazlar. Ancak akıllı telefon kameraları özellikle zayıf ışıklı bir ortamda DSLR'ler kadar kaliteli görüntüler elde edemez ve arşivden ya da kütüphaneden dönünce çektiğiniz görüntülerin okunamayacak kadar bulanık olduğunu fark etmek yürek burkucu olabilir. iPhone ve benzeri bazı telefon modellerinin pillerini değiştirmek kolay değildir. Bazı araştırmacılar klasör denetimi açısından kötü sonuçlar aldıklarını belirtmiştir. Bu durum ise bir görüntünün hangi arşiv klasörüne ait olduğunu bulmayı zorlaştırır. Öte yandan DSLR'leri değil de akıllı telefonları kabul eden arşivler olduğu gibi DSLR'leri kabul edip akıllı telefonlara izin vermeyen arşivler de vardır.⁵⁵

Bazı arşivler yatay tarayıcılara izin verir, fakat bu makineler yavaştır ve ciltli malzemeler için kullanılamaz. Nihayet birçok araştırma kütüphanesi artık mikrofilmlerin dijital taramasını yapan makineleri hizmete sokmuştur. Bazılarının ise kitapları taramak için özel makineleri vardır. Kaç sayfa istediğinize bağlı olarak bu makineleri kullanmak da mantıklı olabilir; birkaç sayfanın ya da mikrofilm okuyucusunun birkaç ekranının fotoğrafını çekmek de...

Flaşlı fotoğrafa izin veren hiçbir arşiv bilmiyorum, zira flaş malzemelere zarar verebilir ve diğer arşiv müdavimlerini rahatsız edebilir. Arşivlerde tripodlar için farklı uygulamalar olabilmektedir, o yüzden önceden sorun. Eğer arşivlerde kullanmak üzere bir tripod düşünüyorsanız makinenizi tam olarak aşağı bakacak şekilde konumlandırmanızı sağlayacak yatay kolu olan bir tripod bakın. Bazı özel masa düzenekleri de buna izin verir. Bu tür bir

55. Milligan, "Becoming a Desk(top) Profession."

temumlama yavaş poz süresinde çekim yapmaya imkân tanır; düşük diyafram açıklığında ve düşük ISO ayarlarında gayet canlı ve net görüntüler elde etmenizi sağlar.

NE KADAR ÇEKİM YAPMAK GEREKİR?

Dijital fotoğraf çekmek normalde ücretsizdir. Evet, makinenin zamanla yıpranmasının yanı sıra biraz da elektrik sarfiyatı söz konusudur. Ancak arşivlerin bir zamanlar her çıktı için 25 ya da 50 sent almasının yanında hiçbir şeydir. O yüzden günümüzde farklı bir mantık işletmek gerekebilir. Fotokopi makinesinin hakim olduğu dönemlerde tarihçiler sadece en önemli belgeleri seçmek zorunda kalırdı. Dijital fotoğraf makineleri çağında ise kural şudur: Emin değilsen fotoğrafını çek. Tek satırlık bir metnin fotokopisine 50 sent vermezsiniz, ama fotoğrafını çekmemek ahmaklık olur. Ayrıca elinizin titrediğinden ve fotoğrafın bulanık çıkabileceğinden şüpheleniyorsanız gidin ve tekrar çekin. Ancak unutmayın ki gelecekteki kendiniz (hatta belki de gelecekteki araştırma asistanınız) çektiğiniz her bir fotoğrafı gözden geçirme ihtiyacı duyabilir. Dolayısıyla şimdi çektikleriniz üzerinde sonra çalışacak olan gelecekteki kendinizi düşünün. Bir de o an her şeyi taramak ya da fotoğraflamak çekici gelse de biraz da olsa seçici olmak çoğu kez işinizi kolaylaştırır.

En azından bir belgeyi fotoğraflamadan önce o belgenin daha önce dijital ortama aktarılıp aktarılmadığına bakın. Google Kitaplar ve Internet Archive gibi kitlesel dijitalleştirme projeleri yeni keşfettiğiniz hassas ve sararmış bir propaganda kağıdının dijital sürümünün olma ihtimalini artırmaktadır ve bu yüzden sizin tekrar fotoğraflamakla uğraşmanıza gerek olmayabilir.

Ayrıca fotoğraf makinesine aşırı bağlanmaktan da kaçının. Çoğunlukla sonrasında incelemek üzere fotoğraf çekiyor-

sanız, çektiklerinizle ilgili notlar da almalısınız. Gerçekten iyi bir malzemeye denk geldiyseniz onun notunu ayrı bir yere alın. Gelecekteki kendinize güvenmeyin; zira o sırada yeniden fark edemeyecek kadar ya da çektiğiniz binlerce fotoğraf arasından özellikle onu bulamayacak kadar yorgun ya da sabırsız olabilirsiniz. Ayrıca arşivde eksik olan bir şeyin de notunu almalısınız. Gelecekteki kendiniz fotoğraflar arasında bir boşluk fark ederse, mesela “Nisan sayısı malzemeler arasında yok” ya da “onuncu klasörü fotoğraflamadım, kayda değer bir şey yok” gibi bir not gördüğünde memnun olacaktır.

Fotoğraflarınızın çoğu tek sayfaların yakın çekimleri olacaktır; ancak arşiv kutularının ve hacimli ciltlerin fotoğraflarını çekmek, hatta araştırma sürecinde kendi özçekimlerinizi de eklemek iyi olur. Bu tarz fotoğraflar araştırmanızın sunumlarının yanı sıra aile albümünüz için de harika görseller olabilir.

İlerledikçe bir düzen sağlamak önemlidir. Birçok tarihçi kişisel bilgisayarında bir arşivin organizasyon yapısını kendine örnek almayı sever. Örneğin bilgisayarındaki bir klasöre “kutu 15” deyip içindeki dosyalara “dosya 1, dosya 2” gibi isimler verebilir. Süreli yayınlar için de bir klasöre “Daily Chronicle” deyip onun içindeki bir klasöre “1844” adını verebilir, onun içindeki klasörlere de her bir ayın adını atayabilirsiniz. Eğer çok sayfalı PDF’ler hazırlıyorsanız (ki bu birçok mikrofilm tarayıcısının tercih ettiği çıktı türüdür) aynı ilke geçerlidir. Her birkaç düzine görüntüde bir yeni bir dosya oluşturun; bu ister bir haftayı ister bir ayı isterse başka bir işe yarar bölümlendirmeyi temsil etsin. Bu yöntem sonradan birçok şeyi bulmayı kolaylaştırır.

Görüntüleri Google Drive ya da Dropbox gibi bir bulut sistemine yüklemek, telefonunuzda ya da bilgisayarınızda yer açmanızı ya da yedekleme yapmanızı sağlayabilir. Bu sistemler aynı zamanda matbu ya da daktilo edilmiş metinler için optik

karakter tanıma (OCR) hizmeti sağlayabilir; böylece sonradan o metinlerin içinde arama yapabilirsiniz.

Görüntüleri bilgisayarınıza aktardığınızda onları nasıl görüntüleyeceğiniz ve iş akışınıza nasıl dâhil edeceğiniz konusunda yapmanız gereken başka seçeneklere sahip olursunuz. Bilgisayarlar ve fotoğraf makineleri genelde görüntü işleme ve düzenleme yazılımlarıyla birlikte gelir. Örneğin meslektaşlarım, tarihçilerin arşivlerde fotoğraflanan görüntüleri kullanabilmesi için özel olarak tasarlanmış Tropy adında bir uygulama geliştirdi. Genel olarak not almada olduğu gibi, biriktirebileceğiniz yüzlerce, binlerce, hatta on binlerce görüntüyle başa çıkmanın tek bir yolu yoktur. Örneğin büyük bir ekrana sahip olmanın gerçekten faydası vardır; çünkü bu sayede bir görüntüyü ekranın bir tarafına yerleştirip diğer tarafında da notlar alabilirsiniz ve bunu ister aynı uygulamada ister yan tarafta ikinci bir uygulamada yapabilirsiniz.

BEKLENTİLERLE BAŞA ÇIKMAK

Arkeolog ve tarihçi Eric Cline şöyle der: “Arşiv araştırmasının ilginç bir şekilde arkeolojik kazı çalışması yapmaya benzediğini fark ettim, tek fark toprağı değil kâğıtları eşelemekti. Tıpkı tek bir ögenin varlığının (ya da yokluğunun) bazen ciddi bir fark oluşturduğu antik bir kentte yapılan kazıda olduğu gibi bir arşivde belirli bir sorunu çözmeye çalışmak, çoğu zaman asıl soruya cevap ararken bile bir dizi başka soruyu gündeme getirir. Aynı zamanda bir şey bulmanın, özellikle de beklenmedik bir şey bulmanın verdiği heyecan, umut verici bir başlangıca rağmen sonuçsuz kalmanın verdiği hüznün ve geçmişteki bir olayla ilgili makul bir hipotez oluşturmaya yetecek kadar yapboz parçasını bir araya getirmenin verdiği tatmin de benzerdir.” Belki de arkeolojideki uzun tecrübesinden dolayı

öyle görünüyor ki Cline (kâğıt üstünde de olsa) hayal kırıklığını şaşırtıcı derecede bir özgüvenle kabulleniyor. Alıcı tarafından “bu ofise ulaşan en iğrenç belge” olarak tanımlanan hususi bir mektubu ararken onun yerine o iğrenç belgenin ortadan kaldırıldığını kaydeden pembe bir kâğıt bulur. Cline “O mektup gelecekte gün yüzüne çıktığında ki şüphesiz çıkacaktır, tam olarak ne dendiğini öğrenmek ilginç olacak” der.⁵⁶ Umarım hepimiz arşivlerdeki buna benzer eksiklere böyle güven dolu bir incelikte tepki veririz.

Arşiv araştırması bir tarihçinin yapabileceği en sonu bilinmez işlerden biridir. Bazı kutular açıldığında muhteşem hazineler ortaya çıkar. Bazıları ise daha önce gördüğünüz ve işe yaramaz malzemeleri ya da belge kopyalarını içerir. Bazıları da sabır ve azimle tarihçinin sonradan daha da kapsamlı bir hâle getirebileceği bir hikâyenin küçük parçalarını sunar. Bir keresinde araştırma için New York Tarih Derneği’ne yaptığım bir ziyarette –1921 yılına ait bir propaganda kâğıdı hâricinde– kayda değer hiçbir şey bulamamıştım. Ama söz konusu kitapçıktaki bir söz çok dikkat çekiciydi: “Otobüs genç ve dürüst.” Bu sözü bir yazımın başlığı olarak kullanmıştım. Yani o gün öğleden sonra orada geçirdiğim vakit yabana gitmemişti.⁵⁷

Bazı günler hiçbir şey bulamazsınız. Bazı günler ise projenizle ilgili anlayışınızı değiştiren kaynaklar bulursunuz. Nasıl bir gün geçireceğinizi kontrol ya da tahmin edemezsiniz. Tek yapabileceğiniz şey bir sonraki kutuyu açmaktır.

56. Eric H. Cline, *Digging Up Armageddon: The Search for the Lost City of Solomon* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2020), xii, 176.

57. Zachary M. Schrag, “‘The Bus Is Young and Honest’: Transportation Politics, Technical Choice, and the Motorization of Manhattan Surface Transit, 1919–1936,” *Technology and Culture* 41 (2000): 52 n. 2.

ONUNCU BÖLÜM

KAYNAKLARI YORUMLAMAK

Kaynaklar soruları kendi başlarına cevaplayamaz, kaynakları analiz etmek tarihçinin görevidir ve bunu bir projenin başında sorduğu ya da araştırma esnasında geliştirdiği sorulara cevap verecek şekilde yapar. Ayrıca bu, olaylara yönelik yaptığınız açıklamanın var olan en iyi açıklama olduğu konusunda okuru ikna etmeye yetecek derecede kanıt sunmanız kadar bir mantıksal kanıtlama meselesi değildir. Bu bazen yalnızca bulduğunuz kaynaklarda bir örüntü olduğunu belgelemeyi gerektirir. Fakat çoğu zaman kaynakları, onu yazanların vermek istememiş olabilecekleri mesajlar için analiz etmelisiniz ki buna *eleştirel okuma* denir.

İPUÇLARI

- Örüntüleri ve bu örüntülerden sapmaları bulmaya çalışın.
- Kaynakları eleştirel bir şekilde okuyun, yani yazarın kastetmemiş olabileceği mesajlar bulmaya çalışın.
- Akla yatkın nedensel iddialar bulmayı hedefleyin; zira bilin ki öne sürdüklerinizi kanıtlamayabilirsiniz.

ÖRÜNTÜ TANIMA

Tarihçilerin analitik çalışmalarının çoğu, insanların yaptığı ve söylediği şeylerdeki örüntüleri tanımaya yetecek kadar okuma yapmayı kapsar. John Cannon şöyle der: “Tarihçi aslında geçmişe düzen getiren, örüntüleri algılayan kişidir. Geçmişte yaşanan olaylar saymakla bitmez ve çoğu ne geri getirilebilir ne de ilgi çekicidir. Tarihî kanıt şeklinde günümüze kadar gelmiş çok küçük bir parça bile en şaşırtıcı türden dizilimleri, bağlantıları, ilişkileri, benzerlikleri, zıtlıkları ve alakasızlıkları sunar. İşlevsel olabilmesi için de tarihçi basitleştirmeye gitmelidir.”¹ Örüntü tanıma öznelidir. Her vakıa her örüntüye uymayacaktır, bu yüzden de bazılarını aykırı değer olarak işaretlemelisiniz.² Açık fikirli olursanız (ki olmalısınız) bir örüntünün şekli hakkındaki görüşleriniz siz ilerledikçe değişecektir. Aynı kanıtları farklı bir sırayla okursanız hikâye farklı bir yöne evrilebilir.³

DÜNYA GÖRÜŞÜ

Örüntü tanımada özellikle önemli çabalardan birisi, bir kişinin ya da grubun inançlar sistemini yeniden inşa etmektir. Düşünce yapıları, dünya görüşleri, ideolojiler ya da belki de *mentaliteler* gibi farklı isimlerle adlandırılabilen bu inanç sistemleri dünyayı ve kişinin dünyadaki yerini anlamanın az çok tutarlı bir yolunu oluşturur.⁴ Örneğin “The Cult of True Womanhood: 1820–1860”

1. John Cannon, *The Historian at Work* (Londra: Allen and Unwin, 1980), 2.

2. Peter Thorsheim, *Inventing Pollution: Coal, Smoke, and Culture in Britain since 1800* (2006; tıpkı basım, Athens: Ohio University Press, 2018), 5.

3. Aili Mari Tripp, “Transparency and Integrity in Conducting Field Research on Politics in Challenging Contexts,” *Perspectives on Politics* 16 (2018): 728–38.

4. Clifford Geertz, “Ethos, World-View, and the Analysis of Sacred Symbols,” 1957, şurada yeniden basılmış: *Antioch Review* 74 (2016): 623.

adlı etkileyici makalesinde Barbara Welter, savaş sonrası dönemde beyaz ve orta sınıf Amerikalı kadınlara kim olduklarını ve nasıl davranmaları gerektiğini anlatmak amacıyla hazırlanmış kadınlara yönelik çeşitli dergiler, konuşmalar, hediye kitapları ve benzeri metinlerden örnekler verir. “Bir kadının hem kendisi hem de kocası, mahallesi ve toplumu tarafından yargılandığı Gerçek Kadınlık sıfatları başlıca dört erdemden oluşur: Dindarlık, saflık, itaatkârlık ve evcimenlik. Hepsini bir araya toplayınca ortaya sırasıyla anne, kız evlat, kız kardeş ve karı (eş) çıkar; yani kadın.”⁵

Welter kadınların rolü hakkındaki inançlar bütününe tanımlamak için dinî bir metafor (kült) kullanırken, Joanne Freeman önceki kuşak Amerikalı erkeklerin düşüncelerini tarif ederken dilbilimsel bir metaforu tercih eder. “Amerika’nın erken ulusal döneminde şeref, demokrasi ve cumhuriyetçilik apayrı siyasî bir kültür oluşturmak için bir araya gelmiş; bu kültür bir *siyasî mücadele diliyle* belirlenmiştir. Siyasî mücadele dili derken birinin elinin altındaki silahların gücü, kullanımı ve etkisi konusundaki ortak anlayış kastedilmektedir. Bu dil hiçbir şekilde bir tanımlı kurallar kitabı ya da somut taktikler kılavuzu olmamıştır. Daha ziyade kaydedilemeyecek kadar bilindik ve bu yüzden de modern gözler için neredeyse görünmez olan bir varsayımlar bütünüdür.”⁶ Her iki durumda da örüntüyü tanımlayan, münferit bir inanç değil pekiştirici fikirler koleksiyonudur.

Dünya görüşleri, fark ettirmeden eylem örüntülerine dönüşür. O yüzden de Wayne Lee, 18. yüzyıla ait üç “savaş tarzı” (Avrupalı, Yerli ve Milis) hakkında bilgi verirken yalnızca savaş

5. Barbara Welter, “The Cult of True Womanhood: 1820–1860,” *American Quarterly* 18 (1966): 152.

6. Joanne B. Freeman, *Affairs of Honor: National Politics in the New Republic* (New Haven, CT: Yale University Press, 2002), xxii; vurgu özgün metinden.

kavramlarından değil aynı zamanda hem o kavramları şekillendiren hem de onlar tarafından şekillenmiş olan belirli şiddet biçimlerinden bahsetmesi gerekir.⁷ Sarah Seo da 1910'larda "sütün yağ içeriğinden tutun da fabrikaların inşasına, tahvil satışlarından çocuk ödeneğine kadar her şeyin" tarafsız ve profesyonel olarak düzenlenmesini destekleyen ilerici bir dünya görüşünün yansıması sonucu motorize polis gücünün ortaya çıkışını anlatır.⁸

ÖRDEK, ÖRDEK, KAZ

"Ördek, Ördek, Kaz" adlı çocuk oyununda bir çocuk, oyun arkadaşlarının oluşturduğu çemberin etrafında sakince dönerken her birinin başına hafifçe dokunup "ördek" der. Bir yerde ise bu sefer "kaz" der ve başına dokunduğu arkadaşı tarafından yakalanmamak için kaçır ve çember etrafında dönerek tam tur atmaya çalışır. Oyunun temeli, art arda "ördek" dendikten sonra birden "kaz" denilerek dokunulan çocuğun değişikliği fark edip uyuşuktan kurtulması ve kendine dokunan çocuğu geç olmadan yakalamasının zor olması fikrine dayanır.

Tarih araştırması bu oyuna çok benzer. Örüntüleri yeterince öğrenmelisiniz ki hem hiçbir şey olmuyorken sakın oturabilin hem de alışılmadık bir şey duyduğunuzda zıplayıp ayağa kalkabilin. Martha Ballard'ın günlüğü için Laurel Thatcher Ulrich, "Yazılan metinler tek başlarına sıradan ve önemsiz görünebilir" der.

Birlikte ele alındıklarında ise 18. yüzyıldaki uygulamalar hakkında eşsiz bir kayıt sunar. En alışıldık ve basmakalıp bilgiler bile faydalıdır. Doğumla alakalı zorluklara ilişkin nadir yorum-

7. Wayne E. Lee, *Crowds and Soldiers in Revolutionary North Carolina: The Culture of Violence in Riot and War* (Gainesville: University Press of Florida, 2001), Dördüncü Bölüm.

8. Sarah A. Seo, *Policing the Open Road: How Cars Transformed American Freedom* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019), 66–68.

lar sadece “doğum gerçekleşti” ya da “doğum sağlıklı gerçekleşti” gibi yüzlerce sıradan yorumla karşılaştırıldığında daha fazla anlam ifade etmektedir; yirmi dört şilinelik bir ücret altı şilin ya da sadece XX olarak not edilen diğer tüm kayıtlarla birlikte ele alındığında yeni bir önem kazanırken bir doktorun doğumda bulunması hiç kimsenin doktor çağırmayı düşünmediği yüzlerce diğer doğum düşünüldüğünde daha dikkate değer hâle gelir. Martha Ballard’ın günlüğünün başka birçok kısmında olduğu gibi ebelikte de hikâyeyi anlatan şey can sıkıntısı ile kahramanlığın, alelade ile fevkaladenin birleşimidir.⁹

Her kaynak türünün kendine has teamülleri olduğu için her iki durum da kolay değildir. Örneğin en önemli haberleri birinci sayfada manşetten veren 20. ve 21. yüzyılların gazetelerine aşina olan bir tarihçi 18. ya da 19. yüzyılda basılmış bir gazetenin ikinci sayfasında önemli bir haber bulduğunda şaşırabilir. Fakat önceki gazetelere aşina olan bir tarihçi, birinci sayfaların önden basıldığını ve son dakikada gelişen olayların nerdeyse daima ikinci sayfada yer aldığını bilir. Dolayısıyla ikinci sayfadaki önemli bir haber kaz değil sıradan bir örnektir.

Andrew Jackson’ın öksüz bir Krik¹⁰ erkek çocuğunu “evlat edinmesini” Jackson’a has bir duyarlılık olarak mı yoksa genel olarak Kızılderililere yönelik bir şefkat ifadesi olarak mı düşünmeliyiz? Dawn Peterson’ın çalışmasından faydalanan Laurel Clark Shire’a göre bunların ikisi de doğru değil. Kızılderilileri evlat edinme “seçkin beyaz aileler arasında yaygın bir uygulama” idi ve alışılmadık bir duygusallık hissinden ziyade hâkimiyet

9. Laurel Thatcher Ulrich, *A Midwife’s Tale: The Life of Martha Ballard, Based on Her Diary, 1785–1812* (New York: Knopf, 2010), 169.

10. Kuzey Amerika’nın orta güneyini uzun bir müddet kontrolünde tutan bir Kızılderili halkı. —ed. n.

kurmanın bir ifadesiydi.¹¹ Benzer şekilde, Katherine Benton-Cohen, ırkçılıktan nefret eden antropolog Franz Boas'ın 20. yüzyılın önde gelen öjeni uzmanlarıyla birlikte çalıştığını belirtir. Şaşırmalı mıyız? Benton-Cohen hayır der, bu da başka bir örneğe örnektir. "Boas'ın erken dönem öjenik çalışmalarına dahil onu itham etmekten çok bu hareketin dönemin bilimsel gelişmeleri açısından sahip olduğu merkezî önemin kanıtıdır. ... Bu yüzden Boas'ın öjeni uzmanlarına iştiraki, ırkçı bir tarikata katılması anlamına gelmez (her ne kadar geriye doğru bakınca öyle görünse de). Daha ziyade bir fen bilimcinin meslekî hayatıyla meşgul olduğunu gösterir."¹²

Bunun aksine tarihçiler aykırılıkları tespit etmelidir, yani kazları. Bir olaya, o zamanın gözlemcilerinin tepkilerini bularak yardım alabilirsiniz. Örneğin Ocak 1864'te Konfederasyon kuvvetlerinde bir general olan Patrick Cleburne, "negroların özgürleştirilmesini" ve Konfederasyon ordusu bünyesinde "askere alınmasını" teklif eder. Bu o zaman halk arasındaki genel kanı mıydı yoksa yeni ve şaşırtıcı bir fikir miydi? Kevin Levin bunun bir kaz olduğunu gösterir. Cleburne'ün ordudaki üstlerinin ve bizzat Konfederasyon başkanı Jefferson Davis'in bu fikri kabul edilemez bulduğunu ve bastırılması emrini verdiğini belirtir. Levin, Cleburne'ün çağdaşlarının bu teklifi rezalet olarak değerlendirdiğini gösterdikten sonra Afrika kökenli Amerikalıları silah altına alma fikrinin 1864'e kadar Konfederasyon içinde alışılmadık bir durum olarak kaldığını ortaya koyar.¹³

11. Laurel Clark Shire, "Sentimental Racism and Sympathetic Paternalism: Feeling Like a Jacksonian," *Journal of the Early Republic* 39 (2019): 111–22.

12. Katherine Benton-Cohen, *Inventing the Immigration Problem: The Dillingham Commission and Its Legacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 177.

13. Kevin M. Levin, *Searching for Black Confederates: The Civil War's Most Persistent Myth* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2019), 57–60.

Kural koyucu yazılı metinler de faydalıdır, çünkü en azından bir kültürdeki bazı insanların hemcinslerinden nasıl davranış sergilemelerini umduklarının bir kaydı olarak hizmet eder. Keeanga-Yamahtta Taylor, “[İskân ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı’na ait] Ev Sahiplendirme programlarına olan talep şiştiğinden bazı emlak uzmanları günde beş defa ücret belirleme işlemi gerçekleştiriyor ve sanayi standartları bu tür belirlemelerin en az iki saat sürmesi gerektiğini önermesine rağmen bunları on beş dakikalık aralıklarla yayınlıyordu. Fakat şehir merkezinde ‘ön cam muayeneleri’ ‘istisnadan ziyade bir kural’ idi.”¹⁴ Belki de bu geliş güzel yapılmış çalışma kendi başına şaşırtıcı değildir; fakat Taylor belirlenmiş normdan sapmaya işaret ederek bu değer belirleme işleminin kısalığının önemi konusunda bizi uyarmaktadır.

ELEŞTİREL OKUMA

Historical Thinking and Other Unnatural Acts adlı kitabında Sam Wineburg, Profesör Jacob Neusner’la bir din tarihi dersinin başlangıcını anlatır. “[Neusner] Yaratılış 1’i kastederek ‘Metin ne yapıyor?’ diye sorar; bu sırada yüz civarında öğrenci topluca sıralarında korkudan ürpermektedir. Şaşkın birinci sınıf öğrencileri birbiri ardına metni özetler; bunun üzerine Neusner kürsüye yumruğuyla sertçe vurup “‘söylüyor’ değil ‘yapıyor’. Metin ne yapıyor?” der.”¹⁵ Eleştirel okumanın kalbinde yatan şey söylemekle yapmak arasındaki o ayrımdır. Eleştirel bir şekilde okumak de-

14. Keeanga-Yamahtta Taylor, *Race for Profit: How Banks and the Real Estate Industry Undermined Black Homeownership* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2019), 152.

15. Sam Wineburg, *Historical Thinking and Other Unnatural Acts: Charting the Future of Teaching the Past* (Philadelphia: Temple University Press, 2001), x.

mek yazarın kendi ifadelerini gerçek, mutlak gerçek ya da tek gerçek olarak kabul etmek yerine bir metinden faal bir şekilde bilgi çıkarmaktır. Bazı durumlarda bu, yazarın ifadelerinin olguya dayalı kesinliğinden şüphe etmek anlamına gelebilir. Daha çok da yazarın olguları seçme ve düzenleme yönteminden ne öğrenebileceğimizi sormak anlamına gelir.

Eleştirel okuma, bir kaynağı meydana getirenin iletmeyi amaçladığının ötesinde bir bilgiye ulaşmaya çalışmaktır. Bunu açıklamanın en kolay yolu çoğunlukla reklamları örnek vermektir. Sanayileşmiş bir ülkede büyüyen biri tüketim mallarının reklamlarında öne sürülen her iddiaya inanarak büyüyecek olsaydı, örneğin hayat boyu temiz cilt, sıcak dostluklar ve heyecan sözü veren her çöpü almaktan beş parasız kalırdı. Bizler böyle yapmaktan ziyade reklamcılarının iddialarının kuşkucu bir tavırla okunması ve yorumlanması gerektiğini erken yaşlarda öğreniriz ve o ceketin bizim üzerimizde mankende durduğu gibi durmayacağını ya da o gösterişli spor arabanın sıkışık bir otoyolda diğer araçlardan daha hızlı gitmeyeceğini biliriz. Tarihçiler her belgeyi eşit derecede bir kuşkuculukla okumayı öğrenir ve kaynağın arzulanı olduğundan bağımsız olarak metni didik didik ederek bütün anlamları ortaya çıkarır.

Bir tarih çalışmasında yapılacak eleştirel okumanın miktarı projeye bağlı olarak büyük değişiklikler gösterir. Uygulamada tarihçiler birincil kaynakları çoğunlukla içerdikleri olgular için okur ve buldukları örüntülerden hikâyeleri bir araya getirir. Fakat tarihçiler bir kaynağı meydana getirenin iletmeyi arzu ettiği bilgiden daha fazlasını elde etme ihtimali hususunda her an tetikte olmalıdır. Örneğin Fredrik Logevall'un *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam* adlı kitabı çoğunlukla Güneydoğu Asya'da gerçekliğin müsaade ettiğinden daha iyimser bir değerlendirme yapmayı umutsuzca

çalabayan Fransız ve Amerikalı askerî ve sivil yetkililer tarafından hazırlanmış belgelere dayanmaktadır. Bu yüzden de Logevall, neredeyse her şeyi eleştirel bir gözle okumalıdır. Verdiği bir örnekten bahsederken “Nixon’ın kendinden emin açıklamaları derin ve hususi bir kederi gizliyordu” der ve şöyle devam eder: “Bir samimiyet söz konusuydu, fakat aynı zamanda aleni çelişkilerle yüzleşme konusunda bir isteksizlik de kendini gösteriyordu.”¹⁶

GÜNDEM

Neusner “Metin ne yapıyor?” diye sormuştu. Daha kesin bir soru ise “Kaynağı meydana getiren ne yapmaya çalışıyordu, yani kaynağın gündemi ne?” Bu soruyu cevaplamak için daha küçük birkaç soruyu dikkate almamız gerekir.

1. Soru ne?

Her birincil kaynağın belirli bir ihtiyacı karşılamak için üretildiğini varsayalım. Yazar hangi soruyu cevaplamaya çalışıyordu, hangi sorunu çözmeye çalışıyordu? Bazen yazar bunu size açık bir şekilde söyler. Örneğin bir parti programı oy kazanmak için tasarlanır. Bir reklam birini bir ürün ya da hizmeti almaya ikna etmek için tasarlanır. Bazense tarihçinin akıllıca tahminlerde bulunması gerekir. Bir göçmen, memleketindeki ailesine mektup yazdığında onları da kendi yanına gelmeye mi ikna etmeye çalışıyor, yoksa yeni hayatının zorluklarından mı bahsediyor?

Bir kaynağın soru önermesi için illa sözcüklerden meydana gelmesi gerekmez. Bir açık hava ressamı bir tren yolunun

16. Fredrik Logevall, *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam* (New York: Random House, 2012), 375–76.

Amerika'nın kırsal bölgelerini nasıl şekillendirdiğini sorabilir. Bir nüfus sayım memuru, sayım yaparken hanede kaç kişinin yaşadığı, mesleklerinin ne olduğu vb. sorular sorar. Sonrasında ise tarihçi şu soruyu sorabilir: Sayım İdaresi neden başka soruların değil de bu soruların önemli olduğuna karar vermiştir?

2. Hedefkitle kim?

En mahrem günlükler hariç çoğu kaynak, sahibinden ziyade başkasını bilgilendirmek ya da ikna etmek için meydana getirilir. Hedef kitlenin kim olduğunu ortaya çıkarmak hem konuşmacı hem de dinleyici hakkında bayağı bilgi verir. Örneğin çekingen ama ikna edici bir şekilde Larrie Ferreiro, “Fransa Kralı XVI. Louis ve İspanya Kralı III. Karlos’a hitaben yazılmış bir belgeden” bahseder. Bunlar ABD’nin ilk meclisi olan Kıta Meclisi’nin desteklerine en çok ihtiyaç duyduğu iki kişidir. Ferreiro, “Britanya’nın bu iç savaşında ne XVI. Louis ne de III. Karlos açık bir şekilde taraf tutar” der. Bu yüzden de ABD’nin bağımsız bir ulus olarak yeniden inşası “aslında Fransa ve İspanya’ya Amerikalıların yanında savaşa girmelerini isteyen kabartmalı bir davetiyeden ibaretti”. Ferreiro, Bağımsızlık Bildirgesi’ni böyle alışılmadık bir biçimde sunarak Fransa’ya ve İspanya’ya bağımlılığın Amerikalıları Büyük Britanya’dan bağımsızlığını ilan etmeye yönlendirmede nasıl yardımcı olduğunu anlamamızı sağlar.¹⁷

3. Cevap ne?

Kaynaklar nasıl genelde bir nevi soru soruyorsa aynı şekilde bir nevi cevap da verirler. Yine bazen kaynak sarihtir. Bir mahkeme kararı ya da bizzat kanunun kendisi herhangi bir soruya cevap

17. Larrie D. Ferreiro, *Brothers at Arms: American Independence and the Men of France and Spain Who Saved It* (New York: Vintage, 2017), xvi.

olabilmektedir. Örneğin John Scopes, “insanın kendinden düşük bir hayvandan türediğini” öğretmeyi yasaklayan bir Tennessee kanununu ihlal etmiş midir? Evet, etmiştir (her ne kadar Tennessee Yüksek Mahkemesi Scopes’un cezasını hükümsüz kılarsa da). Benzer şekilde, bir reklamda hangi sorun öne çıkarılıyor olursa olsun (hasta çocuklar, karşılıksız aşk, yakadaki lekeler vb.) önerilen cevap daima şudur: Bizim ürünümüzü alın.

Bazen de yazarın net bir cevabı olmaz ve sadece bir düşünce tarzı önerebilir. İster tablo ister fotoğraf olsun, bir portre çoğu zaman öznenin nasıl algılanmak istediğini gösterir. Özne, izleyicinin herhangi özel bir şey yapmasını değil de kendisi hakkında belirli bir şekilde düşünmesini istiyor olabilir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda ABD Ordusu Hava Kuvvetleri subayları hassas bombardıman doktrinini geliştirir ve bunu hem millî savunmaya yönelik aleni bir gündemle hem de bağımsız bir hava kuvvetinin kurulmasını meşrulaştırmaya yönelik örtülü bir gündemle yapar.¹⁸

GÜVENİLİRLİK

Eleştirel okumanın en eleştirel olanı kaynağın olgusal açıdan yanlış bir şey söylediğini gösterendir. Bazen tarihçinin tek istediği tümüyle emin olmaktır. Mark Smith, “Sömürgeci dönemdeki ve İç Savaş sonrasındaki güneyli gazeteler ‘Duvar Saati ve Kol Saati Ustaları’ tarafından yapılan saat reklamları ile dolu olmasına rağmen bu tarz duyurular aşırı derecede yanıltıcıdır.” diye yazar. Smith kendilerini “saat üreticileri” olarak tanıtan kişilerin verdiği reklamlarla günümüze kadar gelmiş ticaret kayıtlarını karşılaştırır ve bunların çoğunlukla saat temizliği ve tamiriyle meşgul ol-

18. Michael S. Sherry, *The Rise of American Air Power: The Creation of Armageddon* (New Haven, CT: Yale University Press, 1989), 50.

duklarını, hatta saat üretmekten ziyade mücevherat değişimi ya da şemsiye tamiri işleriyle uğraştıklarını tespit eder.¹⁹

Tarihçiler bazen tarihî kişilikleri kabahatlerinden dolayı sorumlu tutmak için bazı yanlışlıklara işaret eder. Bazen de amaç kaynağı meydana getireni kınamak değil, kişinin yanlışlıklarını ve hatalarını kullanarak onun dünya görüşünü daha iyi anlamaktır.

Kaynak yalan söylüyor.

Bazı kaynaklar bütünüyle uydurmadır. Örneğin Richard White demiryolu patronlarının ve onların bankacılarının yatırımcılara “Şirketinizin malî ve ticari başarı şansı hiç bu kadar yüksek olmamıştı” derken kendi aralarında o yatırımcılar için yakın bir gelecekte faiz ödemelerini yapamayacakları konusunda yazıştıklarını fark eder.²⁰

Kaynak asılsız iddialarda bulunuyor.

Bir kaynağın öne sürdüğü iddialar için kanıtının olmadığını iddia etmek onu tamamen yanlış ya da tutarsız olmakla suçlamaktan daha az tartışmalıdır; ama yine de faydalı bir yol olabilir. Örneğin Whitney Strub, bir meclis raporunda geçen “insanları cinsel suçlara iten dürtülerin pornografik malzemelerin okunması ve izlenmesiyle tartışmasız bir şekilde arttığı” iddiasını yine aynı raporda küçük puntolu bir dipnotta geçen “Pornografik malzemeyle cinsel suçlar arasındaki münasebete dair herhangi bir çalışma yoktur” ibaresiyle karşılaştırır.²¹ Fakat bir yerdeki kanıt eksikli-

19. Mark M. Smith, *Mastered by the Clock: Time, Slavery, and Freedom in the American South* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1997), 24–25.

20. Richard White, *Railroaded: The Transcontinentals and the Making of Modern America* (New York: W. W. Norton, 2011), 86.

21. Whitney Strub, *Perversion for Profit: The Politics of Pornography and the Rise of the New Right* (New York: Columbia University Press, 2013), 27.

ğinden çok fazla anlam çıkarmamaya da dikkat edin ve kaynağın türünü göz önünde bulundurduğunuzdan emin olun. Zira bilimsel bir makalenin alıntılarının olmaması tuhafken popüler bir dergideki yazıda dipnotların olmaması gayet normaldir. Benzer şekilde, bir yazar yaygın olarak doğru kabul edildiğine inandığı şeylere yönelik birtakım argümanlar öne sürerken yazısında bu doğruların geçerliliğini göstermeye yer ayırmıyorsa bu durum şaşırtıcı olmayacaktır.

Kaynağın kanıtları kaynağın iddialarını çürütüyor.

Bazı kaynaklar kendi iddialarını çürütür. Örneğin Cathleen Cahill, Cut Meat Creek doğal koruma bölgesinde federal temsilci olan Corabelle Fellows'un anılarından alıntılar yapar. Fellows anılarında kendi sorumluluğundaki Kızılderililere bahçe ekimi yaptırarak ve eğitim vererek onları medenileştirdiğinden övünerek bahseder. Fakat Cahill, Fellows'un aynı zamanda Kızılderilileri hapis cezasıyla tehdit ettiğini belirtir ve onun iknadan ziyade "baskıcı güç tehdidine" güvendiğine işaret eder. Dolayısıyla Cahill bu anılardan Fellows'un iletmeyi umduğundan çok farklı bir mesaj çıkarmaktadır.²²

Kaynağın mantığı kendiyle çelişiyor ya da en azından bir gerilimi ortaya çıkarıyor.

Bazı durumlarda ise tarihçi kaynağın olgularından ziyade mantığını sorgular. Margaret O'Mara 1982'de yazdığı bir raporda "Silikon Vadisi'nin kendisini var eden hükümetle olan karmaşık ilişkisine uygun olarak kurduğu dil, serbest girişim güzellmesiyle

22. Cathleen D. Cahill, *Federal Fathers and Mothers: A Social History of the United States Indian Service, 1869–1933* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011), 76–78.

daha sert devlet planlaması ve teşviki taleplerinin karışımıydı” der. Rapora göre ‘Kaliforniya, Amerika’da risk alma ruhunun canlı ve iyi durumda olduğunu göstermektedir’ ve hükümet ‘yarı iletkenler, bilgisayarlar, haberleşme, robotik ve biyoteknoloji gibi ileri seviyedeki sanayi alanlarının rekabetçi liderliğini sürdürmesini güvence altına almak için ne gerekiyorsa yapmalıdır.”²³

Kaynak dayanaksız varsayımlar yapıyor.

Bir kaynağı muğlak ve tanımlanması çoğu zaman zor bir terim olan “yanlılık” ile suçlarken dikkatli olun. Seán Lang’ın belirttiği gibi “Bütün kaynakların özünde yanlılık vardır, kimilerinde bu durum daha fazla vurgulanır ya da daha belirgindir, ama hiçbir bundan muaf değildir.”²⁴ Dolayısıyla bir kaynağın “tarafli” olduğunu öne sürmek ya hiçbir şey dememek (zira bütün kaynaklar yanlıdır) ya da aşırı iddiada bulunmak (yanlış bir şekilde bir kaynağın tarafli olduğunu söylerken başkalarının olmadığını ima etme) tehlikesini beraberinde getirir. Ayrıca güçlü bir görüşü ya da argümanı olan herhangi bir kaynağı tanımlamak için “yanlı” ifadesini kullanmaktan kaçının. Kaynağı meydana getiren, argümanlarını mevcut kanıtların mantıklı bir incelemesine dayandırmışsa bu durum yanlılık değil *tespittir*.

Bir iddianın altında yatan *varsayımları* tanımlamak daha isabetli olabilir. Katherine Benton-Cohen, Amerika tarihinin İlerici Dönemi hakkındaki bir raporda şöyle der: “Birçok ekonomik kavram gibi ‘Amerikan yaşam standardı’ bakış açısı kulağa (gerçek bir şeymiş gibi) bilimsel geliyordu; fakat görüş ve varsayımlardan yola çıkılarak türetilmişti. Söz konusu bakış açısı kadın-

23. Margaret O’Mara, *The Code: Silicon Valley and the Remaking of America* (New York: Penguin, 2019), 214.

24. Seán Lang, “What Is Bias?,” *Teaching History*, no. 73 (1993): 13.

ların ve erkeklerin rolleri, barınma tercihleri, tüketim kültürleri ile ahlak ve etik anlayışları ile ilgili varsayımları saklamıştır. ... Amerikalılaştırma reformcuları, sıklıkla göçmen kadınları hedef almış ve bunu da onları Amerikan yaşam tarzına alıştırmamanın ailenin geri kalanını da beraberinde getireceği varsayımıyla yapmıştır.”²⁵

NÜANS

Olguya dayalı kesinliği ve mantıksal bakımdan sağlamlığı olan kaynaklar bile keşfedilmeye değerdir; çünkü her insanın bilgi ya da argüman öne sürerken tercihlerde bulunması gerekir. Aşağıdakileri inceleyin ve bunları bir kaynağı oluşturan kişinin görüşlerini anlamak için kullanın.

Bazı kaynaklar hangi olguları kullanacakları ve onları nasıl sunacakları hususunda şaşırtıcı tercihlerde bulunur. Alan Brinkley'nin de anlattığı gibi Henry Luce tarafından yapılan filmler ele aldıkları konular hakkında olduğu kadar Luce'un kendisi ve sahip olduğu değerler hakkında da çok şey ortaya koymaktadır.

Tıpkı dergiler gibi filmlerin de olayları yorumlamak ve açıklamak için sürekli olarak kullandıkları tek bir kültürel standardı vardı: Luce'un da kendi tutarlı görüşlerini yansıtan Anglo-Amerikan dünyasının ilerici görünümü. The March of Time adlı haber filmi serisi ya o dünyayı gösteriyor ya da onunla haksız karşılaştırmalar yapıyordu. Bunun bir örneği Mavi Nil'in kaynağı olan Etiyopya'daki Tana Gölü hakkında yapılan ve normalde anlamsız olacak bir kısımdı. Manzara eşliğinde yankılanan bir ses şöyle diyordu: “Kuzeydoğu Afrika'daki dağların yükseklerinde, yağmur mevsiminde geniş bir düzlükten akan sularla beslenen, beyaz adamlar tarafından nadiren ziyaret

25. Benton-Cohen, *Inventing the Immigration Problem*, 127.

edilen ama büyük bir beyaz millet için hayati önem taşıyan bir göl yatıyor.” Kısacası gölün önemi, Britanya tekstil sanayii için önemli olan pamuk tarlalarını sulamasıydı.²⁶

Kullanılan metaforlara özellikle dikkat edin; çünkü metaforlar varsayımları ve inançları açığa çıkarır. Marilynn Johnson’ın da gözlemlediği gibi insanlar başka insanları hayvanlar olarak tasvir ettiğinde içlerindeki nefreti ortaya çıkarır. “Elit eleştirmenler, çoğunun kökeni işçi sınıfı olan polislerin hayvani özelliklerini ön plana çıkarırken alt sınıftan insanların yabani ve insanlık dışı olduğuna dair popüler etnik ve sınıfsal klişelerden faydalanmıştır.” der ve şöyle devam eder: “Bu aşağılayıcı nitelemeler 20. yüzyılın sonlarına kadar devam edecek, 1960’ların orta sınıf radikalleri polisi ‘domuz’ ve ‘vahşi’ olarak adlandıracaktı.”²⁷

Buna ilaveten, bir kaynak karşıt birinin görüşü karşısında ödü veriyorsa ya da bir başarısızlığı kabul ediyorsa orada dikkatli olmakta fayda vardır. Örneğin Alan Taylor’ın belirttiğine göre 1814’te Tümgeneral Jacob Brown, “birliklerinin ‘kendi adımıza yahut uğruna savaştığımız kahraman milletimize layık bir unvan kazanmak’ için savaşacağına yemin etmiştir.” Fakat Taylor bunu eleştirel bir şekilde okur ve Brown’ın çoktan Kanada’yı fethetme umudunu yitirdiğini ve bunun yerine yalnızca ABD’nin askerî haysiyetini korumayı umduğunu öne sürer.²⁸ Görünürde Brown birliklerine daha sert savaşmaları çağrısında bulunmaktadır. Fakat Taylor satır aralarını okuyarak Brown’ın o esnada ordu-

26. Alan Brinkley, *The Publisher: Henry Luce and His American Century* (New York: Vintage, 2011), 186.

27. Marilynn S. Johnson, *Street Justice: A History of Police Violence in New York City* (Boston: Beacon Press, 2004), 37.

28. Alan Taylor, *The Civil War of 1812: American Citizens, British Subjects, Irish Rebels, & Indian Allies* (New York: Knopf, 2010), 382.

sunun başlangıçtaki hedefine ulaşma umudunu çoktan yitirmiş olduğunu görür.

BAĞLAM

İnsanlar başka insanlarla iletişim hâlindeyken kaynaklar meydana getirir. Bazen bu, kelimenin tam anlamıyla doğrudur; örneğin bir mektup ya da e-posta tıpkı yüz yüze bir tartışmada dile getirilen bir söz gibi karşılıklı birer iletişim unsurudur. Bazen de “iletişim hâlinde” ibaresi mecazi olarak hizmet eder; tıpkı günlük tutan birinin, yazarıyla hiçbir zaman tanışmayacağı bir kitapla ilgili düşüncelerini özel olarak paylaşması gibi. Bu iki durumun arasında kişilerin kendi görüşlerini paylaştığı, ama birbirlerini pek de dinlemediği durumlar vardır. Peki elimizdeki herhangi bir kaynak bu iletişimin hangi tarafına düşer?

Tarihçi birden çok kaynağı okuyarak bir olayı, o olayın o zamanki paydaşlarından daha iyi anlayabilir. Örneğin 1911’de Cincinnati Kirli Havayı Azaltma Birliği dünyadaki birçok ülkeye, her birinin değerli bilgiler paylaşacağını umarak anketler gönderir. Fakat Cincinnati’deki Alman konsolosu elindeki anketin başka ülkelere de gönderildiğini fark etmez ve bunu “Amerikalıların kent düzeni ve yönetimi konusunda Almanya’yı örnek ülke olarak gördüklerinin” kanıtı olarak addeder. Frank Uekötter, bu komik iletişimsizliği ancak Kirli Havayı Azaltma Birliği’nin raporu ile Alman Konsolosluğu’nun yazışmalarını bir araya getirerek ortaya çıkarabilir.²⁹

Bazı durumlarda ise tarihçilerin bir kaynağın önemini anlatmak için daha eskiye dayanan tarih bilgilerinden faydalanma-

29. Frank Uekötter, *The Age of Smoke: Environmental Policy in Germany and the United States, 1880–1970*, [İngilizceye] çev. Thomas Dunlap (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2009), 65.

sı gerekir. Örneğin Thomas Sugrue ve John Skrentny, 1970'lerin başında Barbara Mikulski ve diğer kızgın “beyaz kökenlilerin” sözlerini aynı dönemdeki siyahi güç hareketini savunanlarınkiyle karşılaştırarak anlatır. Kendilerini yakın zamanda beyaz kökenliler olarak tanımlayanlar hakkında şöyle yazarlar: “Grup baskısı ve ortak acılarla dolu bir geçmiş, onlara zamanında zencilerin (ve onların yanı sıra Latinolar, Amerikalı yerliler ve Asya kökenli Amerikalılar dâhil olmak üzere diğer mağdur azınlıklardan oluşan ve genişleyen bir çevrenin) sahip olduğu şartlarda bir siyasî tanınma fırsatı verecekti.”³⁰ Bu tarz çözümlemeler yapabilme becerisi, çalışılan alanla ilgili nispeten derinlikli bir bilgiye sahip olmayı gerektirir. Bu yüzden de tarih eğitiminin olgulara mı yoksa becerilere mi odaklanması gerektiğine dair tartışmaya girmek saçma olabilir; zira gerçek tarih anlayışı her ikisini de zorunlu kılar.

DEĞİŞİM

Daha önce de belirtildiği gibi tarih, “zaman içerisindeki değişimin tahlili” olarak tanımlanmıştır.³¹ Buna bağlı olarak da tarihçiler bu değişimi belgeleyen kaynakları bulmaya çalışır. Bazı kaynaklar değişimleri cesur bir şekilde duyurur. Devrimciler yeni düzenler ilan eder, yasama organları kanunlar çıkarır, spor takımları da oyuncu takas eder. Muhabirler ve editörler haberlere hevesli olduğundan süreli yayınlar bu tarz değişimleri fark etmede –ve çoğunlukla da abartmada– özellikle iyidir. Fakat tarihçilerin aynı derecede hevesli olduğu şey ise daha hassas değişimlere dair

30. Thomas J. Sugrue ve John D. Skrentny, “The White Ethnic Strategy,” şurada: *Rightward Bound: Making America Conservative in the 1970s*, ed. Bruce J. Schulman ve Julian E. Zelizer (Cambridge, MA: Harvard University Press), 178.

31. Social Science Research Council, Committee on Historiography, *The Social Sciences in Historical Study: A Report* (New York: Social Science Research Council, 1954), 24.

ipuçları bulmak ve değişim henüz herkesin görebileceği şekilde çiçek açmadan önce tavizlerin, şüphelerin ve yeni bakış açılarının kayıtlara yansımaları izlemektir.

Arşiv araştırmasının en eğlenceli yanlarından biri de aynı belgenin farklı sürümlerini karşılaştırarak zaman içerisinde meydana gelen bu tarz hassas değişimlerin izini sürmenin bazen mümkün olmasıdır. Örneğin Steven Gillon, Kerner Komisyonu'nun resmî belgelerinin yanı sıra bazı komisyon üyelerinin ve çalışanlarının evrakını okur ve komisyonun ünlü 1968 raporuna zemin hazırlayan süreci ve tartışmaları yeniden inşa eder. Bu taslaklar, raporun son hâlinin kendi başına yapamayacağı şekilde, o sırada tercih edilmemiş yolları açığa çıkarır. Örneğin bazı bulgular ve öneriler aşırı, fazla tutucu ya da komisyonun asıl ilgi alanının dışında olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.³² *Downtown America* adlı kitabında Alison Isenberg, Curt Teich adlı kartpostal şirketine gönderilen kasaba ve şehir fotoğraflarıyla şirketin bastığı bitmiş ürünleri karşılaştırır ve şöyle bir tespitte bulunur: “Sanatçılar küçük fırça darbeleriyle fotoğraflara dokunuşlar yaparak bozuk kaldırımları tamir etmiş, kaba görünen elektrik direklerini ya da tabelaları kaldırmış, yolları yenilemiş, yani sokakların fiziksel görünümünü düzeltmiştir.” Bu karşılaştırmalar sayesinde Isenberg kent destekçilerinin neyi çirkin ve neyi güzel bulduklarını tahmin edebilir; öte yandan bunu, ne kaynak fotoğraflar ne de bitmiş ürünler olan kartpostallar kendi başlarına gösterebilirdi.³³

32. Steven M. Gillon, *Separate and Unequal: The Kerner Commission and the Unraveling of American Liberalism* (New York: Basic Books, 2018).

33. Alison Isenberg, *Downtown America: A History of the Place and the People Who Made It* (Chicago: University of Chicago Press, 2005), 43. Joshua Brown benzer şekilde *Beyond the Lines: Pictorial Reporting, Everyday Life, and the Crisis of Gilded-Age America* (Berkeley: University of California Press, 2013) adlı eserinin

Bazı kaynaklar ise değişimi saklar ve yeni bir şeyi kimsenin fark etmeyeceği şekilde sessizce sürece dâhil etmeye çalışır. Örneğin Peter Bacon Hales şöyle der: “Manhattan İstihkâm Mühendisliği Bölgesi’nin programlarını dayandırdığı teknolojik ilerleme ideolojisi, mühendislerin ve bilimadamlarının atom bombası üretimi sırasında açığa çıkan zehirli maddeleri zararsız hâle getireceği ya da faydalı bir şeye dönüştüreceği pembe bir gelecek resmi çiziyordu. Bu en başından beri bir varsayımdı.” Ancak 1946’ya gelindiğinde “Bölge yetkilileri atık maddelerin ‘sıradan yöntemlerle bertaraf edilemeyeceği’ itirafında bulundu.” Bölge yetkilileri bu değişimin sonuçlarıyla uğraşmak yerine radyoaktif atığı bertaraf edecek bir yöntemin mutlaka ortaya çıkacağını varsaymaya devam etti.³⁴ Bazı zamanlarda ise asıl hikâye değişimin *olmayış*ıdır. Manning Marable’in açıkladığı gibi Malcolm X’in ünlü konuşmasının başlığı olan “Oy ya da Kurşun” (The Ballot or the Bullet) “kışkırtıcı görünmüş” olabilir, fakat “aslında bu konuşma özünde çok daha geleneksel bir mesaj içeriyordu, medenî haklar hareketini ta 1962’de tanımlayan bir mesaj: Oy hakkının önemi.”³⁵

NEDENSELLİK

Tarihçiler kaynaklardan bilgi elde etmek için örüntüleri haritalandırırken ve eleştirel okuma yaparken aynı zamanda projelerini yürütmeyi sağlayan *niçin* sorularını cevaplamaya çalışır. En nihayetinde bu durum gösterilebilir olgular dünyasını geride bırakan

elektronik sürümünde haber görsellerinin ilk taslaklarıyla son basılmış hâllerini karşılaştırır.

34. Peter Bacon Hales, *Atomic Spaces: Living on the Manhattan Project* (Champaign: University of Illinois Press, 1999), 140.

35. Manning Marable, *Malcolm X: A Life of Reinvention* (New York: Viking, 2011), 302.

ve çıkarım ve yorum dünyasına giren güdü, nedensellik ve etki hakkında iddialarda bulunmalarını zorunlu kılar. Bu büyük bir sıçrayıştır; fakat birçok tarihçi bu sıçrayışı başka disiplinlerdeki bilimadamlarının taşıdığı teorik araçlar tarafından bir engelle karşılaşmadan sessizce gerçekleştirir. Antropolog Bernard Cohn tarihçileri iş üstünde gözlemledikten sonra şu kanaate varır: “Tarihçi kültürlerin ve toplumların ne olduklarına ve nasıl işlediklerine dair bir modelle işe başlar.” “Modelin ne olduğu konusunda olabildiğince sarıh olmaya çalışan” bir antropoloğun aksine “sağduyu seviyesinde olsa bile olgularını sürekli olarak bu modele uydurur.”³⁶ David Hackett Fischer “tarihçilerin nedensellikle ilgili modellerini herkesten –buna kendileri de dâhil– saklama konusundaki talihsiz eğilimi” yüzünden hayıflanır.³⁷

Fischer’ın “nedensellik safsataları” adlı bölümde belirttiği gibi en azından nedenselliğe atfetmekteki en büyük hatalardan bazılarını engellemeye çalışabiliriz.³⁸ Bunlardan iki tanesi özellikle dikkatimi çekiyor. Birincisi, basit kronolojiye dayalı nedensellik varsayımdır. Sıklıkla Latince *post hoc ergo propter hoc* (bundan sonra, öyleyse bunun yüzünden) ismi ile bilinen bu safsataya göre bir olayın ardından başka bir olay oluyorsa o ikinci olayın sebebi ilkidir. Örneğin toplumun önde gelen birçok ismine göre Nick Ut’un Haziran 1972’de çektiği, napalm bombasıyla yaralanan dokuz yaşındaki bir kız çocuğunun fotoğrafı Vietnam’daki savaşın bitmesini hızlandırmıştır. Fakat Joseph Campbell’in gösterdiği üzere ABD o fotoğraf çekilmeden yıllar önce birliklerini

36. Bernard S. Cohn, *An Anthropologist among the Historians and Other Essays* (New York: Oxford University Press, 1987), 7.

37. David Hackett Fischer, *Historians’ Fallacies* (New York: Harper Torchbooks, 1970), 186.

38. Bernard S. Cohn, *An Anthropologist among the Historians and Other Essays* (New York: Oxford University Press, 1987), 7.

Vietnam'dan çekmeye başlamış ve ülkedeki çatışmalar o fotoğraftan yıllar sonra bile devam etmiştir. Campbell söz konusu fotoğrafın savaşa ilgili bir fikir ya da politika değişikliğine hususi bir etkisinin olduğuna dair herhangi bir kanıt bulamaz.³⁹

Diğer yaygın hata ise tek bir faktör belirleyip bir olaya sebep olarak *sadece* o faktörü benimsemektir. Yeni Düzen üzerinde komünist bir etki arıyorsanız gerçekten de bulacaksınız. Fakat başka ülkelerdeki Yeni Düzençiler tarafından uyarlanan politikalara bakmaya devam ederseniz Yeni Zelanda'daki emeklilik maaşlarından tutun da İrlanda'daki mandıra kooperatiflerine uzanan bir listeyle karşılaşsınız.⁴⁰ Ciddi tarihçiler aile ağacının bütün dallarını geriye doğru takip eder ve ancak bütün unsurları hesaba kattıktan sonradır ki hangilerinin en önemli olduğuna dair iddiada bulunur.

Genellikle tarihçiler modellere güvenmekten ziyade insanların belirli bir anda neden o şekilde davrandıklarına dair *makul* bir açıklamasınar. Felsefeci David Carr, “Çok fazla beklenti içerisinde olmadığımız sürece anlatılar çoğu zaman tatmin edicidir” der ve şöyle devam eder: “Normalde anlatı şeklindeki bir açıklamadan duyduğumuz tatmin ne yüzeysel olarak değerlendirilmeli ne de daha fazla sorgulama yapmanın önünü kapatmalıdır. Fakat bunu olduğu gibi, insan eylemini anlamak için değerli ve faydalı bir araç olarak kabul etmemek için de bir sebep yoktur.”⁴¹

39. W. Joseph Campbell, *Getting It Wrong: Debunking the Greatest Myths in American Journalism*, 2. baskı (Oakland: University of California Press, 2016), Sekizinci Bölüm.

40. Daniel T. Rodgers, *Atlantic Crossings: Social Politics in a Progressive Age* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998), 55, 333.

41. David Carr, “Narrative Explanation and Its Malcontents,” *History and Theory* 47 (2008), 30.

DÖRDÜNCÜ KISIM

PROJELER

Bir soru oluşturdunuz ve o soruyu cevaplamak için kullanacağınız kaynakları belirlediniz. Bir planınız var. Artık uygulamaya geçmelisiniz.

Bunu yapmak için sadece bir tane doğru yol yok. *Yıldız Savaşları* kanununda her Jedi gencinin kendi *kyber* kristalini toplaması ve ışıın kılıcını kendi yapması gerekir.¹ Benzer şekilde, her tarihçinin de kendi araştırma araçlarını tasarlaması gerekir; zira birinin işine yarayan, diğlerinin işini aksatabilir. Gerçekten de bir proje için işe yarayan bir sistem bir sonraki için işe yaramayabilir. O nedenle tarihçiler çoğu zaman yöntemlerinde oynamalar yapar ve fikir alışverişinde bulunur. Bununla birlikte tarihçilerin bazı ortak hedefleri de vardır ve bazı araç ve teknikler birçok araştırmacı için kendilerini kanıtlamıştır.

1. “Jedi Youngling,” Wookieepedia, https://starwars.fandom.com/wiki/Jedi_youngling.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

PROJE YÖNETİMİ

Bir araştırma projesi, büyüklüğü ne olursa olsun, bir girişimdir. Para ödeyen bir hâmi tarafından üstlenilen ya da hususi bir hibe ile fonlanan bir projenin belirlenmiş bir takvime, bütçeye ve malî raporlara sahip olmasının yanı sıra yetki sınırları ve çok sayıda insan için belirlenmiş iş görevleri olan bir işletmenin veyahut büyük bir kamu ihalesi projesinin özelliklerini haiz olması gerekebilir. Bir öğrencinin dönem ödevi bu bilindik proje yönetimi özelliklerinden yoksun olabilir, lakin onun da belirli bir tarihe kadar teslim edilmesi gerekir. Her iki durumda da araştırma için proje yönetimi şarttır ve bunun gerekli olduğunu ortaya koymak faydalı olabilir.

İPUÇLARI

- Kendi çalışma ritminize dikkat etmeniz üretken olmaya devam etmenize yardımcı olur.
- Hiçbir bilgisayar sistemi tek başına herkese en iyi çözümleri sunamaz, fakat her bilgisayar kullanıcısının verilerini yedeklemesi gerekir.
- Kelime sayma özelliği dostunuzdur.

PROJE YÖNETİMİNİN AMAÇLARI

Bir projeyi yönetme hususunda her tarihçi kendi yolunu bulmalıdır; fakat her sistemin yerine getirmesi gereken kimi işlevler olduğunu da unutmayın.

FELAKETLERİN ÖNÜNE GEÇİN

Aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi, bir araştırma projesinin başına gelebilecek en muhtemel felaket, donanım ya da yazılım sorunları veyahut bilgisayar ya da sürücülerin hırsızlık, yangın veya su basması sonucu kaybolması ya da sizin kişisel hatanız sonucu elektronik verilerin kaybıdır. Bunun önüne geçmek için en baştan planlama yapın ve tercihen çevrimiçi olarak yedekleyin; ancak harici sabit disk yedeklemesi de yardımcı olabilir. İkinci tür felaket ise eksik not almaktır ki bu hatalı bilgiyi ya da intihali beraberinde getirir. Hem not alma sisteminizi hem de araştırma asistanlarıyla yapılan çalışmalarını göz önünde bulundurarak birlikte topladığınız tüm malzemeye tam olarak atıfta bulunduğunuzdan emin olun. Son olarak, çalışmanızı kimi safhalarda meslektaşlarınıza kontrol ettirmeyi planlayarak utanç verici yanlış anlaşılmalara karşı kendinizi koruyun. Başka sıkıntılar fark ederseniz onlara karşı da kendinizi koruyun. Başka bir deyişle, projenizin başına gelebilecek en kötü şeyi hayal edin ve muhtemel sonuçları engellemek için önlemler alın.

GÖREVLERİ TAMAMLAYIN, MÜMKÜNSE TEK SEFERDE VE DOĞRU SIRAYLA

İdeal bir dünyada, süpermarkete giderken elinizdeki ihtiyaç listesi reyonlardakine göre düzenlenmiş olur. Girişten başlar, bir reyonda işinizi bitirip diğerine geçersiniz ve böylece aynı reyona tekrar girmek zorunda kalmazsınız. İdeal bir araştırma planı da

aynı şekilde işlemelidir. Böylece her kaynağı, her kütüphaneyi ve her şehri yalnızca tek seferde ziyaret eder ve ne eksik ne fazla, ihtiyacınız olanı alırsınız.

Uygulamada, süpermarketler kasıtlı olarak bizi oyalayıp önceden aklımızda olmayan ürünleri almamızı özendirecek şekilde tasarlanmıştır.¹ Alışveriş işinin kendisi de arzularımıza yön verebilir; örneğin meze reyonundaki tortilla cipsini görünce manav reyonundaki avokadoları geri gidebiliriz. Benzer şekilde, aynı kaynağa hiçbir zaman geri dönmek için üstün araştırma becerilerine sahip olmak gerekir; zira bazen ilk geçişte bir şeyi gözden kaçırmış olabilirsiniz ya da alabileceğiniz her şeyi almışsınızdır, fakat farkında değilsinizdir. Fakat iyi bir proje yönetimi planı bu tarz boş çabaların sıklığını azaltacaktır ve aynı zamanda en başta ihtiyacınız olan sütü ve diğer temel gıdaları almanızı sağlayacaktır. Eğer projeniz çok uzak bir yerdeki kaynaklara dayanacaksa sağlam bir plan daha da önemli hâle gelecektir.

Tamamlamanız gereken farklı görevlerin sırası üzerine kafa yormak da önemlidir. Süpermarket benzetmesini biraz da uzatmak gerekirse dondurmayı muhtemelen en son alırsınız ve böylece marketin dondurucusuyla evinizdeki dondurucunun arasındaki süreyi en aza indirmiş olursunuz. Aynı mantık tarih araştırması için de geçerlidir. Örneğin bilinçli sorular sormak için yeterince arka plan araştırması yapıncaya kadar sözlü tarih çalışmalarınızı erteleyebilirsiniz. Ama bunu en sona da bırakmamanız gerekebilir; çünkü sözlü anlatıcınız belirlemiş olduğunuz kaynaklarla ilgili önemli fikirler verebilir ya da aramanız gerektiğini bilmediğiniz kaynaklara yönlendirebilir. Yazılı

1. Rebecca Rupp, "Surviving the Sneaky Psychology of Supermarkets," *National Geographic*, 14 Haziran 2015, <https://www.nationalgeographic.com/people-and-culture/food/the-plate/2015/06/15/surviving-the-sneaky-psychology-of-supermarkets/>.

kaynaklar da aynı şekilde işlev görür. Daha önce işlenmiş, ama belki de gazetelerde üstünkörü ele alınmış bir konu hakkında yazıyorsanız önemli tarihler ve tartışmalar için o gazeteleri okumanız mantıklı olabilir. Özellikle de söz konusu tartışmaların ardındaki hikâyeleri keşfetmek üzere arşivlerin yolunu tutmadan önce...

Anlatılar kaleme alan tarihçiler çoğu zaman baştan sona kadar yazmayı sever; zira böyle yapmak onların bir sonraki adımı ne olacağını bilmeyen aktörlerin zihin yapısına girmelelerine yardımcı olur. Fakat bu her zaman mümkün değildir. Belki de üçüncü bölüm için ihtiyacınız olan kaynaklar daha fazla fon alıncaya kadar gitmenizin mümkün olmadığı uzak bir şehirdeyken dördüncü bölümün kaynakları elinizin altındadır. O zaman hibenizi alana kadar dördüncü bölümü yazmalısınız. Belki de kaynaklarınız birden fazla bölüm hakkında bilgi sağlıyordur ve böylece her seferinde bir bölüm yazmak yerine tüm proje boyunca kaynakları birbiri üstüne binen katmanlar şeklinde kullanırsınız.

HIZINIZI KORUYUN

Araştırmacıların uyumak için bile olsa molalar vermesi gerekir. Buna ilaveten diğer görevler, daha uzun araları zorunlu hâle getirir ve bıraktığınız yerden devam etmenizi zorlaştırır. Ara vermeden önce size nerede kaldığınızı hatırlatacak yöntemler bulun. Bunlar çalışma taslağınızdaki ya da masanıza bıraktığınız bir kağıttaki basit bir not da olabilir, ara vermek zorunda kalmadan önce üzerinde çalıştığınız şeyi size gösterebilecek ayrıntılı bir araştırma günlüğü ya da tarihli bir veri tabanı da olabilir.

Tarih yazmak eğlenceli, ama aynı zamanda korkutucu da olabilir. Tanımadığınız insanların yazdıklarını beğenmesi gibi kesin olmayan bir umutla hayatınızdan ayları, hatta yılları har-

cayabilirsiniz. Bazı günler konunuzun çok önemsiz olduğunu ve kimsenin umurunda olmayacağını düşünürken bazı günler de o kadar iyi olduğunu düşünürsünüz ki hatta böyle kusursuz bir konuda kimse bir yayın yapmadıysa da yapmak üzeredir diye aklınızdan geçirirsiniz. Büyük bir projeyi küçük görevlere bölmek bu tarz panik ve umutsuzluk anlarıyla başa çıkmayı kolaylaştırabilir. Proje yönetim sisteminiz, bugünün işinin projenin bütünü üzerinde kafa yormak olmadığını, onun yerine örneğin üç arşiv kutusunun içindekileri okumak ve 500 kelime yazmaktan ibaret olduğunu hatırlatabilir. Eğer görevlerden biri çok bezdirici hâlâ gelirse sizi başka bir şey üzerinde çalışmaya yönlendirebilir, yeterince ara verdikten sonra tekrar o işe dönmeniz konusunda size yol gösterebilir.

ZANAAT ALETLERİ

Avrupalı ressamlar geleneksel olarak tarihin ilham perisi Kleio'yu taş kalem, tablet ve Kleio'nun öykülerindeki kahramanların şanını ilan eden trompet ile resmetmiştir. Günümüzdeki tarihçiler pek trompet taşımaz, ama onlar da hâlâ taş kalem ve tabletin farklı versiyonlarına başvururlar.

DONANIM

21. yüzyıla girerken bazı tarihçiler hem not alırken hem de taslak hazırlarken kalem ve kâğıt kullanmayı tercih eder. Bunların bazıları kişisel bilgisayarların yaygınlaşmasından önce yetişkin olmuş yazarlar olmasına rağmen dijital yöntemler konusunda yetenekli olanlar bile kâğıda yazmanın bir yazarın tıkanma sorununun üstesinden gelmede yardımcı olduğunu düşünmektedir. Sonrasında notlarını ve taslaklarını bilgisayara geçirdiklerinde

değişiklik yapma fırsatına sahip olmaktadırlar.² El yazısıyla yazma uğraşı bilinçli düşünmeye yardımcı olmanın yanı sıra kişinin el yazısı belgeleri okuma becerisini de geliştirir.³

Günümüzdeki tarihçilerin çoğu eminim ki arada sırada da olsa bilgisayar kullanır. Çoğunlukla kütüphanelerde ve arşivlerde çalıştıkları için dizüstü bilgisayar ya da belki de klavyeli bir tablet gibi taşınabilir bir cihaz tercih sebebidir. Bu tür temel bir cihazın yanında başka donanımsal çevre birimleri de oldukça faydalıdır.

YEDEKLEME

Bilgisayarlar dosyaların bozulması, mekanik arıza, yangın, sel ve hırsızlık gibi birçok tehlikeye açıktır. Bir proje üzerinde uzun sürerdi çalışıyorsanız bazı sorunlarla karşılaşmaya hazırlıklı olun. Örneğin tezimin ilk taslağını bitirdikten sadece birkaç gün sonra bir sabah uyandığımda dizüstü bilgisayarımın açılmadığını fark ettim. Başka bir bilgisayarla yedek diski kontrol ettim; neyse ki son yedeklemenin o gece saat üçte yapılmış olduğunu ve bu sayede en ufak bir veri kaybına bile uğramadığımı gördüm. Ardından yeni bir sabit disk aldım (garantisi hâlâ devam ediyor), yedeklemeyi yaptım ve işime devam ettim. Evim bilgisayarım ve sabit diskimle birlikte yansaydı çalışmamın büyük bir kısmı yok olurdu; büyük bir kısmı diyorum, çünkü o zamanlar evim dışındaki tek yedekleme cihazım her ay Vermont'taki bir arkadaşşıma gönderdiğim CD-ROM diskleriydi. Günümüzde internet

2. Jessica Otis, müellife gelen e-postada, 15 Ocak 2020.

3. El yazısı becerinizi geliştirmeniz gerekiyorsa şu kaynağı öneririm: Barbara Getty ve Inga Dubay, *Write Now: The Complete Program for Better Handwriting* (Salt Lake City, UT: Continuing Education Press, 2005).

hizmetleri sayesinde her gece yedekleme yapabilirsiniz ve evinizi tamamen kaybetmeniz bile çalışmanızı korumuş olursunuz. Bir keresinde lisansüstü öğrencilerimden birine silahlı hırsızlar saldırmış, içinde tezinin ve bütün notlarının olduğu dizüstü bilgisayarını çalmışlardı. Çok şükür ki öğrencimin ciddi bir kaybı olmadı, çünkü bütün dosyalarını buluta yedeklemeyi akıl etmişti. En fazla birkaç saatlik bir çalışması kaybolmuş ve beş ay sonra tez savunmasını yapabilişti. Uzun vadeli yedekleme yapmak için Blue-ray disklerinin eşdeğeri olan M-Diskleri düşünebilirsiniz. Yıllık üyelik gerektirmezler, manyetik ya da hareket eden aksamaları yoktur ve bin yıla kadar dayanabilirler.⁴

AKILLI TELEFON

2020 yılı itibariyle Amerikalı yetişkinlerin yüzde sekseninden fazlasının akıllı telefonu var ve bu oran bazı ülkelerde daha da yüksektir. Doğru uygulamalar, daha önce bahsedilen arşiv belgelerinin fotoğraflanmasından da öte, bir akıllı telefonu tarih araştırması için güçlü bir cihaz hâline getirebilir. Öncelikle belgeleri taramak için bir tarama uygulaması edinin. Bu, sıradan bir kütüphanenin yanı sıra bir arşivde de faydalı olabilir. Bir kitaptan ya da makaleden birkaç sayfaya ihtiyacınız varsa kitabı ödünç almak ya da fotokopisini bile çektiirmek zorunda kalmaz, hemen orada ilgili sayfaları tarayabilirsiniz. (İşiniz bitince kitabı rafa geri koymayın. Raflara yerleştirme masasına bırakırsanız kütüphanecilerin kitabın kullanıldığını görmelerine yardımcı olursunuz ve böylece gelecekteki satın alımlarla ilgili

4. John L. Jacobi, "M-Disc Optical Media Reviewed: Your Data, Good for a Thousand Years," *PC World*, Ağustos 2015.

fikir vermiş olursunuz.) Bazı tarama uygulamaları belgelerin görüntülerinden oluşan PDF dosyaları oluştururken bazıları da basılı malzemeleri düzenlenebilir metinlere dönüştüren optik karakter tanıma (OCR) işlemi yapabilmektedir. Bu, birkaç tane fotoğraf için çok iyi bir özelliktir; ama sıkıca ciltlenmiş karton kapaklı malzemelerde pek işe yaramayacaktır. Tarama uygulamalarının yanı sıra ikinci faydalı uygulama ise sözlüklerdir; fakat akıllı telefonlarda zaten var olan sözlüklerden daha uzmanlaşmış bir tarih sözlüğüne ihtiyacınız olabilir. Üçüncü olarak gider takipçisi uygulamaları da araştırma gezileri ve diğer harcamalar için geri ödemeler ya da vergi indirimleri için faydalıdır. Son olarak, eğer nadiren görüşme kaydı alıyorsanız telefonda bulunan hâlihazırdaki ses kaydı uygulaması işinizi görür; fakat kendini bu işe adanmış sözlü tarihçiler muhtemelen daha kapsamlı uygulamaları tercih edecektir.

USB BELLEK

Yüksek hafızalı olanlarından almanızı öneririm. Kütüphanelerde genellikle malzeme indirmenizi sağlayan kamuya açık terminaller bulunmaktadır; bunlara normalde başka türlü erişemeyebileceğiniz veri tabanlarındaki malzemeler de dâhildir. Buna ek olarak mikrofilm okuyucuları ve kitap tarayıcıları da USB belleklere taramaları kaydetmenizi sağlayabilir. Fakat verilerinizi uzun vadeli saklamak için USB belleklere güvenmemelisiniz; çünkü kolayca kaybolabilir ya da zarar görebilirler. Olabildiğince sık bir şekilde, tercihen her gün, dosyaları başka bir yere aktarın.

MONİTÖR

Kâğıttan dijital araştırmaya geçişin zorluklarından biri de formatta yaşanan devrim olmuştur. Asırlar boyu insanlar dikey yönde –yani boyu eninden uzun– belgeler yazmış ve basmıştır.⁵ Fakat çoğu bilgisayar monitörü “yatay” olarak tasarlanmıştır, yani eni boyundan uzundur. Bu durum, ister yüzlerce yıllık bir mektubun fotoğrafı olsun isterse henüz neşredilmemiş bir dergi makalesinin PDF belgesi, sayfanın tamamını bir karede görüntülemeyi zorlaştırır. Proje boyunca muhtemelen okumak zorunda kalacağınız binlerce hatta on binlerce sayfanın diğer yarısını görmek için aşağı kaydırmak zorunda kalmamak adına yukarıdan aşağı en az 1440 piksel görüntüleyebilen bir monitör almanızda fayda vardır. Mikrofilm okuyucularında görebileceğiniz türden 24 inçlik dönebilen bir monitör olabilir. Kısa tarafında 1440 piksel olan 27 inçlik bir monitör de olabilir, böylece tercihinize bağlı olarak iki ya da üç tam sayfayı yan yana görebilirsiniz. Bunların arasında en iyisi ise dikey konuma dönebilen 27 inçlik bir monitördür ve bu tarz monitörler özellikle küçük puntuyla uzun ve dar sütunlar hâlinde basılmış çok sayıda PDF dosyasıyla ya da gazete fotoğrafıyla karşılaştığınızda yararlı olabilir. Bu monitörler ciddi bir yatırım anlamına gelse de uzun yıllar çalışabilir ve diğer bilgisayar teknolojilerinin aksine kısa bir sürede demode olmaz. Sadece yeni bir bilgisayara geçiş yaparsanız yeni kablolar ya da dönüştürücüler almanız gerekebilir. Ayrıca iyi bir monitör, çıktı alma ihtiyacını azaltır ve gözlere, omuzlara ve sırta binen yükü hafifletir.

5. “Magna Carta 1215,” British Library, <https://www.bl.uk/collection-items/magna-carta-1215>.

YAZILIM TÜRLERİ

Tarihçiler çok çeşitli uğraşlardaki insanlar gibi muhtelif yazılım seçenekleriyle karşı karşıyadır. Öncelikle, yazılımlar çok sayıda iş modelinde ortaya çıkar ve bu modellerin her birinin kendine has artıları ve eksileri vardır. Microsoft ve Adobe gibi büyük markalar onlarca yıldır piyasadadır. Ayrıca kendi yazılımlarını kullanan ve dosyalarını o yazılımlarla açabilen başka birçok insanla da karşılaşacaksınız. Diğer taraftan bu şirketler kendi ürünlerini belirli aralıklarla güncelleme eğilimindedir ve genellikle yeni sürümler için pahalı yükseltme ücretlerinde ve aboneliklerinde ısrar ederler. Bu sürümlere eklenen özellikler az sayıda kullanıcıya hizmet ederken işlemleri de yavaşlatır. Belli bir ürüne yalnızca ara sıra ihtiyaç duyuyorsanız daha ucuz olan muadilini satın almak daha mantıklı olabilir. Örneğin Adobe markası fotoğraf düzenleme alanında o kadar baskın hâldedir ki “Photoshop” kelimesi sıradan bir fiil olma riskini taşımaktadır; fakat buna rağmen Photoshop programının yaptığı işin çoğunu yapan fotoğraf düzenleme programlarını daha az bir ücret karşılığı sunan başka firmalar da vardır.

Bazı ticari ürünler ücretsizdir; en azından bir süreliğine... Örneğin Google, Google Drive hizmetinin bir parçası olarak Google Docs [Online Doküman Düzenleyici], Google Sheets [E-Tablo Düzenleyici] ve Google Slides [Online Slayt Gösterisi Oluşturucu] programlarını kullanıma sunmaktadır; üstelik bu programların kullanılması 15 gigabaytlık depolama alanına kadar ücretsizdir. Fakat unutmayın ki şirketler ücretsiz hizmetler sunmaktan vazgeçebilir. Örneğin Google, 2013 yılında sevilen Google Reader uygulamasına son vermiştir. Bir zamanlar cihazlar arasında ücretsiz ve sınırsız eşzamanlama hizmeti sunan Evernote, 2016’da bu özelliği ücretli hâle getirdi ve milyonlarca kullanıcıyı başka seçenekler aramaya itti. İki yıl sonra Flickr benzer bir şey

yaparak ücretsiz depolama hizmetini bir terabayttan bin fotoğrafa indirerek sınırlandırdı. Pek tabii ki ücretli yazılımlar da ortadan kalkabilir. Örneğin birçok avukat, standart bir kelime işlemcisi olarak WordPerfect programının ölümünün yasını hâlâ tutmaktadır.

Bazı yazılımlar ise kâr amacı gütmeyen girişimler tarafından yapılmaktadır ve bu girişimler kullanması ve çoğu zaman değişiklik yapılması ücretsiz olan ürünler piyasaya sürer. Bu tarz “açık kaynak” yazılımların, toplulukların desteğine sahip olmak gibi artıları vardır. Birçok insan bunları çok çabuk benimser ve bu da kimilerinin güncellemeler yazmak için, kimilerinin de teknik destek konusunda yardımcı olmak için gönüllü olmasını sağlar. Fakat açık kaynak yazılımlar ticari sürümlere nazaran daha az gösterişli ve gelişmiştir.

KELİME İŞLEMCİLER

1990’larda Microsoft Word, WordPerfect’e üstünlük sağlayarak baskın kelime işlemci hâline gelmiştir. Apple, Google ve OpenOffice tarafından sunulan kelime işlemciler genelde işlevsel olarak büyük oranda benzerdir ve Word ile dosya alışverişi yapabilirler.⁶ Birçok üniversite, hocaları ile öğrencilerine Word’ü ücretsiz sağlamakta, süreli yayınlar ve yayınevleri kendilerine gönderilecek dosyaları Word’le uyumlu formatlarda istemektedir. Üstelik Microsoft Word, Zotero ve diğer referans yönetim programları (aşağıda bilgi verilecektir) ile uyumlu çalışmaktadır. Dolayısıyla gezinti bölmesi gibi orta düzey gelişmiş özellikler dâhil Word ya da benzeri bir program kullanmayı öğrenmek gerekir.

6. Tony Lystra, “The New Word Processor Wars: A Fresh Crop of Productivity Apps Are Trying to Reinvent Our Workday,” *GeekWire*, 2 Aralık 2018, <https://www.geekwire.com/2018/new-word-processor-wars-fresh-crop-productivity-apps-trying-reinvent-workday/>.

Fakat Word'ün de kısıtlılıkları vardır. Uzun dosyalarda çok yavaşlar ve birçok simge, buton ve şerit dikkat dağıtıcı bir karmaşa oluşturabilir. Bazı tarihçiler özellikle kısa projeler için daha sade programları tercih eder. Eğer bir blog yazıyorsanız, öğrenmesi ve HTML'ye (bloglar ve web siteleri tarafında kullanılan programlama dili) aktarımı kolay bir dil olan Markdown'u kullanabilen bir uygulama öğrenmek iyi olabilir. Bazı tarihçiler Markdown'u ders notları, özgeçmiş ve benzeri amaçlar için kullanmıştır.⁷ LaTeX sistemi de dizgicilik, görüntü yerleştirme ve diğer görsel özellikler üzerinde tam denetim sağlar.⁸

Bu kitap [İngilizcesi] özellikle uzun metinler için tasarlanmış Scrivener adlı bir kelime işlemcide yazıldı. Yazılım geliştiricisi Keith Blount'un açıkladığı gibi kullanıcılar bu yazılım sayesinde “uzun bir metni küçük bölümlere ayırma ve her bir kısmı gerek ayrı gerekse bütünün bir parçası olarak diğer bölümlerle birlikte görme” imkânına sahiptir.⁹ Her ne kadar Blount, Scrivener programını kendisine roman yazmaya yardımcı olması için yaptıysa da metnin hangi kısmı üzerinde çalışıyorsanız herhangi bir dosya açıp kapatmadan oraya hemen gidebilme özelliği tarihçilere çok yardımcı olabilmektedir. Scrivener, metni gözden geçirme aşaması olan revizyon için de çok faydalıdır. Anahat kısmında simgeleri yukarı ya da aşağı alarak metnin bölümlerinin sıralamasını değiştirebilirsiniz. Ayrıca fazla uzamış bir metni

7. Ben Schmidt, “Markdown, Historical Writing, and Killer Apps,” *Ben Schmidt* (blog), 5 Eylül 2014, <https://benschmidt.org/2014/09/05/markdown-historical-writing-and-killer-apps/>.

8. rjgunning, “Three Ways Historians Can Use LaTeX—HTTP,” *History to the Public* (blog), 22 Haziran 2015, <http://historytothepublic.org/three-ways-historians-can-use-latex/>.

9. Francesco Cordella, “Scrivener and Me,” *L'avventura è l'avventura* (blog), Mayıs 2013, <https://web.archive.org/web/20140427081859/http://www.avventuretestuali.com/interviste/keith-blount-english/>.

bölmek ya da birbirine bağlı iki bölümü birleştirmek de kolaydır. Bir bölümü “outtakes” [kesilmiş bölümler] klasörüne sürükleyebilir, sonrasında fikrinizi değiştirirseniz oradan tekrar ulaşabilirsiniz. Siyaset bilimci Alexandra Samuel’in açıkladığı gibi “Word temelde küçük değişiklikleri kolaylaştırmak için tasarlanmış bir araçtır”; fakat Scrivener “yazarları çalışmalarını uygun en küçük birimlere ayırmaya teşvik eder. Bunlar sadece bölümler ya da kısımlar değil tek başına sahneler, alıntılar ya da iddialar da olabilir. ... Sadece teknik açıdan değil kavramsal olarak da yeniden yapılandırma gibi iddialı bir işi gerçekleştirmek çok daha kolaydır; çünkü bütünü oluşturan her parçayı bir arada görebilirsiniz.”¹⁰ Ayrıca Scrivener üretkenliklerini ölçmek ve her bir konuya doğru miktarda ağırlık verdiklerinden emin olmak için kelime sayımına güvenen yazarlar için harika bir programdır. Bir kısmın, bölümün ya da bütün bir taslağın ne kadar uzadığını görmek kolaydır ve hatta Scrivener her gün kaç kelime yazdığınızı bile takip eder.

METİN GİRME ARAÇLARI

21. yüzyılın çoğu tarihçisinin bilgisayarla çok fazla yazı yazması beklenebilir, fakat her harfi yazmanın dahi bazı alternatiflerini bilmekte fayda vardır. Kelime işlemcilerin ve başka yazılımların kendinden otomatik düzeltme veya otomatik tamamlama özelliği vardır ve bu özellikler sizin bir kısaltma yazıp onu daha uzun bir sözcüğe dönüştürmenizi sağlar. Hatta metin genişleticiler olarak bilinen yardımcı yazılımlar vardır; bunlar da aynı kısaltmaları aynı anda farklı uygulamalarda kullanmanızı sağlar. Örneğin benim hikâyemde “Cadwalader” önemli karakterlerden biridir

10. Alexandra Samuel, “Better Writing Begins with the Right Tools,” *JSTOR Daily*, 9 Ocak 2018, <https://daily.jstor.org/better-writing-begins-with-the-right-tools/>.

ve bu isim (aynı zamanda bir sokağa verilmiştir) müsveddemde yüzlerce defa, notlarımda ise binlerce defa geçmektedir. Her seferinde bu kelimeyi yazmak zorunda kalmamak için kısaltma kullanma yoluna gittim ve “cadw” yazıp arkasından boşluk ya da noktalama işareti koyduğumda bütün uygulamalarda ismin tamamını yazacak şekilde ayarladım. Bu beni hem tuşlara binlerce kez daha fazla basmaktan hem de muhtemel imla yanlışlarından kurtardı. Metin genişleticiler ayrıca kayıtlara tarih damgası basma (üç harf size seçtiğiniz formatta bugünün tarihini verir), yazım hatalarının önüne geçme (“havlımanı” yazarsam “havalımanı” diye düzeltilir) ve hatta örneğin çalışmanızın başlığı gibi uzun bir ibareyi hafızaya alma gibi işlerde faydalı olabilir.

İkinci alternatif ise optik karakter tanıma (OCR) yazılımı kullanarak klavyeyi devre dışı bırakmaktır. Yakın geçmişte neşredilen kaynakların tam metin olarak dijital ortamda bulunma ihtimali giderek artmakta, bu da metinleri kendi notlarınıza kopyalayıp yapıştırmanıza imkân tanımaktadır. (Kaynağın yaşı ile bu tür erişimler arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Örneğin George Washington’ın yazışmalarının dijital sürümlerinden kopyalama ve yapıştırma yapılabilirken 21. yüzyıla ait bazı e-kitaplardan bunu yapmak mümkün değildir.) Fakat yapıştırılmış bir metnin düzeltilmesi gerekeceği bazı durumların da olabileceğini unutmayın. Örneğin bir metnin noktalama işaretleri Google Kitaplar’da silik olabilirken HathiTrust gibi başka ortamlarda daha temiz olabilmektedir. Bunun yanı sıra optik karakter tanıma (OCR) yazılımı kullanarak basılı ya da daktilo edilmiş kaynakların dijital sürümlerini kendiniz de oluşturabilirsiniz.

OCR birkaç aşamada devreye girebilir. Bazı akıllı telefon uygulamaları çektiğiniz kitap ya da belge fotoğraflarını sonradan bilgisayara aktarabileceğiniz şekilde metne dönüştürmektedir. Bu özelliği özellikle kütüphane kitapları için faydalı buluyorum.

Örneğin birkaç cümleden uzun bir metin gördüğümde OCR uygulamasıyla fotoğrafını çekip dizüstü bilgisayarına gönderiyorum ve not alma programıma yapıştırıyorum.¹¹ Daha geniş ölçekli dönüştürme işlemlerinde Google Drive gibi bazı bulut depolama sistemleri, yüklediğiniz belgelerdeki metinleri otomatik olarak tanır ve on binlerce metin de yükleseniz size sonradan arama yapma imkânı sağlar. Bu özellik arşivlerde çektiğiniz fotoğraflar ya da neşredilmiş kaynakların ekran görüntüleri söz konusu olduğunda faydalı olabilir. Bu seçeneklerin her ikisi de ücretsiz olabilmektedir.

Masaüstü OCR uygulamaları 100 dolar gibi meblağlara mal olabilir; fakat bu uygulamalar genelde daha güçlü özelliklere sahiptir. Örneğin fotoğrafları belli bir açıyla çektiyseniz eğikliğini düzeltme ve bir görüntünün yalnızca bazı kısımlarını tanıma özellikleri, gazete veya sütunlara yerleştirilmiş diğer metinlerin fotoğrafını çekiyorsanız oldukça kullanışlıdır. Bu programları yüklemek için ödeme yapmak zorunda olsanız bile OCR yazılımı sizi PDF'lerden, ekran görüntülerinden ve dijital fotoğraflardan uzun pasajlar yazma zahmetinden kurtaracağı için yaptığınız yatırım açısından size muazzam bir geri dönüş sağlar. Yine de OCR hâlâ kusursuz olmadığından sizi zor durumda bırakabilecek hataların önüne geçmek için her iktibas tek tek kontrol etmek önemlidir. Mesela bir keresinde bir gazete makalesinden yaptığım taramada “Christian love” ibaresi “Christian Jove” olarak çıkmış ve bu anlamsız ibareyi çok fazla kişi görmemiş, sadece bir meslektaşım fark etmişti. (Teşekkürler, Lincoln.)

Sonuncu metin girme yöntemi ise dikte yazılımlarıdır ve bu yazılımlar kendileri yazamayan tarihçilerin vazgeçilmezi ol-

11. Bkz. Heather Ann Thompson, “The Writer’s Studio with Heather Ann Thompson,” *Modern American History* 2 (2019): 82.

duğu kadar yazabilenler için de faydalıdır. Örneğin sahip olduğum bir kitabın kenar boşluklarına notlar yazmışsam, ellerimi yazmak üzere serbest bırakmak için kitabı bir ağırlıkla açık tutmaya çalışmaktansa kitabı ellerimle tutup aldığım notları bilgisayara okumayı daha kolay buluyorum. Diğer taraftan ise kullandığım metin girme yöntemleri arasında hataya en açık olanının dikte yazılımları olduğunu düşünüyorum. O yüzden de dikte ettiğim her metni herhangi bir taslakta kullanmadan önce dikkatli bir okuma sürecinden geçiriyorum.

ÜRETKENLİK

Çeşitli akademisyenler başka sorumluluklar ve dikkat dağıtıcı unsurlar tarafından zorlandığında bile ilerleme kaydetmek için planlar önermiştir. Kimileri yazmak için her sabah bir saatini ayırırken kimileri de haftanın bir gününü ayırmıştır. Kimileri kaç saat harcadıklarından ziyade, kaç kelime yazdıklarıyla ilgilenir. Kotalarını doldururlarsa o gün için dinlenebilirler. Büyük bir araştırma üniversitesinde dekan olarak görev yaparken sürekli kitap yazmaya devam eden meslektaşım Peter Stearns, toplantılarının arasındaki kısa boşlukları değerlendirirdi. On beş dakikası varsa bir sayfa yazabileceğini söylerdi. (Aynısı –on beş dakikalık süreler içinde yazmayı öğrenmek– bazen yeni ebeveynlere önerilmektedir.) Bazıları ise yazmadan uzun süre durur, en sonunda yazma bombardımanı yaşar. Helen Sword, “Üretkenlik birçok inancı hoş gören geniş bir kilisedir” der.¹²

12. Helen Sword, “‘Write Every Day!’ A Mantra Dismantled,” *International Journal for Academic Development* 21 (Ekim 2016): 312–22.

İYİ BİR ÇALIŞMA GÜNÜ

Belirli bir şemayı savunmaktan ziyade araştırmacıları teşvik ettiğim şey, neyin iyi bir çalışma günü olarak sayıldığına ve hangi şartların bunu gerçekleştirmelerine imkân verdiğine dikkat etmeleridir.

BİLGİ TOPLAMAK

Tarihçiler çoğu zaman kendilerini besleyen şeyleri filtreler; yani çok sayıda birincil kaynağı alır ve her birinden küçük bir parça besin çıkarırlar. İşin bir kısmı okyanusu yüzerken balina misali ağzınızı planktonlarla doldurmaktır. Bazen oldukça kolay ilerleme kaydedersiniz. Şehir dışındaki bir arşivde beş günlük bir işiniz varsa ve keşfetmek istediğiniz kırk tane kutu belirlediyseniz, o zaman ilk gününüzde on tanesine bakmak iyi bir çalışma günüdür. Biraz da şansla son gününüzün öğleden sonrasının ilk saatlerinde sonuncu kutuyu bitirirsiniz ve işinizi bitirmenin şerefine kendinizi ödüllendirmek için birkaç saatiniz olur. Diğer taraftan, başka bilgi toplama yöntemleri de vardır; fakat bu şekilde yapılan ilerleme yanıltıcı olabilir. Örneğin kütüphaneden kitap ödünç almak veya veri tabanından makale indirmek için bolca zaman harcamak kolaydır; fakat bunları okumanın üstesinden gelemezseniz projenizi ilerletemezsiniz.

NOT ALMAK

On ikinci bölümde not almakla ilgili daha ayrıntılı ipuçları verilecektir; fakat not almak epey çok zaman ayrılması gereken bir görevdir, buna hazırlıklı olun. Bunu yaparken kendinize hedef-

ler koyabilirsiniz. Örneğin bugün kütüphaneden aldığım şu ve şu kitabı okuyacağım ya da bir önceki paragraf için yaptığım o araştırma gezisinde iddialı bir şekilde fotoğrafladığım kırk kutudan beşini okuyacağım. Şanslıysanız bu süreç çalışma taslağınıza birkaç söz daha ekleyecektir; ama her zaman buna güvenmemelisiniz. Özellikle ikincil kaynaklardan yapacağınız arka plan okumaları saatlerinizi alabilir ve nispeten ekleyecek daha az söz ortaya çıkarabilir; hele amacınız çoğunlukla birincil kaynaklara dayanan bir makale yazmaksa...¹³

KELİMELER YAZMAK

2013'te Princeton tarihçisi Anthony Grafton "haftada dört sabah her oturuşta yaklaşık 3.500 kelime" yazmakla övünür.¹⁴ L. D. Burnett ise o kadar üretemeyeceğini fakat kendine günde 555 kelime gibi daha üstesinden gelinebilir bir hedef koyabileceğini fark eder.¹⁵ Anthony Grafton dışındaki çoğu tarihçi için bu, makul bir miktar gibi görünüyor. Nitekim tarihçilerin Twitter gönderilerinde çoğu zaman günde 500 kelime için duydukları memnuniyet ifadeleri yer alıyor. Böyle bir çalışma hızıyla 10 bin kelimelik bir seminer ödevi ya da makalesinin taslağını ortaya çıkarmak sadece yirmi günü, 100 bin kelimelik bir kitap ya da tez taslağını yazmak ise iki yüz günü alır. Tatmin edici derecede iyi yazdığınız günlerin sayısı az olacaktır, dolayısıyla her gün kaç kelime yazdığınızı takip etmenizi tavsiye ederim. Hatta bundan dolayı çok

13. Umberto Eco, *How to Write a Thesis* (1977; tıpkı basım, Cambridge, MA: MIT Press, 2015), 125.

14. Noah Charney, "Anthony Grafton: How I Write," *Daily Beast*, 17 Temmuz 2013.

15. L. D. Burnett, "The Grafton Line," *Saved by History* (blog), 21 Temmuz 2013, <http://savedbyhistory.blogspot.com/2013/07/the-grafton-line.html>.

iyi hissettiğiniz bir gün sosyal medyada kendinizle övünmeyi de deneyebilirsiniz.

Her çalışma gününüz iyi bir yazma günü olamaz; zira tarih araştırmasının birçok adımı vardır. Örneğin bir gününüzü önemli bir ikincil kaynak okumakla geçirebilir ve herhangi bir şey yazmayabilirsiniz. Tam tersine, gerçekten sıra dışı bir gün geçirebilir ve uzun bir hazırlığın ardından binlerce kelime yazabilirsiniz. Örneğin David Maraniss, Wisconsin’ın Green Bay şehrinde soğuk bir kış geçirerek orayı ve havasını tanımaya çalışır. Daha sonra sabah 6’dan gece yarısına kadar yazarak 1967 NFL Şampiyonası ile ilgili bir bölümün tamamını tek bir günde bitirir.¹⁶

PROBLEMLERİ ÇÖZMEK

Bazen bir gün kendinizi kaptırıp 500, hatta belki de 1.000 kelime yazmışken karşınıza anlamadığınız bir şey çıkacak. Bu; kulağa önemli gelen ama bilinmedik bir isim, sonucunun ne olduğunu bilmediğiniz bir dava ya da sosyal durumunu incelemek istediğiniz bir grup insan olabilir. Hazır ivme kazanmışken kaybetmek istemiyorsanız hemen gelecekteki kendinize bir not yazın: “Kim bu adam?”, “Sonuç ne oldu?” gibi. Sonrasında tüm gününüzü sadece o soruyu cevaplayacak tek bir cümle yazarak bile geçirseniz bunu iyi bir gün olarak değerlendirmelisiniz.

Son olarak hatırlatmakta fayda var; tarih araştırmasının zevkli yanlarından biri de sahip olduğu çeşitliliktir. Bazı günler canınız yazmak isteyecek, bazı günler ise istemeyecektir. Bazen bilgisayar ekranına bakmaktan yorulacak ve elinize kitap alıp

16. David Maraniss, *Into the Story: A Writer’s Journey through Life, Politics, Sports and Loss* (New York: Simon & Schuster, 2010), xvii.

okumak ya da taslağınızın çıktısını alıp tashihler yapmak isteyeceksiniz. Bazen de en iyi günleriniz projenize önemli ölçüde kelimeler eklediğiniz günler olurken bazı günler bunun için zamanınız, enerjiniz ya da ruh hâliniz olmayacak ve bunun yerine araştırmanızın başka bir aşaması üzerinde çalışmak isteyeceksiniz. Böyle iyi günleri kendinize hak bilin.

YAZMAMAK

Canınızın okumak ya da yazmak istemeyeceği günler de olabilir. Dipnotları temizleyerek veya belki de bir harita ya da tablo yapıp bilgilerinizi yeniden düşünerek de üretken olabilirsiniz. Fakat böyle günlerin sayısının çok olmamasına dikkat edin. Durmaksızın ilerlemek için çabalayın.

KELİME SAYMA ÖZELLİĞİ DOSTUNUZDUR

Her tarihçinin kendi tercih ettiği yöntemleri vardır. Nitekim ben de bu rehberi özellikle fikirler ve seçenekler sunmak amacıyla yazmaya çalıştım; belirli tercihleri tembihlemek için değil. Burada bir istisna yapacağım ve sürecin her safhasında kelime sayısına dikkat etmenizi istirham edeceğim.

EDİTÖRÜNÜZ DİKKAT EDECEKTİR

Kelime sayısına siz dikkat etmeseniz bile birileri edecektir. İster okunacak çok sayıda makalesi olan bir profesör, ister köşe yazısı sayfasında belirli bir miktar yeri olan bir gazete editörü, ister bir ziyaretçinin kaç kelime okuyacağını kesin olarak bilen bir müze müdürü, isterse de kâğıt, baskı ve nakliye için belirli bir bütçesi

olan bir kitap yayıncısı olsun; anlaşılmış olduğunuz sınırlara sadık kalabilirseniz minnettar olacak, kalamazsanız da sinirlenecek birileri karşınıza çıkacaktır. Bunun tek kısmî istisnası ise makaleler için gerçekte yayınladıklarından daha kısa üst limitler ilan etmek gibi kötü bir huyları olan akademik süreli yayınlardır.

İLERLEME HİSSİ

Lynn Hunt bahçıvan olan büyükannesiyle ilgili bir hikâye anlatır. “Yazın her gün annemi arar ve o anda bahçesinde bulunan turpların sayısını bildirirdi. Bu sayı ise yazın sonuna kadar sürekli artardı” der ve şöyle devam eder: “Siz de zamanla sayfalarınızın sayısının istikrarlı bir biçimde artmasını ve nihayetinde ilk taslağınızın tamamlanmasını istersiniz.”¹⁷ Benzer şekilde Robert Caro da kelime bazında ilerlemesini gösteren bir çizelgeyi gardırobunun kapağında tutar.¹⁸ 10 bin ya da 100 bin kelime, tasavvur etmek için çok fazla olabilir. Ama günde 500 kelime yazabilirseniz bu seviyelere ulaşabilirsiniz.

NİSPİ AĞIRLIK

Kelime sayısının belki de en önemli tarafı önceliklerinizi yansıtmasıdır. Ferdinand Mount, Napolyon’un yeni neşredilmiş bir biyografisini incelerken kitabın yazarı Adam Zamoyski’nin “Napolyon’un gençlik yıllarına iktidarda olduğu dönemden daha fazla ve askerî seferlerine ise diğer yazarlardan çok daha az yer

17. Lynn Hunt, “How Writing Leads to Thinking,” *Perspectives on History*, Şubat 2010.

18. Robert A. Caro, *Working* (New York: Knopf, 2019), xi.

verdiğini” söyler ve şöyle devam eder: “Gözünüzü açıp kapayın-caya kadar Jena Savaşı geçmiş olur, siz farkına varmadan Wagram biter, hatta Waterloo iki sayfada işlenip geçer.”¹⁹ Zamoyski savaşılarından aldığı kelimeleri gençliğine adayarak Napolyon’u anlamak için bu ikincisinin nispi önemine vurgu yapar. Benzer şekilde, bir hikâye için daha fazla kelime kullanırken diğeri için daha az kelime kullanıyorsanız dolaylı olarak ilkinin daha önemli olduğunu iddia ediyorsunuzdur. Dolayısıyla önemli olduğunu düşündüğünüz konulara daha fazla kelime adayın, daha önem-sizlerden ise kırpın.

ARAŞTIRMA ASİSTANLARINI YÖNETMEK

Malzemeleri toplamak ve sentezlemek için harcanan muazzam çaba göz önüne alındığında tarihçiler, imkânları varsa, araştırma asistanı tutma eğiliminde olabilmektedir. Fakat araştırma görevlerini devretmek kolay değildir. Örneğin Eugene Genovese bir keresinde şöyle bir çıkış yapar: “Ne kadar iyi oldukları umurumda değil. Araştırmamı yaptırtacak kadar hiç kimseye güvenmem. En iyi asistan bile okuduğunu sizin gözünüzden okuyamaz. Buna güvenemezsiniz.” Bunun yerine, taslaklarını özgün kaynaklarla karşılaştırmak için asistan kullanır ve böylece yalnızca doğru alıntıladığından değil, aynı zamanda olması gereken bağlamı sunduğundan da emin olur.²⁰ Bazı tarihçiler araştırma asistanlarından belirli konular hakkında ikincil okumalar toplamalarını ister. Onlar da kısa özetlerin yanı sıra birkaç makale veya kitap bölümü getirebilir; ancak bulguları sentezleyen paragrafları oluş-

19. Ferdinand Mount, “An Ordinary Man,” *New York Review of Books*, 4 Nisan 2019.

20. Judith Lee Hallock, John C. Waugh, ve Drake Bush, *How Historians Work: Retelling the Past—From the Civil War to the Wider World* (Buffalo Gap, TX: State House Press, 2010), 238.

turmak yazara kalmış bir şeydir. Kaynakların uygunluğu hakkındaki kararları veren, yeni birincil malzemeler bulan veya yeni yorumlamalar geliştiren kişi araştırma asistanıysa onun ortak yazar olarak belirtilmesinin gerekip gerekmediğini düşünmek gerekir.

Araştırma asistanı tutarken teslim tarihleri ve teslim edilecekler konusunda olabildiğince net olun. Mümkünse asistana nispeten küçük bir görev vererek başlayın. Onu ne kadar iyi katabildiğine bağlı olarak daha çok ya da daha az sorumluluk almasını sağlayın.

ARAŞTIRMA GÜNLÜĞÜ

Birçok tarihçi çalışmalarının ilerleyişini kaydettikleri bir “araştırma günlüğü” tutar. Böyle bir günlük, ister elektronik olsun ister kâğıt üstünde, tek başına bağımsız bir belge olabilir. Bir not alma veri tabanına da eklemleyebilirsiniz, böylece not aldığınız kaynaklardan birine dönüştürmüş olursunuz. Şekli ne olursa olsun, böyle bir günlük birkaç işlevi aynı anda yerine getirebilir.

GÖREVLER

Çoğu akademisyenin aynı makaleyi muhtemelen birkaç defa indirdiği ya da istedikleri kütüphane kitabının başka bir kullanıcıda olduğu hâlde kendi hesaplarının ücretlendirildiğini gördükleri için hayıflandığı olmuştur. Böyle yanlışlıkların olmamasını umut etmek çok iyimser bir yaklaşım olabilir; fakat en azından kat edilen ilerlemeyi kaynaklar aracılığıyla takip etmeye ve böylece hem gereksiz tekrarların (aynı kaynağı iki defa okumak) hem de gözden kaçırmaların (bir kaynağı hiç okumamak) önüne geçmeye çalışmak gerekir. Özellikle düzensiz aralıklarla çalışıyorsanız ve başka sorumlulukları yerine getirip

araştırmanıza geri döndüğünüz oluyorsa görev listeleri tutmak faydalı olacaktır. Bir görev üzerinde sıkılma derecesine varınca-ya kadar çalışmışsanız kendinize, başka ne yapabilirim de yine ilerleme kaydedebilirim, diye sorabilirsiniz. Görevlerinizi ister kâğıt üstünde ister elektronik olarak sıralayın, sadece bir görev tamamlandığında işaretlenecek bir kutu için değil, aynı zamanda tamamladığınız tarih için de bir yer ayırın. Bütün kutular işaretlendikten sonra bu tarz listelere geri dönüp bakmak çok tatmin edici olacaktır.

FİKİRLER

Tarih araştırmasının amacı sorulara cevaplar bulmaktır; cevaplar ne kadar şaşırtıcı olursa o kadar iyidir. Bulduklarınızın hiçbirisi sizi şaşırtmıyorsa muhtemelen bir şeyi yanlış yapıyorsunuzdur. Diğer taraftan, bir şey sizi şaşırtıyorsa bu şaşırtıcı şey kaydetmeye değerdir. Elde ettiğiniz bulgularınızı sohbetlerinizde ve basılı olarak paylaşırken araştırmalarınızın konunuzu daha iyi anlamanızı nasıl sağladığını açıklamak, bir keşif hikâyesi anlatmak isteyeceksiniz. Entelektüel yolculuğunuzu kaydeden bir araştırma günlüğü böyle bir öykü için harika bir kaynaktır.

İLERLEME

Tarih araştırması hiçbir zaman yakınlaşmıyor gibi görünen bir hedefe doğru uzun ve yavaş bir yolculuk olabilir. Her daim uzak görünen ufka bakakalmak yerine arada sırada geriye dönüp ne kadar yol kat ettiğinize bakmak rahatlatıcı olabilir. Okuduğunuz kitapları, bulduğunuz ve keşfettiğiniz kaynakları ve yazdığınız

kelimeleri listeleyen bir araştırma günlüğü ilerleme kaydettiğiniz konusunda sizi rahatlatılabilir.

Bazı tarihçiler kaydettikleri ilerlemeyi paylaşır. Doktora öğrencileri Natalia Mehlman Petrzela ve Sarah Manekin şöyle der: “Birbirimize her gün o günkü hedeflerimizi, o hedefleri nasıl başaracağımızı gösteren geçici bir plan ve bizi çıkmaza sokan belirli bir analitik soru üzerine rastgele yaptığımız afaki düşünceleri içeren e-postalar gönderirdik. O iki yıllık dönem boyunca birbirimizin odağını işte tuttuk, birbirimize azim ve yaşam dengesi konusunda örnek olduk ve tezimizi tamamlamak anlamına gelen bu uzun maratonda ilerlemeye devam etme konusunda birbirimize ilham verdik.”²¹ Bazı tarihçiler ise yüz yüze buluştukları gruplar kurar ya da bütün dünyanın görmesi için günlük kelime sayılarını Twitter’da paylaşır.

BORÇLAR

Akademisyenler tek yazarlı çalışmaların bile birçok elden çıkan eserler olduğunu bilir ve bu yüzden süreli yayınların editörleri ve kitap yayıncıları teşekkür bölümü için yer ayırır. Yeni bir projeye başlar başlamaz bir isimler listesi yapmaya başlayın ve bir arşivci yeni bir kaynak önerdiğinde, bir arkadaşınız taslağınızı okuduğunda ya da daha önce tanımadığınız biri konferans panelinize katılmayı kabul ettiğinde bu listeyi güncelleyin. Teşekkür yazılarınız da dipnotlarınız kadar kapsamlı olsun ve bununla gurur duyun.

21. Natalia Mehlman Petrzela ve Sarah Manekin, “The Accountability Partnership: Writing and Surviving in the Digital Age (2012 Revision),” şurada: *Writing History in the Digital Age*, ed. Jack Dougherty ve Kristen Nawrotzki (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2013).

NEREDE DURULMALI

Hiçbir tarih çalışması tamamlanmış değildir. Ne kadar küçük olursa olsun, her olayın sonsuz sayıda bağlamı, sonsuz sayıda muhtemel karşılaştırmaları vardır. Yazdığınız her ne olursa olsun, nihai bir açıklama yapmayacaksınız. Bütün sorularınızı da cevaplamayacaksınız. Çalışmanızın tamamlandığını ya da doğru olduğunu söyleyebilecek her şeyi bilen bir okuyucu asla bulamayacaksınız. Taslağınızı hakkında yazdığınız insanlarla bile paylaşsanız hiçbiri hikâyenin tamamını bilmeyecek, hiç kimse tıpkı ilkokul öğretmeninizin coğrafya sınavından tam puan aldığınızda kâğıdınızın üstüne yazdığı gibi yıldızlı 100 yazmayacaktır. O hâlde ne zaman durmalısınız?

Eğer bir görev üstlendiyseniz –ders ya da yayıncı için– cevap basittir. Son teslim tarihi yakınsa ya da kelime sayısı hedefine ulaşıldıysa araştırmaya son vermeli ve geri kalan zamanınızı elinizdekileri düzenlemek için kullanmalısınız. Örneğin Walter Prescott Webb, *The Texas Rangers* adlı kitabının basımını kurumun yüzüncü yıldönümüne yetiştirmesi gerektiğine karar verir. Kendi kendine şöyle der: “Bundan sonra araştırma yok. Yeni malzemelerin beni cezbetmesine izin vermeyeceğim. Bu lanet şeyi hemen yazacağım.”²²

Daha açık uçlu projeler için ise yaptığınız ek araştırmalar artık zaten öğrenmiş olduklarınızı doğrulamaya başlamışsa sonlandırma kararını verin. Jan Lewis, “Bu inceleme binlerce mektup ve günlüğe dayanmaktadır ve yüzlerce erkek ve kadın tarafından yazılmıştır ki bu sayı Virginia’nın ileri gelenlerinin küçük bir kısmıdır. Fakat farklı modeller ortaya koyacak kadar büyük bir

22. Walter Prescott Webb, “History as High Adventure,” *American Historical Review* 64 (1959): 275.

gruptur” der ve şöyle devam eder: “Okuduklarıma şaşırmamaya başlayınca, yani yeni keşfedilen mektup ve günlük kayıtları başkaları tarafından zaten önerilmiş olan örüntülerle örtüşmeye başladığında artık araştırmamın bittiğini anlamıştım.”²³ Martha Hodes da aynı fikirdedir: “Sadece kitabı vaktinde çıkarma niyetimde olduğum için değil, aynı zamanda yeni malzemelerin daha önce belirlediğim örüntüleri artık değiştirmedeği ya da zorlamadığı bir noktaya eriştiğim için durmaya karar verdim.”²⁴ Ya da Kenneth Jackson’ın öğrencilerine dediği gibi “Tuzlu olduğunu anlamak için bütün okyanusu içmenize gerek yoktur.”

23. Jan Lewis, *The Pursuit of Happiness: Family and Values in Jefferson's Virginia* (New York: Cambridge University Press, 1985), 280.

24. Martha Hodes, *Mourning Lincoln* (New Haven, CT: Yale University Press, 2015), 275. Ayrıca bkz. Linda Gordon, “The WRITER’S STUDIO with Linda Gordon,” *Modern American History* 1 (2018): 124.

ON İKİNCİ BÖLÜM

NOT ALMAK

20. yüzyılın ortalarında not almak daha kolaydı. Temel gereçler dolmakalem, kurşun kalem, dizin kartı ve defterdi. Mesele o kadar basitti ki o günün araştırma rehberlerinde nasıl kullanılacakları birkaç sayfada anlatılabilirdi.¹ O zamandan bu yana tarihçiler fotokopi makineleri ve dijital fotoğraf makinelerinden dizüstü bilgisayarlara ve çevrimiçi veri tabanlarına kadar çok çeşitli yeni vasıtaya kavuştu. Bu yeni seçenekler birçok kolaylığı beraberinde getirirse de her tarihçiyi kendi not alma yöntemini bulmak zorunda bırakmış, bu da not almayı öğretmesi ya da açıklaması oldukça zor bir beceri hâline getirmiştir. Bu bölümdeki tavsiyeler kendi sisteminizi geliştirirken göz önünde bulundurmanız gereken kimi hususları sunmaktadır.

İPUÇLARI

- Yeterince iyi notlar alın. Bu notlar söylediklerinizi başkalarınıninkinden ayırsın ve daha fazla bilgiye ihtiyacınız olursa sizi kaynaklara geri yönlendirebilsin.
- Bütün projeler için doğru tercih olan hazır bir bilgisayar programı yoktur. Aramalarınızı kolaylaştırmak için birkaç uygulamada notlar tutmaya çalışın.

1. Jacques Barzun ve Henry F. Graff, *The Modern Researcher* (New York: Harcourt, Brace, 1957), 25–31.

- Çalışma taslağı, notlarınıza gayet iyi bir katkı sunabilir; mesela size şimdiye kadar neler öğrendiğinizi ve nelerin eksik kaldığını gösterir.

HEDEFLER

Not almanın amacı, kaynaklarınızdan konuyla alakalı bilgileri çıkararak araştırma sorularınızı cevaplamaktır. Bu süreç için iki metafor öneriyorum: Madencilik ve montaj.

MADENCİLİK OLARAK NOT ALMAK

Bitmiş bir tarih çalışması, bir konuyla ilgili potansiyel bilgilerin bir kısmını, genellikle de çok küçük bir kısmını temsil eder. Dolayısıyla not almanın bir amacı tarihçinin topladığı, okuduğu ya da sadece kısaca baktığı çok daha hacimli malzemeden o faydalı kısmı ayırmaktır. Bu tarz bir ayırma işlemi değerli minerallerin kazılarak çıkartılması ve işlenmesi yoluyla üretilmesine benzer. Timothy LeCain'in de belirttiği gibi bu "küçük bir alyans yapmaya yetecek kadar altını elde etmek için neredeyse üç ton cevher" çıkarmak gibidir.² Neyse ki tarih araştırmasında durum o kadar da kötü değildir. Örneğin yedi sayfa yazmak için bir milyon sayfalık kaynak malzeme okumamıza gerek yoktur. (Gerçi insan bazı günler gerçekten de öyle hisseder.) Fakat yapmamız gereken şey muazzam yığınlar oluşturan el yazmalarını, gazeteleri ve kitapları daha kullanışlı bir biçime sokmaktır; tıpkı cevher yığını ile alyans arasındaki basamak olan altın külçe gibi... Alınan bir

2. Timothy LeCain, *Mass Destruction: The Men and Giant Mines That Wired America and Scarred the Planet* (New Brunswick: Rutgers University Press, 2009), 209. Madencilik ve paleontolojinin karışımı bir metafor için bkz. Samuel Eliot Morison, "Faith of a Historian," *American Historical Review* 56 (1951): 262–63.

not işte o külçedir, yani (birincil ya da ikincil) kaynak ile bitmiş metninizin bir pasajı arasındaki ara adımdır.

Altını bulabilmek için gördüğünüzde onu tanıyabilmenizdir. John Huston'ın 1948 tarihli *Sierra Madre Hazine*leri adlı filmde acemi altın avcılar Fred C. Dobbs (Humphrey Bogart) ve Bob Curtin (Tim Holt) ne aradıkları konusunda en ufak fikirleri olmadan atlarını Meksika dağlarına sürer. İlk başlarda değerli suyu boşa harcarlar; zira duruladıkları çakılların içindeki sadece pirittir, yani aptal altını. Bir süre sonra geri dönmeyi teklif edecek derecede hevesleri kırılır. Fakat tecrübeli maden arayıcısı olan arkadaşları Howard'ın (Walter Huston) bildiği bir şey vardır. "O kadar aptalsınız ki ayaklarınızın altında yatan serveti görmüyorsunuz!" diye dalga geçer. Epeydir altın tozunun üzerinde yürüdüklerini ve biraz daha yükseğe tırmanırlarsa çok daha zengin damarlara denk geleceklerini söyler. Altın tozu pirit gibi parıldamaz. "Nasıl tanıyacağınızı bilmeniz gerekir."³

Daniel Vickers bu durumu harika bir şekilde açıklar. Sömürge döneminde New England'daki ileri gelenlerin kölelere ya da zorunlu hizmetlilere ödeyecek değerli metalleri ya da mahsulleri olmaksızın "ihtiyaçlarını karşılayacak işgücü altyapısını inşa etmeyi" nasıl başardıklarını anlamak ister. O yüzden "çalışan insanları iş üstündeyken yakalamayı" amaçlar ve "bu çalışmada belgelenmiş iş tecrübeleriyle sınırlı kalmaya özen gösterilmiştir. Bu; tanımlanmış bir görevde, bilinen bir kasabada, gerçek bir tarihte çalışmış insanların tarihidir." Vickers işverenlerin kayıt defterlerine ve mahkeme kayıtlarına işlenmiş bu tarz binlerce iş tecrübesi bulur; fakat en nihayetinde bunlardan sadece birkaç yüz tanesi istediği türden tahlili mümkün kılacak ayrıntıya sahiptir.

3. John Huston, *The Treasure of the Sierra Madre* (Warner Brothers, 1948).

Ama asıl önemlisi bu defterleri ve ifadeleri incelerken tam olarak ne aradığını biliyor olmasıdır.⁴

Tabii ki altın ararken sürekli olarak gümüş buluyorsanız, bu duruma dikkat etmekte fayda vardır. Bazı tür bilgilere ulaşmak için okurken şüphesiz başka bilgilerle de karşılaşacak ve bu süreçte incelediğiniz insanların yaşadığı dünya hakkında eksiksiz bir görüş kazanacaksınız. Buradaki zorluk, sonradan faydalı olduğu ortaya çıkabilecek bir bilginin göz ardı edilmesi tehlikesini taşıyan çok yakın bir odaklanma ile malzemeleri yeterince hızlı gözden geçirmenize izin vermeyen yetersiz bir odaklanma arasında denge kurmaktır. Şüpheyi düşmeniz durumunda, kullanacağınızı düşünmediğiniz ama işinize yarayacak malzemeleri özetleyen notlar alarak orta bir yol bulabilirsiniz. Örneğin Vickers “iş üstünde çalışan insanlar” hakkında okuyup her bir “tanımlanmış görev” hakkında notlar alıyor olsaydı ve o sırada kayıt defterlerinde aynı zamanda mesela at ticareti gibi gizemli kayıtların da olduğunu fark etseydi, her at ticaretinin ayrıntılı kaydını tutmaya çalışarak defterlerde çok sayıda at ticareti olduğunu kolayca not edebilirdi. Böylece sonrasında kendisinin yahut bir başka tarihçinin at ticareti üzerine gelecekteki bir projede kullanabileceği bilgilere sahip olacaktı.

Bulgularınızı yazarken amaçladığınız tarzı destekleyecek notlar tutun. Kendinizi ne kadar hikâye anlatıcısı gibi görürseniz karakterlerinizin tasvirine, sahnelerin fiziksel betimlemelerine ve birebir diyalog örneklerine daha dikkat edersiniz. Diğer taraftan, ne kadar nicel analiz yaparsanız, sayılara o kadar önem verme ihtimaliniz olur. Aynı kaynağı inceleyen herhangi iki tarihçi

4. Daniel Vickers, *Farmers and Fishermen: Two Centuries of Work in Essex County, Massachusetts, 1630–1850* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1994), 7, 10–11.

ne aradıklarına bağılı olarak birbirinden farklı notlarla ortaya çıkacaktır.

Üzücü haber ise bunu hiçbir zaman tam olarak doğru yapamayacağınızdır. Özellikle bir projenin başında ciddi miktarda zaman harcayacak, ayrıntılı notlar alacaksınız; ama bu notların nihai sorularınız için önemsiz olduğı ortaya çıkacak. Projenin sonunda da kendinizi başlarda görmüş olduğunuz, ama not almayı ihmal ettiğiniz ve bir daha bulamadığınız bir şeyi hatırlarken bulacaksınız. (Tarihçiler birbirlerine böyle kaybolup giden şeylerin hikâyelerini anlatır.) Bu kaçınılmaz moral bozukluklarına kendinizi alıştırm ve mükemmel notlar almayı değil, yeterince iyi notlar almayı hedefleyin.

MONTAJ OLARAK NOT ALMAK

Madencilik metaforu yararlı bir biçimde çok sayıda kaynak malzemenin hem daha küçük hem de daha saf bir şeye yoğunlaştırılmasının önemine vurgu yapar; ama not almanın ikinci işlevini aksettirmeyi başaramaz. Bu da malzemeyi tarihçinin bulduğı şeklinden alıp araştırmacının ve okurun ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir yapıya dönüştürmektir.

Başka bir film benzetmesi yapayım. 1980 yapımı *Özel Koruma* adlı filmde iri kıyım bir genç olan Linderman (Adam Baldwin) boş vakitlerini çıkma parçalardan bir motosiklet toplayarak geçirmektedir. Parçaları teker teker birleştirdikçe motosikletin şeklinin de ortaya çıktığına şahit olur. Artık hangi parçaların elinde olduğunu ve hangi parçaları bulması gerektiğini her zamankinden daha kesin bir şekilde bilmektedir. Bu projenin nesnesi olan motosikleti ilk defa gördüğümüz sahnede Linderman'ın tek bir eksik parçası kalmıştır: "Silindir. Doğru silindiri bulamıyorum. Artık üretmiyorlar." O yüzden hurdalıklarda gezinir ve üstü başı hep kirlenir. Projesinde ne kadar

yol katettiğini bildiğinden yakıt deposu, amortisör ya da poyra gibi parçalar aramaya devam eder. Böyle bir parça gördü mü hemen takmış bulunduğu parçayla o parçayı zihninde kıyaslar ve değiştirmeye değip değmeyeceğine karar verir. Hâlbuki bunun yerine neredeyse tüm dikkatini silindirlere verebilir ve hatta bir araştırma asistanına aşağı yukarı ne aradığını anlatabilir, fakat uyup uymadığı konusunda son kararı yine kendisi verebilirdi. (Yine de sürprizlere karşı hazırlıklı olun. Alternatif bir versiyon hayal edin ve Linderman'ın bir çift kayak ve kızaklarla geldiğini ve bitmek üzere olan motosikletini kar aracına dönüştürmeye karar verdiğini düşünün.)⁵

Tıpkı Linderman gibi, motosikletinizi toplamaya daha bütün parçaları edinmeden bile başlayabilirsiniz. Böylece elinizdeki bu bitmemiş iskelet, hurdalıkta ne aradığınızı ve neyi göz ardı edebileceğinizi bilmenize yardımcı olur. Henüz yarım olan o motosiklet birçok şekle dönüşebilir. Diğer taraftan, bazı tarihçiler de doğrudan çalışma taslağına girer. E. H. Carr “Yazdıkça neyi aradığımı daha iyi bilirim ve bulduğum şeyin değerini ve konuyla ilişkisini daha iyi anlarım” der.⁶ Şahsen ben de yazmaya olabildiğince erken başlarım ve bu sayede çalışma taslağı her hangi bir zamanda konuya ilişkin anlayışımı yansıtır.

Bazı tarihçiler ise bilgileri eşit derecede düzenli ama daha eksik anahatlar hâlinde birleştirir. Sanki Linderman kendisini hazır hissedene kadar topladığı tüm parçaları birbirine monte etmeden motosikletin şemasının üzerine yerleştirmiş gibi...

5. Tony Bill, *My Bodyguard* (20th Century Fox, 1980).

6. Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?*, çev. Misket Gizem Gürtürk (İletişim Yayınları, 2018), 80.

[Yazdıkça neyi aradığımı daha iyi bilir, bulduğumun anlamını ve konuyla ilişkisini daha iyi kavrarım.]

YETERİNCE İYİ NOT

Notların mükemmel olması gerekmez, ama elimizdeki iş için yeterince iyi olmalıdırlar. *Yeterince iyi* bir not alma sisteminin bazı işlevlerini tespit edebiliriz.

KAYNAĞI TANIMLAYIN, BÖYLECE GEREKTİĞİNDE GERİ DÖNÜP TEKRAR BAŞVURABİLİRSİNİZ

Bir bilginin nereden geldiğini çıkaramıyorsanız elinizdeki not değersiz, hatta zararlıdır; zira bilimsel çalışmanın özü her bir olguyu ve alıntıyı birincil veya ikincil bir kaynağa atfetme becerisidir. O yüzden her not daha sonra eksiksiz bir dipnot yazmak için yeterince kaynakça bilgisi içermelidir. Fakat bu genelde aldığınız her not için ayrıntılı bir dipnot yazmanız gerektiği anlamına gelmez. Bir kitap hakkında not alıyorsanız yazarın soyadı, kitabın adı ve sayfa numarası ("*Hughes, American Genesis, 130*") çoğu zaman yeterli olacaktır. Gazeteler için gazetenin adını, tarihini, haber başlığını ve varsa köşe yazarının künyesini ekleyin. Bazı basın organları ve süreli yayınlar sadece tarihin olmasını yeterli görebilir; fakat ne olur ne olmaz başlığa sahip olmak sonradan ihtiyaç duyulduğunda olmamasından daha iyidir. El yazması malzemeler için ise belgenin yanı sıra kutu ve klasörün numarasını da belirtin, şayet kullandığınız arşiv atıf yapılırken seri numarasını tercih ediyorsa onu belirtin.

9/8/12 pJ

WST

Saloon - men Openly Violate Liquor Laws

Because of competition

give 2 drinks for price of 1

① "In some of the saloons, especially those patronized mainly by laborers, everyday the saloons are open is a bargain booze day."

② caused by financial difficulties
caused by authorities granting all
the licenses the law will allow

— "here are at least 20 saloons in
Warc where the proprietors seek to
overcome the difficulties of the trade
by giving the man w/ a nickel the
greatest booze bargain Warc has ever known"

Görsel 12.1: İyi bir not üç bilgi katmanından oluşur. Roy Rosenzweig burada üst veri [metadata] (tarih, gazete adının kısaltılmış hâli, başlık ve alt başlık)

ile başlar. Sonra tırnak işaretleriyle dikkatlice belirtilmiş birkaç doğrudan alıntıyı dâhil ederek makaleyi özetler. Üçüncü katman ise Rosenzweig'in kendi tepkisidir; burada çember için alınmış ifade, ok ve ılımlılık reformcularının işçi salonlarına odaklandığına dair açık kanıtlar bulduğu için heyecanlandığını

gösteren yıldızlar bu tepkinin işaretleridir. Çember içindeki “patronized mainly by laborers” [müdavimlerinin çoğunun işçiler olduğu] ifadesi *Eight Hours for What We Will: Workers and Leisure in an Industrial City, 1870–1920* adlı kitabına girmiştir.

Roy Rosenzweig Papers, Collection #Coo38, Special Collections Research Center, George Mason University, kutu 14, dosya: Drink Notes, 1890-1920, 3/3.

Referans yönetimi ya da veri tabanı programları bu süreci hızlandırabilir; zira bir tıkla herhangi bir kaynağa bağlantısı olan yeni bir not oluşturmak mümkündür. Bazı yazılım programları ise kaynakça bilgisini bir dosyadan diğerine kopyalayıp yapıştırmanızı isteyebilir ki bu bile her seferinde her şeyi elle yazmaktan daha hızlıdır.

Bazen fotokopi veya fotoğraf makinesi ile bir kaynağın tam kopyasını edinmek ya da bir kitabı satın almak daha yerinde bir tercih olabilir. Böyle tercih etmek tabii ki özgün kaynak evinizden uzaktaysa –yani tekrar gitme ihtimaliniz düşük olduğunda, kaynağı kapsamlı bir şekilde kullanmayı umduğunuzda ve kopya nispeten ucuz olduğunda– en iyisidir. Fakat kaynakları edinmekle o kaynaklara dair not almayı birbirine karıştırmayın. Ayrıca unutmayın ki kaynak tanımlaması yapmak kaynağın kopyasından daha önemlidir. Şahsen atıf yapılmamış tam bir metne sahip olacağıma iyi bir atıf yaparım daha iyi, tam metne de sahip olmasam da olur. Hem ikinci durumda metni sonradan her türlü edinebilirim, ama ilkinde o metni kullanmam.

BAŞKALARININ SÖZLERİNİ VE FİKİRLERİNİ KENDİNİZİNKİNDEN AYIRIN

Hiç notunuzun olmaması, sizi kendi yazmadığınız bir pasajı yazmışsınız gibi düşünmeye sevk eden bir nottan evladır. Aksi tak-

dirde bu, intihalin önünü açar. Amerikan Tarih Derneği, intihali “başka bir yazarın çalışmasını kendine mal etme ve kendi çalışmasıymış gibi sunma” olarak tanımlamaktadır.⁷ Bir tarihçi nadiren bilerek bir başkasının metnini kendisininmiş gibi aktarır; ancak bahse girerim ki intihallerin büyük bir çoğunluğu eski ve yeni malzemeleri birbirine karıştıran özensiz not alma alışkanlığından kaynaklanmaktadır. Bu karışıklığın önüne geçmenin iki basit yolu vardır: Doğrudan alıntılar tırnak ya da benzeri işaretlerle belirtin ve bu sayede diğer her şeyin sizin sözünüz olduğunu farzedin veyahut notunuzdaki her şeyin başkasının metninden olduğunu varsayın ve kendi sözlerinizi –mesela parantezlerle– belirtin. Eğer kopyalayıp yapıştırmaktan ziyade notlarınızı yazarak alıyorsanız, üç çeşit metin arasında bir ayırım yapmanız gerekebilir: Birebir alıntılar, mealen aktarımlar ve kendi düşünceleriniz. Eğer bir veri tabanı kullanıyorsanız bunlar için ayrı alanlar oluşturabilirsiniz.

Elle not alınan dönemlerde pasajları birebir kopyalamak çok çaba gerektiren bir işti; dolayısıyla kuraldan ziyade istisnaydı. Araştırma kılavuzları araştırmacılara bu tarz pasajları “belirgin tırnak işaretleri”⁸ ile ayırmayı önerirdi. Dijital kes-yapıştır devrinde ise belki de kolay olan, birebir kopyalamayı varsayılan yapmak, orijinal sözlerinizi ise ayrılması gereken istisnalar hâline getirmektir. Dikkatli olduğunuz sürece pasajları birebir kopyalamak, ilerledikçe mealen aktarımlar yapmaktan daha iyi olabilir. Bu sayede kendi taslaklarınızı orijinal pasajlarla karşılaştırabilir,

7. American Historical Association, “Statement on Standards of Professional Conduct (güncellenme tarihi 2019),” <https://www.historians.org/jobs-and-professional-development/statements-standards-and-guidelines-of-the-discipline/statement-on-standards-of-professional-conduct>.

8. Thomas Edward Felt, *Researching, Writing, and Publishing Local History* (Nashville: American Association for State and Local History, 1976), 14.

atıf yapmanın mı yoksa tırnak işareti kullanmanın mı gerektiğine karar verebilirsiniz.⁹

İntihali önleyecek bu basit işin ötesinde topladığınız malzemeler hakkında kendi düşüncelerinizi kaydetmek için bir usulünüzün de olması gerekir. Herhangi bir not aldığınızda tarih yazarı olarak gelecekteki kendinizin bu bilgiyi değerli bulacağına inandığınıza dair bir sebebiniz var demektir. Çarpıcı olduğunu düşündüğünüz bir bilgi bulduğunuzda gelecekteki kendinizin neden öyle düşündüğünüzü hatırlayacağını farzetmek yerine o sırada öğrendiklerinize dair tepkilerinizi kaydedin. Bunu notun kendisine ekleyebilirsiniz (kaynaktan bir pasaj, sonra tepkiniz ve tabii bu ikisini birbirinden ayıran bir işaret), ayrı bir belgede tutabilirsiniz (örneğin benim bibliyografik veri tabanımda “Muhtelif Notlar” diye bir dosyam var ve başka dosyalarda yaptığım gibi kimi notlarımı da oraya alıyorum) ya da bir çalışma taslağına koyabilirsiniz.

ALAKALI BİLGİ PARÇALARINI TASNİF EDİN VE KOLAY ULAŞILMALARINI SAĞLAYIN

Bir not başka bir notun yanına konulduğunda değer kazanır. Birçok bilgiyi yan yana dizerseniz bir örüntü belirlemiş olursunuz. İki ya da daha fazla bilgi birbirine zıt görüşler yansıtıyorsa ya da zamanla değişiyorsa anlatıda, hikâyenizdeki aktörler arasında dönen bir tartışmada ya da birinin veya bir grubun kendi görüşleri arasındaki gerilimde bir dönüm noktası belirlemiş olabilirsiniz. Bu tarz yan yana getirmeleri başarabilmek için notlarınızı zamana, konuya ya da başka bir sisteme göre düzenleyebilmelisiniz.

9. Peter Charles Hoffer, “Reflections on Plagiarism, Part 1: A Guide for the Perplexed,” *Perspectives on History*, Şubat 2004.

Kâğıt üzerinde bu, destelerce dizin kartını paketlemek ya da dosyaları birleştirmek anlamına gelebilir. Judith Walkowitz, yazdığı her bölüm için yaklaşık 300 sayfalık beş santim boyutundaki bağımsız yapraklı bir defterde tuttuğu notları nasıl birleştirdiğini anlatır.¹⁰ Böyle bir iş bilgisayarda (bir veri tabanı ya da referans yöneticisi gibi) bir uygulama içerisinde ya da işletim sisteminin kendisinde elektronik belgeleri klasörler hâlinde düzenlemek şeklinde yapılır.¹¹

Anahtar kelimeler ya da etiketler –kütüphane kataloglarındaki konu başlıklarına eşdeğerdir– aynı işlevi görür. Bütün notlarınızı konu bazında etiketlerseniz o konuda yapacağınız bir arama Walkowitz’inki gibi bağımsız yapraklı bir sanal defter görünümünü verecektir. Örneğin erkek ve kadınlara has roller hakkındaki faraziyeleri sergileyen kaynaklar hakkındaki bütün notlara “toplumsal cinsiyet” etiketini atayabilirsiniz; o kaynakların kendileri bizzat bu terimi kullanmıyor olsa bile... Örneğin Piskopos John England ile ülke olan İngiltere [England] hakkındaki notlar için farklı etiketler kullanmak ve İngiltere ile Büyük Britanya’ya yapılan atıflar için aynı etiketi kullanmak basit bir tam metin aramasını boşa çıkaracak sonuçlar üretebilir. Etiketlerden oluşan bir liste geliştirmek başlı başına bir iştir ve bu liste projeniz boyunca evrilecektir. Bu da geri dönüp daha önce etiketlediğiniz notlara yeni etiketler eklemenizi gerektirebilir. Bu getirinin verdiğiniz emeğe değip değmeyeceği projeye ve notların sayısına bağlıdır.

İki uç senaryo düşünün. Giriş yapma işini asgariye indirmek istiyorsanız bütün notlarınızı tek bir belgede tutabilirsiniz;

10. Judith Walkowitz, “On Taking Notes,” *Perspectives on History*, Ocak 2009.

11. Rachel Toor, “Scholars Talk Writing: T. J. Stiles,” *Chronicle of Higher Education*, 1 Ekim 2019.

tıpkı Jack Kerouac'ın tasarladığı ve böylece sayfalar eklemek için durmak zorunda kalmadan yazabildiği rulo defteri gibi...¹² Bu sayede yazma işi hızlı ilerleyebilir ve rulo defterden ziyade kelime işlemci kullandığınızı varsayarsak tekil kelimeleri ve ifadeleri aratabilirsiniz. Ancak belge büyüdükçe yüklenmesi ve içinde gezinmesi yavaşlayabilir; özellikle de belgenin içine görseller ve PDF dosyaları yapıştırmaya başladıysanız... Hangi bilginin hangi kaynaktan geldiğinin takibini kolayca kaybedebilirsiniz ki bu durum bir akademisyen için faciadır ve cevaplamaı umduğunuz birçok soruyu cevapsız bırakabilir.

Diğer taraftan, bütün notlarınızı Metin Kodlama Girişimi [Text Encoding Initiative] tarafından belirlenmiş bir formatta düzenleyebilirsiniz. Bu girişim gelecekteki analizler için her türlü kelime ve ifade biçimlerinin etiketlenebildiği standartlar sunar. Örneğın kılavuza göre Montgomery Otobüs Boykotu şu şekilde girilebilir:

```
<event xml:id="eMBB" from="1955-12-01" to="1956-12-20">
  <label>Montgomery Otobüs Boykotu</label>
  <desc><placeName ref="#MONT">Montgomery</placeName>
    şehrinin toplu taşıma sistemindeki ırk ayrımcılığı
    politikasına karşı
    siyasi ve sosyal bir protesto kampanyası.</desc>
</event>13
```

12. Howard Cunnell, "Fast This Time: Jack Kerouac and the Writing of *On the Road*," şurada: Jack Kerouac, *On the Road: The Original Scroll* (New York: Viking, 2007), 24.

13. P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange, versiyon 3.6.0, son güncelleme 16 Temmuz 2019, revizyon daa3cc0b9.

Notlarınızda her insanı ve olayı bu kesinlikte işaretleyecek olsaydınız ileride muhteşem aramalar yapabilir, belki de notlarınızda ki bütün olayları başlangıç tarihi ya da şehre göre listeleyebilirdiniz. Ancak bütün bu etiketleri oluşturmak için çok fazla zaman gerekir ki bu yüzden bu format, tam metin şeklindeki notlardan ziyade üst verilere [metadata] ya da oldukça kısa metinlere dair ayrıntılı incelemelere daha uygundur.

Bulduğunuz bilgilerin çoğunu yoğun bir şekilde yapılandırmıyor olsanız bile bazı alt kümeler için böyle yapmanız faydalı olabilir. Eğer kendinizi cinayet kaynaklı tutuklamaların ya da gemilerin seyahatlerinin ya da öngörülebilir bir dizi veri noktası meydana getiren olayların listelerini yaparken buluyorsanız, tablo biçiminde notlar alabiliyor olmak (örneğin bir tablo düzenleyicide ya da –daha makbul olanı– bir veri tabanında) muhtemelen faydalı olacaktır.

DOĞRU SEVİYEDE AYRINTILAR SUNUN

Not alanların haddinden fazla bilgi toplamakla çok az bilgi toplamak arasında bir denge tutturması gerekir. Kaynaktan size bakmakta olan bütün olgular arasında hangileri bitmiş çalışmanızda yer alacak? Bir projenin başlangıcında her şey yenidir ve dolayısıyla her şey eşit derecede önemli ya da önemsizdir. Laurel Thatcher Ulrich bir günlüğe karşılaştığı isim listesine binaen “Yabancılarla dolu bir odaya girmek gibidir” der ve ekler: “Kim olduklarını bilmezsiniz ve önemseyip önemsememek gerektiği konusunda emin değilsinizdir.”¹⁴ Araştırma yaptıkça bu isimleri daha iyi tanır, artık önemsemek gerekip gerekmediğini bilirsiniz ve yeni olanla zaten bildikleriniz arasında ayrım

14. Richard P. Rogers, *A Midwife's Tale* (Watertown, MA: Blueberry Hill Productions, 1997).

yapabilir hâle gelirsiniz. Bu noktada notlarınız da daha verimli hâle gelir.

Bazı bilgilerin önemli olup olmadığından emin değilseniz ayrıntılı notlardan ziyade genel tanımlamalar yaparak temkinli davranabilirsiniz; tıpkı arşivcilerin belge bulma kılavuzlarına kapsayıcı özetler yazmaları gibi... Misal olarak ayrıntılı malî kayıtlara sahip yayımlanmış bir rapora ya da arşiv dosyasına denk geldiğinizde bütün tabloyu not almak yerine “1882 satış rakamları burada, gerekirse buraya bak” gibi bir not yazmak daha faydalıdır. Ayrıca her tarihçinin okuduğu pek çok kelimeyi elleriyle değil zihinleriyle not etmekten fayda sağladığını bilmek sizi rahatlatır. Zaman ve mekân duygusunu kaynakların içine gömülerek edirsiniz.

Doğuştan dijital metinlere kolay ulaşılabilmesi ve eski metinlerin dijital formatlara dönüştürülebilmesi, bir metnin tamamını notların arasına eklemeyi cazip hâle getirir. Bu yaklaşımın artıları da vardır. Diyelim ki işinizin ilk safhalarında şahıs isimlerinden oluşan uzun listelerle biten belgelerle (örneğin üye listeleriyle ya da dilekçelerle) karşılaşmaya başladınız. Ulrich’in de belirttiği gibi, çalışmanız için bu insanlardan hangilerinin önemli olacağı konusunda ya da hangilerinin bir komitede başka biriyle birlikte olmasının önemli bir bağlantıya işaret edeceği hakkında hiçbir fikriniz olmayacaktır. Eğer şimdilik sadece kesip yapıştırmak ya da sürükleyip bırakmakla meşgulseniz alabildiğinizi alın, önemli olup olmadığına sonra karar verebilirsiniz.

Sizi şaşırtan her şeyi not alın. Örneğin bir mesele hakkında fikir değiştiren birine denk gelerseniz bu, incelediğiniz zaman ve mekândan bağımsız olarak nadir karşılaşılan bir olaydır. Ayrıca çalışmanızı ya da mesela partideki bir sohbeti şenlendirebilecek özellikle şok edici veya eğlenceli hikâyeleri de kaydedin.

1940 yapımı *Cuma Kızı* adlı filmde Cary Grant tarafından canlandırılan bir gazete editörü, telefonla görüştüğü matbaacılara bağırarak Avrupa Savaşı, Hitler ve başka önemsiz haberleri ilk sayfadan çıkarmalarını ve onların yerine çok sıcak bir gelişme için yer açmalarını buyurur. Karşı taraftakini kısa bir süre dinledikten sonra haberlerden bir tanesi için insafa gelir ve “Ne? Hayır. Horoz haberi kalsın. O ilgi çeker.” der. Dolayısıyla bütün horoz haberlerini not edin.

Kapsamlı not almanın beraberinde getirdiği birtakım ödülleri vardır. Örneğin Şubat 2018’de *Washington Post* gazetesinde çalışan bir muhabirden mesaj aldım. Washington Metrosu’nda çalışan vagon tasarımcılarının neden yerlere halı döşemeye karar verdiklerini öğrenmek istiyordu. *The Great Society Subway* adlı kitabımla ilgili araştırma yaparken metro sistemiyle ilgili yaklaşık 8.500 tane nottan oluşan bir FileMaker Pro veri tabanı oluşturmuştum. Bu veri tabanı birincil ve ikincil kaynaklarla ilgili yaptığım yıllar süren bir araştırmayı temsil ediyordu. Veri tabanında “halı” sözcüğünü arattım ve saniyesinde karşıma yirmi sekiz sonuç çıktı. Bu sonuçlar sayesinde bütün o notları hızlıca okuyabildim ve muhabire telefonla geri döndüm. Notlarımla cevaplayamadığım birkaç soru olduğunu fark edince kütüphaneye gittim ve özgün kaynaklardan birine müracaat ettim. En sonunda muhabir istediğini elde etmişti.¹⁵ Çok miktarda bilgi toplayıp bir yerde birleştirerek çalıştığım konu üzerine ince bir ansiklopedi inşa etmiştim. Yani bir soru sorduğumda söz konusu ansiklopedim ne aşırı büyük (16 milyon sonuç) ne de aşırı küçük (sıfır) bir cevap verecektir.

15. Faiz Siddiqui, “The Story behind the Carpeting in Metro’s Rail Cars? It Stinks,” *Washington Post*, 8 Şubat 2018.

Diğer taraftan, çok fazla bilgi edinmenin de tehlikeleri vardır. Birincisi, not alma sisteminize ne kadar çok bilgi dâhil ederseniz arama yaptığınızda karşınıza o kadar çok alakasız sonuç çıkacaktır. O yüzden metroyla alakalı veri tabanına hikâyedeki her insandan bahseden bulabildiğim bütün makale ve kitapların tam metnini dâhil etseydim, kuvvetle muhtemel sistemimi binalardaki halılarla ya da örneğin askerî bir terim olan halı bombardımanı gibi alakasız birçok bilgiyle tıkayacaktım ve bu da ihtiyacım olan bilgiyi bulmamı zorlaştıracaktı. İkincisi, daha önce de belirtildiği gibi, sözlerinizi başkalarının sözlerinden ayırmaya özen göstermelisiniz, bu sayede bitmiş projenizde alıntıları ve atıfları layıkıyla yapabilirsiniz.

Üçüncüsü, telif haklarına dikkat etmelisiniz. Kendi yazdığınız notların telif hakkı size aittir ve kısa alıntılar adil kullanım hükümleri kapsamına girer.¹⁶ Ayrıca birçok ticari veri tabanının hizmet şartları, yetkili kullanıcılara kendi araştırmaları için makalelerin tamamını indirme hakkı tanır. Dolayısıyla bu tarz makaleleri ya da benzeri metinleri notlarınızla birlikte saklayabilirsiniz. Asıl sorun notlarınızı başkalarıyla paylaşmak isterseniz, mesela gelecekteki araştırmacıların kullanması için bunları bir üniversite veri havuzuna yüklerseniz ortaya çıkar. Bütün tarihçiler gelecek nesillere göz kulak olmalıdır. Bu yüzden telif hakkı olan malzemeleri not alma sisteminizde ayrı bir yerde saklamanız mantıklı olabilir. Aynı durum başka türden hassas bilgiler için de geçerlidir. Bir sözlü tarih mülâkatının metni buna örnek gösterilebilir; zira mülâkata katılan kişi konuşulanların bir kısmının gelecekteki bir tarihe kadar gizli kalmasını isteyebilir.

16. Michael Les Benedict, *A Historian's Guide to Copyright* (Washington, DC: American Historical Association, 2012).

Son olarak, kesme ve yapıştırma işleminin dikkatli okumayı ve düşünmeyi gerektirmediğini, bu yüzden de aklınızda hatalı bir ilerleme izlenimi bırakabileceğini unutmayın. Not aldıkça her yeni bilginin hikâyenizi değiştirip değiştirmediğini, değiştirdiyse bunu nasıl yaptığını anlamak için kendinize zaman ayırın. Bu, uzak bir arşive aceleyle gittiğiniz bir seyahatte mümkün olmayabilir; fakat zaman elverdiği sürece iyi bir alışkanlıktır.

Bu sebeple de bazen metnin tamamını istemeyebilirsiniz. Bu durum özellikle bir projenin sonuna doğru, yeni bir belge zaten bildiğiniz şeyleri tekrar ettiği zaman geçerli olabilmektedir. Böyle bir durumda kısa bir özet yeterli olabilir. Örneğin birinin daimî orduların kötü olduğundan şikâyet ettiğini otuzuncu defa okursam muhtemelen “daimî ordular kötüdür” diye yazar geçerim. Daha fazla ayrıntıya ihtiyacım olursa nerede bulacağımı zaten bilirim. Ara seçenек ise özet yazmak ve önemli bir alıntıyı buna dâhil etmek olabilir.

NOT ALMAK İÇİN BASİT ARAÇLAR

Tarihçiler bir dizi araç kullanarak not alır. Güçlü özellikleri olan hazır bir çözüm yoktur; dolayısıyla her tercihin kendi artıları ve eksileri vardır. Birçok tarihçi iş akışı oluşturmak için tek bir araçtan ziyade birkaç aracı birlikte kullanır. Örneğin bir bilgisayar veya akıllı telefon uygulamasını (yahut defteri) örneğin kütüphaneye bir sonraki gidişinizde başvuracağınız kitapların listesini yapmak gibi kısa vadeli notlar almak için kullanabilirsiniz. Daha uzun vadeli bilgiler ise başka bir uygulamada tutulabilir. Başvurduğunuz yayımlanmış kaynakların tam kaynakça bilgilerini saklamak için bir referans yönetim programı kullanabilirsiniz; bu kaynaklara ilişkin notlarınızı başka bir uygulamada saklayacak

olsanız bile... Asıl zorluk, kesme, yapıştırma ve aratma işlemlerini en aza indirmek üzere mümkün mertebe az sayıda uygulama kullanmaktır. Bu sonuncusu özellikle önemlidir. Bilgisayar işletim sistemleri uygulamalar arası tam metin aramalarını mümkün kılmakla birlikte en alakalı sonuçları elde edemeyebilirsiniz ya da araştırmanızı daraltamayabilirsiniz. O yüzden notlarınızı bir ya da iki uygulamayla sınırlandırmak muhtemelen daha güçlü sorgular yapmanıza izin verecektir.

Belirli bir yazılımı önermekte tereddüt ediyorum; zira bir uygulama fiyatını aniden çok artırabiliyor ya da hizmetini sonlandırabiliyor veyahut önceden pek tatmin edici değilken sonradan yararlı hâle gelebilecek şekilde işlevlere kavuşabiliyor. Tarihçilerin belirli bir aracı nasıl kullandıkları hakkında güncel bilgilerden haberdar olmak için internette “tarihçiler” ve merak ettiğiniz aracın ismini birlikte arayın. Ben burada daha çok araç çeşitleri hakkında daha genel (ve umarım daha kalıcı) düşünceler sunuyorum.

Tek başına hiçbir sistem her proje için uyumlu değildir; çünkü bazı tercihler kullanacağınız kaynaklara ve ortaya koymayı umduğunuz esere bağlıdır. Bu tür notların alması gereken tek bir biçim ya da bunları oluşturmanın tek bir yol yoktur.¹⁷ Her biçim ve yöntemin kendine has artıları ve eksileri vardır, bazı yöntemler not tutmayı kolaylaştırırken bazıları da notlara ulaşmanızı kolaylaştırır. Bazı araçları öğrenmesi uzun zaman alır; ama bu araçlar daha fazla işlevi yerine getirir. Bazıları ise öğrenmesi kolay fakat yapabilecekleri açısından nispeten sınırlıdır. Bazıları ihtiyaçlarınıza göre kişiselleştirilebilir olduğu için, bazıları da

17. Jennifer Rutner ve Roger Schonfeld, “Supporting the Changing Research Practices of Historians,” *Ithaka S+R*, Aralık 2012, <https://doi.org/10.18665/sr.22532>.

çok yaygın standartlara dayandığı için caziptir. Fakat hangi aracı seçerseniz seçin, amacınızı unutmayın: alakalı bilgiyi kolayca elde etmek, bizzat *kendi* sorduğunuz soruları cevaplamak ve bunları ne eksik ne de fazla şekilde yapmak.

Örneğin referans yönetim programları, neşredilmiş kaynaklarla (özellikle de üst verileri [*metadata*] kütüphane katalogları gibi çevrimiçi veri tabanlarına girilmiş olan) başa çıkmakta oldukça iyidir. Eğer belirli bir projeye yönelik atıflarınızın çoğu bu tür kaynaklara yapılacak atıflar ise öncelikle bir referans yönetim programına başvurmanız mantıklı olabilir. Örneğin bu kitap, öncelikle son zamanlarda basılmış kaynaklara dayanmaktadır ve her birinden sadece kısa pasajlar kullanmaktadır. Bir keresinde mevcut kaynaklardan üst verilerin [*metadata*] alınmasını ve basılı malzemenin düzenlenebilir metne dönüştürülmesini ön plana çıkaran bir iş akışına ihtiyacım olmuştu. Öte yandan 1844 Philadelphia ayaklanmaları üzerine yaptığım çalışma sırasında 1840'lardan kalma gazete ve el yazması belgelerin on binlerce dijital fotoğrafını biriktirmiştım. En çok ihtiyaç duyduğum şey ise mevcut veri tabanlarında olmayan kaynakları –özellikle gazete makalelerini– hızlıca sınıflandıracak bir metot bulmaktı. Bu da bazı yazılım paketlerinde bulunmayan komut dosyalarını yazabileceğim araçlar kullanmak anlamına geliyordu.

DEFTERLER VE DİZİN KARTLARI

İnternet çağında bile kâğıdın artıları vardır. Bilgisayarların aksine kâğıt birden çökmez ve sahip olduğu bilgiler silinip yok olmaz. Daha yakın zaman önce çok muazzam görünen disketlerin ve Iomega Zip sürücülerin aksine kâğıtlar nesiller boyunca okunabilir. Kâğıt düşünmek için de elverişlidir. Bilgisayarla yazmanın, hatta çok daha kötüsü, kopyalayıp yapıştırmanın aksine elle not

almak sizi okuduklarınız hakkında düşünmeye zorlayabilir. Bazı arşivler de elle not almanızı zorunlu tutabilmektedir. 21. yüzyılın başlarında bir tarihçi bütün notlarını veri tabanına elle girerdi; fakat daha sonra o veri tabanını dizin kartlarına basar ve o kartları da elle tasnif edip bir kitap bölümünün notlarını oluştururdu.¹⁸ Görev listeleri yazmak ve sonra da kalın siyah bir çizgiyle onları –bazen görevin nihayet tamamlandığı tarihle birlikte– teker teker işaretlemek, bir bilgisayar ekranındaki kutulara işaret koymakla hiçbir zaman elde edemeyeceğim bir tatmin duygusu verir. Kâğıt sayfalar ya da kartlar yere serilip dağıtılabilir; ama monitörlere binlerce dolar harcamadan bir bilgisayarla aynısını yapmak zordur.

Yazılım şirketleri de kâğıdın verdiği keyfin farkındadır ve bu yüzden ürünlerine kâğıt ürünlerinin isimlerini verir (Notepad [not defteri], FileMaker [Dosya Yapıcı]), bilgisayar ekranında kâğıdın görüntüsünü taklit eder (Microsoft Word’ün eski sürümlerindeki “Notebook Layout” [Defter Düzeni] ya da Scrivener’daki “corkboard” [mantar pano] görünümü), makas ve tutkalla belki de hiçbir zaman haber bülteni hazırlamayacak gençlere “kes” ve “yapıştır” komutlarını sunar.

Not tutma kâğıdının en yaygın iki biçimi olan defterler ve dizin kartları dijital notlarda da devam eden temel bir karşılıklı ödünü beraberinde getirir: Verileri kolayca girmek mi yoksa kolayca analiz etmek mi? Defterler veri girişi için çok elverişlidir. Bir kaynağı ayrıntılı bir biçimde inceliyorsanız kaynakça bilgisini yalnızca bir kere girmeniz gerekir, sonrasında üzerine yazacağınız onlarca hatta yüzlerce sayfanız olur. (Size ait bir kitabın kenar boşluklarına notlar almak bir nevi deftere yazmak gibi düşü-

18. Rutner ve Schonfeld, “Supporting the Changing Research Practices of Historians,” 25.

nülebilir. Bu arada lütfen kütüphanedeki kitaplara herhangi bir şey yazmayın ya da yapışkan kağıtlar yapıştırmayın; zira böyle yapmak kitaplara zarar verebilir.) Fakat defterlerin eksi bir tarafı vardır. Kendi hikâyenizi yazmak söz konusu olduğunda farklı kaynaklardan topladığınız bilgileri harmanlamak ya da dâhil ettiğiniz şeylerin kaydını tutmak açısından notlarınızı yeniden sıralamanın kolay bir yolu yoktur.

Buna karşın dizin kartları bilgi eklerken daha fazla çalışmayı gerektirir; fakat bilgi ayıklamak açısından daha uygundur. Dizin kartlarını oluştururken her biri için kaynakçanın en azından kısaltılmış bir biçimi gerekir. Bu yüzden birçok kartı dolduracak bir kaynak bulursanız nereden geldiklerinin kaydını tutmak için her birinin başına aynı bilgiyi yazmanız gerekir. Fakat kartlarınızın hazırlanması işi bittiği zaman onları kendi çalışmanızda bilgileri sunacağınız sıralamayı yansıtan destelere ayırabilirsiniz.

Bu iki biçim (defterler ve dizin kartları) birlikte iş görebilir. Kâğıt çağından kalma bazı araştırma rehberlerinin tavsiye ettikleri arasında 13x21 santimetrelik not kartları, 22x28 santimetrelik ikiye katlanan yaprakları ya da bu ikisinin arası bir boyut vardır; çünkü söz konusu ölçüler zaten neredeyse aynıdır.¹⁹ (Avrupalıların bir avantajı vardır; zira A5 kartları A4 yaprakların tam olarak yarı boyutundadır.) Bu sayede defterlere notlar alıp sayfaları koparabilir, ikiye katlayarak dizin kartlarının yanına koyabilirsiniz. Bazı kılavuzlar ise daha sonrasında kart benzeri fişler şeklinde kesilebilecek öbekler hâlinde defterlere yazılmasını tavsiye etmektedir.²⁰

Kâğıt sisteminin gücüne ve asırlarca ürettikleri bilimsel bilgiye saygı duysak da bazı eksileri olduğunu da belirtmemiz

19. Felt, *Researching, Writing, and Publishing Local History*, 13; Louis Gottschalk, *Understanding History: A Primer of Historical Method* (New York: Alfred A. Knopf, 1950).

20. Barzun ve Graff, *The Modern Researcher*, 25.

gerekir. Bilgisayarlara nazaran bilgi girmek çok daha yavaş olabilmektedir; özellikle de kopyalanıp yapıştırılabilen dijital kaynaklarla çalışılıyorsa ya da ilkokulda düzgün bir güzel yazı yazma dersi alınmamışsa... Dijital medyaya kıyasla kâğıdı yedeklemek ve başkalarıyla paylaşmak nispeten zordur. Kâğıt kayıtlarda arama yapmak pek tabii mümkündür; zira dizin kartlarına dizin kartları denmesinin sebebi daha kapsamlı malzemelere ulaşmak için rehber görevi gören dizinleri oluşturmak için kullanılabilmesidir. Fakat tabii ki bilgisayar dosyalarında olduğu gibi seri arama yapılamaz.

O nedenle birçok tarihçi kâğıt sisteminin çoğu faydalı özelliğini sürdüren ve hatta yeni işlevler kazanan bilgisayar sistemleriyle not almak isteyecektir. Bazı durumlarda bu melez bir sistem anlamına gelir: Bilgisayar dosyaları oluşturmak için kâğıt belgeleri taramak veya yazıya dökmek ya da bilgisayar dosyalarının kâğıt çıktılarını almak.

NOT ALMAK İÇİN KELİME İŞLEMCİLER

Herhangi bir metin düzenleyici ya da kelime işlemci, bir not alma sistemi görevi görebilir. Bunun artısı muhtemelen zaten bir kelime işlemcinizin olması ve temel işlevlerine âşina olmanızdır. Kâğıt sisteminin aksine bir kelime işlemci küçük bir alanda hemen hemen sonsuz miktarda metin depolayabilir. Notlarınızda arama yapabilir, pasajlar kopyalayıp taslağınıza yapıştırabilir, yedekleme ya da paylaşım yapmak için metni kolayca çoğaltabilirsiniz.

Çoğu kelime işlemcinin en büyük eksisi tasnif yapamamalarıdır. En nihayetinde bilgileri onlarla karşılaştığınız sıradan çıkarıp okurunuzun karşılaşmasını istediğiniz sıraya koymak üzere yeniden düzenlemek isteyeceksiniz.²¹ Mary Beth Norton'ın öne

21. Sam Lebovic'e buradaki görüşleri için teşekkür ederim.

sürdüğü gibi, 1690'lardaki Salem cadı avı olaylarına dair belgeler; şüphelilere, oluşturulma tarihine ya da tasvir ettiklerini söyledikleri olayların tarihine bağlı olarak farklılık arzeder.²² Kelime işlemcileri metinleri belirli bir düzende tutmak ister ve bu da ciltli bir defterin elektronik muadili gibidir. İstedığınız şey, gerektiğinde çekip çıkarabileceğiniz ve tasnif edebileceğiniz bir kart desteğine ya da bağımsız sayfalardan oluşan bir dosyaya muadildir.

Bilgileri bilgisayarda giren bazı tarihçiler –tıpkı Judith Walkowitz ve klasörlerinde olduğu gibi– sonradan notlarını tasnif etmek istediklerinde kâğıda geri dönüş yaparlar. Brad Gregory bir makalesinde dijital olarak not alıp ardından analog olarak tasnif etmeyi anlatır. “Tüm notlarımın çıktısını alırım ve okuyarak, yeniden okuyarak, kenar boşluklarına notlar düşerek ve belirli bir bölümle alakalı olabilecek şeylere çapraz göndermeler yaparak bu notları çalışırım. Sonra bölümlerin gerektirdiğini düşündüğüm şeylere bağlı olarak, örüntüleri ya da tematik kısımları ya da konuya özgü kronolojiyi düşünürüm ve bir bölümün içine muhtemel bir yerleştirme için kaynaklara dair kısaltılmış atıflar yazarım.”²³

Bu tasnif çalışmasının bir kısmını kelime işlemci ile yapmak mümkündür. Örneğin Scrivener, PDF dosyaları ve metinleri içe aktarmaya ve siz bir bölmede yazarken bunları uygulamanın başka bir bölmesinde görüntülemenize izin verir. Kartları elle tasnif edebileceğiniz gibi ya da Walkowitz'in bir klasör içinde sayfaları düzenlediği gibi notlarınızı da aşağı ve yukarı kaydırabilirsiniz. Fakat notları taslakla birlikte saklamak özellikle de PDF ya da görüntü dosyaları ekliyorsanız çok büyük dosyalar oluş-

22. Mary Beth Norton, “Essex County Witchcraft,” *William and Mary Quarterly* 65 (2008): 486.

23. Brad Gregory, “Managing the Terror,” *Perspectives on History*, Ocak 2009.

masına sebep olur. Bu da performansı düşürür ve yedeklemeyi külfetli bir hâle getirir. Üstelik muhtemelen tüm belgeleri tek tıkla yayınlanma tarihlerine göre sıralamak gibi otomatik sıralama işlevlerine sahip olmayacaksınız. Tarihçiler için en iyisi bir uygulamada notlar alıp yazma işini başka bir uygulamada yapmak ve gerektiğinde bunları bir monitörde yan yana görüntülemektir.

DÜZ METİN VE MARKDOWN

Düz ya da diğer adıyla biçimlendirilmemiş metin dosyalarının çok az yer kaplamak ve çok çeşitli yazılımlar tarafından okunabilir olmak gibi artıları vardır. Bugün aldığınız bir notu yirmi yıl sonra bir bilgisayarda okumak isterseniz en büyük yardımcınız bir düz metin dosyası olacaktır. Düz metinler biçimlendirmeye dair bilgileri saklayabilir; üstelik buna sadece eğik ya da kalın yazı gibi temel biçimlendirmeler değil, atıf bilgileri ve görsel bağlantıları da dâhildir. John Gruber ve Aaron Swartz tarafından geliştirilen Markdown dili, temel biçimlendirmeleri ve bağlantı adreslerini de ekler ve notları konu bazında birbirine bağlamayı mümkün kılar (klasör ya da kart destesinin dijital muadili); ancak ürettiği dosyalar yine de herhangi bir metin düzenleyici tarafından okunabilir. Bazı tarihçiler Markdown yazmak için basit metin düzenleyiciler kullanırken kimileri de daha gelişmiş olanlarını tercih eder.²⁴

24. Ben Schmidt, "Markdown, Historical Writing, and Killer Apps," *Ben Schmidt* (blog), 5 Eylül 2014, <http://benschmidt.org/2014/09/05/markdown-historical-writing-and-killer-apps/>; Sarah Simpkin, "Getting Started with Markdown," *Programming Historian*, 13 Kasım 2015, <https://programminghistorian.org/en/lessons/getting-started-with-markdown>; Dennis Tenen ve Grant Wythoff, "Sustainable Authorship in Plain Text Using Pandoc and Markdown," *Programming Historian*, 19 Mart 2014, <https://programminghistorian.org/en/lessons/sustainable-authorship-in-plain-text-using-pandoc-and-markdown>.

VERİ TABANI YAZILIMLARI

Veri tabanı uygulamaları bilgiyi depolamak, düzenlemek ve getirmek için tasarlanmıştır. Esnek bir tanım kullanacak olursak bunların arasında sadece “veri tabanları” olarak pazara sürülen uygulamalar değil, aynı zamanda tablo düzenleyiciler (belki de en bilindik veri tabanı uygulaması), referans yönetimi uygulamaları, not alma uygulamaları ve ileri düzeyde özelleştirilebilir ilişkisel veri tabanı platformları da vardır. Her birinin kendine has üstünlükleri vardır ve her birini kullanan tarihçiler bulabilirsiniz.

REFERANS YÖNETİM YAZILIMLARI

Referans yöneticisi ya da diğer adıyla atıf yönetim uygulamaları bir kaynağa dair (yazar, başlık, tarih ve benzeri) üst veri [*metadata*] saklayan hususi veri tabanlarıdır. Özellikle akademik araştırmaya yönelik tasarlandıkları için yapılan yatırımlar açısından en hızlı geri dönüşleri sağlayan uygulamalardandır. Bir referans yöneticisini öğrenmek için harcadığınız bir saatlik bir zaman, çalışmanızda size çok geçmeden bir saatlik bir tasarruf sağlayacaktır. En çok tutululardan biri olan Zotero’yu indirmek ücretsizdir. Ancak uzun vadede bu uygulamalar diğer seçeneklere göre daha az esnek olabilmektedir.

Referans yöneticileri neşredilmiş kaynaklar için fevkalade faydalıdır; özellikle de ilgili veri tabanlarında makalelerin tam metin PDF dosyaları varsa... Bir referans yöneticisi çoğu zaman bunu tespit eder ve sonradan bulmak üzere PDF dosyasını sabit diskinizde nereye saklamanız gerektiğine karar verme zahmetinden sizi kurtarır. Tam metin sürümünü edinemezseniz bile çoğunlukla üst veriyi [*metadata*] referans yöneticinize aktarabilir ve bu sayede sayısız tuş darbesinden ve belki de bazı dizgi hatalarından kurtulursunuz. Yazmaya hazır olduğunuzda referans

yönetim uygulamaları, çalışmanızda atıf yaptığınız stile göre notlarınızı ve kaynaklarınızı biçimlendirebilir. Bu, özellikle çalışmalarınızı farklı talepleri olan bilimsel dergilere ya da yayıncılara göndermek istediğinizde faydalıdır. Bir dergi Chicago stilinde notlar isterken diğeri APA stilinde ısrarcıysa normalde elle saatler sürecektir olan bu değişikliği bir referans yöneticisi birkaç tıkla gerçekleştirir.

Referans yönetim programlarının da kısıtlılıkları vardır. Bir stil kılavuzunun dikkate almamanız gerektiğini söylediği bilgileri çoğunlukla dâhil edebilir ya da örneğin bir kitabın yayımlandığı şehir bilgisi gibi sahip olmanız beklenen bilgileri ıskalayabilirler. Üst verileri [metadata] çektiğiniz veri tabanı da yanlış ya da eksik bilgiler içeriyor olabilir. Özellikle kitapların elektronik sürümleri çoğunlukla tekrar baskılardan üretildiği için referans yöneticileri genelde asıl yayın yılını yakalayamaz. Üst verileri [metadata] nispeten tahmin edilebilir ve genellikle çoktan dijitalleştirilmiş olan basılı kaynaklar bakımından çok iyi olsalar da referans yöneticileri arşiv koleksiyonlarında zorlanabilir.

Buna ilaveten, bir referans yöneticisinin temel bilgi birimi not değil referanstır. Her bir kitap ya da makale için sadece bir not almak zaten kolaydır; fakat ya bir kitap kendi anahattınızın her yerine dağılacak onlarca veriye sahipse? Diğer tarafından bakacak olursak ya farklı referanslardan faydalanılacak bir konu hakkındaki notlarınızı düzenlemek isterseniz? Bir referans yöneticisi, özgün kaynaktan bağımsız şekilde yeniden karılıp sıraya sokulabilen dizin kartı notlarına muadil notlar almanıza izin veremeyebilir.

NOT ALMA UYGULAMALARI

Evernote, OneNote, Apple Notes ve Google Keep gibi not alma uygulamaları kolay not almayı sağlamak için tasarlanmıştır. Liz

Covart, Evernote'u "dijital dosya dolabı," yani bir projeye ait malzemelerin konduğu yer olarak tarif eder. Gerçekten de bu uygulamalar bilgi girişini kolaylaştırmada uzmanlaşmıştır.²⁵ Klavyede bir not yazabilir, bir bağlantıyı web tarayıcı uzantısı ile kaydedebilir, akıllı telefonla fotoğraf çekebilir, sesli not kaydedebilir ya da PDF dosyasını içe aktarabilirsiniz. Bunların hepsi aynı bulut tabanlı hesaba gider ve böylece herhangi bir cihazdan bu verileri çekebilirsiniz. Sayılar için uygun hâle getirilmiş olan tablo düzenleyicilerin aksine not alma uygulamaları metinleri ve görselleri eşit derecede iyi muhafaza edebilir. Bazıları kolay arama yapılabilmesi için kitap ve makale görüntülerini makine tarafından okunabilir metinlere dönüştürür.

Bu uygulamalar nispeten kısa vadeli görev yönetimi için harika uygulamalardır. Örneğin üniversitemin kütüphane kataloğuna başvurup bir kitabın numarasını bulursam not uygulamamdaki ilgili nota bu numarayı yapıştırabilirim ve kütüphaneye bir sonraki gelişime kadar bu numara telefonumda durur. Daha sonra telefonumda bununla ilgili bir haber ya da tweet görürsem notlarıma gönderirim ve yazma fırsatı bulduğum ana kadar bu haber ya da tweet dizüstü bilgisayarımda bekler. Bunları Zotero atıf yöneticisi gibi daha kalıcı bir yerde güvene aldıktan sonra silebilir ya da "tamamlanmış" adlı bir dosyaya koyabilirim.

Bir miktar zaman yatırımı yaparak tarihçiler bu ürünleri yıllar süren araştırma projeleri için de kullanmanın yollarını bulmuştur. Mac için tasarlanmış oldukça güçlü bir not alma uygulaması olan DevonThink çok tutulmaktadır; fakat tarihçiler

25. "3 Ways Evernote Makes Research Easier: A Historian's Notes," Liz Covart (blog), 13 Şubat 2012, <https://www.lizcovart.com/blog/evernote-and-historical-research>.

Evernote ve OneNote'u da kendi işlerine yarayacak hâle getirmiş-
tir.²⁶ Bu uygulamaların her biri dijital defterlerde ilgili konuyu
belirtmek için etiketlenmiş bireysel girdilerle birlikte muazzam
miktarda bilgi saklayabilir.

Bu uygulamalar atıf uygulamalarından daha esnek oldu-
ğu hâlde birtakım sınırlılıklara da sahiptir. Örneğin çoğu zaman
isteğe bağlı alanlar oluşturamaz, dipnotlar yazamaz ya da geli-
miş aramalar yapamazsınız. Bunlar için tam teşekküllü bir ilişki-
sel veri tabanına ihtiyacınız vardır.

İLİŞKİSEL VERİ TABANLARI

1980'ler ve 1990'larda büyük yazılım satıcıları "ofis" paketini –ke-
lime işlemci, tablo düzenleyici ve slayt gösterici– tanımlamış ve
bu yazılımlar standart olarak günümüze kadar gelmiştir. Bunlara
dâhil olmayan uygulama ise veri tabanı programıdır. Microsoft
Access her zaman Office paketine bir eklenti olarak var olagel-
miştir ve Microsoft hiçbir zaman bir Mac sürümü geliştirmemiştir.
Apple'ın 1987'de büyük beğeni toplayarak piyasaya sürdüğü
HyperCard ise sonraki on yılda yavaş yavaş ortadan kaybolmuş-
tur.²⁷ Uzman olmayan bilgisayar kullanıcıları için niteliksel bil-
giyi düzenleyecek standart bir platform yoktur. Bu çok üzücü

26. Gökser Gökçay, "How I Used OneNote for My PhD," *Apps for Research* (blog), 2 Ağustos 2015, <https://appsforresearch.wordpress.com/2015/08/02/how-i-used-onenote-for-my-phd/>; Rachel Leow, "DevonThink, Digital Research, and the Paperless Dream," *Perspectives on History*, Ekim 2012; Emily VanBuren, "Building a Research Database with DEVONthink Pro Office," *Inside Higher Ed*, 1 Ekim 2013, <https://www.insidehighered.com/blogs/gradhacker/building-research-database-devonthink-pro-office>; Avigail S. Oren, "DEVONthink for Historians," <http://www.avigailoren.com/about-the-guide>.

27. Leander Kahney, "HyperCard Forgotten, but Not Gone," *Wired*, 14 Ağustos 2002; Samuel Arbesman, "The Forgotten Software That Inspired Our Modern World," *BBC Future*, 23 Temmuz 2019.

bir durumdur; zira ilişkisel veri tabanları araştırma yapmak için güçlü araçlar olabilir.

İlişkisel veri tabanı, iki ya da daha fazla bilgi tablosunu birbirine bağlamanızı sağlayan bir araçtır. En basit kullanımıyla tarihçi kaynaklardan oluşan bir tablo ile notlardan oluşan ikinci bir tablo oluşturabilir ve böylece hızlı bir aramayla bizzat o kaynaktan alınmış bütün notlar görüntülenebilir.²⁸ Başka bir deyişle, ilişkisel veri tabanları tarihçilerin 20. yüzyılın ortalarında kullandığı 13x21 santimetrelilik dizin kartları gibi bir iş görür. Dizin kartlarının iyi yapabildiği, ama kelime işlemcilerin ve tablo düzenleyicilerin yapamadığı bazı şeyleri bir düşünün.

Bir kayıt ile bir kaynak arasında bağlantı kurun

Eskiden araştırmacılar kullanmakta oldukları kaynaklara dair tam kaynakça bilgilerini içeren kartların olduğu bir dosya ile önemli notları içeren kartların olduğu ikinci bir dosya tutardı. Bu önemli kartlar için kaynakça dosyasına yapılan atıfların sadece kısaltmaları gerekirdi; bu ise tarihçiyi her kart için tam kaynakça bilgisini yazma mecburiyetinden kurtarırdı. Asıl bu ilişkiyi taklit etmek için tasarlananlar kelime işlemciler ve tablo düzenleyiciler değil, veri tabanlarıdır. Kaynakça bilgilerini girdiğiniz anda o kaynaktan istediğiniz kadar çok notu üretebilirsiniz.

Her seferinde bir kayıt görüntüleyin

Bir kelime işlemci size metni belirli bir kaydın değil, düzenli bir akışın parçası göstermek ister. Bir tablo düzenleyici de birkaç kaydı size satırlar hâlinde düzenlenmiş olarak ve her hücreyi

28. Ansley T. Erickson, "Historical Research and the Problem of Categories: Reflections on 10,000 Digital Note Cards," şurada: *Writing History in the Digital Age*, ed. Kristen Nawrotzki ve Jack Dougherty (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2013).

okunması zorlaşmayacak şekilde birkaç sözcükle göstermek ister. Veri tabanları ise kayıtları siz nasıl isterseniz o biçimde gösterir; fakat özellikle 13x21 santimetre civarı kart büyüklüğünde göstermek konusunda pek mahirdir.

Konuyla ilgili kayıtları bulun

5x8 inçlik kartlardan oluşan bir desteyi incelediğinizi ve arasından örneğin Albuquerque, süt çiftçiliği ya da öjenik ile ilgili olanları çekip çıkardığınızı düşünün. Belki üzerinde çalıştığınız alan odur ya da belki de araştırmanızın o kısmıyla alakalı birileri sizden bilgi istiyordur. Hatta daha girift sorgulamalar düşünün, örneğin 1940'lardaki Albuquerque ile ilgili bütün notlarınızı ya da 1942'den önce basılmış kaynaklarda içinde öjenik geçen, ama göçten *bahsetmeyen* bütün ifadeleri... Bu nevi ayrıntılı sorgulamalar bir kelime işlemciyle alınmış notların erişiminin ötesindedir; fakat veri tabanı yazılımları bu kartları anında önünüze serer.

Kayıtları tasnif edin

Şimdi de bu kayıtları bazı kıstaslara göre tasnif ettiğinizi düşünün. Tarihçiler çoğu zaman tarihe göre –belki de bir kaynağın neşir tarihine göre ya da bir olayın tarihine göre– tasnif yapmak isteyecektir. Ancak başka tasnif türleri de düşünebilirsiniz. Örneğin atadığınız bölüm numaralarına göre ya da tarihî kişilerin soyadlarına göre. Yazılımlar bunu da anında yapabilir.

Aynı zamanda veri tabanı yazılımları aramalar, tasnifler ve sürekli olarak yaptığınız başka görevler için de komutlar kaydetmenizi sağlar. Kâğıt çağındayken tek bir kaynak hakkında birçok karta not alan bir tarihçinin her bir kartın üst kısmına kısaltılmış bir dipnot yazması gerekirdi. Veri tabanları bunu bir tıkla yapar. Bir gazetenin nüshaları hakkında notlar alıyorsam, tek bir tuşla okuduğum gazetenin aynı sayısından alınmış bir makale

için yeni bir kayıt oluştururken, başka bir tuş da sonraki günden bir makale için bir kayıt oluşturabilir, üçüncü bir tuş ise (haftalık gazeteler için bunu kullanabilirim) yedi gün sonra yayımlanmış bir makale için bir kayıt oluşturabilir. Bir arşiv koleksiyonu hakkında notlar alıyorsam bir tuş okumakta olduğum aynı kutudan ve klasörden bir belgenin kaydını oluşturabilir.

Veri tabanları, geliştirilmiş tablolar da oluşturabilir ve bu tür tablolar nicel analizler için çok faydalıdır. 17. yüzyıl New England sâkinlerinin nasıl haber alışverişinde bulunduklarını anlamak için Katherine Grandjean, 2.856 mektuptan oluşan bir veri tabanı oluşturur ve her birini “tarih, gönderici, alıcı, gönderen adresi, gönderilen adres, çıkış yeri, varış yeri, ulak bilgisi (varsa), ulaştırılma hızı (belirtildiyse) ve tabii mektubun konusu (içerdiği haber)” açısından kodlar. Bu sayede niceliksel örüntüleri, örneğin 1655’ten sonra sömürgecilerin Kızılderili ulaklara olan bağımlılığındaki gözle görülür düşüşü görebilir. Grandjean, Thomas Minor adındaki bir sömürgecinin seyahatlerini takip etmek için “tarihiyle birlikte günlüğünde ziyaret ettiğinden bahsettiği her yerin ve (belirtildiyse) ziyaret sebebinin de olduğu” ikinci bir veri tabanı oluşturur.²⁹ Yine örüntüler bulmaya çalışır.

Veri tabanları proje yönetimi için de çok yararlıdır. Bütün kaynaklarınızı içeren bir tablonuz varsa ve bu tablonun notlarınızı içeren başka bir tabloyla bağlantısı varsa hangi kaynaklara sahip olduğunuzu, yeni bulduğunuz kaynakları, üzerinde çalıştığınız ve vazgeçtiğiniz ve/veya çalışacağınız kaynakları takip etmek kolaydır. Bu sayede kütüphaneden daha önce ödünç almış olduğunuz bir kitabı hatırlama ya da onun hakkında daha önce

29. Katherine Grandjean, *American Passage: The Communications Frontier in Early New England* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015), 218, 266 d. n. 40, 267 d. n 48.

notlar almış olduğunuzu fark etme utancını yaşamaktan kurtulursunuz. Henüz başvurmadığınız bütün kitapların kütüphaneye göre ve bunun altında kitap numarasına göre düzenlenmiş listelerini oluşturabilir, böylece kütüphaneye bir sonraki gidişinizde bakmak üzere kullanışlı bir alışveriş listesi hazırlayabilirsiniz. Ayrıca her yeni bir not oluşturduğunuz ya da onda bir değişiklik yaptığınız zamanı kaydetmek üzere de bir veri tabanı oluşturabilirsiniz; tıpkı e-posta sağlayıcınızın gönderdiğiniz her postanın üstüne zaman bilgisini otomatik olarak damgalaması gibi... Bu, kapsamlı bir araştırma günlüğünün yerini tutmasa da boşlukları doldurmaya yardımcı olabilir.

Veri tabanları buna ek olarak yalnızca incelediğiniz insanların değil, aynı zamanda bizzat kendi fiillerinizi kaydeden notlar da üretebilir. Gelecekte bir kaynağa dair aldığınız notlara geri döndüğünüzde, o kaynağı ne zaman okuduğunuzu ve sonuna kadar inceleyip incelemediğinizi bilmek faydalıdır. Örneğin yaptığım bir ayarlama sayesinde ne zaman bir kaynakça notu ya da kaydı oluştursam ya da onlarda değişiklik yapsam veri tabanım tarih ve saat damgası koymaktadır.³⁰ Bazen başka bir işten dolayı dikkatim dağılıbiliyor ve bir saat önce ne yaptığımı hatırlamak istiyorum, bazen de bir kaynağı incelemeyi birkaç haftalığına bırakıyorum ve tekrar o kaynağın başına oturduğumda ne kadar yol katettiğimi hatırlamak istiyorum. O yüzden de bu özellik nerede kaldığımı anlamam açısından çok faydalı oluyor. Bazı veri tabanları bunu otomatik olarak yapar. Örneğin Zotero'da bir referans girdisi oluşturduğunuzda uygulama ona tarih damgası ekler; bu sayede referanslarınızı eklendikleri tarihe göre tasnif edebilirsiniz.

30. Bu paragrafı yazarken meraktan metroyla ilgili veri tabanımı açtım ve bundan tam yirmi yıl önce bu yaz gününde almış olduğum notları arayıp buldum. O günümü gayet üretken bir şekilde geçirdiğimi fark ettim.

niz. Bu da size belirli bir aradan sonra kaldığınız yerden devam etme imkânı sunar. Ayrıca Zotero bir notun içerisinde kendinize yazdığınız yorumlara da tarih damgası koymanıza yardımcı olur.

TABLO DÜZENLEYİCİLER

Muhtemelen tablo düzenleyiciler veri tabanı yazılımlarının hususi bir biçimi ve en yaygın olanıdır. Kelime işlemcilerin yanı sıra tablo düzenleyiciler de “ofis” yazılım paketlerinin standart bir bileşeni hâline gelmiştir. Piyasada Microsoft, Apple ve Google’ın kendi sürümleri vardır. Birçok tarihçi vergi beyannamelerinin hazırlanması ya da öğrenci notlarının hesaplanması gibi araştırma faaliyeti dışındaki amaçlarla bunları kullanma tecrübesine sahip olmuştur. Bu yüzden de çok fazla ek eğitim almadan araştırmalarında kullanabilmektedirler.

Tablo düzenleyiciler nicel bilgileri yönetmek için harika bir tercihtir. Hesaplamalar yapabilir, istatistiksel işlemler yürütebilir ve hızlı grafikler hazırlayabilirsiniz. Ancak bazen grafik işlevlerindeki varsayılan ayarlar kötü sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Tarihçiler işletim sistemine bağlı olarak Microsoft Excel’in 1900 ya da 1904’ten önceki tarihleri tanıyamadığını not etmelidir.

Daha da önemlisi, tablo düzenleyiciler aslında sayıları görüntülemek ve üzerinde oynama yapmak üzere tasarlandıkları için tarih araştırmasında çok daha yaygın bir iş olan metin görüntüleme ve üzerinde değişiklik yapma konusunda oldukça kötüdür. Çeşitli eklentiler ve şablonlarla görünümlerini değiştirmek mümkün olsa da temelde göstermek istedikleri şey çoklu veri satırlarıdır. Bu aslında bir tane dizin kartının tamamını görmek isterken otuz tane dizin kartının en üst satırlarına bakmak zorunda kalmaya benzer. Bir tablo düzenleyicisinin uzun bir kaynakça atıf bilgisini ve buna ek olarak bir metnin birkaç paragrafını göstermesini sağlamak mümkündür; fakat bunu yapmak

biraz zordur. Bir metinde oynama yapmak da zordur. Referans yöneticileri bir alıntıyı çeşitli stil kılavuzlarına göre biçimlendirmek için dâhilî işlevlere sahiptir ve veri tabanları da aynısını yapmak için programlanabilir.

Elbette tarihçiler metin biçimindeki birçok bilgiyi takip etmek için tablo düzenleyicileri kullanabilir ve hatta kullanmaktadır. Sizin işinize de yarıyorsa ne âlâ. Ancak metinlerle yıllarca çalışmayı planlıyorsanız, başka seçenekleri keşfetmek iyi olacaktır.

GELİŞMİŞ ARAÇLAR

Bazı bilgi türleri, en iyi şekilde asıl notlarınızdan ayrı olarak kaydedilebilir. Konunuza bağlı olarak kendinizi isimlerden, tarihlerden, yerlerden ya da ilişkilerden oluşan uzun listelerle hokkabazlık yaparken bulabilirsiniz. Bu listelerin en kolay takibi ayrı bir belgede, belki de ayrı bir formatta olur. Bazı projeler için bu belgeler âdeta geçici bir inşaat iskelesi görevi görecektir: Size ve editörünüze fayda sağlayacak ama dışarıdakilere görünmeyecektir. Kimi durumlarda ise bitmiş projenizin kalıcı bir parçası olarak sunmak isteyebilirsiniz.

ZAMAN ÇİZELGELERİ

Tarih bilimi tarihlerden oluşan bir listeden çok daha fazlası olmasına rağmen yine de işe olayların sıralamasıyla başlamak iyi olabilir. Bomboş bir sayfa görüntüsünden kurtulmak için birkaç tarih yazmak bile yeterlidir. Tabii daha ayrıntılı bir zaman çizelgesi –hikâyenizi katı bir kronolojik sırayla anlatmasanız bile– bir kaynak görevi görebilir. Zaman çizelgenize eklediğiniz tarihler için kaynaklara atıf yapın; böylece bazı tarihler tutarsız olursa ya da aynı olayın birden fazla versiyonu çıkarsa bunu fark edebilirsiniz.

LÜGATÇELER VE ALFABETİK LİSTELER

Tarih bilimi aynı zamanda isimlerden oluşan bir listeden de çok daha fazlasıdır. Fakat böyle listeler sizin bir hikâyeyi net bir şekilde anlatmanıza ve terimleri tutarlı bir şekilde yazmanıza yardımcı olur. Araştırma yaptıkça isimlerin, özel terimlerin, yabancı ya da italik kelimelerin ve kısaltmaların alfabetik bir listesini büyük harflere, aksan işaretlerine ve italik yazılara dikkat ederek tutun. Birçok zamanda ve mekânda insanlar, yer ve kişi isimlerinin nasıl yazılması gerektiği konusunda fikir ayrılığı yaşamıştır. Bu yüzden çalışma listenizi oluşturdukça kaynaklarınıza atıf yapın. Böyle yapmak hangi imla şeklini seçeceğiniz konusunda bilinçli bir karar vermenizi sağlayacaktır. Terimlerinize tanımlar eklerseniz lügatçe yazmış olursunuz ve böyle bir bölümü de okurlara destek olması açısından çalışmanızın son hâline eklemek iyi olur.³¹

GÖRSEL KATALOGLARI

Tarihçiler dijital fotoğraf makinesini arşivlerde ve kütüphanelerde kaynakları çekme aracı olarak benimseyince bu sefer binlerce, hatta on binlerce görselin kaydını tutmak ve onları çalışmalarına dâhil etmek gibi iki zorlukla karşı karşıya kaldılar. Fotoğraf kataloglama yazılımları bu her iki görevde size yardımcı olabilir. Bunu ise fotoğrafları klasörler hâlinde düzenleyerek, metinleri daha okunaklı hâle getirmek için görüntüleri döndürerek, netleştirerek, başka şekillerde temizleyerek ve gerektiğinde okuyucunun yakınlaştırmasına veya uzaklaştırmasına olanak tanıyarak yaparlar. Bazen bir fotoğraf makinesi alınınca verilen genel amaçlı kataloglama yazılımları çoğunlukla yeterlidir. Örneğin

31. Faydalı bir lügatçe örneği için bkz. Karl Jacoby, *Shadows at Dawn: An Apache Massacre and the Violence of History* (New York: Penguin, 2008), 285–90.

Roy Rosenzweig Tarih ve Yeni Medya Merkezi, Tropy adında ve özellikle tarih araştırması amacıyla dijital fotoğraf makinesi kullananlar için tasarlanmış ücretsiz bir uygulamayı piyasaya sürmüştür. Bu uygulama 2020 itibarıyla yeni özellikler yüklenmeye devam eden ve nispeten hâlâ yeni bir yazılımdı. Dolayısıyla tam potansiyelinin ne olduğu henüz net değildi.

Daha az sayıdaki görsel için slayt sunum yazılımları yeterli olabilir. Sevdiğiniz görsellerden oluşan bir slayt destesi hazırlarsanız –tabii notlar kısmında atıf bilgileriyle birlikte– sunum yapma zamanı geldiğinde istediğiniz slaytları kolayca çıkarabilirsiniz.

HARİTALAMA

Haritalar da bir not alma biçimi olabilmektedir. Notlar bir olayın tarihine ya da o olayla en çok ilgisi olan kişinin ismine göre değil de haritalar aracılığıyla yerlere göre düzenlenebilir. Sonuçlar tek bir mahalleyi ya da bütün bir kıtayı kapsayabilir.

Tek yapmanız gereken birkaç yeri birbirleriyle olan ilişkisine göre konumlandırmaksa basit araçlar iş görebilir. Aynı adlı kitaptan uyarlanan *A Midwife's Tale* adlı film, Laurel Thatcher Ulrich'i hikâyenin geçtiği Maine bölgesi haritasının üzerinde aydınlatıcı kâğıdına kalemle bir harita çizirken gösterir. Büyük ihtimalle kitapta yer alan Karen Hansen'a ait daha zarif ama yine de oldukça basit haritaların temelini bu tarz eskizler oluşturmuştur.³² Bu uygulamanın dijital muadili, genel amaçlı bir grafik uygulamasında yapılabilir. Çalıştığınız yerin kaba bir haritasını açıp, daha sonrasında hikâyeniz için önemli olan bilgileri vurgulayan çizgileri, okları, işaretleri ve metin kutularını çizebilirsiniz. Bu tarz haritalar topladığınız bilgileri anlamınıza yardımcı olabilir

32. Rogers, *A Midwife's Tale*; Laurel Thatcher Ulrich, *A Midwife's Tale: The Life of Martha Ballard, Based on Her Diary, 1785–1812* (New York: Knopf, 2010), 415.

ve eğer neşredebilirsanız Hansen gibi profesyonel bir haritacı ya da illüstratör için bir malzeme görevi görebilir.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gibi daha gelişmiş haritalama yazılımları daha fazla zaman ve para yatırımı gerektirebilir; fakat aynı zamanda daha fazla araç kullanıma sunarlar. Koordinatlar-
dan ya da sokak adreslerinden oluşan bir listeniz varsa bu yazılımlar onları otomatik olarak konumlandırabilir. (Ancak unutmayın ki sokak isimleri ve ev numaralandırma sistemlerinin zamanla değişmek gibi bir kötü alışkanlığı vardır.) Bu yazılımlar iki nokta arasındaki mesafeyi ya da belirli bir yerin alanını ölçebilir. Ayrıca karşılaştırma yapmak için çok katmanlı verileri üst üste koymanıza imkân tanıyabilir. Fakat bu tarz projelerdeki bir zorluk bunları güncel tutabilmektir. 2000'lerin en iddialı tarihî haritalama projelerinin bazıları on beş yıl içerisinde geçersiz hâle gelmiştir.³³

BAŞKA GELİŞMİŞ FORMATLAR

Pek tabii ki dâhi insanlar özel bilgi türleri için analog ve dijital olmak üzere her türlü başka gelişmiş kayıt tutma sistemleri geliştirmiştir. Bunun bir örneği şecere yazılımlarıdır. Çalışmanızda farklı insanlar arasındaki ailevi ilişkilerin kaydını tutmanız gerekirse bu yazılımlar bir aile ağacı oluşturmanıza yardımcı olabilir. İkinci bir örnek ise muhasebe yazılımlarıdır. Bir şirketin malî durumunu muhasebe yazılımlarını kullanarak yeniden yapılandırabilirsiniz. Başka bir örnek ise mimari yazılımlardır. Yok olmuş bir binayı veya bölgeyi bu yazılımlarla yeniden oluşturabilirsiniz. Farklı biçimleriyle ama aynı temel hedeflerle bunların hepsi birer not alma biçimidir.

33. Mekânsaltarihe bir giriş için bkz. Richard White, "What Is Spatial History?," Spatial History Lab: Working Paper, teslim tarihi: 1 Şubat 2010. Ayrıca daha genel olarak bkz. The Stanford Spatial History Project, <http://web.stanford.edu/group/spatialhistory>.

ÇALIŞMA TASLAĞI

Bir çalışma taslağı notlarınızdan farklı bir iş görür. Notlarınız, okurunuzun konunuz hakkında sorabileceğini düşündüğünüz her soruyu cevaplamalıdır. Dolayısıyla bir okurun *bir ihtimal* isteyebileceğini düşündüğünüz bilgiler bulursanız bunların notunu alın. Çalışma taslakları biraz daha seçicidir. Sadece bir okurun *büyük ihtimal* bilmek isteyeceğini düşündüğünüz malzemeleri içerir. Tabii ki bu yaptığınız sadece bir tahmin-dir ve taslağınızı dolaşıma sokmadan okurlarınızın *gerçekten* ne bilmek istediklerini bilmeyeceksiniz. Üstelik notlarınızdan malzeme silmek için nadiren bir gerekçe olsa da çalışma taslağınızdan pasajları oldukça sık kesip çıkaracaksınız. Taslakları ve notları ayrı tutmak, bu kesip çıkarma konusunda size güven verecektir. (O durumda bile malzemeyi tamamen silmeyin. Bir kenara ayırsanız yeter.)

Bir çalışma taslağıyla yapılan iş akışı şöyle bir şey olabilir:

1. Bir kaynağı okuyun ve içinde ilginç bir şey bulun.
2. O ilginç şeyi not edin.
3. Çalışma taslağınıza başvurun. Bu ilginç şey nereye konabilir? Hâlihazırda bildiklerinizle uyumlu mu yoksa onlara ters mi düşünüyor?
4. Yeni bilgiler ışığında çalışma taslağına bir cümle ekleyin ya da var olanı değiştirin.
5. Bu işlemi tekrar edin.

Üçüncü adım özellikle önemlidir. Notunuzdaki bilgileri hâlihazırda bildiklerinizin kaydıyla karşılaştırmak size o bilgilerin değerini anlatır. Linderman'ın motosikletini yeniden düşünün. Hurdalıkta örneğin bir fren kolu gördüğü her seferinde kendine şu soruyu soruyordu: Bir fren kolum var mı ve varsa şu anda gör-

düğüm parça onu alıp elimdeki mevcut parçayla değiştirmemi haklı çıkaracak kadar daha iyi mi?

Çalışma taslağınızın zarif bir stile sahip olması gerekmez. Örneğin meslektaşım Scott Berg kaba bir taslağı tezgahdaki bir kil hamuruna benzetir. Bu hamuru yoğurarak sevimli bir şeye dönüştürebilirsiniz. Ayrıca taslağınızı eserin nihai hâlindeki sıraya göre yazmanız da gerekmez. Daha sonra arayacağınız malzeme için oraya idareten bir cümle ya da yorum koymanızda bir sakınca yoktur. “Çocukların deneyimlerine dair burada daha fazlasına ihtiyacım var.” gibi bir not yeterlidir. Ya da “Schiller, Rowe’a (*Prophets of Rage*) atıf yapıyor. Buna bakmam lazım.” Ya da “*Prophets of Rage* kitabını kütüphaneden talep ettim. Burada kullanabilirim.” Daha sonra kitap geldiğinde onunla ne yapmanız gerektiğini bilirsiniz. Kelime işlemcinizin tercihlerine bağlı olarak da bu tarz notları yorum balonlarına koyabilir ya da koyu olarak biçimlendirebilirsiniz, böylece hangi işlerin yarım kaldığını görebilirsiniz.

Çalışma taslağınızda sonraki taslaklarda kırpılması gerekeceğini bildiğiniz malzemeler olabilir. Birincil bir kaynaktan bir paragraf uzunluğunda hoşunuza giden bir metin bulursanız tamamını çalışma taslağınıza yapıştırmaktan çekinmeyin. Daha sonra bir kısmını alıp metninize yedirebilirsiniz. Yalnız kendi sözlerinizle karıştırmamak için tırnak işaretleri arasına aldığınızdan emin olun. Benzer şekilde, çalışma taslağı malzeme açısından birden fazla düzenlemeye sahip olabilir. Örneğin bir birincil kaynak analizi, bir konferans bildirisi, bir konu listesi ya da bir arkadaşına attığınız ve projenizi açıklamaya çalıştığınız bir e-posta vb. Bunların hepsi taslağa girebilir; tabii şimdilik...

Çalışma taslağının kolay okunması gerekmez. Mesela dipnotlar, metninizin son hâlinde bile çok daha ayrıntılı bir şekilde yazılmalıdır. En nihayetinde dipnotları paragraf başına sadece bir tane olacak şekilde birleştirecek olsanız bile çalışma taslağınızda-

ki her cümleyi dipnot olarak belirtin, böylece bir cümleyi taşıy veya silerseniz alıntı da onunla birlikte kalır veya gider. Eserin son hali hiç dipnota sahip olmayacak olsa bile (örneğin bir gazete köşe yazısında olduğu gibi) çalışma taslağınıza dipnot koymak dürüst ve hatasız olmanızı sağlar.³⁴ Çelişkili ya da net olmayan bilgilere sahipseniz mevzubahis konu hakkında her kaynağın ne söylediğini anlatan uzun bir dipnot yazın. Daha sonra bütün bu notları gözden geçirir, mevcut kanıtlarla en iyi uyduğuna inandığınız versiyona karar verirsiniz. Ya da ilk taslağınız bir şeyi kanıtlamak için mesela yedi tane örnek sunabilir; son editörünüz belki sadece ikisini isteyecektir. Hangi kaynağın hangi örneği desteklediğini netleştiren dipnot taslakları yazmak gereksiz bilgilerle birlikte fazladan alıntıyı silmenizi kolaylaştıracaktır.

Daha şık bir yazım tarzı ortaya koymayı hedefleyen kimi yazarların tercih ettiği alternatif bir iş akışına da dikkat çekmeliyim. Daha şık bir yazım derken kastedilen şudur: Bütün notları almak, bir tarafa kaldırmak ve sonra da boş bir sayfayla başlamak. Üslubundan dolayı hayranlık uyandıran David Herbert Donald bunu, “normalde notlarınız önünüzdeyken sahip olamayacağınız bir dil akıcılığı elde edersiniz” diyerek açıklar. Donald ilk taslağını notlarıyla karşılaştırarak kontrol eder, ama bunu ancak bir hikâyeyi tüm araştırmalarından hareketle hatırladığı şekilde oluşturduktan sonra yapar.³⁵

34. Samuel Eliot Morison, *History as a Literary Art: An Appeal to Young Historians* (Boston: Old South Association, 1946), 9.

35. Judith Lee Hallock, John C. Waugh ve Drake Bush, *How Historians Work: Retelling the Past—From the Civil War to the Wider World* (Buffalo Gap, TX: State House Press, 2010), 271.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORGANİZASYON

Her tarih çalışması eşsizdir, fakat formatının öyle olması gerekmez. Okurlar ve dinleyiciler her türdeki çalışmanın köklü format ve üslup kurallarına uymasını bekler. Mortimer Adler ve Charles Van Doren, “Bir romanın bütünlüğü siyaset üzerine yapılmış bir incelemenin bütünlüğü ile aynı olmadığı gibi bölümleri de aynı türden değildir ya da aynı şekilde sıralanmaz” der ve şöyle devam eder: “Fakat istisnasız bir şekilde, okunmaya değer her kitabın bir bütünlüğü ve bölümlerden oluşan bir düzeni vardır. Bir kitap bunlara sahip olmazsa karman çorman bir hâl alır.”¹ Aynısı çoğu zaman dönem ödevleri, dergi makaleleri ve (bir dereceye kadar) belgesel filmler, müze sergileri ve web siteleri için de geçerlidir. Okurlar, izleyiciler ve ziyaretçiler belirli bir format beklentisi içinde olurlar ve onların beklentilerini ne kadar karşılayabilirsiniz mesajınız o kadar net yerine ulaşır.

Bu bölümdeki tavsiyeler açık ve müdanasız bir şekilde kalıplaşmış tavsiyeler olacaktır. Tabii ki yerleşik kuralların dışına çıkmakta özgürsünüz ki bu bazen yeni bir konuyu ele almak, okuru rehavetten kurtarmak ya da bir yazar olarak kendi sesinizi bulmak için gerekebilir.² Fakat bu tarz sapmalar hem

1. Mortimer J. Adler ve Charles Van Doren, *How to Read a Book: The Classic Guide to Intelligent Reading*, gözden geçirilmiş baskı (New York: Touchstone, 1972), 75.

2. Aaron Sachs, “Letters to a Tenured Historian: Imagining History as Creative Nonfiction—or Maybe Even Poetry,” *Rethinking History* 14 (2010): 5–38.

yazar hem de okur için daha fazla uğraş anlamına gelebilmektedir. Üstelik yerleşik kuralları takip etmeseniz de başkaları edecektir. Dolayısıyla bu kuralları anlamanız onların çalışmalarını okumanıza yardımcı olur. Kuralları çiğnemedenden önce öğrenmek önemlidir.

İPUÇLARI

- Farklı ölçeklerde çalışmaya hazırlıklı olun. Önemli noktaları bilerseniz özet yapabilecek durumda olursunuz.
- 5 paragraflık bir kompozisyon yazabiliyorsanız 10 sayfalık ödev de yazabilirsiniz, 30 sayfalık bir makale de 200 sayfalık bir kitap da.
- Anahatlar projenin başında, ortasında ve gözden geçirme sırasında yardımcı olabilir.

ÖLÇEK

Kevin Kruse'un 2015 tarihli *One Nation Under God* adlı kitabında öne sürdüğü iddiaya göre "Amerika'nın dinî kimliğinde yaşanan savaş sonrası devrimin kaynağı, 1950'lerde dış politikada yaşanan panik değil, 1930'lar ve 1940'ların başındaki iç politikadır"; çünkü "serbest girişimin yeni müjdecileri en iyi şekilde 'hristiyan özgürlükçülük' olarak tanımlanabilecek bir anlayışı teşvik etmiştir."³ Kruse bu tespiti olabildiğince çok okura ulaştırmaya hevesli olduğu için ve kimilerine göre kitabını almaya ve okutmaya teşvik etmek amacıyla aynı konuyu *New York Times*'da neşredilen bir

3. Kevin M. Kruse, *One Nation Under God: How Corporate America Invented Christian America* (New York: Basic Books, 2015), xiv.

makalede ele alır.⁴ 1.400 kelimeden oluşan bu makale söz konusu kitabının dipnotlar hariç yüzde birini oluşturmaktadır. Fakat aynı temel yapı orada da mevcuttur: Giriş, hikâyeler biçiminde bazı kanıtlar ve sonuç.

Tarihçiler birden fazla ölçekte çalışan tek akademisyen türü değildir. Üniversite bölümleri lisansüstü öğrencilerini “asan-sör konuşması” becerilerini –araştırmalarını asansör yolculuğu gibi kısa bir sürede yabancı birine anlatabilmek– geliştirmeleri konusunda teşvik eder ve 180 saniyelik bir sürede, uzman olmayan biri tarafından anlaşılabilir konuşmalar hazırlamalarını isteyen “3 dakikalık tez” yarışmaları düzenler.⁵ Sosyal medyada araştırmacılar iddialarını 280 karakter ya da sadece emoji kullanarak özetlemeye çalışır. Bir açıdan bu tarz yoğunlaştırılmış anlatımlar kendi başlarına bir hedef olabilir. Çalışmanızı yaymaya çalışıyorsanız ya da araştırma fonu arıyorsanız veya iş arıyorsanız konunuza hiç ilgisi olmayan ve çok az vakti olan birine çalışmanızın önemini anlatmanız istenebilir. Sunacağınız önerinin ilk birkaç cümlesinde ilgi uyandıramazsanız şansınızı kaybedebilirsiniz.

Üstelik tespitlerinizi basit bir hikâye olarak sunabilirsiniz uzun bir hikâyeyle ulaşacağınız insandan daha fazlasına ulaşırsınız. Peter Norton’ın Amerikalıların şehir sokaklarını motorlu araçlar tarafından işgal edilen alanlar olarak nasıl yeniden tanımladıklarını anlattığı hikâyesi, notlar hariç 250 sayfadan fazladır. Fakat bu hikâyeyi daha kısa parçalara bölerek sadece gazetecilere değil, komedyen Adam Conover’a ulaşabilmiştir. Conover, Norton’ın tespitlerini üç dakikalık bir televizyon programında işlemiş ve yaklaşık yarım milyon izleyiciye ulaştırmıştır.⁶

4. Kevin M. Kruse, “A Christian Nation? Since When?,” *New York Times*, 14 Mart 2015.

5. University of Queensland, “Three Minute Thesis,” <https://threeminutethesis.uq.edu.au/>.

6. Peter D. Norton, *Fighting Traffic: The Dawn of the Motor Age in the American City*

Çalışmanızın daha uzun ve kapsamlı hâlini oluşturdukça kısa hâlinin en önemli tüketicisi siz olabilirsiniz. En önemli tespitlerinizi 180 saniyede ifade edebiliyorsanız 800 kelimeden oluşan bir gazete yazısında, 20 dakikalık bir sunumda, 45 dakikalık bir konferansta, 10 bin kelimeden oluşan bir makalede ve 100 bin kelimeden oluşan bir kitapta da ifade edebilirsiniz. Aralarındaki tek fark sunabileceğiniz ayrıntıların, nüansların ve kanıtların düzeyi olur. Robert Caro'nun kitapları yüzlerce sayfadır; fakat Caro bunların hepsine en fazla üç paragraflık bir özet yazarak başlar. “Yoğunlaştırılmış bu birkaç paragrafı anlamak aşırı zordur. Fakat yaşadığım tecrübeye bakarak belirtmem gerekir ki bunu başarırsanız sonraki yedi yılın tamamı daha kolay geçer. ... Oradan bakıp şöyle diyebilirsiniz: Bütün bu yaptıklarınız medenî haklar üzerine... Medenî haklar hareketinin tarihini ele alan *Master of the Senate* adlı kitabınızı ele alalım. Bu kitap o üç paragrafa sığıyor mu? Nasıl sığıyor? Yazdıklarınız gayet iyi ama oraya sığmıyor. O yüzden ya atmak ya da sığdırmanın bir yolunu bulmak zorundasınızdır. O yüzden de bu özete sahip olmak çok rahatlatıcıdır.”⁷

Bir paragraflık bir özetin zıttı ansiklopedidir ve bir ansiklopedi yazmamalısınız. Washington metrosu tarihi, Washington metrosu ansiklopedisi değildir, diye kendime tekrar tekrar hatırlattım. Bir raftan elinize herhangi bir tarih çalışması alın ve onun on kat uzun hâlini hayal edin. Kuvvetle muhtemel yazar, o uzunluğa yetecek kadar not biriktirmiştir; fakat hikâyesini anlatmayı

(Cambridge, MA: MIT Press, 2011); Adam Conover, “Adam Ruins Cars,” *Adam Ruins Everything*, TruTV, 11 Ekim 2015; “UPDATED: SHOWBUZZDAILY's Top 100 Tuesday Cable Originals & Network Update: 10.13.2015,” <http://www.showbuzzdaily.com/articles/showbuzzdailys-top-100-tuesday-cable-originals-network-update-10-13-2015.html>.

7. Robert A. Caro, *Working* (New York: Knopf, 2019), 199.

ve önemli noktaları oluşturmayı makul bir uzunlukta yapabilmenin yollarını bulmuştur.

Çalışmanın en uzun hâlini isteyen tek okuyucu muhtemelen sizsiniz. Tezimde bir ayrıntıyı tutup tutmaya karar vermeye çalışırken jüri üyelerinden Betsy Blackmar, beni “Bunu *sen* umursamıyorsan hiç kimse umursamaz” diyerek rahatlattı. Fakat bu her zaman geçerli değildir; zira öyle eleştirmenler vardır ki tutkulu oldukları bir konuyla alakalı bir bilgiyi atarsanız hayal kırıklığına uğrayacak, hatta size kızacaktır. Ancak genel bir kural olarak unutmayın ki hayalinizdeki okur size nazaran konunuzdan daha az etkilenen bir okur olsun ve çalışmanın hâlihazırda yazdığınızdan uzun olmasını istemesin.

TEMEL NİTELİĞİNDEKİ BEş PARAGRAFLIK KOMPOZİSYON

Hangi ölçekte olursa olsun bir girişe, sonuca ve arada bir yerde de bazı kanıtlara ihtiyacınız olacaktır. Amerikalı lise öğrencilerinin bu anlayışla tanışması beş paragraflık kompozisyonlar yazmayı öğrenmeleriyle başlar: Giriş, üç paragraflık destekleyici gelişme ve sonuç. Yazma dersi veren bazı eğitmenler bu formatın çok kısıtlayıcı olduğunu öne sürmektedir; ancak hem bir hoca hem de bir yazar olarak ben bunun üç sebeple gerekli olduğunu düşünüyorum.

Öncelikle, kendinizi 1.000 ilâ 1.500 kelimelik metinlerle ifade edebilmeniz önemlidir. Bu uzunluk bir gazete köşe yazısının, kısa bir dergi makalesinin ve bir blog yazısının ya da ansiklopedi maddesinin uzunluğuna eşdeğerdir. (Müzelerdeki metinler için ise duvar panolarına uygun olacak şekilde 50 ilâ 100 sözcükten oluşan daha sıkı metinler yazmayı öğrenmelisiniz.)

İkinci olarak, çok sayıda akademik yazı beş paragraftan fazla olmayan kısa kompozisyonlardan oluşmaktadır. Örneğin Karin Wulf, Annette Gordon-Reed'e ait 3.500 sözcükten oluşan bir inceleme yazısını parçalara ayırır ve metnin neredeyse tamamen üç paragraflık bölümlerin bir araya getirilmesiyle oluştuğunu tespit eder.⁸ Beş ya da altı paragraflık bir kompozisyon yazmada uzmanlaşırsanız on ya da on beş paragrafa da çıkabilirsiniz. Bir grup metin parçası bölüme, bir grup bölüm de kitaba dönüşür. Örneğin kütüphanem on beş paragraflık bölümlerden oluşan tarih kitaplarıyla doludur. Dolayısıyla kitap yazmanın ilk adımı beş paragraflık bir kompozisyon olabilir.

Son olarak ise beş paragraflık bir yapı daha kapsamlı çalışmaların mikrokozmosudur. Bir maddenin ya da bölümün girişi, sonucu ve bu ikisi arasında belirli sayıda metin parçası vardır. Bir kitabın da girişi, sonucu ve bu ikisi arasında belirli sayıda bölümü vardır. Çok uzun kitaplar ise bu bölümleri kısımlar hâlinde düzenler ve yine her kısımda bu bölümler sandviç misali giriş ve sonuç arasına yerleştirilir. Bir müze sergisinde en küçük birim duvarlardır, onlar da odalar içindedir, odalar da sergiyi oluşturur. Daha popüler ve anlatı biçimindeki tarih çalışmalarında ise giriş ve sonucun yerini prolog (ön deyiş) ve epilog (son deyiş) ya da ön söz ve son söz alır; ama sandviç yöntemi hâlâ geçerlidir. O hâlde hangi ölçekte olursa olsun tarihçinin bir tür açılışa, kanıt sunmak ve analiz etmek için bir miktar alana ve bir tür kapanışa ihtiyacı vardır.

Üç paragraflık gelişme bölümüne sahip beş paragraflık kompozisyon yapısı üçleme kuralına dayanır. Bu kural Yunan tragediyalarından *Yıldız Savaşları* üçlemesine kadar Batı tiyatrosunu şekillendirmiş ve çalışmalarında kullanmak üzere birçok tarihçi

8. Karin Wulf, "The Art and Craft of Review," *Scholarly Kitchen* (blog), 9 Ocak 2017, <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2017/01/09/the-art-and-craft-of-review/>.

tarafından benimsenmiştir. Örneğin Sam Bass Warner, *The Private City: Philadelphia in Three Periods of Its Growth* adlı kitabını üç parçadan meydana gelecek şekilde düzenler: “18. Yüzyıl Kasabası,” “Büyük Kent” ve “Sınai Metropolis”.⁹ Benzer şekilde Dell Upton, Philadelphia ve New Orleans’ın tarihini anlattığı çalışmasını konulara göre bölümlere ayırır: “Yaşanmış Kent,” “Metropoliten İyileşmeler” ve “Kamusal Alanlar ve Mahrem Vatandaşlar”.¹⁰ Warner kronolojiyi kullanırken Upton konuları kullanır; ama ikisi de üç parçalı yapıdan faydalanır. Daha küçük ölçeklerde ise üçe ayırma uygulaması tez, antitez ve sentezi doğurur. Birinci bölüm bir tartışmada taraflardan birinin durduğu yeri anlatırken ikinci bölüm karşıt görüşü anlatabilmekte, üçüncü bölüm ise çatışmanın nasıl çözümlendiğini açıklayabilmektedir. Fakat bu üçlemeler konusunda hiçbir zaman bir zorunluluk söz konusu değildir. Örneğin Shakespeare, oyunlarını beş sahne olacak şekilde yazmıştır. Tarihçilerin kitaplarında da tabii ki başlangıç ve bitiş arasında sandviç misali dört paragraftan tutun da on iki paragrafa kadar bölüm bulunabilir. Bölüm sayısı on ikiden fazla olarsa bölümleri gruplamak iyi olacaktır. Çok daha uzun hikâyeler için ise birden fazla cilt planlaması yapmakta fayda vardır.

VARYANTLAR: ON SAYFALIK VE OTUZ SAYFALIK MAKALELER

On sayfalık bir dönem ödevi, beş paragraflık bir kompozisyonun genişletilmiş hâlinde başka bir şey değildir. Girişi uzatarak bir paragrafı iki paragrafa çıkarın: *Spot* (aşağıda açıklanacak) ve tez cümlesi. Üç gelişme paragrafı yerine her biri altı paragraftan

9. Sam Bass Warner, *The Private City: Philadelphia in Three Periods of Its Growth*, ikinci baskı (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1987).

10. Dell Upton, *Another City: Urban Life and Urban Spaces in the New American Republic* (New Haven, CT: Yale University Press, 2008).

oluşan üç gelişme bölümü yazın. Sonucu uzatarak bir paragrafı iki paragrafa çıkarın. Hepsini bir araya getirdiğinizde yirmi iki paragraftan oluşan on ilâ on bir sayfalık bir metin yazmış olursunuz. Otuz sayfalık bir makale ise biraz daha ayrıntıya sahiptir. Seminer sunumu, bilimsel bir dergi makalesi ya da kısa bir tez veya kitap bölümü de ortalama bu uzunluktadır. Giriş bölümü yaklaşık sekiz paragrafa çıkabilir ve buna *spot*, tez cümlesi ve tarihyazımı dâhildir. Gelişme bölümü toplamda kırk beş ilâ elli paragraftan oluşabilir. Bu paragraflar boyut ve sayı bakımından değişiklik gösterebilir (on altı paragraflık üç bölüm, on iki paragraflık dört bölüm ya da on paragraflık beş bölüm gibi) ve bölümler eşit boyutta da olmak zorunda değildir. Bir arka plan bölümü gerekirse bu üç paragraf civarında olsun. Sonuç bölümü tıpkı daha kısa makalelerde olduğu gibi iki paragraf olabilir, daha uzun olmasına gerek yoktur.

Tüm bu paragraf sayıları tabii ki katı formüller değil, kabaca yapılan hesaplamalardır. Burada önemli olan iki şey vardır: Birincisi, uzun makaleler kısa kompozisyonların genişletilmiş hâlidir, bunu iyi idrak etmelisiniz. İkincisi, zamanınızı ve kelimelerinizi öyle hesaplamalısınız ki okurunuz bu sayede argümanınızın ve anlatımınızın akışını takip edebilsin.

GİRİŞ BÖLÜMLERİ

Analitik bir çalışmanın girişinde bir tez ortaya konmalıdır. Buna ilaveten iki kısım daha olmalıdır. İlki *spottur*. *Spot*, okurun hikâyedeki kişileri önemsemesi ve bu sayede haberin içinde yer alan daha zor analitik iddiaların üstesinden gelmesi umuyla yazılan kısa ve vurucu yorum için kullanılan gazetecilik

terimidir.¹¹ İyi bir spot, gazete yazıları ve uzman olmayanların dikkatini çekmeyi amaçlayan başka kısa metinler için özellikle önemlidir. Aslında ben de öğrencilerimden geleneksel olan beş paragraf yerine altı paragraflık kompozisyonlar yazmalarını, giriş paragrafını spot paragraf ve analitik bir paragraf olarak ikiye bölmelerini istiyorum. İsteğe bağlı ikinci kısım ise çalışmanın tespitlerinin özgünlüğünü ön plana çıkaran tarihyazımı kısmıdır.

Tablo 13.1. Kısa, Orta ve Uzun Makaleler için Paragraf Hesaplamaları

	Beş Paragraflık Kompozisyon	On Sayfalık Makale	Otuz Sayfalık Makale
Giriş	1	2	8
Gelişme 1	1	6	16
Gelişme 2	1	6	16
Gelişme 3	1	6	16
Sonuç	1	2	2
Toplam Paragraf Sayısı	5	22	58

SPOTLAR

Eylül 1986'da Nancy Schrom Dye ve Daniel Blake Smith, *Journal of American History* adlı dergide okurların dikkatini şu açılış paragrafıyla çekmeye çalıştı:

11. Marc Lacey, "Watch Your Lapels: These Great Leds Are Coming for Them," *New York Times*, 15 Ocak 2019.

Amerika'da annelik henüz yeni yeni bir geçmişe sahip olmaya başladı. Annelik biyolojik bir olgudan çok daha fazlası, anlamı zaman içerisinde büyük ölçüde değişmiş bir fiildir. Kültürel değerlerde, anneliğe dair öz algılarda ve çocuklara yönelik tutumlarda meydana gelen dönüşümler gibi faktörlerin hepsi anneliğin tarihî boyutlarına vurgu yapar. Gerçekten de tarihte kadınların değişen statüsü ve ailenin değişen doğası annelik deneyimini yakından çalışmaksızın tamamen anlaşılamaz.¹²

Sonraki paragraflarda konunun önemine dair iddialarda bulunur, mevcut bilimsel çalışmaların cevapsız bıraktığı sorular olduğunu iddia eder, araştırma soruları yöneltir, soruları cevaplamak için kullanacakları kaynakları belirtir ve sürekliliğe dair bir değişim tezi öne sürer. Bunların hepsini yöntemli, bilimsel, net ve tarafsız bir şekilde; 19. yüzyılın sonlarına ait bilimsel tarih dergilerinde bulunabilecek bir tonla yaparlar. Bunun başka bir yolu var mıdır?

Jacquelyn Dowd Hall başka bir yolun olduğunu düşünür. Hatta aynı derginin aynı sayısında bir sonraki makale kendisine aittir ve bu makaleye şu sözlerle başlar:

Flossie Cole, komşusunun Model T marka arabasına binip Elizabethton'a giden çakıl yoldan suni ipek fabrikasında çalışmak üzere batıya doğru yol alırken doğmakta olan güneş "Cross Dağı'nın zirvesinde bir tür hâle oluşturunuyordu." Araba Stony Creek vadisinden çıktıktan sonra Doğu Tennessee'deki Blue Ridge Dağları'nın koylarında yer alan ve dere kolları boyunca dizilmiş küçük yerleşimlerden gelen gençlerle dolu otobüsler ve kendine özgü "taksiler" kervanına katıldı. Kervan asfalt yola girince hızını artırdı ve Watauga Nehri köp-

12. Nancy Schrom Dye ve Daniel Blake Smith, "Mother Love and Infant Death, 1750–1920," *Journal of American History* 73 (1986): 329.

rüsünün girişindeki Elizabethton'ın yeni kimliği olan "Gücün Şehri" yazısının olduğu takın altından geçti. Cole fabrikanın girişine vardığında saat 7 olmuştu, artık Amerikan Glanzstoff fabrikasında makaracı olarak on saatlik bir güne daha başlama zamanı gelmişti.

Makineler hızlı bir şekilde dönmeye başlayınca iş de her zaman ki gibi başladı. Fakat makara odası gergin bir bekleyişle çalkalanıyordu. Bir gün öncesinde, 12 Mart 1929'da 360 kişilik kadın grubundan 17'si hariç hepsi düşük ücretleri, keyfi kuralları ve kibirli tavırları protesto ederek yan taraftaki muayene odasını terk etmişti. Bugün de fabrikanın girişinde toplanmış, çalışmayı reddediyor ve pazarlık için hazırlanıyorlardı. Saat 9'a geldiğinde fabrika müdürü hâlâ ortalıklarda görünmeyince güvenlik görevlilerini yarıp geçerek fabrikaya daldılar ve iş arkadaşlarını da greve davet ettiler. Öğleden sonra saat 13:40'ta bütün makineler durmuş ve fabrika kapanmıştı.¹³

Burada ise ne büyük iddialar ne bilimsel çalışmaların durumuna dair bir tartışma ne de somut araştırma soruları söz konusudur. Bundan ziyade Hall bizlere bir sahne, kişiler, çatışma ve olaylar sunmaktadır. Ancak Flossie Cole ve diğer yüzlerce grev yapan kadının sonradan başına gelenleri anlatıp bizleri sarstıktan sonradır ki "kadın kardeşliği ve cinsellik, kuşaklar arası ve sınıflar arası ittifaklar, yeni tüketici arzularının dinamik bir yerel kültüre dâhil edilmesi" hakkında yazmaya başlar ve Michel Foucault'ya atıf yapar. Oysa ki Dye ve Smith'in okurları ancak yaklaşık üç sayfalık analizi okuduktan sonra kız bebeğini kaybeden bir 18. yüzyıl din adamının acılı sözlerine ulaşabilir.

13. Jacquelyn Dowd Hall, "Disorderly Women: Gender and Labor Militancy in the Appalachian South," *Journal of American History* 73 (1986): 354.

Hall'unki gibi olay anlatan spotlar bir nevi zevk meselesidir; fakat tarihçiler arasında oldukça tutulmaya başlamıştır. Helen Sword akademik yazım konusunda yaptığı bir ankette tarihçilerin makalelerinin yüzde 58'inin "merak uyandıran bir açılış" ile başladığını tespit eder ki bu, incelediği on ayrı alandaki en yüksek orandır.¹⁴ Ancak her hikâyenin bir spot olamayacağını not etmek gerekir; zira spot dikkati sonraki ana konulara odaklamalıdır.¹⁵ Yani Hall'un spotu ilginç bir hikâye anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda kadın işçilerin otoriteye meydan okumaya ne kadar hazır olduğuna yaptığı vurguyu da ortaya koyuyor.

Tarihçiler gazetelere ya da dergilere yazdıkları yazılara çoğunlukla "haber kancası" olarak bilinen güncel bir olay ile başlar. Örneğin Kruse köşe yazısının başlarında "daha birkaç hafta önce Public Policy Polling adlı anket şirketinin Cumhuriyetçilerin yüzde 57'sinin ABD'nin resmen bir hristiyan ulusu olmasını desteklediğine dair sunduğu rapordan" bahseder. Bazen böyle girişler bilimsel yazılarda da olur. Örneğin 1893'de Frederick Jackson Turner, artık klasik sayılan "The Significance of the Frontier in American History" yazısına "Nüfus Sayım İdaresi'nin son bülteni" tarafından yapılan tespitlerle başlar.¹⁶ Fakat aslında burada şansını zorlamıştır; çünkü bu tarz spotların çoğu bir süre sonra demode olmuş görünmektedir. Dolayısıyla geçmişten bir hikâye anlatmak daha iyidir. Örneğin o son sayım raporu bir müddet sonra son olmaktan çıkacak, ama mesela Flossie Cole, tabiri caizse hep batıya doğru yol alacaktır.

14. Helen Sword, *Stylish Academic Writing* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 17, görsel. 2.1.

15. Barbara Young Welke, "The Art of Manuscript Reviewing: Learning from the Example of Peggy Pascoe," *Perspectives on History*, Eylül 2011.

16. Frederick J. Turner, "The Significance of the Frontier in American History," *Annual Report of the American Historical Association*, 1893, 199.

TEZ CÜMLESİ

Tez cümlesi herhangi bir uzunluktaki metnin ana iddiasının yahut tezin kısa bir sunumudur. Genellikle tarihçiler tez cümlelerini çalışmanın başlarında, hatta çoğu zaman bir kısmın, makalenin, bölümün ya da kitabın giriş kısmının sonunda sunar. Tarihçi henüz en önemli kanıtları sunmadığı için tez cümlesi arkadan gelecek kanıtların göstereceği şeyler hakkında bir iddiadır. Bu, ceza davasında savcının başta yaptığı beyana ya da brişte oyuncunun yaptığı teklife benzetilebilir. Brişte olduğu gibi, deklarasyon ne kadar cesursa oyuncunun alacağı puan da o kadar çok olur; çünkü “anlaşma yapmış” ve öngördüğü kadar löve (el) kazanmıştır. Buradaki zorluk kanıtlarla destekleyebileceğiniz kadar cesur bir iddiada bulunabilmektir.

Tez cümlesi pek çok şekilde olabilir; ancak burada ben tarihçilerin, başka araştırmacıların ve analitik yazarların çoğu zaman uyguladığı ve en azından birçok tarih çalışması için dikkate almaya değer bir formülden bahsedeceğim:

[İnsanlar] [neden] [şaşırtıcı bir şey] yaptı/söyledi/yazdı? [Makul alternatif açıklama] fakat aslında [daha iyi ya da kapsamlı açıklama].¹⁷

İyi bir tezin bu beş unsura sahip olduğunu öne sürmek için bu formülü öneriyorum, yoksa özellikle bu sırayı takip etmeleri gerektiği için değil. Gerçi azımsanmayacak sayıda tarihçi iddialarını neredeyse tam olarak bu şekilde ifade etmektedir. Çoğunlukla bunu yapmak tam bir paragrafı ya da ona yakın bir şeyi gerektirir:

17. Tez cümlesine dair şablon fikrini UCLA Lisans Seviyesi Yazma Merkezi tarafından yapılan “What, How, and So What” adlı çalışmadaki “sihirli tez” fikrinden uyarladım. https://wp.ucla.edu/wp-content/uploads/2016/01/UWC_handouts_What-How-So-What-Thesis-revised-5-4-15-RZ.pdf.

Julia Gaffield: Dessalines ve Nugent neden bir ticari anlaşmaya varamadı? Önemli kararlar 1803'ten 1806'ya kadar müzakerelerin gidişatını değiştirdi. Jamaikalı yetkililer ve Londra'daki Britanya hükümeti Haiti Devrimi hakkındaki literatürün çoğunun öne sürdüğünün aksine eski köleler tarafından yönetilen bir ülkeyle anlaşmanın sonuçları konusunda daha az endişe duyuyordu.¹⁸

Pekka Hämmäläinen: Neden yalnızca Komançiler (yüzlerce Amerikan yerli ulusu içinde) Avrupa kökenli Amerikalı sömürgeci krallıkları gölgede bırakan, onlara boyun eğdiren bir imparatorluk kurmayı başardı? ... Komançileri istisnai yapan şey neydi? Tarihçinin içgüdüğü Komançilerin sıra dışı yükselişinin Avrupa kökenli Amerikalıların o zamanlardaki zayıflığı ve ilgisizliğiyle kesişmiş olabileceğini öne sürer. Fakat gerçekte Komançiler Kuzey Amerika'da imparatorlukların en şiddetli ve çekişmeli olduğu bir bölgede yaşıyordu. ... Avrupa kökenli Amerikalıların ilgisizliğine dair bir düşünceden ziyade Komançilerin hâkim hâle gelmesinin nedeni, kendi uyumlu kültürleri ve Avrupa kökenli Amerikalıların (hem maddi hem maddi olmayan) kaynaklarını kendi lehlerine kullanabilme becerileridir.¹⁹

Matthew Karp: 1850'lerde köle yanlısı Güney'in önde gelen siyasetçileri ve aydınları Senato'daki güneyli eşitliğinin ortadan kalkmasıyla başlayan ve benzeri görülmemiş bölgesel krize doğru hızla giden bir dizi yeni ve acil sorunla karşı karşıya kaldı. O sırada neden bu insanların birçoğu uzak Güney Amerika'daki emek ilişkileri hakkında bir düşünce geliştirme zahmetine gir-

18. Julia Gaffield, "Haiti and Jamaica in the Remaking of the Early Nineteenth-Century Atlantic World," *William and Mary Quarterly* 69 (2012): 585.

19. Pekka Hämmäläinen, *The Comanche Empire* (New Haven, CT: Yale University Press, 2008), 345, 346.

di? Kansas, Güneybatı, hatta Küba veya Meksika'daki köleliğin aksine, Brezilya'daki esaretin kadere ABD'nin iç politikasına çok az doğrudan tesir ediyordu. Güneyli mütefekkirlerin ve önde gelenlerin Latin Amerika'daki emek koşullarıyla ilgilenmesinin sebepleri şiddetli bölgesel mücadelelerin, acil ticari çıkarların, hatta 1840'larda Tyler ve Calhoun'un dış politikasına yön veren gergin jeopolitik durumun ötesindeydi. Güney Amerika'daki kölelik en çok güneyli elitler için önemliydi; çünkü dünyanın yeni anlamaya başladığına inandıkları daha büyük bir ekonomik gerçeğe somut bir ifade kazandırıyordu.²⁰

Bartow J. Elmore: Neden [Çevre Koruma Kurumu] bu kirlilik sorunlarının bu kadar süre devam etmesine izin verdi? Bu soruyu cevaplarken Monsanto'nun, kurnazca bir hileyle, kirletme olayıyla ilgili önemli bilgiyi hem hükümetten hem de kamudan saklamış olabileceği ihtimali öne sürülebilir. Böyle bir iddia Erik M. Conway ve Naomi Oreskes'in *Merchants of Doubt* ya da Gerald Markowitz ve David Rosner'in *Deceit and Denial* adlı kitapları gibi çalışmalarla örtüşebilir; zira bu kaynaklar büyük şirketlerin bilimadamlarına sanayi faaliyetleriyle bağlantılı zehirli kirlilik hakkında aldatıcı iddialarda bulunmaları için nasıl ödeme yaptıklarını belgelemektedir. Fakat toplumun Soda Springs'te özel sektörün sebep olduğu bu kirliliği kabullenmesinin asıl sebebi bu ince hesaplanmış özel sektör ikiyüzlülüğü değildir. ... En nihayetinde birçok bölge sâkini bile isteye toplumun ekonomik canlılığını temelden sarsmayacak iyileştirici önlemler karşılığında belirli sağlık risklerini kabul etti.²¹

20. Matthew Karp, *This Vast Southern Empire* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 148.

21. Bartow J. Elmore, "Roundup from the Ground Up: A Supply-Side Story of the World's Most Widely Used Herbicide," *Agricultural History* 93 (2019): 107.

Yukarıdaki pasajların her biri aşağıdaki ana unsurları içermektedir.

Neden?

Tarih tezleri neden sorusunu, bazen de nasıl sorusunu cevaplar. Kim, ne, nerede ve ne zaman soruları da önemlidir; ama bir iddiayı oluşturan, neden ve nasıl sorularıdır.

İnsanlar

Tarih insanlar hakkındadır. Soyut isimler (kapitalizm, savaş, toplum vb.) önemlidir ancak içinde insan olmayan bir tezde hayat eksiktir. Tarihçiler bireyler (örneğin Dessalines ve Nugent), gruplar (örneğin Komançiler, siyasetçiler ve entelektüeller) ya da insanlardan oluşan kurumlar (örneğin Çevre Koruma Kurumu) hakkında yazar.

Şaşırtıcı bir şey

Her bilimsel çalışmanın işlevi, bilinmeyeni ve gizemli olanı keşfetmektir. Örneğin müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanması şaşırtıcıdır; çünkü öncesinde müzakereciler üç yıl birlikte çalışmıştır. Komançilerin başarısı şaşırtıcıdır; çünkü yüzlerce Amerikalı yerlinin kaybettiği yerde onlar tek başlarına başarılı olmuştur. Güneyin Latin Amerika'ya ilgisi şaşırtıcıdır; çünkü iç meseleler daha öncelikli olmuştur. Çevre Koruma Kurumu'nun etkisiz kalması şaşırtıcıdır; çünkü asıl görevi çevreyi korumaktır. Siz de zor sorularla kendinize meydan okuyun.

Makul alternatif açıklama

Her tarihçi yönelttiği soruya önce bir cevap sunar; fakat sonra onu reddeder. Mesela şunlar bizi şaşırtacak şeyler *değildir*: Eski köleler tarafından yönetilen bir ülkeyle anlaşma isteksizliği,

Avrupa kökenli Amerikalıların zayıflığı ve ilgisizliği, şiddetli bölgesel mücadeleler ya da kurnazca bir hile. Bu örneklerde tarihçiler başka araştırmacıların çalışmalarına başvurur: “Haiti Devrimi hakkındaki literatürün çoğu”, “tarihçinin içgüdüğü” ve en net olarak Erik M. Conway ile Naomi Oreskes’in ve Gerald Markowitz ile David Rosner’in çalışmaları. Tarihçiler kendi argümanlarını bu yerleşmiş görüşlere karşı konumlandırarak yeni bir şey sunduklarını iddia ediyorlar. Bazen de makul açıklamalar başka araştırmacılardan değil tarihî aktörlerden gelebilmektedir. Örneğin Komançi başarısını Avrupa kökenli Amerikalıların zayıflığına ve ilgisizliğine bağlayan “tarihçinin içgüdüğü” değil de 18. yüzyıl İspanyolları olsaydı Hämäläinen’in yine de karşı çıkacağı bir kıyas olurdu.

Daha iyi ya da kapsamlı bir açıklama

Son olarak, tarihçilerin sorularını en iyi cevapladığına inandıkları faktör: Britanya’nın çıkarlarına resmî bir anlaşma olmadan en iyi şekilde hizmet edilebileceği inancı, Komançilerin uyumlu kültürleri, köleliğin dünyadaki rolüne dair bir güven ve son olarak bir topluluğun belirli sağlık risklerini kabul etmesi. Her ne kadar tarihçilerin en fazla kıymet verdiği kısım bu olsa da ancak belirli bir çerçeveye oturtabilirlerse değerini ortaya koyabilirler.

Tarihçiler bazen bu tezleri bir ya da iki cümleyle özetlese de bu beş unsurun hepsini sunmak için genellikle tam bir paragraf ayırır. (Hatta yukarıdaki uzun sayılabilecek alıntılar bile aslında daha uzun paragraflardan alınmıştır.) Tabii ki tam olarak bu şablonu takip etme zorunluluğu yoktur. Bazı tarihçiler üslup meselesinden dolayı retorik sorular tercih etmezken bazıları hangi yoruma karşı çıktıklarını bu örneklerdeki netlikle açıklamaya bilir. Üstelik çoğu tarihçi tezlerini çalışmalarının giriş bölümünde

belirtirken bu formül sonuç bölümünde karşımızı çıkar; tıpkı Hämäläinen'in kitabında olduğu gibi. Hatta çalışmanızın son hâli bu formatta bir teze sahip olmazsa bile çalışma taslağının bir parçası olarak faydalı olabilir.

Bu şablon belirli bir biçime uysun ya da uymasın, okuduğunuz çalışmalardaki tezleri belirlemek için de iyi bir araçtır. Elinizdeki herhangi bir çalışmanın giriş ve sonuç bölümlerindeki unsurlara bakarsanız öne sürülen ana argümanı daha kolay bir şekilde bulabilirsiniz. Ayrıca bu şablon aynı zamanda bir araştırma aracıdır. Tez cümlesini iki makul alternatif açıklamanın ağırlıklarının karşılaştırması olarak anlamak bir projeye kesin bir cevaptan ziyade bir soruyla başlamanın en iyisi olduğunu hatırlatır. Kendinizi iki makul açıklama arasında ortada bir yerde bulursanız ve aralarında seçim yapmak için sizce daha fazla kanıtı ihtiyaç varsa bir araştırma sorusu oluşturmuşsunuz demektir.

TARİHYAZIMI

Her giriş bölümünde tarihyazımı bulunmaz. Gazete ya da dergi makalesi okurlarının çoğu tarihçiler arasındaki tartışmaları umursamaz. Özellikle lise ya da lisans seviyesinde ders veren öğretmenler, öğrencilerin odağının araştırmacıların tartışmalarından ziyade birincil kaynaklarda olmasını isteyebilir. Neşredilmiş dergi makaleleri bile tarihyazımını genellikle ana metnin iki ya da üç paragrafına sıkıştırmakta, hatta bazen önceki onlarca çalışmaya atıfta bulunan dipnotlarla sınırlandırmaktadır. Oysa seminer öğretmenleri ve tez kurulları sizin anlatınızın önceki bilimsel çalışmaların üzerine nasıl inşa edildiğiyle oldukça ilgilenebilmektedir. Dolayısıyla bir seminer bildirisinin tarihyazımı kısmı aynı uzunluktaki bir bilimsel dergi makalesinin tarihyazımından epey uzundur. Bu tarz bildiriler için kitapların ve tezlerin tarih-

yazımı bölümleri dergi makalelerinden daha iyi modeller sunabilir.

Ne kadar uzun olduğundan bağımsız olarak, tarihyazımı bölümü şu üç görevi yerine getirmelidir:

1. Diğer araştırmacıların genel anlamda araştırma sorusuna nasıl yaklaştıklarını açıklamak.
2. Diğer araştırmacıların belirli araştırma sorusuna nasıl yaklaştıklarını (ya da onu nasıl görmezden geldiklerini) açıklamak.
3. Çalışmanızın araştırma sorusunu cevaplamak için yeni soruları ya da kaynakları nasıl kullandığını açıklamak.

Tarihyazımı kısmı, giriş bölümünden gelişme bölümüne geçişi kesintiye uğratabileceği için tarihyazımı kısmından sonra diğer çalışmalara referans vererek tezi yeniden belirtmek iyi olabilir. Örneğin Joel Black, Avukat Richard Westbrook'un varsayılan ya da örtük eşitlik teorisine başvurduğunu iddia eder ve bu iddiasını iki ayrı versiyonla sunar.

- Tarihyazımı bölümü olmadan: “Zencilerin eşitliğinin mahkemeler tarafından hükme bağlanmadığı bir dönemde Westbrook bireysel ve kolektif, parçalı ve kapsamlı, yerel hukukun örtük eşitliğinden kaynaklanan vatandaşlık statüleri çeşitliliğinden bahseder.”
- Tarihyazımı bölümü olduğunda: “Bu makale medenî haklara ilişkin hukukî liberal analizlere bir alternatif sunarak hukuku mahkemelerden ayrı olarak incelemek amacıyla “Hukuki Yardımları” kullanır ve vatandaşlığın kamusal yapılarını örneklemek ve medenî haklar savunucularının anayasal eşitlik varsayımını bir sosyal değişim mekanizması hâline getirme

çabalarını vurgulamak için Elizabeth Dale ve Donald Nieman'ın kamusal adalet tartışmalarını ileri taşır.”²²

Buradaki iddialar aynı olmasına rağmen birbirinden farklı işler çıkarır. İlkinin okumak ve hatırlamak daha kolaydır ve Westbrook'un yapmış olduğu şeyi neden yazdığı sorusuna cevap verir. İkincisi neredeyse iki kat daha uzundur (ve çok daha uzun bir dipnotu vardır). Fakat önemli bir başka soruya daha cevap verir: Eğer okurlar 1954 öncesi medenî haklar kanununa yönelik mevcut akademik çalışmaları biliyorsa bu çalışmadan ne öğrenecekler?

GELİŞME BÖLÜMLERİ

Gelişme kısmı yazınızın yaklaşık yüzde 75'lik bölümünü oluşturmalıdır. Bu bölüm yapacağınız katkının özünü oluşturur, sandviçinizin pastırmasıdır, kâğıdın geri kalanı sadece onun bir arada tutan çavdar ekmeğine ve etin lezzetini ortaya çıkaran Rus sosuna katkıda bulunur. Arka plan kısmı çoğunlukla ikincil kaynaklara atıf yapsa da çalışmanın gelişme kısmı çoğunlukla birincil kaynaklara atıf yapar. Yazının diğer kısımları başka araştırmacıların neler yaptığını gösterebilir ve bu da size ortak anlatıya yeni kaynaklar ekleme fırsatı verir.

KISIMLAR

Uzun bir hikâyeyi ya da argümanı parçalara bölmek, hem yazdıkça zamanınızı hesaplamaya yardımcı olur hem de argümanınızın

22. Joel E. Black, “A Theory of African-American Citizenship: Richard Westbrook, The Great Migration, and the *Chicago Defender's* ‘Legal Helps’ Column,” *Journal of Social History* 46 (2013): 897–98.

ve anlatınızın akışını takip etmede okura fayda sağlar. Bazı kitap ve makaleler nispeten az sayıda ve uzun bölümlerden ve kısımlardan oluşurken bazıları ise daha fazla sayıda ve kısa parçalara ayrılmıştır. Bu tercihin artıları ve eksileri vardır. Uzun bölümler bir hikâyeyi üç ilâ beş parçaya ayırarak çalışmanın yapısını netleştirir. Kısa bölümler ise daha fazla spot, giriş bölümü ve sonuç bölümü demektir. Dolayısıyla bir projeyi daha fazla kısma ayırmak bir otelin planını, deniz manzarasına sahip odaların sayısını azamiye çıkarmak için düzenlemeye benzer. Tanıtmanız gereken çok sayıda kişi varsa ya da anlatınız çok sayıda küçük ve birbirinden farklı bölümden oluşuyorsa böyle yapmak işe yarar. Ayrıca bu iki biçimi harmanlamak da mümkündür. Örneğin Kate Brown'ın *Plutopia* adlı kitabı alışılmışın dışında bir sayı olan kırk üç kısa bölümden oluşur. Fakat Brown bu bölümleri dört grupta toplayarak okurlarının normalde belki de ıskalayabilecekleri büyük resmi görmelerini sağlar.²³

Bölümleriniz ya da kısımlarınız ne kadar uzun olursa olsun, kabaca aynı boyutta olmaları okura yardımcı olur. En uzun bölümü ya da kısmı en kısa olanından en fazla iki buçuk kat daha fazla olacak şekilde düzenlemekte sorun yoktur. Hatta üçte ikilik bir oran daha iyidir. Dolayısıyla bir makale ya da bölüm için 1.500 ilâ 4.000 kelime ya da 1.000 ilâ 2.500 kelimedenden oluşan kısımlar hedefleyebilirsiniz.

Kitaplar yeni bölümlere geçişi boş sayfa ve başlıklarla ya da en azından sayılarla gösterir. Bölümler ve makaleler ise yeni kısımları başlık veya alt başlıklarla gösterir ve bunlar aslında çok paragraflı kompozisyonların başlıklarıdır. Hatta bazı dergiler iki safhalı bir hiyerarşi sunar: Ana kısımları simgeleyen kalın pun-

23. Kate Brown, *Plutopia: Nuclear Families, Atomic Cities, and the Great Soviet and American Plutonium Disasters* (New York: Oxford University Press, 2013).

tolu başlıklar ve bu kısımlar içerisinde alt kısımları gösteren eğik başlıklar.²⁴ Bazıları ise bölüm sonlarını boş satırlar, sayılar, yıldız işaretlerinden oluşan bir sıra ya da çiçek benzeri süslerle belirtir. Bu yazar, editör ve yayıncının birlikte karar vereceği bir zevk meselesidir. Bir öğretmen olarak diyebilirim ki öğrencilerim makale ve bölümleri net alt başlıklarla daha kolay anlamaktadır. Tabii daha uzman birer okur hâline gelmeleri, bir hikâyenin iç yapısını daha ince tipografik ipuçlarından tespit etmeyi öğrenerek olur.

ARKA PLAN

Büyük bir çalışmanın bir bölümünün aksine bağımsız bir çalışmanın ilk kısmı çoğu zaman bir arka plan sunar ve asıl hikâyeye başlamadan önce bütün olanları anlatır. Bu arka plan kısmı nispeten kısa olmalıdır; çünkü bir başkasının çalışmasına ne kendinizin ne de okurunuzun zamanını çok ayırmalısınız. Bir kitap için tek bir bölüm yeterli olacaktır. Bir makale ya da seminer bildirisi için de üç paragraf iş görür. Bunu güzel bir örneğini Ann Ziker'ın "Segregationists Confront American Empire" adlı makalesinde görebiliriz. Ziker dört paragrafta özellikle Roger Bell olmak üzere başka araştırmacıların çalışmalarına dayanarak 1890'lardan 1850'lere kadar Hawaii'nin ilhakının ve eyalet olmasının hikâyesini anlatır.²⁵ Bu kısım asıl kendi katkısı olan ve beyaz ırk ayrımcılarının uzaktan kongre tartışmalarını nasıl gördüklerini anlattığı çalışması için gerekli olan arka planı sağlar. Yani Ziker, ikincil kaynakları kullanarak onlarca yıllık tarihi hızla ilerler, sonra da sadece birkaç ay süren bir tartışmanın birincil

24. Örneğin bkz. Antony Adler, "The Ship as Laboratory: Making Space for Field Science at Sea," *Journal of the History of Biology* 47 (1 Ağustos 2014): 333–62.

25. Ann K. Ziker, "Segregationists Confront American Empire: The Conservative White South and the Question of Hawaiian Statehood, 1947–1959," *Pacific Historical Review* 76 (2007): 442–46.

kaynaklarını dikkatli bir şekilde okumak için yavaşlar. Okurlar çoğu zaman alıntılarda ikincil kaynakların yerini birincil kaynakların aldığını fark ettiğinde arka plan bölümünün bittiğini anlar.

BAĞIMSIZ KOMPOZİSYONLAR OLARAK KISIMLAR

Arka plan aradan çıkarıldığında her bir gelişme bölümünün genel argümanı destekleyen kendi iddiasına ihtiyacı vardır. Örneğin Kathleen Franz, *Tinkering: Consumers Reinvent the Early Automobile* adlı kitabına “Women’s Ingenuity” [Kadınların Pratik Zekâsı] adında bir bölüm koymuştur. Bu bölümün “Motor Girls: Technological Heroines and Popular Feminists” [Motosikletli Kızlar: Teknoloji Kahramanları ve Popüler Feministler] başlıklı yirmi iki paragraflık ilk kısmında Franz genç kadınları teknoloji konusunda bilgili, arabayla giderken sokakta bir çocuğa çarpmadan manevra yapabilecek kadar usta ya da mesela eski bir yağmurluktan parça kesip radyatör hortumu tamir edebilecek kadar becerikli olarak tasvir eden kitaplardan bahseder. On dört paragraflık “No Vacation for the Motor Wife” [Motosikletli Kadın Eşler için Tatil Yok] başlıklı ikinci kısımda da arabayla gezmelere çıkan kadınlara asıl sorumluluklarının kamp alanlarında yemek pişirmek ve temizlik yapmak olduğunu söyleyen romanlara, tavsiye kitaplarına ve dergi yazılarına yer verilerek zıt bir bakış açısından bahsedilir. On üç paragraflık “Undermining Women’s Skills” [Kadınların Yeteneklerini Baltalamak] adlı üçüncü ve son bölümde ise hikâye geleneksel cinsiyet normlarını uygulayanların zaferiyle sonuçlanır. Sonra da Franz söz konusu bölümü bir paragraflık bir sonuç ile bitirir ve kadınların ilk başta “otomobile dair iddialarında kadınları erkeklerle eşit görme” çabalarına rağmen “kadınların arabayı sürme, tamir etme ya da modifiye yapmada eşit bir ustalık iddiasında bulunma fırsatının kapandığından, çünkü erkek uzman danışmanların kadınların yerinin şoför koltuğu değil

asıl mekanik uzmanlar olan kocularının yanındaki yolcu koltuğu olduğunu savunduğundan” bahseder.²⁶ Franz’ın kitabındaki her bölümün kendine ait ve ölçeği her seferinde artan bir tezi vardır ve bu bölümler bir nevi bağımsız olarak işlev görür; ancak tabii ki bütün, parçalarının toplamından daha fazlasını ifade eder.

Franz’ın bu bölümler için koyduğu başlıkların netliğine dikkat edin. “No Vacation for the Motor Wife” [Motosikletli Kadın Eşler için Tatil Yok] çok güzel bir başlık, öne sürülen argümanı yarı saklıyor, yarı açığa çıkarıyor. Birçok evlilikteki bir gerginliğin ipucunu alıyoruz, hatta hikâyenin akıbetini bile biliyoruz: Kadın eş tatil yapmıyor. Fakat Franz 1910’lara ait “motosikletli kadın eş” [*motor wife*] tabirini kullanarak merak tohumları da ekiyor ve en azından beni bu rol hakkında daha fazla öğrenmeye teşvik ediyor. Bu tarz bir işaretlemenin uç bir örneği için bir de bir dava özetine bakabiliriz; mesela tarihçilerin bazen önemli Yüksek Mahkeme davalarına bilirkişi raporu olarak gönderdiklerine... Bir grup tarihçi bir seçim hilesi davasında görüş bildirirken Anayasa’yı yazarların Britanya Parlamentosu’ndaki eşit olmayan temsilin getireceği kötülüklerin farkında olduklarını iddia eder. Dava özetinin o kısmına uzun ama karışık olmayan bir başlık verilir: “Anayasayı Yapanlar Britanya Sisteminde Temsilin ‘Yozlaşmasını’ Reddetmiş ve Amerikan Sistemindeki Hiziplerin Benzer Şekilde Demokratik Olmayan Yollarla Yerleşmesini Önlemeye Çalışmıştır”.²⁷ Matbu formatların çoğunda bu tür uzun başlıklardan hoşlanılmasa da çalışma taslaklarınızı asıl argümanınızın ya da olayın eşit derecede anlaşılır ve tek cümlelik özetlerinden oluşturabilirsiniz.

26. Kathleen Franz, *Tinkering: Consumers Reinvent the Early Automobile* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011), 72.

27. Brief of Amici Curiae Historians in Support of Appellees, *Gill v. Whitford*, No. 16–1161, 2017, <https://www.brennancenter.org/our-work/court-cases/gill-v-whitford>.

KONU CÜMLESİ

Genellikle bir paragrafın ilk cümlesi olan konu cümlesi, kanıtları ya da analizi daha geniş bir argümanın içine yedirmelidir. Bunu gerçekleştirmek için üç şey yapar.

1. Konu cümlesi olguları bir arada tutar. Aynı genel konu hakkında bir dizi olguya sahip olduğunuzda onları gruplandırın ve her bir grubu konu cümlesiyle özetleyin.
2. Konu cümlesi ait olduğu paragrafı önceki bilgiyle ilişkilendirir. Bu yüzden de genellikle cümlelerin içinde, öne sürülen argümanda süreklilik (ardından, diğer, başka bir) ya da tezatlık (buna rağmen, yine de, fakat) belirten geçiş kelimeleri yer alır. Bir olay anlatıyorsanız konu cümleleriniz zamanda bir değişikliğe (1968’de, dört yıl sonra), eşzamanlılığa (o sırada, -ken) ya da geriye dönüşlere (beş ay öncesinde) işaret edebilir.
3. Konu cümlesi olguları argümanla ilişkilendirebilir. Ancak bütün konu cümleleri böyle yapmaz; tarihçiler bazen sadece insanları, mekânları ve olayları tanıtan olguya dayalı bilgileri sıraladıkları paragraflar yazar. Fakat birçok durumda bir paragrafın içinde olguları özetlemenin yanı sıra konu cümleleri bu olguların asıl tezinizle alakasını gösterir. Böyle yapmak için de sadece olguları belirtmekle kalmaz, aynı zamanda o olgular hakkında iddialarda bulunur ve bir paragraflık bir kompozisyonun tez cümlesi vazifesini görür.

Konu cümlelerinin bir örneği için Robert Self’in “‘To Plan Our Liberation’: Black Power and the Politics of Place in Oakland,

California, 1965–1977.” adlı makalesine bakabilirsiniz.²⁸ Self’in genel tezine göre “siyasi bir hareket olarak siyahi güç yalnızca medenî haklar hareketine yönelik bir tepki değil, aynı zamanda entegrasyona vurgu yapmadan giderek bölünen metropol içinde ekonomik ve siyasî gücü yeniden dağıtmayı amaçlayan paralel bir oluşumdu.” Aşağıdaki pasajda Self, Kara Panter Partisi’nin eylem örnekleri olarak kanıtlar sunar:

Panterlerin eleştirisi West Oakland’ın fizikî olarak yıkıma uğratılması ile başladı ve giderek genişleyen bir yay çizerek East Bay ekonomisinin temel çelişkilerini bir bütün olarak kapsayacak şekilde ilerledi. Oakland Projesi’nin yayınlarından, Kaliforniya Üniversitesi’nin Oakland üzerine yaptığı uzun yıllara yayılan çalışmadan, federal hükümetin 701 no’lu konut edindirme programı araştırmasının sonuçlarından, (Kaliforniya Üniversitesi Berkeley ile iltisaklı) Anket Araştırma Merkezi tarafından hazırlanmış çeşitli rapor ve araştırma makalelerinden faydalanan Black Panther gazetesi, West Oakland’ın sistematik yıkımını ve yeniden yapılandırılmasını okurlarına belgelendirdi. Suçlular tanıdıktı: BART (raylı toplu taşıma ağı), yeni otoyollar ve federal posta hizmetleri, toplu konut projelerinin iptal edilmesi, West Oakland’ın en büyük yeni konut edindirme projesi Acorn’daki uzun süreli ertelemeler ve son olarak ikametgâh yerinden çıkarılmalar. Gazete örnek olarak şöyle diyordu: “BART 20 milyon dolardan fazla paraya mal oldu, West Oakland’da binlerce insanı kelimenin tam anlamıyla yerinden etti, vaad edilen işlerin çok azını Siyahlara sağladı ve West Oakland’a sadece bir durak yapma cüretini gösterdi.” Yine Black Panther gazetesi yaşam mali-

28. Robert Self, “‘To Plan Our Liberation’: Black Power and the Politics of Place in Oakland, California, 1965–1977,” *Journal of Urban History* 26 (Eylül 2000): 759–92.

yetleri, toplu konut (Oakland Toplu Konut İdaresi'nde yaşanan sorunların ifşası), kent merkezi ile banliyödeki devlet okullarının bütçelerindeki dengesizlikler, kentsel dönüşüm ve işsizlik konuları hakkında özel sayılar yayımladı. Tüm bunlar son derece tutarlı bir eleştirel gazetecilik çalışmasının ürünleriydi ve ilk yılı olan 1972'den sonra "1973 için Mücadelemiz" adında özel bir sayı ile sona erdi. Bu son sayı Bobby Seale ve Elaine Brown'ın yerel seçimlerde aday oldukları siyasî platform oldu.

Bunların da ötesinde, parti Oakland limanını şehrin başarısız olan öncelikli hedeflerinin ve yerel ekonomik kalkınmadaki derin çelişkilerin simgesi olarak ele aldı. 1972'de neşredilen özel sayılardan birinin manşetinde "Liman zenginleşirken Oakland yoksullaşıyor" deniyordu. "Birkaç yıl önce başlayan ve katlanarak artan limandaki büyüme Oakland'daki zenci ve yoksul insanların istihdamında aynı oranda bir artış getirmiş değil." Gerçekten de Oakland limanı, Batı Kıyısının (West Coast) en yoğun ve en büyüğü olmuş, 1968 ilâ 1972 arasındaki yıllık gelirini ikiye katlamıştı. Ancak Panterlere göre "bunun karşılığında Oakland şehri neredeyse hiçbir şey almıyor: Şehir yönetiminin iflasla flört ettiği bir dönemde ne iş var ne de liman gelirine erişim." Hatta Kara Panter Partisi'nin iddiasına göre "kiracılar emlak vergisini düşürmek için özel vergi ayrıcalıklarından faydalanan ve kimi durumlarda ise emlak vergilerini bizzat liman işletmesi ödüyordu." Panterler limanın bu şekilde bağımsız olmasının garipliğine dikkat çekiyordu. Zira yönetim kurulu üyelerini şehrin belediye başkanı tayin etse de belediyenin liman faaliyetleri ve gelirleri üzerindeki resmî denetimi çok azdı. Hatta liman teknik olarak belediyeye ait bir kamu kuruluşu olmaya devam ediyor, ancak faaliyetlerine ve gelirlerine neredeyse dokunulamıyordu. Black Panther gazetesinin belirttiği gibi bu düzenlemenin anlamı şuydu: Kamuya ait vergilerden elde edilen

para limana yatırım olarak harcanıyor (ki liman olağanüstü bir şekilde büyümeye başladığı zaman da böyle olmuştu), ama elde edilen gelir Oakland halkından ziyade öncelikle özel lojistik şirketlerinin hanesine yazılıyordu. Partiye göre limanın işletilmesi şehrin “perde arkasında yapılan milyonlarca dolarlık anlaşmaların” bir başka örneğiydi ve “bu paralar hiçbir zaman bize [Oakland halkına] yarayacak şekilde kullanılmadı.”

Partinin iki yıllık kampanyası, eski sömürge karşıtı söylemini Oakland'daki yerel siyasî ve ekonomik düzenlemeler üzerine yaptığı bu yeni vurguyla birleştirdi. Örneğin Panterler, limanın büyümesini Vietnam'daki “emperyalist savaş” ile ilişkilendiriyordu ve hatta Oakland'ı “Asya ve Afrika'daki diğer sömürge şehirleri olan Şangay, Singapur, İskenderiye ve Hong Kong'a” benzetiyordu; çünkü hemen yakınındaki ordu üssü ve ABD Deniz Kuvvetleri İkmal Merkezi'nden Güneydoğu Asya'ya asker ve levazım gönderiliyordu. Her ne kadar partinin Oakland'ı bir sömürge karakolu olarak resmetmesi hayal sınırlarını zorlasa ve Panterin söylemlerinin aşırılığına işaret etse de diğer “Faaliyet Üssü” eleştirileri çok daha yerinde tespitlerdir. Parti ısrarlı bir şekilde Oakland'ın dışında yaşayan aşırı yüksek beyaz işgücü oranına (kimi tahminlere göre yüzde 50'den fazla) dikkat çekmiştir ve bunların çoğunluğunu şehrin polis ve itfaiye teşkilatlarında çalışanlar oluşturmaktadır. Partinin gazetecileri, son zamanlarda sanayi banliyöleri yeni fabrikalar ve inşaat işleriyle dolup taşarken federal yeniden yapılandırma ve kentsel dönüşüm projelerinin yerel sâkinlere fırsat sağlama konusundaki başarısızlığına dair sayısız yazılar yazdılar. 1973'te Panterler şehrin vergi yapısında tamamen yeni bir değerlendirme yapılmasını talep etti ve uzun süredir korunaklı olan şehir merkezindeki mülklerin vergilerinin artırılmasını ve kenar mahallerdeki küçük işletmeler ve sâkinler üzerindeki emlak vergisi yükünün

azaltılmasını savundular. Ayrıca 1973 belediye seçimlerine hazırlanma sürecindeyken parti, Oakland'ın eski oy verme davranışlarının ayrıntılı bir mekânsal analizini hazırladı; ayrıca beyaz ve siyah mahalleleri arasındaki toplu konut, belediye meclisi için yapılan yerel ve genel seçimler, kongre ve Kaliforniya Meclisi adayları gibi konulardaki farklılıkları araştırdı.

Yukarıdaki konu cümleleri şunlardır:

Panterlerin eleştirisi West Oakland'ın fizikî olarak yıkıma uğratılması ile başladı ve giderek genişleyen bir yay çizerek East Bay ekonomisinin temel çelişkilerini bir bütün olarak kapsayacak şekilde ilerledi. Bunların da ötesinde, parti Oakland limanını şehrin başarısız olan öncelikli hedeflerinin ve yerel ekonomik kalkınmadaki derin çelişkilerin simgesi olarak ele aldı. Partinin iki yıllık kampanyası, eski sömürge karşıtı söylemini Oakland'daki yerel siyasî ve ekonomik düzenlemeler üzerine yaptığı bu yeni vurguyla birleştirdi.

Fark edilen ilk şey, birlikte ele alındıklarında bu konu cümlelerinin bir bütün olarak *pasajı özetlediğidir*. Makalenin bütünü bu şekilde yazılırsa bir okur her paragrafın ilk cümlesini okuyarak metni hızlıca bitirebilir ve ancak konu cümlesinde öne sürülen iddia hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterse paragrafın tamamını okumayı tercih eder. Pek az kitap ve makale tamamen bu mantıkla yazılır; fakat çoğu zaman ilk ve son cümleler ya da ilk ve ikinci cümleler okunarak bir paragrafta ne demek istendiği anlaşılabilir. Siz de benzer türden bir özet yapmayı hedefleyin. (Bu arada akademik bir tarih kitabını iki veya üç saatte hızlıca okumayı sağlayan yöntem budur. Bütün konu cümlelerini okuyun ancak bir paragrafın geri kalanına sadece konu cümlesi sizde daha fazla öğrenme isteği uyandırdığında bakın.)

İkinci nokta ise konu cümlelerinin metropol tartışmalarının siyahi güç ideolojisi için önemi hakkındaki *genel tezi desteklediğidir*. İlk iki paragraf Panterlerin genel programını Oakland hakkındaki özel kaygılara bağlarken sonuncu paragraf bunları siyahi güç düşüncesinin sömürge karşıtı çizgisine bağlamaktadır. Dolayısıyla konu cümlelerinin her biri asıl tezin daha ayrıntılı versiyonu olarak işlev görmektedir.

Pasajda isimler, tarihler ve istatistikler şeklinde çok sayıda ayrıntı sunulmaktadır ve bunlar Self'in argümanı için önemlidir. Fakat konu cümlelerinin bizzat kendileri olguları belirtmekten ziyade argümanlar öne sürmektedir. Konu cümlelerini bir dosya dolabının çekmecelerindeki etiketler olarak düşünebilirsiniz, olgular ise içeride düzenli bir şekilde tutulan dosyalardır.

Özellikle Self'in konu cümlelerinin doğrudan alıntılar içermediğine dikkat edin, kendisi bunları daha ziyade paragrafların gövdelerine saklamaktadır. Tarihçilerin konu cümlelerinde alıntılar kullanması çok nadirdir; çünkü konu cümleleri araştırmacının sesini temsil eder, kaynakların değil.

Self her bir konu cümlesini aktif bir ses tonuyla, edilgen değil etken çatıda kurduğu yüklemle sunar: Başladı, ilerledi, ele aldı, birleştirdi. Üç cümleden ikisinin öznesi soyut isimler (eleştiri ve kampanya) olsa da bunlar bir grup insanla –Kara Panterler– o kadar yakından bağlantılıdır ki okurlar bunun kimin hikâyesi olduğu konusunda şüphe duymaz.

Self geçiş ibareleri konusunda da dikkatlidir. İlk cümle hikâyesinde yeni bir konuya ya da yeni bir bölüme geçeceğinin işaretini veren “başladı” yüklemiyle kurulur. Bir sonraki cümlede bir önceki cümlelerin ayrıntılı olarak ele alınacağını ima eden “bunların da ötesinde” sözü kullanılmaktadır. Yani ilk paragraf East Bay'deki birkaç yerden bahsederken ikincisi sadece bir tanesine, Oakland limanına odaklanır. Üçüncü konu cümlesinin

geçiş sözcüğü ise “birleştirdi” sözcüğüdür. Self, burada bizden biraz önce okuduğumuzu akılda tutmamızı ister; çünkü onlarla yeni bir ögeyi birleştirmek üzeredir. Bu konu cümleleri olmadan Self’in dikkatli araştırması isimlerden ve tarihlerden oluşan bir karmaşadan ibaret kalır. Hâlbuki bu cümlelerle söz konusu araştırma güçlü bir argümana dönüşmektedir.

SONUÇ BÖLÜMLERİ

Her tarih çalışmasının sonucu olmayabilir. Örneğin popüler anlatılar asıl olayla bütün ana karakterlerin ölümleri arasında olup bitenleri anlatıp epiloglarla bitebilir. Analitik tarih çalışmaları için ise kısa bir sonuç bölümü elzemdir. Sadece iki paragraftan oluşsa bile –sıradan bir makale uzunluğundaki bir çalışmanın yüzde 5’i eder– sonuç bölümü önemli bir işlev görür.

Genelde öğrencilere çalışmalarını yaparken başarılı tarihçilerin çalışmalarını örnek almalarını önersem de bu durum sonuç bölümleri için işe yaramayabilir; zira uzman tarihçiler bu konuda genellikle başarısızdır. Nitelikli ama aniden bitiveren birçok çalışma ve makale okumuşluğum vardır ve sonrasında çok defa kendimi anlatılan hikâyeden ne öğrenmem gerektiğine kafa yorarken bulmuşumdur. Bu aynı zamanda kendi çalışmalarım ile ilgili aldığım en yaygın eleştiri olmuştur. Kısacası sonuç bölümü yazmak zordur.

En büyük zorluk tekrara düşmemek hususundadır; zira çalışmanın araştırma sorusu ve tezi giriş bölümünde olduğu gibi sonuç bölümünde de ileri sürülür. Fakat bu yapılırken artık karşınızda başka bir okur vardır. Giriş bölümünüzü okuyan okur, ilk başta konunuz hakkında bilgi sahibi değildir ve pek tabii ki sizin çok dikkatli bir şekilde bir araya getirdiğiniz hikâyeler ve

kanıtlarla daha önce karşılaşmamıştır. Fakat sonuç bölümüne geldiğinde artık incelediğiniz olaylar hakkında bilgi sahibidir. Dolayısıyla onlara ne öğrendiklerini ve bu öğrendiklerinin neden önemli olduğunu hatırlatmalısınız. Bunu hem çalışmanın en sonunda hem de kitabın ya da tezin her bir bölümünün sonunda yapmak gerekir. Elbette okurunuzun önemli fikirlerinizi aklında tutarak yanınızdan ayrılmasını istersiniz.

SORULARI CEVAPLAMAK

Bir hikâyenin anlatımını noktalayan şey onun *sonudur*. Argümanı noktalayan ise *sonuç bölümüdür*. Sonuç bölümü yeni bir kanıt öne sürme yeri değil, sizi bir yığın ayrıntının içinden geçerek takip eden okurlara büyük temaları gösterme yeridir. *The Dead Will Arise* adlı kitabında J. B. Peires bizzat bu okurlara seslenir ve “Bu kitaba muhtemelen aklınızda birçok soruyla başladınız ve kitap sona yaklaşırken bu soruların gerçekten cevaplanıp cevaplanmadığını merak ediyor olabilirsiniz” der.²⁹ Cevaplandığını göstermek için de anlattığı olaylarla ilgili bir düzine soruyu iki ilâ yedi paragraf arasında değişen cevaplarla birlikte sıralamaya başlar. Bu belki yeterli olmaz diye her bir cevap, okurları Peires’in kanıtları daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduğu ve analiz ettiği bölüme geri yönlendirir. Hatta sonuç bölümünün başlığı bile dikkat çekicidir: “Xhosa Halkının Büyükbaş Hayvanlarını Katletmesi Hakkında Bilmek İsteddiğiniz Her Şey.”

Sonuç bölümlerinin tamamını böyle soru-cevap formatında çok az tarihçi yazmıştır; ama belki de daha fazla tarihçi böyle yapmalıdır. Aslında bazıları sonuç bölümlerinin bir parçası olarak sorular sorup cevaplamaktadır. Örneğin Christopher Brow-

29. Jeffrey B. Peires, *The Dead Will Arise: Nongqawuse and the Great Xhosa Cattle-Killing Movement of 1856–7* (Bloomington: Indiana University Press, 1989), 309.

ning kitabının giriş bölümünün sonuç kısmında “Neden Yedek Polis Taburu 101’deki erkeklerin çoğu katil oldu da sadece yüzde 10’luk –kesinlikle yüzde 20’den fazla değil– bir azınlık olmadı?” diye sorar.³⁰

Sonuç bölümünde yönelttiğiniz soruları cevaplamak için bütün kanıtları tekrar sunmanıza gerek yoktur, özetlemeniz yeter. Örneğin Naomi Oreskes ve Erik Conway şöyle der: “Hikâyemiz 1970’lerde Fred Seitz, Rockefeller Üniversitesi’nden emekli olup tütünü savunmaya başladığında başlar. Hâlbuki kendisi biyolog, onkolog ya da doktor değil katihâl fizikçisidir. Hikâye 1980’lerde Seitz’ın Robert Jastrow ve William Nierenberg ile iş birliği yapmasıyla devam eder. Peki bunların herhangi biri SSİ, asit yağmurları, ozon deliği, ikinci el duman ya da küresel ısınma hakkında ne kadar özgün araştırma yapmıştır? Cevap neredeyse hiçbir.”³¹

Bağlamdan koparılınca bu metni takip etmek zordur. Kim bu insanlar; SSİ neyin kısaltması; SSİ’nin, tütünün, asit yağmurlarının, ozon deliğinin, pasif içiciliğin ve küresel ısınmanın ortak yanı ne? Oreskes ve Conway konuya yabancı insanlara sesleniyor olsaydı bütün bu terimleri ve aralarındaki bağlantıları anlatmak zorunda kalırlardı. Fakat öyle yapmıyorlar. Söz konusu her bir bilimadamını, her bir politika tartışmasını ve bu tartışmalarla bilim hakkındaki eşzamanlı tartışmaların arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde okurlarına tanıtmışlardı. Şimdi de bu okura yönelik bir sonuç bölümü yazıyorlar. Tüm bu işleri yaptıktan sonra tek yapmaları gereken, ele aldıkları konuları okurlara hatırlat-

30. Christopher R. Browning, *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland* (New York: HarperPerennial, 1998), 159.

31. Naomi Oreskes ve Erik M. Conway, *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming* (New York: Bloomsbury Press, 2010), 270.

mak ve ardından okurun sormasını istedikleri bir soruya vurgu yapıp cevabını vermektir. Söz konusu soru da şudur: Bilimsel uzlaşıya karşı olanlar daha önceden kendi araştırmalarını yapmışlar mıydı? Hayır, yapmamışlardı.

GÖRÜNMEZ MADDE İŞARETLERİ

Tavsiye kitaplarında –örneğin şirket yöneticilerine yazılanlar– bölümler madde işaretleri ya da genel “kanunlar” ile biter ve sonraki bölümler okurun o ana kadar özümsemiş olması gereken öğretinin özetleriyle başlar. Bu tarz kitaplar için bu yöntem çok iyidir. Eğer okur bir bölüme başladığında hedeflenen dersi iyi öğrenmediğini fark ederse ilerlemeyip önceki bölümleri yeniden okuyabilir.³² Diğer türlerdeki açıklayıcı eserler de benzer yöntemler kullanabilir. Sosyolog ve psikiyatrist Jonathan Metzl, *Dying of Whiteness* adlı kitabının bölümlerinden birine “Buraya kadarki kısmı özetlemek gerekirse ...” ifadesiyle başlar. Okur hemen sonrasında gelen özete kendini aşına hissetmezse bu ona bir önceki bölümü tekrar gözden geçirme şansı verir.³³

Böyle işaretlemeler çoğu tarihyazımı için fazla hantaldır; fakat bir sonuç bölümünün amacını hatırlatmaya yani okura bir bölümün en önemli bulgularını hatırlatmaya hizmet edebilir. Bu bulgular karşısında okurun iki seçeneği vardır: Ya onları kabul edip bir sonraki bölüme geçmek ya da bu sonuçları destekleyen gerekçeleri ve kanıtları anladığından emin olmak için bölümü tekrar gözden geçirmek. Örneğin Steven Teles muhafazakâr hukuk hareketinin

32. Michael Feiner, *The Feiner Points of Leadership: The 50 Basic Laws That Will Make People Want to Perform Better for You* (New York: Warner Business Books, 2004); David H. Maister, Robert Galford ve Charles Green, *The Trusted Advisor* (New York: Simon & Schuster, 2012).

33. Jonathan M. Metzl, *Dying of Whiteness: How the Politics of Racial Resentment Is Killing America's Heartland* (New York: Basic Books, 2019), 83.

1970'lerin başındaki görece zayıf hâlimden başlayıp otuz yıl sonraki muazzam güçlü hâline doğru ilerleyişini izleme sözü verir. Bunu yaparken aralarda her bölümün sonuna okurlarını test etmek ve hikâyenin o noktasına kadar hareketin ne kadar yükseldiğini anladıklarından emin olmak amacıyla sonuç bölümleri yerleştirir.³⁴ Çoğu zaman tarihçiler bu tür özetleri okurlarının merakını diri tutacak arkası yarın tadında sonlarla bitirir. Örneğin John Turner kitabının bir bölümünün sonunda başkahramanların durumunu açıklarken “Son iki yıl boyunca Pokanoketler ve Hacılar birbirlerini güçlendirmişti” diye yazar. Arkasından da bir sonraki bölüme girizgâh yapar: “Daha sonraki yıllarda ise her iki halkın talihinin aynı anda artması zorlaşacaktı.”³⁵

SİYASÎ REÇETELERİN TEHLİKELERİ

Bazı tarihçiler bir sorunun tarihî menşeyini tasvir ettikten sonra projelerini o sorunu çözecek önerilerle sonlandırır. Buradaki cezbedici durum gayet açıktır; okurunuzun dikkatini çekmeyi başardınız ve kendinizi bir uzman olarak kabul ettirdiniz, öyleyse bu fırsatı neden eyleme geçmeyi tavsiye ederek değerlendirmeyesiniz? Karl Marx'ın 1845'te yakındığı gibi “Filozoflar dünyayı yalnızca farklı biçimlerde yorumlamıştır, oysa asıl mesele onu değiştirmektir.”³⁶ Bu tarz bir yaklaşımın sorunu, bir sorunun tarihini bilmenin illa ki herhangi bir çözüme götürmeyebileceğidir. Örneğin size pahalı fotoğraf makinemi asansör boşluğuna nasıl düşürdüğümü çok ayrıntılı bir şekilde anlatabilirim; fakat

34. Steven M. Teles, *The Rise of the Conservative Legal Movement: The Battle for Control of the Law* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012).

35. John G. Turner, *They Knew They Were Pilgrims: Plymouth Colony and the Contest for American Liberty* (New Haven, CT: Yale University Press, 2020), 104.

36. Friedrich Engels, *Feuerbach: The Roots of the Socialist Philosophy*, [İngilizceye] çev. Austin Lewis (Chicago: Charles H. Kerr, 1908), 133.

bu onun oradan nasıl geri alınacağını ya da hasarın nasıl onarılacağını bildiğim anlamına gelmez. Kural koyucu sonuç bölümleri aynı zamanda okurların dikkatini daha değerli bulgulardan uzaklaştırabilir. Örneğin bir keresinde önemli bir kitabı derste okutmaktan vazgeçmiştim; çünkü öğrenciler çoğu zaman tarih analizinin olduğu yüz sayfalık kısımdan çok (yeniden keşfedilmiş bir Amerika ütopyasından bahseden) on sayfalık sonuç bölümüne odaklanıyordu. Aynı uyarı tahminler için de geçerlidir. Thomas Hughes, 1989 tarihli *American Genesis* adlı şaheserini ABD'nin büyük teknolojik sistemlerden vazgeçeceğine yönelik bir tahminle bitirir. 2004 baskısı ise bulunduğu bu “hatalı tahminler” hakkındaki düşünceleri ile başlamaktadır.³⁷

Tarihçiler geleceği tahmin ederek veya gelecek hakkında kehanet reçetesi yazarak değil, güncel sorunlara ışık tutan geçmiş ile ilgili sorular sorarak daha iyi hizmet verebilir. Örneğin bu çatışmada hangi güçler rol oynuyor? Kim kazançlı çıkacak ve kim kaybedecek? Mevcut yapılar önceki kuşakların özenli bir şekilde yapılmış uzlaşılarını mı yansıtıyor (zira bu durumda onları yalnızca büyük bir dikkatle sökmek isteyebiliriz)? Yoksa bunlar, uzatılmasından şüphe duymamız gereken yarımıyamalak alınmış acil önlemler midir? C. Vann Woodward, 1955 tarihli klasiği *The Strange Career of Jim Crow* adlı kitabının bölümlerinden birine son verirken bulunduğu iddiaya göre “sıklıkla Güney’in değişmez ‘âdetleri’ olarak tanımlanan, kanuni reforma ve silahlı müdahaleye dayanıklı olan yasaklama, ayrımcılık ve haklardan yoksun bırakma politikaları” aslında birer tercihtir, hatta nispeten yakın zamanda yapılmış tercihlerdir. “Bunların kalıcı ve değişmez olduklarına dair inanç, tarih tarafından desteklenmemektedir” der ve belirli bir eylem planı sunmaz.

37. Thomas P. Hughes, *American Genesis: A Century of Invention and Technological Enthusiasm, 1870–1970* (1989; repr., Chicago: University of Chicago Press, 2004), x.

Ancak kendi zamanının Amerikalılarının ayrımcılığa son verme gücüne sahip olduğu konusunda ısrar eder.³⁸

Ayrıca hatırlamakta fayda var ki tarihçiler birden fazla ses ile ve birden fazla sahnede yazabilir. *Know Your Enemy: The Rise and Fall of America's Soviet Experts* adlı kitabının sonuç bölümünde David Engerman, Sovyetler hakkındaki araştırmalara Soğuk Savaş döneminde verilen desteğin köktencilik hakkındaki araştırmalara 11 Eylül sonrası dönemde verilen destek için ne gibi dersler barındırdığını sadece kısa bir şekilde ele alır ve Savunma Bakanı Robert Gates'in kurduğu paralelliklere karşı çıkar. "Yeni düşmanlar, yeni zamanlarda, yeni çözümleri gerektirir" diye bir çıkarımda bulunur.³⁹ Fakat kitabının neşrinden kısa bir süre sonra *Foreign Affairs* adlı dergideki makalesinde Engerman dizginlerini iyiden iyiye gevşetir ve "erken dönem Sovyetoloji derslerinin" 21. yüzyıldaki zorluklara nasıl uyarlanabileceğini açıklar.⁴⁰

ANAHATLAR

Anahatlar nispeten uzun bir çalışmanın (kısa bir kompozisyonundan kapsamlı bir kitaba kadar) haritasıdır. Sadece önemli olacağını bildikleri birkaç konuyu listelemek için bile olsa bazı tarihçiler başlarda anahat çıkarmayı tercih eder. Örneğin Heather Ann Thompson, "Genel çerçevesinin anahattını çıkarmadan önemli bir yazma projesine asla başlayamam" der ve şöyle devam

38. C. Vann Woodward, *The Strange Career of Jim Crow* (1955; tıpkı basım, New York: Oxford University Press, 2002), 65.

39. David C. Engerman, *Know Your Enemy: The Rise and Fall of America's Soviet Experts* (New York: Oxford University Press, 2009), 338–39.

40. David C. Engerman, "Jihadology," *Foreign Affairs*, 8 Aralık 2009, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-12-08/jihadology>.

eder: “Projenin geneline ve ardından her bir bölüme ilişkin somut bir anahatta sahip olduğunuzda en zor kısmı tamamlamış olursunuz. Bunun sayesinde ne yazacağınızı bilir, yabancı otların arasında kaybolmaz ve konunuzdan sapmazsınız. Tabii ki bizzat anahatların kendileri de ilerledikçe güncellenmelidir. Fakat anahatlar hangi kelimelerin, hangi kanıtların sayfada yerini alması gerektiğine dair bir plan, bir haritadır.”⁴¹ Linda Gordon ise tam tersine makul miktarda yazana kadar çalışmasının anahattını çıkarmayı tercih etmez.⁴² Benim tavsiyem ise başlarda ve sürekli olarak anahat çıkarmak ve projeniz evrildikçe anahattınızı güncellemektir.⁴³

Anahat çıkarmanın iki amacı vardır. İlki, uzun bir çalışmayı küçük kısımlara ayrılacak şekilde düzenlemektir. Bu size yazarken yardımcı olacaktır; çünkü göz korkutucu bir projeyi daha kısa, daha yönetilebilir görevlere bölecektir. Bazen göz ardı edilen ikinci amaç ise araştırmanın tamamında elde edilen temel bulguları hem sizin için hem de çalışmanızda size yardımcı olacak kişiler için ön plana çıkarmaktır. Bunu yapmanın en iyi yolu bazen “tam bir cümle taslağı” olarak adlandırılan ve yalnızca ele alınacak konuları değil, aynı zamanda kanıtlarla desteklenecek iddiaları listelemektir; tıpkı yukarıda bahsedilen dava özeti gibi.⁴⁴ Her bir kısımda ortaya konması gereken önemli noktaları ön plana çıkararak okurların dikkatini bu önemli bölümlere ya da argümanlara çeken hikâye ya da argüman oluşturmaya yardımcı olur.

41. Heather Ann Thompson, “The WRITER’S STUDIO with Heather Ann Thompson,” *Modern American History* 2 (Mart 2019): 77.

42. Linda Gordon, “The WRITER’S STUDIO with Linda Gordon,” *Modern American History* 1 (Mart 2018): 125.

43. Scrivener böyle yapmayı teşvik eder. Örneğin yazarken anahattı da tutmak mümkündür; buna Binder denir ve ekranın bir kenarında sürekli görüntülenebilir.

44. “Types of Outlines,” Purdue Writing Lab, https://owl.purdue.edu/owl/general_writing/the_writing_process/developing_an_outline/types_of_outlines.html.

Klasik anahatlar bir çalışmanın ana bölümlerini büyük Romen rakamlarıyla belirtir. Her bir bölüm içinde bir alt bölüm büyük harfle, daha alt bölümler yine Arap rakamları, küçük harfler ve gerçekten gerekirse küçük Romen rakamları ile gösterilir. Fakat böyle bir hiyerarşide ben şahsen bir bölümün yerinin takibini yapmanın zor olduğunu fark ettim ve ondalık anahatları tercih etmeye başladım. Ondalık bir anahatta en büyük bölümler tek bir basamakla, sonraki en büyük bölümler iki basamakla (örneğin 1.1) gösterilir ve bu şekilde devam eder.

ÖRNEK BİR ANAHAT (MODEL T)

Uygulamada bunun nasıl görüldüğünü göstermek için Christopher Wells'in "The Road to the Model T: Culture, Road Conditions, and Innovation at the Dawn of the American Motor Age" [Model T'ye Giden Yol: Amerikan Motor Çağının Şafağında Kültür, Yol Şartları ve Yenilik] adlı makalesini anahat olarak özetledim. Bu makale muhtemelen şimdiye kadar okuduğum en şık biçimde yapılandırılmış dergi makalesi.⁴⁵ Bu anahattın çoğu doğrudan Wells'in makalesinden alınmış cümlelerden oluşmaktadır. Dağınık bir görünüm olmaması için bu cümleleri tırnak işareti olmadan kopyaladım.

Bölüm başlıkları (tek basamakla gösterilenler) basılı makaledeki başlıklardır. Daha alt seviye başlıklar (iki basamaklı sayılar) Wells'in makalesinde birden fazla paragrafta yer alan iddiaları özetleyen konu cümleleridir. Bu format bir öğrenci ve

45. Christopher W. Wells, "The Road to the Model T: Culture, Road Conditions, and Innovation at the Dawn of the American Motor Age," *Technology and Culture* 48 (2007): 497–523.

bir hoca için iyi bir tartışma belgesidir. Çok bölümlü bir çalışmanın –mesela bir tezin– anahattını oluşturmak isterseniz o zaman hiyerarşiye bir seviye daha eklemeniz gerekecektir. Bu durumda tek haneli başlıklar bölümleri, iki haneli başlıklar alt bölümleri, üç haneli başlıklar ise paragraf kümelerini temsil eder.

Wells'in anahatlarını, bitmiş bir çalışmayı temel alarak tersine anahat oluşturma adı verilen bir süreçle hazırladım.⁴⁶ Wells'in çalışma taslağının farklı görüldüğüne şüphe yok ve belki de kendisi de projenin son hâlinin anahattını biraz farklı hazırlardı. (Gerçi bana benim versiyonumun, yazıyı yayına hazırlarken kullandığı kendi versiyonuna oldukça yakın olduğunu söylemiştir.) Bir anahat tam bir harita olmak zorunda değildir, sadece nerede olduğunuzu ve nereye gittiğinizi gösteren kaba bir rehberdir.

Lütfen bu anahatta dair aşağıdakilere dikkat edin:

Her bir bölüm bir tezi temsil ediyor

Her bölüme makalenin tezini bir bütün olarak destekleyen, makaleden alınmış kendi teziyle başladım. İkinci bölüm hariç bu tezler makaledeki bölümlerin başlarında yer almamaktadır. Üçüncü bölümün tezi bir önceki bölümün sonunda yer alırken dördüncü bölümün tezi, bu bölümün son paragrafında yer almaktadır. Öğrenci ödevleri ve özellikle de anahatlar için her bölümün tezini o bölümün başına yerleştirmenizi tavsiye ederim.

46. Bkz. "Reverse Outlines: A Writer's Technique for Examining Organization," UW-Madison Writer's Handbook, <https://writing.wisc.edu/handbook/process/reverseoutlines/>.

Bizzat bölüm başlıklarının sadece konuları değil iddiaları nasıl sunduğuna dikkat edin. Wells üçüncü bölüme “Avrupa ve Amerika’da Arabalar” başlığını verebilirdi. Bunun yerine “Atsız Arabanın Güncellenmesi, Otomobilin Amerikanlaştırılması” başlığını kullanarak Amerikalı tüketicilerin ve tasarımcıların karşı karşıya olduğu seçenekleri ön plana çıkarmaktadır.

Her bir paragraf grubu bir iddiada bulunuyor

Bu bir anlatı tarihi olsa da Wells anlatının her bölümünde ve neredeyse her konu cümlesinde iddialarda bulunmaya dikkat etmektedir. Geçiş sözlerine (ayrıca, böylece) ve tezat bildiren sözlerine (fakat, rağmen) dikkat edin. Ayrıca bir cümlelik bir anahattın çeşitli iddiaların daha büyük bir argüman oluşturmak için nasıl bir araya geldiğini gösterdiğine dikkat edin.

Bir makale bölümlerden, bölümler de beş paragraflık kompozisyonlardan inşa ediliyor

Esasen makaleyi oluşturanlar (iki haneli başlıklarla belirtilen) beş paragraflık bir dizi kompozisyonudur. Bu kompozisyonlar birçok resmî yazının yapı taşlarıdır. Bölümler (tek haneli olarak belirtilen) uzunluk ve karmaşıklık açısından değişiklik gösterebilmektedir. Fakat bu değişiklik fazla değildir ve buradaki sayı (kabaca on ilâ yirmi paragraf veyahut iki ilâ dört alt bölüm) iyi bir hedeftir. Tüm makalenin anahattını sadece birden beşe kadar rakamları kullanarak çıkardım. Sizin anahatlarınızda bunun ötesine geçmeniz gerekmeyecektir. Kimi zaman altıya ihtiyacınız olabilir fakat yediye ulaşırsanız muhtemelen üzerinde çalıştığınız her neyse onu iki ya da daha fazla birime bölme zamanı gelmiş demektir.

Anahat terimler her şeyi bir arada tutar

Wells giriş bölümünde at odaklıların dünya görüşü ile makine odaklıları arasında bir diyalektik kurar. (İkinci bölüm “makine odaklılar” tabirini genişleterek “hareket odaklılar” tabirini kullanır.) At odaklılığa ya da hareket odaklılığa dair terimleri tekrar ederek bu elzem karşılaştırmaya nasıl sürekli geri döndüğüne dikkat edin. Makalenin tam versiyonunda “odaklı” terimi yirmi dokuz defa geçmektedir.

Kutu 13.1: Örnek Bir Anahat

Christopher W. Wells, “The Road to the Model T: Culture, Road Conditions, and Innovation at the Dawn of the American Motor Age.” *Technology and Culture* 48 (2007): 497–523; Zachary Schrag tarafından anahat hâline getirilmiştir.

1. Giriş

1.1 Spot: 1920’de Amerikan otomobil pazarına tek bir araç hakimdi: Ford’un ünlü modeli olan Model T.

1.2 Araştırma sorusu: Neden birçok Amerikalı Model T satın aldı ve onu Amerikan otomobil devriminin merkezi hâline getirdi.

1.3 Tarihyazımı: Rudi Volti gibi birçok araştırmacıya göre Model T “az sayıda teknolojik yeniliği bir araya getirdi; fakat zamanın standartlarına göre sağlam, güvenilir ve sürmesi kolaydı.”

1.4 Tez: Aslında Model T’nin tasarımı yeni bir motorlu taşıt türü (hafif otomobil) meydana getirdi.

Bu, ABD pazarını anlaşılmazlık ve bölünmüşlükten (hususen olmasa da) büyük ölçüde tek bir teknolojiye odaklanan geniş bir kitle pazarına dönüştüren bir araçtı. Böyle yaparak biri atların dünyasında şekillenen, diğeri ise makinelere duyulan hevesle yönlendirilen, görünürde uzlaşmaz iki dünya görüşünü uzlaştırdı.

2. Rakip Vizyonlar, Özel Tasarımlar

2.1 Tez: Atsız arabalar ABD sokaklarında daha sık görölmeye başladıkça yüzyılın başındaki gözlemciler bu tarz pahalı makinelerin gündelik hayatta oynaması gereken rol üzerine tartıştı.

2.2 Atsız arabalar üzerine ilk yorum yapanların çoğu iki ana gruptan birine giriyordu: Motorlu araçları özellikle atlarla karşılaştıran “at odaklılar” ve diğeri tüm ulaşım araçlarıyla karşılaştıran “hareket odaklılar”.

2.3 Tasarımcıları üç ana motor türünden birini (buharlı, elektrikli ve benzinli) seçmiş olması erken dönem atsız araba tasarımının hem çeşitliliğini hem de belirsizliklerini ortaya koymaktadır.

2.4 Şehir içi kamyonlar ve taksiler gibi ticari motorlu araç pazarının azalan önemi ile hususi ve eğlence araçlarının pazarının hızla genişlemesi hem üreticilerin hem de tüketicilerin benzinle çalışan araçlara yönelik yoğun bir tercih geliştirmesine yardımcı oldu.

3. Atsız Arabanın Güncellenmesi, Otomobilin Amerikanlaştırılması

3.1 Tez: Güçlü yönlerine rağmen macera makinesi tezi ABD'deki otomotiv teknolojisinin gelişimini tam olarak açıklamamaktadır. ABD'deki hareket odaklı ve at odaklı alıcılar arasındaki ayrım otomotiv teknolojilerinin evrimini Avrupa'da izlenen macera odaklı yoldan çok farklı bir yörüngeye oturttu.

3.2 Avrupa, özellikle Fransa ve Almanya, benzinli araçları daha erken ve daha yaygın biçimde benimsedi.

3.3 Ancak tıpkı çoğu kültürel ithal ürün gibi Fransızların otomobile atfettikleri sosyal anlamlar da Amerikan söylemine çevrildiğinde ince değişikliklere maruz kalmıştır.

3.4 Fakat belki de bu kadar çok at odaklı tüketicinin benzinle çalışan küçük arabaları ya da yüksek tekerlekli arabaları neden tercih ettiğini anlatan en önemli faktör, tüm üreticilerin çözmesi gereken önemli bir faktörde yatmaktadır: ABD yollarının kötü durumu.

3.5 Böylece mühendisler Mercedes tarzı otomobilleri ABD'deki şartlara uyarlamaya başladı ve yerden daha fazla yükseklik sağlamak için şasiyi yükselttiler.

4. Dünya Görüşlerini Ford'un "Evrensel Arabasında" Birleştirmek

4.1 Tez: Model T'yi "Evrensel Araba" olarak nitelendirmek muazzam bir pazarlama hilesiydi. Yine de hem at odaklı hem de hareket odaklı tüketicilere cazip gelen ilk otomobilin tanımı olarak "Evrensel Araba" gerçeklikten biraz fazlasını içeriyordu.

4.2 Ucuz, güçlü, hafif ve geniş bir otomobil düşüncesi büyük bir kesime cazip gelmesine rağmen otomobil üreticileri 1908'den önceki beş yıllık bir sürede bu tür araçlar tasarlamakta zorlandı.

4.3 Birçok deneme ve yanılmadan sonra Ford'un ekibi ağırlık ve güce dair kısır döngüsel laneti nihayet alt edeceğe benzeyen (üretime geçtiğinde Model T olarak adlandırılan) bir tasarım geliştirdi.

5. Sonuç

5.1 Model T'nin tasarımı hareket odaklı ve at odaklı sürücülerini birbirinden ayıran teknolojik ve sosyal uçurumu kapatmayı mümkün kıldı ki bu önemli bir başarıydı. Bu kaynaşma sayesinde at odaklı ve hareket odaklı sürücüler arasındaki ayrımlar giderek belirsizleşmeye ve kaybolmaya başladı.

ESNEKLİK

Tüm bunlar size çok kuralcı geliyor olabilir, ama aslında unutmayın ki diğer bilimsel disiplinlerin geleneklerinin yanında bunlar düpedüz anarşik kalır. Araştırmacılar bu disiplinlerde

bulgularını standart bir yapıda raporlamak zorundadır. Bu yapı IMRAD olarak bilinir. (Giriş (*Introduction*), Yöntemler (*Methods*), Sonuçlar (*Results*) ve Tartışma (*and Discussion*)).⁴⁷ Ayrıca bulguları bir tezi destekleyecek kanıtların sunumu olarak yapılandırmak önemli bir beceridir; fakat tarihçiler bu biçimden kopabilir ve hatta kopmaktadır. Bunun nedeni başka bir amaca hizmet etmektir. O amaç da hikâye anlatmaktır.

47. Luciana B. Sollaci ve Mauricio G. Pereira, "The Introduction, Methods, Results, and Discussion (IMRAD) Structure: A Fifty-Year Survey," *Journal of the Medical Library Association* 92, sy. 3 (Temmuz 2004): 364–71.

BEŞİNCİ KISIM

HİKÂYELER

Kendi sorularınızı cevaplamak sizi zaten tatmin ediyor olabilir; ama muhtemelen bulgularınızı başkalarıyla paylaşmak da isteyeceksiniz. Geleneksel metinlerden multimedya çalışmalarına kadar çeşitli formatlar ve kısa kompozisyonlardan meslek hayatı boyunca süren araştırmalara kadar çeşitli ölçekler arasında tercihte bulunabilirsiniz. Yine de bazı kurallar tür ve ölçeklerin dışında da geçerlidir. Hedef kitleniz insanlarla ilgili hikâyeleri, net bir dili ve başkalarını dinleme konusunda istekli olmayı da takdir edecektir. Ve elbette hikâye anlatıcılığı da eğlenceli olabilir. Birçok insan başkaları hakkındaki hikâyelerin heyecanlı ve etkili bir şekilde anlatılmasıyla tarih çalışmalarına kendilerini kaptırır. Bu zanaatı sizin kendi başınıza icra etmeniz son derece tatmin edici olabilir.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYE ANLATICILIĞI

19. yüzyıldan önce tarihçilerin ekseriyetle hikâye anlatıcısı olmaktan başka bir seçenekleri yoktu. Tarih iyi anlatılmış bir hikâyeden başka neydi ki zaten? Fakat daha “bilimsel” bir yaklaşımın yaygınlaşmasıyla birlikte tarihçilere seçim yapma fırsatı doğdu. Eğer tarih bir bilim olacaksa belki de tarihçiler bulgularını bilimsel bir makale gibi yalın ve olgulara dayalı bir şekilde sunmaya odaklanmalıydı. Diğer taraftan eğer tarihçiler okurlara ulaşmak istiyorlarsa tarihi sevilen bir türe dönüştürmüş olan edebî tekniklerin en azından bazılarını korumalıydı. Hikâye anlatıcılığında –ya da biraz daha süslü bir terim kullanmak gerekirse– anlatı konusunda becerikli olmaya devam etmeleri gerekiyordu.¹

İki hedeften hangisinin daha önemli olduğu tartışması yüz yılı aşkın bir süredir devam ediyor. Bir nesil, ciddi tarihçilerin aynı zamanda iyi yazarlar olduğu o eski güzel günlerin özlemini çekerken diğerleri özel bir okur kitlesi için özel metinler yazmanın utanılacak bir şey olmadığına ısrar ediyordu.²

1. Sarah Maza, “Stories in History: Cultural Narratives in Recent Works in European History,” *American Historical Review* 101, no. 5 (Aralık 1996): 1493.

2. Robert B. Townsend, “From the Archives: Why Can’t Historians Write?,” *Perspectives on History*, Mart 2008; Robert B. Townsend, *History’s Babel: Scholarship, Professionalization, and the Historical Enterprise in the United States, 1880–1940* (Chicago: University of Chicago Press, 2013); Samuel Eliot Morison, *History as a Literary Art: An Appeal to Young Historians* (Boston: Old South Association, 1946); Evan Goldstein, “‘The Academy Is Largely Itself Responsible for Its Own Peril,’” *Chronicle of Higher Education*, 13 Kasım 2018.

Aslında iki taraf da iyi noktalara değinmektedir. Bir taraftan, seviyesi ne olursa olsun hiçbir edebi zarafet, büyük bir okur kitlesine zaten hitap etmeyen bir hikâyeyi çok satan bir hikâye yapamaz. Birçok bilimsel dergi ve akademik yayın, önemli sorular yöneltir ve kanıtları dikkatli bir biçimde çözümleyerek bu soruları cevaplayan başvuruları yayımlamaktan memnundur. Zarif bir şekilde yazmak tercihe bağlıdır. Diğer taraftan, uzman alan okurları bile iyi bir yazıyı hak eder. Okuduğum çoğu akademik tarih çalışması alanında *ehil* olmasına rağmen sırf konusunu takip etmek zor diye taslak izlenceden kitaplar çıkarmak zorunda kalıyorum; aslında eklediklerimin çoğu da hikâye anlatıcılığına biraz daha dikkat edilerek büyük ölçüde geliştirilebilirdi. Aslında kısacası Aaron Sachs ve John Demos'un da iddia ettiği gibi "Sanatkârlık alaka seviyesini büyük oranda artırır."³

İPUÇLARI

- En bilimsel, akademik tarih çalışmaları bile hikâye anlatıcılığına verilecek ilgiden fayda sağlayabilir.
- İnsanlar başka insanlara dair hikâyeleri sever. Hikâyedeki kişileri iyi tanıyın ve okurlarınıza tanıttın.
- Hikâyeyizi çatışmalarla, dönüm noktalarıyla ve çözümlerle şekillendirin.

3. Aaron Sachs ve John Demos, *Artful History: A Practical Anthology*'nin giriş bölümü, ed. Aaron Sachs ve John Demos (New Haven, CT: Yale University Press, 2020), xiii.

KİŞİLER

Dexter Perkins 1957'de ısrarla şöyle der: “Şundan emin olalım ki tarihte insanlar vardır. Onları yaşatalım, zaferlerini ve hüsrانlarını paylaşalım, onları *tanıyalım*. Tarih demek sınırlı hayatımızda muhtemelen karşılaşacaklarımızdan daha ilginç insanlarla tanışmak demektir, bu fırsattan kendimizi mahrum bırakmayalım.”⁴ Deborah Harkness da aynı fikirdedir ve “İyi anlatılan herhangi bir hikâyenin en elzem unsurları kişilerdir.” diyerek bize hatırlatmada bulunur. Sonrasında şöyle devam eder: “Hikâyenizdeki kişileri tanıdıkça ve o kişilerin birbirleriyle olan ilişkileri içerisinde gelişen olay örgüsünü takip ettikçe anlatmak isteyeceğiniz hikâyeyi bulacaksınız.”⁵

Tarihçiler hikâyelerini hangi olayların oluşturacağı konusunda tercihte bulunurken hangi kişilerin ve kaç tanesinin ön plana çıkarılacağı konusunda da seçeneklere sahiptir. Kişiler üzerine yapılan tercihler yarı yolda değişebilir. Harkness “Ana karakterlerin hikâyenizde küçük roller üstlendiğinin anlaşıldığı ve bu yüzden korkuya kapıldığınız zamanlar olabilir.” diye tavsiyede bulunur.⁶ Hakkında çok şey bildiğiniz bir kişiyi anlatıya zorla dâhil etmek yerine dışarıda tutmak daha iyidir. Sam Erman tezini kitap olarak basmadan önce yeniden gözden geçirirken danışmanının bir önerisini dinler ve “bir grup oyuncu” yerine “uç olağanüstü Porto Rikolu adam” hikâyesini ekler.⁷ Diğer tarihçiler ise tam tersi yönde hareket eder ve küçük bir gruptan büyük bir topluluğa dönüşene kadar hikâyeye kişiler ekler.

4. Dexter Perkins, “We Shall Gladly Teach,” *American Historical Review* 62 (1957): 302.

5. Deborah E. Harkness, “Finding the Story,” *Perspectives on History*, Ocak 2009.

6. Harkness, “Finding the Story.”

7. Sam Erman, “A Better Book: Mentors,” *Legal History Blog*, 4 Nisan 2019, <http://legalhistoryblog.blogspot.com/2019/04/a-better-book-mentors.html>.

KAHRAMANLAR

En iyi hikâyeleri güçlü kahramanlar meydana getirir. Popüler anlatı yazarları bunu iyi bilir. Isabel Wilkerson milyonlarca Afrika kökenli Amerikalının kuzeye ve batıya gerçekleştirdiği Büyük Göç'ün 600 sayfalık anlatımı boyunca okurlarının ilgisini canlı tutmak için bizi bu göçmenlerin sadece üçüyle (Ida Mae Brandon Gladney, George Swanson Starling ve Robert Joseph Pershing Foster) tanıştırır ve Chicago, New York ve Los Angeles'a yaptıkları yolculukta bizi de yanlarında götürür.⁸ Her tarih çalışması en önemli kişilere bu kadar odaklanmayabilir; lâkin hikâyenizi az sayıda kişi etrafında ne kadar çok yapılandırabilirsiniz okurunuzu dikkatini çekmeniz o kadar kolay olacaktır.

Kahramanlarınızı belirledikten sonra onları ayrıntılı bir şekilde tanıtın. Bir kişiden sadece bir kez bahsedekseniz, belki de en iyisi okurunuzu bir daha bilmesine gerek kalmayacak bir ismi öğrenme zahmetinden kurtarmaktır. Eğer bir kişi iki ya da üç defa karşımıza çıkacaksa bir isim ya da unvan yeterli olacaktır. Fakat bir kişi bir bölüm, hatta kitabın tamamı boyunca karşımıza çıkacaksa biyografik ayrıntılar, fiziksel ya da kişisel özelliklerine dair bir tasvir ve hatta belki de bir portre ekleyin. Böyle yaparak okurunuzla "Bu insanı tanıyın. Yakında olup bitecekleri anlamanıza yardımcı olacak. İmtihanda çıkacak." demiş olursunuz.

Örneğin Jessica Wang, *American Science in an Age of Anxiety* adlı kitabının bir bölümünü muhalif iki bilimadamı olan Harlow Shapley ve Edward Condon'a ayırır. Wang'ın onları önemsemesinin sebebi, öncelikle 1940'lardaki kongre soruşturmalarına gösterdikleri tepkiler yüzünden olsa da okurlarının onları insan

8. Isabel Wilkerson, *The Warmth of Other Suns: The Epic Story of America's Great Migration* (New York: Random House, 2010).

olarak tanımlarını ister ve böylece siyasî çatışmalara neden cesaret ettiklerini anlamamıza yardımcı olur. Bu yüzden nerede ve ne zaman doğdukları, tahsil hayatlarının ilk dönemi ve hem bilimadamları hem de siyasî figür olarak ortaya çıkışları da dâhil olmak üzere bize hayat hikâyelerini anlatır. Saygın siyasî isimlerle birlikte olan fotoğraflarına da yer verir.⁹ Siz de benzer şekilde kurumsal aktörlerin ayrıntılı hayat hikâyelerine yer verebilirsiniz. Örneğin Ulusal Tüketiciler Birliği veya ABD Jeolojik Araştırmalar Kurumu'ndan ne kadar bahsederseniz bu kuruluşların nasıl ortaya çıktığını ve neyi temsil ettiğini açıklamak için o kadar fazla zaman ayırmalısınız.

Yaş, dış görünüş, sosyal sınıf vb. tanımlayıcıların yanı sıra ana karakterleriniz okurun karşısına bir *tutku* ile de çıkmalı. Shakespeare'in oyunlarında seyircinin karşısına ilk defa çıkan bir kişi monologla kendini tanıtabilir; Broadway ya da Disney müzikallerinde sahneye "Ne isterim" şarkısıyla çıkabilir ve aşk, para, macera, şöhret ya da intikam dileğinde bulunabilir.¹⁰ Tarihçiler de aynı teknikleri uygulamaya geçirebilir. Örneğin Beverly Gage, bu nedenle Dedektif William Burns'ü tanıtırken çenesini, kızıl saçını ve ona "Amerika'nın Sherlock Holmes'ü" unvanını kazandıran başarılarını anlatır. Sonra da "Burns'ün dehasına 1920'de yapılan övgülerin 1911'e nazaran belirgin bir şekilde daha az olduğuna" dikkat çekerek tasvirini sonlandırır. Söylediği şarkı da ona zaferi geri getirecek bir dava dileğidir.¹¹

9. Jessica Wang, *American Science in an Age of Anxiety: Scientists, Anticommunism, and the Cold War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1999), Dördüncü Bölüm.

10. Jeffrey Hatcher, *The Art and Craft of Playwriting* (Cincinnati, OH: Story Press, 2000), 23–24.

11. Beverly Gage, *The Day Wall Street Exploded: A Story of America in Its First Age of Terror* (New York: Oxford University Press, 2009), 141.

Bireyler “Ne isterim” şarkısını daha geniş bir sosyal grubun ya da kurumun temsilcileri olarak da söyleyebilir. Örneğin Joseph Crespino 1950’lerde Mississippi’deki “fiilî ayrımcıları” tanıtırken Robert Patterson’dan alıntı yapar. Patterson, Yüksek Mahkeme’nin *Brown v. Board of Education* adlı davada aldığı ırk ayrımcılığını yasaklayan karara bir tepki olarak Mississippi’nin ilk “Yurttaşlar Konseyini” örgütleyen kişidir. Crespino’nun anlatımına göre Patterson sahne ışıklarına doğru gelerek saygın bir ırkçılığa dair dileğini şarkıyla dile getirir ve şöyle bir uyarıda bulunur: “Bizim üstün yurttaşlığımız beyaz ırkın bütünlüğünü ve faziletini koruyacak bir planı sürdürmekte başarısız olursa o zaman yönetimi yanlış bir grup ele geçirecek, şiddet olacak ve kan dökülecektir.”¹² Bununla birlikte Crespino, Patterson’ın hareketi ile hem medenî haklar savunucuları hem de “yanlış bir grup” arasında bir antipati kurar.

KÖTÜ KAHRAMANLAR

Sinema oyuncusu Lee Marvin, kötü adamları inandırıcı bir şekilde canlandırarak kariyer yapar. Sırrını sorduklarında yaptığı açıklamada şöyle der: “Ben kötü insanları oynamıyorum. Günlerini geçirmeye çalışan, hayatın onlara verdikleriyle ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan insanları oynuyorum. Başkaları onların kötü olduğunu düşünebilir; ama hayır, ben asla kötü insanları oynamıyorum.”¹³ En iyi tarihçiler Marvin’in yolundan gider ve insanların kötülük yapmaya çalışması sonucunda değil, hayatın onlara verdikleriyle ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışması sonucunda ortaya çıkan davranışını anlatmak için ellerinden gelenin en iyisini yaparlar.

12. Joseph Crespino, *In Search of Another Country: Mississippi and the Conservative Counterrevolution* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009), 23.

13. Robert McKee, *Story* (New York: HarperCollins), 385–86, Kindle.

Soykırımcılar bile kendi hikâyelerinin kahramanları olabilir. Timothy Snyder, “Nazileri ya da Sovyetleri insani kaygıların ya da tarihsel anlayışın ötesinde görüp reddetmek onların ahlakî tuzağına düşmek demektir.” diye yazar ve şöyle devam eder: “Bize ne kadar tiksindirici gelse de onların katliam gerekçelerinin kendileri için anlamlı olduğunu fark etmek en güvenli yoldur. Heinrich Himmler 100, 500 ya da 1.000 cesedi yan yana yataarken görmenin güzel bir şey olduğunu söylemiştir. ... Aşırı da olsa bu, Nazi değerlerinin bize tamamen yabancı olmayan bir örneğidir: Bireyin toplum adına fedakârlığı.”¹⁴ Düşük seviyeli kötü adamlar da empatiyi hak edebilir. Hollywood filmleri çoğu zaman haydut çetelerine maske ya da siyah miğferler taktırır ve böylece bizler kahramanların düşman kamplarına yaptığı baskınlarda ölenler için endişelenmeyiz. Tarihçiler bundan çok daha iyisini yapabilir.

Tüm bunları yapmak emek ister. Editör John Staudenmaier, bir keresinde bana zamanımı en çok hikâyemdeki kötülerini anlamaya ayırmam gerektiği konusunda tavsiye vermişti; zira bunlar doğası gereği neredeyse en az anladığım insanlardı. Bu tavsiye gazetecilerin haberde adı geçen herkese, haberin genelini etkilemese bile yorum yapma şansı vermeye çalışmasına benziyordu.

Bazen ek bir araştırma yapmak hikâyede geçen bir kişinin kötülüğünden bir şey kaybettirmez, hatta en azından bu sayede kendinizden emin olarak o kişiyi siz de şeytanlaştırabilirsiniz. Örneğin tezimi yazarken merhum kongre üyesi William H.atcher’ın inat, kibir ve ırkçılıkla hareket ettiği ve biraz da kendi çıkarını düşündüğü izlenimini edinmiştim. Ölümünden sonra ona fikrini söyleme şansını vermek için Western Kentucky Üniversitesi’ne gittim ve meslek hayatı boyunca sekreterine düzen-

14. Timothy Snyder, *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin* (New York: Basic Books, 2012), 400.

li olarak tutturduğu günlükleri okuyarak bir hafta geçirdim. O günlüklerde Natcher'ın Columbia Bölgesi konusunda Afrika kökenli Amerikalıların kendi kendilerini yönetebileceklerine inanmadığını açıkça ortaya koyacak şekilde söylendiğini gördüm. Söz konusu günlükler onun hakkındaki izlenimlerimi doğrulamıştı; ama en azından ona cevap hakkı tanımıştım. İyiler ve kötüler olmasaydı tarihi okumak ve yazmak çok sıkıcı olurdu. O yüzden de yapabileceğimiz en iyi şey hikâyemizdeki kişilere masumiyet karinesini vermek ve savunmalarını yapma fırsatı sunmaktır.

TANIKLAR

Hikâyelerdeki bazı kişiler olayları şekillendirmekten çok, okurları peşlerine takıp yönlendirir. Richard Holmes'un belirttiğine göre *The Age of Wonder* adlı kitabını "bir arada tutan kişi, bir tür koro üyesi ya da rehber görevi gören, hatta Romalı şair Virgil'in bilimadamı versiyonu" olan Sör Joseph Banks'tir. Banks, Kraliyet Derneği'nin [Royal Society]+ başkanı olarak kitaptaki çoğu kişiyle, hatta herkesle bir tür bağlantıya sahiptir.¹⁵ Joanne Freeman da *Field of Blood* adlı kitabını kongrede kâtip olan Benjamin Brown French'in günlüklerine dayanarak kurgular. Freeman verdiği bir röportajda French için şöyle der: "Kongre'ye içerinden bir bakış açısı sunan bir tür rehber gibi davranmakla kalmıyor, aynı zamanda kitap boyunca yaşadığı çarpıcı değişim daha büyük bir hikâye anlatıyor." (French'in bir kâtip olarak mükemmel bir el yazısına sahip olması da işleri kolaylaştırıyor.)¹⁶ Jefferson Cowie, *Stayin' Alive* adlı kitabını Dewey Burton'ın tasviriyle açar. Burton, Detroitli bir otomotiv işçisidir ve *New York Times* tarafından

15. Richard Holmes, *The Age of Wonder: How the Romantic Generation Discovered the Beauty and Terror of Science* (New York: Pantheon, 2008), xxi.

16. "Q&A with Joanne Freeman," C-SPAN, 20 Eylül 2018, <https://www.c-span.org/video/?451795-1/qa-joanne-freeman>.

Amerika'nın işçi sınıfının sözcüsü olarak birçok defa röportajı yapılmıştır. Burton her ne kadar çoğunlukla kitabın giriş kısmında yer alsa da (hatta kitabın kapağında da görünmektedir) kitap boyunca siyaset, otobüs, vergi politikası ve filmler hakkında yorum yapmak için geri döner.¹⁷

Benzer şekilde daha az öne çıksa da *Nature's Metropolis* adlı kitapta Iowalı tüccar John Burrows yaklaşık her yüz sayfada bir görünür; zira William Cronon, Burrows'un anılarını onun gibi sayısız tüccarı etkilemiş olan ekonomik ve teknolojik değişikliklere dair hikâyeleri insanileştirmek için kullanır. Analitik bir tonla yazan Cronon, demiryolları için şöyle der: "Gelişmekte olan Chicago metropolünün çevresindeki kasaba ve köyleri çoğaltarak kentsel hiyerarşiyi geliştirirken aynı zamanda bu hiyerarşinin katmanlarını birbirine yaklaştırdı." Bir hikâye anlatıcısı olarak şöyle diyebilir: "Chicago ve Rock Island'ın gelişimi John Burrows için iyi bir haber değildi; çünkü sayesinde hayatını ve servetini inşa ettiği işini yapma tarzının sona ermesi anlamına geliyordu."¹⁸ 20. yüzyılın başlarındaki Afrika kökenli Amerikalı memurlar topluluğu hakkında yazan Eric Yellin de böyle bir memur olan Swan Kendrick'in talihi ve tepkileri hakkında bizi bilgilendirir ve bunu yaparken Kendrick'in nişanlısı Ruby Moyses'a yazdığı sık ve ayrıntılı mektuplara başvurur.¹⁹

Tanık olması için herhangi bir tarihî figürü öylece seçemezsiniz. French'in günlüğü, Burton'ın çok sayıda mülakatı,

17. Jefferson Cowie, *Stayin' Alive: The 1970s and the Last Days of the Working Class* (New York: New Press, 2010), 1–19, 38, 74, 103, 234–44, 308, 311, 341, 353–54, 362, 372.

18. William Cronon, *Nature's Metropolis: Chicago and the Great West*, tıpkı basım (New York: W. W. Norton, 1992), 325.

19. Eric S. Yellin, *Racism in the Nation's Service: Government Workers and the Color Line in Woodrow Wilson's America* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013).

Burrows'un hatıraları ya da Kendrick'in güvenilir yazışmaları gibi ardında alışılmadık derecede ayrıntılı bir kaynak tabanı bırakmış birini bulmalısınız. Muhtemel adaylar için gözünüzü açık tutun.

FİĞÜRANLAR

Figüran, bir tiyatro oyununda ve filmde, konuşması yalnızca birkaç satır olan ve sonra ana olaydan kaybolan oyuncudur. Tarihçiler de bazen bu tür küçük rollere yer verir ve bu, normalde istatistiklerden ve genellemelerden ibaret kalacak bazı eğilimlerin bizzat yaşanmış olduğunu göstermenin bir yoludur. Örneğin Joshua Specht, 19. yüzyılın sonunda büyük ölçekli et paketleme işinin nasıl arttığını okurlarının anlamasını ister. "Paketleme fabrikalarının ucuz, güvenilir ve çaresiz işgücüne ihtiyacı vardı." der ve ekler: "Neyse ki bunu kitlesel göç ile yasal rejimin birleşiminde buldular. Nitekim bu rejim yönetime büyük yetki veriyor, sendikaların yeni gelişmekte olan gücüne gem vuruyor ve iş kazalarında yönetimin sorumluluğunu sınırlandırıyordu." Tüm bunlar önemlidir; fakat okurun duygularıyla bağlantı kuracak ya da hafızasında yer edecek türden bir hikâye değildir. O yüzden Specht bu genellemeyi yapmadan önce 30 Haziran 1892 tarihindeki olayları anlatır. On dört yaşındaki göçmen Vincentz Rutkowski önceden üç gencin yapabildiği bir işe tek başına atanır. "Rutkowski, sökme hattının çılgın hızına yetişemedi. Yalnız başına çalışmaya başlayalı daha üç saat olmuşken bir an üzerine doğru savrulan karkastan kaçmayı başaramadı. Karkas bıçağı tuttuğu eline çarparak bıçağın sol dirseğine yakın bir yere saplanmasına neden oldu. Bıçak kas ve sinirlerini kesti ve Rutkowski'yi ciddi şekilde yaraladı." Specht bu olayın arkasından açılan ve Illinois Yüksek Mahkemesi'ne kadar giden davanın kayıtları ve ancestry.com'daki bazı bilgi kırıntıları dışında Rutkowski hak-

kında hiçbir şey bulamaz. Fakat Rutkowski'nin yaralanmasını ve nafile tazminat arayışını anlattığı dört heyecanlı paragraf, Specht'in paketleme şirketlerinin işçiler üzerindeki gücünü anlatan daha uzun bölümünü insanileştirir.²⁰

KORO

Son olarak bir de koromuz var: Pek birey olarak görmediğimiz ancak hikâyenin tonunu belirleyen ve hikâyedeki daha önemli kişilerin aldığı kararlar hakkında yorum yapan bir grup kişi. Meg Jacobs'ın *Panic at the Pump* adlı kitabındaki bir bölümün girişine bakalım:

Kış neredeyse son asrın en soğuk hâline hazırlanıyor, hava tahminleri ilerleyen haftalarda sıfırın altında sıcaklıklar ve büyük kar fırtınaları öngörüyordu. Philadelphia'da bir adamın intihar girişimi, atladığı Schuylkill Irmağı'nın donmuş yüzeyi kırılmayınca başarısız olmuştu. Miami'de ilk defa kar yağıyordu. ... Ohio valisi bir milyon çocuğun okulunu bir aylığına tatil edip evde kalmaları talimatını vermişti. Minnesota, Tennessee, Virginia, Florida, Indiana, Pensilvanya ve New York'ta yakıtta acil durumu ilan edilmiş; New Jersey'de ise bu acil duruma ek olarak Vali Brendan Byrne, ev hanımlarından çamaşır yıkamalarını istemiş ve vatandaşlardan banyo yapmak yerine kısa duşlar almalarını rica etmişti. Termostatların kısılması talimatını da verdikten sonra eyalet polisinin denetimler yapacağını söylemişti. Yardımcısı da "Elbette insanları tutuklayacağız." şeklinde bulunmuştu.²¹

20. Joshua Specht, *Red Meat Republic: A Hoof-to-Table History of How Beef Changed America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019), 179–81.

21. Meg Jacobs, *Panic at the Pump: The Energy Crisis and the Transformation of American Politics in the 1970s* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 162.

Kitabın geri kalanında ne ırmağa atlayan adam ne de Vali Byrne'ün yardımcısı tekrar karşımıza çıkar. Ne de Jacobs zaten bizden bu kişilerin bireysel tercihleri hakkında kafa yormamızı ister. Daha ziyade bu kişilerin sözleri ve fiilleri yakında olacakları anlamamıza yardımcı olacak ortamı hazırlar. Yakında olan ise 1977 tarihli Acil Doğalgaz Yasası'nın –başkanlık desteğiyle– kabul edilmesidir.

OLAY ÖRGÜSÜ

Hayden White'a göre “Tasadüfen kaydedilmiş hiçbir tarihî olay dizisi kendi başına bir hikâye oluşturmaz. Tarihçiye sunabileceği en büyük katkı hikâyenin öğeleridir. Olayların hikâyeye dönüşmesi o olayların bazılarının bastırılması ya da ikincil hâle getirilmesi ve bazılarının da ön plana çıkarılmasıyla; ayrıca kişi tanıtımı, motif tekrarı, ton ve bakış açısı çeşitliliği, alternatif betimleyici stratejiler ve benzerleriyle; yani kısacası normalde bir roman ya da oyunun kurgusunda bulmayı beklediğimiz tüm tekniklerle olur.”²² Diğer bir deyişle, tıpkı roman ya da oyun yazarı gibi tarihçi de öne çıkaracağı ve yok sayacağı olayları seçerek kaçınılmaz bir şekilde olaylardan bir kurgu inşa eder.

HİKÂYENİN ŞEKLİ

Belki de tarihçiyi bekleyen en basit olay örgüsü tercihi, hikâyenizin sonunun kahramanlarınızı başladıkları yerden daha iyi bir yere getirip getirmediğidir. Bu biraz da tarihçinin kendi hisleriyle ilgili bir meseledir. Mark Cioc şöyle yazar: “Çoğu zaman iktisat tarihçileri sadece buharlı geminin ileri gidişini görürken çevre

22. Hayden White, “The Historical Text as Literary Artifact,” in *The History and Narrative Reader*, ed. Geoffrey Roberts (New York: Routledge, 2001), 223–24.

tarihçileri bacadan çıkan dumanını görür. Bakış açısına bağlı olarak, bir balıkçı köyü hoş bir şekilde pastoral ya da hazin bir şekilde geri kalmış olarak ya da bir fabrika iyi niyetli bir şekilde ilerici ya da açgözlü bir şekilde sömürücü olarak tasvir edilebilir.”²³ Bu tercih aynı zamanda dönemlere ayırmanın da bir sonucudur. Öyle ki bütün tarihçilerin bu dönemlere ayırma işini bütün çalışmalarına uygulamaları gerekir ve bu, hiçbir zaman tarafsız değildir. Peter Burke’ün de belirttiği gibi “Birinci Dünya Savaşı’nın anlatıya dayalı tarihi, hikâyenin 1919’da Versay’da sona ermesi hâlinde farklı bir izlenim, 1933 veya 1939’a kadar uzatılması hâlinde farklı bir intiba verecektir.”²⁴

Ayrıca tarihçiler zafer çıkırtkanlığına yani gerçekte meydana gelen olayların seyrinin zaten meydana gelebilecek en iyi şey olduğu iddiasına karşı temkinli olmalıdır. Ruth Schwartz Cowan şöyle yazar: “Düzgün bir şekilde oluşturulmuş bir teknoloji tarihi ‘başarısız’ olan eserleri ‘başarılı’ olan eserlerle aynı düzlemde değerlendirmelidir. Bu tarz bir tarih araştırmasının görevi başarıları yüceltmek değil, neden bazı eserlerin başarılı olurken diğerlerinin başarısız olduğunu anlamaktır.”²⁵ Benzer şekilde tarihçilerin, belirli bir siyasî ya da ekonomik sistemin mutlak üstünlüğünden dolayı diğerlerini geride bıraktığı gibi iddialara şüpheyle yaklaşması gerekir.²⁶

23. Mark Cioc, *The Rhine: An Eco-Biography, 1815–2000* (Seattle: University of Washington Press, 2009), 17.

24. Peter Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, 2. baskı (University Park: Penn State University Press, 2001), 290.

25. Ruth Schwartz Cowan, “The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology,” şurada: *The Social Construction of Technological Systems*, ed. Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes, ve Trevor Pinch (1987; tıpkı basım, Cambridge, MA: MIT Press, 2012), 255.

26. Ellen Schrecker, ed., *Cold War Triumphalism: The Misuse of History after the Fall of Communism* (New York: New Press, 2006).

Diğer taraftan, acıklı hikâyeler anlatma konusunda da aynı şekilde dikkatli olmalıyız. 1940'larda Perry Miller, New England Püritenlerinin bir zamanlar kutsal olan toplumlarının giderek yozlaşmanın ve günahın içine sürüklendiği hissini tanımlamak için çöküş terimini kullanır.²⁷ O zamandan bu yana tarihçiler başka "çöküş anlatıları" geliştirmiştir; mesela kapitalist sömürü tarafından tahrip edilen karmaşık ekosistemler ya da ayrılıkçı militanlığa sürüklenen ve şiddet içermeyen medenî haklar hareketleri gibi... Bu anlatıları takip etmek kolay olmasına ve pek çok şeyin ters gittiği gerçeğini iyi yansıtmalarına rağmen aşırı basitleştirme tehlikesini barındırırlar.²⁸

Tiyatroda trajedi, komediden daha fazla ciddiye alınır. Aynısı tarih için de geçerlidir. Tacitus şöyle der: "Bir yazarın düdüğü methiyeleri içgüdüsel olarak yadırgasak da yergi ve kine kulak vermeye hemen hazırızdır; çünkü dalkavukluk utanç verici bir uşaklık ithamını içerirken kötü niyetlilik sahte bir dürüstlük görünümü taşır."²⁹ Tacitus bireyler hakkında yazılanları kasteder, fakat aynısı olaylar ve kurumlar için de geçerlidir. Mutlu bir sonla başarıya ulaşmak da mutlaka mümkün; ancak birçok kitap ödülünün adaletsizlik, baskı ve acılar hakkındaki hikâyelere gittiğini görüyorum. Bunlar tabii ki önemlidir ama iş dünyasının önde gelenlerinin ve politikacıların örnek alabilecekleri başarılı sorun çözme hikâyelerine de ihtiyacı vardır. Tarihçilerin sunabi-

27. Perry Miller, "Declension in a Bible Commonwealth," *Proceedings of the American Antiquarian Society* 51 (1941): 37–94.

28. Ted Steinberg, "Down, Down, Down, No More: Environmental History Moves beyond Declension," *Journal of the Early Republic* 24 (2004): 260–66; Mark Joseph Walmsley, "Tell It Like It Isn't: SNCC and the Media, 1960–1965," *Journal of American Studies* 48 (2014): 291–308.

29. Tacitus, "The Histories," [İngilizceye] çev. Alfred John Church ve William Jackson Brodribb, Internet Classics Archive, <http://classics.mit.edu/Tacitus/histories.1.i.html>.

lecekleri tek şey protesto ve başarısızlık öyküleri olursa işimizi iyi yapmamışız demektir.³⁰

KONTROL FİKRİ

Bazı insanlar hikâyelerin argümanlar öne sürmediğine dair yanlış bir inanca sahiptir. Hâlbuki hikâye anlatıcılığının en canlı bazı örneklerinin gayet açık tez cümleleri vardır. Örneğin Adam Goodheart'ın 1861: *The Civil War Awakening* adlı kitabı (bulabileceğiniz en belagatli tarihî hikâye) yoruma dayalı bir iddia içerir. Goodheart'a göre "Burada tasvir edilen savaş sadece Güney'de çıkan bir isyan değil, ülke çapında bir devrimdi ve bu devrim için, özgürlük uğruna ayrılan eyaletlerin içinde bile savaşılıyordu. ... Özgürlük aşkı ile köleliği kabullenme arasında sıkışıp kalmış, onlarca yıl yatıştırma ve uzlaşma politikalarına saplanmış bir ulus olan Amerika sonsuza dek yok olacaktı."³¹

Anlatılar genelde tezlerini ifade etmekten çok ima eder. Senaryo ustası Robert McKee, bir senaryonun "kontrol fikrini" tanımlarken "hayatın başlangıcındaki varoluş koşulundan en sonundaki varoluş koşuluna kadar nasıl ve neden değiştiğini anlatan cümle" ifadesini kullanır. McKee, *Kirli Harry* ("Zaferi adalet kazanır; çünkü bir kahraman suçlulardan daha şiddetlidir") ve *Jaws* ("İnsanlığın cesareti ve dehası tabiatın gösterdiği düşmanlığa galip gelecektir") gibi filmleri örnek göstererek ve "çalışmanızı net bir fikir etrafında şekillendirin" diyerek senaristleri teşvik eder.³² Bu her zaman kolay değildir; çünkü hikâye anlatıcıları çalışmalarını kontrol eden fikrin tam olarak farkında olmayabilir. Örneğin John Demos, *The Unredeemed Captive* adlı anlatısını

30. Rit Aggarwala, yazarla sohbetler.

31. Adam Goodheart, 1861: *The Civil War Awakening* (New York: Alfred A. Knopf, 2011), 18.

32. McKee, *Story*, 115–245.

yayımladıktan sonra bir dergi makalesine denk gelir. Makaleye göre çocuk kaçırmanın “yegâne korkutucu tarafı”, ebeveynleri “çocuklarımızın bizimkinden farklı bir kaderi olduğunu” fark etmeye zorlamasıdır. Demos, “Bunu okudum ve göz yaşlarına boğuldum. Kendi kitabımın ‘genel’ anlamı özet hâlinde işte karşımdaydı duruyordu” der.³³

Kontrol fikri kamusal tarih sunumlarına da aynı şekilde uyarlanabilir. Smithsonian küratörü Roger Connor’a göre bir Huey helikopteri, Vietnam’daki ABD askerlerini temsil eden mankenlerle birlikte ve gazilerle yapılan röportaj videoları eşliğinde sergilendiğinde bir anlam bütünü sunar; ama dönemin diğer askerî uçakları arasında küçük bir yorumla sergilendiğinde başka bir anlam ifade eder.³⁴ Şahsen ben de hayatımda çıktığım yürüyüş turlarından hiçbirinin açık bir tez cümlesiyle başladığını hatırlamıyorum; fakat aklımda aralarında en iyi olarak kalanlar, anlattıkları hikâyelerle hangi fikirleri iletmek istediklerinin gayet farkında olan rehberlerin düzenlediği turlardı.

OLAYLAR

Hikâyenizin şeklini ve kontrol fikrini öğrendikten sonra kişilerinize yöne verebilirsiniz. Tarihçiler bu bakımdan kurgu yazarlarına göre daha az hürriyete sahip olsa da olayları anlatmak için hâlâ çok sayıda tercihle karşı karşıyadır. Etkili bir hikâye anlatmak için olayları anlamlı bir sıraya koymaları, yani bazılarını

33. John Demos, “History in the Head, History from the Heart: A Personal Manifesto,” şurada: Sachs ve Demos, *Artful History*, 275.

34. Roger Connor, “Huey 65-10126 Helicopter,” şurada: *Engaging Smithsonian Objects through Science, History, and the Arts*, ed. Mary Jo Arnoldi (Washington, DC: Smithsonian Institution Scholarly Press, 2016), 134.

öncelik verip bazılarını hızlı geçmeleri ve pek çoğunu da tamamen dışarıda bırakmaları gerekir. Michel-Rolph Trouillot da gözlemlerine dayanarak “Eğer sunduğum bu anlatı tüm gerçekleri kapsıyor olsaydı anlaşılmaz olurdu.” der. Arşivlerin sessizliğiyle zaten kısıtlanmış olan tarihçinin anlaşılır bir tarih yapabilmesi için neyin sesini kısacağına ve neyden bahsedeceğine dair fazladan tercihler yapması gerekir.³⁵

SİMYA: KAYNAKLARI HİKÂYELERE DÖNÜŞTÜRMEK

Tarihçi kâğıt ve mürekkebi ete kemiğe dönüştüren bir simyacıdır. Sadece bulduğunuz belgeleri anlatırsanız okurunuzu sıkar ve hikâyeyi kaybedersiniz. Bunu yerine, o belgelerin meydana getirilmesine yol açan olayları yeniden yapılandırmak için çıkarım yapmalı ve hayal gücünüzü kullanmalısınız.

Örneğin Martha Sandweiss, hikâyesinin ana karakterlerinden biri olan Ana Todd’un komşularının isimlerini, yaşlarını ve mesleklerini listeleyen 1900 yılına ait bir nüfus sayım beyannamesini vermekle yetinebilirdi. O da işe yarardı, ama sıkıcı olurdu. Sandweiss onun yerine beyannamedeki bilgileri Bayan Todd ve nüfus sayım memuru Edward Brown arasında geçen bir hikâyeye dönüştürür:

Brown, North Prince Sokağı’nda ilerlerken Almanya, İngiltere, İrlanda ve Polonya’dan gelen birçok göçmenle tanışmıştı. Bunlar polis, makinist ve memur olarak çalışan erkeklerin baktığı ailelerdi. 50 numarada altmış yaşında Rhode Islandlı bir dul olan ve küçük bir pansiyon işleten Mary Chase ile tanıştı ve yine dul olan siyahi hizmetçisi Deborah Peterson’i not etti. O ana kadar o sokakta yaşayan yetmiş iki beyaz say-

35. Michel-Rolph Trouillot, *Silencing the Past: Power and the Production of History* (Boston, MA: Beacon Press, 1995), 50.

mıştı ve uzun süredir New York'ta ikamet eden Afrika kökenli Amerikalı bir aileden gelen Peterson, karşılaştığı ilk siyahtı. Fakat daha sonra yan tarafta yer alan North Prince Sokağı 48 numaralı geniş ve rahat evin kapısını çaldı. Orada iki siyahi hizmetçi yaşıyordu. Phoebe Martin otuz üç yaşında dul bir kadındı; Clarine Eldridge ise sadece on dört yaşındaydı ve bakması için işe alındığı çocuklardan çok az büyüktü. Öğleden sonraydı ve dokuz yaşındaki Grace, sekiz yaşındaki Ada ve altı yaşındaki Sidney okuldan dönmüştü. Belki de üç yaşındaki kardeşleri Wallace ile oynuyorlardı. Kapıyı kim açıtıysa muhtemelen sayım memurunu antreye o davet etmişti; ama memurun aile hakkında sorduğu uzun kişisel soruları ne hizmetçiler ne de çocuklar cevaplayabilirdi. Bu yüzden de Edward Brown evin hanımefendisi Ada Todd ile konuşmak için içeri girdi. Ada Todd, kocası James'in dışarıda olduğunu ve bu yüzden sayım memurunun uzun liste hâlindeki sorularını bizzat kendisinin cevaplayacağını söyledi.³⁶

Bir de James Goodman'ın 1930'larda Afrika kökenli Amerikalıların çıkardığı bir gazetenin eski sayılarındaki manşetleri okuyup bunları, editörlük yapan Oscar Adams adında bir adamın hikâyesine nasıl dönüştürdüğüne bakalım. Goodman şöyle der: "Adams aklından geçenleri okurlarına aktarmak için görünüşte alakasız haberleri ve başkalarının sözlerini kullanırdı. Bunlar bilindik makalelerden ya da kendi başyazılarından ziyade haber servislerinden alınan ve kendi ön sayfasına yerleştirilen haber ve sözlerdi. Adams'ın diğer bir numarası ise yan yana koyma taktiği idi. Ağustosun başında aynı uzunluğa ve aynı büyüklükte

36. Martha A. Sandweiss, *Passing Strange: A Gilded Age Tale of Love and Deception Across the Color Line* (New York: Penguin, 2009), 2.

başlığa sahip iki hikâye basmış ve ikisi de birinci sayfanın başına ve tam ortasına yerleştirilmiş ve bir sütunla ayrılmıştı. Birinde “NEGRO ÇOCUK BEYAZ ARKADAŞINI BOĞULMAKTAN KURTARDI”, diğ erinde “ALABAMA’DA NEGRO BİR ÇOCUK LİNÇ EDİLDİ” yazıyordu.³⁷

KRONOLOJİ

Şüpheye düştüğünüzde bir hikâyeyi kronolojik sırayla anlatın. Kronoloji her şey demek değildir ve tarihçiler mesleklerinin bir dizi tarihi hatırlamaktan başka bir şey olmadığı yanılgısından korkar. Fakat önemli olayların sırasını bilmek, ister tek bir günü ister birkaç yüzyılı kapsasın, tarihî olayları anlamak için son derece yararlıdır. Tam da bu nedenle pek çok ders kitabı ve ara sıra neşredilen monografiler ana metinden önce ya da sonra zaman çizelgelerine yer verir.³⁸

Tarihçiler bu kuralın istisnalarını oluştururlar. En çok da özellikle dergi makalelerinde kronolojinin ortasından koparılmış heyecan verici bir hikâyeyle metinlerine başlarlar. Olayları 1-2-3-4-5-6 şeklinde sıralamak yerine 3-1-2-4-5-6 şeklinde sıralarlar. Bazen de tarihçiler aynı anda meydana gelen hikâyeler anlatır ve çoğunlukla onları birinci ve sonuncu bölümlerin arasında paranteze alırlar, yani 1-2a-2b-2c-2d-3 gibi. Günümüzle başlamak (yani yakın tarihli bir haberle ve anlatınızın şu anda görüldüğü hâliyle), ardından zamanda geriye gitmek ve en son yine günümüzle bitirmek isterseniz 10-1-2-3-4-5-10 şeklinde yazabilirsiniz.

37. James E. Goodman, *Stories of Scottsboro* (New York: Pantheon, 1994), 64.

38. Örneğin bkz. Yvette Richards, *Maida Springer: Pan-Africanist and International Labor Leader* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2004), xiii–xv; Francis Jennings, *Empire of Fortune: Crowns, Colonies & Tribes in the Seven Years War in America* (1988; tıpkı basım, W. W. Norton, 1990), her bölüm önemli olayların kronolojisiyle başlar.

Kurmaca olmayan metin yazarları bazen havalı görünmek için kronolojiyi ihlâl eder, ama bu risklidir. Örneğin Edmund Morris, Thomas Edison'ın biyografisini bölümlere ayrılmış bir şekilde düzenler ve bunların her biri mucidin hayatının on yıllık kesitlerini ele alır. Sonra da bu bölümleri ters kronolojik sıraya göre düzenler ve böylece 1880'lerle ilgili bölüm 1980'lerle ilgili olandan sonra gelir. Bir eleştirmen ise "Bu yaklaşımla hiçbir şey kazanılmıyor, hatta çok şey kaybediliyor." diye yakınmıştır.³⁹ Kısacası okurlar hikâyelerini doğru sırayla okumayı sever.

En azından bir bölümün genelinde kronolojiyi korumaya çalışmalısınız (bunun önemini Morris bile anlamıştır); özellikle de bölüm içindeki bir alt bölümde. Filmleri düşünün. Birçok muhteşem filmde geriye dönüşler ve kronolojiyle oynanan başka örnekler vardır. Örneğin *Yurttaş Kane* adlı film başkahramanın ölümüyle başlar, gazetecilerin Kane'in hayat hikâyesini anlatma çabalarıyla devam eder, birden geriye doğru Kane'in çocukluğuna atlar, sonra da kimi yerlerde Kane'in hayat hikâyesindeki tasvirlerle yer verip oradan o biyografinin ölümünden sonra keşfedilmesine geçiş yapar. Fakat her bir sahnede zaman ileriye doğru akmaktadır. Benzer şekilde, aslen anlatı olmayan ya da olayların sıralamasıyla oynayan bir tarih çalışmasında bile okurlarınızın hoşuna gidecek olan şey hikâyeniz boyunca kesitlerin kronolojik sırayla anlatılması olacaktır.

Hikâyenizde geriye dönüşler yaparsanız bunların başlayış ve bitişini belirtin. Tarihçiler bunu genellikle bilinen (-di'li) geçmiş zamandan öğrenilen (-miş'li) geçmiş zamanın hikâyesine geçiş yaparak ve *artık*, *bugün*, *şimdi* vb. kelimeler kullanarak

39. Derek Thompson, "Thomas Edison's Greatest Invention," *Atlantic*, 13 Ekim 2019. Ayrıca bkz. Scott Detrow, "End-to-Beginning Telling of Inventor's Story in 'Edison' Makes for a Circular Read," *NPR.Org*, 25 Ekim 2019.

çözer. Böyle yaparsanız okurunuzu bilinen geçmiş zamana geri döndürdüğünüzden emin olun. Yine Jacquelyn Dowd Hall'un 13 Mart 1929 sabahı yaşananları anlattığı "Disorderly Women" adlı makalesinin spotuna bakalım.

Makineler hızlı bir şekilde dönmeye başlayınca iş de her zamanki gibi başladı. Fakat makara odası gergin bir bekleyişle çalkalanıyordu. Bir gün öncesinde, 12 Mart 1929'da 360 kişilik kadın grubundan 17'si hariç hepsi düşük ücretleri, keyfi kuralları ve kibirli tavırları protesto ederek yan taraftaki muayene odasını terk etmişti. Bugün de fabrikanın girişinde toplanmış, çalışmayı reddediyor ve pazarlık için hazırlanıyorlardı.⁴⁰

Bu pasaj 13 Mart'ta başlar; fakat Hall, insanların o sabah akıllarındaki şeyi açıklamak için bir önceki güne geri gider. -mişti ile bugün arasındaki her şey 12 Mart'ta gerçekleşir. Hall bugün kelimesini kullanır kullanmaz tekrar 13 Mart'a dönmüş oluruz ve olaylar artık yine kronolojik sırayla devam eder.

İleriye gidişlerle ise daha seyrek karşılaşırız; ancak bazen kanıtları açıklamak için gereklidir. Yaptığınız tek şey bir olaydan çok sonra kaydedilmiş bir hatıradan veya sözlü tarihten alıntı yapmaksa bunu "yazar daha sonra hatırlayacaktı" gibi basit bir ifadeyle belirtebilirsiniz. Fakat bazen gelecekte uzun uzadıya bahsetmeniz gerekebilir. Örneğin Kai Bird ve Martin Sherwin, Robert Oppenheimer hakkında yazdıkları hayat hikâyesine 1942 ya da 1943'te düzenlenen bir akşam yemeği partisinden bahsetmek için ara verir. Amaçları bu partide Oppenheimer'dan nükleer sırları Sovyetlerle paylaşmasının istenip istenmediğini tartışmaktır. O akşamla ilgili anlatılanlar farklılıklar gösterdiği için

40. Jacquelyn Dowd Hall, "Disorderly Women: Gender and Labor Militancy in the Appalachian South," *Journal of American History* 73 (1986): 354.

Bird ve Sherwin, bizi savaş yıllarının içinden çıkarır ve FBI sorgulamalarına, yeminli ifadelere ve olaydan onlarca yıl sonra yazılan röportaj ve hatıralara yer verirler. Sonra da bizi tekrar 1942 geri götürür ve hikâyeye devam ederler.⁴¹

Bazı hikâyelerde ise aynı zamanda geçen birden fazla konu akışı söz konusudur. Bu da yazara bir hikâyeyi dondurup farklı bir konuya geçme seçeneği sunar. Örneğin Adam Hochschild şöyle der: “Daima aksiyonu duraklatabileceğim yerler ararım. Bunlar genellikle gerçek hayatta o fiilin cereyan ettiği zamanlardır, yani insanların işlerin nasıl sonuçlanacağını bilmediği haftalar ya da aylar süren dönemlerin olduğu zamanlar.” Hochschild, hikâyesindeki bazı karakterleri yakın bir tehlikenin içine yerleştirdikten sonra sahneyi değiştirir ve okurlarını bir sonraki bölüme kadar merak içinde bırakır.⁴²

DÖNÜM NOKTALARI

Michael Willrich şöyle der: “1901’in sonbaharında [aşı üretimi ile ilgili] düzenleme tartışmalı bir fikirdi. Birkaç ay sonra ise federal kanun hâline geldi.”⁴³ İşte öncesi ve sonrası arasında yaşanan bu belirgin değişime dönüm noktası denir.

Robert Caro, Lyndon Johnson’ın kongredeki erken dönem kariyeri üzerine yaptığı araştırmasında böyle bir dönüm noktasıyla karşılaşmasını anlatır ve şöyle der: “Önceleri [Ekim 1940’tan önce] Lyndon Johnson, yazışmalarında hep kıdemlinin astı olmuştur. Ben daha fazla belgeyi tarih sırasında koydukça daha da

41. Kai Bird ve Martin J. Sherwin, *American Prometheus: The Triumph and Tragedy of J. Robert Oppenheimer* (New York: Alfred A. Knopf, 2005), 195–201.

42. Adam Hochschild, “Meanwhile, Back at the Ranch, Part 4: Plot,” *Nieman Storyboard* (blog), 11 Nisan 2011, <https://niemanstoryboard.org/stories/adam-hochschild-vanderbilt-narrative-storytelling-part-4-plot/>.

43. Michael Willrich, *Pox: An American History* (New York: Penguin, 2011), 171.

netleştii ki o aydan itibaren –özellikle de seçim günü olan 5 Kasım 1940’tan sonra– yazışmalardaki üslup çoğunlukla tam tersi olmuştur. Gerçekten de o tarihten sonra Johnson’ın dosyalarında artık orta düzey kongre üyelerinin ve kendisi gibi kıdemsiz diğerkongre üyelerinin ona yalvaran üslupla yazılmış mektupları da yer alıyordu. Oysa bu tarihten önce böyle mektuplar yoktu, en azından ben bir tane bile bulamadım. Belli ki bu değışikliğin seçimlerle bir ilgisi vardı. Ama tam olarak neydi?” Caro nihayet, Johnson’ın Teksas petrolünden gelen parayı diğerkongre üyelerinin kampanyalarına yönlendirdiğini ve daha önce kendisini küçümseyen vekil arkadaşlarının minnettarlığını kazandığını öğrenir.⁴⁴

Bir hikâyenin akışında siz de böyle dönüşümler bulmaya çalışın ve bulursanız da hem açıklamasını yapmak hem de önemini vurgulamak için elinizden gelenin en iyisini yapın. Bunu yapmak, daha önemli olduğunu düşündüğünüz olaylara daha fazla söz ayırmak kadar basit bir iş olabilmektedir. Christopher Bram, “Tarihî bir olayı isterseniz hızlı bir şekilde inceleyip geçebilir, isterseniz de ayrıntılı bir şekilde inceleyip uzatabilirsiniz” der ve şöyle devam eder: “George R. Stewart, *Pickett’s Charge* adlı kitabında Gettysburg Muharebesi’ni birkaç saat uzun uzadıya anlatır, tıpkı Proust’un Albertine’in Anlatıcı’yı ilk öpüşünü anlattığı gibi. Bu Proust’un düşmeden mümkün olan en yavaş şekilde bisiklete binme numarasıdır.”⁴⁵

Dengeyi sağlamak adına tarihçilerin bazen daha yavaş değışimleri vurgulamaları gerektiğini belirtmeliyim. Nancy MacLean, “Günümüzde neredeyse bütün Amerikalı sosyal bilimler ve tarih öğrencileri, zamanında öğrencilerin örgütlediği

44. Robert A. Caro, *Working* (New York: Knopf, 2019), 87.

45. Christopher Bram, *The Art of History: Unlocking the Past in Fiction and Nonfiction* (Minneapolis: Graywolf Press, 2016), 85.

ögle yemeği masasında oturma eylemlerini öğreniyor” der; ama bunu, “hareketi sürdüren, önemli bir değişimi mümkün kılan günbegün ve yüz yüze örgütlenmeyi” öğrenmeden yaptıklarından yakını. Benzer şekilde, “Miss America güzellik yarışması-na karşı 1969 Atlantic City gösterileri gibi çarpıcı gençlik protestoları, hareketin kültür alanında en kayda değer yeniliklerinin ve politika alanındaki başarılarının çoğunu ortaya çıkaran yaş-ça büyük kadınların sabırlı örgütlenmesini gölgede bıraktı.”⁴⁶ Bazen de değişim ne türde olursa olsun, süreklilikten daha az etkileyicidir. Dolayısıyla Peter Baldwin’e göre Robert Koch’un 1883’te kolera mikrobunu keşfi insanlığın hastalık anlayışında bir mihenk taşı görevi görse de koleranın yayılmasını önleme çabalarında ciddi bir değişiklik meydana getirmemiştir; çünkü dezenfeksiyon “Koch’tan yirmi yıl önce rutin bir tedbir hâline gelmiştir.”⁴⁷

AGONLAR

İngilizce *agony* [acı], *antagonist* [kötü kahraman] ve *protagonist* [kahraman] kelimeleri “mücadele” veya “yarışma” anlamına gelen eski Yunanca *agon* kelimesinden türetilmiştir. Atinalı büyük tiyatro yazarları oyunlarını *agonlar* olarak, yani bir kahramanın (örneğin Elektra) bir kötü kahramanla (Clytemnestra) tartıştığı sahneler serisi olarak yapılandırmıştır. Büyük Atinalı tarihçi Tukidides bu formu kendi çalışmasına uyarlamıştır. Örneğin Korfuluların ve Korintosluların Atina meclisi önünde Atina’dan askerî yardım isterken yaptıkları konuşmaları sunar. Bu yarışmayı anlattıktan sonra Atinalıların kararını aktarır:

46. Nancy MacLean, *Freedom Is Not Enough: The Opening of the American Work Place* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008), 342.

47. Peter C. Baldwin, *Contagion and the State in Europe, 1830–1930* (New York: Cambridge University Press, 2005), 166.

Korfululara talep ettikleri tam ittifak yerine savunma ittifakı teklifinde bulunmak.⁴⁸

Günümüzdeki tarihçiler de uzun ve karmaşık olay dizilerini okurların kolay takip edebileceği agonlara dönüştürecek benzer teknikler kullanır. Örneğin *Cold War at 30,000 Feet* adlı kitabında Jeffrey Engel, İkinci Dünya Savaşı'ndan yıllar sonraki ABD ve Britanya havacılık politikasının hikâyesini anlatır. Çoğu zaman bu iki güç birbiriyle mücadele eder; fakat on yedi sayfa süren bir agonda Engel, iki sözde müttefik olan ABD ve Pakistan arasındaki asimetrik bir yarışmayı anlatır. ABD kısmen en yeni sivil jet uçaklarına erişimini engelleyerek komünist Çin'i denetim altında tutmaya çalışır. Pakistan ise Hindistan'la mücadele edebilmek için Çin'le daha iyi ilişkiler kurmaya çalışır. Pakistan bu çabanın bir parçası olarak Pakistan-Çin hattında hizmet verecek Amerikan uçakları almak ister; ama ABD'nin gerekli parça ve malzemelerin komünist topraklarda depolanması konusunda kuşkuları vardır. Kim kazanır, hegemonyacı süper güç mü yoksa son derece bağımsız genç ulus mu? Engel bu soruyu kurguladıktan sonra cevaplamalı ve agonun nasıl sona erdiğini göstermelidir. Bu örnekte ABD hükümeti en sonunda Pakistan Uluslararası Havayolları'nın Çin hattında kullanılması için Amerikan jetlerini satın almasına izin vermiş; fakat Pakistanlılar Amerikan zorbalığına kızmış ve sadece bir Boeing satın almıştır. Engel'e göre bu tek satış bile bir dönüm noktası olmuş, "Amerikan havacılığının çeyrek asırlık katılığının" sonunu getirmiştir. Nitekim Engel bizzat bu agonu sonlandırırken kendi hikâyesi için taşıdığı önemi anlatır.⁴⁹

48. Elton T. E. Barker, *Entering the Agon: Dissent and Authority in Homer, Historiography, and Tragedy* (New York: Oxford University Press, 2009), Dördüncü Bölüm.

49. Jeffrey A. Engel, *Cold War at 30,000 Feet: The Anglo-American Fight for Aviation Supremacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007), 261-77.

ÇÖZÜM

Her agonun bir çözüme kavuşması gerektiği gibi her hikâye de bir bütün olarak çözüme kavuşmalıdır. Bu kolay bir iş değildir. David Kennedy “Kurgusal evrende antik Yunanlardan bu yana Batı edebiyat geleneğinin ayrılmaz bir parçası olan arınmayı (katarsis) beklemeye hakkımız var. Roman dünyası –bizler kitabın son sayfasını okuyup kapağını kapatıp sonsuza dek bir kenara kaldırdıktan sonra– artık genellikle bitmiş ve düzenli, mükemmel bir şekilde tutarlı ve anlaşılır bir dünya olur. Fakat biz tarihçilerin uğraşmak zorunda kaldığı gerçek hayatın dağınık evreni, romancıya tanınan türden temiz çözümleri bize nadiren sunar.”⁵⁰

Dolayısıyla bir taraf ya da diğer tarafın mutlak zaferiyle biten bir sondan ziyade tartışmalar çoğunlukla bir tür sentez ya da uzlaşıyla sonuçlanır. Britanyalı kölelik karşıtlarının kölelik yanlısı güçlere karşı zaferini anlatan basit bir hikâyeyi reddeden Srividhya Swaminathan’a göre “18. yüzyılın sonuna gelindiğinde kölelik karşıtı ve kölelik yanlısı yazarlar birbirlerinin argümanlarını önemli biçimde şekillendirdi ve geliştirdi. Dolayısıyla tartışmalarda ortaya çıkan ‘Britanyalı’ tasavvuru her iki tarafça da övülen nitelikler içeriyordu.”⁵¹

En iyi çözümler bir hikâyenin başıyla sonu arasında önemli bir şey olduğunu okurun bilmesini sağlayanlardır, hatta kitaplardaki “Peki bu Amerika’yı nasıl değiştirdi?” alt başlıklarının sevilmesi de buradan gelir. Jack Temple Kirby, *Rural Worlds Lost* adlı kitabını 1960 yılından sonraki Güneyli çiftçileri tasvir ederek bitirir. Bu çiftçiler çoğunlukla “farklı derecelerde dev şirketlere

50. David M. Kennedy, “The Art of the Tale: Story-Telling and History Teaching,” *Reviews in American History* 26 (1998): 471.

51. Srividhya Swaminathan, *Debating the Slave Trade: Rhetoric of British National Identity, 1759–1815* (Farnham, UK: Taylor & Francis, 2009), 173.

bağımlıdır ve ister sanayi işlerine gidip gelenler ister oduncular isterse tavuk üreticileri olsun; bu insanlar, varoluşları erişimlerinin ve bölgelerinin ötesindeki güçler tarafından istismar edilen yeni tarz kırsal rehinelerdir. Böylece modern Güney, az sermayeli sömürge bağımlılığından çıkıp her türden motor hareket ve duygusuz cebirle tamamlanmış karmaşık ve çok sermayeli sömürge bağımlılığına doğru bir tür çemberi ya da belki de sarmalı tamamladı.”⁵² Bu mutlu bir son değildir fakat kesinlikle bir sona götürür.

GERÇEK DIŞI OLGULAR

Bazen tarihçiler hiç gerçekleşmemiş, ama gerçekleşebilirdi diye düşündükleri olayları anlatır. Richard White’ın iddia ettiği gibi “tarihsel olarak düşünmek için gerçekleşmemiş olanları düşünmemiz gerekir. Yalnızca gerçekleşmiş olayları düşünmek tarih dışıdır; çünkü geçmiş bir zamanlar daha geniş ihtimalleri içeriyordu ve tarihçinin işinin bir parçası da o ihtimalleri görünür hâle getirmektir. Aksi takdirde tarihçilere kalan tek iş bugünün kaçınılmazlığını açıklamaktır.” White’a göre tarihçilerin “ne olmuş olabilirdi, sorusuna dair varsayımları,” özellikle de “geçmişteki insanların hayal ettikleri alternatif dünyaları” dikkate alması gerekir.⁵³ Buradaki amaç sadece sonrasında ne olacağını bilmeyen tarihî aktörlerle empati kurmak değil, aynı zamanda yaptıkları tercihlerin sonuçlarını anlamaktır. İktisat tarihçisi Eric Hilt’in de belirttiği gibi “nedensellik bağlarıyla ilgili bütün beyanlar gerçek dışı olgular içerir. Altın standardının Büyük Buhran’a sebep olduğunu söylemek, altın standardı olmasaydı

52. Jack Temple Kirby, *Rural Worlds Lost: The American South, 1920–1960* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1986), 360.

53. Richard White, *Railroaded: The Transcontinentals and the Making of Modern America* (New York: W. W. Norton, 2011), 517.

Büyük Buhran olmazdı, demektir ve bu iki cümle aynı anlama gelir.⁵⁴

Bazı tarihçiler anlatılarına araverir ve okurlarından durup farazi bir şekilde düşünmelerini ister. Örneğin Fredrik Logevall, “Ağustos 1945, pek çok şeyin dengede asılı kaldığı, Çinhindi’ndeki Fransız sömürgeci girişiminin gelecekteki seyrinin hiç kimse tarafından tahmin edilemediği açık bir andı.” der. Ho Şi Minh’i Vietnam’da komünist bir hükümet kurmaktan caydırmak için Başkan Harry Truman’ın yapabileceği hiçbir şey olmadığını savunur; ama en azından Truman yönetiminden daha samimi bir tepki gelseydi, Vietnam’da da o sıralar Yugoslavya’dakine benzer bir durum olabilirdi, der. Zira Yugoslavya komünist bir ülkedir; fakat Sovyetler Birliği’ne bağlı değildir.⁵⁵

Kimi tarihçiler gerçek dışı olguları daha başlamadan biten önerilerin hikâyesini anlatarak inceler. Julian Barnes, Théodore Géricault’nun *Medusa’nın Salı* adındaki muhteşem tablosu hakkında ustaca yazdığı makalesinde “Önce resmetmedikleriyle başlayalım” der. Bir ressamın sahneyi tasvir edebileceği birçok yolu hayal etmenin yanı sıra Barnes, Géricault’nun düşünüp reddettiği seçenekleri belgeleyen ön eskizleri inceler. Ressamın yaptıklarını takdir etmemiz, ancak neleri resmetmediğini anladıktan sonra mümkündür.⁵⁶ Benzer şekilde Rosemarie Zagarri kadınların siyasete katılması için 1820’lerde, yani On Dokuzuncu Anayasa Değişikliği ile kadınların oy hakkının ülke çapında tesis edilmesinden yaklaşık bir asır önce öne sürülen argümanların

54. Eric Hilt, “Economic History, Historical Analysis, and the ‘New History of Capitalism,’ ” *Journal of Economic History* 77 (2017): 529.

55. Fredrik Logevall, *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America’s Vietnam* (New York: Random House, 2012), 104–7.

56. Julian Barnes, *A History of the World in 10 1/2 Chapters* (New York: Knopf, 1989), 126–30.

izini sürer.⁵⁷ Sara Elkind de 1950 yılında ülke çapındaki su kaynaklarına dair başarısızlıkla sonuçlanan bir planlama önerisine kitabında tam bir bölüm ayırmıştır.⁵⁸ Bu incelemeler bize insanların son tercihlerinden farklı olan gerçek tercihlerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

(REALİST) BİR ROMAN GİBİ

1972’de gazeteci Tom Wolfe, kendisinin de bir parçası olduğu “Yeni Gazetecilik” hareketinin daha önce 18. ve 19. yüzyıl romancıları tarafından geliştirilmiş olan dört temel “realizm tekniğinin” yeniden keşfedilmesine dayandığını iddia eder.⁵⁹ “Roman gibi okunan” tarih (bu söz okurların kimisinden övgü, kimisinden de yergi almıştır) genellikle aynı tekniklerin birkaçını ya da tamamını uygular.

SAHNE

Wolfe’un ilk kategorisi “sahnedan sahneye yapılandırmadır, yani hikâyeyi sahneden sahneye geçerek ve mümkün olduğunca az salt tarihî anlatıya başvurarak anlatmaktır.” Çoğu bilimsel dergi makalesi eylemden nispeten yoksundur ve bu tarz tarihî anlatıyla doludur. Örneğin birinin bir ağaca büyük bir pankart çivilediği ya da bir kapıcıya ailesini sorduğu dramatik bir spotla

57. Rosemarie Zagari, *Revolutionary Backlash: Women and Politics in the Early American Republic* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011), 181–82.

58. Sarah S. Elkind, *How Local Politics Shape Federal Policy: Business, Power, and the Environment in Twentieth-Century Los Angeles* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011), Beşinci Bölüm.

59. Tom Wolfe, “Why They Aren’t Writing the Great American Novel Anymore,” *Esquire*, Aralık 1972, <https://classic.esquire.com/article/1972/12/1/why-they-arent-writing-the-great-american-novel-anymore>.

başlayabilir.⁶⁰ Fakat daha sonra tarihî karakterler çoğunlukla fikir ve söz alışverişinde bulunur. Yazar, söyler, düşünür, inanır, ikna eder, savunur, tartışır, kabul eder, talep eder, ödün verir, belirtir, katılır, karşı çıkar, eleştirir, iddia eder, açıklar, anlar ve tasvir eder. Nadiren yemek yapar, ev inşa eder ya da silah kullanır.

Buna karşın popüler anlatılar bunları yapan insanlarla doludur. Popüler tarihçi Adam Hochschild, “Sinemaya film izlemeye gittiğinizde orada geçireceğiniz sürenin onda dokuzunda orada durup size neler olacağını anlatacak bir anlatıcı olacağını ve kısa bir sahneden sonra yine anlatmaya devam edeceğini düşünmezsiniz. Aksine, her şeyin sahnelerde olup bitmesini beklersiniz. Aynı şey bir roman okuduğunuzda da geçerlidir.”⁶¹ Askerî tarih yayınlarının bu kadar çok satmasının bir nedeni de sanırım büyük bir kısmının insanların sadece sözleriyle değil bedenleriyle de yaptıkları hikâyelerden oluşması ve bunun da tarihçilerin onları bir dizi sahne olarak yazmasını kolaylaştırmasıdır. Fakat başka alanlarda da benzer fırsatlar söz konusudur. Spor, emek, eğlence, tıp ve benzeri alanların tarihçileri de sahneler yazmaya kendilerini alıştırmayı deneyebilir.

İşin bir kısmı sahneyi kurmak ve mümkün olduğunca beş duyuya hitap etmektir. Hochschild, bir Kuveykır kitapçısı ve matbaasında 1787 yılında düzenlenen ilk mezhepler arası kölelik karşıtı komite toplantısı için sahneyi nasıl hazırladığını anlatır ve şöyle der: “Toplantıda ne olduğunu biliyoruz, çünkü elimizde toplantı

60. Emily A. Remus, “Tippling Ladies and the Making of Consumer Culture: Gender and Public Space in *Fin-de-Siècle* Chicago,” *Journal of American History* 101 (2014): 751–77, <https://doi.org/10.1093/jahist/jau650>; Barbara Young Welke, “The Cowboy Suit Tragedy: Spreading Risk, Owning Hazard in the Modern American Consumer Economy,” *Journal of American History* 101 (2014): 97–121.

61. Hochschild, “Meanwhile, Back at the Ranch, Part 2: Setting.”

notları var; ancak sahnenin tasviri yok. Yine de böyle bir sahneyi bir araya getirmek için kullanabileceğiniz yapı taşları mevcuttur.” Matbaanın bitişiğindeki bir işletmenin gazete reklamlarını bulur ve 1780’lerin Londra’sındaki matbaacılık hakkında okumalar yapar. O yüzden bizzat o dükkân hakkında hiçbir bilgiye sahip olmasa da tasvir edebilir. “Dizgicilerin üzerinde bölmeli büyük tepsiler bulunan eğimli ahşap masalarda çalıştıklarını ve tepsilerdeki küçük her bir bölmenin alfabenin büyük ve küçük harfleri için ayrılmış olduğunu biliyoruz. Ayrıca dükkânın donyağından yapılma mumlarla aydınlatıldığını ve tavanın zaman içinde mumlardan çıkan isle karardığını biliyoruz.” Aynı zamanda Hochschild, dükkânda mürekkep kullanıldığını ve o dönemde dükkânların yün keçelerden mürekkep kalıntılarını arındırmak için insan idrarı topladıklarını da bilir. “Tüm bunlardan yola çıkarak gerçekten bir resim –görüntü, ses, koku– oluşturabiliriz. Bunun, okuru hikâyenin geçtiği ortama, yani sahneye taşıyan bir şey olduğunu düşünmek istiyorum.” diye bitirir sözlerini.”⁶²

Anlatılar bize sahneyi genelde hikâyedeki bir kişinin bakış açısından gösterir. Marcia Chatelain bir ayaklanmanın öncesinde Cleveland’deki bir mahalleyi sadece tasvir etmek yerine bu fırsatı yıkımın özellikle bir kişi için ne anlama geldiğini göstermek için kullanır:

Carl Stokes moloz toplamak ve birkaç gün öncesinde orada olanların yasını tutmak için bir araya gelen gönüllü temizlik ekipleriyle numaralandırılmış ara sokaklarda gezinirken mahallenin ana arterlerinden ve bozulmamış bir cadde olan Hough Caddesi’nden sahneler hatırlamış olmalı. Swift Kuru Temizleme’nin tuğla duvarları hâlâ ayakta idi ama çatısı yoktu. Al’in Cut Rate Dükkanı’nı Lexington’dan koruması gereken teller hırsızlarla başa

62. Hochschild, “Meanwhile, Back at the Ranch, Part 2: Setting.”

çıkamamış, AYAKÜSTÜ BİRA sunan dükkân artık birasızdı. Üniversite Partisi Buz Pateni Pisti Tesisinden geriye kalan tek şey bir mezar taşı gibi onu belirlemeye yardımcı olan tabelaydı.⁶³

DİYALOG

Tom Wolfe'un ikinci tekniği diyalogdur. Wolfe diyalogun okurları hikâyeye boyunca motive ettiğini ve hikâyedekilerin kişiliğini oluşturduğunu keşfetmiştir. Gazeteciler diyaloglar yakalamaya çalışır ve bunu ideal olarak doğrudan tanıklık etmek suretiyle yahut belki de daha yaygın olarak insanlardan konuşmalarını hatırlamalarını istemek suretiyle yaparlar. Hayatta olmayanlar hakkında yazan tarihçiler bu tür fırsatlardan mahrumdur ve bu nedenle de diyalog eksiliği vicdanlı tarih ile kurgu veya gazetecilik arasındaki en önemli üslup farklarından biri hâline gelir. Yine de tarihçiler yazılı kaynaklardan diyaloglar çıkarma ihtimaline karşı uyanık olur. Önceden de belirtildiği gibi, ceza davası tutanakları oldukça yararlı olabilir. Örneğin 17. yüzyıl New England'ından kalma çok fazla bire bir diyaloga sahip olmasak da Salem'deki çok sayıda cadılık soruşturması ve davası bize sanıkların kendilerini suçlayanlara ne söylediklerine dair makul kayıtlar bırakmıştır.⁶⁴

BAKIŞ AÇISI

"Üçüncü şahıs bakış açısı" ise Wolfe'un üçüncü tekniğidir. Wolfe bunu "her sahneyi okura belirli bir şahsın gözünden sunma ve okura o şahsın aklının içindeymiş hissini verip sahnenin duygusal gerçekliğini o şahsın deneyimlediği şekilde deneyimlemesini sağlama tekniği" olarak tanımlar. Tarihçiler bir hikâyenin sadece

63. Marcia Chatelain, *Franchise: The Golden Arches in Black America* (New York: Liveright, 2020), 89.

64. Marion Lena Starkey, *The Devil in Massachusetts: A Modern Inquiry into the Salem Witch Trials* (New York: Knopf Doubleday, 1949), xii.

belirli katılımcılar tarafından bilinen kısımlarını anlatarak bunu genellikle iyi bir etki oluşturacak şekilde kullanabilir.

Örneğin *Malintzin's Choices* adlı kitabında Camilla Townsend, Kızılderililerin İspanyol işgalcilerin gelişini nasıl yorumlamış olabileceklerini ortaya koyan kelimeleri seçerek şifreliymiş gibi yazar. Kurşunlar, atlar ya da rahiplerden değil “metal toplar”, “geyiğe benzer devasa yaratıklar” ve “diğerlerinin hürmet ettiği, anlaşılmaz bir tören düzenleyen, her kadının önünde bazı sözler söyleyen ve her birini özel bir güce sahip olduğuna inandığı bir suyla ıslatan iyi giyimli bir İspanyol” sözlerini kullanır.⁶⁵ Fakat Townsend Kızılderilileri naif ya da ürkek olarak da sunmaz. Daha önce hiç at görmemiş olabilirler; ama bu, İspanyolları tanı zannettikleri anlamına gelmez.⁶⁶

Tarihçiler bir hikâyeyi farklı bakış açılarından anlatmak için aynı yöntemi kullanabilir. Martha Hodes tarafından yazılmış bir makaleden alıntıladığım şu giriş metnini ele alalım:

New York'ta bir yaz vaktiydi. Cuma.rtesi gecesi Pazar sabahına dönüyordu. Kid sigaralarla tekrar dışarıya çıktığı sırada beyaz bir adam May'i rahatsız etmekteydi. Kid ne dedi ya da ne yaptıysa beyaz adam ona sopayla saldırdı. Kid bunun üzerine bıçağını çekip saldırgana saptı. 1900 yılı, Ağustos'un 12'siydi ve 41. Sokak ile 8. Cadd'e'nin köşesinde sıcak bir hava dalgası şehri etkisi altına almıştı.

Beyaz adam o gece sivil kıyafetiyle devriye gezen Robert Thorpe'du. Memur Thorpe'a göre gecenin bir yarısı sokakta gezen zenci bir kadın bela demekti.⁶⁷

65. Camilla Townsend, *Malintzin's Choices: An Indian Woman in the Conquest of Mexico* (Albuquerque: University of New Mexico Press, 2006), 30, 35, 36.

66. Townsend, *Malintzin's Choices*, 46.

67. Martha Hodes, “Knowledge and Indifference in the New York City Race Riot of 1900: An Argument in Search of a Story,” *Rethinking History* 15 (2011): 61.

Hodes ilk paragrafı Kid'in bakış açısından yazar. Diğer kişileri Kid'in gördüğü şekilde adlandırır: May (Kid'in sevgilisi) ve bir yabancı, yani "beyaz bir adam." İkinci paragrafta ise Hodes, beyaz adamı Robert Thorpe olarak tanıtır ve onun bakış açısıyla yazar. Memur Thorpe, May'i tanımadığı için May o an "sokakta gezen zenci bir kadındır."

Hodes bakış açılarını değiştirmek için yeni bir paragrafa geçer; fakat bazıları bunu yeni bir bölüme geçerken yapar. Birçok bakış açısının âdeta gövde gösterisi yaptığı *Stories of Scottsboro* adlı kitabında James Goodman, her birkaç sayfada bir yeni bir bölüme başlar ve her seferinde yeni bir grup karakterin bakış açısına geçiş yapar.⁶⁸ Burada önemli olan, bakış açılarındaki değişiklikleri çeşitli aralarla belli etmek ve böylece okurun hikâyeyi takip edebilmesini sağlamaktır.

SİMGESEL AYRINTILAR

Wolfe'un dördüncü yöntemi "gündelik jestleri, alışkanlıkları, tavırları, âdetleri; mobilya, giyim, dekorasyon tarzlarını; seyahat, yeme, ev geçindirme tarzlarını; çocuklara, hizmetçilere, üstlere, astlara, akranlara karşı davranış biçimlerini; çeşitli tipleri, bakışları, duruşları ve yürüyüş tarzlarını ve bir sahnede olabilecek diğer simgesel ayrıntıları kaydetmektir. Peki neyin simgesel olanıdır bu? Genellikle insanların *statüye dair yaşamlarının* simgesel olanı. Bu terimi insanların dünyadaki gerçek konumlarını ya da öyle olduğunu düşündükleri veya hut umdukları konumlarını ifade ettikleri tüm davranış ve sahiplik örüntülerini kapsayacak geniş bir anlamda kullanıyorum."

68. Goodman, *Stories of Scottsboro*.

Örneğin Afrika kökenli Amerikalıların 1920'lerdeki bir hastanesine dair Kevin Boyle'un tasvirini ele alalım:

Palace Drugs'tan Dunbar Anıtı'na yaklaşık 3 kilometre vardı ve bu pek de yakın bir mesafe değildi. Fakat Ossian vakit buldukça bu yolculuğu yapıyor, 1922 baharında aldığı külüstür Model T'sine atlayıp sokakları aşındırıyordu. ... Şüphesiz, Ossian'ın kurduğu ilişkiler sıradan ilişkilerdi: Kâh cerrahi şefi Alexander Turner'la –doktorun şoförü çalışır vaziyette arabanın içinde yol kenarında beklerken– Dunbar'ın geniş taş merdivenlerinde durup sohbet ediyor, kâh eyalet meclisinde görev yapan son siyahi olan Doktor Ames'le birbirlerine Howard Üniversitesi'nden hikâyeler anlatıyorlar, kâh Tufts Tıp Fakültesi 96 mezunu H. Peyton Johnson'a zor bir vaka hakkındaki görüşünü soruyordu. Soylu bir aileden gelmeyen genç bir adamın seçkinlerin dikkatini çekmesi ve onların yaşam tarzlarını öğrenmesi böyle (manasız görünecek kadar kısa) anlarda mümkün oluyordu.⁶⁹

Boyle, sadece arabalar ve taş merdivenler gibi fizikî nesneler eklemele kalmaz, aynı zamanda anlatımına konum, insan ilişkileri, meslekî ve siyasî unvanlar da dâhil eder ve bunu sadece Ossian Sweet'in kim olduğunu değil, aynı zamanda ne olmayı arzuladığını göstermek için yapar. Bu, herhangi bir roman kadar iyi, hatta çoğu romandan daha iyidir.

KOMBİNASYONLAR

Yetenekli hikâye anlatıcıları sahne, diyalog, bakış açısı ve ayrıntıları daha canlı anlatılar inşa etmek için birleştirir. İşte Scott

69. Kevin Boyle, *Arc of Justice: A Saga of Race, Civil Rights, and Murder in the Jazz Age* (New York: Henry Holt, 2007), 117.

Berg'ün 1862'deki at arabasında yaptıkları vahim bir yolculuğu anlattığı metinden bir kesit:

Kayalık boyunca kilometrelerce at arabasında giderlerken nehir sol taraflarında kıvrımlar yaparak akıyor, sağ tarafta ise yüksek otlar deniz misali ufku dolduruyordu. Önlerinde alabildiğine uzanan manzara tek bir ağaç, tepe ya da inşa edilmiş bir yapı yüzünden kesintiye uğramıyordu. Ağustos ayının üçüncü haftası kırların yaz görüntüsünün doruk noktasıydı; yel çiçekleri, zizialar, sakallı diller, altınbaşaklar rengarenk dalgalar hâlinde açmış, muazzam bir yorgan deseni oluşturuyorlardı. Bu uçsuz bucaksız alan çok güzeldi; ama aynı zamanda korkutucu olacak kadar da genişti. Sarah, Gleason'a acele etmesi ve pusuya düşmemeye dikkat etmesi için yalvarıyordu; ama sonradan şöyle yazmıştı: "Gülüyor, şarkı söylüyor, bağırıyordu ve onu azarlayıp nasıl hissettiğimizi söylediğinde gergin olduğumu ve beni bir daha hiçbir yere götürmeyeceğini söylüyordu." Yolda bir tepeye ulaştıklarında Lower Agency'nin bulunduğu nehir yönünde, önlerinde yükselen bir "büyük duman kütlesi" gördüler. Sarah bir kere daha geri dönmeyi teklif ettiğinde Gleason güldü ve "Olamaz. Ya testere imalathanesi ya da çayır yanıyor." dedi.⁷⁰

Hepsi bir arada. Sarah ve Gleason bir at arabasında kilometrelerce giderler. Konuşurlar ve diyaloglarını birebir okuruz. Berg kesintiye uğramayan manzara, uçsuz bucaksız alan gibi ayrıntılar verir ve bu ayrıntılar Minnesota çayırındaki yalnızlıklarını simgelemektedir. Ayrıca hikâyeyi Sarah'nın bakış açısıyla anlatmakta ve gerçekten de sahne çoğunlukla onun anılarına dayanmaktadır. Bir parça önseziyle birlikte ("korkutucu olacak kadar

70. Scott W. Berg, *38 Nooses: Lincoln, Little Crow, and the Beginning of the Frontier's End* (New York: Pantheon, 2012), 30.

geniş”) bu teknikler sadece canlı bir tasavvur değil, aynı zamanda bir gerilim de oluşturmaktadır.

SPEKÜLASYON

Bir romancı gibi yazmanın en ileri tekniği, kanıtların ötesine geçerek yazmak ve boşlukları spekülasyonlarla doldurmaktır. Biyografi yazarları çoğu zaman buna başvurabilmektedir; zira ne kadar az belgelenmiş olsa da birinin hayatının her yılını anlatmak isterler. Fakat bütün tarihçiler gözlemlenebilir olgular hakkında olmasa da kişilerin tercihlerinin arkasındaki güdüler hakkında bazı tahminlerde bulunur.

Tipik olarak tarihçiler eldeki belgelerle kişi ya da olaylara olabildiğince yaklaştırmaya çalışır. Dolayısıyla ellerinde bir şahsın hayatındaki belirli bir anın tasviri yoksa benzer şartlarda yaşamış başka birinin böyle anının tasvirini ya da o kişinin kültüründeki bu tür olayların geleneklerini sunabilirler. Örneğin Camilla Townsend, 1521 sonbaharında hikâyesinin kahramanı Malintzin’in doğum yaptığını bilir. Elinde bizzat bu olayın tasviri yoktur; fakat genel olarak Meksika’daki doğum âdetleri hakkında bilgiye sahiptir ve bu bilgiyi Malintzin’in hayatındaki bu önemli olayı nasıl tecrübe ettiğini ortaya koymak için kullanır. Townsend şöyle der: “Hiç şüphesiz, acıları arttıkça daha önce yaşadığı tüm dehşet anlarını önemsiz bir şeye indirgedi ve tutarsız düşünceleri zihnine ana dilinde zuhur etti. Böyle anlarda gün yüzüne çıkanlar daima çocukluğun dili olmuştur.”⁷¹ Bazen de tarihçilerin yalnızca evrensel tecrübelerin yardımına başvurması gerekir. Annette Gordon-Reed şöyle der: “Aksine

71. Townsend, *Malintzin's Choices*, 5, 139.

dair uyarılar olmasına rağmen aslında insanlık durumunun zamanı ve mekânı aşan, hep var olagelmış bazı unsurları vardır. Bu unsurlar olmasaydı ve tarihçiler bu unsurlarla (bilinçli ya da bilinçsiz) bağlantı kurmaya çalışmasaydı tarihyazımı anlaşılmaz olmaktan öteye gitmezdi.”⁷²

Tarihçilerin spekülasyonlarını nasıl sunacaklarına dair birtakım tercihleri vardır. Çoğu, hikâyenin genelinde kullandıkları sesin aynısını kullanmaya devam eder ve ellerindeki sınırlı kanıtlara dayanarak spekülasyon yaptıklarına dair işaretler verir. İster mümkünlük (olmuş olabilir, belki de) ister ihtimal (bir ihtimal, muhtemelen) isterse de kendinden emin olma (olmuş olmalı, elbette, kesinlikle, şüphesiz) ifadeleri seçsinler, sonuç hemen hemen aynıdır: Tarihçi anlatıyı çok yavaşlatmadan araştırmasının sınırlarını kabul eder. Bu tarzdaki her cümle, hem sadece sonrasında ne olduğunu merak eden okura hem de tarihçinin iddialarının doğruluğunu sınavan okura hitap eder. Bu tarz işaretleri ne kadar sıklıkla kullanacaklarını belirlemek yazara ve editöre kalmıştır. Bunların fazlası hikâyeye yük getirebilirken çok az sayıda niteleme (ya da çok fazla kendinden emin olma iddiası) garanti edilemeyecek bir kesinlik önerir.⁷³

Bir başka yaygın teknik de hikâyedeki bir kişinin durumunun bir dizi soru olarak sunulmasıdır. Birinin ne düşündüğünü bilemeyebiliriz, ancak önlerinde duran tercihleri belirleyebiliyor olabiliriz. Örneğin Adam Goodheart'ın Frank Baker, Shepard

72. Annette Gordon-Reed, *The Hemingways of Monticello: An American Family* (New York: W. W. Norton, 2008), 32.

73. Jacques Barzun, *Clio and the Doctors: Psycho-History, Quanto-History & History* (Chicago: University of Chicago Press, 1974), 45; Natalie Zemon Davis, *A Passion for History: Conversations with Denis Crouzet* (Kirksville, MO: Truman State University Press, 2010), 5–6; David Hackett Fischer, *Historians' Fallacies* (New York: Harper Torchbooks, 1970), 90.

Mallory ve James Townsend adında köleleştirilmiş üç adamın durumunu nasıl sunduğuna bakalım. Bu üç adam Mayıs 1861'de Monroe Kalesi'ne sığınır. Oradaki Birlik Kuvvetleri'nin kendilerini Konfederasyon yanlısı sahiplerine teslim etmeyeceklerini umut etmektedir. Goodheart şöyle der: "Bu kararı vermek onlar için hiç kolay olmasa gerektir. Kalede ne tür bir muameleyle karşılaşacaklardı? Federal yetkililer onları geri gönderirse, kaçak hat- ta belki de hain oldukları gerekçesiyle cezalandırılacaklar mıydı? Orada kalmalarına izin verilse bile bu durum ailelerini Albay Mallory'nin intikamına maruz bırakabilir miydi? Sevdikleriyle acaba nasıl ve ne zaman yeniden kavuşabileceklerdi?"⁷⁴

İnsan bazen kendini serbest bırakır ve tarihî kurguya da- lar. Örneğin John Demos, 1995 tarihli *The Unredeemed Captive: A Family Story from Early America* adlı kitabının bir bölümünde az sayıda kanıtla başa çıkmaya çalışır. Bunu da bir dizi "çok çıplak gerçeği" dikkatlice etiketleyerek ve ardından da hikâyesindeki önemli kişilerden birinin hayatı hakkında en güçlü tahminleri- ni sunarak yapar. Ancak başka bir bölümde o kişinin görüşlerini hiçbir kanıt yokken açıklamaya çalışır. "Elimizden gelen tek şey spekülasyon yapmak –yalnızca hayal etmek– ama en azından bu kadarını da denemeliyiz." der, ardından tam altı paragraflık bir kurgu metni kaleme alır.⁷⁵

Bu tarz deneyler hâlen tartışmalıdır. Örneğin *The Half Has Never Been Told* adlı kitabında Edward Baptist, tek tek bireylerin hikâyeleri gibi görünen ama aslında birden fazla kaynaktan gelen farklı tecrübelerin bileşimi olan "vinyetler" oluşturur. Baptist, yöntemini ("olurdu," "belki" ve "elbette" gibi) bilindik niteleyi-

74. Goodheart, 1861: *The Civil War Awakening*, 298.

75. John Demos, *The Unredeemed Captive: A Family Story from Early America* (New York: Vintage, 1995), Yedinci Bölüm, 108–109.

cilerle belirtir ve bunu notlarında daha ayrıntılı anlatır.⁷⁶ Fakat bazıları Baptist'in çok ileri gittiğini iddia eder. Hatta bir eleştirmen "Baptist'in 'çağrıştırıcı tarih' dediğine ben uydurulmuş tarih diyorum." der ve şöyle devam eder: "Baptist köleleştirilmiş insanların neler yaptığını, neler düşündüğünü ve neler hissettiğini anlatarak insanlar hakkında hayat hikâyeleri üretir; ama bunu neredeyse hiç kanıt olmadan yapar. Bu yaklaşımın sorunu onun vantrilok gibi davranmasıdır: Baptist kendileri adına konuşamayan insanların yerine konuşur. Bu haddizatında kıymetli bir duygu olabilir, ancak aslında tepeden bakan kibirli bir davranıştır."⁷⁷ Bu nedenle canlı bir şekilde yazmaya çalışan tarihçiler, çok fazla hayal kurmak ile çok az hayal kurmak arasında ince bir çizgide yürür.

76. Edward E. Baptist, *The Half Has Never Been Told: Slavery and the Making of American Capitalism* (New York: Basic Books, 2014), 1–2, 428 n. 1.

77. Trevor Burnard, " 'The Righteous Will Shine Like the Sun': Writing an Evocative History of Antebellum American Slavery," *Slavery & Abolition* 36 (2015): 184.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ÜSLUP

Tarih heyecan verici hikâyelerden teori hakkındaki çok yönlü tartışmalara kadar her şeyi kapsayan geniş bir türler koleksiyonudur. Hiçbir üslup herkes için doğru olamaz; net bir şekilde yazmanız ve sesinizi bir proje boyunca tutarlı şekilde sürdürmeniz, başkasının tınısıyla yazmaktan çok daha önemlidir. Yine de bazı kurallar tarihyazımı için özellikle önemlidir ve bu bölümde bu hususlar vurgulanmaktadır.

İPUÇLARI

- Kelime seçiminiz argümanınızın bir parçasıdır. Tarih anlayışınızı yansıtan terimler seçin ve bunları okurunuz için tanımlayın.
- Etken fiiller kullanın ve etken çatıda cümleler kurun. Edilgen çatılı fiilleri kullanmayın.
- Bütün iyi yazılar birden fazla taslak yapmayı zorunlu kılar.

KELİMELER

Tarihçiler kelimelerin dikkatli tüketicileridir. Bu yüzden bir o kadar da kelimelerin dikkatli üreticileri olmaları gerekir. Kelime seçiminiz çalışmanızı kimin okuyacağını ve nasıl algılayacağını belirleyecektir.

JARGONUNUZ GERÇEKTEN GEREKLİ Mİ?

Birçok tarihçi diğer akademik alanlara göre daha az uzmanlaşmış bir kelime hazinesiyle çalışmaktan gurur duyar. Birçok önemli bilimsel tarih çalışmasının ticari yönden de başarılı olması gerçeği, tarihçilerin sadece uzmanların bildiği kelimelere başvurmadan da meslektaşları için önemli argümanlar öne sürebildiklerini gösterir. Ancak “jargon” kullanımını eleştirmek onu tanımlamaktan daha kolaydır.¹

Bir terimin “jargon” olup olmadığını belirlemenin kendisi bir tarihsel analiz meselesidir. Misal olarak “metalaşma” [*commodification*] kelimesini ele alalım. Oxford İngilizce Sözlüğü’ne göre bu kelime ilk defa 1974 tarihli *Theory and Science* dergisinde neşredilen bir makalede karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede Dick Howard’a göre Habermas “üç şeye işaret eder. İlki, bilimin her türlü bütünlük tasavvurunu yok etmedeki rolüdür. Bunu bütünlük tasavvurunun yerine kısmi kanıtlara dayanan geçici hevesleri koyarak yapar (örneğin etoloji; astroloji ve benzerlerini saymaya gerek bile yok). İkincisi, modern sanatın ikilemidir. Modern sanat bir zamanlar sahip olduğu mutluluk vaadini kaybettikten sonra giderek artan ‘metalaşmasına’ içe dönerek tepki vermiştir ve bir belirsizliğe sürüklenmiştir. Bu belirsizlik modern sanatın özgürlüğünü korur ama aynı zamanda onu birçok insanın nazarında anlamsız hâle getirir. Üçüncüsü ise etiğin göreceli hâle getirilmesi ya da pozitif hukukla özdeşleştirilmesidir.”² Bu alıntının uzunluğu ve yoğunluğuna dayanarak (derginin başlığından bahsetmiyorum bile) 1974’te “metalaşma” teriminin bir jargon sayılacağını söyleyebilirim. Muhtemelen bunu yalnızca uzmanlar kul-

1. John R. McNeill, “Jargon in History Writing Shuts Out the Public,” *Perspectives on History*, 20 Mayıs 2019.

2. Dick Howard, “A Politics in Search of the Political,” *Theory and Society* 1 (1974): 277.

lanırdı ve hatta kullanırlarsa da yeniliğini vurgulamak için tırmak işareti koyarlardı. Fakat sonra bu kelime ve hatta kavram yayıldı. 2015 yılına gelindiğinde *Spin* dergisinin kurucusu Bob Guccione Jr., *New York Post*'a verdiği beyanatta yakınlıkla “Müziğin meta-laşması öyle bir hâl aldı ki bugünlerde sanatçılar şarkılarını iyi bir araba reklamı olacağını düşünerek yapıyor.” der.³ Bir kelime bir bulvar gazetesinde dalga geçilmeden yer almaya başlamışsa artık onun için jargon olmaktan çıkmıştır, diyebilir miyiz?

Fakat bununla birlikte, tarihçinin görevi dile yeni kelimeler katmak değil, mümkün olduğunca çok okura ulaşmaktır. Ulaşmak istediğiniz uzmanlarla iletişim kurmak için özel bir terime ihtiyacınız varsa çekinmeyin ve kullanın. Sadece bilin ki bu, bazı okurları kaybetmek anlamına gelebilir. Diğer yandan, kendinizi gazete ve dergilerin kelime hazinesiyle sınırlı tutabilirsiniz meslektaşlarınızı kaybetmeden de başka okurlara ulaşabilirsiniz. Bu okurlar da böylece sizin görüşlerinizden faydalanabilir.

Yaygın olmayan bir terimi kullanma amacınız başkaları tarafından geliştirilmiş bir teorik kavramı kullanmak ise o terimi tanımlamalı ve okurlarınızı o terimin geldiği teori bütününe yönlendirmelisiniz. Örneğin sosyolog Kelly Moore, sadece 20. yüzyıl bilimadamlarının “sınır çalışması” ile meşgul olduğunu belirtmekle yetinmek yerine bu terimi açıklar ve okurlarını o terimi yaygınlaştıran Thomas Gieryn’in çalışmasına ve Gieryn’in o terimi kullandığı şekliyle takip eden diğer araştırmacılara yönlendirir.⁴ Benzer şekilde, Kathleen Belew beyaz gücün “toplumsal bir

3. Richard Morgan, “Spin Magazine Founder: Today’s Music Isn’t Any Good,” *New York Post* (blog), 9 Ağustos 2015, <https://nypost.com/2015/08/08/spin-magazine-founder-todays-music-isnt-any-good/>.

4. Kelly Moore, *Disrupting Science: Social Movements, American Scientists, and the Politics of the Military, 1945–1975* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008), 9–10.

hareket” olduğunu iddia etmek için o terimi nasıl kullandığını açıklama ihtiyacı duyar ve toplumsal hareketlerle ilgili üç kitaba atıf yapar. Böylece ilgili okurlar onun söz konusu kavramdan ne anladığı hakkında daha fazla bilgi edinebilir.⁵

Böyle bir açıklama eklemek ya da en azından okuru başkasının açıklamasına yönlendirmek, IKEA’nın montaj için ihtiyaç duyulan her mobilya parçasıyla birlikte mesela 3 mm’lik bir alyan anahtarı paketlemesine benzer. Daha önce alışveriş yapmış müşterilerin hâlihazırda bu tür anahtarlardan ya da işi daha hızlı yapan gelişmiş şarjlı tornavidalardan oluşan bir çekmecesine olabilir. Ancak yeni bir anahtarın eklenmesiyle kaybedecekleri bir şeyleri yoktur. İlk kez alışveriş yapanların ise bu alışverişten memnun olabilmeleri için ürünün yanında verilen o anahtara ihtiyacı vardır.

TERİMLERİ TANIMLAMAK

Jargonları saf dışı bırakmak okurlarınızın anlayabileceği terminolojiyi seçerken atılan adımlardan sadece biridir. Terimleri tanımlamak da bir o kadar önemlidir. Aşağıdaki paragraflar terimlerinizi tanımlamanız gereken durumlardan bahsetmektedir.

TEKNİK KELİME HAZİNESİNE BAŞVURDUĞUNUZDA

Tarihçiler araştırmaları sırasında günümüzde ya da daha önceki dönemlerde başka disiplinler ve meslekler tarafından kullanılan kelimeler öğrenebilir. Aynı sıralardan geçmemiş okurlar için bu özel terimleri tercüme etmeye özen göstermelidirler.

5. Kathleen Belew, *Bring the War Home: The White Power Movement and Paramilitary America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 10, 246 n. 39.

Örneğin John Stilgoe, *Alongshore* adlı kitabında “gunkholing” uygulamasında (sığ sularda el iskandili ile dibi hissederek yön bulma) işe yarayan ve yaramayan araçların incelemesine geçmeden önce bu terimi açıklamaya bir paragraf ayırır.⁶ *The American Synthetic Organic Chemicals Industry* adlı kitabında Kathryn Steen, Amerikalıların ve Almanların çeşitli bileşimleri nasıl keşfettiğini, sattığını, sevk ettiğini ve vergilendirdiğini okurlarının anlaması için önce onlara yeterince organik kimya öğretmesi gerekir. Steen’in açıklamalarından biri şöyledir: “İndantren mavisi GCD vakasında, bazik bir indantren mavisinin nitrik ve hidroklorik asit ile muamele edilmesi o moleküle klor atomları eklemiş ve maviyi hafifçe yeşile boyamıştır. Bu tepkimeler organik (veya karbon) bazdan yeni kimyasal bileşimler oluşturdu, bu ise onları sentetik organik kimyasallar yapan şeydi. Üreticiler ham organik maddeleri yıllar boyunca kömür katranından elde ettiği için sentetik organik kimyasallar da sıklıkla kömür katranı kimyasalları olarak adlandırılmıştır.” Okurlar bu kadar bilgiyle söz konusu işlemi laboratuvarında yapamaz tabii; ama Steen ve kitabındaki kişilerin “sentetik organik kimyasallar” ya da “kömür katranı kimyasalları” derken neyi kastettiği konusunda fikir sahibi olurlar. Bizler de bundan emin olduktan sonra hikâyemize devam edebiliriz.⁷

Okurlarınızı ihtiyaç duymayacakları terimlerle korkutmaya özen gösterin. James Bond filmlerinde Q’nun her yeni cihazı açıklaması için zaman ayrıldığında izleyiciler dikkat kesilir; çünkü bu bilginin daha sonra olay örgüsü için önemli olacağına inanır.

6. John R. Stilgoe, *Alongshore* (New Haven, CT: Yale University Press, 1994), 48.

7. Kathryn Steen, *The American Synthetic Organic Chemicals Industry: War and Politics, 1910–1930* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2014), 20.

Hikâyenizdeki tarihî kişilerin ya da diğer araştırmacıların kullanmadığı bir terim icat ettiğinizde

Bazen tarihçilerin gözlemledikleri bir durumu tanımlamak için terimler üretmesi gerekir. Örneğin Landon Storrs, “erkek ve kadınlardan oluşan ve [Franklin D.] Roosevelt’in yönetim kadrosunda şaşırtıcı bir hızla yükselen genç bir radikal grup” hakkında yazar. Bu kişilere, özellikle de kadınlara ne ad verilmelidir? Storrs, onları en basitinden “feministler” şeklinde isimlendirirse, bu grubun günlük meseleleri yerine eşit haklara yönelik kanun değişikliklerine önem veren asıl feministlerden ayırt etmekte başarısız olacak; “emekçi feministler” dese ırkçılık karşıtı oldukları görünmez olacak; “Halk Cephesi Feministleri” dese Komünist Parti’yle yakın bir ilişkileri varmış gibi amaçlamadığı bir anlam çıkacak. Bunların yerine okurla iletişim kurmanın en açık yolu olarak o kadınların kendilerinin de kullanmadığı “sol feministler” teriminde karar kılar. Sonrasında da “sol feminist” terimini bir grup hükümet üyesi kadın olarak tanımlar. Bunlar “emek, yoksulluk, barınma, kamu sağlığı, sağlık güvencesi, tüketici hakları ve uluslararası barış meselelerindeki ortak çıkarları nedeniyle birbirlerini çoğunlukla tanıyordu ve bu meseleler onlara göre feminist bir alt metne sahip birbirine bağlı meselelerdi.”⁸

Bir tarihçi böyle bir terim icat ettikten sonra diğer araştırmacılar bu terimi ödünç aldığı anda bu araştırmacıların orijinal anlamını koruyup korumadıklarını ya da değiştirip değiştirmediklerini açıklamaları özellikle önemlidir. Tarihçiler “piyasa devrimi” ya da “tüketici devrimi” gibi bu devrimleri yaşayan insanlara yabancı gelen terimlerle ilgili birbirleriyle çelişkili tanım-

8. Landon R. Y. Storrs, *The Second Red Scare and the Unmaking of the New Deal Left* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2013), 9.

lamalar sunabilir.⁹ Ortak bir tanım olmadan ya da fikir ayrılıkları net bir şekilde ortaya konmadığı zaman araştırmacıların tabiri caizse ayrı telden çalmaya başlaması tehlikesi doğar.

Kullandığınız terimin birden fazla anlamı varsa

Bazı terimler, özellikle soyut isimler, birçok insana göre o kadar farklı anlamlar taşır ki onları kullanan her yazarın hangi anlamı tercih ettiğini açıklaması gerekir. Mesela Charles Postel, “Halkçı harekete mensup her erkek ve kadın modern insanlardı.” der. Postel, “modern” sözcüğünün özellikle çok değişken bir kavram olduğunu bildiği için modern hem dünya pazarına katılım hem de bu katılımı gelen değişimi kucaklamak olarak tanımlayan dört paragraf kaleme alır.¹⁰ Benzer şekilde Kolleen Guy da “İngilizcede tam karşılığı olmayan bir terim” olarak tanımladığı Fransızca *terroir* kavramını açıklamak için söz konusu kelimenin 13. yüzyıldan kendi zamanına kadarki kullanımının izini sürer.¹¹

“-izm” ile biten herhangi bir terimin kullanımında bir tanımdan faydalanmak muhtemelen faydalı olacaktır. 1944 gibi erken bir tarihte George Orwell, birçok insan dikkatsiz bir şekilde kullandığı için “‘faşizm’ sözcüğünün neredeyse tamamen anlamsız hâle geldiğini,” gerçi bu anlamlardan bazılarının “açık bir şekilde diğerlerinden daha isabetli” olduğunu gözlemler.¹² Birkaç

9. Paul G. E. Clemens, “The Consumer Revolution: Now, Only Yesterday, or a Long Time Ago?,” *Reviews in American History* 23 (1995): 574–81; Jill Lepore, “Vast Designs,” *New Yorker*, 22 Ekim 2007.

10. Charles Postel, *The Populist Vision* (New York: Oxford University Press, 2007), 9–10.

11. Kolleen M. Guy, *When Champagne Became French: Wine and the Making of a National Identity* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2007), 2, 41–42.

12. George Orwell, “As I Please,” 24 Mart 1944, şurada: *George Orwell: As I Please, 1943–1946*, ed. Sonia Orwell ve Ian Angus (1968; tıpkı basım, Boston: David R. Godine, 2000), 113–14.

misal vermek gerekirse aynısı feodalizm, milliyetçilik [*nationalism*], liberalizm, muhafazakârlık [*conservatism*] ve sosyalizm için de geçerlidir.¹³ Özellikle “kapitalizm” değişken bir kavramdır; zira üretim, emek, mübadele ya da hükümet ilişkilerine gönderme yapıyor olabilir.¹⁴

Ne yaptığınız konusunda net olduğunuz sürece kendinizi bir terimin tek bir tanımıyla sınırlandırmanıza gerek yoktur. Greg Grandin’in de belirttiği gibi Frederick Jackson Turner’ın sınırı tezi, sınırın on üç farklı anlamını içerir. Grandin şöyle der: “Turner’ın dehası “sınır” kavramının belirsizliğini kucaklamak, söz konusu kavramı herhangi bir şey olarak sabitlemeye çalışmamaktı.”¹⁵ Mae Ngai, kitabının İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon asıllı Amerikalılar hakkında yazdığı bölümünde “Milliyetçilik derken hem Japonya’ya siyasî desteği hem de anavatanla kültürel yakınlığı vurgulayan kültürel milliyetçiliği kastediyorum.” der. Sonra da bu iki kategori arasındaki örtüşmeyi kabul eder.¹⁶

ANALİZ OLARAK KELİME SEÇİMİ

Yaşadığım yerin adının (Arlington, Virginia) bir köle çalışma kampından geldiğini Edward Baptist’ten öğrendim. Arlington’ın

13. Marc Bloch, *The Historian’s Craft: Reflections on the Nature and Uses of History and the Techniques and Methods of Those Who Write It*, [İngilizceye] çev. Peter Putnam (1953; tıpkı basım, Princeton, NJ: Vintage, 1964), 176; Helena Rosenblatt, *The Lost History of Liberalism: From Ancient Rome to the Twenty-First Century* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2018).

14. Frederic C. Lane, “Meanings of Capitalism,” *Journal of Economic History* 29 (1969): 5–12; Peter Kolchin, *A Sphinx on the American Land: The Nineteenth-Century South in Comparative Perspective* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2003), 22.

15. Greg Grandin, *The End of the Myth: From the Frontier to the Border Wall in the Mind of America* (New York: Henry Holt, 2019), 116.

16. Mae M. Ngai, *Impossible Subjects: Illegal Aliens and the Making of Modern America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014), 180.

adını, George Washington Parke Custis tarafından kurulan ve daha sonra damadı Robert E. Lee'ye miras kalan mülkten aldığı biliyordum. Fakat 19. yüzyıl anlatılarında ve o zamandan beri çoğu tarih eserinde bu tür yerler için kullanılan geleneksel terim "plantasyon"dur. Baptist, "köle çalışma kampı" lehine olan o döneme ait bu terimi reddederek okurların Arlington, Mount Vernon, Monticello, Hermitage ve Amerika tarihindeki diğer tüm çiftliklerin [plantasyon], esirlerden zorla işgücü elde etmek için tasarlanmış kurumlar olduğunu tüm dehşetiyle anlamalarını sağlar.¹⁷ Tabii bu tarz kelime seçimleri beraberinde birtakım bedeller de getirir. Hem Amerika'daki "plantasyon" hem de Nazi Almanyası'ndaki "Konzentrationslager", acımasız koşullar altında işgücü elde etmektedir. Bu nedenle bunları "köle çalışma kampı" terimiyle ilişkilendirmek, 1840'lardaki köleleştirilmiş işçilerin deneyimini, hatta onları köleleştirenlerin kendi kendilerini kandırmalarını anlamamıza yardımcı olabilir. Ancak uygulamalarla toplumsal anlamlar arasındaki farklılıkları da aklımızdan çıkarmamalıyız.¹⁸

Nasıl "birine göre terörist olan, başkasına göre özgürlük savaşçısı" ise kelime seçimleri de tarihî bir olayın meşruiyeti ve kapsamına dair tarihçinin görüşleri hakkında bir fikir verebilir. Devrim dönemi Paris'teki büyük insan grupları *çeteler* mi yoksa *kitleler* miydi, şayet ikincisi idiye şunlardan hangisiydi: *Les sans-culottes* [donsuzlar ya da baldırı çıplaklar], *le peuple* [avam], *la canaille* [ayak takımı], *les bras-nus* [kolları çıplaklar] mıydı?¹⁹

17. Edward E. Baptist, *The Half Has Never Been Told: Slavery and the Making of American Capitalism* (New York: Basic Books, 2014).

18. Michael Thad Allen, *Business of Genocide* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002), 222.

19. Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?*, çev. Misket Gizem Gürtürk (İletişim Yayınları, 2018), 77.

1857’de Hindistan’da yaşanan şiddet olayları Hint İsyanı mıydı, Sepoy İsyanı mıydı, 1857 Ayaklanması mıydı, Büyük İsyan mıydı, Birinci Bağımsızlık Savaşı mıydı, yoksa başka bir şey miydi?²⁰ 9066 sayılı Yürütme Emri, Japonların *enterne edilmesinin* mi yoksa Japon asıllı Amerikalıların *hapsedilmesinin* mi önünü açmıştır? (İkincisi, yeri değiştirilen ve hapsedilen insanların çoğunun vatandaş olduğu gerçeğini vurgularken “enterne” savaş süresince düşmanın hapsedilmesi anlamına gelir.)²¹ Bu tür sorulara vereceğiniz cevabı müdafaaya hazır olun.

DÖNEME AİT KELİME HAZİNESİ Mİ YOKSA ANAKRONİZM Mİ?

Tarihçiler inceledikleri insanların kelime hazinesini ve kavramlarını kullanıp kullanmayacaklarını seçerken dikkatli olmalıdır. 1914-18 arasında savaşan hiç kimse Birinci Dünya Savaşı’nda savaşıklarını bilmiyordu (gerçi bu terim daha 1920’lerde kötümserler tarafından kullanılmaya başlanmıştı). Dolayısıyla olayları o insanların bakış açısından sunmak için o dönem kullanımında olan Harb-i Umumi ya da Avrupa Savaşı gibi terimleri kullanmak daha iyi olabilir.²²

20. Priti Joshi, “1857; or, Can the Indian ‘Mutiny’ Be Fixed?,” *BRANCH: Britain, Representation and Nineteenth-Century History* (blog), Kasım 2013, http://www.branchcollective.org/?ps_articles=priti-joshi-1857-or-can-the-indian-mutiny-be-fixed.

21. Cynthia Lee, “Debate over Words to Describe Japanese American Incarceration Lingers,” *UCLA Newsroom*, 15 Eylül 2015, <http://newsroom.ucla.edu/stories/debate-over-words-to-describe-japanese-american-incarceration-lingers>; Roger Daniels, “Words Do Matter: A Note on Inappropriate Terminology and the Incarceration of the Japanese Americans,” şurada: *Nikkei in the Pacific Northwest: Japanese Americans and Japanese Canadians in the Twentieth Century*, ed. Louis Fiset ve Gail Nomura (Seattle: University of Washington Press, 2005), 183–207.

22. Stuart Lee, “The War, The Great War, The First World War,” *World War I*

Diğer taraftan bazı tarihçiler, geçmişteki insanların ne yaptıklarını okurlarının anlamasına yardımcı olmak için bile- rek anakronik dil kullanır. Simon Schama, “Lafayette, bugün ‘fotoğraf fırsatı’ olarak tanımlanabilecek etkileyici bir sahnede Saint-Antoine banliyösündeki evleri ziyaret etti.” diye yazar. Bu olay fotoğrafın icadından onlarca yıl önce ve “fotoğraf fırsatı” bugünkü anlamını kazanmadan yaklaşık iki yüz yıl önce gerçekleşmiştir; fakat Schama’nın iddiasına göre Lafayette, Bastille’e saldıran yaralı kahramanlara yardım etmek kadar basının ilgisini çekmekle de ilgilenmiştir ve söz konusu terim bu iddiayı etkili bir şekilde aktarmaktadır.²³ Matthew Karp da bugünün okurlarına 19. yüzyılda kölelik yanlısı Güneylilerin dünya rekabeti karşısında kendilerini nasıl tehlikede hissettiklerine dair bir fikir vermek için 20. yüzyılın ortalarında kullanılan *domino teorisi* ve *soğuk savaş* terimlerini kullanır.²⁴

Yazarken (hakaretler de dâhil) dönemin ırksal, etnik, dinî ya da cinsel terimlerini mi yoksa güncel terimleri mi kullanacağınıza karar vermeniz gerektiğinde bu kararı almak özellikle zordur. Eski terimler, özellikle güçsüz topluluklar hakkındaki klişeleşmiş hükümlerin kalıcılılaşmasına sebep olabilir.²⁵ Ama aynı zamanda geçmiş de beraberinde taşırlar. George Chauncey, 20. yüzyılın başlarında başka erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkekleri tanımlamak için kullanılan terimlere dair tartışmalara *Gay New York* adlı kitabında on iki sayfa ayırır ve şöyle der: “Lügat evriminin geniş hat-

Centenary (blog), <http://www.centenary.oucs.ox.ac.uk/memoryofwar/the-war-the-great-war-the-first-world-war/>.

23. Simon Schama, *Citizens* (1989; tıpkı basım, New York: Knopf, 1991), 451.

24. Matthew Karp, *This Vast Southern Empire* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 70, 82.

25. Bryan C. Rindfleisch, “What We Say Matters: The Power of Words in American and Indigenous Histories,” *American Historian*, Şubat 2017.

ları erkek cinsel pratiklerinin ve kimliklerinin düzenlenmesindeki değişiklikler hakkında çok şey ortaya koyar. Bu ifşaatlar okurları zaman zaman rahatsız etse de bunu yapmaya değer.”²⁶ Kevin Boyle da *The Arc of Justice* kitabının ilk taslaklarından birini okurlarıyla paylaşır. Okurları, “metinde ‘Afrika kökenli Amerikalı’ ifadesini görmenin onları hikâyeden uzaklaştırdığını” söyleyince Boyle bu terimi “artık modası geçmiş ‘negro’ ve ‘renkli’ terimlerinin yanı sıra hâlâ yaygın olan siyah” terimiyle değiştirir. “... Böyle bir tercihte bulunmamın sebebi gerek kitaptaki kişilere gerekse günümüzdeki okura saygıda kusur etmemektir” der.²⁷ Stephanie Jones-Rogers daha da ileri giderek eski kölelerle 1930’larda yapıp yazıya dökülen röportajlarda geçen çarpıcı bir ırkçı hakareti yeniden üretir ve şöyle bir açıklamada bulunur: “Metinde herhangi bir değişiklik yapmanın kendine has sorunları vardır. Bu tarz revizyonlar o zamanki köleleştirilmiş insanların tecrübelerini olduğundan daha hafif gösterir ve bu insanların başlarına gelenleri nasıl algıladıklarını okurların idrak etmesini güçleştirir. ... Söz konusu insanlar bu kitapta bizzat kendi sözleriyle konuşmaktadır.”²⁸

ALINTI

Uygun miktarda alıntı yapmak bir denge meselesidir. Az alıntı yaparsanız çalışmanız herhangi bir araştırmayla desteklenmemiş bir fikir yazısı ya da kurgu gibi addedilebilir. Fazla alıntı yaparsanız da notlardan ibaret bir yığın, kendi iç düşüncelerinizi ve sesinizi aktaran bitmemiş bir proje gibi görülebilir. İhtiyaç

26. George Chauncey, *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890–1940* (New York: Basic Books, 1994), 14.

27. Kevin Boyle, *Arc of Justice: A Saga of Race, Civil Rights, and Murder in the Jazz Age* (New York: H. Holt, 2004), yazarın notu.

28. Stephanie E. Jones-Rogers, *They Were Her Property: White Women as Slave Owners in the American South* (New Haven, CT: Yale University Press, 2019), xx.

duyacağınızı düşündüğünüzden daha fazla ve daha uzun alıntılarla başlayıp sonrasında yapacağınız revizyon sürecinde bunları azaltmak en iyisi olabilir. İki ya da üç alıntı ile bir paragraf oluşturduğunuzda hangisinin konuyu en iyi şekilde ifade ettiğini daha iyi anlarsınız ve böylece diğerlerini atmanız mümkün olur ya da her birini kırpıp hangi kombinasyonun birlikte daha iyi olacağını görürsünüz.

Üslup kılavuzları uzun alıntılarının (yüz kelime veya daha fazlasının) blok alıntılar olarak biçimlendirilmesi gerektiğini söyler. Bu miktarda alıntıları dikkatli bir şekilde kullanın; çünkü blok alıntılar hem görsel hem de işitsel olarak kendi yazınızın gidişatını bozabilir. Tıpkı bir balık diliminin çiğ olarak servis edilebilmesi için en yüksek kalitede olması gerektiği gibi bir alıntının da kesintisiz bir blok olarak sunulabilmesi için gerçekten iyi olması gerekir. Blok alıntı şeklinde kusurlu bir metni sunmak, pratikte okurunuza o kısmı okumadan bir sonraki paragrafa geçmesini söylemekle ya da müşteriye yemek masasından bir şey yemeden kalkmasını istemekle aynı kapıya çıkar. Bilimsel alandaki metin alıntılarının çoğu telif hakkı sahibinden izin almayı gerektirmez; ancak adil kullanımın sınırlarını bilmekte fayda vardır. Center for Media and Social Impact bu konuda mükemmel kaynaklar sunmaktadır.²⁹

Başka bir dilden yapılan alıntıları tercüme edip etmemek hedef kitleye bağlıdır. Fransız tarihine münhasır bir dergi, Fransızca alıntıları özgün hâliyle isteyebilir; zira okurlarının çoğunun onları özgün hâliyle okuyabileceğini bilir. Daha genel konulara eğilen bir dergide ya da kamuya açık bir sunumda ise çeviri gerekebilir.

29. "Fair Use, Free Speech & Intellectual Property," Center for Media and Social Impact, <https://cmsimpact.org/program/fair-use/>.

Benzer şekilde, hedeflediğiniz okur kitlesi başka araştırmacılarından yaptığınız alıntılar konusunda sizi yönlendirebilir. Belki sıradan okurlar değil ama uzman okurlar argümanınızı diğer araştırmacılara göre nasıl konumlandığınızı bilmek ister. Hatta popüler tarih yazarları bile bir otorite aracı olarak mütehassıs isimlerden alıntı yapar.³⁰ Genel olarak tarihçiler, diğer tarihçilerin olayları anlatışlarından ziyade argümanlarını ve bulgularını aktarır. Bazen de bu, kaçırılmış bir fırsat gibi hissedilir. Şayet bir tarihçi benim konumla alakalı olan 1837 Paniği'nin başlarını anlatan bir sayfa uzunluğunda mükemmel bir yazı yazmışsa o metni neden yeniden yorumlamak ya da birçok kaynaktan kendiminkini oluşturmak zorunda kalayım ki? Ancak tabii ki uygulamada, ikincil bir kaynaktan yapacağım bir sayfa uzunluğundaki bir alıntı göze ve kulağa rahatsız edici gelebilir. O yüzden de projemin geneline uyan bir şeyler yazmam gerekir.

METİN DIŞI BİLGİLER

Tarihçilerin zanaatlarını çoğunlukla kelimelerle icra etseler de basılı bir eser görselleri, görsel izahları ve niceliksel bilgiyi de kapsayan çoklu iletişimin ürünü olabilir.

HİKÂYENİZE GÖRSELLER EKLEYİN

Yedinci bölümde ifade edildiği gibi görseller, canlı bir tarihî kayıt olarak işlev görebilir ve bir makaleyi ya da kitabı renklendirebilir. Görseller (çoğaltma izni, görseli hazırlama ve mizanpaj

30. Mesela bkz. Isabel Wilkerson, *The Warmth of Other Suns: The Epic Story of America's Great Migration* (Random House, 2010), 372, 376–77.

için) fazladan emek ve para gerektirse de eğer okurların ilgisini çekecekse veya bir hikâyeyi ya da argümanı zenginleştirecekse genellikle buna değer. Tabii ki anlatınızın temalarını ve dönüm noktalarını en iyi şekilde ortaya koyan görselleri seçmeniz en iyisi olacaktır.

Görsele iyi bir altyazı eklenmesi o görseli zenginleştirebilir ve sadece konuyu değil aynı zamanda o konunun önemini net bir şekilde tanımlayabilir. Örneğin Hasan Kwame Jeffries, Alabama'daki bir yerleşim yerinde sürdürülen bir medenî haklar mücadelesini konu alan hikâyesinde tam bir sayfayı şık bir takım elbise ve yelek içinde dimdik ve gururlu bir şekilde poz veren Afrika kökenli Amerikalı bir adamın tam boy portresine ayırmıştır. Jeffries fotoğrafın altına "Girişimci Elmore Bolling, Hayneville, 1937 civarı" gibi bir açıklama koymakla yetinebilirdi. Fakat bunun yerine söz konusu açıklamada "Girişimci Elmore Bolling, Hayneville, 1937 civarı; fazla başarılı olduğu için beyazlar tarafından katledilmeden on yıl önce" ifadesini kullanır. Bu ek ifade söz konusu fotoğrafı kitabın başlığına tüyler ürpertici bir şekilde bağlar: *Bloody Lowndes* [Kanlı Lowndes].³¹

Mümkünse ilk taslaklara görsel eklemekten kaçının. Kelime işlemciler genellikle bunlarla başa çıkma konusunda zayıftır. Ayrıca görsellerin eklenmesi, taslağınızın dosya boyutunu şişirir, bu da belirli kısımları tamamladığınızda ayrı kopyalar çıkarırken yaptığınız kaydetme işlemlerinde sorunlara yol açabilir. En iyisi görsellerin, bunların açıklamalarının ve tam kaynak bilgisinin olduğu ayrı bir dosya tutmaktır. Bunu yapmak için PowerPoint gibi bir slayt gösterisi yazılımı kullanırsanız kısa sürede bir sunum oluşturmaya hazır olmuş olursunuz.

31. Hasan Kwame Jeffries, *Bloody Lowndes: Civil Rights and Black Power in Alabama's Black Belt* (New York: New York University Press, 2009), 33.

İrkçi, cinsiyetçi veya benzeri rahatsız edici görüntüleri ya da vahşet tasvirlerini kullanmadan önce dikkatlice düşünün. Bazı projelerde bu tarz görseller analitik iddiaları desteklemek için son derece önemli kanıtlar sunar. Pek tabii ki özellikle ırkçı tasavvurların tarihteki gelişimiyle ilgili bir çalışmanın amacını en etkili şekilde ortaya koyabilmesi için muhtemelen bu tür görselleri kullanması gerekir.³² Ancak bazı durumlarda rahatsız edici görseller ana hikâyede merkezî konumda olmayabilmektedir. Mesela Mar Hicks şöyle der: “Bir sürü cinsiyetçi reklam görüyorum. Evet, bunlar hakkında konuşmak zorundayım, çünkü ciddi etki bırakmış vaziyetler. Hatta bazen göstermek zorunda bile kalıyorum. Ama bunu sorumluluk bilinciyle yapıyorum. Gülmek ya da daha fazla tıklanmak için değil.”³³ Saldırgan bir görseli, gerekli değilse doğrudan kullanmak yerine tasvir etmeyi tercih edin. İyi bir çiftçi nasıl mahsulünü korumak için sadece ihtiyacı kadar zirai ilaç kullanıyorsa dikkatli bir tarihçi de hikâyesini anlatmak ve iddialarını desteklemek için yalnızca ihtiyaç duyduğu kadar saldırgan veya klişeleşmiş yargılara dayalı görseller ya da hakaretler kullanmaya özen gösterecektir. Eğer hoşgörüsüzlük ve peşin hüküm hakkında ya-

32. Örneğin bkz. Lewis Perry Curtis, *Apes and Angels: The Irishman in Victorian Caricature* (Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1971).

33. Mar Hicks (@histoftech), “I work on this period in history—the mid-20th century. And I see an awful lot of sexist ads. And yeah, I have to talk about them, because they had a real effect. And sometimes I even have to show them. But I also have to do it responsibly. I don’t play it for laughs or clicks,” Twitter, 13 Şubat 2019, <https://twitter.com/histoftech/status/1095617877917474823>. [Tarihte 20. yüzyıl ortaları üstüne çalışıyorum. Bir sürü cinsiyetçi reklam görüyorum. Evet, bunlar hakkında konuşmak zorundayım, çünkü ciddi etki bırakmış vaziyetler. Hatta bazen göstermek zorunda bile kalıyorum. Ama bunu sorumluluk bilinciyle yapıyorum. Gülmek ya da daha fazla tıklanmak için değil.]

zıyorsanız, bütün bir kitabı bu tür malzemeyle doldurmanız gerekebilir. Ama değilseniz tabiri caizse zehri göz damlasıyla seyreltin.³⁴

SAYILARI BAĞLAMA OTURTUN

Sayılar kendi başlarına bilgi vermez, asıl önemli olan bir sayının diğeriyle olan mukayesesidir. Daniel Walker Howe'un bu bulguyu nasıl sunduğuna bakalım: "Bir dizi istatistiğe göre [Başkan Andrew] Jackson ilk yılında 919 federal yetkiliyi görevden aldı." Ne olmuş yani? Howe açıklamasına devam eder: "Bu sayı bütün devlet çalışanlarının yüzde 10'una tekabül ediyor." Oh, bayağı çokmuş. Fakat dahası var: "Bu tüm seleflerinin son kırk yılda yaptıklarından daha fazlaydı." Jackson'ın yaptığının Amerikalıları neden bu kadar çok şaşırttığını şimdi anlayabiliyorum.³⁵

Daniel Immerwahr, yaklaşık 19 milyon insanın 1940'ta ABD sömürgelerinde yaşadığını belirtir ve "Bu sayı çok mu?" diye sorar. Ardından da "Çok değildir, özellikle de o zamanlar 400 milyondan fazla (büyük bir kısmı Hindistan'da yaşıyordu) nüfusa sahip olan ve dünyayı kasıp kavuran Britanya İmparatorluğu ile kıyaslandığında." der. Fakat şunu da ekler: "ABD'deki insanların sekizde birinden biraz fazlası (yüzde 12,6) anakaranın dışında yaşıyordu. "Fikir vermesi açısından, her on iki kişiden yalnızca birinin Afrika kökenli Amerikalı olduğunu düşünün."³⁶ Tüm bunlar şu anlama gelir: Afrika kökenli Amerikalılar deneyiminin Birleşik Devletler

34. Susan A. Crane, "Choosing Not to Look: Representation, Repatriation, and Holocaust Atrocity Photography," *History and Theory* 47 (2008): 309–30.

35. Daniel Walker Howe, *What Hath God Wrought: The Transformation of America, 1815–1848* (New York: Oxford University Press, 2007), 333.

36. Daniel Immerwahr, *How to Hide an Empire: A Short History of the Greater United States* (New York: Vintage, 2019), 11.

tarihi açısından önemli olduğunu düşünüyorsanız (ki düşünmelisiniz) Filipinlilerin ve sömürge tebaası olarak yönetilen diğerlerinin deneyimi için de aynı şeyi düşünebilirsiniz.

Özellikle fiyatlar da bağlama ihtiyaç duyar, yani bir şeyin bir dolar ya da bir sterlin ettiğini söylemek kendi başına genelde anlamsızdır. Örneğin New York'taki Tweed Adliye Sarayı'nın 13 milyon dolarlık maliyeti 21. yüzyıl okuruna şaşırtıcı gelemeyebilir; zira günümüzde kurumsal bir binanın nominal olarak bunun birkaç katına mal olması muhtemeldir. Aynı şekilde, tarihî bir meblağı “günümüz değerlerine” dönüştürmeye çalışmanın da her zaman faydası yoktur. Bunu yapmanın birden fazla ve birbiriyle çelişen yöntemlerinin olması zaten bir sorunken günümüz değerlerine yapılan herhangi bir dönüştürme işlemi de kısa bir zaman sonra güncelliğini yitirecektir; çünkü çalışmanız da eskiyecektir.³⁷

Çok daha iyi bir taktik ise aynı miktar paranın incelediğiniz dönemde ne alabileceğini anlatmaktır. David McCullough bir adliye sarayına harcanan 13 milyon doların 1870'lerin başlarında ne kadar şaşırtıcı büyüklükte olduğunu göstermek için iki karşılaştırma yapar. Birincisi, eyalet yasama organı başlangıçta sadece 250 bin dolar bütçe ayırmıştır. İkincisi, binanın nihai maliyeti ABD'nin birkaç yıl önce Alaska toprakları için Rusya'ya ödediğinin neredeyse iki katıdır.³⁸ Ters bir örnek vermek gerekirse Kate Brown, 1950'lerde Atom Enerjisi Komisyonu'nun Hanford plütonyum tesisindeki atık yönetimi için sadece 200 bin dolar bütçe ayırdığını söyler. Bu meblağın ne kadar küçük olduğunu göstermek için onu Washington'daki Richland

37. David Hackett Fischer, *Historians' Fallacies* (New York: Harper Torchbooks, 1970), 44.

38. David McCullough, *The Great Bridge: The Epic Story of the Building of the Brooklyn Bridge* (New York: Simon & Schuster, 2012), 130.

işçi kasabasının yıllık 1,5 milyon dolarlık okul bütçesiyle karşılaştırır.³⁹

İktisat tarihçileri Lawrence Officer ve Samuel Williamson tarafından kurulan MeasuringWorth.com adlı site bu tür karşılaştırmalar için harika bir kaynaktır ve fiyatları birden fazla para biriminde bağlamına oturtmak için çeşitli yollar sunar. Mesela bir tüketim malının fiyatını, vasıflı ve vasıfsız bir işçinin o meblağı kazanmak için harcayacağı saat veya gün sayısı ile karşılaştırmak genellikle yararlıdır. Nitekim Hallie Lieberman bize 1910 yılında “bir titreşim aletinin ortalama maliyetinin özel eklentiler hariç 16 dolar olduğunu” söyler. Bu rakam “1910 yılında ortalama vasıfsız bir işçinin günde 2 dolardan az kazandığını,” dolayısıyla elektrikli bir titreşim aletinin sekiz günlük yoğun çalışmanın kazancıyla eşdeğer olduğu bilgisini verince çok daha anlamlı hâle gelir.⁴⁰ Daha büyük yatırımlar için ya da muhtelif mal ve hizmetlerin fiyatlarını dönüştürmek için maliyeti, ülkenin harcamadan sorumlu ekonomisinin maliyetiyle karşılaştırmak daha faydalı olabilir.⁴¹

Bazı sayılar ise muğlaktır ve anlamlarını yorumlamak tarihçiye kalmıştır. Örneğin Oscar Handlin, Newburyport’taki vasıfsız işçilerin oğullarının yüzde 22’sinin babalarından daha yüksek statülü işlerde çalıştığına dair varsayıma dayalı bir bulguyu örnek verir. Sosyal hareketlilikle ilgili önceki beklentilerinize bağlı olarak da “yalnızca yüzde 22 demekle tam tamına yüzde 22 demenin eşit derecede makul olduğunu” belirtir.⁴²

39. Kate Brown, *Plutopia: Nuclear Families, Atomic Cities, and the Great Soviet and American Plutonium Disasters* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 170.

40. Hallie Lieberman, “Selling Sex Toys: Marketing and the Meaning of Vibrators in Early Twentieth-Century America,” *Enterprise & Society* 17 (2016): 405.

41. Gregory T. Cushman, *Guano and the Opening of the Pacific World: A Global Ecological History* (New York: Cambridge University Press, 2013), xiv.

42. Oscar Handlin, *Truth in History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979), 13.

VERİLERİ TABLolar VE GRAFİKLER HÂLİNDE ÖZETLEMEK

Tablolar nicel verileri görüntülemek için iyidir, ancak bir grafiğin de aynı bilgiyi daha net gösterip göstermeyeceğini dikkate almak çoğu zaman iyi bir fikirdir. Örneğin Christopher Wells, gelir ve ikamete göre farklı araç sahipliği seviyelerini gösteren, sayılarla dolu dört sütun ve on iki satırlık bir tabloya denk gelir. Bu verileri bir dizi grafik hâlinde sunarak okurun örüntüleri kavramasını çok daha kolay bir hâle getirir.⁴³ Güzel ve veri açısından zengin bir grafiğin nasıl tasarlanacağı konusunda rehberlik için Edward Tufte'nin *The Visual Display of Quantitative Information* adlı klasik kitabına bakabilirsiniz.⁴⁴

Tablolar ayrıca niteliksel bilgileri görsel olarak çarpıcı bir şekilde özetleyebilir. Lizabeth Cohen şöyle der: "Tüketici hareketinin başarıları fevkaladeydi. Günümüzde bu başarılar kanıksanıp doğal karşılanır hâle gelmektedir; dolayısıyla da ne kadar etkileyici olduklarını unutmak kolaydır. 1967 ilâ 1973 yılları arasındaki en parlak döneminde yirmi beşten fazla önemli tüketici ve çevre düzenleyici kanun kabul edilmiş, yüzlercesi de değerlendirilmeye devam etmiştir." Konuyu asıl odak noktasına çekmek için de bu pasajdan sonra bir tablo ekler. Söz konusu tablo bu düzenleyici kanunların yanı sıra tüketicinin korunmasından sorumlu devlet kurumlarını güçlendiren ilgili kanunları listelemektedir. Doğru Paketleme ve Etiketleme Kanunu, Yanıcı Kumaşlar Kanunu veya Magnuson-Moss Garanti Kanunu gibi kanunların ayrıntılarını okurun bilmesine gerek yoktur ve Cohen, kitabının bir sayfasını bu tür kanunların ol-

43. Christopher W. Wells, *Car Country: An Environmental History* (Seattle: University of Washington Press, 2013), 282.

44. Edward R. Tufte, *The Visual Display of Quantitative Information*, 2. baskı (Cheshire, CT: Graphics Press, 2001).

duğu bir listeye ayırarak bizi sayıları ve kapsamaları konusunda etkilemektedir.⁴⁵

ATIF

Üslup kılavuzları atıf *biçimleri* için o kadar ayrıntılı talimatlar vermektedir ki (parantezlerin nereye konulacağı, hangi başlıkların eğik, hangilerinin tırnak içine alınacağı gibi) yazarlar bazen atıf yapmanın *işlevini* gözden kaçıır. Uygulamada tarihçiler kaynaklara birden fazla nedenle atıfta bulunur ve çalışmayı ana metin ile notlar şeklinde ikiye ayırır. Neden alıntı yaptığınızı düşünmeniz ve ihtiyaçlarınıza uygun bir biçim geliştirmeniz gerekir.

NEDEN ATIF YAPARIZ

Atıf yapmanın ilk işlevi, bir alıntıyı veya iddiayı belirli bir kaynağa, genellikle de bir kişiye isnat etmektir. Tarih araştırması bir mahkeme celsesi gibidir, art arda tanıklar bildiklerini ya da en azından bildiklerini iddia ettiklerini anlatır. Her beyan eksiktir, bazıları diğerleriyle çelişirken bazıları da diğerlerine göre daha güvenilirdir. Sıra jürinin olgulara yönelik en makul bulgulara karar vermesine geldiğinde, her bir olgunun izini belirli bir tanık ya da tanıklara kadar sürmek isteyeceklerdir. Tarih çalışmalarının büyük bir kısmı, çelişkili kanıtları tam da bu şekilde tartmaktan ibaret olduğundan tarihçiler genellikle olguları doğrudan ana metinde tanıklara isnat eder. Örneğin 4 Kasım 1960 tarihinde Lyndon ve Lady Bird Johnson'ın Dal-

45. Lizabeth Cohen, *A Consumers' Republic: The Politics of Mass Consumption in Postwar America* (New York: Vintage, 2003), 357–61.

las'taki Adolphus Oteli'nde soru yağmuruna ve protestoya uğramasının anlatıldığı ve Cumhuriyetçi aktivist Joy Bell ile 1999 yılında yapılan bir röportaja atıfta bulunulan Edward Miller'a ait yazıyı ele alalım. Miller şöyle der: "Lady Bird Johnson'ın olay sırasındaki tavrına ilişkin Bell'in anlatımı çoğu anlatımdan çarpıcı biçimde farklıdır. Geleneksel anlatılar onu kocasının arkasına saklanan biri olarak resmederken o sırada orada bulunan Cumhuriyetçilerle yapılan görüşmeler dengeli, kararlı ve rekabetçi bir kadına işaret etmektedir."⁴⁶ Okurlar en sonda daha fazla bilgi bulacaktır, ama Bell'e yapılan atıf sona bırakılmayacak kadar önemlidir; çünkü bu olayla ilgili kabul görmüş anlayışlara meydan okumaktadır.

Bazı tarihçiler ise iddiayı iddianın sahibiyle eşleştirmek amacıyla hem metni hem de notları kullanarak çifte tedbirli bir yaklaşımı benimser. Robert Post, kısa mesafe araba yarışlarının tarihini anlattığı *High Performance* adlı kitabını çeşitli spor dergileri tarafından röportaj yapılan sürücülerden renkli alıntılarla doldurur. Eğer sadece makalenin künyesine atıfta bulunsaydı açıklamayı muhabir yapmış gibi görünebilirdi. O yüzden Post açıklık getirmek için hem sürücüye (Gilmore) hem de muhabire (Fred M. H. Gregory) atıfta bulunur: "Gilmore, şurada alıntılanmıştır: Fred M. H. Gregory, 'Is the Dragster Dead? Did the Funny Car Kill It?' *Car Craft*, 16 Mart 1971."⁴⁷

Atıf yapmanın ikinci işlevi, bir ifadenin yapıldığı bağlamı inşa etmektir. Örneğin Başkan Eisenhower'ın ırk ayrımcılarına dair inanıcını ele alalım: Onlar aslında "kötü insanlar değil. Tek istekleri küçük tatlı kızlarının okulda iri yarı *negrolarla* yan yana

46. Edward H. Miller, *Nut Country: Right-Wing Dallas and the Birth of the Southern Strategy* (Chicago: University of Chicago Press, 2015), 87.

47. Robert C. Post, *High Performance: The Culture and Technology of Drag Racing, 1950–1990* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996), 365 n. 59.

oturmak zorunda kalmadığını görmek.”⁴⁸ Eisenhower bu düşüncesini özel günlüğüne saklamış olsaydı tarihçiler bunu diğer fiillerini açıklamak için kullanabilirdi; fakat başkalarını etkilemiş olmasını ummayacaklardı. Bu ifadeyi ulusal bir televizyon yayınında kullansaydı, o zaman bu durum sonraki başkanlık döneminin tamamını şekillendirebilirdi. Hâlbuki Eisenhower bu yorumu, Yüksek Mahkeme’nin *Brown v. Board of Education* davasında karar vermesinden kısa bir süre önce Baş Hâkim Earl Warren’a özel olarak yapmıştır. Hatta Warren, davası devam eden bir meseleye başkanın yaptığı bu müdahaleye kızmıştır. Warren’ın hatıralarına düşülecek basit bir dipnot bunu açıklığa kavuşturmayacağı için bu alıntıyı kullanan pek çok tarihçi ana metinlerde konuşmanın koşullarını açıklamaya özen göstermektedir. Hatta bazıları daha da ileri gider ve Warren’ın anıları 1977’de neşredilinceye kadar söz konusu ifadenin aleniyet kazanmadığına, bu aleniyetin ancak Warren ve Eisenhower öldükten yıllar sonra meydana geldiğine dikkat çeker. Bu da bu ifadenin Eisenhower’ın itibarını nasıl şekillendirdiğini ve şekillendirmediğini anlamamızı kolaylaştırır.

Atıf yapmanın üslup kılavuzları tarafından sıklıkla vurgulanan üçüncü görevi ise araştırmacılara –bizzat incelemek istemeleri durumunda– atıf yapılan malzemenin nerede bulunacağına dair yol göstermektir. Üslup kılavuzları atıflarla ilgili talimatlarında farklılık gösterir; hatta bazı durumlarda da araştırmacının takdir yetkisini kullanmayı gerektirir. Örneğin gazete makalelerine atıf için kullanılan *The Chicago Manual of Style* biçiminde, makalenin bulunduğu arşiv ya da kütüphanenin adını verme zorunluluğu yoktur. Basılı hâlde, mikrofilm olarak ya da

48. Earl Warren, *The Memoirs of Earl Warren* (Garden City, NY: Doubleday, 1977), 291.

çevrimiçi ortamda olmak üzere birçok yerde bulunabilen büyük gazeteler için bu bir kayıp değildir. Peki WorldCat'te bile bulunamayacak kadar nadir bir gazete olan *Mooseup Journal*'ın 1917 ve 1918 basımlarından bir makaleye atıf yapacaksanız ne olacak? Christopher Capozzola gibi vicdanlı bir tarihçiyse bunun cevabı Connecticut Eyalet Arşivleri'ndeki gazetenin bir nüshasının nerede bulunacağına dair nokta atışı talimatlar içeren bir dipnot yazmak olacaktır.⁴⁹

Atıf yapmanın dördüncü ve son temel görevi ise okuru konuyla alakalı başka ilmi çalışmalara yönlendirmektir. Özellikle doğa bilimleri gibi diğer disiplinlerdeki akademisyenler, tarihçilere ve diğer beşerî bilimcilere nazaran birbirlerinin çalışmalarına çok daha fazla oranda atıf yapar.⁵⁰ Bu da atıfta bulunulan akademisyenlere, çalışmaları dekanlar ve fon sağlayan kurumlar tarafından değerlendirildiğinde övünme hakkı verir; fakat yeni çalışmaları girift hâle getirir. Bilakis tarihçiler sadece gerekli olduğunda birbirine atıf yapma eğilimindedir. Örneğin oldukça işime yarayacak birincil bir kaynağı işaret eden bir kitap okudum ve daha sonra da doğrudan o birincil kaynağa başvurdum diyelim. Bu durumda mevcut gelenekler sadece birincil kaynağa atıfta bulunmamı şart koşar. Bu zaten uzun olan son notlar bölümünü kısaltır; fakat bu yararlı kitabın yazarının tabiri caizse başı okşanmaz.⁵¹ Tarihçiler ger-

49. Christopher Capozzola, *Uncle Sam Wants You: World War I and the Making of the Modern American Citizen* (New York: Oxford University Press, 2010), 226 n. 47.

50. Patrick Dunleavy, "Poor Citation Practices Are Continuing to Harm the Humanities and Social Sciences," *Impact of Social Sciences* (blog), 9 Aralık 2014, <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2014/12/09/poor-citation-practices-humanities-and-social-sciences/>.

51. Peter Charles Hoffer, "Reflections on Plagiarism, Part 1: A Guide for the Perplexed," *Perspectives on History*, Şubat 2004.

çekten de fikirleri ve argümanları için önceki akademisyenlere atıfta bulunmaya çalışır ve bu işi dipnotlarda yapmak hikâyenin kendisiyle daha çok ilgilenen okurlar için daha temiz bir metin demektir.⁵²

Dipnotun isteğe bağlı beşinci işlevi de bir kaynağın bir iddiayı nasıl desteklediğini açıklamaktır. Buna isteğe bağlı diyorum; çünkü birçok durumda bu görev ana metnin görevidir ve argümanınızı takip etmeleri için okurlarınızı dipnotları ya da son notları okumaya zorlamak istemezsiniz. Ancak her metin birden fazla okur için tasarlanır ve çoğunun olmasa da bazılarının belirli bir hususla alakalı kanıtlarınızla yoğun bir şekilde ilgileneceğini bekliyorsanız, kendi sözlerinizle formel atfı birleştiren “açıklayıcı bir dipnot” ile düşüncenizi açıklamak en iyisi olabilir. Siyaset bilimci Andrew Moravcsik, “akademisyenlerin tartışmalı ampirik iddialar için somut kanıtlar sunmak zorunda kalacakları ve bu kanıtların yanında kaynağın metinsel iddiayı nasıl desteklediğini net bir şekilde açıklayacakları bir aktif atıf sistemi” arzular.⁵³ Bu yapılabilir ancak çok yer kaplar. Örneğin Camilla Townsend o kadar kapsamlı (ana metnin neredeyse dörtte biri uzunluğunda) notlar yazmıştır ki bu notlar kendi ifadesiyle “paralel bir kitap” meydana getirmiştir.⁵⁴

52. Mesela Jennifer Ritterhouse, kullandığı “uzun medenî haklar dönemi” teriminin diğer birtakım tarihçilerin yaklaşımlarıyla nasıl mukayese edildiğini açıklamak için şu kaynakta bir dipnot kullanmaktadır: *Discovering the South: One Man's Travels through a Changing America in the 1930s* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2017), 297 n. 24.

53. Andrew Moravcsik, “Active Citation: A Precondition for Replicable Qualitative Research,” *PS: Political Science & Politics* 43 (2010): 29–35.

54. Camilla Townsend, *Malintzin's Choices: An Indian Woman in the Conquest of Mexico* (Albuquerque: University of New Mexico Press, 2006), 10.

ATIF STİLLERİ

Ne yazık ki birçok dipnot, işlevlerinden biri veya birkaçında başarısız olmaktadır. Örneğin tarihçiler insanların yaptıklarını *ne zaman* yazdığına önem verdikleri için atıf standartları, dipnotların bir belgenin veya kitabın ilk neşredildiği yılı içermesini gerektirir, her ne kadar bir akademisyen sonraki bir baskıya başvurmuş olsa bile. Birçok dipnot bunu kaçıır; bunun sebebi belki de yazarların veri tabanlarına ve atıf yazılımlarına haddinden fazla güvenmesidir.⁵⁵ Bazen de kaynak göstermeyi belirsizleştiren bizzat atıf kurallarıdır. Çoğu yayıncı paragraf başına yalnızca bir dipnot şartı koşarak ana metnin not numaralarıyla dağılmasını önlemeyi amaçlar. Ancak bir paragraf birden fazla kaynağa dayanan iddialarla doluysa bu durum okurları hangi kaynağın hangi iddiayı desteklediğini tahminde bulunmak zorunda bırakabilir. Örneğin Allen Steinberg, dipnotlarında bir tane birincil, dört tane de ikincil kaynağa atıf yapılan bir paragrafta 1840'ların Weccacoe Hose Company adlı gönüllü bir itfaiye şirketinin Katoliklerden oluştuğunu öne sürer. Bu kaynaklardan birinin izini sürmek için zaman harcamak zorunda kalmam zaten yeterince kötüyken Steinberg'in bu küçük noktada yanıldığı sonucuna varmadan önce bu kaynakların beşinin de izini sürmek zorunda mıyım?⁵⁶ Tek bir cümleye yapılan dipnotları bile anlamak zordur; çünkü o tek bir cümle bazen birden fazla olgu veya iddia sunabilmektedir.

Bu eski bir sorundur. Daha 1690'larda bir entelektüel "bir yazarın bir şey, ikinci bir yazarın başka bir şey söylediğini bize bil-

55. Zachary M. Schrag, "The Belmont Report Was Published in 1978, Goddammit!," *Institutional Review Blog*, 4 Haziran 2016, <http://www.institutionalreviewblog.com/2016/06/the-belmont-report-was-published-in.html>.

56. Allen Steinberg, *The Transformation of Criminal Justice, Philadelphia, 1800–1880* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1989), 146, 286 n. 78.

dirmeden her makalenin sonuna tüm atıfları yığan” bir yazardan şikâyet ederek şöyle der: “Bu yüzden okuruna büyük bir sıkıntı yaşıyor. Konuşabileceğiniz birini bulabilmek için bazen beş ya da altı kapıyı çalmanız gerekiyor.”⁵⁷ Hukuk incelemelerinde, dava özetlerinde ve diğer hukukî yazılarda kullanılan *The Bluebook: A Uniform System of Citation* biçimi, yazarlara metinlerindeki iddia ile atıf yapılan kaynakta bulunacak bilgi arasındaki ilişkiyi nasıl belirtmeleri gerektiğini tarif eder ve bunu diğer atıf biçimlerinden daha belirgin bir şekilde yapar. Okurlarınızın iddialarınızı kanıtlara kadar takip etmesini sağlamak istiyorsanız bunu yapmanın yolu bu uygulamadır.

Tarihçiler başka biçimleri de denemiştir. 2003 yılında William Thomas ve Edward Ayers, “The Differences Slavery Made: A Close Analysis of Two American Communities” adlı makalelerini basılı olarak değil de ekranda okunacak şekilde tasarlayarak “elektronik makale” olarak neşretmiştir. Başvurdukları kaynaklar için paragrafların sonlarına geleneksel notlar yerine bağlantı adresleri koymuşlardır. Bu sistem, okurların, tarihçilerin iddialarını kaynaklarla geleneksel basılı formlara kıyasla çok daha kolay bir şekilde karşılaştırmasına imkân tanımıştır; fakat bunun için çok daha fazla emek harcanmıştır. Üstelik elektronik makalelerin korunmasının daha zor olduğu ortaya çıkmıştır. Mesela basılı olarak neşredilen ve *American Historical Review*’ın PDF sürümlelerinde hâlâ görünen “kısa özet” artık kullanılmayan bir URL’ye sahiptir.⁵⁸

57. Anthony Grafton, *The Footnote: A Curious History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999), 209.

58. William G. Thomas ve Edward L. Ayers, “An Overview: The Differences Slavery Made; A Close Analysis of Two American Communities,” *American Historical Review* 108 (2003): 1299. Bu çalışma, okurları şu adrese yönlendiriyordu: www.historycooperative.org/ahr/. 2020 yılı itibarıyla bu URL çalışmıyor; ancak

Biraz da şansa tarihçiler yeni atıf biçimleri aramaya devam edecektir. Birçok üniversite kütüphanesi elektronik malzemeler için kurumsal depolar oluşturmuş ve bu malzemeleri gelecekte de korumak için ellerinden geleni yapacaktır. Buralar, tarihçilerin yayıncılarının kabul edebileceğinden daha ayrıntılı referanslar koymaları için harika yerler olabilir.⁵⁹

RETORİK ARAÇLAR

Dikkatli bir şekilde kullanılan retorik araçlar hem hikâye anlatıcılığına hem de tahlile hizmet edebilir ve okurunuzu hikâye boyunca kaba güç yerine nazik bir rehberlikle yönlendirebilir.

ETKEN FİİLLER

Tarih insanların ve yaptıkları tercihlerin incelemesi olduğu için tarihçiler mümkün olduğunca sık bir şekilde etken çatıda yazar, yani cümlelerin ya da cümleciğin öznesi fiilden etkilenen olmak yerine bizzat fiilli gerçekleştirir. Diğer taraftan tarihçiler fiili kimin yaptığını açıklayamayan edilgen çatıya yadırgayarak bakar. Bir anlatıda şöyle bir ifade geçer: “Savaş sona erdiğinde aralarında kadın, çocuk ve yaşlıların da bulunduğu 100 ilâ 120 Arap öldürülmüştü.” Hmm. Peki onları kim öldürdü? Cümlelerin etken çatıda yeniden yazılması katillerin kimliklerini belirleyebilir.⁶⁰

makalenin bir versiyonu <http://www2.vcdh.virginia.edu/AHR/> adresinde çevrimiçi olarak mevcuttur.

59. Zachary M. Schrag, “References for *The Great Society Subway: A History of the Washington Metro*,” Mason Archival Repository Service, <http://mars.gmu.edu/handle/1920/8729>.

60. Sami Adwan vd., *Side by Side: Parallel Histories of Israel-Palestine* (New York: New Press, 2012), 118. Ayrıca bkz. Geoffrey Wheatcroft, “Can They Ever Make a Deal?,” *New York Review of Books*, 5 Nisan 2012.

Evet, bazı durumlarda tarihçiler edilgen çatıda da net ve canlı bir biçimde yazar. Edilgen çatının savunucularından Stephen Pyne bir kalabalığın Bastille valisi Marquis de Launay'ı ele geçirdiğini anlatan Simon Schama'ya ait bir pasaj aktarır.

*Komutanlık vasıflarına –kılıç ve asasına– el konulmuş ve kendisinin halkı katletmek için şeytani bir komploya dâhil edildiğine ikna edilmiş muazzam bir kalabalığın arasından Hotel de Ville'e doğru götürülüyordu. ... Birkaç defa yere yatırılmış ve kötü bir şekilde dövülmüştü. Yürüyüş boyunca üstüne hakaretler ve tükürükler boca edilmişti.*⁶¹

Edilgen çatı burada işe yaramaktadır; çünkü Schama bunu kasıtlı bir etki oluşturmak için, yani hikâyeyi Launay'ın bakış açısıyla anlatmak için kullanmaktadır. Launay kimin el koyduğunu, yere yatırdığını ya da tükürdüğünü bilmez, bu yüzden okur da bilmemelidir ve bu kafa karışıklığı daha birkaç saat önce kraliyet memuru olarak görev yapan bir soylunun birden bire içine düştüğü çaresizliği vurgulamaktadır. Schama, Launay'ın zoraki edilgenliğini göstermek için böyle yapar. Bu özel bir durumdur.

Asıl önemlisi ölçülü olmaktır. Paragraf başına bir edilgen çatı neredeyse hiç fark edilmez. Ancak okurun hiçbir özne bula-mayacağı bir noktaya kadar ardı ardına edilgen çatı kullanmak hikâyeyi öldürür. Anthony Grafton, İngilizce öğretmeni Mr. Hyde'in bilgeliliğini şu sözleriyle anar: “Edilgen çatıyı hiçbir zaman kullanmamalıyız değil, hiçbir zaman düşünmeden kullanmamalıyız.”⁶² Bir de konu cümlelerinizi etken çatıyla yazın.

61. Schama, *Citizens*, 404–5, şurada alıntılanmıştır: Stephen J. Pyne, *Style and Story: Literary Methods for Writing Nonfiction* (Tucson: University of Arizona Press, 2018), 72.

62. Noah Charney, “Anthony Grafton: How I Write,” *Daily Beast*, 17 Temmuz 2013.

Pyne ve diğerkleri edilgen çatının tek suçlu olmadığını belirtterek daha sağlam bir zeminde durmaktadır. Gerçekten de tarihçiler sadece edilgen çatıdan değil, aynı etkiyi bırakan başka yapılarından da uzak durmalıdır. Bir durumun var olduğunu bildiren ifadeler (“vardı” vb. sözler) teknik olarak edilgen değildir, ancak kimin ne yaptığını bildirmezler. Hatta “olmak” fiiline dayanan etken yapılar bile bir hikâyeyi sıkıcı hâle getirme eğilimindedir. Entelektüel tartışmalarla ilgili bilimsel tarih yazarlar, okurların ilgisini çekmek için hep aktif fiiller kullanır. Hikâyelerindeki kişiler kabul eder, savunur, eleştirir, iddia eder, tartışır, gösterir, açıklar, azarlar, hayıflanır, yanlış anlar, beyan eder, sorgular ve reddeder.⁶³ Daha anlatıya dayalı –ama yine de bilimsel– çalışmalarda karakterler saldırır, kabul eder, kavga eder, doğaçlama yapar, düzenler, baskın yapar, direnir, gasp eder, çalar, grev yapar ve oy kullanır.⁶⁴ Tek başına edilgen çatı hakkında endişelenmek yerine taslağınızdaki fiili olmayan bütün basit cümleleri saymayı ve toplam cümle sayısına bölmeyi deneyin. Sekizde birlik bir oran iyidir, yüzde birlik bir oran ise daha iyidir. Gerçekten iyi bir hikâyeye anlatıcısı tek bir durum fiili olmadan sayfalarca yazabilir.⁶⁵

ÖZNE OLARAK İNSANLAR

İçinde insan olmayan ya da özneleri insan harici unsurlar olan çok fazla cümle kullanmak, edilgen çatıya aşırı yüklenmek kadar ciddi bir şekilde tarihi muğlak hâle getirir. Teksas’taki bir ders

63. Tai S. Edwards ve Paul Kelton, “Germs, Genocides, and America’s Indigenous Peoples,” *Journal of American History* 107 (2020): 52–76.

64. Kornel Chang, “Independence without Liberation: Democratization as Decolonization Management in U.S.-Occupied Korea, 1945–1948,” *Journal of American History* 107 (2020): 77–106.

65. Richard White, “The Writer’s Studio with Richard White,” *Modern American History*, 15 Nisan 2020, 9.

kitabı “Kötü muamele çok yaygındı.” der ve şöyle devam eder: “Kırbaçlama, dağlama ve hatta daha kötü işkenceler Amerikan köleliğinin bir parçasıydı.” Bunlar etken çatılı yapılardır (her ne kadar oluş hâlindeki fiillerle de olsa); ancak bize kimin kırbaçladığını, kimin dağladığını, kimin işkence ettiğini söylemez.⁶⁶ Kapitalizmin çiftçileri nakit getiren mahsuller ekmeye yönelttiğini yazmak ne anlama gelir? Kapitalizm çiftçilerin nakit olarak ödemek zorunda oldukları ağır vergiler biçimini mi aldı? Yoksa çiftçilerin hevesle nakit para peşinde koştuğu cazip tüketim malları biçimini mi? Bunu açıklığa kavuşturmak için kişiler ve kurumlar hakkında yazabilirsiniz; örneğin hükümetin vergi koyduğunu ya da esnafın nakit para talep ettiğini belirtebilirsiniz.⁶⁷ E. P. Thompson’ın bizlere hatırlattığı gibi “Elimizde âşıklar olmadan aşk olamayacağı gibi toprak ağaları ve ırgatlar olmadan da hürmet olamaz.”⁶⁸ O yüzden de insanlar ve yaptıkları tercihler hakkında yazın.

METAFORLAR

Analiz ettikleri kaynaklardaki metaforlara her zaman dikkat eden tarihçiler bazen kendi metaforlarını kullanır. Belki en yaygın olarak bir tarihî olayı diğeriyle karşılaştırırlar. Örneğin Lisa McGirr, kitabına *The War on Alcohol: Prohibition and the Rise of the American State* [Alkole Karşı Savaş: Alkol Yasağı ve Amerikan Devleti’nin Yükselişi] adını vererek 20. yüzyılın sonlarındaki “uyuşturucuya karşı savaş” eylem planı ile bir benzerlik ima eder;

66. Ellen Bresler Rockmore, “How Texas Teaches History,” *New York Times*, 21 Ekim 2015.

67. Barbara Fields’a bu konuda ısrar ettiği için teşekkür ederim.

68. E. P. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu (Birikim Yayınları, 2004), 40.

[Âşıklar olmadan aşk olmaz; köy eşrafı ve çalışanlar olmadan da riayet olmaz.]

zira bu plan da uyguladığı hukukî yaptırım stratejisi için askerî bir metafor kullanır.⁶⁹

Bazen tarihçiler ve sosyal bilimciler daha cesur metaforlar ve teşbihler kullanır. Laurel Thatcher Ulrich, 1780’lerde yaşayan bir topluluğu “kareli bir keten kumaş” olarak hayal etmemizi ister. Bu kumaş beyaz kareler, mavi kareler ve açık mavi karelerden oluşan bir desen oluşturmak üzere beyaz ve mavi ipliklerden dokunmuştur. Ulrich, “Beyaz ipleri kadınların, mavileri de erkeklerin eylemleri olarak düşünün; sonra da ortaya çıkan sosyal ağı hayal edin. 18. yüzyıl kasabasındaki bazı etkinliklerin kadın ve erkekleri bir araya getirdiği açıktır. Diğerleri ise onların ayrılığını tanımlamıştır.” der.⁷⁰ Sosyolog Charles Tilly, “ayaklanmalar ve yerel mücadelelere katılanlar” ile “iddialı performanslarını standart ve sınırlı repertuarlardan alan sokak müzisyenlerini” karşılaştırır ve iç karışıklıklar üzerine yaptığı çalışmasının geneline yayılan bir performans metaforu inşa eder.⁷¹ Siyaset bilimci James C. Scott da toplumsal mühendislik eleştirisine “kıssa” olarak adlandırdığı şeyle başlar. Kıssa derken kastettiği şey, iyi niyetli ama kötü yönetilen bir ormancılık planının kısa vadede kazanç, uzun vadede ise çöküş getirmesi üzerine bir tartışmadır.⁷² Kitabın geri kalanında insan ilişkileri ve süreçlerinin de kibirli yetkililerin müdahalelerine karşı aynı derecede savunmasız olduğunu öne sürer.

69. Lisa McGirr, *The War on Alcohol: Prohibition and the Rise of the American State* (New York: W. W. Norton, 2015).

70. Laurel Thatcher Ulrich, *A Midwife’s Tale: The Life of Martha Ballard, Based on Her Diary, 1785–1812* (New York: Knopf, 1990).

71. Charles Tilly, *Contentious Performances* (New York: Cambridge University Press, 2008), xiii.

72. James C. Scott, *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (New Haven, CT: Yale University Press, 1999), 11–22.

İŞARETLEME

Tarihçiler analitik iddialara dikkat çekmek, özellikle de okurların varsayımlarına meydan okumak ve anlatılarındaki yenilikler konusunda onları uyarmak istediklerinde birkaç favori kelime ve cümle kullanır. Bir okur olarak pasajları özel bir dikkatle okumanız gerektiğine işaret eden bu kelime ve ifadelere dikkat edin (örnekler için aşağıdaki alıntılarda eğik olarak yazılmış kelimelere bakın). Bir yazar olarak bu ifadeleri eşit özenle kullanın, zira âdeta bağırlar.

Daha yakından bir bakış

*İçki tedarikçilerine göre Kızılderililerin alkol tüketmesi Avrupalıların Amerikan yerlilerini müsrif ve mantıksız olarak görmelerini destekliyordu. ... Ancak Cherokeeelerin alkolü kabile yaşamlarına dâhil etme biçimlerine daha yakından bakıldığında basit bir bağımlılıktan daha fazlasına işaret eden bir dizi tepki ortaya çıkmaktadır.*⁷³

Aslında

*Bu olayı inceleyen çoğu yazar tipik olarak Fransız komünistlerinin öncülük ettiği saldırıya, yerel içecek şirketlerinin teşvik ettiği siyasî ayak oyunlarına ve/veya parlamentonun Coca-Cola'yı hedef alan dışlayıcı kanunlarına odaklanmıştır. ... Bu makale Coca-Cola olayına başka bir bakış açısı getirmeye çalışmakta ve Fransız hükümetinin red kararının aslında arka plandaki pratik malî kaygılara dayandığını göstermeyi amaçlamaktadır.*⁷⁴

73. Izumi Ishii, *Bad Fruits of the Civilized Tree: Alcohol & the Sovereignty of the Cherokee Nation* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2008), 13.

74. Laureen Kuo, "Another Perspective on the Coca-Cola Affair in Postwar France," *Enterprise & Society* 18 (2017): 110–11.

Aksine

Alaska'nın en büyük şehri, uzak konumuna rağmen savaş sonrası yaygın eğilimlerin dışında kalmamıştır. Aksine, yüzyıl ortası Amerikan tarihinin belirleyici hatlarının birçoğu (kitleleşme, göç, ırk ayrımcılığı, toplumsal oluşum, kentsel planlama ve sivil aktivizm bunlardan birkaçıdır) orada da mevcuttur ve şimdiye kadar hiç anlatılmamış dinamik bir hikâyeyi barındırmaktadır.⁷⁵

Ortaya koymak

Arşivlerin sınırlılıklarına rağmen 17. yüzyılın ilk yarısında İspanyol Karayipler hakkındaki bölgesel bir değerlendirme İngiliz işgaline dair yeni bir bakış açısı ortaya koyar. İngilizlerin Jamaika'yı almayı nasıl başardığını değil de İspanyolların neden geri almadığını sormak, İspanyol Karayip topraklarının parçalanmış ve rekabetçi mahiyetinin yanı sıra bölgedeki yasal ticaretin uzağında kazanç sağlayan tüccar ve denizcilerin istikrarsız sadakatlerini ortaya koyar.⁷⁶

Yine de

Medicare ABD sağlık hizmetlerinde devrim meydana getirdi. ... Yine de ne Amerikan hastanelerindeki ırk ayrımcılığının sonlandırılması genellikle medenî haklar hareketinin bir başarısı olarak görülür ne de Medicare genellikle bir medenî haklar hareketi girişimi olarak hatırlanır.⁷⁷

75. Ian C. Hartman ve David Reamer, "A 'Far North Dixie Land': Black Settlement, Discrimination, and Community in Urban Alaska," *Western Historical Quarterly* 51 (2020): 33.

76. Casey Schmitt, "Centering Spanish Jamaica: Regional Competition, Informal Trade, and the English Invasion, 1620–62," *William and Mary Quarterly* 76 (2019): 701.

77. Vanessa Burrows ve Barbara Berney, "Creating Equal Health Opportunity: How the Medical Civil Rights Movement and the Johnson Administration

Kombinasyonlar

Tarihçiler daha etkili olması için bu ifadeleri sıklıkla birleştirir.

Örneğin:

Sıklıkla yalnız bir dâhi olarak tasvir edilen Wheatley aslında devrimci cumhuriyetçiliğe yönelik yükselen Afrika kökenli Amerikalı kölelik karşıtlığı eleştirisinin bir temsilcisiydi. Kendisini Wheatley ailesinin evcil kölesi ya da Atlantik dünyasının egzotik siyah şairesi olarak değil; aksine, ezilen bir halkın üyesi olarak görüyordu.⁷⁸

SORULAR

Ölçülü kullanıldığında retorik sorular, bir eserin amacını ve önemini açıklamak için güçlü araçlardır. On üçüncü bölümdeki örnek tez cümleleri listesinde gösterildiği gibi açık sorular bir çalışmanın amacını, ulaşmaya çalıştığı hedefi güçlü bir şekilde açıklayabilir. Ryan Smith, “Bir bulmacayla karşı karşıyayız.” der ve şöyle devam eder: “Protestan ve Roma Katolik ilişkileri ülke tarihindeki en sorunlu noktasındayken mezhepler neden kendi kilise çevrelerini eski rakibinin suretinde yeniden şekillendirdi? Riskler bu kadar yüksek görünürken cemaatler neden birdenbire bu tür tartışmalı simgeleri kendi ibadet yerlerinin tepesine yerleştirme riskini aldı? Virginia’daki bir Presbiteryen şu basit soruyu sorar: ‘Neden Papa takipçilerini kötülüyoruz ve sonrasında da taklit ediyoruz?’”⁷⁹ Smith üç soru işaretinin (bir tanesi birincil kaynaktan gelen) yardımıyla hedeflerini ortaya

Desegregated U.S. Hospitals,” *Journal of American History* 105 (2019): 885, 886.

78. Manisha Sinha, *The Slave’s Cause: A History of Abolition* (New Haven, CT: Yale University Press, 2016), 31.

79. Ryan K. Smith, *Gothic Arches, Latin Crosses: Anti-Catholicism and American Church Designs in the Nineteenth Century* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011), 5.

koyar, bu hedeflere ulaşmanın zorluklarını açıklar ve aynı zamanda bu hedeflerin 19. yüzyıl insanları için ne kadar önemli olduğunu gösterir.

BİRİNCİ ŞAHIS

Tarihçiler *ben* ve *biz* birinci şahıs zamirlerinden uzak durma eğilimindedir. Helen Sword tarihçiler tarafından yazılmış dergi makalelerinin yalnızca yüzde 40'ının (başka disiplinlerde olduğundan çok daha az) bu kelimeleri kullandığını ve *American Historical Review* adlı derginin birinci şahıs zamirlerine yer vermeyen tek dergi olduğunu tespit etmiştir.⁸⁰ Bunun mantıklı bir gerekçesi vardır. Diğer disiplinlerde araştırmacıların hikâyelerine kahraman kazandırmak için kendilerini yazıya dâhil etmeleri gerekir. İlgi odağındaki bir bilimadamı şöyle der: “İşte karşılaştığım bir sorun ve üstesinden nasıl geldiğim.” Tarihçilerin araştırmaları çoğu zaman zaten ilgi çekici kişilerle doludur. Bu nedenle prodüksiyona en iyi hizmeti onların ön plana çıkmasıyla veririz. Tıpkı kuklalar ya da tiyatronun teknik ekibi gibi arka planda kaybolmak için siyah giyiniriz.

En yaygın istisna, tarihçinin çalışmalarını önceki anlatılardan ayırmak istemesi durumunda ortaya çıkar. David Mindell şöyle der: “*Monitor*’u genellikle kahraman bir mucidin ve devrim niteliğindeki yeni savaş gemisinin hikâyesi olarak okuruz. Bu hikâyeyi patronları, müteahhitleri, inşaatçıları, rakipleri, kullanıcıları, kamusal tasavvurları ve edebi ifadeleri ihtiva edecek şekilde genişletiyorum.”⁸¹ Bu birinci şahıs kullanımı bize tarihsel yorumlamanın insani bir faaliyet olduğunu hatırlatmakta ve

80. Helen Sword, *Stylish Academic Writing* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 39–40.

81. David A. Mindell, *War, Technology, and Experience aboard the USS Monitor* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000), ix.

bizi, Mindell'in anlatısını daha geniş bir konuşmanın parçası olarak düşünmeye teşvik etmektedir.

Daha az yaygın olarak ise tarihçiler, kendi tecrübelerini anlatmak için birinci şahsı kullanır. Örneğin Courtney Fullilove, buğday ve mısır türlerinin toplanması ve çoğaltılmasıyla ilgili araştırmalar ile Orta Doğu ve Kafkasya'da tohum toplamayla ilgili kendi tecrübelerini anlattığı birinci şahıs "saha notlarını" harmanlar. Bu yöntem işe yarar; çünkü bunun bir sebebi yazarın bu yöntemi tutarlı bir şekilde kullanmasıdır. Birinci şahıs kısımlarını ayırır ve tahmin edilebileceği üzere bunları kitabının her ana bölümünün sonuna yerleştirir.⁸² İşe yaramasının bir diğer sebebi de Fullilove'un araştırma hikâyelerinin alışılmadık derecede ilgi çekici olması ve kütüphanede geçirilen sıkıcı saatler yerine egzotik diyarlara yapılan gezileri içeriyor olmasıdır. Bir kitlenin ilgisini çalışmanıza çekmeye çalıştığınızda kütüphanedeki keşif hikâyeleri canlı sohbetler için yararlı olabilir. Ancak kelime sayısına sadık kalmaya çalıştığınızda diğer malzemelerin yerine onları dâhil etmeye çok değmez.

Birinci çoğul şahıs özellikle sıkıntılıdır. Amerikan Devrimi'nden bahsediyorken "Biz İngiliz hâkimiyetinin devamını hürriyetimize tehdit olarak gördük." diyorsanız "biz" derken kimi kastediyorsunuz? Birleşik Krallığa bağlılığını beyan eden Amerikalılara değil de Birleşik Krallığa başkaldıran Amerikalılara mı yakınlık duyduğunuzu gösteriyorsunuz? Yoksa diğer milletlerden insanlara çalışmalarınızı okumamaları gerektiğini mi söylüyorsunuz? Tarihî aktörlerden üçüncü şahıs olarak bahsetmek genellikle daha iyidir. Richard Rothstein gibi siz de birinci çoğul şahsı polemiklere saklayın. Rothstein, hedeflediği okurun hikâ-

82. Courtney Fullilove, *The Profit of the Earth: The Global Seeds of American Agriculture* (Chicago: University of Chicago Press, 2017).

yedeki yerini vurgulamak için “biz” ifadesini kullanır ve bunu o okurun kişisel veyahut ailevi geçmişinden bağımsız bir şekilde yapar ve şöyle der: “Biz demek hepimiz, yani Amerikan toplumu demektir. Amerikan vatandaşları olarak biz ya da atalarımız bu noktaya hangi yollardan geçerek gelmiş olursak olalım, artık hepimiz buna dâhiliz.”⁸³

BAŞLIKLAR

İdeal bir başlık beş hedefe ulaşmalıdır:

- Çalışmanın konusunu belirtir.
- Çalışmanın argümanını ortaya koyar.
- Geniş bir potansiyel okur kitlesinin merakını uyandırır.
- Göze ve kulağa hitap eder.
- Sadece birkaç sözcüğe ihtiyaç duyar.

Beşini de aynı anda yapmak imkânsızdır ve bazı başlıklar hiçbirini yapmamayı başarır. Siz en azından iki tanesini hedefleyin.

En sevmediğim başlıklar ilk hedefte başarısız olanlar, yani bir kitabın konusunu belirtmeyen başlıklardır. Örneğin Rachel Hope Cleves, *Consuming Passions* [Tutkuları Tüketmek] başlığının çok genel olduğunu, arkeoloji ve diğer disiplinlerdeki çalışmaların yanı sıra farklı konulardaki birçok tarih kitabında kullanıldığını belirtir.⁸⁴ Daha az aşırı olanlar ise belirli bir vaka

83. Richard Rothstein, *The Color of Law: A Forgotten History of How Our Government Segregated America* (New York: Liveright, 2017), xvi.

84. Rachel Hope Cleves, (@RachelCleves) “What Is the Most Overused Title in Book History? I Want to Make a Pitch for ‘Consuming Passions.’ THERE ARE SO MANY BOOKS WITH THIS TITLE. WHY???” Twitter, 17 Ocak 2020, <https://twitter.com/RachelCleves/status/1214655249996242946>. [Kitap Tarihinde

çalışmasını önemsemeyip daha ziyade genel temayla ilgilenebilecek okurları cezbetmek amacıyla kasıtlı olarak muğlak tasarlanan başlıklardır. Örneğin bazı klasik şehir tarihi eserleri yazarın hangi şehri ya da şehirleri incelediğini belirtmez. Böyle bir tercih, eldeki bulguların birden fazla vaka çalışması için geçerli olduğu iddiasına işaret eder; ancak özellikle belirli bir yer hakkında bilgi arayan bir okurun da işini zorlaştırabilir.

DİVALEKTİK BAŞLIKLAR

En sevdiğim başlıklar, etkili tarihî argümanlara güç veren diyalettikten faydalananlardır. Bu tür başlıklar öne sürülen argüman ve gizemi vurgular; özellikle diyalettik sadece iki zıt kelimeyle ifade edilebiliyorsa genellikle kısalığı da vurgular. Bazı diyalettik başlıklar düpedüz oksimorondur. Örneğin Anne Rose'un *Beloved Strangers* [Sevgili Yabancılar] adlı kitabındaki gerilim, farklı dinlere mensup olanların yaptığı evliliklerdeki gerilimleri akla getirir. Carol Sheriff'in (Erie Kanalı hakkındaki) *Artificial River* [Yapay Irmak] ve Richard White'in (Columbia Irmağı hakkındaki) *Organic Machine* [Organik Makine] adlı kitaplarının her ikisi de zıt yönlerde de olsa insanların bir şekilde bent ve barajlarla kontrol ettiği su yollarının ikili doğası üzerinde kelime oyunu yapar. *Barbarian Virtues* [Barbar Erdemler] adlı kitap bir bilmece sorar: Amerikalılar barbar olarak gördükleri halklarda hangi erdemleri görüyordu? *A Shopkeeper's Millennium* [Bir Esnafın Bin yılı] ve *Suburban Warriors* [Banliyö Savaşçıları] adlı kitaplar sade bir başlangıcı şatafatlı bir son ile yan yana getirir. *Liberty's Exile*

En Çok Kullanılan Başlık Nedir? Benim adayım "Tutkuları Tüketmek". BU BAŞLIĞA SAHİP BİR SÜRÜ KİTAP VAR. NEDEN???

[Özgürlüğün Sürgünü] adlı kitap olumlu ve olumsuz kelimeleri karşılaştırarak bir bilmece sorar: Kim özgürlük yerine sürgünü seçer? Bazı başlıklar ise öncesi ve sonrası diyalektiğine işaret eder: *Puritan to Yankee* [Püriten'den Yanki'ye], *From Front Porch to Back Seat* [Girişteki Verandadan Arka Koltuğa]. Diğer taraftan, *In the Shadow of the Poorhouse* [Yoksul Evin Gölgesinde] adlı kitap ise kitabın merkezindeki durgunluğa işaret eder.⁸⁵

ALINTI BAŞLIKLAR

Tarihçiler eserlerine başlık olarak kullanmak üzere sıklıkla birincil kaynaklardan kısa ifadeler alır. Makale ve bölüm başlıkları (ki bunların yatay olarak görüntülenmesi gerekir) için birkaç kelimelik bir iktibasla yetinebilirsiniz: “Somebody Done Nailed Us on the Cross” [Biri Bizi Çarmıha Gerdi].⁸⁶ Popüler tarih kitapla-

85. Anne C. Rose, *Beloved Strangers: Interfaith Families in Nineteenth-Century America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001); Carol Sheriff, *The Artificial River: The Erie Canal and the Paradox of Progress, 1817–1862* (New York: Hill and Wang, 1997); Richard White, *The Organic Machine: The Remaking of the Columbia River* (New York: Macmillan, 1996); Matthew Frye Jacobson, *Barbarian Virtues: The United States Encounters Foreign Peoples at Home and Abroad, 1876–1917* (New York: Macmillan, 2001); Paul E. Johnson, *A Shopkeeper's Millennium* (New York: Hill & Wang, 1990); Lisa McGirr, *Suburban Warriors: The Origins of the New American Right* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2002); Maya Jasanoff, *Liberty's Exiles: American Loyalists in the Revolutionary World* (New York: Knopf, 2011); Richard L. Bushman, *From Puritan to Yankee: Character and the Social Order in Connecticut, 1690–1765* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967); Beth L. Bailey, *From Front Porch to Back Seat: Courtship in Twentieth-Century America* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1988); Michael B. Katz, *In the Shadow of the Poorhouse: A Social History of Welfare in America*, 2. baskı (New York: Basic Books, 1996).

86. James C. Cobb, “ ‘Somebody Done Nailed Us on the Cross’: Federal Farm and Welfare Policy and the Civil Rights Movement in the Mississippi Delta,” *Journal of American History* 77 (1990): 912–36.

rında bölüm başlıkları genellikle çağrışım yapan alıntılardan oluşur: “Go for the Swine with a Blithe Heart” [Domuzların Üzerine Neşeli Bir Kalple Gidin], “The Dead Salute the Gods” [Ölüler Tanrıları Selamlıyor] ve “Jerry Is Counterattacking!” [Jerry Karşı Saldırıya Geçiyor!]⁸⁷

Kitap başlıkları okurlar bir kitapçada veya kütüphanede gezinirken fark edilebilecek kadar büyük harflerle, ama kitabın sırtına sığacak kadar kısa; kapaklarında ise web sitelerinde ve kataloglarda göründüklerinde belli olacak kadar da büyük olma eğilimindedir. Dolayısıyla Bağımsızlık Bildirisi’nden ödünç alınan kitap başlıklarında kısa ifadeler kullanılır. Örneğin *Among the Powers of the Earth*, *The Opinions of Mankind*, *These Truths*, *Self-Evident Truths*, *Created Equal*, *Pursuits of Happiness* ve *Pursuing Happiness* gibi kitapların yanı sıra daha fazla kelimedenden oluşanlar da vardır: *Our Lives, Our Fortunes and Our Sacred Honor*.⁸⁸ Bir uyarıda bulunmak gerekirse iyi bir repliğin başka biri tarafından kullanılmış olma ihtimali yüksektir. 1965 yılında Başkan Lyndon Jo-

87. Rick Atkinson, *An Army at Dawn: The War in North Africa, 1942–1943* (New York: Henry Holt, 2002).

88. Eliga H. Gould, *Among the Powers of the Earth* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012); Richard Lentz ve Karla K. Gower, *The Opinions of Mankind: Racial Issues, Press, and Propaganda in the Cold War* (Columbia: University of Missouri, 2011); Jill Lepore, *These Truths: A History of the United States* (New York: W. W. Norton, 2018); Richard D. Brown, *Self-Evident Truths: Contesting Equal Rights from the Revolution to the Civil War* (New Haven, CT: Yale University Press, 2017); Jacqueline Jones vd., *Created Equal: A Social and Political History of the United States to 1877* (New York: Longman, 2007); Jack P. Greene, *Pursuits of Happiness: The Social Development of Early Modern British Colonies and the Formation of American Culture* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2004); Stanley Lebergott, *Pursuing Happiness: American Consumers in the Twentieth Century* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014); Richard R. Beeman, *Our Lives, Our Fortunes and Our Sacred Honor: The Forging of American Independence, 1774–1776* (New York: Basic Books, 2013).

hnson, Howard Üniversitesi'nden mezun olan öğrencilere yaptığı konuşmada "özgürlük yeterli değildir" [freedom is not enough] diye bir ifade kullanır. 2005 ve 2010 yılları arasında *Freedom Is Not Enough* adında dört ayrı kitap neşredilmiştir.⁸⁹

Çok uzun olmamak kaydıyla sloganlar da işe yarayabilir. *Free Soil, Free Labor, Free Men* [Özgür Toprak, Özgür Emek, Özgür İnsan] ve *Eight Hours for What We Will* [Sekiz Saat Hakkımızdır] başlıkları az sözcükle çok şey söylemektedir.⁹⁰ Matthew Klinge'nin *Emerald City* [Zümrüt Kent] adlı kitabı, başlığını 1982'de Seattle için yapılan bir pazarlama kampanyasından alır; fakat Klinge lafını sakınmaksızın bu adın Frank Baum'un "askere alınan işçiler tarafından inşa edilen ve kaprisli bir Büyücü tarafından yönetilen şehri" anlamına da gelebileceğini belirtir.⁹¹

Bazı tarihçiler birincil kaynaklardaki bazı başlıkları yeniden kullanır. Sean Wilentz'ın 2018 tarihli kitabı *No Property in Man*, Charles Sumner'ın 1864 tarihli bir konuşması ve propaganda kağıdıyla aynı adı taşır.⁹² Lucy Salyer'ın *Laws Harsh as*

89. William S. Clayson, *Freedom Is Not Enough: The War on Poverty and the Civil Rights Movement in Texas* (Austin: University of Texas Press, 2010); Nancy MacLean, *Freedom Is Not Enough: The Opening of the American Workplace* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008); James T. Patterson, *Freedom Is Not Enough: The Moynihan Report and America's Struggle over Black Family Life; From LBJ to Obama* (New York: Basic Books, 2010); Ronald W. Walters, *Freedom Is Not Enough: Black Voters, Black Candidates, and American Presidential Politics* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2005).

90. Eric Foner, *Free Soil, Free Labor, Free Men: The Ideology of the Republican Party before the Civil War* (New York: Oxford University Press, 1970); Roy Rosenzweig, *Eight Hours for What We Will: Workers and Leisure in an Industrial City, 1870–1920* (New York: Cambridge University Press, 1985).

91. Matthew Klinge, *Emerald City: An Environmental History of Seattle* (New Haven, CT: Yale University Press, 2009), 6–7.

92. Sean Wilentz, *No Property in Man: Slavery and Antislavery at the Nation's Founding* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 266.

Tigers adlı kitabının başlığı Çinli bir göçmen tarafından Angel Adası Göçmen İstasyonu'nun duvarlarına yazılan bir şiirin başlığından gelir.⁹³ Suzanne Smith'in *Dancing in the Street* ve Jefferson Cowie'nin *Stayin' Alive* adlı kitapları, başlıklarını inceledikleri şarkılardan alır.⁹⁴ Başka bir yöntem de var olan bir başlığı biraz değiştirmektir. Örneğin Sarah Igo'nun kitabı W. H. Auden'in 1940 tarihli "*Unknown Citizen*" [Meçhul Yurttaş] şiiriyle başlar ve Igo bu şiirin adında küçük bir oynama yaparak kendi kitabının adını koyar: "*The Known Citizen*" [Malum Yurttaş].⁹⁵

İSİM-FİİLLER

Tarih, insanları ve yaptıkları tercihleri incelediğinden bazı tarihçiler bu seçimleri isim-fiillerle vurgular. *Sorting Out the New South City* [Yeni Güney Şehrini Düzenlemek], *Electrifying America* [Amerika'yı Elektriğe Kavuşturmak] ve *Selling Sounds* [Sesleri Satmak] başlıkları bize insanların ne yaptığını anlatır. *Loving Nature, Fearing the State* [Doğayı Sevmek, Devletten Korkmak] ise bize insanların neye inandığını anlatır. Yaratmayla alakalı fiiller teknoloji hikâyelerine uygundur: *Building New York's Sewers* [New York'un Kanalizasyonunu İnşa Etmek], *Building the American Highway System* [Amerikan Otoyol Sistemini İnşa Etmek], *Inventing the Internet* [İnterneti İcat etmek]. Ancak fikirlerin veya

93. Lucy E. Salter, *Laws Harsh as Tigers: Chinese Immigrants and the Shaping of Modern Immigration Law* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1995).

94. Suzanne E. Smith, *Dancing in the Street: Motown and the Cultural Politics of Detroit* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999); Jefferson R. Cowie, *Stayin' Alive: The 1970s and the Last Days of the Working Class* (New York: New Press, 2012).

95. Sarah E. Igo, *The Known Citizen: A History of Privacy in Modern America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018).

kurumların oluşturulmasına da atıfta bulunabilirler: *Inventing a Christian America* [Hristiyan Bir Amerika İcat Etmek], *Creating the Corporate Soul* [Kurumsal Ruhu Yaratmak], *Becoming Mexican American* [Meksika Kökenli Amerikalı Olmak]. Barbara Hahn “parlak tütünün” bir insan icadı olduğunu, doğal bir tür olmadığını vurgulamak için kitabının başlığında ve alt başlığında iki tane isim-fiil kullanır: *Making Tobacco Bright: Creating an American Commodity, 1617–1937* [Tütünü Parlaklaştırmak: Bir Amerikan Malı Yaratmak, 1617-1937].⁹⁶

DOLAMBAÇSIZ BAŞLIKLAR

İyi bir başlığın aşırı zekice olması gerekmez. *The Horse in the City* [Şehirdeki At] incelikli bir başlık değildir; ancak şehir atları

96. Thomas W. Hanchett, *Sorting Out the New South City: Race, Class, and Urban Development in Charlotte, 1875–1975* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1998); David E. Nye, *Electrifying America: Social Meanings of a New Technology, 1880–1940* (Cambridge, MA: MIT Press, 1992); David Suisman, *Selling Sounds: The Commercial Revolution in American Music* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012); Brian Allen Drake, *Loving Nature, Fearing the State: Environmentalism and Antigovernment Politics before Reagan* (Seattle: University of Washington Press, 2013); Joanne Abel Goldman, *Building New York's Sewers: The Evolution of Mechanisms of Urban Development* (West Lafayette, IN: Purdue University Press, 1997); Bruce Edsall Seely, *Building the American Highway System: Engineers as Policy Makers* (Philadelphia: Temple University Press, 1987); Steven K. Green, *Inventing a Christian America: The Myth of the Religious Founding* (New York: Oxford University Press, 2015); Roland Marchand, *Creating the Corporate Soul: The Rise of Public Relations and Corporate Imagery in American Big Business* (Berkeley: University of California Press, 1998); George J. Sanchez, *Becoming Mexican American: Ethnicity, Culture, and Identity in Chicano Los Angeles, 1900–1945* (New York: Oxford University Press, 1995); Barbara M. Hahn, *Making Tobacco Bright: Creating an American Commodity, 1617–1937* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2011).

hakkında bilgi edinmek isteyen okurları bulacaktır.⁹⁷ *The Myth of Southern Exceptionalism* [Güneyin İstisnai Olduğu Efsanesi] ise muhteşem bir başlıktır. Kitabın ana argümanını öğrenmek için raftan indirmenize bile gerek yoktur.⁹⁸

ALT BAŞLIKLAR

Bir kitap veya makalenin gerçekte ne hakkında olduğunu öğrenmek için genellikle alt başlığı okumanız gerekir. Örneğin “*Somebody Done Nailed Us on the Cross*” [Biri Bizi Çarmıha Gerdi] başlığının aslında “*Federal Farm and Welfare Policy and the Civil Rights Movement in the Mississippi Delta*” [Federal Çiftlik ve Refah Politikası ve Mississippi Deltası’ndaki Medenî Haklar Hareketi] ile ilgili olduğu anlaşılır.⁹⁹ Bu biraz uzun alt başlık sayesinde söz konusu makale çiftlik politikaları, refah politikası, medenî haklar ve Mississippi Deltası ile ilgili veri tabanı aramalarında görünecektir. Bazen de bir tarihçi sıralamayı tersine çevirerek daha ayrıntılı bilgileri ön sıraya koyar. Örneğin *War and Politics* [Savaş ve Siyaset] başlığı nispeten belli bir konu üzerine yazılmış bir kitap için berbat bir başlık olurdu ve kimse ne hakkında olduğunu bilmezdi. Ancak Kathryn Steen’in kitabının alt başlığı olarak iş görür: *The American Synthetic Organic Chemicals Industry: War and Politics, 1910–1930* [Amerikan Sentetik Organik Kimyasallar Sanayii: Savaş ve Siyaset, 1910-1930]. Bu alt başlık, teknoloji politikaları ya da sanayinin askerî etkileriyle ilgilenen

97. Clay McShane ve Joel Tarr, *The Horse in the City: Living Machines in the Nineteenth Century* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2011).

98. Matthew D. Lassiter ve Joseph Crespino, *The Myth of Southern Exceptionalism* (New York: Oxford University Press, 2009).

99. Cobb, “‘Somebody Done Nailed Us on the Cross,’ ” 912–36.

okurların bu kitabı faydalı bir vaka çalışması olarak görebileceklerine işaret eder.¹⁰⁰

REVİZYON

İşini ciddiye alan yazarlar birden fazla taslak hazırlar ve ne kadar çok gözden geçirirlerse, eserin nihai hâli de o kadar parlak olur. Fakat revizyon zaman alır. Tarihçilerin umumiyetle son teslim tarihlerini geçirmemek için ciladan fedakârlık etmesi icap eder. Uygulanacak birkaç strateji, gözden geçirme safhasında sahip olduğunuz zamanı en iyi biçimde değerlendirmenize yardım edebilir.

BİR KENARA KOYMAK

Taslağı yazdıktan sonra bir süre bakmamak gibisi yoktur. Her gün gördüğünüz ayrıntıları fark etmek zordur; ama bir müddet ara vermek taslağınızı başkalarının gözünden görmenize yardımcı olabilir. Örneğin David Herbert Donald bir eserinin iki taslağını yazıp üçüncü bir taslak denemesine geçmeden önce birkaç haftalığına bir kenara koyar. Verdiği bir röportajda da şöyle der: “Tekrar okurum ve sık sık kendime ‘Vay canına, nasıl olur da böyle ahmakça bir şey yazdım!’ derim ve arada sırada da ‘Vay be, bu paragrafta bayağı iyi iş çıkarmışım.’ derim”.¹⁰¹

100. Kathryn Steen, *The American Synthetic Organic Chemicals Industry: War and Politics, 1910–1930* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2014).

101. Judith Lee Hallock, John C. Waugh ve Drake Bush, *How Historians Work: Retelling the Past—From the Civil War to the Wider World* (Buffalo Gap, TX: State House Press, 2010), 271.

TERSİNE ANAHAT ÇIKARMA

Anahatlar olgularınızı ve fikirlerinizi toplarken yararlı kılavuzlar olabilir; ama ilk taslağı yazıp tutarlılığını kontrol etmek istediğinizde de aynı derecede değerli araçlardır. Mevcut bir taslaktan bir anahat elde etmek “tersine anahat çıkarma” olarak adlandırılan eski bir tekniktir. Bu tekniğe göre bir anahat ile başlanıp bir metin oluşturmak yerine tamamlanmış bir metinle başlanıp bundan bir anahat oluşturulur.¹⁰² Tersine anahat çıkarmanın hızlı bir yöntemi, tüm konu cümlelerinizi kesip ayrı bir belgeye yapıştırarak bunların tutarlı bir anlatı veya argüman oluşturup oluşturmadığını görmektir. Organizasyon ile ilgili on üçüncü bölümde de belirtildiği gibi bazı tarihçiler konu cümlelerini bir araya getirerek, daha uzun bir pasajın kesintisiz bir özetini oluşturabilecek pasajlar yazar. Konu cümlelerindeki geçiş kelimeleri özellikle önemlidir. Her biri belirli bir olay ya da kaynakla ilgili bilgi içeren bir dizi paragraf yazmak yeterli değildir. Benzerlik (benzer şekilde, ayrıca), zıtlık (rağmen, karşın, fakat) ve nedensellik (sonuç olarak, çünkü) kelimeleri ve ifadeleri, okurunuzda tek tek parçaların birbirine nasıl eklendiğini anlatır.

Bir arkadaşınızı taslağınızın tersine anahattını çıkarmaya ikna edebilirsiniz çok daha iyi olur. Böylece ana noktaları ne kadar iyi iletebildiğinizi görebilirsiniz. Nispeten gayriresmî bir şekilde okurunuzdan hikâyenizi ve argümanınızı size anlatmasını isteyebilirsiniz.

KELİME BÜTÇENİZİ DENETLEMEK

Tersine anahatlar, kelime bütçenizi her konunun önemiyle eşleştirmenize de yardımcı olabilir. Kurgu yazarı Aaron Hambur-

102. Hardy Hoover, *Essentials for the Scientific and Technical Writer* (New York: John Wiley & Sons, 1970), 40.

ger, taslaklarındaki fazlalıkları bulmak için tersine anahatları nasıl kullandığını şu sözlerle anlatır: “Belki de yüzüncü kez hikâyelerime bakarken onları sahne sahne tahlil etmeye karar verdim ve her birinin kaç sayfa tuttuğunu ve eserin ne kadarının aksiyona ve farklı kişilere adandığını not ettim. Bu hesaplamanın acımasızca dürüst olduğu ortaya çıktı. Bazı hikâyelerde ana çatışmayı örmek için ne kadar uzun zaman harcadığımı, en önemli duygusal anlardan bazılarına ise ne kadar az zaman ayırdığımı görünce utandım. Diğer hikâyelerde ise sahnelerin çoğunun aşağı yukarı eşit uzunlukta olduğunu gördüm. Bu sayede kesip çıkarma işlemini yapmak çalışmanın genelinde yapılacak bir bütçe kesintisi kadar kolay hâle geldi.”¹⁰³ Bu hesaplama, tarih de dâhil olmak üzere kurmaca olmayan yazılar için de aynı derecede dürüsttür. Okurunuzun özellikle belirli insanlara, olaylara ve temalara dikkat etmesini istiyorsanız bu insanlara, olaylara ve temalara en fazla yeri ve en fazla sözcüğü ayırmanız gerekir.

KULAĞA HİTAP EDEREK YAZMAK

Yazdığınız her şeyi –her bir kelimeyi– sesli okuyun, hatta gerekirse size okuması için birine tabiri caizse rüşvet verin. Söylemesi zor olan veya kulağa tekrar gibi gelen her şeyi yeniden yazın. Alıntılarda takılırsanız onları çıkarın ve yerine kendi kelimelerinizi koyun, hem böyle yaparak konuyu daha rahat ifade edebilirsiniz. Richard White şöyle der: “Sesli okunduğunda ahenkten mahrum yahut hiçbir anlam ifade etmeyen cümleler yüzüme tokat gibi çarpar.”¹⁰⁴

103. Aaron Hamburger, “Outlining in Reverse,” *Opinionator* (blog), 21 Ocak 2013, <https://opinionator.blogs.nytimes.com/2013/01/21/outlining-in-reverse/>.

104. White, “The Writer’s Studio with Richard White,” 2.

Aşırı uzun cümlelerin attığı tokat özellikle sert olur. İsim vermeyeceğim, ama bir keresinde öğrencilerime fayda sağlayacağını düşündüğüm, derinlemesine araştırılmış ve ikna edici biçimde kaleme alınmış bir makale vermiştim. Ne yazık ki yazar makalesini tuzaklarla doldurmuştu. Örneğin doksan altı sözcükten, dokuz virgülden, bir çift parantezden, atıf yapılmamış bir alıntıdan ve iki ayrı dipnottan oluşan (ve tabii ki edilgen çatıda yazılmış) bir cümle vardı. Pek de şaşırtıcı olmayacak şekilde, çok az öğrenci makaleyi sonuna kadar okumuştur. Bana öyle geliyor ki yazar taslağını bir noktada sesli okusaydı, bu tarz cümleleri iki ya da daha fazla cümleye bölerek düşüncelerinin takip edilmesini kolaylaştırabilirdi. Aynı mantıkla aşırı uzun paragraflar olup olmadığına da bakmanız gerekir. 125 kelime, yani ortalama beş cümle genellikle yeterli olacaktır. Eğer 250 kelimeden daha uzun yazacaksanız bir nedeniniz olsun.

TIRAŞLAMAK

Devam eden bir çalışma büyüyen bir ağaç gibidir, güneş ışığı alabilecek her yöne dal atar. Projeniz olgunlaştıkça bu dalların bazılarını budamalı, ana argümanınızın ya da anlatınızın ağırlığını destekleyecek güçlü ve merkezî bir gövde bırakmalısınız. Bazen budamak keyif verir, özellikle de aylardır karşınızda duran bir soruyu cevaplamaya çalışmak yerine silebileceğinizi fark ettiğinizde. Ama budamak bazen de acı vericidir, bilhassa üzerinde çok emek harcadığınız bir paragrafın çalışmanızın son hâlinde yeri olmadığı ortaya çıktığında.

Joanne Meyerowitz, bahçecilikten ziyade sinematik bir metafor tercih ederek şöyle der: “Araştırmamızı yaparız, bulgularımızı düzenleriz ve sonra da ilgili kanıtlar yığını birleştirip gerisini çöpe atan acımasız bir tashih işine gireriz. Teğet temalar, bağlam, anekdotlar, görseller ve açıklayıcı yorumlar kelime sını-

rına, duvardaki boşluğa ya da elli dakikalık bir derse sığmayabilir ve kaynaklarımızdan derlediğimiz en ikna edici parçalardan bazıları, en nihayetinde ortaya koymayı umduğumuz noktalardan uzak bir yere düşebilir. Eserin nihai hâlimden kesilen her şey, kesim odasının zeminine büyük bir gümbürtüyle düşer. Bu, sürecin gerekli bir parçasıdır; fakat en azından bende genellikle biraz pişmanlık hissi uyandırır.”¹⁰⁵ Kendi eserinizde kesinti yapmak çok acı veriyorsa bir arkadaşınızdan taslağı okumasını isteyin ve metni yoğunlaştırarak kısaltmanın yollarına bakın. (Bu fikir için Steph’e teşekkürler.)

Bilgisayarın en güzel yanlarından biri, taslağa ait olmayan bir pasajı tamamen yok etmenize gerek kalmaması ve geçici olarak bir kenara kaldırabilmenizdir. Yine metaforlarla anlatmak gerekirse, yeri değiştirilen bu pasajlar gelecekteki çalışmanızın başlangıç noktaları olabilir. Mara Keire, taslağından çıkarmak zorunda kaldığı “güzelim paragraflardan” bahsederken şöyle der: “Onları ayrı bir klasörde ‘hamur mayası’ niyetine tutuyorum.”¹⁰⁶ Ve böylece süreç yeniden başlar.

105. Joanne Meyerowitz, “The Cutting Room Floor,” *American Historian*, Aralık 2019.

106. Mara Keire (@MaraKeire), “*whines* cutting some LOVELY paragraphs from my paper so I don’t run way, way, WAY overtime,” Twitter, 30 Mayıs 2019, <https://twitter.com/MaraKeire/status/1134052028634816512> [*yakınarak* makalemden bazı GÜZELİM paragrafları çıkarıyorum ki böylece vaktimi çok, çok, ÇOK aşmıyorum]; Mara Keire (@MaraKeire), “I Do. I Keep Them in a File That I Think of as My ‘Starter Dough,’ ” Twitter, 31 Mayıs 2019, <https://twitter.com/marakeire/status/1134229775025934336?s=12> [Öyle yapıyorum. Onları ayrı bir klasörde ‘hamur mayası’ niyetine tutuyorum].

ON ALTINCI BÖLÜM

NEŞRETME

16. yüzyıldan bu yana “neşir” [*publication*], basılı bir eserin oluşturulması ve dağıtılması anlamına gelmektedir. Fakat daha eski bir anlamı da vardır: “Bir şeyi kamunun bilmesini sağlama işi.”¹ Tarihçiler kelimenin her iki anlamıyla da neşir faaliyetinde bulunur. Evet, bulgularının dizgiye konmuş ve basılmış hâllerini, yani kitapları ve dergi makalelerini çok önemserler. Ancak bulgularını konuya ve hedef kitleye en uygun formatta kamuya duyurma konusunda da kararlılardır.

Genelde tarihçiler devam etmekte olan projelerinin bazı safhalarında çalışmalarının bazı kısımlarını farklı gerekçelerle yayınlr. Projelerinin erken aşamalarında, gelecekteki çalışmalara rehberlik etmek için geri bildirim isteyebilirler. Projenin doruk noktasında, en önemli bulgularının parlak bir kaydını –kalıcı olmasını umarak– bir makale veya kitap hâlinde neşredebilirler. O zaman bile bu neşir işi bitmez; çünkü dikkatleri kitaplarına çekmek isterler. Benzer şekilde tarihçiler, farklı kitleler için de farklı formatlarda eserler meydana getirir. Bir dergi makalesini akademisyen meslektaşlarına, bir kitabı genel okura ve bir köşe yazısını da kitap okuyacak zamanı olmayan ama o kitaptaki bulguların kısa bir özetinden faydalanabilecek insanlara yönelik olarak hazırlayabilir ve ardından da hikâyeyi metinlerden çok görseller ve eserler kullanarak yeniden anlatan

1. “Publication, n.,” in *OED Online* (Oxford University Press).

bir müze sergisi için iş birliği yapabilirler. Hepsinin kendine has faydaları vardır.

İPUÇLARI

- Diğer insanlar gibi tarihçiler de yalnız yaşayamaz. Fikirlerinizi test etmek ve çalışmalarınızı güçlendirmek için başkalarıyla birlikte çalışma fırsatlarını araştırın.
- Hakem değerlendirmesi zorlu, adil ve teşvik edici olmalıdır.
- Anlatacak bir hikâyeniz varsa bunu birden fazla şekilde anlatın.

BAŞKALARIYLA OYNAMAK

Diğer disiplinlere nazaran tarih oldukça münzevi bir uğraştır. Tek yazarlık yaygındır. Bu nedenle tarihçiler projeler üzerinde tek başlarına sessizce çalışarak yıllar geçirebilir. Çok yazarlığın norm olduğu laboratuvar bilimi veya diğer disiplinlerde görülen daimi bir ekip çalışması yoktur. Yine de hem diğer tarihçiler hem de kendi disiplinleri dışındaki diğer insanlarla pek tabii ki birlikte çalışırlar.

İş birliğinin birçok faydası vardır. Bir tanesi kesinliktir. Alex Lichtenstein'in iddia ettiği gibi "Bütün araştırmacılar tarih araştırması yaparken hata yapar. Örneğin yanlış çeviri yaparız. Acele edip eksik notlar alırız. İşe yarayan faraziyelerin muhkem bilginin önüne geçmesine izin veririz. ... Ancak neşre giden çileli yolun bir yerinde –danışmanla yapılan bir toplantıda, tez savunmasında, konferans tebliğine verilen cevapta, bir dergi veya yayıncı için hazırlanan okur raporunda, hatta meslektaşlarla yapılan sıradan bir tartışmada– daha bilgili başka bir araştırmacı

genellikle bu hataları yakalar.”² Daha sık olarak ise bazı araştırmacılar projenizin ayrıntılarını bu hataları yakalayacak kadar iyi bilmeseler de size bağlam ve karşılaştırmalar sunabilir veya öyle sorular sorarlar ki bu soruların cevapları daha ilgi çekici bir argüman ya da hikâye oluşturabilir.

KONFERANSLAR

Araştırmamız ilerledikçe konferansların bildiri çağrılarını takip etmeniz iyi olur; çünkü böyle bir konferansta sunum yapmak çalışmanız hakkında geri bildirim almak ve okur kazanmak için harika bir yoldur. Ayrıca konferansı düzenleyen kuruluşun çıkardığı dergide makalenizi neşredebilirsiniz. Bazı araştırmacılar aynı konferansa yıllarca düzenli bir şekilde iştirak eder, başka kurum ve şehirlerden arkadaş ve meslektaş çevresi edinirler. Bazıları da iki ya da üç konferans arasında gidip gelerek konuları hakkında farklı bakış açıları kazanır. Bu, çalışmanız birden fazla alt alanı kapsıyorsa çok faydalıdır.

Dünyanın farklı yerlerinden tarihçiler çok sayıda akademik dernek kurmuştur. Bir tarihçinin bu topluluklarla kurduğu bağlantılar, bir proje süresince ya da meslek hayatı boyunca çalışmalarını şekillendirebilir. İster coğrafya ile tanımlansın (*Southern Historical Association* [Güney Tarih Derneği], *Western History Association* [Batı Tarih Derneği]) ister kronolojiyle (*Society for Historians of the Early American Republic* [Erken Amerikan Cumhuriyeti Tarihçileri Derneği]) ister metodoloji (*Oral History Association* [Sözlü Tarih Derneği]) ister konuyla (*Business History Conference* [İşletme Tarihi Konferansı], *Berkshire Conference on the History of Women* [Berkshire Kadın Tarihi Konferansı]) ya da başka bir özel-

2. Alex Lichtenstein, “From the Editor’s Desk: Outrages,” *American Historical Review* 124 (Ekim 2019): xv.

likle tanımlansın, her dernek belirli bir grup soruyla ilgilenen tarihçilerden oluşan bir topluluk oluşturur. (Kısmî bir envanter için Amerikan Tarih Derneği'nin bağlı topluluklar listesine bakabilirsiniz.)³ Bu derneklerin birçoğu yeni üyeler kazanmaya heveslidir; bu nedenle mesleklerinin hangi aşamasında olursa olsun, kendi alanlarına yeni giren araştırmacılara kapılarını açarlar. Her yıl düzenledikleri konferanslar Amerikan Tarih Derneği ya da Amerikan Tarihçiler Örgütü (*Organization of American Historians*) tarafından düzenlenen devasa ve çok otelli toplantılardan daha küçüktür. Bu toplantılar insanlarla tanışmak için daha kolay ortamlar olabilmektedir. Sadece öğrencilere yönelik olarak düzenlenen yerel konferanslar da daha sıcak ortamlar sunabilir.

Büyük ve hatta orta ölçekli konferanslar, devam etmekte olan bir çalışma için nadiren ayrıntılı geri bildirim fırsatları sunar; ama yine de sonrasında bir çalışmayla ilgili daha ayrıntılı tartışmalara istekli insanlarla tanışmak için uygun yerler olabilir. Öncesinde dolaşıma girmiş bildirileriyle küçük çaptaki çalıştaylar daha yararlı olabilir, ancak bunları bulmak daha zordur.⁴

Sizi araştırmanıza daha fazla zaman ayırmaya ve önemli noktalar hakkında düşünmeye zorladığı müddetçe her konferans sizin için iyi bir konferans olabilir. Konferansın kendisinde ne olursa olsun, göndereceğiniz tebliğin son teslim tarihi çalışmanızın bir bölümündeki bazı boşlukları doldurmanızı ve konuyu nasıl tanıtacağınızı düşünmenizi sağladıysa bir şeyler kazanmışsınız demektir. İlgi alanlarınızla yakinen alakalı birkaç kişiyle tanışır ve iletişim hâlinde kalırsanız harika bir konferans geçirmiş olursunuz.

3. "Affiliated Societies," American Historical Association, <https://www.historians.org/about-aha-and-membership/affiliated-societies>.

4. Linda Gordon, "The WRITER'S STUDIO with Linda Gordon," *Modern American History* 1 (Mart 2018): 125.

Konferans formatları değişiklik gösterir; ama en yaygın sunum biçimi panellerdir. Bu paneller üç ya da dört sunumdan oluşur ve ardından başka bir araştırmacının yorumunu ve dinleyicilerin sorularını içerir. Araştırmacılar bu formatı ısrarla eleştirir ve küçümser; zira genelde sunum sahipleri kendilerine ayrılan süreyi aşar ya da dinleyiciler soru sormak yerine yorum yapar. (Açıkçası neden bu kadar insan için bir soru bir yorumdan daha değerlidir, ben de bunu anlayamıyorum.) Ayrıca bir sunumun nasıl yapılması gerektiğine dair birçok tavsiyeden de faydalanabilirsiniz ki bu tavsiyelerin çoğu aslında tek bir göreve işaret eder: Konuşmanızı size ayrılan süre içinde ve olabildiğince eğlenceli bir şekilde yapana kadar prova yapmak.⁵

Bu kitabın tarih araştırması rehberi olması hasebiyle vurgulamakta yarar var, bir konferans bildirisi devam etmekte olan bir çalışmaya geri bildirim almak için bir fırsattır. Muhtemel bir işvereni ya da yayıncıyı etkilemeye çalışıyorsanız öne sürdüğünüz argüman olabildiğince parlak ve kusursuz olsun. Fakat amacınız geri bildirim almak ise dinleyicilerinize sorular yöneltmeyi düşünün. Örneğin şu soruları sorabilirsiniz: “Bu iddia sizi ikna ediyor mu?” “Şu anda karşımızda kafa karıştırıcı bir birincil kaynak ya da olay var. Bundan ne anlamalıyım?” “Keşfetmem gereken başka benzer hikâyeler önerebilir misiniz?” Paneliniz de sonuçta bir kamusal alandır ve bu tarz soruları orada soracak kadar kendinizi rahat hissetmeyebilirsiniz. Ancak bir konferans sayesinde bu tür soruları panelist arkadaşlarınıza konferanstan önce veya konferans sırasında yahut da fuayede gayriresmî buluşmalar esnasında sorma şansınız olacaktır.

Kendi sahanız dışındaki ya da tamamen akademi dışındaki konferanslara katılmak yeni fırsatlar sunabilir ve size okurla-

5. Paul N. Edwards, “How to Give an Academic Talk,” n.d., <http://pne.people.si.umich.edu/PDF/howtotalk.pdf>.

rın hangi soruların cevaplanmasını isteyebileceği hakkında ya da en azından yeni bakış açılarına dair bir fikir verebilir. Ben şahsen ulaşım tarihi hakkında yazarken mühendisleri, planlamacıları ve diğer uygulayıcıları bir araya getiren Ulaşım Araştırma Kurulu'nun yıllık toplantılarında harika tecrübeler kazandım. Daha az dostane etkileşimler bile değerli olabilir. Örneğin bir keresinde Bisfenol A'nın (BPA) tarihi hakkında yazan Sarah Vogel bazı bulgularını sunarken bir BPA üreticisi kaba bir şekilde sözünü keser. Vogel, daha sonra bu tecrübenin "iradesini sağlamlaştırdığı ve özgüvenini artırdığı" sonucuna varır.⁶

SOSYAL MEDYA

Akademik konferanslar ve dergiler 19. yüzyılın sosyal medyası olarak ortaya çıkmıştır. Onlar da fikir ve bilgi paylaşmak ve ilişkiler kurmak için insanları bir araya getiren o zamanın araçlarıdır. 20. yüzyılın sonlarından bu yana elektronik iletişim bu geleneksel araçları daha da zenginleştirmiştir. Akademik elektronik iletişimin hem araçları hem de normları hızla gelişmektedir; fakat bazı temel işlevler sabit kalmaktadır. Akademik iletişim ağları, araştırmacıların başkalarının ne üzerinde çalıştığını bilmelerine; soru sormalarına ve cevaplamalarına; yeni yayınlar, kaynaklar ve fırsatlar hakkında bilgi edinmelerine ve kişisel bağlantılar kurup konferans panellerine ve muhtelif iş birlikleri sağlamaya imkân sağlar.

Yıllar içinde birçok elektronik medya moda oldu ve unutuldu. 1990'larda World Wide Web'in yaygınlaşmasından önce çok sayıda araştırmacıya ulaşmak için en iyi araç e-posta listeleliydi. 2000'lerde birçok tarihçi gerek tek yazarlı gerekse gruplar tarafından işletilen bloglara yöneldi. 2010'larda ise "tarih Twit-

6. Sarah A. Vogel, *Is It Safe? BPA and the Struggle to Define the Safety of Chemicals* (Berkeley: University of California Press, 2012), xx.

ter'ı" popülerliğini gittikçe arttırdı. (Bu kitapta atıf yapılan eserlerin kim bilir ka ı bana Twitter aracılığıyla ulaşmıştır.) Bu teknolojilerin her birinin artıları ve eksileri vardır. Büyük hedeflerinize en fazla uyan sosyal medya hangisiyse onu seçin.

BAĞLANTILAR KURMAK

Zaten bir sosyal medya a ındaysanız tarihçileri bu a a eklemek nispeten kolay olabilir. Çoğu Twitter kullanıcısı takipçilerini denetlemedi i için birkaç dakikada onlarca tarihçiyi bulup takibe alabilirsiniz, hatta Twitter da size başka isim  onerilerinde bulunur. Fakat aklınızda bulunsun, bu kişilerin bilimsel görüşleri bazen arada kaynayabilir; çünkü aynı zamanda akademik dırdır, çökeli siyasî yorumlar ve evcil hayvan resimleri de paylaşırlar. Daha da kötüsü, bazı kullanıcılar kimi hassas konulara dair yorum yaparken araştırmacıları taciz eder.

SORULAR SORMAK

Hâlihazırda kurulu  evrimi i topluluklara katılmak güncel tartışmaların içine girmek için, yeni yayınlar ve yaklaşmakta olan faaliyetlerden haberdar olmak için ve belirli sorulara cevap almak için en kolay yoldur. 1992'de Richard Jensen (Wendy Plotkin ve James Mott'un da yardımıyla) tarihçiler için H-Net adında bir e-posta listeleri a ı kurar.⁷ 2000'lerin ortasında blog

7. Richard Jensen, "Internet's Republic of Letters: H-Net for Scholars," 3 Eylül 2000, <https://web.archive.org/web/20000903084512/http://members.aol.com/danno1/whatis.html>.

ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla H-Net'in kullanımı azalır.⁸ Fakat hâlâ aktif olan listeler bir soruyu alt alanınızdaki onlarca ya da yüzlerce uzmana ulaştırmak için harika bir yol olabilir.

KENDİ SESİNİZİ BULMAK

Bir blog gönderisi, kısa gündelik mesajlar ve muhkem ama ağır bir dergi makalesi arasında makul bir mecra olabilir. Bilimsel kuruluşlar, araştırma kütüphaneleri, tarih dernekleri ve benzer düşünen araştırmacılardan oluşan sıradan gruplar her türlü tarihî konuda bloglara ev sahipliği yapmakta ve birçoğu konuk katkılarına sıcak bakmaktadır. Bir grup bloguna katılıp düzenli olarak paylaşım taahhüdünde bulunmak tabii ki daha büyük taahhüttür. Hele kendi blogunuzu kurmak daha da büyük bir özveri gerektirir; zira bunun için de bir haftada harcayacağınız saatleri hesaba katmalısınız. Fakat bloglar hakemli bilimsel çalışmaların yerini tutmasa da kesinlikle bilimsel bir katkı olarak hizmet edebilir ve başkaları tarafından kolayca atıf yapılabilir. Ayrıca daha az sayıda saldırgan okur söz konusudur. Bunun bir sebebi editör ekibinin art niyetli yorumları yazara ulaşmadan silebilmesidir.⁹ (Ne yazık ki herhangi bir yayın (hakemli ilmi çalışmalar bile) trolleri kadın düşmanlığına ve benzeri istismara teşvik edebilir.)¹⁰

8. Robert B. Townsend, "Wither H-Net?," *Perspectives on History*, Eylül 2007.

9. Jacqueline Antonovich, *Nursing Clio* editörü, yazarla yazışmalar.

10. Emily Contois, "I Was Trolled—Here's Why I'm Turning It into a Teaching Opportunity," *Nursing Clio* (blog), 17 Temmuz 2018, <https://nursingclio.org/2018/07/17/i-was-trolled-heres-why-im-turning-it-into-a-teaching-opportunity/>.

Bazı tarihçiler çalışmaları devam ederken araştırmalarını hakkında paylaşım yapar. Örneğin Kenyon Zimmer, Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ABD tarafından sınır dışı edilen göçmen radikallerin kısa hayat hikâyelerini paylaşır ve “Sınır dışı edilenlerden herhangi biri hakkında ek bilginiz varsa ya da bir hata tespit ettiyseniz lütfen benimle iletişime geçin.” der.¹¹ Benzer bir şekilde Stanford’da yüksek lisans öğrencisiyken Cameron Blevins, yeterlilik sınavlarına hazırlanırken aldığı notları (hazırlık yöntemlerini de tartışarak) paylaşır ki bu, aynı alandaki diğer kişiler için büyük bir hizmettir.¹²

Yaklaşık on yıldır sosyal ve beşerî bilimlerde insan denekli araştırmalara dair düzenlemelerin yapılması hakkında bir blog tutuyorum.¹³ Ne zaman yeni bir makale, kitap ya da yoruma denk gelsem kısa bir özet ve analiz yazar, ana temaları işaretleyen etiketler eklerdim. Birkaç yıl sonra, herhangi bir yeni malzemeyi konuyla ilgili önceki çalışmalarla hızlı bir şekilde kıyaslayabilir ve en sonuncu çalışmanın katkısını kendime ve okurlarıma açıklayabilir hâle geldim. Bir gazeteci bana sorular sorduğunda blogtan cevaplar bulabiliyordum. Bir dergi benden bir makaleyi gözden geçirmemi istediğinde de yeni makalenin önceki tartışmalara kıyasla nasıl olduğunu görmek için bloga başvuruyordum. En sonunda hakemli makaleler ve bir kitap için kendi blog yazılarımdan faydalandım. Aslında bu notları kendime saklayabilirdim;

11. Kenyon Zimmer, “Red Scare Deportees,” *Kenyon Zimmer | Historian* (blog), <http://kenyonzimmer.com/red-scare-deportees/>.

12. Cameron Blevins, “Surviving Qualls, Part I: Laying the Groundwork,” *Cameron Blevins* (blog), 11 Ocak 2012, <http://www.cameronblevins.org/posts/surviving-qualls-part-i-laying-the-groundwork/>; Cameron Blevins, “Surviving Qualls, Part II: The Grind,” *Cameron Blevins* (blog), 24 Ocak 2012, <http://www.cameronblevins.org/posts/surviving-qualls-part-ii-the-grind/>.

13. Zachary Schrag, “Institutional Review Blog,” <http://www.institutionalreviewblog.com/>.

fakat onları internete koymak alandaki görünürlüğümü artırdı ve diğer araştırmacıların tahlillerime atıfta bulunmasını sağladı.

Bazı tarihçiler ise Twitter hesaplarını bilimsel alanlarıyla ilgili soruları ya da yanlış anlamaları ele almak için kullanır. Waitman Beorn şöyle bir açıklamada bulunur: “Twitter gibi çevrimiçi medya siteleri sayesinde araştırmacılar normalde hiçbir erişim yöntemiyle ulaşamayacakları binlerce insana ulaşır. Twitter’daki akademik uğraşa “sığ bilim” deniyor; ama aslında bunun tam tersi doğrudur. Bu mecra vecizliği, somut bir yapıyı ve netliği gerektirir. Tarihî istismarları doğrudan, basit ve aleni bir biçimde ele almak zorunda kalırız (ki bu her zaman güçlü olduğumuz bir yönümüz değildir); fakat bu söz konusu biçim, içeriği ya da mesajı değil sadece onun iletilmesini basitleştirir.”¹⁴

ORTAK YAZARLIK

Başkalarıyla birlikte çalışmanın en nihai biçimi ortak bir şekilde ilim yapmaktır. İş birliği diğer disiplinlerde, kamusal tarihte, derlenmiş koleksiyonların ve ders kitaplarının oluşturulmasında yaygın bir uygulamadır. Ancak özgün makale ve monografi üretiminde bu uygulamaya daha nadir başvurulur.

Bir dereceye kadar bu, kaçırılmış bir fırsattır. Her tarihin kendine özgü becerileri ve bilgi temelleri vardır ve pek çok konuda ek bakış açılarından faydalanılabilir. Tamamlayıcı uzmanlığa sahip iki ya da daha fazla tarihçi, bireysel kapasitelerinin ötesindeki soruları ele alabilir. Başka alanlardaki bilimadamlarıyla iş birliği daha da faydalı olabilir. Ayrıca başka profesyonel ağların içinde yer alan biriyle çalışmak sizin ağlarınızı da genişletebilir. Ortak yazarlık, tamamlayıcı uzmanlığa sahip bilima-

14. Waitman Wade Beorn, “When Bad Actors Twist History, Historians Take to Twitter. That’s a Good Thing,” *Washington Post*, 19 Mart 2019.

damlarının eşit şekilde katkıda bulunduğu, akranlar arasında bir ilişki olabilir. Diğer taraftan, gerekli kavramlara ve sorulara sahip olup da çalışmayı yürütmek için zamanı olmayan bir danışman ile görevleri yerine getiren ve iş başında öğrenerek puan alan gönüllü bir talebenin çalışması da olabilir.¹⁵

Ortak yazarlık muhtemel tuzaklara da gebe olabilir. Araştırma ve yazma programınızı başka bir araştırmacınıninkine uydurmak zorundasınızdır. Çalışmanın tutarlı bir bütün görünümü kazanabilmesi için taslakları değiş tokuş etmeniz, birçok yazma ve yeniden yazma sürecinden geçmeniz gerekmektedir. Ortak yazarınızın kendi payına düşeni yapmadığını hissedebilirsiniz; belki hakikaten o da bunu kabul edecektir (hele hayatındaki bazı olaylardan bunalmışsa). Son teslim tarihlerinin önemine dair farklı fikirlere ya da farklı iletişim tarzlarına yahut da nihai yayın sonrası farklı beklentilere sahip araştırmacılar birlikte iyi çalışamayabilir. Sürecin sonunda yarı yarıya elde edeceğiniz itibar için iki kat iş yaptığınızı hissedebilirsiniz.¹⁶

Çoklu yazarlığın daha yaygın olduğu disiplinlerdeki bilimadamları yazarlık payını sürecin mümkün mertebe erken safhalarında müzakere etmenin ve beklentileri sürecin başından sonuna kadar ona göre belirlemenin en iyisi olduğunu öğrenmiştir. Söz konusu çalışmadan ne tür bir kazanım elde etmeye çalıştığınız ve her birinizin ne kadar zaman ve çaba harcamak istediği konusunda anlaşmalısınız. Eğer bir kişi projeye diğerinden çok daha fazla önem veriyorsa, bu kişi kendi payına düşenden daha fazlasını yapmak anlamına gelse bile projeyi kendi tamamlaması gerektiğini düşünebilir.

15. Bridget Maria Chesterton, "Historians Writing Collaboratively," *Perspectives on History*, Ekim 2014.

16. Seth Denbo, "Whose Work Is It Really? Collaboration and the Question of Credit," *Perspectives on History*, Şubat 2017.

HADEM DEĞERLENDİRMESİ

Hakem değerdendirilmesi iki şekilde gerçekleşir: Yayından önce ve sonra. Yayınlanma sürecinden önce bilimsel bir dergi ya da yayınevi belirli bir konudaki uzmanların görüşlerini alır. Bu uzmanlar bir çalışmayı önemi, kanıt niteliğı, ikna edici argümanları ve yorumları açısından değerdendirebilen ve mevzubahis çalışmayı geliştirme adına öneriler sunabilen kişilerdir. Dergi incelemeleri genellikle çift yönlü anonimleştirilir, yani hakemler yazarın adını, yazar da hakemlerin adını öğrenmez. Kitap müsveddeleri daha çok tek yönlü anonimleştirilir, yani hakemlere yazarın adı söylenir. Bunun bir sebebi projeyi incelemeleri istenmeden önce genellikle zaten projeyi duymuş olmalarıdır. Bu nedenle çift yönlü anonimleştirilmiş bir inceleme göstermelik olmaktan öteye gitmeyecektir. Hakemler olumlu bir eleştiride bulunursa çoğı zaman isimlerini açık eder ve bunu ya yazarla doğrudan yazışabilmek ya da kitap kapağını ve katalogunu övmek için yaparlar.¹⁷

Her ne kadar bazı makalelere akademik bloglarda ya da dergilerin özel bölümlerinde dikkat çekilse de yayın sonrası değerdendirme genelde tek tek makalelerden ziyade büyük projelerle (kitaplar, sergiler, web siteleri) ilgilidir. Bu değerdendirmeler genellikle yazarlarının isimlerini taşır ve mevzubahis çalışmanın gözden geçirilmesi için artık çok geç olduktan sonra yazılır. Bu durum, her zaman olmasa da çoğı zaman yayın sonrasında değerdendirme yapan hakemi, yayın öncesindeki hakeme nazaran daha nazik yorumlar yazmaya iter.

17. STM Working Group on Peer Review Taxonomy, "A Standard Taxonomy for Peer Review," Version 2.0, 29 Eylül 2020, <https://osf.io/aynr5/>.

SERT, ADİL VE TEŞVİK EDİCİ

Tarih araştırması ve yazma genellikle hayatta olmayan insanlarla uzun süre birlikte olmayı gerektirse de nihai amaçları hayatta olanlarla iletişim kurmaktır. Bu etkileşim bir projenin birçok safhasında farklı biçimler alır. Bir arkadaşla sohbet etmek kadar gayriresmî veyahut bir yayıncıyla pazarlık yapmak kadar resmî olabilir. Projenin başında, geliştirilme sürecinde ve neşrinden çok sonra gerçekleşebilir. Önemli bir konu seçer ve onu iyi bir şekilde ele alırsanız bu etkileşim siz öldükten çok sonra da devam edebilir; zira gelecekteki araştırmacılar fikirleriniz ve bulgularınızla mücadele içinde olacaktır. Bunun heyecan verici olduğunu düşünmüyorsanız belki de tarihçi değilsinizdir.

Gelecekteki kuşakların çalışmalarınıza nasıl tepki vereceğini kontrol edemezsiniz; ancak hayatınız boyunca aldığınız geri bildirimleri şekillendirme gücünüz vardır. Bir projenin ilk aşamasında çalışmanıza yorum yapılmasını teşvik ederek ve aldığınız önerileri dikkate alarak en iyi versiyonu bir sonraki aşamaya aktarabilirsiniz. Tarihçilerin kitaplarında bu kadar uzun teşekkür bölümleri yazmalarının bir nedeni vardır; zira en iyi eserler birçok elden geçmiştir.

Technology and Culture adlı derginin uzun süre editörlüğünü yapan John Staudenmaier eleştirmenlerden sert, adil ve teşvik edici yorumlar yapmalarını talep ederdi. Ben bunu projenin her aşamasında, yayın öncesi ve sonrasında geri bildirimde bulunmak olarak genişletirdim. Gerçi sorunu çözmek için hâlâ yeterli zamanın olduğu erken dönemde gelecek sert geri bildirimler belki daha sıcak karşılanabilir. Bu tür sert geri bildirimler almak hoş olmayabilir, ancak en güçlü tarihçiler çalışmalarının eleştirildiğini duyabilen, hatalarını kabul edebilen ve daha iyi başka bir taslak yazmak için başa dönebilenlerdir.

Nasıl bir geri bildirim alacağınız büyük ölçüde içinde bulunduğunuz koşullara bağlıdır. Öğrencilerin bir okuru garantidir, yani eğitmenleri. Eğer hakemli editörlük gerektiren bir seminerdelerse veya bir komite tarafından onaylanacak bir tez yazıyorlarsa muhtemelen başka okurları da garantidir. Bazı araştırmacılar, müsveddeleri için düzenledikleri atölyelere insanları getirtecek maddi kaynaklara ya da o taslakları okumak isteyen kişilerle sosyal veya profesyonel bağlantılara sahiptir. Bazıları da konferanslara tebliğ sunarak, bilimsel dergilere makale gönderecek, sosyal medyayı kullanarak ya da belirli bir safhada bir taslağı okumak ya da hazırlık konuşmasını dinlemek üzere sürece dâhil olmuş meslektaşlara, arkadaşlara ve aile fertlerine başvurarak geri bildirim alır. Bazen de gerçekten fedakâr bir arkadaşınız bir kitap müsveddesinin tamamını okuyabilir. Fakat çoğu zaman taleplerinizi başa çıkılabilir parçalara bölerseniz, daha hızlı ve faydalı tavsiyeler alabilirsiniz. Bir hikâyenin ya da argümanın yapısı hakkında yorum yapılmasını isterseniz projenin bütünü yerine çalışmanızın anahattını ya da önerisini okumasını rica etmeyi düşünebilirsiniz.

KİTAP MÜSVEDESİ VE KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

Bazı yazarlar bir zamanlar öğrenciyken aldıklarına benzer nazik ve besleyici yorumlar bekler. Bu bir hatadır. Eğitmenin görevi öğrenciye karşıdır ve bu çoğunlukla sadece en acil endişelere işaret etmek anlamına gelir; bu sayede öğrenci baskı altında hissetmeden kendini geliştirir. Oysa hakemin görevi derginin ya da yayınevinin okuruna karşıdır. Bunun anlamı ise bir kitap müsveddesindeki görüşlerin künhüne vâkıf olarak yazardan onları güçlendirmesini istemek veyahut buna gerek kalmadan editörden söz konusu müsveddeyi bir an önce baskıya göndermesini talep ederek dünyanın bu çalışmadan bir şeyler öğrenmesini sağ-

lamaktır. Fakat aynı zamanda müsveddedeki her kusura işaret etmek anlamına da gelebilir ve hatta bu, müsveddenin reddedilmesiyle ya da yazarın bu çabadan vazgeçmesine neden olabilecek kadar büyük bir değişiklik talebiyle sonuçlanabilir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, ben bir öğrenciden örneğin on sekiz tane önemli sorunu olan bir seminer makalesi ödevi alsaydım, çözümleri öğrencinin gelişmesine yardımcı olacak en acil üç tanesine odaklanırdım. Aynı makaleyi bir hakem olarak okumam gerekseydi, bu on sekiz sorunun hepsini listeleyip neşredilmeden evvel çözülmesini talep ederdim.

Dolayısıyla tabii ki bir hakemin kaba ya da aşağılayıcı olmasını gerektirecek hiçbir gerekçe yoktur; fakat öğretmenlerden, meslektaşlardan ya da arkadaşlardan biraz daha açık sözlü olmak gibi bir görevi vardır. Her müsvedde yayımlanmaya değer değildir ve iyi bir hakem editörün böyle bir kararı vermesine izin verecek kadar açık olmalıdır. İyi bir hakem (ki benim de böyle hakemlerim oldu) bir *yazarı*, son derece kusurlu olan müsveddenin kendisini utanmasındansa hiç yayımlanmaması konusunda ikna edebilir.

Yazarların daha kolay kabul edeceğini umduğum açık sözlü yorumlar yazmak için iki önerim var. Birincisi, ben kim olduğumu bilsem de bilmesem de yazar hakkında yorum yapmayı hedeflerim. Yorumlarım esere yöneliktir, arkasındaki kişiye yönelik değil. (Elbette bir yayınevinin bir kitap önerisi için hakemlik istemesi ve yazarın iyi işler yapma konusundaki itibarını bilmek istemesi gibi istisnalar da vardır.) Tabii ki bu benim normalde tarih yazarken kullandığım yöntemin tam tersidir ki bu yöntemle ben belgelerden ziyade insanlar hakkında yazmaya çalışırım. Fakat bir hakem değerlendirmesinde nezaket kesinlikten daha önemli olabilir. İkincisi, yorumlarımı mümkün olduğunca soru şeklinde kurgularım. Birileri çıkıp “Bu argüman tutarsız!”

diyebilir. Başkası ise aynı düşüncesini “Bu müsveddede 8. sayfada x iddiasında bulunuluyor; ancak 27’nci sayfada tam tersi söyleniyor gibi görünüyor. Hangisi doğru?” diyerek de sunabilir. Bu ikinci yorum sorunu editörün dikkatine sunmaktan da geri kalmazken tutarsızlığı giderebileceğini varsayarak yazara saygı gösterir. Barbara Young Welke’nin müteveffa Peggy Pascoe’nun bir hakem olarak zarafetinden bahsederken belirttiği gibi, ayrıntılar hem övgüyü hem de eleştiriyi güçlendirir. İyi bir hakem bir müsveddede neyin iyi olduğunu ve neyin üzerinde çalışılması gerektiğini mümkün olduğunca kesin bir şekilde açıklayacak, yazara ve editöre müsveddeyi düzeltmek için çaba harcıyıp harcamayacaklarına karar verme yetkisi verecektir.¹⁸

Editörler hakem ve yazar arasında arabulucu olarak görev yapabilir, yazarın yorumları önem sırasına koymasına yardımcı olabilir, hatta ona hangi yorumları güvenle görmezden gelebileceğini söyleyebilir. Mesela yıllar önce hayatımda ilk defa bir dergiye makale göndermiş ve ardından makalem hakkında hakem yorumları almıştım. Bu yorumlarından birinde bir hakemin bir teori ekolü konusunda önce uzmanlaşmam gerektiğine dair önerisi beni endişelendirmişti. Neyse ki çok geçmeden Staudenmaier ile bir konferansta karşılaştığımda bana “Peki o teoriyi okuman gerektiğine dair *ben* bir şey söyledim mi sana?” diye sormuştu. Gerçekten de söylememişti ve nitekim o teoriyi hâlâ okumuş değilim.

Yayın öncesi hakem değerlendirmesi gözlerden ırak gerçekleşir, ama kitap değerlendirmeleri de bir tür hakem değerlendirmesidir. Önemli bir fark şudur: Kitap eleştirmeninin hedef kitlesi kitapta anlatılan olaylar hakkında çok az şey bilen ya da

18. Barbara Young Welke, “The Art of Manuscript Reviewing: Learning from the Example of Peggy Pascoe,” *Perspectives on History*, Eylül 2011.

hiçbir şey bilmeyen okurdur (yani bu konuda bilgi sahibi olan kitap editörü değil). Bu nedenle kitap eleştirmenleri kitabın yaklaşımını analiz etmekten ziyade kitabın hikâyesini özetlemeye önemli bir yer ayırma eğilimindedir. İkinci önemli bir fark ise şudur: Kitap incelemeleri yazarın herhangi bir sorunu gidermesine fırsat veremeyecek şekilde geç yayınlanır ve çoğu zaman yazar artık başka bir işin ya da görevin peşine düşmüş olur. O yüzden eleştirmenler eleştirilerinde nispeten daha nazik olma eğilimindedir ve belki de daha fazla dikkat edilmesi gereken sadece birkaç noktayı vurgularlar. Tecrübeli araştırmacılar eleştirileri dikkatle okumayı öğrenir ve basmakalıp övgülerin satır aralarında gerçek eleştirileri arar.

Bir çalışmayı ister yayımlanmadan önce ister yayımlandıktan sonra inceliyor olun, değeri hakkında aynı temel soruları sorabilirsiniz. Elbette editör olguya dayalı kesinliğe sahip bir çalışma ister; dolayısıyla ne kadar küçük olursa olsun, olguya dayalı hatalar konusunda dikkatli olmalısınız. Bunun da ötesinde editör, bir çalışmanın önemini değerlendirmenizi memnuniyetle karşılayacaktır. Eleştirmenler genellikle araştırma deseni ile ilgili dördüncü bölümde ele alınan kapsam hakkında sorular yöneltir. Dolayısıyla örneğin tarihçinin faillik, kaynaklar, dönemlere ayırma, kapsam ve illiyet konusundaki tercihlerinin yanı sıra önceki çalışmalarla kurduğu doğrudan ilişkiyi de göz önünde bulundurun.

En adil değerlendirmeler bir projeyi kendi şartlarına göre ele alanlardır. Eğer proje hikâyeye yeni aktörler dâhil ettiğini iddia ediyorsa bunu ne kadar iyi yaptığını sorgulayın. Yeni kaynaklar kullanmakla, dönemlere ayırma kıstasını değiştirmekle ya da mevcut yorumlara meydan okumakla övünüyorsa onu bu şartlara göre değerlendirin. Bu arada bir çalışmaya yönelik tek yaklaşım bu olmak zorunda değildir. Belki tarihçi belirli bir grubun

bakış açısından bir hikâye sunma hedefinde başarılı olmuştur. Ancak yine de yazar için başka bakış açıları sunması gerekirdi, diyebilirsiniz. Ama en azından tarihçinin hedeflediği şeyi ne kadar başardığını değerlendirerek işe başlayın.

BASILI ESERLER

Tarihçiler çalışmalarının büyük bir kısmını basılı metinler olarak sunar; zira bunun iyi bir nedeni vardır. Basılı eserler, okurları bir metnin başından sonuna kadar götüren araçlardır ve tarihin zaman içindeki akışını yansıtır. Ayrıca basılı eserler (iyi bir kâğıda basıldıysa) yüzyıllarca dayanan araçlardır; ayrıca tarihçilerin kültürlerimizin anılarını uzun süre muhafaza etme arzusunu yerine getirirler. Akademik tarihçiler özellikle üç basılı formata değer verir: Makaleler, kitap bölümleri ve kitaplar.

DERGİ MAKALELERİ

Biyolojiden ekonomi ve hukuka kadar pek çok disiplinde hakem değerlendirmesinden geçmiş dergi makaleleri bilimsel bilginin yayılmasının temel birimidir. Bir grup olarak tarihçiler kitapları ön plana çıkarır ve bazı velut yazarlar nadiren dergilerde yayın yapar. Fakat ayrıca kitap yazsınlar ya da yazmasınlar, birçok tarihçi için dergi makalesi çeşitli nedenlerle yararlı bir araçtır.

Kimi projeler en iyi sonucu makale olarak neşredildikleri zaman verir. Pek çok dergi makalesinin uzun kitapların veyahut tezlerin yan ürünü olduğu da bir gerçektir; fakat bu durum hepsi için geçerli değildir. Örneğin lisans ve lisansüstü öğrencileri, çalışmalarını makale olarak yayımlayabilir; çünkü bu çalışmalar başka bir format için yeterince uzun değildir. Tecrübelerinden bağımsız olarak her tarihçi kitap uzunluğunda bir projeye giriş-

meden önce bir konuyu makale uzunluğunda bir çalışmayla denemek isteyebilir.

Bir dergiye makale göndermek genellikle alanında uzman iki veya daha fazla kişiden değerli geri bildirimler almayı sağlar. Üstelik makaleniz kabul edilir ve neşredilirse abone olan her kütüphaneye anında dağıtılır; ama tabii bu sayı dergiye bağlı olarak değişir. Eskiden dergiler yazarlara makalelerinin ayrışmalarını satın alma ve böylece arkadaşlarına ve meslektaşlarına gönderme şansı sunmaktaydı. Bugünlerde ise yazarlar aboneliği olmayan meraklı okurlarına PDF gönderme eğilimindedir.

Dergi seçiminde bulunmak hassas bir iştir. Dergiler genelde bir makaleyi aynı anda başka dergilere göndermemenizi ister; öte yandan size yazınızla ilgili kararlarını iletmeleri aylar sürebilmektedir. Başvurduğunuz dergi ne kadar muteberse kabul edilme şansınız o kadar düşük olur ve makalenizin neşredilmesi o kadar uzun sürebilir; ancak sonundaki ödül de bir o kadar büyük olur. Yazdığınız dipnotları okumanızı ve hangi derginin makalelerinin sizi en çok etkilediğine dikkat etmenizi öneririm. Çalışmalarınızla en çok ilgilenecek olanlar muhtemelen o derginin editörleri ve hakemleri olacaktır.

Çalışmalarınızı dergide neşretmenin de olumsuz tarafları vardır. Hakemler makaleleri değerlendirmekte oldukça yavaş olabilmektedir. Ayrıca birkaç hakemden en yavaş olanının hızı belirlemesi ve derginin istenen değişikliklerin tekrar hakemlere gönderilmesini istemesi de cabasıdır. Kabul almanın yarım yıl sürmesi yeterince kötü değilmiş gibi daha da beteri yarım yıl bekleyip reddedilmektir.

KİTAP BÖLÜMLERİ

Antolojiler ve derleme kitaplar birden fazla yazarın bölümlerini tek bir tema etrafında bir araya getirir. Doğru yapıldığı takdirde

bu tür koleksiyonlar tarihî bir meseleyi tek bir yazarın eserinden daha geniş ve derinlemesine ele alabilir. En sevdiklerimden biri Matthew Lassiter ve Joseph Crespino tarafından derlenen ve onların yanı sıra Güney'in tarihi, Afrika kökenli Amerikalıların tarihi ve siyasî tarih alanında uzman olan on bir başka araştırmacının daha katkı sunduğu *The Myth of Southern Exceptionalism* adlı çalışmadır.¹⁹ Bu tarz çalışmaların bazıları, ilgi alanları sizinkiyle büyük oranda örtüşen araştırmacılarla taslak ve görüş alışverişinde bulunma fırsatı sunan konferanslarda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu tarz derleme eserlerin bir eksisi vardır. Potansiyel bir okurun bir bölüme ihtiyaç duyduğunda o bölümü bulması (ya da bir sınıfa ödev olarak vermesi), dergide yayımlanmış olanlarla kıyaslandığında daha zordur. Neyse ki her geçen gün daha fazla antoloji hem basılı olarak hem de tek tek bölümlerin indirilmesine imkân tanıyan elektronik veri tabanlarında yer almakta ve bu durum daha az endişe verici hâle gelmektedir.

KİTAPLAR

Diğer disiplinler ilmi üretkenliğin ana unsuru olarak dergi makalelerini ön plana çıkarırken tarihçiler kitaplara sarılmaktadır. Tarihçiler dergilerde yayın yapsa bile bunu genellikle bir sonraki kitaba giden yolda bir geçiş aşaması olarak görür ve makalelerini kitap bölümlerine uyarlayarak yazarlar.

Kitaplar çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar ve tarihçilere tek bir kelimenin (kitap kelimesinin) ifade edebileceğinden daha fazla esneklik sağlar. Tarihçiler *monografiler* (birincil kaynaklardaki araştırmalara dayanan özel çalışmalar) ile *sentezler* (başkalarının çalışmalarına dayanması gereken daha kapsamlı anlatılar)

19. Matthew D. Lassiter ve Joseph Crespino, ed., *The Myth of Southern Exceptionalism* (New York: Oxford University Press, 2009).

arasında ayırım yapar. Bazı tarih kitapları 200 sayfadan azken bazıları da 800 sayfayı geçer. Üniversite yayınevleri ellerindeki müsveddeleri hakem denetiminden geçirir ve bunu hem dışarıdan uzman hakemler aracılığıyla hem de daimî bir akademisyen kurulu aracılığıyla yaparlar. Ticari yayınevleri bunu yapmaz; ancak editörleri metni iyileştirmek için daha fazla zaman ayırabilir.

Bu farklılıklardan bağımsız olarak tüm kitaplar bir konuyu okur üzerinde sürekli bir intiba bırakacak ve ortak müktesebatımızda kalıcı bir etki oluşturacak kadar derinlemesine incelemeye çalışır. 2010 tarihli bir raporda belirtildiği üzere “kitap, tarih yayıncılığının temel dayanağı olmaya devam etmektedir çünkü geleceğe kalabilecek somut, sürekli ve sağlam gerekçelendirilmiş bir argümanın açıklanmasına ve öne sürülmesine imkân tanımaktadır.”²⁰ Paula Findlen’a göre kitaplar her şey demek değildir; “önemli olan, hangi biçimi alırsa alsın önemli bir tarih metnini şekillendirme yeteneğidir.” Ancak yine de bir format olarak kitabın önemine vurgu yapar. “İyi bir monografi başka hiçbir yayının türünün yapmadığı bir şeyi yapar. Tek bir sesle yazılmış bir bütünün sürekli ve sentetik bir portresini meydana getirir ve bir yazarın araştırmasını kademeli safhalarla incelememize ve öğrenmemize olanak tanır. Bu safhalar bizi tarihî bir konunun içsel bağlantılarının tatmin edici bir şekilde kurulduğu bir portresine götürür.”²¹ Kitap formatının entelektüel değeri bir yana, kitap yazmanın kişisel ve sembolik düzeyde son derece tatmin edici olabileceğini de eklemek isterim. Dergiler artık öncelikli olarak dijitalleşip âdeta ekran süsü hâline gelirken kitaplar hâlâ belirli

20. Diane Harley vd., “Assessing the Future Landscape of Scholarly Communication: An Exploration of Faculty Values and Needs in Seven Disciplines” (Berkeley, CA: Center for Studies in Higher Education, 2010), 396.

21. Paula Findlen, “What Counts: On Books, Articles, and Productivity,” *Perspectives on History*, Eylül 2013.

bir boy ve ene sahip, derinliği, dokusu ve ağırlığı olan fiziksel bir nesne olmaya devam etmektedir. Üstelik sırtında da sizin isminiz görünür.

KAMUYLA ETKİLEŞİM

Halktan uzaklaştıkları yönündeki karalamalara rağmen tarihçiler düzenli olarak gazete ve dergi makaleleri neşreder, gazetecilerle konuşur, bloglar tutar, müze sergilerine katkıda bulunur, halka açık dersler verir ve bulgularını sınıfın ve hakemli dergilerin ötesinde farklı mecralarda paylaşır. Kamuyla bu kadar etkileşim çok az akademik disiplinde vardır.²² Bazı tarihçiler bütün kariyerlerini kamusal tarihe adarken kimileri de nadiren kendi özel alanlarından çıkıp kamuyu ilgilendiren meseleler hakkında yorum yapar. Bazen de kamuya açık bir sunum meraklı dinleyicileri kişinin çalışmasının daha ilmi versiyonuna yönlendirebilir. Daha yaygın olan amaç ise bulguları karşıya iletmektir; bu basitleştirilerek ve kısaltılarak, fakat çarpıtılmadan yapılır.

WEB SİTELERİ VE SOSYAL MEDYA

Okumanın giderek ekrana bakmak anlamına geldiği bir çağda, tarihçiler çalışmalarını bilgisayarlar için uyumlu bir hâle dönüştürmenin yollarını aramaktadır. 1990'larda grafiğe dayalı

22. Max Boot, "Americans' Ignorance of History Is a National Scandal," *Washington Post*, 21 Şubat 2019. Max Boot'un *Washington Post* gazetesinde ilgisiz tarihçilere yönelik bu çıkışının yayımlandığı gün, *Washington Post*'un önceki altmış gün içinde çeşitli disiplinlerden bahseden yazılarını araştırdım. Söz konusu gazetede tarihçilerden 304 defa bahsederken siyaset bilimcilerden 87, sosyologlardan 38, antropologlardan 17 ve krimonoglardan ise 12 defa bahsedilmişti. İktisatçılardan bahsedilme sayısı ise 450'ydi.

tarayıcıların kullanılmaya başlamasından önce bile tarihçiler (CD-ROM'lar gibi) dijital medyadan faydalanmanın yollarını aramış ve metinlerini görüntüler, sesler ve bağlantı adresleri ile birleştirerek mürekkep ve kâğıdın sınırlarının ötesinde hikâyeler ve argümanlar oluşturmayı amaçlamıştır. Bant genişliği daha geniş bir medya yelpazesine izin verecek şekilde arttıkça da World Wide Web'e yönelmişlerdir.²³

Web siteleri geleneksel basılı formata nazaran önemli artılar sunar. Renkli görüntüler, hareketli görüntüler, ses, etkileşimli özellikler gibi basılı bir malzemeye dâhil edilmesi zor veya imkânsız veri yığınları içerebilirler. Basılı yayınlara kıyasla bilgiyi daha hızlı yayabilirler. Örneğin meslektaşım Lincoln Mullen'ın America's Public Bible adlı web sitesi resmî olarak açılmadan çok daha önce *Journal of American History* adlı dergide değerlendirilmiştir.²⁴ Ayrıca web siteleri –eğer herkese açık olursa– binlerce, hatta milyonlarca ziyaretçiyi kendilerine çekebilirken bilimsel bir dergi makalesinin ya da bir kitabın çekeceği okur sayısı yüzlerle ifade edilir. Siteler ve bloglar kullanıcıların yorumlarına yer verebilir ve bazen tarihî olaylara katılanların veya bir konuda özel uzmanlığa sahip kişilerin ilgisini çekebilir. Örneğin 1990'ların sonlarında hazırladığım kişisel web sitem, Washington Metro-su'nun planlamasında yer almış bazı kişilerin dikkatini çekmiş ve bu kişiler daha sonra benimle iletişime geçerek araştırmama büyük katkılar sunmuştur.

Fakat hayatta her şeyde olduğu gibi burada da bir ödünde bulunmak gerekir. Bir ziyaretçinin bir web sitesine “tıklaması”, insan gözünün göremediği otomatik bir tıklama ya da söyledik-

23. Edward L. Ayers, “A New and Familiar Form of Scholarship,” *William and Mary Quarterly* 76 (2019): 4–8.

24. James P. Byrd, “America's Public Bible: Biblical Quotations in U.S. Newspapers,” *Journal of American History* 104 (2018): 1097–98.

lerinizi okumaya niyeti olmayan gerçek bir kişinin tıklaması olabilir. Blogger'a göre *Institutional Review Blog* adlı blogumda 600 binden fazla sayfa görüntülenmesi olmuştur. Bu sayı, kurumsal inceleme kurullarının tarihi hakkındaki kitabımı okuyan kişi sayısından kat kat fazladır. Ancak akademisyenler ve hükümet yetkilileri tarafından atıfta bulunulan, blogum değil kitabımdır; bana yazarlar ve konuşmalarına katılanlar blogumdan çok kitabımın okurları olmuştur. Kanıtlayamam ama bloguma nazaran kitabımın etkisinin çok daha fazla olduğundan eminim.

Bu etkinin daha uzun ömürlü olması da muhtemeldir; zira web tabanlı bilimsel çalışmaların şimdiye kadar hayal kırıklığı oluşturacak derecede kırılan olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin 2000 yılı Mart ayında bilim ve basın kuruluşları güçlerini birleştirerek History Cooperative adında bir çevrimiçi yayıncılık platformu kurar.²⁵ Sitede sadece geleneksel basılı dergilerde çıkan bilimsel çalışmalar değil, aynı zamanda yalnızca dijital ortamda görünecek (prestijli dergilerde resmî olarak neşredilen de vardır) yenilikçi dijital çalışmalar da vardır.²⁶ Ancak sadece on yıl sonra History Cooperative kapanmış ve yalnızca çevrimiçinde bulunan içeriği de beraberinde götürmüştür.²⁷ Tarihçiler ve kütüphaneler dijital koruma stratejileri üzerinde çalışmaktadır; mesela üniversite kütüphanem blogumun PDF versiyonlarına sahip ve onları sonsuza kadar korumaya çalışacak. Yine de kâğıt üze-

25. Robert B. Townsend, "History Cooperative Continues to Grow," *Perspectives on History*, Eylül 2002.

26. "Historicizing the City of Angels," *American Historical Review* 105 (2000): 1667.

27. Jennifer Howard, " 'Journal of American History' Moves to Oxford U. Press; History Cooperative Winds Down," *Chronicle of Higher Education Blogs: PageView*, 4 Mayıs 2010, <https://www.chronicle.com/blogs/pageview/journal-of-american-history-moves-to-oxford-u-press-history-cooperative-winds-down/23719>.

rindeki akademik çalışmalar dijital muadillerinden yüzyıllarca daha uzun ömürlü olabilir.

MÜZELER VE TARİHÎ YERLER

Müzeler ve tarihî yerler sadece bilimsel bir metni hiçbir zaman okumayacak ziyaretçileri çekmekle kalmaz, aynı zamanda tek başlarına metinlerden daha büyük bir intiba bırakır. Şahsen profesyonel bir tarihçi olarak, metin anlatılarına verdiğim değer konusunda yelpazenin en ucunda olduğumu düşünüyorum; fakat geçmişle ilgili en anlamlı tecrübelerimden bazılarını tarih müzelerini, tarihî evleri, eski toplama kamplarını, fabrikaları, demiryollarını ve benzeri hafıza mekânlarını ziyaret edişimde edinmişimdir.

Bu mekânların hepsi geçmişle ilgili iddialarda bulunmaktadır ve bu nedenle araştırmacıların bu mesajları, olaylarla ilgili en son anlayışı yansıtacak biçimde şekillendirmeye yardımcı olmaları önemlidir. Bu işin büyük bir kısmı müzelerde ve bu tür mekânlarda çalışan ve hem özgün bilimsel çalışmalar üretip hem de diğer araştırmacıların çalışmalarını sergilere ve turlara dönüştüren kamusal tarihçilere düşer. Buna ilaveten, resmî anlamda bir kamusal tarih kurumuna bağlı olmayan bazı tarihçiler hem bu tür kurumların kurulmasında hem de ilettikleri mesajların şekillendirilmesinde önemli destekleyici roller oynar. Örneğin ABD'nin resmî kurumu olan Milli Park Hizmetleri, İç Savaş'ın geçtiği savaş alanlarını özenle incelemek ve yorumlamak için onlarca yıl harcamıştır; ama bunu İç Savaş'ı takip eden Yeniden Yapılanma döneminin hikâyesini anlatmak için benzer bir çaba göstermeden yapmıştır. Kısmen dönemin ve bölgenin tarihçilerinin talepleri ve bilimsel çalışmaları sayesinde, Başkan Obama "Ulusun İkinci Kuruluşu" hikâyesini anlatmak üzere 2017'de Güney Carolina'da Yeniden Yapılanma

Dönemi Milli Anıtı'nı (Reconstruction Era National Monument) (sonradan Yeniden Yapılanma Dönemi Milli Tarih Parkı (Reconstruction Era National Historical Park) adını alacaktır) açmıştır.²⁸

BASINDA GÖRÜNÜRLÜK VE KÖŞE YAZILARI

Gazetecilerle konuşmak bir mesajın duyurulması için harika bir yoldur. Gazete okuyuculuğunun azaldığı bir çağda bile tek bir gazete makalesinin tipik bir bilimsel çalışmadan çok daha fazla okura ulaşması muhtemeldir. Tabii ki tarihçiler bilgilerinin ötesinde konuşmayı reddetmeli, fakat gazetecilerin kimi sorularını cevaplama fırsatını da değerlendirmelidir. 20. yüzyılda ve 21. yüzyılın başlarında yazarlar, radyolarda az sayıdaki söyleşi programlarının birinde yer bulabildikleri için şanslıydı. Örneğin *The Kojo Nnamdi Show* adlı programa katıldıktan sonra ilk kitabımın Amazon'daki satışlarının arttığını gördükten sonra radyo dinleyicilerinin de harika okurlar olduğunu söyleyebilirim. Son yıllarda bu tür röportajlar podcast'lerin (özellikle tarih araştırmalarının bulgularını yaymaya adanmış olanların) yayılmasıyla demokratikleşmiştir. Bazıları (*BackStory* gibi) büyük yapımlardır. Bazıları da sadece USB mikrofonu olan bir lisansüstü öğrencisine aittir. Ancak format aynıdır; bir saatlik bir röportaj tezinizi sunmanız ve birkaç hikâye anlatmanız için bir fırsattır. Birkaç kitap satarsanız çok daha iyi olur.

28. Gregory P. Downs ve Kate Masur, "The Perfect Spot for a Reckoning with Reconstruction," *Washington Post*, 7 Ekim 2016; Jennifer Whitmer Taylor ve Page Putnam Miller, "Reconstructing Memory: The Attempt to Designate Beaufort, South Carolina, the National Park Service's First Reconstruction Unit," *Journal of the Civil War Era* 7 (2017): 39–66; Barack Obama, "Presidential Proclamation—Reconstruction Era National Historical Park," US National Park Service, 13 Ocak 2017, <https://www.nps.gov/reer/learn/proclamation.htm>.

Mülâkatlara hazırlanmak için bir konu listesi, yani mülâkat bitmeden önce iletmeyi umduğunuz temel olgular ve iddiaların olduğu bir liste hazırlamanızı öneririm. Çoğu durumda –özellikle de görüşmeyi yapan kişiyle önceden bir görüşme yaptıysanız– size sorulacak soruları tahmin edebilirsiniz. Bazen de bir gazeteci, mülâkatını, hangi soruları sormuş olması gerektiğini sorarak ya da sizi yer verilmeyen bilgileri sunmaya davet ederek bitirebilir. Bir mülâkata, belirtmek istediğiniz en önemli noktaları bilerek başlarsanız kuvvetle muhtemel bunları belirtme fırsatı bulursunuz. Bununla birlikte, mülâkatı yapan kişi beklemediğiniz iyi bir soruyla sizi şaşırtırsa hazırlamış olduğunuz cevaplara güvenmek yerine o soruyu cevaplamaya çalışın.

Tarihçiler, bir gazetecinin haberinde yer almak yerine kendi dergi makalelerini veya gazete köşe yazılarını yazdıklarında en fazla kontrole sahip olur. Hatta bu durum hâlen devam etmekte olan nispeten yakın tarihli meseleleri (konut edinme ya da göç gibi) inceleyenlere daha doğal gelebilir. Ancak daha az belirgin güncel konular bile köşe yazılarını şekillendirebilir. Örneğin 2017’de Brian Rosenwald, Nicole Hemmer ve Kathryn Cramer Brownell adlı üç tarihçi *Washington Post* gazetesinde “Made by History” adlı bir bölüm yazmaya başlar ve “manşetlere çıkan olayları daha geniş tarihî bağlamlarına oturtacak tarihsel analizler” yapma vaadinde bulunur.²⁹ Bazıları siyasetçilere ve siyasete yön verenlere özel tavsiyelerde bulunarak katkıda bulunurken bazıları da katkılarını kültür, bilim, din ve diğer güncel konular hakkında daha genel yorumlar sunarak yapar.

29. Brian Rosenwald ve Nicole Hemmer, “Welcome to Made by History,” *Washington Post*, 26 Haziran 2017, <https://www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2017/06/26/welcome-to-made-by-history/>.

HUKUK VE POLİTİKA

Hakikati basın yoluyla söylemenin yanı sıra bazı tarihçiler uzman olarak tanıklık ederek ya da bilirkişi ifadelerine katkıda bulunarak doğrudan kanun yapıcılarla veya mahkemelerle konuşma fırsatı elde eder. Diğer araştırmacıların yanı sıra tarihçiler de çalışmalarının mahkemeler ve siyasete yön verenler tarafından kullanılma, kötüye kullanılma ve göz ardı edilme biçimlerinden duydukları kızgınlığı dile getirir.³⁰ Arthur Ray'ın de belirttiği gibi "Yargı ve bilim çevreleri tarihi çok farklı şekilde kullanmaktadır. Bilim adamları ise tarihî yorumlara nihai bir kesinlik atfetmez. ... Öte yandan mahkemelerin tarihi kullanma amacı geçmişî sürekli olarak tekrar ele almak değil onu gömmektir." Kanadalı bir hâkimin sözleriyle de ifade etmek gerekirse "dava açan taraflar sabit bir bilimsel fikir birliği olacak diye bekleyemez."³¹ Hatta büyük davalar rakip taraflardaki tarihçilerin birbirlerini etik dışı davranışlara başvurmakla suçlamasıyla çirkinleşebilir.³² Daha az çekişmeli tartışma ortamlarının da kendine has zorlukları vardır. Örneğin Hakikat ve Uzlaşma Komisyonları, davalardan farklı olarak, tarafları bir araya getirmek için tasarlanmıştır; fakat onlar da tarihçileri, bulgularını arzu edilen amaca hizmet eden bir anlatıya dönüştürmek üzere eğip bükmeye zorlayabilir.³³ Eğer siyasî ortam sertleşirse bir konunun sadece tarihî arka planını sunma-

30. Tomiko Brown-Nagin, Linda Gordon ve Kenneth Mack, "Historians in Court: A Roundtable," *American Historian*, Kasım 2017.

31. Arthur J. Ray, *Telling It to the Judge: Taking Native History to Court* (Montreal: McGill-Queen's Press, 2011), 152.

32. Katherine Jellison, "History in the Courtroom: The Sears Case in Perspective," *Public Historian* 9 (1987): 9–19; Jon Wiener, "Cancer, Chemicals and History," *Nation*, 20 Ocak 2005.

33. Elazar Barkan, "Introduction: Historians and Historical Reconciliation," *American Historical Review* 114 (2009): 899–913.

ya çalışan tartışma ortamları da bundan zarar görebilir.³⁴ Herkes geçmişini bilmek istemeyebilir.

RESİMLİ TARİH, FİLMLER VE BROADWAY MÜZİKALLERİ

Tarihî bulgular, köşe yazısı ya da bilirkşi ifadesi gibi sıkıcı formatlarla sınırlı olmak zorunda değildir. Tarihçiler resimli tarih çalışmaları üretmek için çizgi roman sanatçılarıyla iş birliği yapmıştır ve bu çalışmaların en iyileri, birincil kaynaklarla yapılan dikkatli araştırmalara dayanmaktadır.³⁵ Laurent Dubois, İngilizce alanında doktora adayı olan Mary Caton Lingold ve bestekâr David K. Garner ile iş birliğine girerek Jamaika'daki köleleştirilmiş müzisyenlerin 1707 tarihli bir müzik transkripsiyonuna dayanan kayıtlar yapar.³⁶ Peter Jones da bir zamanlar Washington Senators adlı beyzbol takımının sponsorluğunu yapmış olan Senate Beer adlı markanın birasını yeniden üretebilmek için Ulusal Arşivler'de bulunan 1948 tarihli bir laboratuvar raporunu kullanır.³⁷

Kamuoyunun geçmişe dair anlayışını gerçekten şekillendirmek isteyen tarihçi için kitle iletişim araçları âdeta büyük ikramiye görevi görür. Ken Burns'ün televizyon belgesellerinin yüz milyonlarca izleyiciye ulaştığını belirten David Harlan şöyle der: "Onun

34. Marian J. Barber, "Congressional Briefings Series to Be Revived," *Perspectives on History*, Nisan 2012.

35. Joshua Brown, *Battle Lines: A Graphic History of the Civil War* (Ari Kelman ve Jonathan Fetter-Vorm) adlı eserin incelemesi, *American Historical Review* 123 (Aralık 2018): 1599–1600.

36. Eric Ferreri, "A Clickable Tour of Caribbean Musical History," *Duke Today*, 30 Haziran 2016, <https://today.duke.edu/2016/06/musicalpassage>.

37. Daniella Byck, "You Can Take a Sip of History, Thanks to These Local Beer Revivals," *Washingtonian* (blog), 5 Aralık 2019, <https://www.washingtonian.com/2019/12/05/you-can-take-a-sip-of-history-thanks-to-these-local-beer-revivals/>.

tasavvurları ve geçmişi görme biçimi Amerikan kültür hayatının dokusunun bir parçası hâline geldi. Çoğu Amerikalı için –örneğin İç Savaş ya da beyzbol tarihi hakkında düşünürken– Ken Burns’ün bize sunduğu tasavvurları akla getirmemek neredeyse imkânsızdır. ... Eğer biz akademik tarihçiler, içinde bulunduğumuz ve medyaya doymuş bu yeni dünyada disiplinimizin hayatta kalmasını ve gelişmesini istiyorsak Ken Burns ve onun ürettiği tarih türüyle uzlaşmak zorundayız.”³⁸ Bu mesaj, Ulusal Tarih Günü yarışmacılarının Burns’ün bazı tekniklerini kullanarak kısa belgeseller hazırlamasıyla ortaokul seviyesine kadar inmiştir.

Uzun metrajlı filmler ise daha büyük etkiye sahiptir. Tarih eğitiminde uzman olan Sam Wineburg’ün de belirttiği gibi “filmlerin etkisi gençlerin geçmişi anlamaları konusunda okul kitaplarında yazılanları büyük ölçüde gölgede bırakırken” ders kitaplarının içeriği hakkında kafa yormak aptalca görünebilir.³⁹ 1970’lerden bu yana tarihçiler film stüdyolarının geçmişe dair yaklaşımları hakkında önemli bir literatür geliştirmiş ve sonuçta ortaya çıkan filmin geçmiş hakkında daha büyük gerçekler sunması, hatta izleyicilerin merakını uyandırması hâlinde film yapımcılarını ayrıntılar konusunda biraz rahat bırakma eğiliminde olmuşlardır.⁴⁰ Ne yazık ki senaristler ve yapımcılar tarihçilere

38. David Harlan, “Ken Burns and the Coming Crisis of Academic History,” *Rethinking History* 7 (Haziran 2003): 169–70.

39. Sam Wineburg (@samwineburg), “Back in 2007, we found that the influence of movies greatly overshadowed anything written in school textbooks on young people’s understanding of the past,” Twitter, 13 Ocak 2020, <https://twitter.com/samwineburg/status/1216834700381020160>. [2007’de gençlerin geçmişi anlamalarında filmlerin etkisinin okul kitaplarında yazılanları büyük ölçüde gölgede bıraktığını tespit ettik.]

40. Robert A. Rosenstone, ed., *Revisioning History: Film and the Construction of a New Past* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1995); Robert Brent Toplin ve Jason Eudy, “The Historian Encounters Film: A Historiography,” *OAH*

danışmak konusunda isteksiz olabilmektedir. Yapımcılar bir senaryo için tarihçilerin görüşlerine başvursa bile tarihçiler bazen nihai çıktının basitliği karşısında dehşete kapılabilmektedir.⁴¹

Bazı iş birlikleri o kadar beklenmediktir ki bunları önceden planlamanın hiçbir yolu yoktur. Örneğin Joanne Freeman, 1998'de Virginia Üniversitesi'nde tezini savunurken on yedi yıl sonra bulgularından bazılarının gişe rekorları kıran *Hamilton: An American Musical* adlı müzikalde yer alacağını ya da kendisinin televizyonda Hamilton hakkına konuşarak yabancılar tarafından tanınır hâle geleceğini hayal bile edemezdi.⁴² Kendisi müzikali ilk izleyişini şu şekilde hatırlar: “‘10 Duel Commandments’ [10 Düello Kuralı] adlı şarkıyı işittim. Şarkı devam ederken, zamanında New-York Tarih Derneği'nde+ bir kutunun dibinde bulduğum bir belgeden sözler işittim. Fark ettim ki şarkı o belgeye ve genel olarak kitabımın Burr ve Hamilton'ın düellosuyla ilgili bölümüne dayanıyordu. Oyunla bir bağımın olması çok hoşuma gitti!”⁴³ Çok az tarihçi böyle özel bir tecrübe yaşayacaktır, ancak bu ihtimal her tarihçi için mevzubahistir. Tarihin gözü üzerinizdedir.

Magazine of History 16 (2002): 7–12; Robert Brent Toplin, *Reel History: In Defense of Hollywood* (Lawrence: University Press of Kansas, 2002).

41. Elizabeth D. Leonard, *Suikast (Robert Redford)* adlı filmin incelemesi, *Civil War History* 58 (2012): 97–99.

42. Lauren Berg, “Historian, a UVa Alumna, Took Her Shot to Shape ‘Hamilton,’” *Daily Progress*, 18 Şubat 2017, https://www.dailyprogress.com/archives/historian-a-uva-alumna-took-her-shot-to-shape-hamilton/article_e83fb73f-0089-5520-ba84-413421c19e32.html; Joanne Barrie Freeman, “Affairs of Honor: Political Combat and Political Character in the Early Republic,” Doktora Tezi, University of Virginia, 1998.

43. Bess Connolly, “In Conversation: Joanne Freeman on Alexander Hamilton the Man and ‘Hamilton’ the Musical,” *YaleNews*, 11 Ağustos 2016, <https://news.yale.edu/2016/08/11/conversation-joanne-freeman-alexander-hamilton-man-and-hamilton-musical>.

AKIŞINA BIRAKMAK

1994 yapımı *Il Postino* [Postacı] filminde şiir sever bir postacı, genç bir kadını etkilemek için Şilili büyük şair Pablo Neruda'nın bir şiirini kendisininmiş gibi kullanır. Neruda onu azarlayınca da şöyle der: "Şiir onu yazana değil, ona ihtiyaç duyana aittir."⁴⁴ İntihali onaylayamam, ama tarihin ona ihtiyacı olanlara ait olduğuna ve iyi bir eserin de yazarının denetimi dışında yayılacağına inanıyorum.

Bazı insanlar çalışmanızı yanlış anlayacak, bazıları kötüye kullanacak ve birçoğu da göz ardı edecektir. Belki bizzat kendiniz çalışmanızda hatalar bulacaksınız ve düzeltmeniz için artık çok geç olacaktır. Ancak nitelikli her tarih çalışması o sonsuz tutkuya, yani ortak insan tecrübesine bir katkıdır.

Tarih herkes içindir.

44. Michael Radford ve Massimo Troisi, *Il Postino*, Cecchi Gori Group Tiger Cinematografica, Penta Film, 'Esterno Mediterraneo Film, 1994.

DİZİN

- Adams, Cecil 47, 75, 80, 136, 472
- Adams, Henry 47, 75, 80, 136, 472
- Adams, John Quincy 47, 75, 80, 136, 472
- Adams, Oscar 47, 75, 80, 136, 472
- Adas, Michael 204, 205
- Adler, Mortimer 15, 405, 426
- akademik tarih 41, 124, 223, 268, 456
- akademisyen 299, 375, 407, 520, 545, 565
- American Historical Association 51, 53, 102, 288, 297, 372, 379, 416, 548
- Anahat 11, 346, 442, 446
- Anbinder, Tyler 252
- Anderson, Benedict 64, 150, 234
- Andrews, Thomas 13, 115, 225
- Angélique, MarieJoseph 17
- anketler 216, 325
- anlatı 13, 110, 119, 121, 122, 124, 127, 137, 290, 330, 410, 445, 455, 458, 471, 474, 541
- anlatılar 83, 84, 101, 127, 170, 183, 187, 192, 194, 266, 330, 435, 484, 489, 516, 564
- Araştırma 8, 9, 13, 74, 87, 112, 146, 209, 287, 295, 302, 357, 372, 376, 398, 430, 446, 550, 555
- arşivler 276, 281, 283, 284, 286, 287, 289, 291, 295, 296, 301, 302, 304, 383
- Austen, Jane 222
- Aviña, Alexander 76, 286
- Ayers, Edward 141, 142, 521, 567
- Bachin, Robin 142, 143, 147
- Bailey, Thomas 65, 66, 152, 534
- Bailyn, Bernard 87, 88, 103, 104
- Baker, Ellen 97, 220, 492
- Baldwin, Peter 367, 478
- Ballard, Martha 188, 312, 313, 399, 526
- Balzac, Honoré de 34, 35, 57, 75, 82, 125, 131, 178, 204, 218, 224, 242, 276, 330, 354, 405, 411, 467, 468, 514, 534, 558
- Baptist Edward 222
- Barnes, Julian 42, 482
- baskı 34, 35, 57, 75, 82, 125, 131, 178, 204, 218, 224, 242, 276, 330, 354, 405, 411, 467, 468, 514, 534, 558
- Bass, Gary Beard Charles 39, 411
- başlıklar 426, 443, 444, 532, 533, 534, 538, 539
- Belew, Kathleen 171, 172, 497, 498
- Bell, Roger 426, 516
- Benison, Saul 166, 302
- Benton, Cohen Katherine 82, 214, 314, 322, 323
- Berg, Scott 13, 402, 490, 575
- Bilgisayar 230, 381, 385
- Bird, Kai 475, 476, 515, 516
- Blackhawk, Ned 77
- Black, Joel 34, 35, 59, 66, 67, 76, 77, 128, 164, 167, 199, 200, 212, 215, 217, 219, 236, 276, 277, 314, 315, 423, 424, 429, 430, 431, 486, 509, 528, 536
- Blackmar, Betsy 13, 409
- Blassingame, John 180
- Blevins, Cameron 553
- Bloch, Marc 29, 30, 55,

- 56, 57, 125, 502
- Block, Sharon 202, 229, 283
- Blok alıntı 507
- Blount, Keith 346
- Boas, Franz 314
- Bonsall, Samuel 238
- Boyle, Kevin 489, 506
- Bram, Christopher 477
- Brandt, Allan 33, 290
- Bridenbaugh, Carl 79
- Brinkley, Alan 13, 323, 324
- Brooks, Lisa 132, 225, 226
- Brownell, Kathryn Cramer 571
- Browning, Christopher 60, 115, 187, 188, 436, 437
- Brown, Jacob 116, 126, 127, 137, 142, 221, 245, 324, 327, 425, 431, 460, 462, 471, 472, 512, 513, 517, 535, 572, 573
- Brown, Joshua 116, 126, 127, 137, 142, 221, 245, 324, 327, 425, 431, 460, 462, 471, 472, 512, 513, 517, 535, 572, 573
- Brown, Kate 116, 126, 127, 137, 142, 221, 245, 324, 327, 425, 431, 460, 462, 471, 472, 512, 513, 535, 572, 573
- Burke, Peter 240, 467
- Burnett, L. D. Burns Jennifer 352
- Burns, Ken 282, 288, 459, 573, 574
- Burns, William 282, 288, 459, 573, 574
- büyük veri 227
- Cahill, Cathleen 321
- Campbell, Joseph 14, 329, 330
- Canaday, Margot 114
- Cannon, John 310
- Capa, Robert 192, 193
- Capozzola, Christopher 14, 518
- Caro, Robert 355, 408, 476, 477
- Carr, David 54, 330, 368, 503
- Carr, E. H. 54, 330, 368, 503
- Carter, Stephen 76, 194
- Carton, Benedict 14, 146, 147
- Caswell, M. L. 283, 298, 299
- Censer, Jack 245
- Chafe, William 276, 277
- Chatelain, Marcia 35, 199, 485, 486
- Chauncey, George 119, 120, 505, 506
- Chávez, Ernesto 121, 122
- Cheyney, Edward Potts 165
- Chikowero, Moses 211
- Churchill, Winston 75, 192
- Cioc, Mark 466, 467
- Citizen, Kane 4, 518, 537
- Cleburne, Patrick 314
- Cleves, Rachel Hope 226, 227, 532
- Cline, Eric 307, 308
- Cohen, Lizabeth 32, 79, 82, 106, 214, 314, 322, 323, 514, 515
- Cohn, Bernard 329
- Collins, Kathleen 250
- Cometsevah, Laird 238
- Connor, Roger 13, 186, 470
- Conway, Erik 288, 419, 421, 437
- Cooper, Afua Cope Thomas 17, 18, 64
- Cotlar, Seth 39

- Covart, Liz 202, 229,
298, 390
- Cowan, Ruth Schwartz
265, 467
- Cowie, Jefferson 132, 133,
462, 463, 537
- Cremin, Lawrence 64
- Crespino, Joseph 460,
539, 564
- Croce, Benedetto 29
- Cronon, William 43, 81,
99, 113, 114, 463
- Dale, Elizabeth 424
- Daly, Samuel 284, 290,
291
- Davis, Natalie Zemon
17, 40, 93, 161, 210,
314, 492
- D'Emilio, John 125
- Demos, John 42, 456,
469, 470, 493
- Derrick, Peter 133
- dijital kaynaklar 191
- Dinius, Marcy 252
- dipnot 261, 265, 369, 393,
403, 517, 518, 519, 520
- Dochuk, Darren 146
- Doktora tezi 196
- Donald, David Herbert
275, 403, 424, 540
- Dower, John 104, 105,
134, 135
- Downs, Greg 131, 132, 570
- Dubois, Laurent 573
- Dudziak, Mary 126
- Dunbar, Erica
Armstrong 85, 92, 489
- Durant, Will 124
- Duranty, Walter 203
- DuVal, Kathleen 86
- dünya görüşü 152, 310,
446
- Dye, Nancy Schrom 413,
414, 415
- eBay 233, 253
- Edwards, Paul 115, 154,
524, 549
- Ehrick, Christine 248,
249
- Eire, Carlos 193
- Eisenhower, Dwight D.
189, 190, 516, 517
- eleştirel okuma 105, 309,
315, 328
- Elkind, Sara 483
- Ellis, Richard 39
- Elmore, Bartow 419, 509
- Emerson, Ralph Waldo
191
- Empati 7, 61
- Engel, Jeffrey 38, 156, 479
- Engerman, David 441
- Erman, Sam 271, 457
- etik 19, 51, 52, 111, 291,
323, 572
- Farge, Arlette 280
- Farmer, James 121, 297
- Fass, Paula 193, 194
- Feldberg, Michael 168,
169
- Fellows, Corabelle 321
- Fenn, Elizabeth 31, 90,
117
- film 40, 95, 96, 112, 193,
222, 367, 399, 474, 484,
574
- Fischer, David Hackett
54, 84, 292, 329, 492,
512
- Fisher, Sidney George
188
- Fitzgerald, F. Scott 220
- Flamm, Michael 121
- Foner, Eric 214, 215,
216, 536
- Foucault, Michel 150, 415
- Franklin, John Hope 34,
56, 66, 101, 202, 244,
298, 500
- Franz, Kathleen 314,

- 427, 428
- Freeman, Joanne 311, 462, 575
- Friedel, Robert 206
- Fried, Rebecca 271, 272
- Fuentes, Marisa 178, 179
- Fuller, Margaret 32
- Fullilove, Courtney 531
- Fury, Childs 284, 290, 291
- Gage, Beverly 459
- Gallagher, Gary 64
- Gallman, Matthew 177, 178
- Gange, David 256
- gazete 19, 41, 43, 48, 85, 105, 169, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 226, 228, 230, 245, 250, 269, 270, 271, 343, 349, 354, 370, 378, 382, 403, 408, 409, 413, 485, 497, 517, 518, 566, 570, 571
- Genovese, Eugene 356
- Ghosh, Durba 285
- Gibbon, Edward 47, 128, 129, 130
- Gifford, Daniel 253
- Gillon, Steven 214, 327
- Ginzburg, Carlo 91, 92, 210
- Goldstein, Carolyn 120, 455
- Gone with the Wind 66
- Gonzaba, Eric 13, 281, 282
- Goodheart, Adam 469, 492, 493
- Goodman, James 472, 473, 488
- Google 262, 263, 264, 265, 266, 267, 270, 296, 305, 306, 344, 345, 348, 349, 389, 396
- Gordon, Linda 57, 60, 85, 116, 129, 130, 174, 196, 244, 245, 361, 410, 442, 491, 492, 548, 572
- Gordon, Robert 57, 60, 85, 116, 129, 130, 174, 196, 244, 245, 361, 410, 442, 491, 492, 548, 572
- Gottlieb, Dylan
- Gottschalk Louis 213
- Grafe, Regina 197
- Grafton, Anthony 275, 352, 521, 523
- Grandin, Greg 226, 502
- Grandjean, Katherine 394
- Gregg, Sara 218
- Gregory, Brad 132, 386, 513, 516, 570
- Grossman, James 80
- Guccione, Bob Jr. 497
- Guerra, Lillian 77, 78
- Guldi, Jo 106, 107, 230
- Guy, Kolleen 501
- günlükler 165, 188, 291, 318, 462
- Hahn, Barbara 538
- Hales, Peter Bacon 242, 328
- Hall, Jacquelyn Dowd 127, 414, 415, 416, 475
- Hämäläinen, Pekka 137, 418, 421, 422
- Hamburger, Aaron 541, 542
- Hamilton (musical) 135, 162, 575
- Hammurabi 209
- Hanchett, Thomas 254, 538
- Handlin, Oscar 36, 186, 198, 199, 513
- Hannan, Leonie 251, 252
- Haritalar 8, 399
- Harkness, Deborah 457
- Harlan, David 287, 573, 574

- Hartog, Hendrik 167
 hatırat 192
 Hayden, Dolores 254,
 255, 274, 466
 Hay, John 75
 Hecht, Gabrielle 290
 Heerman, Scott 172, 173
 Hemmer, Nicole 571
 Henkin, David 241
 Henry, Chang David 47,
 57, 75, 76, 136, 193, 210,
 226, 277, 323, 324, 363,
 489, 502, 535
 Hernandez, Kelly Lytle
 291
 Herrmann, Rachel 125,
 126
 Hicks, Mar 118, 119, 510
 Higham, John 36, 37
 Hikâye 7, 11, 43, 96, 130,
 437, 455
 Hilt, Eric 236, 237, 481,
 482
 Hirota, Hidetaka 20, 44
 Hirsch, Arnold 151
 Hobsbawm, Eric 224
 Hochschild, Adam 255,
 476, 484, 485
 Hodes, Martha 87, 88,
 165, 170, 192, 361, 487,
 488
 Hoffer, Peter Charles
 256, 257, 373, 518
 Hoganson, Kristin 65,
 138, 201
 Holdren, Nate 114
 Holmes, Richard Homer
 170, 459, 462
 Hood, Adrienne 78, 133
 Hood, Clifton 78, 133
 Hoskins, W. G. 256
 Howard, Dick 13, 248,
 365, 375, 489, 496, 536,
 568
 Howe, Daniel Walker 511
 Hughes, Thomas 265,
 369, 440, 467
 Hunt, Bradford 151,
 245, 355
 Hunter, Tera 77
 Hunt, Lynn 151, 245, 355
 Igo, Sarah 537
 Immerwahr, Daniel
 238, 511
 Isenberg, Alison 327
 ipucu 261, 293
 Jackson, Andrew 14, 56,
 94, 102, 141, 256, 313,
 361, 416, 468, 502, 511
 Jackson, J. B. 14, 56, 94,
 102, 141, 256, 313, 361,
 416, 468, 502, 511
 Jackson, Kenneth 14, 56,
 94, 102, 141, 256, 313,
 361, 416, 468, 502, 511
 Jacobs, Meg 148, 465, 466
 jargon 496, 497
 Jasanoff, Maya 139, 534
 Jefferson, Thomas 60,
 85, 88, 99, 100, 132, 133,
 136, 196, 222, 253, 266,
 314, 361, 462, 463, 537
 Jeffries, Hasan Kwame
 128, 509
 Jensen, Richard 271,
 272, 551
 Johnson, Lyndon B. 35,
 123, 210, 211, 212, 324,
 476, 477, 489, 515, 516,
 528, 534, 535
 Johnson, Marilyn 35,
 123, 210, 211, 212, 324,
 476, 477, 489, 515, 516,
 528, 534, 535
 Johnson, Michael 35, 123,
 210, 211, 212, 324, 476,
 477, 489, 515, 516, 528,
 534, 535
 Jones, Martha 13, 151,
 175, 180, 181, 276, 506,

- 535, 573
- Jones, Peter 13, 151, 175,
180, 181, 276, 506, 535,
573
- Joyce, Stephen 33, 289
- karakter 64, 76, 110, 118,
269, 307, 342, 348, 407
- Karp, Matthew 418,
419, 505
- Katz, Michael 55, 82,
100, 130, 131, 534
- Kaye, John 58, 186
- Keire, Mara 176, 544
- Kelly, Robin 52, 198, 217,
291, 497
- Kennedy, David 187, 480
- Kennedy, John F. 187,
480
- Kerouac, Jack 375
- Kershaw, Alex 193
- Keyserling, Mary 197
- Kieran, David 152
- Kierner, Cynthia 14, 81,
88, 91, 129, 130, 221, 222
- Kipling, Rudyard 141, 221
- Kirby, Jack Temple, 213,
480, 481
- Klemperer, Victor 188
- Kling, Matthew 536
- Knott, Sarah 224
- Konferans 153, 548
- Konu cümlesi 429
- Kraditor, Aileen 94
- Kranzberg, Melvin 67
- Kronoloji 473
- Kruse, Kevin 67, 135, 406,
407, 416
- Laite, Julia 56, 117, 271
- Lakwete, Angela 176
- Lamoreaux, Naomi 34
- Lang, Seán 322
- Larson, Erik 96
- Lassiter, Matthew 539,
564
- Leavitt, Judith Walzer 82
- Lebovic, Sam 14, 101,
102, 385
- Lebsock, Suzanne 137,
138
- LeCain, Timothy 81, 364
- Lee, Joe 190, 311, 312, 356,
403, 460, 503, 504, 540
- Lee, Wayne 190, 311,
312, 356, 403, 460, 503,
504, 540
- Leon, Sharon 207, 208
- Lepore, Jill 153, 240, 289,
501, 535
- Lerner, Gerda 18
- Levine, Lawrence 46,
47, 79
- Levin, Kevin 314
- Lewis, Jan 20, 155, 188,
242, 360, 361, 439, 510
- Lichtenstein, Alex 84,
546, 547
- Lichtenstein, Nelson 84,
546, 547
- Licht, Walter 228
- Lieberman, Hallie 513
- Lincoln, Abraham 14,
48, 61, 75, 122, 165, 170,
192, 200, 230, 349, 361,
490, 527, 567
- Lingold, Mary Caton 573
- Logevall, Fredrik 35, 222,
316, 317, 482
- Lombardo, Timothy 61,
77, 293
- Longair, Sarah 251, 252
- Longhurst, James 79
- Longmore, Paul 78, 250
- Loomis, Eric 76
- Luce, Henry 323, 324
- Luthuli, Albert 146, 147
- Macaulay, Thomas 41,
136, 255
- MacLean, Nancy 477,
478, 536
- Manekin, Sarah 359

- Marable, Manning 328
- Maraniss, David 353
- Markowitz, Gerald 289,
290, 419, 421
- Marshall, Paule 221
- Martucci, Jessica 106
- Marvin, Lee 460
- Marx, Karl 35, 439
- Masur, Kate 150, 570
- Mather, Cotton 96, 97
- Matteson, David
Maydole 48
- Mazlish, Bruce 125
- McBride, David 142
- McCarthy, Charles 194,
195, 231
- McCormick, Ted 96, 97
- McCullough, David 512
- McGirr, Lisa 123, 131, 525,
526, 534
- McGrew, Sarah 267
- McKee, Robert 460, 469
- McNamara, Robert 187,
248
- McNeill, William 20,
167, 168, 496
- McPherson, James 32, 33
- merak 17, 20, 52, 73, 74,
81, 88, 129, 206, 270,
381, 416, 428, 436, 476,
492
- Merritt, Keri Leigh 216
- Metzl, Jonathan 438
- Meyerowitz, Joanne 222,
223, 543, 544
- Miller, Edward 92, 155,
180, 210, 468, 516, 570
- Miller, Perry 92, 155, 180,
210, 468, 516, 570
- Milov, Sarah 147
- Milton, John 61
- Mindell, David 530, 531
- Minor, Thomas 394
- Mitchell, Margaret 65,
83, 238, 239
- Mitchell, Timothy 65,
83, 238, 239
- Mohun, Arwen 207
- Monty, Python 205
- Moore, Kelly 14, 497
- Moravcsik, Andrew 519
- Morgan, Edmund 86,
100, 497
- Morison, Samuel Eliot
255, 364, 403, 455
- Morris, Edmund 474
- Mount, Ferdinand 355,
356, 503
- Mulholland, Catherine
75, 76
- Mulholland, William
75, 76
- Mullen, Lincoln 14, 48,
61, 122, 230, 292, 567
- Müze 282
- Nash, Linda 30, 89
- Natcher, William H.
461, 462
- National Council on
Public History 40
- Needham, Andrew 73, 81
- Neusner, Jacob 315, 317
- Nevins, Allan 275
- Ngai, Mae 123, 502
- Nicolay, John 75
- Nieman, Donald 255,
424, 476
- Nolen, John 254
- Norton, Marcy 30, 31,
60, 81, 85, 88, 100, 123,
135, 138, 142, 146, 196,
225, 248, 320, 385, 386,
407, 463, 473, 481, 492,
526, 535
- Norton, Mary Beth 30,
31, 60, 81, 85, 88, 100,
123, 135, 138, 142, 146,
196, 225, 248, 320, 385,
386, 407, 463, 473, 481,
492, 526, 535
- Norton, Peter 30, 31,
60, 81, 85, 88, 100, 123,

- 135, 138, 142, 146, 196,
225, 248, 320, 385, 386,
407, 463, 473, 481, 492,
526, 535
- not almak 351, 363, 364,
367, 377, 380, 382, 385,
389
- Nye, David 104, 105, 538
- O'Brien, Jean 48, 173, 174
- OCR 201, 202, 269, 307,
342, 348, 349
- Okrent, Daniel 190
- okuma 18, 87, 105, 181,
182, 190, 208, 229, 253,
274, 276, 295, 296, 298,
301, 309, 310, 315, 316,
328, 340, 350
- Oldenzil, Ruth 221
- Ollokot, Olmsted
Kathryn 247
- O'Mara, Margaret 321,
322
- Onuf, Peter 60
- Oreskes, Naomi 419,
421, 437
- organizasyon 306, 405
- Orozco, Cynthia 150
- Orren, Karen 149
- Orwell, George 501
- Osman, Suleiman 130
- otobiyografi 74, 75
- Owens, Trevor 231, 272
- Örüntü 9, 310
- Packer, George 134
- Padilla, Thomas 231, 272
- Page, Larry 263, 570
- Parey, Armelle 83
- Parks, Gordon 244, 245
- Patterson, Robert 460,
536
- Peires, Jeffrey 59, 60,
172, 436
- Perkins, Dexter 457
- Peterson, Dawn 14, 84,
155, 240, 241, 313, 471,
472
- Peterson, Sarah Jo 14,
84, 155, 240, 241, 313,
471, 472
- Petrzela, Natalia
Mehlman 359
- Pfeifer, Michael 228
- Philadelphia Social
History Project 229
- Piker, Joshua 112, 113, 116
- Piketty, Thomas 82, 222
- Pomeranz, Kenneth
143, 144
- popüler tarih 42, 508
- Postel, Charles 501
- Post, Robert 41, 59, 67,
79, 116, 128, 192, 195,
226, 378, 497, 516, 554,
566, 570, 571
- Powell, J. H. 162
- Pritchard, Sara 30, 92, 93
- proje 55, 94, 113, 114, 152,
263, 333, 335, 336, 337,
338, 340, 381, 394, 495,
506, 547, 561
- proje yönetimi 335, 337,
394
- Proust, Marcel 477
- Putnam, Lara 29, 55, 125,
141, 270, 502, 570
- Pyne, Stephen 81, 523,
524
- Ranke, Leopold von 136,
279, 280, 282
- Rankin, Joy Lisi 65, 208,
209, 284
- Ray, Arthur 13, 572
- Read, Conyers 29, 38,
165, 171, 405, 474
- Rees, Jonathan 88
- Referans yönetimi 371
- Reuss, Martin 58, 89, 90
- revizyon 346, 375, 507,
540

- Riis, Jacob 242, 243
- Ritterhouse, Jennifer 14, 167, 219, 519
- Rockman, Seth 173, 216, 217
- Rodgers, Daniel 122, 123, 139, 140, 205, 330
- roman 105, 199, 223, 346, 466, 483, 484, 489, 573
- Roosevelt, Franklin D. 34, 90, 101, 128, 133, 244, 500
- Roosevelt, Theodore 34, 90, 101, 128, 133, 244, 500
- Rosengarten, Theodore 171
- Rosen, Ruth 75, 204
- Rosenthal, Caitlin 182
- Rosenwald, Brian 571
- Rose, Sarah 173, 204, 238, 533, 534
- Rosner, David 289, 290, 419, 421
- Rossi, Michael 105
- Rothman, Adam 33
- Rothstein, Richard 531, 532
- Rutner, Jennifer 264, 300, 381, 383
- Sachs, Aaron 42, 84, 405, 456, 470
- Sachs, Honor 42, 84, 405, 456, 470
- Salvatore, Nick. 132, 133
- Salyer, Lucy 536, 537
- Samuel, Alexandra 37, 124, 188, 193, 238, 255, 284, 290, 291, 347, 364, 391, 403, 455, 513
- Sanborn, Company 237
- Sandelowski, Margarete 145, 146
- Sandweiss, Martha 471, 472
- Scanlon, Sandra 261
- Schama, Simon 247, 505, 523
- Schonfeld, Roger 264, 300, 381, 383
- Schuyler, George 200
- Schweninger, Loren 212, 236
- Scopes, John 319
- Scott, James C. 13, 150, 172, 173, 220, 263, 280, 402, 474, 489, 490, 526
- Scott, Joan Wallach 13, 150, 172, 173, 220, 263, 280, 402, 474, 489, 490, 526
- Self, Robert 429, 430, 434, 435, 535
- Selznick, David O. 64, 66
- Seo, Sarah 312
- ses kaydı 342
- Shakespeare, William 165, 411, 459
- Sharfstein, Daniel 247, 248
- Shaw, Stephanie 171, 181
- Shelden, Rachel 172
- Shenon, Philip 166
- Sheriff, Carol 215, 216, 533, 534
- Shiller, Robert 226
- Shire, Laurel Clark 313, 314
- Shoemaker, Nancy 176, 177
- Silva, Noenoe 200
- Silver, Timothy 113, 114, 115, 242
- Skowronek, Stephen 149
- Skrentny, John 326
- Slaughter, Thomas 103, 104
- Smith, Daniel Blake 14, 115, 253, 266, 319, 320, 413, 414, 415, 529, 537
- Smith, Mark 14, 115, 253,

- 266, 319, 320, 413, 414,
415, 529, 537
- Smith, Pamela 14, 115,
253, 266, 319, 320, 413,
414, 415, 529, 537
- Smith, Ryan 14, 115, 253,
266, 319, 320, 413, 414,
415, 529, 537
- Smith, Suzanne 14, 115,
253, 266, 319, 320, 413,
414, 415, 529, 537
- Snyder, Timothy 140,
181, 182, 461
- Socolow, Michael 152, 153
- Sokol, Jason 57, 85
- Sommerville, Diane
Miller 155
- sorular 7, 18, 21, 38, 40,
46, 48, 52, 53, 69, 73,
74, 79, 83, 93, 94, 95,
96, 97, 103, 108, 110, 123,
149, 159, 179, 276, 318,
337, 414, 421, 436, 440,
456, 529, 547, 549, 551,
553, 561
- soru sormak 73, 549
- sosyal medya 67, 280,
302, 550, 551, 566
- sözlü tarih 19, 51, 166,
275, 276, 277, 337, 379
- Sparrow, James Specht
- Joshua 216
- spekülasyon 491, 492,
493
- Spillane, Joseph 228, 229
- Staudenmaier, John 461,
557, 560
- Stearns, Peter 14, 82,
205, 350
- Steen, Kathryn 499,
539, 540
- Steinbeck, John 223
- Steinberg, Allen 468, 520
- Stein, Judith 128, 244
- Stein, Sally 128, 244
- Stern, Sheldon 187, 192,
248
- Stevick, Philip 191
- Stewart, George R. 477
- Stilgoe, John 13, 90, 220,
499
- Stimson, Henry L. 193
- Stoler, Ann Laura 291,
292
- Stolzenbach, Darwin 262
- Storrs, Landon 197, 500
- Sugrue, Thomas 38, 326
- Sürelî yayınlar 306
- Swaminathan, Srividhya
480
- Sword, Helen 150, 350,
416, 530
- şablon 94, 114, 417, 422
- Tablolar 514
- Tacitus, Cornelius 47,
56, 468
- tam metin 226, 268,
269, 272, 348, 374, 376,
381, 388
- Taney, Roger 175
- tarihyazımı 19, 119, 120,
128, 144, 145, 164, 412,
413, 422, 423, 438, 492,
495
- taslak 20, 168, 169, 260,
281, 339, 456, 495, 540,
557, 564
- Taylor, Alan 39, 92, 99,
203, 315, 324, 480, 570
- Taylor, Keeanga
Yamahtta 39, 92, 99,
203, 315, 324, 480, 570
- Teles, Steven 289, 438, 439
- Thelen, David 18
- Thomas, William 15,
38, 41, 60, 65, 66, 82,
85, 100, 103, 104, 115,
136, 171, 177, 196, 222,
225, 231, 254, 265, 266,
272, 280, 325, 326, 372,
394, 440, 467, 474, 497,
521, 538

Thompson, E. P. 132, 178, 226, 276, 287, 349, 441, 442, 474, 525	Ulrich, Laurel Thatcher 55, 175, 176, 188, 312, 313, 376, 377, 399, 526	100, 115, 150, 151, 152, 166, 172, 192, 195, 226, 227, 235, 245, 246, 252,
Thompson, Heather Ann 132, 178, 226, 276, 287, 349, 441, 442, 474, 525	Upton, Dell 411	262, 266, 294, 295, 348, 378, 379, 408, 467, 470, 503, 504, 510, 512, 514, 522, 538, 554, 566, 567,
Thucydides 186	Üretkenlik 10, 350	570, 571, 573
Tilly, Charles 32, 526	vander Linden, F. Robert 128	Webb, Walter Prescott 74, 75, 360
Tolbert, Lisa 210	Veri tabanı 388	Weber, Eugen 178, 187
Townsend, Camilla 14, 41, 43, 47, 195, 455, 487, 491, 493, 519, 552, 568	Vesey, Denmark 211, 212	Wells, Christopher 235, 236, 261, 443, 444, 445, 446, 514
Treacey, Mia 249	Vickers, Daniel 365, 366	Westbrooks, Richard 423, 424
Trevelyan, George Macaulay 255, 256	Vinson, Robert Trent 146, 147	White, Hayden 13, 48, 54, 55, 57, 66, 85, 96, 112, 151, 167, 172, 177, 181, 219, 246, 296, 320, 326, 400, 426, 466, 481, 498, 506, 524, 533, 534, 542
Troesken, Werner 235	Virgil 462	White, Richard 13, 48, 54, 55, 57, 66, 85, 96, 112, 151, 167, 172, 177, 181, 219, 246, 296, 320, 326, 400, 426, 466, 481, 498, 506, 524, 533, 534, 542
Trouillot, Michel 471	Vogel, Sarah 289, 550	White, Walter 13, 48, 54, 55, 57, 66, 85, 96, 112, 151, 167, 172, 177, 181,
Truman, Harry S. 40, 93, 103, 161, 203, 482, 492	Voth, Hansjoachim 211	
Tufte, Edward 514	Waites, Wilma 214	
Turner, Frederick Jackson 102, 234, 416, 439, 489, 502	Walker, Susan 171, 193, 281, 511	
Turner, John 102, 234, 416, 439, 489, 502	Walkowitz, Judith 374, 386	
twitter 20, 56, 76, 288, 510, 532, 544, 574	Wang, Jessica 31, 90, 117, 215, 285, 286, 458, 459, 534	
Uekötter, Frank 325	Warner, Sam Bass 365, 411, 438	
	Warren, Earl 517	
	Washington, George 4, 13, 41, 48, 59, 67, 79, 85,	

- 219, 246, 296, 320, 326,
400, 426, 466, 481, 498,
506, 524, 533, 534, 542
- Wikipedia 267
- Wilder, Craig Steven 220, 221
- Wilentz, Sean 210, 536
- Wilkerson, Isabel 458, 508
- Williford, Daniel 218
- Willrich, Michael 170, 476
- Wineburg, Sam 267, 315, 574
- Wolfe, Tom 483, 486, 488
- Wood, Denis 99, 239, 245
- Woodward, C. Vann 440, 441
- Woolf, Virginia 126
- yaklaşım 150, 236, 276, 357, 561
- yayın 2, 4, 77, 86, 152, 170, 198, 202, 203, 207, 246, 260, 268, 288, 339, 389, 456, 552, 555, 556, 557, 562, 564, 565
- yayıncılık 568
- yazılım 336, 344, 346, 371, 382, 391, 396
- Yellin, Eric 243, 246, 463
- yerel tarih 51, 138, 144, 173, 291
- Yow, Valerie 57
- Zagarri, Rosemarie 14, 98, 241, 242, 482, 483
- Zalc, Claire 234, 235
- zaman çizelgesi 54, 132, 155, 397
- Zamoyski, Adam 355, 356
- Zelikow, Philip 166
- Ziker, Ann 426
- Zimmer, Kenyon 553
- Zipp, Samuel 124

Ekim 1827'de Leopold von Ranke, Viyana'daki bir devlet dairesine okumak istediği resmî evrakın künyelerinin bulunduğu bir kâğıdı sunarak başvuruda bulundu. O zaman için bu talep abes karşılanmıştı, zira memurlar gizli notları, şifreli belgeleri ve diplomatik yazışmaları ziyarete gelen "tarihçilerin" işine yarasın diye saklamamışlardı. Ranke'nin arkasında Başbakan Klemens von Metternich de dâhil nüfuzlu devlet ricali olması önce Viyana'daki, sonra da Venedik'teki arşivlerin kapılarını açtı. Ranke'nin arşivlerde gördükleri onu hayrete düşürmüştü, zira 17. yüzyıla ait orijinal belgeleri okuyunca mevcut iki yüz yıllık anlatılarla çelişen yeni bir hikâye görmüştü. Modern tarihçiler iki yüzyılı aşkın bir süredir Ranke'nin zanaatının izinden mesleklerini şekillendirdi. Son iki asır içinde tarihyazmı, tarih felsefesi ve kuramı üzerinde yoğun tartışmalar, değişen eğilimler gözlemlendi. Her geçen gün tarihçilerin kaynakları çeşitlendi. Gazete ve dergiler, kütüphaneler, açık erişim görsel ve yazılı kaynaklar, hususi arşivler, müzeler, büyük veriler, istatistik kayıtları, dijital kataloglar, ben anlatıları ve diğer birçok kaynak günümüz tarihçilerinin masasında. Bunları okumak, notlandırmak, fişlemek ve en önemlisi bir kitap, makale ya da tez hâline getirmek tarihçinin meşakkatli zanaatını teşkil ediyor. George Mason Üniversitesi tarih bölümü hocalarından Zachary M. Schrag'ın *Tarihçinin Zanaatı Tarih Araştırması İçin Bir Rehber*'i başta lisans ve lisans üstü eğitimine devam eden tarih talebeleri olmak üzere, masasına tarih yazmak için oturan herkesin elinden düşürmeyeceği bir kitap.

